

K 22305

2

GEORGICA

5

უცხოური წყაროები საქართველოს შესახებ

წიგნი XII

გეორგიკა ტ. V

АКАДЕМИЯ НАУК ГРУЗИНСКОЙ ССР

Комиссия по публикации иностранных
источников о Грузии

Институт истории
им. И. Джавахишвили

FONTES PEREGRINI AD GEORGIAM PERTINENTES

СВЕДЕНИЯ ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ О ГРУЗИИ

ТОМ V

Греческие тексты с грузинским переводом издал и примечаниями снабдил
С. Г. Каухчишвили

GEORGICA

SCRIPTORUM BYZANTINORUM EXCERPTA
AD GEORGIAM PERTINENTIA

TOMUS V

Leonem Grammaticum, Georgium Cedrenum,
Typicon Gregorii Pacuriani, Nicephorum Bryennium,
Cecaumeni Strategicon continens

Textum graecum cum versione iberica edidit commentariisque instruxit
Sim. Kauchschiwili

Издательство Академии наук Грузинской ССР

Тбилиси

1963

Tbilisiis.

9(47.922) + 902(495.02)

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს შესახებ არსებული
უცხოური წყაროების კომისია

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
ისტორიის ინსტიტუტი.

9 19: T3(21)

გეოგრაფიკა

გეოგრაფიული მხარღობის ცნობები საქართველოს შესახებ

ტომი მეხუთე

ტექსტები ქართული თარგმანითურთ გამოსცა და განმარტებები დაურთო
სიმონ ჯაუხრიშვილმა

K 22305
2

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

თბილისი 1963

მთავარი რედაქცია: ი. აბულაძე, ვლ. ფუთუჩაძე, ს. ყაუხჩიშვილი,
გ. წიკითელი (მთ. რედაქტორი), ს. ჯიქია

ბერძნულ-რომაული წყაროების
სერიის რედაქტორი
ს ი მ. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი

ზინაარსი

წინასიტყვაობა	V
ლეონ გრამატიკოსი	1
იაფეტის მოდგმა 3. — იბერიელთა და სომეხთა გაქრისტიანება 4. — იბერიელი კუროპალატი კონსტანტინოპოლში 5. — ბაი- ბერდის ციხე-სიმაგრე 6.	
გიორგი კელრენე	7
იაფეტის სამფლობელო 10. — არგონავტების ლაშქრობა კოლ- ხეთში 11. — ჰერაკლეს (გმირის) მოგზაურობა კოლხეთში 12. — კასპიის კარები 12. — ლაზთა მეფე წათე 13. — სპარსელების ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15. — იბერთა მეფე ძამანარძე 16. — ლაზები და აბაზგები ბიზანტიის ჯარში 22. — ირაკლი კეისრის ჩასვლა ლაზეთში 26. — ფაზისის ეპისკოპოსი კვიროსი 28. — ლაზეთის პატრიკიოსი სერგი 29. — ბარდა სკლეროსის პმბოხება 30. — ბასილი კეისარი იბერიაში 45. — ნიკიფორე ქსიფიასის და ნიკიფორე ფოკასძის აჯანყება. ქართლის მეფე გიორგი პიოველი 46. — იბერიის კატეპანი ნიკიტა 52. — ბერ- ძენტა მეფის ძმისწული ელენე — საქართველოს დედოფალი 54. — გიორგი I-ის მეუღლე ალდე 58. — იბერიის კატეპანი იასიტე 58. — ომი ანისის გამო და გიორგი მეფე 59. — ლიპარიტ ერის- თავი 67. — თბილისი და იბერია. — ლიპარიტ ერისთავი 68. — იბერიას მტრად მიაჩნია ბიზანტია 79. — იბერიის ციხე-სიმაგ- რეები 80. — ყარსის გარემოცვა, იბერიის დარბევა 80. — იბე- რები ბიზანტიის ჯარში 81. — იბერია მდიდარი ქვეყანა 82. — ფარესმანე იბერი 82.	
პეტრიწონის წესდება	83
შესავალი 83. — პეტრიწონის ტიპიკონი. ტექსტი და თარგმანი 97—256. — კონიექტურები ბერძნული ტექსტისათვის 257. — ბერძნული და ქართული ტექსტების ურთიერთობა 267. — ქიოსური ნუსხის დათარიღება 276. — შემოკლებანი ქიოსურ ხელნაწერში 276. — ქიოსური ნუსხის გრაფიკული სამკაულები 280. — ლექსიკონი 287. — საკუთარ სახელთა საძიებელი პეტრი- წონის წესდებისათვის 300.	

ნიკიფორე ვრიენიოსი	302
ნიკიფორე ვრიენიოსის მიზანი 303. — თურქთა ტომი 303. — მარიამ დედოფალი, მართა-ყოფილი 304. — მარიამის დისშვილი ირინე 305. — ბრძოლა თურქებთან 307. — ალექსი კომნენოსის ლაშქრობა 309. — ნიკიფორე ბოტანიაცი და მარიამ დედოფალი 311. — ალექსი კომნენოსი მარიამ დედოფლის ნაშვილებია 313.	
კეკავშენოსი	314
იბერიის დაბეგვრა მძიმე გადასახადებით 315.	
დამატება: ბაკურიანისძეთა მოღვაწეობის ისტორიიდან . .	316
საკუთარ სახელთა საძიებელი	318
Addenda et corrigenda	331
ტაბულები	I—XII

წინასიტყვაობა

წინასწარ შედგენილი გეგმის თანახმად „გეორგიკის“ მეხუთე ტომში უნდა შესულიყო XI—XII საუკუნეთა ბიზანტიური მასალები საქართველოს შესახებ. მაგრამ ეს გეგმა ვერ განხორციელდა და წინამდებარე ტომში მოთავსდა მხოლოდ მცირე ნაწილი ამ საუკუნეთა ბიზანტიელი მწერლების ცნობებისა საქართველოს შესახებ, დიდი ნაწილი ამ ცნობებისა გადაიღო შემდეგი ტომისათვის: ასე, მაგალითად, იძულებული ვიყავით VI ტომში გადაგვეტანა მიხაელ პსელოსის, ანნა კომნენეს, ნიკიტა ხონიატას, იოანე კინამოსის და სხვათა თხზულებებში მოპოვებული მასალა.

ეს გამოიწვია შემდეგმა გარემოებამ: როდესაც მეხუთე ტომის მასალას ვამზადებდით სასტამბოდ, ამასობაში ქიოსიდან მივიღეთ ახალი ბერძნული ნუსხა 1084 წელს გრიგოლ ბაკურიანის-ძის მიერ პეტრიწონის სავანისათვის შედგენილი „ტიპიკონისა“. მართლაც, „ტიპიკონის“ ბერძნული ტექსტი უკვე გამოცემული იყო 1904 წელს, მაგრამ ეს ტექსტი, ლ. პტის მიერ გამოქვეყნებული XVIII საუკუნის ბუხარესტული ნუსხის მიხედვით, საკმაოდ ნაკლებეფანი აღმოჩნდა, ხოლო ახლად მოპოვებული ქიოსური ნუსხა, რომელიც XI—XII საუკუნეში უნდა იყოს გადაწერილი, ბუხარესტული ნუსხის თითქმის ყველა ხარვეზს ავსებს. ასეთ ვითარებაში ჩვენ საშურ საქმედ მივიჩინეთ პეტრიწონის წესდების ახალი ტექსტის გამოქვეყნება (რასაკვირველია, ქართული თარგმანით და სათანადო განმარტებებით), რაშიც „გეორგიკის“ წინამდებარე ტომის ორი-მესამედი მოითხოვა.

გარდა „პეტრიწონის წესდებისა“ XI საუკუნის მასალებიდან შევიდა ლეონ გრამატიკოსის, გიორგი კედრენეს და ნიკიფორე ვრიენიოსის შრომებიდან ამოკრეფილი ნაწყვეტები. ნიკიფორე ვრიენიოსის ცნობები საქართველოს შესახებ დავბეჭდეთ უგანმარტებებოდ, ვინაიდან ეს ცნობები (კერძოდ, მარიამ დედოფლის შესახებ ცნობები) მეტწილად ემთხვევა ანნა კომნენეს „ისტორიაში“.

არსებულ მასალას, და მომდევნო ტომში ანნა კომნენოსთან ერთად ნიკიფორე ვრიენიოსის ცნობებსაც დაეფურთავთ განმარტებებს.

რაც შეეხება გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიას“, ქვემოთ თავის ადგილას (გვ. გვ. 7—9) ჩვენ წარმოვადგინეთ ჩვენი მოსაზრებები იმის შესახებ, თუ რაოდენ გართულებულია ამ „ქრონოგრაფიით“ სარგებლობა იმის გამო, რომ ჯერჯერობით არც კია საბოლოოდ დადგენილი ბერძნული ტექსტი, არ არის გამორკვეული კედრენეს და სკილიცეს შრომათა ურთიერთ მიმართების საკითხი. აქ კი, გარდა ამისა, დავსძენთ შემდეგსაც:

მკითხველს დაარწმუნებენ გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიიდან“ მოყვანილი ნაწყვეტები (გვ. გვ. 10—82), რომ იქ არსებული ცნობები ეხება საქართველოს ისტორიის უაღრესად საყურადღებო ხანას (XI საუკუნის პირველ ნახევარს), როდესაც — საქართველოს გაერთიანების შემდეგ — ფეოდალური მონარქიის საფუძვლები ყალიბდებოდა, როდესაც ამ ნიადაგზე მეტად გართულდა ბიზანტია-საქართველოს ურთიერთობა. ამ ურთიერთობის საკითხის გარკვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება არა მარტო იმ ცნობებს, რომლებიც უშუალოდ საქართველოს ეხება, არამედ „ქრონოგრაფიის“ იმ ცნობებსაც, რომლებშიც ასახულია ბიზანტიის ურთიერთობა საქართველოს მეზობელ ქვეყნებთან, ამიერკავკასიის და მცირეაზიის იმ ხალხებთან, რომლებიც ქართველებთან ერთად და ქართველებთან კავშირში ებრძოდნენ ბიზანტიის აგრესიულ პოლიტიკას.

ამიტომ ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია, რომ კედრენე-სკილიცეს შრომა მთლიანად იყოს გამოქვეყნებული ქართულად, რის განხორციელებასაც ვეცდებით ახლო მომავალში.

ლეონ გრამატიკოსი

ლეონ გრამატიკოსი XI საუკუნის ქრონოგრაფოსია. მისი სახელით მოღწეული „ქრონოგრაფია“ (Λέοντος Γραμματικῶν Χρονογραφία) იწყება ადამის გაჩენით და შეიცავს მსოფლიო ისტორიას (ებრაელთა ისტორია, ბაბილონის და სპარსეთის მეფეთა ისტორია, ალექსანდრე მაკედონელისა და პტოლემეაიოსთა მმართველობის შემდეგ რომაელ და ბიზანტიელ კეისართა ხანის ისტორია) ვიდრე რომანოზ ლეკაპენის (919—944) გარდაცვალებამდე),

ლეონ გრამატიკოსს თავისი „ქრონოგრაფია“ დაუმთავრებია 1013 წელს. ეს ჩანს ანდერძ-მინაწერიდან, სადაც ვკითხულობთ: ἐτελειώθη ἡ τῶν νέων βασιλέων χρονογραφία, πληρωθεῖσα παρὰ Λέοντος γραμματικῶν, μὴν Ἰουλίῳ ὀγδόῃ, ἑορτῇ τῶν ἁγίων μεγάλου μάρτυρος Προκοπίου, ἕτους „φια“, ἰνδικτικῶν ἐνδεκάτῃ — „დამთავრდა ახალი მეფეების ქრონოგრაფია, შესრულებული (თუ: შევსებული) ლეონ გრამატიკოსის მიერ, ივლისის თვის რვაში, წმინდა მთავარმოწამის პროკოპის დღესასწაულის დღეს, 6521 წელს, ინდიქტიონის მეთერთმეტე წელს“¹. აქ აღნიშნული თარიღი უჩვენებს 1013 წელს (6521—5508=1013); მეთერთმეტე ინდიქტიონიც ხვდება სწორედ 1012/13 წელს.

გამოთქმა *πληρωθεῖσα* მოწმობს იმას, რომ ლეონი თავის თავს „ქრონოგრაფიის“ ავტორად კი არ თვლის, არამედ მხოლოდ რედაქტორად (თუ შემავსებლად). ანდერძ-მინაწერში რომ სწერია „დამთავრდა ახალი მეფეების ქრონოგრაფია“, ესეც იმას მოასწავებს, რომ ლეონს თუ რამე ეკუთვნის ამ „ქრონოგრაფიიდან“, ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ უკანასკნელი ნაწილი.

მართლაც, ლეონ გრამატიკოსის „ქრონოგრაფია“ დღესაც არ არის საკმარისად შესწავლილი, მაგრამ ის რაც გამოკვლეულია,

¹ ეს ანდერძ-მინაწერი მოიპოვება „ქრონოგრაფიის“ ტექსტის ბოლოში: იხ. Leonis Grammatici Chronographia, ex recognitione Im. Bekkeri. Bonnæ 1842, გვ. 331.

უფლებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ „ლეონის ქრონოგრაფია“ წარმოადგენს კომპოლაციურ ნაშრომს და რომ თვით ლეონს არაფერი აქვს საერთო „ქრონოგრაფიის“ იმ ნაწილის ავტორთან, სადაც მოთხრობილია ისტორია ქვეყნის გაჩენიდან მიხაელ I რანგავემდე (811—813)¹.

ამ კომპილაციის თანაავტორებად მიჩნეული არიან თეოდოსი მელიტენელი და ფსევდო-პოლიდეკე², მაგრამ ამ საკითხის გადაწყვეტასაც ის აძნელებს, რომ ამ ქრონისტა ნაშრომების რაობაც ბურუსით არის მოცული.

ქვემოთ მოყვანილი მასალის დამუშავების დროს ხელთ გვქონდა შემდეგი გამოცემები და გამოკვლევები:

Leonis Grammatici Chronographia, et recognitione Im. Bekkeri. Bonnae 1842, გვ. გვ. 1—331.

Leonis Grammatici Chronographia...: Migne, Patrologia graeca 108, 1037—1164.

Б. Мелиоранский, Из семейной истории Аморийской династии: Виз. Врем. 8 (1901), 1—37 (განსაკუთრებით გვ. გვ. 26—32).

Edwin Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe: BZ 3 (1894), 470—497.

Th. Preger, Der Chronist Julios Polydeukes: BZ 1 (1892), 50—54.

C. de Boor, Die Chronik des Logotheten: BZ 6 (1897), 233—284.

С. Шестаков, Парижская рукопись хроники Симеона Логофета: Виз. Врем. 4 (1897), 167—183.

В. Васильевский, Хроника Логофета на славянском и греческом: Виз. Врем. 2 (1895), 78—151 (განსაკუთრებით 119—140).

Edwin Patzig, Über einige Quellen des Zonaras: BZ 5 (1896), 24—53. აქ ლეონ გრამატიკოსის წყაროებზე გვ. გვ. 26—51).

K. Praechter, Die römische Kaisergeschichte bis auf Diokletian in cod. Paris. 1712 und cod. Vatic. 163: BZ 5 (1896), 484—537 (ლეონის და სხვა ქრონისტების საერთო წყაროებზე).

¹ E. Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe: BZ 3 გვ. 497.

² იხ. K. Krumbacher, BLG 9, 362—364.

იაფეთის მოღვა

Τῷ δὲ Ἰάφεθ τῷ τρίτῳ υἱῷ τοῦ Νῶε ἔλαχον χῶραι κατ' ὄνομα αἶδε· Μηθία, Ἀλβανία, Ἀμιζονίς, Ἀρμενία μικρά τε καὶ μεγάλη, Καππαδοκία, Παφλαγονία Γαλατία, Κολχίς, Βοσπόρη, Μαιῶτις, Δερβίς, Σαρματίς, Ταυριανίς, Βαστρανίς, Σκυθία, Θράκη, Μακεδονία, Δαλματία. Μολοσσίς, Θεσσαλία, Λοκρίς, Βοιωτία, Αἰτωλία, Ἀττικὴ, Ἀχαΐα, Πελλήγη, ἡ καλουμένη Πελοπόννησος, Ἀρκαδία, Ἡπειῶτις, Ἰλλυρίς, Λυχνίτις, Ἀδριακὴ, ἀφ' ἧς τὸ πέλαγος τὸ Ἀδριακόν, ἐπὶ αὐτῷ καὶ νῆσοι αἶδε, Βρετανία, Σικελία, Εὐβοία, Ῥόδος, Χίος, Λέσβος, Κύθηρα, Ζάκυνθος, Κεφαληγία, Ἰθάκη. Κέρκυρα καὶ αἱ Κυκλάδες. καὶ μέρος τι τῆς Ἀσίας ἡ καλουμένη Ἰωνία. Ποταμός δ' ἔστιν ἐν τοῖς αὐτοῖς μέρεσι Τίγρις ἢ διορίζων μεταξὺ Μηθίας καὶ Βαβυλωνος.

იონია. ამ მხარეებში არის მდინარე ტიგროსი, რომელიც ჰყოფს ერთიმეორისაგან მიდიასა და ბაბილონს.

Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Ἰάφεθ υἱῶν ἀπὸ μὲν τοῦ Γόμερ Γομαρεῖς οἱ νῦν Γαλάται, ἐκ δὲ τοῦ Μαγῶθ οἱ νῦν Σκυῖται, καὶ ἀπὸ Μάδου Μηδοί, ἐκ δὲ Ἰωνος Ἰῶνες καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἐκ δὲ τοῦ Θόβελ Θοβηλοὶ οἱ νῦν Ἰβηρες, ἀπὸ δὲ Μεσχῶ Μεσχηνοὶ οἱ νῦν Καππαδόκες, διὸ καὶ Μάζακα ἢ παρ' αὐτοῖς μητρόπολις, ἀπὸ δὲ

ნოეს მესამე ვაჟს იაფეთს წილში ხვდა ქვეყნები, რომელთა სახელებია: მიდია, ალბანია, ამიზონისი, არმენია, რომორც მცირე ისე დიდი, კაპადოკია, პაფლაგონია, გალატია, კოლხი და, ბოსპორი, მეოტისი, დერბისი, სარმატისი, ტავრიანისი, ბასტრანისი, სკვითია, თრაკია, მაკედონია, დალმატია, მოლოსისი, თესალია, ლოკრისი, ბეოტია, ეტოლია, ატიკა, ახაია, პელენე, ეგრეთწოდებული პელოპონესი, არკადია, ეპიროტისი, ილირისი, ლიხნიტისი, ადრიაკე, რომლისაგანაც ადრიაკის ზღვის სახელი მომდინარეობს. მასვე მიეკუთვნა შემდეგი კუნძულებიც: ბრიტანია, სიცილია, ევბეა, როდოსი, ქიოსი, ლესბოსი, კითერა, ზაკინთოსი, კეთალენია, ითაკე, კერკირა და კიკლადები, და ერთი ნაწილი აზიისა, ეგრეთწოდებული

იონია. ამ მხარეებში არის მდინარე ტიგროსი, რომელიც ჰყოფს ერთიმეორისაგან მიდიასა და ბაბილონს.

იაფეთის ვაჟთაგან მომდინარეობენ: გომერისაგან — გომარელნი, რომელთაც ახლა გალატელები ეწოდებათ, მაგოთისაგან — ისინი, რომელთაც ახლა სკვითები ეწოდებათ, მადისაგან — მიდელნი, იონისაგან — იონელნი და დანარჩენი ელინები, თობელისაგან — თობელები, რომელთაც ახლა

Θήρα Θραῖκες, ἀπὸ δὲ Θάρρου
 Θαρσεῖς οἱ νῦν Κίλικες ἀφ' οὗ
 καὶ Ταρσοῦς ἢ παρὰ Κίλιξι πό-
 λεις ἀξιολογώταται¹ (Leonis Gram-
 maticici Chronographia: CB,
 16—17).
 ლეონი, რომელთაც ახლა კილიკიელები ეწოდებოდათ, ამისგან არის ტარსისი, კილიკიელების ღირსშესანიშნავი ქალაქი.

იბერი ი ეწოდებოდა, მესხო-
 სიდან—მესხები, რომელთაც
 ახლა კაპადოკიელები ეწოდებოდათ,
 საიდანაც არის მახაკა², მათი
 დედაქალაქი; თერასიდან — თრა-
 კიელები, თაროსისგან — თარსე-
 ლები, რომელთაც ახლა კილიკიელები ეწოდებოდათ, ამისგან არის ტარსისი, კილიკიელების ღირსშესანიშნავი ქალაქი.

იბერიელთა და სომეხთა გაქრისტიანება

Ἐπὶ αὐτοῖς πολλὰ τῶν ἐθ-
 νῶν τὸν χριστιανισμὸν προσεδέξαν-
 το, ἀπὸ τε Κελτῶν καὶ Γαλατῶν
 τῶν ἑσπερίων, ἀλλὰ καὶ Ἰνδοὶ οἱ
 ἐνδοῦτεροι, ἐπίσκοποι παρὰ Κων-
 σταντινουπόλεως ἀποσταλέντες
 πρὸς αὐτοὺς ἅμα μὲν καὶ ἐπὶ ἰσ-
 τορίᾳ τῶν τόπων, ἅμα δὲ καὶ
 τὴν πίστιν κηρύξαν. Ὡσαύτως
 καὶ Ἰβήρες καὶ Ἀρμένιοι χρισ-
 τιανίζουσιν, ἀρχὴν ἐκ Ἱηριδάτου
 τοῦ ἐκ Πάρθων καταγομένου λα-
 βόντες, καὶ Πέρσαι ὁμοίως ἐπὶ
 Συμεῶν ἐπισκόπου Κτησιφῶντος·
 μεθ' οὗ καὶ Οὐσταζάδης εὐνοῦ-
 χος παιδαγωγὸς Σαβῆρου ἕμαρ-

მის (ე. ი. კონსტანტინეს)
 დროს მრავალმა ტომმა მიიღო
 ქრისტიანობა, როგორც კელტ-
 თა ისე დასავლეთის გალატელ-
 თაგან; აგრეთვე შინაგანმა ინდებ-
 მა; მათთან კონსტანტინოპოლი-
 დან გაგზავნილ იქმნენ ეპისკო-
 პოსები, რომელთაც ერთი მხრით
 ის აღვილები უნდა შეესწავლათ,
 ხოლო მეორე მხრით სარწმუნო-
 ნობა ექადაგათ. აგრეთვე გა-
 ქრისტიანდნენ იბერიელებიც,
 და არმენიელებიც, რომ-
 ელთაც დასაბამი მიიღეს ტი-
 რიდატესგან, პართელთა შთა-
 მომავალისაგან; სპარსელებმაც

¹ ამ გენეალოგიურ სიაში ჩვენს ყურადღებას იპყრობს პირველ რიგში
 ἀπὸ δὲ Μεσχῶ Μεσχηνοὶ οἱ νῦν Καππάδοκιες. აქ ბიბლიური მოსოქ-ის ნაცვ-
 ლად „მესხთა“ ტომის სახელი მოყვანილია სხვა ფორმით: ἀπὸ Μεσχῶ. ჩვენ ამ-
 ქამად ვერაფერს ვიტყვი, თუ რატომ სწერია ბოლოში ὦ (იქნებ გადამწერის
 შეცდომა და უნდა ეწეროს ἀπὸ Μεσχῶ ἢ ἀπὸ Μεσχῶ ὦ), მაგრამ ის კი
 საყურადღებოა, რომ აქაც, მსგავსად იოსებ ფლავიოსისა, სწერია „მესხ..“ და
 არა „მოსხ..“.

ფ ლ ა ვ ი ო ს ი	ლ ე ო ნ ი	ს ხ ვ ა ტ ე ქ ს ტ ე ბ ი თ
Μέσχοι	Μεσχῶ	Μοσόχοι
Μεσχηνοί	Μεσχηνοί	Μοσσοχηνοί

ამის შესადარებელი მასალა იხ. ჩვენს გამოცემაში „გეორგიკა“, ტ. I, თბ.
 1961, გვ. გვ. 34, 35, 271, 272.

² Μάζακα — მესხთა დედაქალაქი კაპადოკიაში. შდრ. გეორგიკა, ტ. I
 (თბ. 1971 წ.), გვ. გვ. 34, 271, 272.

τέρησεν (Leonis Gram. Chrono- აგრეთვე მიიღეს ვაქრისტინე-
graphia; CB, 89—90). ბა სვიმეონისგან, ქტესიფონტის
ეპისკოპოსისგან, რომელთან ერთადაც იწამა საჭურისი უსტაქსა-
დე, საბორის (= შაპურის) მასწავლებელი.

იბერიელი კუროპალატი კონსტანტინოპოლში

Εἰχάδι δὲ Φεβρουαρίου μη- თებერვლის თვის ოცში, ინ-
νός, δεκάτης ἰνδικτιῶνος Θεοδῶ- დიქტიონის მეათე წელს, გარ-
ρα σύμβιος Ῥωμανοῦ τελευτᾶ, დაიცივალა რომანოზის მეუღლე
καὶ κατετέθη τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν თეოდორა, და მისი ნეშტი დას-
τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Τῷ δὲ αὐτῷ μη- ვენებულ იქმნა მის (რომანოზის)
νὶ στέφεται Σοφία ἢ τοῦ βασι- სახლში. იმავე დროს გვირგვინი
λέως Χριστοφόρου γυνῆ. Τηνικαὶ- დაიდგა სოფიომ, ქრისტეფორე
τα δὲ κουροπαλάτης Ἰβηρ ἐν τῇ მეფის ცოლმა. იმ ხანებში ქა-
πόλει παρεγένετο, καὶ διὰ μέσης ლაქში (ე. ი. კონსტანტინოპოლ-
διελθὼν κεισοσημέννης λαμπρῶς. ში) იყო იბერიელი კურო-
ὄν καὶ ἐν τῇ ἀγία τοῦ φεῶს პალატი და გაიარა შუა ქა-
Σοφία εἰσήγαγον· καὶ τὸ ἀλλος ლაქში, ბრწყინვალედ მორთულ-
αὐτῆς καὶ τὸ μέγεθος φεασάμενος, ში. იგი (კუროპალატი) შეიყვან-
καὶ τὸν πολυτελῆ κόσμον ὑπερ- ნეს აგრეთვე წმ. სოფიოს ტა-
φασμάσας, αὐμὶς ὑπέστρεψεν εἰς- ძარში; მან ნახა მისი სილა-
τὰ ἴδια (Leonis Grammatici რეხე და მისი სიდიდე და უაღ-
Chronographia: CB, 307). რესად განაცვიფრა იგი ტაძრის
ძვირფასმა მორთულობამ; შემდეგ ის თავის ქვეყანაში გაბრუნდა
უკან¹.

თებერვლის თვის ოცში, ინ- დიქტიონის მეათე წელს, გარ-
დაიცივალა რომანოზის მეუღლე თეოდორა, და მისი ნეშტი დას-
ვენებულ იქმნა მის (რომანოზის) სახლში. იმავე დროს გვირგვინი
დაიდგა სოფიომ, ქრისტეფორე მეფის ცოლმა. იმ ხანებში ქა-
ლაქში (ე. ი. კონსტანტინოპოლ- ში) იყო იბერიელი კურო-
პალატი და გაიარა შუა ქა- ლაქში, ბრწყინვალედ მორთულ-
ში. იგი (კუროპალატი) შეიყვან- ნეს აგრეთვე წმ. სოფიოს ტა-
ძარში; მან ნახა მისი სილა- მაზე და მისი სიდიდე და უაღ-
რესად განაცვიფრა იგი ტაძრის რეხე და მისი სიდიდე და უაღ-
რესად განაცვიფრა იგი ტაძრის რეხე და მისი სიდიდე და უაღ-

¹ ამ ნაწყვეტში მოთხრობილია, რომ 20 თებერვალს გარდაიცვალა რომანოზ ლეკაპენის (919—944) მეუღლე, დედოფალი თეოდორა, და რომ იმავე თვეში გვირგვინი დაიდგა ქრისტეფორე მეფის (რომანოზის შვილის) მეუღლე სოფიომ. იმ დროს კონსტანტინოპოლში ჩასულა იბერთა კუროპალატი, რომელიც, როგორც სხვა წყაროები უმატებენ, დიდის პატივითა და დიდებით მიუღიათ (μετὰ δόξης πολλῆς καὶ τιμῆς ἀπέδεχθη).

ეს იბერიელი კუროპალატი არის აშოტი, რომელიც 922 წელს, მისი მამის ადარნასე კუროპალატის (ადარნასე I ქართველთა მეფის) გარდაცვალების შემდეგ, გაწვეულ იქმნა კონსტანტინეპოლში. იხ. „გეორგიკა“, IV, გვ. 329—333.

ეს ეპიზოდი მოჰყავს აგრეთვე გიორგი კედრენესაც: «თებერვლის თვის ოცში, მეათე ინდიქტიონში, გარდაიცვალა რომანოზის მეუღლე თეოდორა და დასაფლავებულ იქმნა მირელეოში; ხოლო დედოფლად (Αθροῦστα) იკურთხა ქრისტეფორე მეფის მეუღლე სოფიო.

«ხოლო ამ დროს იბერიიდან ჩამოვიდა იბერიელი კუროპალატი და მან რომ გაიარა შუა მოედანზე, რომელიც ბრწყინვალედ იყო მორთული, დიდის

ბაიბერდის ციხე-სიმაგრე

Ἄδριανὸς δὲ τις Χάλδος, πρὸς δὲ καὶ Τατζάτης Ἀρμένιος πλούσιος πάνυ, τῆ συνθήκῃ καὶ συμβουλῇ Βάρδα τοῦ Βοηλᾶ στρατηγούσιντος ἐν Χαλδίᾳ, τυραννίδα καὶ ἀνταρσίαν κατὰ Ῥωμανοῦ βασιλέως συσκευάζουσι, τὸ Παῖπερτε λεγόμενον ὀχύρωμα κατασχόντες· οἷς ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Ἰωάννης ὁ Κουρκούας καταπολεμήσας τοὺς μὲν κατέσχευεν, ὧν τοὺς περιφανεστέρους ἀποτυφλοῖ, τὴν οὐσίαν δημεύσας· Τατζάτης δὲ ἐν ἑτέρῳ ὀχυρωτάτῳ καστελλίῳ διαφυγὼν καὶ λόγον τοῦ μή τι κακὸν παθεῖν δεξιόμενος ἐν τῇ πόλει εἰσεληλύθει, καὶ τῆ τοῦ μαγγλαβίτου ἀξία τιμηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Μαγγάγων διητάτο τηρούμενος. Δρασμὸν δὲ βουλευσάμενος ἀλίσκεται καὶ τῶν ὀμμάτων στερίσκεται. Βάρδαν δὲ τὸν Βοηλᾶν ἀπέχειραν μοναχὸν (Leonis Grammatici Chronographia: CB, 308—309).

ერთმა ხალდეველმა, სახელად ადრიანემ, და ძალიან მდიდარმა არმენიელმა ტაძატემ, ხალდიის სტრატეგოსის ბარდა ვოილას რჩევითა და მასთან შეთანხმებით, მოაწყეს ტირანობა და აჯანყება რომანოზ მეფის წინააღმდეგ და დაიკავეს ეგრეთწოდებული ბაიბერდის ციხე-სიმაგრე; ისინი დაამარცხა ბრძოლაში სხოლათა დომესტიკმა იოანე კურკუამ და ზოგიერთები შეიპყრო; უფრო წარჩინებულებს მათ შორის თვალები დათხარა და ქონება ჩამოართვა. ხოლო ტაძატე სხვა ძალიან გამაგრებულ ციხეში გაიქცა და, როდესაც სიტყვა მისცეს ცუდი არაფერი შეგემთხვევაო, ქალაქში დაბრუნდა; მანკლავიტის წოდება მიიღო და მანგანის სასახლეში ცხოვრობდა ზედამხედველობის ქვეშ. გაქცევა რომ განიზრახა, შეიპყრეს და თვალები დათხარეს. ბარდა ვოილა კი ბერად აღკვეცეს.

პატრივითა და დიდებით შეხვდრენ მას; იგი მეფემ გაგზავნა ღმრთის წმინდა სიბრძნეში (ე. ი. აია სოფიას ტაძარში), რათა ეხილა თავისი თვალით მისი სილამაზე და სიდიადე.

«ამიტომ ის წავიდა ტაძრის სიმშვენიერით განცვიფრებული და მისი ძვირფასი მორთულობით იმდენად გაკვირვებული, რომ თქვა: ქეშმარიტად ღმერთის ბინა ყოფილა ეს წმინდა ადგილიო. და კვლავ თავის ქვეყანაში გაემგზავრა».

კედრენე-სკილიცეს ტექსტი განსხვავდება ყველა სხვა ტექსტისაგან თავისი ლექსიკური შემადგენლობით და ზოგიერთი დეტალით. ასე, მაგალითად:

1) რომ თეოდორა დამარხული იქმნა მირელეოში (ἐν τῷ Μυρελαίῳ), ეს მხოლოდ კედრენეს ტექსტშია (მირელეოს მონასტერი კონსტანტინოპოლში);

2) ახლად ნაკურთხ დედოფალ სთფიოს ეწოდება Ἀθυσῶντα, რაც არც ერთ სხვა ვარიანტში არაა.

გიორგი კედრენე

გიორგი კედრენე (Γεώργιος ὁ Κεδρητός) XI საუკუნის ქრონოგრაფოსია. იმ შრომას, რომელიც მისი სახელით არის მოღწეული, ეწოდება „ისტორიული მიმოხილვა“, ხოლო მისი სრული სათაურია: *Σύνοψις ἱστοριῶν ἀρχομένην ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ μέχρι τῆς βασιλείας Ἰσαὰκ τοῦ Κομνηνοῦ, συλλεγεῖσθαι παρὰ ἀνδρῶν Γεωργίου τοῦ Κεδρηνοῦ ἐκ διαφόρων βιβλίων* — „ისტორიული მიმოხილვა, დაწყებული ქვეყნის გაჩენით და ვიდრე ისააკ კომნენეს მეფობამდე, შედგენილი უფალ ვიორგი კედრენეს მიერ სხვადასხვა წიგნების მიხედვით“. ამ სათაურის მიხედვით ვიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფია“ წარმოადგენდა მსოფლიო ისტორიას ქვეყნის გაჩენიდან 1059 წლამდე (ისააკ კომნენე მეფობდა 1057—1059 წლებში).

თუ რის მიხედვით შეადგინა თავისი „ისტორიული მიმოხილვა“ ვიორგი კედრენემ, ამის შესახებ ის თვითონ ლაპარაკობს თავისი შრომის შესავალში, სადაც ის აღნიშნავს, რომ „ბევრ ღვთისმოსავსა და ისტორიაში გათვითცნობიერებულ (φιλισοσόφον) მოღვაწეს უმუშავია ისტორიული მიმოხილვის შედგენაში“, და პირველ რიგში იხსენიებს ვიორგი სინგელოზს, თეოფანე ჟამთააღმწერელს და სხვებს, განსაკუთრებით კი პროტოვესტიარის იოანეს, მეტსახელად თრაკესიელს. ეს იოანე არის იოანე სკილიციე (Σκυλλίτης), კუროპალატი და მცველთა დრუნგარი (δρουγγάριος τῆς βίβλας), რომელსაც დაწერილი ჰქონდა „ისტორიული მიმოხილვა“ 811—1079 წლების ამბებისა. რამდენადაც იოანე სკილიციეს „ისტორიული მიმოხილვის“ ძირითადი ნაწილი შესულია ვიორგი კედრენეს „მიმოხილვაში“, ხოლო თვით სკილიციეს შრომის სრული ბერძნული ტექსტი ჯერ გამოვლენილი არ არის, ამდენად ვიორგი კედრენეს ტექსტი დღემდე ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას.

ამგვარად, საქმის ვითარება ასეთია:

1) ჩვენს განკარგულებაში არის გიორგი კედრენეს სახელით მოღწეული „ქრონოგრაფია“, რომელიც შეიცავს მსოფლიო ისტორიას დასაბამიდან 1059 წლამდე.

2) გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიის“ გარდა მოღწეულია 1059—1079 წლების „ისტორია“, რომელიც ეკუთვნის იოანე სკილიცეს, მაგრამ იოანე სკილიცეს მარტო ამ ოცი წლის „ისტორია“ კი არ დაუწერია, არამედ მის მიერ დაწერილი საისტორიო თხზულება მოიცავდა 811—1079 წლების ამბებს.

3) გიორგი კედრენეს თავისი „ქრონოგრაფიისათვის“ ძირითადად გამოუყენებია:

გიორგი სინგლოზი	} დასაბამიდან 811 წლამდე
თეოფანე ჟამთააღმწერელი	
იოანე სკილიცე 811—1059 წლებისათვის.	

4) რადგან იოანე სკილიცეს თხზულებიდან 811—1059 წლების „ისტორია“ უკვე შესული იყო მთლიანად გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“, ამიტომ გამომცემლებს არც კი უზრუნვიათ იოანე სკილიცეს შრომა გამოეცათ ცალკე; მხოლოდ 1059—1079 წლების შემცველ ნაწილს დაურთავდნენ ხოლმე კედრენეს შრომას ბოლოში და ამით კმაყოფილდებოდნენ.

5) ამგვარად, იოანე სკილიცეს შრომიდან 811—1059 წლების ისტორია შესულია გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ (1059 წლის შემდეგ გიორგის არ დაუწერია), ხოლო 1059—1079 წლების „ისტორია“ ცალკეა დაბეჭდილი. მაშასადამე, ჩვენ არ მოგვეპოვება იოანე სკილიცეს შრომის სპეციალური გამოცემა და იძულებული ვართ დავეკმაყოფილდეთ იმით, რაც კედრენეს შრომაშია შესული.

რაც შეეხება თვით იოანე სკილიცეს წყაროებს, დღეს-დღეობით გამორკვეულია¹, რომ:

1) სკილიცემ თავისი „ისტორია“ დაგეგმა როგორც გაგრძელება თეოფანე ჟამთააღმწერელის „ქრონოგრაფიისა“, რომელიც 811 წლით ამთავრებდა ამბების თხრობას. ესე იგი: სკილიცემ 811—1079 წლების ისტორია დაწერა.

2) 811 წლიდან რომანოზ ლეკაპენის მეფობამდე, ე. ი. 944 წლამდე, სკილიცე სარგებლობს ე. წ. „თეოფანეს გაგრძელებით“ Theophanes Continuatus), განსაკუთრებით კი გენესიოსის შრომით.

¹ იხ. G. Ostrogorsky, Geschichte des Byz. Reiches, გვ. 147.

3) 944 წლის შემდგომი ამბები აღწერილი აქვს სკილიცეს უპირატესად, იმ პირველწყაროების მიხედვით, რომლებიც ჩვენამდე მოღწეული არაა. ამიტომაც არის რომ სკილიცეს „ისტორიის“ ამ მონაკვეთს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება.

შემოთქმულიდან ცხადია, თუ რამდენად გართულებულია კედრენე-სკილიცეს „ქრონოგრაფიით“ სარგებლობა: სანამ ხელთ არ გვექნება იოანე სკილიცეს „ისტორიის“ დადგენილი ტექსტი, შეუძლებელია ზედმიწევნით გარკვევა იმისა, თუ საიდან მომდინარეობს ამ „ისტორიის“ (ან კედრენეს „ქრონოგრაფიის“) ესა თუ ის ცნობა.

კონკრეტულად ჩვენ განსაკუთრებით დაინტერესებული ვართ კედრენე-სკილიცეს შრომის იმ ადგილით, რომელშიც მოთხრობულია ნიკიფორე ქსიფიასის და ნიკიფორე ფოკას-ძის აჯანჯგების ამბავი ქართლის მეფესთან (გიორგი I-თან) დაკავშირებით და რომელიც გადმოცემული აქვს აგრეთვე „მატიანე ქართლისას“ ავტორს. ბერძნული და ქართული ტექსტების ურთიერთ მიმართების გარკვევა საშუალებას მოგვცემდა უფრო ზედმიწევნით გვეცოდნოდა (ვიდრე დღეს ვიცით) როგორც კედრენე-სკილიცეს „ისტორიის“, ისე „მატიანე ქართლისას“ დაწერის თარიღები.

გამოყენებული გვაქვს შემდეგი გამოცემები და გამოკვლევები: Georgius Cedrenus, Ioannis Scylitzae ope ab Immauuele Bekkero suppletus et emendatus. I—II. Bonnae 1838—39.

Migne, Patrologia Graeca, t. 121—122.

М. Сюзюмов, Об источниках Льва Диакона и Скилицы: Виз. Обзорение 2 (1916), 106—150.

Karl Praechter, Quellenkritische Studien zu Kedrenos: SB der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der Akademie d. W. zu München. 1897. Bd. II, Heft 1, 83—106—150.

C. de Boor, Zu Iohannes Skylitzes: BZ 13 (1904), 356—369.

C. de Boor, Weiteres zur Chronik des Skylitzes: BZ 14 (1905), 409—467; დამატება: 757—759.

Kurt Schweinburg, Die ursprüngliche Form der Kedrenchronik: BZ 30 (1929/30), 68—77.

В. Васильевский: Виз. Врем. 6 (1899), 83. 45—49 (სკილიცეს წყაროების შესახებ).

იფეტის სამფლობელო

Ἰάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ αὐτοῦ
 υἱῷ, ἄγοντι ἕτος υκεί, ἀπὸ Μη-
 θίας τὰ πρὸς ἄρκτον καὶ δυσμάς
 ἕως Γαδείρων καὶ Βρεττανικῶν
 νήσων Ἀρμενίαν, Ἰβηρίαν, Πόν-
 τον, Κόλχους καὶ τὰς κατ'
 Ἰόπην¹ χώρας καὶ νήσους ἕως
 Ἰταλίας καὶ Γαλλίων, Ἰσπανίας
 τε καὶ Κελτιβηρίας καὶ Λυσιτα-
 νῶν (CB I 24, 7—11).

Αἱ δὲ χῶραι αὐτῶν Μηθία,
 Ἀλβανία, Ἀρμενία μικρὰ
 καὶ μεγάλη, Ἀμαζόνις, Παφλα-
 γονία, Καππαδοκία, Γαλατία,
 Κολχίς, Βοσπορηνοί, Μαιῶτις,
 Δέρρις, Σαρματία, Ταυριανοί,
 Βακτριανοί, Σκυθία, Θράκη, Μα-
 κεδονία, Ἑλλάς, Θετταλία, Βοιω-
 τίς, Λοκρία, Αἰτωλία, Ἀχαΐα,
 Πελοπόννησος, Ἀχαρνανία, Ἡπει-
 ρῶται, Ἰλλυρίς, Λυχνίται, Ἀδ-
 ριακὴ, ἀφ' ἧς τὸ Ἀδριατικὸν πέ-
 λαγος ἐκλήθη, Καλαβρία, Ἰτα-
 λία, Γαλλία, Θουσκηνή, Λυσιτα-
 νία, Κελτική, Μασσαλία, Κελτο-
 γαλλία, Ἰβηρία, Ἰσπανία ἢ με-
 γάλῃ καὶ μικρᾷ. Ἐνταῦθα κατα-
 λήγει τὰ ἔρια τοῦ Ἰάφεθ, ἕως
 Βρεττανικῶν νήσων τὰ πρὸς βορ-
 ρᾶν βλέποντα. Ἐχει δὲ νήσους

ნოემ თავის მესამე ვაჟს ია-
 ფეთს, რომელიც 425 წლისა
 იყო, მისცა ჩრდილოეთისა და
 დასავლეთის ქვეყნები მიდიდან-
 ვიდრე ლადირთამდე და ბრიტა-
 ნიის კუნძულებამდე, არმენია,
 იბერია, პონტო, კოლხეთი
 და მათ იქით მდებარე¹ ქვეყნე-
 ბი და კუნძულები ვიდრე იტა-
 ლიამდე და გალიებამდე, ისპა-
 ნიამდე² (CB I, 24, 7—11).

მათი ქვეყნები კი შემდეგია:
 მიდია, ალბანია. მცირე და დიდი
 არშენია, ამაზონისი, პაფლაგო-
 ნია, კაპადოკია, ვალატია. კოლ-
 ხისი, ბოსპორინი, მეოტისი დერ-
 რისი, სარმატია, ტავრიანი, ბაკ-
 ტრიანი³ სკვითია, თრაკია, მა-
 კედონია, ჰელლასი, თეტტალია,
 ბეოტისი, ლოკრია, ეტოლია,
 აქაია, პელოპონნესი, აკარნანია,
 ილიორისი, ლიხნიტისი, ადრია-
 კე, საიდანაც მოდის სახელწო-
 დება ადრიატიკის ზღვა, კალაბ-
 რია, იტალია, ვალლია, თუსკი-
 ნე, ლისიტანია, კელტიკე, მასსა-
 ლია, კელტოვალია, იბერია, დი-
 დი და მცირე ისპანია, აქ თავსდე-
 ბა, იაფეთის საზღვრები, ვიდრე
 ბრიტანიის კუნძულებამდე, ჩრდი-
 ლოეთისაკენ. ამ საზღვრებში შე-

¹ კატ' Ἰόπην—ახეა დაბეჭდილ ტექსტში; უნდა იყოს *κάτοπιον* („იქით მდებარე“).

² ეს ცნობა კვდრენეს მიერ მოლიანად ამოღებულია გიორგი სინგელოზის „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. გეორგიკა IV, გვ. 60).

³ *Βαστάνη* გიორგი სინგელოზი.

Βρετανίαν, Σικελίαν. Εὐβοίαν, Ῥόδον, Χίον, Λέσβον, Κύνθηραν, Ζάκυνθον, Κεφαληίαν, Ἰθάκην, καὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ μέρος τῆς Ἀσίας τὴν Ἰωνίαν καλουμένην, ποταμὸν δὲ Τίγριν, διορίζοντα μεταξὺ Μηθιάς καὶ Βαβυλωνίας (CB I 25, 8—22).
 ვარს წარმოადგენს¹ (CB I, 24, 8—22).

დის კუნძულები ბრეტანია, სიკელია, ევბეა, როდოსი, ქიოსი, ლეზბოსი, კითერა, ზაკინთოსი, კეთალენია, ითაკე და კიკლადები და აზიის ერთი ნაწილი, ერთწოდებული იონია, აგრეთვე მდინარე ტიგროსი, რომელიც მიდიისა და ბაბილონის საზღვარს

არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში

Ἐν τοῖς χρόνοις τῶν κριτῶν καὶ οἱ Ἀργοναῦται οἱ περὶ Ἰάσονα τὸν Θεσσαλονικέα καὶ Πολυδεύκην καὶ Ὑλαν καὶ Τελαμῶνα καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὴν Κολχίδα ἐκπλέοντες, καὶ διὰ τοῦ ἀνάπλου πρὸς πῆν Ποντικὴν θάλασσαν διαβῆναι θέλοντες ἀντιστάντος αὐτοῖς Κυζίκου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ τοπαρχοῦντος ἐν ναυμαχίᾳ, τὸν μὲν ἐφόνευσαν, τὴν δὲ Κυζίκον ἔλαβον, μητροπολιν οὖσαν Ἑλλησπόντου (CB I, 209, 10—16).

იმ დროს, როდესაც მსაჯულნი მეთაურობდნენ ისრაელს, კოლხეთში გასცურეს სალაშქროდ არგონავტებმა იაზონ თესალიელის, პოლიდეკეს, ჰილასის, ტელამონის და სხვათა მეთაურობით, და როდესაც დააპირეს სრუტის გაელის შემდეგ პონტოს ზღვაში გადასვლა, მათ წინააღმდეგობა გაუწია საზღვაო ბრძოლით ჰელესპონტის მმართველმა კვიზიკოსმა და არგონავტებმა იგი მოკლეს, ხოლო ჰელესპონტის დედაქალაქი კვიზიკი დაიპყრეს.

Μετὰ δὲ τὴν νίκην Ἀμύκου οἱ Ἀργοναῦται μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ τὴν Ποντικὴν θάλασσαν ἐκπλεύσαντες πόλιν ἔδειμαντο ἐπὶ τῷ τοῦ Ἡρακλέους ὀνόματι. Εἶτα διὰ τὸ χρυσοῦν δέρας ἐπὶ τὴν Κολχίδα διαπεράσαντες αὐτότε καὶ Μήδειαν τὴν τοῦ βασιλέως Κολχίδος θυγατέρα, Ἰάσο-

ამიკოსი რომ დაამარცხეს, არგონავტებმა შესცურეს პონტოს ზღვაში და დააპირეს ქალაქი, რომელსაც ჰერაკლეს სახელი მიაკუთვნეს. შემდეგ ოქროს ტყავის (ე. ი. საწმისის) გულისთვის კოლხეთში გაემართნენ და ოქროს საწმისთან ერთად მოიტაცეს კოლხეთის მეფის ასუ-

¹ ამოღებულია გიორგი სინგელოზის „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. გეორგიკა IV, 83. 63).

νος ἐρασθεῖσαν, ἀνελόμενοι ὑπεσ-
τρεψαν. Τότε καὶ Τρῶς τῆς Φρυ-
γῶν χώρας ἦρχεν, ἔϋλου καὶ
Γανυμήδους πατήρ (CB I, 210,
20,—211, 3).

ლი მედეაც, რომელსაც იაზონი
შეუყვებოდა, და უკან დაბრუნდ-
ნენ. მაშინ ფრიგიელთა ქვეყანას
მართავდა ტროსი, ილოსის და
განიმედეს მამა.

ჰერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში

Ἡρακλῆς δὲ καὶ αὐτός, ὁ
τοῖς ἄθλοις πολυθρήνητος, μετὰ
τὴν ἀπὸ Κολχίδος μετὰ τῶν Ἄρ-
γωναυτῶν ὑποστροφήν ἐν Λιβύῃ
γενόμενος καὶ Ἄνταίφ συμβάλων
δαιμονιῶδη τινὰ καὶ μυσσὰρὰ φάσ-
μάτα τελοῦντι, καὶ νικήσας αὐ-
τὸν νόσφ' ἰοιμῶδει περιπίπτει,
καὶ μανεῖς εἰς πῦρ ἑαυτὸν ῥίψας
τελευτᾷ (CB I 214, 16—20).
გადავარდა და მოკვდა (CB I 214, 16—20).

ჰერაკლე, რომლის საგმირო
საქმეები საყოველთაოდ განთქ-
მულია, არგონავტებთან ერთად
კოლხეთიდან დაბრუნების
შემდეგ¹ ლიბიაში იყო; აქ ის
შეხვდა ანტეოსს, რომელიც რა-
ღაც დემონიურსა და საძაგელ
ამბებს სჩადიოდა, და იგი რომ
დაამარცხა, გადამდებ სენს შე-
ეყარა, გაცოფებული ცეცხლში

კასპიის კარები

Τῷ κε' ἔτει Οὐνγοὶ οἱ λεγό-
μενοι Σαβήρ, τὰς Κασπίας

ოცდამეხუთე წელს² ეგრეთ-
წოდებულმა საბირის ჰუნებმა გა-

¹ თანახმად არგონავტების შესახებ არსებული მითისა, იმ 50 მოლაშქრე-
ში, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს იაზონის მოგზაურობაში ოქროს საწმი-
ლის მოსაპოვებლად, იყო ცნობილი ღმერთ-გმირი ჰერაკლეც.

² ეს ნაწყვეტი ეხება ანასტასი I-ის დროინდელ ამბებს. ანასტასი მეფობ-
და 491—518 წლებში. მისი მეფობის 25-ე წელი ხვდება 516 წელს. სწორედ ამ
დროისათვის არის აღწერილი ისტორიკოსთა მიერ საბირის ჰუნთა შემოსევა
(იხ. იოანე მალალას ცნობა: გეორგიკა, ტ. III, გვ. 270—271; აგრეთვე გვ.
296—297). ამ ჰუნთა შემოსევის ამბავი. ისევე როგორც ყოფილ პატრიარქ მა-
კედონიოსის უკანასკნელი წლების თავგადასავალი (მისი გადასახლება ეგვიპტა-
ში, განგრაში გაქცევა და მისთვის თვალყურის დევნება) სწორედ ისევე, რო-
გორც კედრენეს, გადმოცემული აქვს თეოფანე უამთაალმწერელს
(„ქრონოგრაფია“, დე ბოროის გამოცემა გვ. 161—162), რომელიც კედრენეს წყა-
როს უნდა წარმოადგენდეს.

მაკედონიოსის შესახებ დაწვრილებით აქვს მოთხრობილი ი. კულაკოვ-
სკის (История Византии, том I, Киев, 1913, გვ. 497 და შდრ. განსაკუთრე-
ბით გვ. 513).

πύλας περάσαντες, τὴν Ἄρμε-
νίαν ἐξέδραμον, Καππαδοκίαν τε
καὶ Γαλατίαν καὶ Πόντον ληϊζό-
μενοι, ὡς καὶ τὰ Εὐχάϊτα μικ-
ροῦ παραστήσασθαι ἔθεν καὶ φυ-
γῶν ὁ ἱερός Μακεδόνιος σχεδὸν
κινδυνεύων εἰς Γάγγραν διεσώθη.
Ὅπερ μαθὼν Ἄναστάσιος πικ-
ρῶς αὐτὸν ἐκεῖ προσέταξεν φυ-
λάττεσθαι, πέμψας, ὡς φασίν,
καὶ τὸν ἀναιρήσοντα αὐτόν (CB I,
633, 3—9).

დალახეს კასპიის კარები¹
და სომხეთის გზით თავს და-
ესხნენ და დაარბიეს კაპადოკია,
გალატია და პონტო, ცოტალა-
დააკლდა, რომ კინალამ ევხაი-
ტაც დაიმორჩილეს; საფრთხეში
ჩავარდნილი წმინდა მაკედონი-
ოსი აქედან გაიქცა და თავს უშ-
ველა განგრაში. ეს რომ შეიტყო
ანასტასიმ, ბრძანება გასცა მის-
თვის იქ ფხიზლად ედევნებინათ
თვალჭური და, როგორც ამბო-
ბენ, კაციც ვაგზავნა იქ მის მოსაკლავად.

ლაზთა მეფე წათე

Ἰουστίνος ὁ μέγας βασι-
λεὺς Ῥωμαίων ἔτη θ'. (CB I,
636).

Γῶ ε' ἔτει Τζάθος ὁ τῶν
Λαζῶν βασιλεὺς ἀποστατήσας τῆς
τῶν Ἱερσῶν βασιλείας ἦλθε πρὸς
Ἰουστίνον εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ
παρεχάλεσε γενέσθαι χριστιανὸν
καὶ ἵπ' αὐτοῦ ἀναγορευθῆναι βα-
σιλέα τῶν Λαζῶν. Ὁ καὶ μετὰ
χαρᾶς ἐποίησε καὶ υἱὸν ἀνηγό-
ρευσε, καὶ γυναῖκα εὐγενῆ Ῥω-
μαίαν ὀέδωκεν, ἦν καὶ εἰς τὴν
ἰδίαν χώραν ἀπεκόμισε μετὰ χα-
ρᾶς, καὶ ὄμωρα ἔλαβε πολλὰ.

რომაელთა დიდი მეფე იუს-
ტინე მეფობდა ცხრა წელს
(518—527).

იუსტინეს მეფობის მეხუთე
წელს² ლაზთა მეფე წათე ჩამო-
შორდა სპარსთა ძალაუფლებას
და მოვიდა იუსტინესთან ბიზან-
ტიონში; მან სთხოვა იუსტინეს
ქრისტიანობა მიმალებინეო და
ლაზთა მეფედ დამამტკიცეო³.
იუსტინემ ეს სიხარულით შეუს-
რულა: იშვილა კიდევაც წათე
და კეთილშობილი რომაელი ქა-
ლიც მისცა, რომელიც წათემ
თავის ქვეყანაში წაიყვა სიხა-

¹ კასპიის კარების შესახებ იხ. ჩვენი გეორგიკა, ტ. II (1934), გვ. 99—101; 201—203; აგრეთვე გეორგიკა, ტ. I (1961), გვ. 256—260, 274—276. ი. კულა-
კოვსკის აზრით (იხ. ამის წინა შენიშვნა) ზემომოყვანილ ტექსტში იგულის-
ხნება დარუბანდის კარი.

² ესე იგი 523 წელს.

³ სიტყვა-სიტყვით: ქრისტიანი გამზადეო, და ლაზთა მეფედ გამომა-
ცხადეო.

Γνοὺς δὲ τοῦτο Καβάδης
 δῆλοι Ἰουστίνῳ ὅτι φιλίας καὶ
 εὐρήνης μεταξὺ ἡμῶν οὐσῆς τὰ
 ἐχθρῶν πράττεις καὶ τοὺς ὑπὸ
 τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν ὄντας
 προσλαμβάνῃ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιδηλοῖ
 αὐτῷ: „ἡμεῖς τινὰ τῶν ὑποχείμε-
 νων τῆ βασιλείᾳ σου οὐ προσε-
 λαβόμεθα. Ὁ δὲ Τζάθιος προσ-
 ῆλθεν ἡμῖν...¹ ῥοσθῆναι τοῦ μ-
 σαροῦ ἐλληγνισμοσ καὶ τῶν ἀσε-
 βῶν θυσιῶν καὶ τῆς τῶν δαιμό-
 νων πλάνης καὶ γενέσθαι Χρισ-
 τιανός, καὶ τὸν ἀληθῆ ἐπιγῶναι
 θεόν. Τοῦτον ἡμεῖς βαπτίσαντες
 ἀπελύσαμεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν“.

Ἐκτοτε λοιπὸν πάλιν γέγο-
 νε ἐχθρα μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ
 Περσῶν² (CB I, 638, 17—639, 7).

აი, ამ დროიდან დაიწყო მტრობა რომაელებსა და სპარსე-
 ლებს შორის.

¹ [და გ ვ თ ხ ო ვ ა] ჩვენი კონიექტურაა; მას უთუოდ შეესაბამებოდა ბერძ-
 ნულ ტექსტში *καὶ ἐδεήθη*, რაც, ალბათ; გადამწერის დაუდევრობით არის გა-
 მორჩენილი. თეოფანე უამთააღმწერლის „ქრონოგრაფიაში“ ამ ადგილას სწე-
 რია: *ἐλθόντος Τζαθίου εἰς τὰ ἡμέτερα βασιλεία ἐθεήθη προσπίπτων ἡμῖν
 ῥοσθῆναι μσαροῦ καὶ ἐλληρικῶ δόγματος καὶ ἀσεβῶν θυσιῶν καὶ πλάνης
 δαιμόνων...* (de Boor 169; გეორგიკა IV, 1 გვ. 79).

² ეს ეპიზოდი 525 წელს ლაზთა მეფის წათეს ჩასვლის შესახებ ბიზან-
 ტიონში (ე. ი. კონსტანტინოპოლში) და მისი გაქრისტიანების შესახებ გადმო-
 ცემული აქვთ იოანე მალალას (გეორგიკა III, 263—268), *Chronicon Pa-*
schale-ს (გეორგიკა IV, 1, 11—12), და თეოფანე უამთააღმწერელს
 (გეორგიკა IV, 1, გვ. 77—79). ტექსტების შედარება გვარწმუნებს იმაში, რომ
 კედრენეს წყარო თეოფანე უნდა იყოს. ამას წინა შენიშვნაში მოყვანილი ტექს-
 ტიც (თეოფანეს „ქრონოგრაფიიდან“) გვარწმუნებს ამაში.

ზემომოყვანილ ნაწყვეტში მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ ლაზთა მე-
 ფე წათე 523 წელს ჩავიდა იუსტინესთან, სთხოვა მას დანებარება სპარსელების
 წინააღმდეგ და ქრისტიანად მონათვლაც. ქრონოგრაფოსების ეს ცნობა განდა

რულით; მან დიდძალი საჩუქრე-
 ბიც მიიღო.

ეს რომ გაიგო სპარსელთა მე-
 ფემ კავადმა, შეუთვალა იუსტი-
 ნეს: „თუმცა ჩვენ შორის მეგობ-
 რობა და ზავია, შენ მაინც
 მტრულად იქცევი; შენ იფარებ
 სპარსთა ძალაუფლების ქვეშ
 მყოფთ“.

მეფემ (იუსტინემ) მას უპასუ-
 ხა: „ჩვენ შენი სახელმწიფოს
 ქვეშევრდომთაგან არავინ გად-
 მოგვიბირებია. ხოლო წათე მო-
 ვიდა ჩვენთან [და გვთხოვა]¹
 გვეხსნა იგი საზიზლარი წარმარ-
 თობისაგან, უწმინდური მსხვერ-
 პლებისაგან და ეშმაკთა ცთუნე-
 ბისაგან, და გაგვექრისტიანები-
 ნა იგი, რათა შეეცნო ქვემარ-
 ტი ლმერთი. ჩვენ ის მოვნათ-
 ლეთ და ისე გავისტუმრეთ მის საკუთარ ქვეყანაშიო.

სპარსელების ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ

Κόσμου ἔτος, ἰακ, τῆς
 Φείας σαρκώσεως φιλζ'. Ἰουστινι-
 νὸς ὁ μέγας βασιλεὺς Ῥωμαίων
 ἔτη λη' μῆνας ζ' ἡμέρας ιγ' (CB I,
 642, 10—11).

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ὁ βασι-
 λεὺς Περσῶν ἐπολέμει Τζάφω ἄς
 προσρῆντι Ῥωμαίους. Πέμπει οὖν
 αὐτῷ Ἰουστινιανὸς βοήθειαν στρα-
 τὸν καὶ στρατηγούς τρεῖς, Βελι-
 σάριον, Κήρυκον καὶ Πέτρον, οἱ
 καὶ κατὰ φθόγον ἀλλήλων πολε-
 μήσαντες ἠττήθησαν. Δυπηθεὶς
 οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτοὺς μὲν διεδέ-
 ξατο, ἀπέστειλε δὲ Πέτρον τὸν
 νοτάριον αὐτοῦ στρατηλάτην. Καὶ
 συμβάλων μετὰ τῶν Λαζῶν τοῖς
 Πέρσαις ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἀνεῖ-
 λεν (CB I 643, 3—9).

ნა საბამითგან 6021 წელს,
 ლეთაების განკაცებითგან 527
 წელს გამეფდა იუსტინიანე. რო-
 მაელთა დიდმა მეფემ იუსტინია-
 ნემ იძუება 38 წელი, 7 თვე და
 13 დღე.

ამავე წელს¹ სპარსთა მეფემ
 ომი დაუწყო წათეს იმის გამო,
 რომ უკანასკნელი რომაელთა
 მხარეზე გადავიდა, იუსტინია-
 ნემ გაუგზავნა წათეს დასახმა-
 რებლად ჯარი სამი სტრატეგო-
 სის — ველისარის, კვირიკეს და
 პეტრეს² მეთაურობით. ესენი
 ომის დროს ერთმანეთის ჯიბრ-
 სა და შურს მოუხდნენ და ამი-
 ტომ დამარცხდნენ. ამით ნაწ-
 ყენმა მეფემ ისინი გადააყენა და
 თავისი ნოტარი პეტრე გაგზავ-
 ნა სტრატეგოლად. პეტრე ლაზებთან ერთად შეებრძოლა სპარსე-
 ლებს, დაამარცხა ისინი და მრავალი სპარსელი გაჟლიტა (CB I,
 643, 3—9).

წყარო იმ დებულებისა, რომელიც მიღებულია თანამედროვე ქართულ ისტო-
 რიოგრაფიაში და რომლის მიხედვითაც დასავლეთი საქართველო ქრისტიანობა-
 ხე მოიქცა VI საუკუნეში (527 წელს). რომ სხვა წყაროები ამ დებულების სა-
 წინააღმდეგო ცნობებს გვაწვდიან და რომ ქრისტიანობა დასავლეთ საქართვე-
 ლოშიც IV საუკუნეში ჩანს უკვე ოფიციალურ სარწმუნოებად, ამის შესახებ
 იხ. გეორგიკა I (1961). გვ 243—248.

¹ ე. ი. იუსტინიანეს გამეფების წელს, 527 წელს.

² „პეტრეს“ ნაცვლად ყველა დანარჩენი წყარო (მაალა, Chr. Paschale)
 მესამე სტრატეგოსად ასახელებს *Βιργηναῖος*-ს (იხ. გეორგიკა III 257; IV 14—
 15, 79). საფიქრებელია, რომ თვით კედრენეს ან ხელნაწერის გადამწერს შეც-
 დომა მოუვიდა და მომდევნო წინადადებაში დასახელებული „ნოტარი პეტ-
 რე ს“ სახელი აქ გადმოიტანა.

იბერთა მეფე ძავანარძე

Τῷ ἡ' ἔτει ὁ τῶν Ἰβήρων
 βασιλεὺς Ζαβιαναρζὸς πρὸς Ἰου-
 τινιανὸν τὸν βασιλέα ἤλθεν ἐν
 Κωνσταντινουπόλει μετὰ τῆς γυ-
 ναικὸς καὶ τῶν συγκλητικῶν ἀν-
 τοῦ, αἰτούμενος σύμμαχος Ῥω-
 μαίων καὶ φίλος γνήσιος γενέσ-
 θαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο ἀπο-
 δεξάμενος πολλὰ ἀντὶ τε καὶ τῆ
 συγκλήτῳ ἀντοῦ ἐφιλοτιμήσατο.
 Καὶ ἡ Ἀβγοῦστα δὲ τῆ γυναικὶ
 ἀντοῦ χάρισμα πάντοια διὰ μαρ-
 γαριτῶν ἐχάρισατο, καὶ ἀπέλυ-
 σεν ἀντοῦς ἐν εἰρήνῃ εἰς τὴν
 ἰδίαν βασιλείαν 4 (CB I, 650,
 17—23).

იუსტინიანეს მეფობის მეორე
 წელს¹ იბერთა მეფე ძავანარ-
 ძე მოვიდა კონსტანტინოპოლში
 იუსტინიანე მეფესთან თავისი
 მეუღლითა და დარბაისლები-
 თუთ, და სთხოვდა გაეხადა იგი
 რომაელთა მოკავშირედ და ჭეშ-
 მარიტ მეგობრად. ხოლო მეფემ
 (იუსტინიანემ) შეიწყნარა ეს მი-
 სი თხოვნა და დიდი პატივი სცა
 მასაც და მის დარბაისლებსაც.
 დედოფალმაც აჩუქა მის მეუღ-
 ლეს მრავალნაირი სამკაულები,
 მარგალიტებით მოჭედილი, და
 გაისტუმრა ისინი მშვიდობით
 მათ საკუთარ სახელმწიფოში.

* * *

კედრენეს ამ ცნობით, რომლის წყაროა თეოფანე ჟამთა-
 აღმწერელი, 535 წელს ქართლს მეფე ჰყავს და ეს მეფე (ძა-
 ნანარძე) კონსტანტინოპოლში მიდის იბერიის სახელმწიფო საქმეების
 მოგვარების მიზნით. რადგანაც პროკოპი კესარიელს ნათქვამი
 აქვს, რომ 523 წლის შემდეგ სპარსელებმა «ქართველებს ნება
 აღარ მისცეს საკუთარი მეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გააუქმესო»,
 ქართულ ისტორიოგრაფიაში განმტკიცდა ის აზრი, რომ 523 წლის
 შემდეგ ქართლს მეფე აღარ ჰყავს. იოანე მალალას და თეოფანე
 ჟამთააღმწერლის (და აქედან მომდინარე კედრენეს) ცნობასაც

¹ ესე იგი 535 (527+8) წელს.

² იბერთა მეფის ძავანარძეს შესახებ მოთხრობილი აქვთ აგრეთვე იოანე
 მალალას (იხ. გეორგიკა III, 268) და თეოფანე ჟამთააღმწერელს
 (იხ. გეორგიკა IV, 1, გვ. 80). გიორგი კედრენეს ტექსტი თითქმის სიტყვა-სიტყ-
 ვით ემთხვევა თეოფანეს ტექსტს; მათ შორის მხოლოდ უმნიშვნელო განსხვავ-
 ვებაა, მაგალითად:

თეოფანე	კედრენე
εὐσεβέστατον βασιλέα	βασιλέα
παρακαλῶν	αἰτούμενος
προαίρεσιν ἀποδεξάμενος	τοῦτο ἀποδεξάμενος
τοῦς ἀντοῦ συγκλητικούς	τῆ συγκλήτῳ ἀντοῦ

გარდა ამ აღნიშნული ადგილებისა, ტექსტები ემთხვევა ერთიმეორეს.

ჩვენი ისტორიკოსები არავითარ ანგარიშს არ უწევენ. 1941 წელს, თეოფანე ჟამთააღმწერელის „ქრონოგრაფიის“ ტექსტიდან ამოღებულ საქართველოს შესახები ცნობების გამოქვეყნების დროს, ჩვენ ვრცელი მსჯელობა გავმართეთ VI საუკუნის იბერიაში მეფობის გაუქმების საკითხის გარშემო (იხ. გეორგიკა, ტ. IV, ნაკვეთი I, გვ. 80—84). რამდენადაც ამ საკითხს, ჩვენის აზრით, დღესაც არ დაუკარგავს თავის მნიშვნელობა, საჭიროდ ვთვლით აქაც გავიმეოროთ ის მსჯელობა.

სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ 523 წლის შემდეგ ქართლში მეფობა გაუქმდა. „მას შემდეგ, რაც ქართველები გურგენ მეფის მეთაურობით სპარსელებს აუჯანყდნენ, და ბიზანტიის მფარველობას მიჰპართეს, მაგრამ კეისრის მხრივ პირობის აუსრულებლობის გამო ძლეულ იქნენ, ხოლო სამეფო სახლობა და ამბოხების მოთავე დიდებულები იძულებული იყვნენ ბიზანტიაში გაქცეულიყვნენ, ამის შემდგომ სპარსელებმა, როგორც პროკოპი კესარიელი მოგვითხრობს, ქართველებს ნება აღარ მისცეს საკუთარი მეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გაუქმეს“ (ივ. ჯავახიშვილის ქ. ერის ისტ. I⁵, 245). „ქართლში მეფობის უფლება გაუქმდა მაშინვე, როცა გურგენი თავისი შვილითა და სახლობით ბიზანტიაში გაიხიზნა, ესე იგი 523 წ., მაგრამ საბოლოოდ ეს გაუქმება 532 წლის „საუკუნო ზავის“ ხელშეკრულებამ დააკანონა“ (იქვე, 246).

მაგრამ ამ აზრს თითქოს ეწინააღმდეგება ბიზანტიელი ისტორიკოსების ორი ცნობა. იოანე მალალა წერს: „ამ ხანებში, როგორც ზემოთ ვთქვი, მეფობდა ღმრთეებრი იუსტინიანე. ხოლო სპარსელთა მეფე იყო კოადი დარასთენი, ძე პეროზისა, რომში კი აღარიხი... აფრიკის მეფე იყო გილდერიხი... ხოლო ივერიელთა— ზამანაზი (CB 429, 10—15; გეორგიკა III, 268). ხოლო თეოფანე ჟამთააღმწერელის ცნობით 535 წელს კონსტანტინეპოლში ჩასულა «იბერიელთა მეფე ძამანარძე».

ი. მარკვარტი (Streifzüge, 432) ფიქრობს, რომ მალალას ცნობა ეკუთვნის იუსტინიანეს მეფობის პირველ წელს, ხოლო თეოფანეს ცნობა — თანახმად ქრონოგრაფში მოცემული თარიღისა — 535 წელს, და ამბობს; „მალალას ცნობა რომ არ მოფილიყო, შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ ძამანარძე გურგენ მეფის ძმა იყო, რომელიც ზავის დადების შემდეგ [532 წ.] დაბრუნდა და სპარსელების მიერ «მამასახლისად» იქნა დაყენებული».

ივ. ჯავახიშვილი ამბობს: „აღბათ გაქცეული მეფის გურგენის შოადგილედ იბერიაში დამანარსე დამჯდარა, რომელიც 527 წ. კონსტანტინოპოლში წასულა... და იუსტინიანე კეისრისთვის აღუთქვამს რომაელების მოკავშირეები და მეგობრები ვიქნებიოთ“ (ქ. ერის ისტ. I⁵, 244), ხოლო იქვე შენიშენაში დასძენს: „ცნობა ძალიან საეჭვოა იმიტომ, რომ დამანარსე ახლად გაქრისტიანებულად არის მოხსენებული და განა ამის თქმა ქართლის მეფეზედ შეიძლებოდა? იქნებ იგი იბერიის მეფე არც-კი ყოფილიყოს“.

არც მალალას და არც თეოფანეს ტექსტებიდან არ ჩანს, რომ დამანარძე „ახლად გაქრისტიანებული“ იყოს; არც ის არის სწორი, თითქოს ეს ამბავი მომხდარიყოს 527 წელს. რადგან თეოფანეს თარიღებში „ქრისტესით“ თვლაში ყველგან მისამატებელია 8 წელი. ვინაიდან თეოფანე პანოლორეს წელთაღრიცხვით ანგარიშობს; თანაც თეოფანეს იქვე აქვს აღნიშნული, რომ ეს მოხდა იუსტინიანეს მეფობის მე-8 წელს, ე. ი. (527+8=) 535 წელს.

ი. მარკვარტის ეჭვი, თითქოს მალალას ცნობა ხელს გვიშლიდეს იმაში, რომ თეოფანეს ცნობის მიხედვით რაიმე დასკვნა გამოვიტანოთ დამანარძეს შესახებ, უსაფუძვლოა. იოანე მალალა გადმოგვცემს, თუ სხვადასხვა ქვეყანაში ვინ მეფობდა იუსტინიანეს მეფობის დასაწყისში. სახელდობრ;

სპარსეთში—კოადი (488—531)

რომში—(ათ)ალარიხი 526—534)

აფრიკაში—ჰილდერიხი (523—530)

ივერიაში--დამანარძე.

ამ ცნობაში თეოფანეს ცნობის საწინააღმდეგო არაფერია. მალალა გვიამბობს, რომ 527—530 წლებში იბერიის მეფე იყო დამანარძე, ხოლო თეოფანე გადმოგვცემს, რომ ეს მეფე დამანარძე 535 წელს კონსტანტინოპოლში ჩასულა იუსტინიანე მეფესთან. რომ მალალას და თეოფანეს ცნობები ერთსა და იმავე ამბავს ეხებოდეს, შეიძლებოდა კაცს ეფიქრა, რომ ერთხელ მალალას მიერ დაშვებული შეცდომა ბრმად იქმნა განმეორებული თეოფანეს მიერ. მაგრამ ამ ორი ტექსტის შესწავლა უეჭველჰყოფს, რომ ჩვენი ავტორები ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელნი არიან. რაც შეეხება მესამე ავტორს, გიორგი კედრენეს, რომელსაც აგრეთვე მოვბოვება ცნობა იბერიის მეფის დამანარძეს შესახებ, ის

მთლიანად იმეორებს თეოფანეს: τῆ γ' ἔτει..... (CB: Georgius Cedrenus, Tomus I, 650).

ამრიგად, მაღალას და თეოფანეს ტექსტების გაცნობიდან და ამ ტექსტების შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული აზრების გადასინჯვიდან ცხადი ხდება, რომ 527—535 წლებში იბერიაში მეფედ მჯდარა ძამანარძე. ეს ფაქტი დადგენილად უნდა ჩაითვალოს, მიუხედავად იმისა, რომ პროკოპი კესარიელის ცნობის მიხედვით (BP II, 28) სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ გურგენ მეფის გაქცევის (523 წ.) შემდეგ იბერიაში მეფობა მოისპო.

როგორ უნდა შევათანხმოთ ერთმანეთს ეს ორი ცნობა: ერთი მხრით 523 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობა გაუქმდა, ხოლო მეორე მხრით 527—535 წლებში იბერიის მეფედ არის ძამანარძე.

მართალია, პროკოპი კესარიელის გარდა, რომელიც 523 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობას მოსპობილად თვლის, მისი მომდევნო ისტორიკოსებიც, აგათია და მენანდრეც, რომლებიც თავიანთ „ისტორიებში“ ეხებიან აგრეთვე იბერიასაც, არსად არ იხსენიებენ იბერიის მეფეს, — მაგრამ მეორე მხრით ქართული საისტორიო წყაროები VI საუკუნის ქართლის ისტორიისათვის სულ სხვა სურათს იძლევიან:

ა) „ქართლის მოქცევის“ მატიანით ვახტანგ გორგასალის შემდეგ (გარდ. 502 წელს) ქართლის მეფეებად იყვნენ:

დაჩი უჯარმელი,
ბაკურ, ძჳ მისი,
ფარსმან,
ფარსმან სხუად,
ბაკური

«და მის ბაკურის-ზევე დაესრულა მეფობაჲ ქართლისაჲ... სპარსნი უფლებდეს ქართლს და სომხითს, და სივნიეთს და გუსაპურაგანს» (Описание II, 722—724). ხოლო ჭელიშის ვარიანტი ფარსმან მეორის მეფობაში სდებს იოანე ზედაზადენელისა და მისი მოწაფეების მოსვლას შუამდინარიდან ქართლში, რაც მემატიანის აზრით მოხდა «ქართლის მოქცევითგან მეორასესა წელსა» (იქვე, გვ. 723).

ბ) ისტორიკოსი ჯუნაშერიც, რომელიც ამ ეპოქისათვის უთუოდ „მოქცევაჲ ქართლისაჲთ“ სარგებლობს, ქართლის მეფეებად იმავე პირებს და იმავე თანმიმდევრობით ასახელებს (დაჩი, ბაკური, ფარსმანი, ფარსმანივე, ბაკური) და იოანე ზედაზადენელ-

საც ფარსმან მეორის მეფობაში მოსულად თელის. თანაც დასძენს: ბაკურის დროს სპარსეთში ურმიხდი მეფობდაო (მარიამ დედოფლ. ვარ. გვ. 400—404; ქ. ცხ. ტ. I [1955], 204—215).

მკლევარნი იოანე ზედაზადენელის მოსვლას ქართლში VI საუკუნეა წლებში სდებენ (კ. კეკელიძე: თბ. უნ. მოამბე VI, 100; ივ. ჯავახიშვილი, ქ. ერის ისტ. I⁵, 349), ხოლო ჰორმიზდა, როგორც ცნობილია, 579—590 წლებში მეფობდა. მაშასადამე, ის მეფეები, რომლებსაც ასახელებენ ქართული საისტორიო წყაროები, 502—590 წლების მოღვაწეებად ჩანან.

პროკოპი კესარიელის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ გურგენ მეფის შემდეგ სპარსელები იბერიელებს აღარ აძლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათო, საბუთს აძლევს მკლევართ კატეგორიულად უარყოფილ ქართული საისტორიო წყაროების ცნობა VI საუკუნეში ქართლის მეფეთა არსებობის შესახებ. მართალია, ჩვენ მიერ ზემო მოყვანილი ქართული საისტორიო ძეგლები გვიანი დროისაა (IX—XI საუკუნეებისა), მაგრამ, როგორც ეს უკვე დამტკიცებულია, მათ (განსაკუთრებით „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მატეიანეს) ძველი სანდო წყაროები მოეპოვებოდათ (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, მეორე გამ. 1920. გვ. 86). გარდა ამისა, საკმარისია ერთმანეთს შევადაროთ ერთისა და იმავე ძეგლის („მოქც. ქართლ.“) ორი ვარიანტი, რომ დავრწმუნდეთ იმაში, თუ რაოდენ სახეშეცვლილად არის ჩვენამდე მოღწეული ეს ძეგლი. და, თუ მემატეიანეს თავის ნაწარმოებში შეტანილი აქვს VI საუკუნის ქართლის მეფეთა სია, მიუხედავად პროკოპი კესარიელის ცნობისა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მემატეიანეს მართლაც რაღაც ძველი წყარო, ძველი ნუსხები ჰქონდა ხელთ, ხოლო ის ჩვენამდე შერყვნილი სახით არის მოღწეული. რომ ეს ასე არ იყოს, რატომ არ არის ამ სიაში მოხსენებული გურგენ მეფე, რომლის არსებობა არავის არ ეეჭვება, ვინაიდან ის ჰყავს მოხსენებული თანამედროვე ისტორიკოსს პროკოპი კესარიელს.

ჩვენის აზრით „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მატეიანის სია VI საუკუნის ქართლის მეფეებისა უკუსაგდები არაა, ხოლო ის ნაკლუღევანია და აღრეულია.

ქართლში მეფის არსებობას ამ ხანებისათვის ჰგულისხმობს აგრეთვე შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ შეტანილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ქართლის მეფემ ფარსმანმა დახმარება აღმოუჩინა იუსტინიანე კეისარს, როდესაც ეს უკანასკნელი ებრძოდა აჯანყე-

ბულ აბაზგებს (ჩვენის აზრით ეს ეხება 550 წლის აჯანყებას: იხ. გეორგიკა II, 130—132).

მაშასადამე, ქართლში მეფეების არსებობა VI საუკუნის მანძილზე დასტურდება: 1) მაღალას და თეოფანე ჟამთააღმწერელის ქრონოგრაფებით, 2) „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მათიანი (და მისგან დამოკიდებული ჯუანშერთ), 3) შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებული ეპიზოდით.

საკითხი შეიძლება ეხებოდეს მხოლოდ იმას, თუ რა უფლების მატარებელი იყვნენ ეს მეფეები იმ დროს, როდესაც ქართლში გაბატონებული იყვნენ სპარსელები. ევსტათი მცხეთელის მარტილობის მიხედვით ივ. ჯავახიშვილი წერს: „ქვეყნის ბატონპატრონად შაჰის წარმომადგენელი მარზპანი ჩანს, ხოლო შინაურობაში მხოლოდ ქართლის მთავარნი, კათალიკოზი, მამასახლისი და პიტიახში გვხვდება“ (ძვ. ქ. საისტ. მწერლობა, 1920, გვ. 20). მართლაც, ქართლის სამმართველო აპარატი ამ დროს მოსპობილი არაა, და ამ სამმართველო აპარატში, როგორც ჩანს, სამეფო გვარის წევრები არიან. ევსტათი მცხეთელის განთავისუფლებისათვის სათხოვნელად მარზპანთან მივიდნენ „ქართლის მთავარნი“—ნათქვამია ევსტათის „ცხოვრებაში“: «რაჟამს აღმხედრდებოდა მარზპანი იგი, აღდგეს მთავარნი ქართლისანი და სამოელ ქართლისა კათალიკოზი და გრიგოლ ქართლისა მამასახლისი და არშუშა ქართლისა პიტიახში და სხუანი სეფეწულნი და მარზპანსა ჰრქუეს...» (საქ. სამოთხე 315). ყურადღებას იპყრობს თანამიმდევრობა მოხსენებული პირებისა: 1) ქართლისა კათალიკოზი, 2) ქართლისა მამასახლისი, 3) ქართლისა პიტიახში და სხუანი სეფეწულნი. ქართლის მამასახლისს ამ რიგში ის ადგილი უჭირავს, რომელიც მეფეს განეკუთვნებოდა, და მართალი უნდა იყოს მარკვარტი, რომელიც ფიქრობდა, რომ სპარსელებმა მეფის ადგილას მამასახლისი დააყენესო (Streifzüge 432).

ამრიგად, ირკვევა, რომ ქართლში VI საუკუნის მანძილზე, როდესაც იქ სპარსელები ბატონობდნენ, ადგილობრივი სამმართველო აპარატი მოსპობილი არ ყოფილა; ის გარეგნულად დარჩა ისევე, როგორც იყო — მეფე (მამასახლისი) და [მისი მოადგილე] პიტიახში, ხოლო მათი მოქმედება შეზღუდული იყო მარზპანის ძალუფლებით. საგულისხმოა, რომ შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებულ ფარსმან მეფესაც ჰყავს თავისი „მოადგილე“. იქ ნათქვამია: «ისმინა უკუე ფარსმან ვედრებაჲ ბერძენთა მეფისაჲ, და დაუტევა ვეაგრე მცველ სამეფოსა თვისისა; ხოლო თვთ

წარვიდა... დაიმორჩილა ნათესავი იგი ტასკუნთაჲ» (ხელთნაწერი A — 160, გვ. 691 — 692). და რომ სპარსელებმა ვერ მოახერხეს ქართლის მესვეურთა მთლად მოშორება, ეს ჩანს პროკოპი კესარიელის სიტყვებიდანაც, რომელიც ამბობს: «იმ დროიდან არც სპარსელები აძლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათ, არც იბერიელები ემორჩილებოდნენ სპარსელებს თავისი ნებით» (ὁὕτῃ ἀπτογναμοισῆντες Περσῶν κατῆκοιο Ἰβήρας ἦσαν BP II, 28; გეორგიკა II, 66). ეს უკანასკნელი სიტყვები იმას მოასწავებს, რომ იბერიელები ებრძოდნენ სპარსელებს მმართველობის საკითხებში და, როგორც ჩანს, შინაურ მმართველობაში შეუწარმხენებიათ საკუთარი აპარატი, მეფითა და პიტიხშით.

ერთ-ერთი მეფეთაგანი უნდა იყოს ძამანარძე, რომელიც, სპარსელების ბატონობით უკმაყოფილო, 535 წელს იუსტინიანესთან ჩასულა კონსტანტინეპოლში: ამავე პერიოდის მეფედ ჩანს ფარსმანიც, რომელმაც 550 წელს დახმარება აღმოუჩინა იუსტინიანეს აზახეთა აჯანყების ჩაქრობაში].

ლაზები და აზახები ბიზანტიის ჯარში

Τῷ ἰδ' ἔτει Χοσρόης ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Σαρβαραζῆν ἄλλον στρατηγὸν ἐξοπέλισας μετὰ λαὸν πρὸς Σαρβαραζῆν ἀπέστειλεν, ὡς ἐνωπιέντας ἀμφοτέρους πολεμήσαι Ῥωμαίους.

Τοῦτο γινούς ὁ βασιλεὺς ἔσπευσε συμβαλεῖν πόλεμον μετὰ Σαρβάραζκα πρὸ τοῦ ἐνωπιέναι αὐτὸν τῷ Σαρβαραζῆ, καὶ πολλὰς ἐκδρομὰς κατ' αὐτοῦ ποιησάμενος εἰς δεξιαν αὐτὸν ἐγένεαλεν. Ὅπισθεν δὲ ἀμφοτέρους ἐάσας κατὰ Χοσρόου μετὰ σπουδῆς ἤλαυνεν. Ἀπτομολοῦσι δὲ δύο τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Πέρσας, καὶ

ირაკლის მეფობის მეთოთხმეტე წელს¹ სპარსთა მეფემ ხოსრომ მისცა ჯარი სხვა სტრატეგოსს სარვარაზას და გაგზავნა იგი სარვარანკასთან, რათა ორივეს, შეერთებული ძალებით, ეომა რომაელების წინააღმდეგ.

ეს რომ შეიტყო რომაელთა მეფემ, ომი დაიწყო სარვარანკასთან, სანამ იგი სარვარაზას შეუერთდებოდა: მრავალი თავდასხმა მოაწყო მის წინააღმდეგ და დიდ შიშში ჩააგდო იგი. ორივენი რომ უკან მოიტოვა, სწრაფად გაემართა ხოსროს წინააღმდეგ. ორი რომელი სპარსელების მხარეზე გადავიდა თავისი

¹ ესე იგი 624 წელს.

πεΐθουσιν αὐτοὺς ὅτι ἐκ δειλίας
φεύγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἦλθε δὲ
αὐτοῖς καὶ φήμη τὸν Σαῖν στρα-
τηγὸν Περσῶν καταλαμβάνειν¹
μεθ' ἑτέρου στρατεύματος εἰς
βοήθειαν.

Τοῦτο μαθόντες Σαρβαραγ-
κᾶς τε καὶ Σαρβαραζᾶς ἡγῶν-
σαντο συμβαλεῖν πόλεμον Ἡρακ-
λείῳ πρὸ τοῦ φθάσαι τὸν Σαῖν,
καὶ τὴν νίκην ἐπ' αὐτοὺς μετε-
νεγκεῖν. Πιστεύσαντες δὲ καὶ τοῖς
αὐτομόλοις ἐχώρησαν κατὰ Ἡρακ-
λείου. Καὶ πλησιάσαντες αὐτῷ
κατεσκήνωσαν, βουλόμενοι ἅμα
πρῶτ' συμβαλεῖν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος
ἀπάρας ἄφ' ἑσπέρας ᾤδευσε δι'
ἄλλης τῆς νυκτός, μακρὰν τε γε-
νόμενος ἄπ' αὐτῶν εὐρῶν πεδίον
χλοηφόρον, ἠπλήκωσε. Νομίσαν-
τες δὲ οἱ βάρβαροι αὐτὸν ἐκ δει-
λίας φεύγειν ἀκόσμως ἐδίωκον·
αὐτὸς δὲ ὑπαντιάσας αὐτοῖς ἐκρό-
τησε πόλεμον, καὶ τῆι τοῦ θεοῦ
συνεργίᾳ τρέπει τοὺς βαρβάρους,
καὶ τούτους διὰ τῶν φαράγγων
διώξας πλήθην πολλὰ ἀνείλεν. Ἐν
τῷ μεταξὺ δὲ τῶν ἀγῶνων ὄντων
ἔφθασε καὶ ὁ Σαῖν σὺν τῷ ἑαυτοῦ
στρατῷ. Συμβαλὼν δὲ καὶ μετ'
αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς, καὶ τοῦτον
τρέψας πολλοὺς ἀνείλε καὶ τοὺς
λοιποὺς διέσπειρε φεύγοντας, πα-
ρέλαβε δὲ καὶ τὸ τοῦλδον αὐτῶν.

Ὁ δὲ Σαρβαραζᾶς ἐνωθεὶς
τῷ Σαῖν ἐπισυνῆξε τοὺς ὑπολειφ-

ნებით და არწმუნებდა მათ —
რომაელებს შეეშინდათ და გარ-
ბიანო. ხმებიც მივიდა — სპარს-
თა სარდალი საინი მოდის სხვა
ახალი ჯარით საშველადო.

ეს რომ შეიტყვეს სარვარან-
კამ და სარვარაზამ, დაუჩქარეს
ომი გაემართათ ირაკლისათვის,
სანამ საინი მოვიდოდა, რათა
გამარჯვების დიდება მათ რგე-
ბოდათ. იმათ ირწმუნეს იმ ორი
რომაელის სიტყვები და გაემარ-
თნენ ირაკლის წინააღმდეგ. მას
რომ მიუახლოვდნენ, დაიბანაკეს,
რათა დილით ადრე შეებოდნენ.
ირაკლი საღამოთი აიყარა ბანა-
კიდან და მთელი ღამე იარა;
კარგა მოშორებით რომ იყო
მათგან, ერთ ამწვანებულ მინ-
დორში დაიბანაკა. ბარბაროსებ-
მა გადაწყვიტეს ირაკლი შიშით
გაიქცაო და უწესრიგოდ დაედევ-
ნენ. ირაკლი კი მედგრად და-
უხვდა მათ და შეებრძოლა და
ღმრთის თანადგომით მოიგერია
ბარბაროსები, ნაპრალ-ნაპრალ
სდია მათ და ბევრიც გაჟლიტა.
შუა ბრძოლაში რომ იყვნენ, მო-
ვიდა საინიც თავისი ჯარით. მე-
ფე მასაც შეებრძოლა და მოიგე-
რია; ბევრი დაუხოცა, დანარჩე-
ნები გააქცია და გაუბნტა; მათი
ბარგიც ხელში ჩაიგდო.

სარვარაზა შეუერთდა საინს
და თავი მოუყარა დარჩენილ

² ერთ-ერთი ნუსხისი არშინაზე სწერია — აღბათ უნდა იყოსო *καταβαλειν*.

θέντας βαρβάρους, καὶ πάλιν δι-
 ενοοῦντο κατὰ τοῦ βασιλέως χω-
 ρεῖν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐπὶ τῆν
 τῶν Οὐγγων χώραν καὶ ταῖς τού-
 των δυσχωρίαις ἤλαυνεν ἐν τό-
 ποις τραχέσι καὶ δυσβάτοις. Οἱ
 δὲ βάρβαροι ὀπίσω αὐτοῦ ἠκολού-
 θουν. Οἱ μέντοι Λαῖοι ἄμα τοῖς
 Ἀβασγοῖς δευλιάσαντες ἀπέσπα-
 σαν ἑαυτοὺς τῆς τῶν Ῥωμαίων
 συμμαχίας καὶ οἴκαδε ἀνεχώρη-
 σαν. Ὁ δὲ Σαῖν ἠσθίεις ἐπὶ τού-
 τῃ θυμαῷ πολλῶν σὺν τοῖς βαρβά-
 ροις ἐχώρει κατὰ Ἡρακλείου.

Ὁ δὲ βασιλεὺς λόγοις τὸν
 στρατὸν ἀναπτερώσας παρήγει λέ-
 γων. „Τὸ πλῆθος ἡμᾶς, ἀδελφοί,
 μὴ ταραττέτω· θεοῦ γὰρ θέλον-
 τος εἰς διώξει χιλιούς. Ἦσώμεν
 οὐκ τῷ θεῷ ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς
 τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν σωτηρίας.
 Λάβωμεν στέφη μαρτύρων, ἵνα ὁ
 μέλλων ἡμᾶς ἐπαινέσῃ χρόνος“.
 ἴσῳთα მომავალმა თაობებმა შეგვაქონ ჩვენ“.

Τούτοις καὶ ἄλλοις πλείοσι
 παραθαρρύνας τὸν στρατὸν φαιδ-
 ρῶ τῷ προσώπῳ ἐξαρτύει τὸν πό-
 λεμον. Καὶ στάντες ἐπ’ ἀλλήλοις
 ἀπὸ μικροῦ διαστήματος ἕσθιν
 μέχρις ἐσπέρας ἀλλήλοις οὐ συν-
 ἔβαλον. Ἐσπέρας δὲ καταλαβού-
 σης ὁ βασιλεὺς τῆς ὀδοιπορίας
 εἶχετο, καὶ οἱ βάρβαροι πάλιν
 ὀπίσω αὐτοῦ ἠκολούθουν. Ἐναλ-
 λάξαντες δὲ τὸν δρόμον, προλαβεῖν
 τοῦτον βουλόμενοι, ἐμπίπτουσιν

ბარბაროსებს: ისინი კვლავ ფიქ-
 რობდნენ მეფის წინააღმდეგ გა-
 მართულიყვნენ. ირაკლი კი წა-
 ვიდა ჰუნების ქვეყნისაკენ და
 იქაური ძნელსავალი ადგილების-
 კენ, კლდოვანი და ძნელად გა-
 დასავალი გზებით. ბარბაროსები
 მათ უკან მისდევდნენ. ლ ა ზ ე ბ ი
 და ა ბ ა ზ გ ე ბ ი შეშინდნენ, გა-
 მოგეთიშნენ მოკავშირე რომაე-
 ლებს და შინ გაბრუნდნენ. საინს
 ძალიან გაუხარდა ეს ამბავი და
 დიდი აღფრთოვანებით წასახა
 ბარბაროსები ირაკლის წინა-
 აღმდეგ.

ხოლო მეფე ჯარის აღფრთო-
 ვანების მიზნით შემდეგი სიტყვე-
 ბით აქეზებდა მას: „ძმებო, დე,
 ნუ შეგაშინებთ მტრის სიმრავ-
 ლე; თუ ღმერთი იხებებს, ერთი
 კაციც აოტებს ათასს. შევწი-
 როთ ღმერთს საკუთარი თავი
 ჩვენი ძმების ხსნის ვულისთვის.
 მივილოთ წამების გვირგვინი,
 რათა მომავალმა თაობებმა შეგვაქონ ჩვენ“.

ასეთი და სხვა მრავალი სიტყ-
 ვეებით ამხნევებდა ჯარს და
 გაბრწყინებულს სახით ემზადე-
 ბოდა საომრად. მოწინააღმდეგე-
 ნი ერთიმეორის პირისპირ და-
 დგნენ პატარა მანძილით დაშო-
 რებულნი, და საღამომდე არ
 შებმინან ერთმანეთს. საღამო რომ
 დადგა, მეფე გზას გაუდგა: ბარ-
 ბაროსები კვლავ უკან მისდევდ-
 ნენ მას. როდესაც მათ გზა შე-
 ცვალეს და მოინდომეს მისთვის

εις τόπον τελευτώνη και ἰθαγ-
κάσθησαν ἐξελθεῖν.
გილში. და იძულებული იყვნენ უკან გასულიყვნენ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν γῆν
Περσαρμενίας παρέτρεχε. Τῆς γῆς
δὲ ἐκείνης ὑπὸ τῶν Περσῶν κρα-
τουμένης πολλοὶ συνέτρεχον τῷ
Σαρβαραζᾷ, και ἠξέειτο ὁ λαὸς
αὐτοῦ· χεῖμῶνος δὲ ἐπιγενομένου
ἐσχορπίσθη ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον
τόπον.

Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς
διενόησε ἐν νυκτὶ κλέψαι τὸν πό-
λεμον. Καὶ ἐπιλεξάμενος ἔππους¹
εὐσθηνεῖς, και τοῦ στρατοῦ τοὺς
ἀνδρειοτέρους διελών, προάγειν
τοὺς μὲν ἐκέλευσε κατὰ τοῦ βαρ-
βάρου, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἑτέροις
ὀπίσσω τούτων εἶπετο. Σπεύσαντες
δὲ κατέλαβον χωρίον Ἀλβανῶν
ἄρα θ' τῆς νυκτός.

Τῶν δὲ Περσῶν γόντων
τὴν ἔφοδον και ὀρμησάντων κατ'
αὐτῶν, οἱ Ῥωμαῖοι τούτους πάν-
τας ἀνείλον, πάρεξ ἑνὸς τὸ τοῦ
λόγου πυρφόρου, ὃς και τῷ βαρ-
βάρῳ ἐμήγυσεν. Ὁ δὲ βάρβαρος
γυμνὸς και ἀγυπόδετος ἔππω ἐπι-
βὰς φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπορίζε-
το (CB I, 722,13—724,22).

(ე. ი. მეფისთვის) ვზა გადაეჭ-
რათ, ჩავარდნენ ჭაობიან ად-
გილში.

მეფემ პერსარმენიის ქვეყა-
ნას ჩაუარა. რადგან ეს ქვეყანა
სპარსელებს ეპყრათ, ბევრნი
სარვარაზას მხარეზე გადავიდ-
ნენ და, ამრიგად, მისი ლაშქა-
რი გაიზარდა; ზამთარი რომ
დადგა, ყველა ისინი თავთავიანთ
სახლებში დაიფანტნენ.

ეს რომ შეიტყო ირაკლი მე-
ფემ, გადაწყვიტა ღამით მიეტა-
ნა იერიში. მან გამოარჩია ძლი-
ერი ცხენოსნები, გამოჰყო ჯა-
რიდან უმამაცესნი და უბრძანა
ბარბაროსთა წინააღმდეგ გა-
მართულიყვნენ, თვითონ კი და-
ნარჩენი ჯარით მათ უკან მისდევ-
და. ასე, გაეშურნენ პერძენები და
ღამის ცხრა საათზე დაიკავეს
ალბანთა ციხე.

სპარსელებმა რომ შეიტყეს
ეს იერიში და მათ წინააღმდეგ
გაემართნენ, რომაელებმა ისინი
ყველანი გაჟლიტეს: გადარჩა,
როგორც იტყვიან, მხოლოდ ერ-
თი, რომ ბარბაროსისათვის უბე-
დურება ეუწყებინა. ხოლო ბარ-
ბაროსი ტიტველა და ფეხშიშ-
ველა ცხენს მოახტა და გაქცე-
ვით თავს უშველა³.

¹ ალბათ, ნახმარია როგორც *ἔππεις* („ცხენოსნები“).

² გამოთქმა *γυμνὸς και ἀγυπόδετος* („ტიტველი და ფეხშიშველა“) მი-
ემართება, ჩვეულებრივ, სრულიად დამარცხებულ მტერს. ძველი გრამატიკოსე-
ბი უმარაოებულად თვლიან *ἀγυπόδετος*-ს (საჭიროა *η* და *არა* *ε*).

³ სპარსეთ-ბიზანტიის ეს საომარი ოპერაციები მოთხრობილი აქვს თეო-
ფანეს (de Boor 309—311; გეორგიკა IV, 1, გვ. 94—97).

ირაკლის ჩახვლა ლაზეთში

16 (626) წელს

Τῷ ἰα' ἔτει ὁ Χοσρόης νέαν ἐποιήσατο στρατιάν ἀπό τε ξένων καὶ πολιτῶν καὶ οἰκετῶν καὶ παντὸς γένους. Καὶ ἐκ τούτων ἐκλεξάμενος καὶ τῷ Σαῖν παραδοὺς στρατηγῶν, ἄλλας τε ν' χιλιάδας ἐκ τῆς φάλαγγος τοῦ Σαρβάρου τούτοις συνήψεν, οὓς καὶ χρυσολόχας¹ ὠνόμασε καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως ἀπέστειλε. Τὸν δὲ Σάρβαρον σὺν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ στρατεύμασι κατὰ Κονσταντινουπόλεως ἔπεμψεν, ὅπως τοῖς ἐκ δύσεως Οὐγγοις, οὓς καὶ Ἄβραρας καλοῦσι, μετὰ καὶ Σθλαβίνων καὶ Γηπέδων συμφωνήσας κατὰ τῆς πολεως χωρήσῃσι καὶ ταύτην πολιορκήσῃσι. Γινούς δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν εἰς τρεῖς διαιρέσεις ἐχώρισε, καὶ τοὺς μὲν ἔπεμψεν εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ παραδοὺς Θεοδώρῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σαῖν πολεμεῖν ἐκέλευσε. Τὸ δὲ τρίτον μέρος αὐτὸς λαβὼν ἐπὶ Λαζικήν ἐχώρει, καὶ τοὺς Τούρκους τῆς ἑώρας, οὓς καὶ Χαζάρους ὀνομάζουσιν, εἰς συμμαχίαν ἐκάλεσε.

ხოლო მესამე ნაწილს თვითონ ჩაუდგა სათავეში და ლაზეთისკენ გაემართა და მოკავშირეობა სთხოვა თურქებს, რომელთაც ხაზარებსაც უწოდებენ.

Ὁ δὲ Σαῖν σὺν τῷ νεολέκτι στρατῷ τὸν τοῦ βασιλέως

მეთექვსმეტე წელს ხოსრომ ახალი ჯარი შეკრიბა უცხოელთა, მოქალაქეთა და მონათაგან და მთელი მოდგმიდან. ამათგან რომ ჯარი შეადგინა და სარდალ საინს გადასცა, სხვა რომცდაათი ათასი სარბაროსის ფალანგიდან ამათ შეუერთა, უწოდა მათ ქრისოლოქები¹ („ოქროს რაზმეულები“) და გაგზავნა მეფის წინააღმდეგ საბრძოლველად. ხოლო სარბაროსი თავისი დანარჩენი ჯარითურთ კონსტანტინეპოლის წინააღმდეგ გაგზავნა, იმ ვარაუდით რომ ის უნდა შეთანხმებოდა დასავლეთის ჰუნებს, რომელთაც ავარებსაც ეძახიან, და, სთლავინებთან და გვიღებთან ერთად, ისინიც წასულიყვნენ ქალაქის (ე. ი. კონსტანტინეპოლის) წინააღმდეგ და მისთვის ალყა შემოეგრტყათ. ხოლო ეს რომ ირაკლი მეფემ შეიტყო, თავისი ჯარი სამ განაყოფად დაანაწილა: ერთნი გაგზავნა ქალაქის (კონსტანტინეპოლის) დასაცავად, მეორენი კი თავის ძმას თეოდორეს ჩააბარა და უბრძანა საინის წინააღმდეგ ებრძოლა.

ხოლო საინი ახლად შეკრიბილი ჯარით თავს დაესხა მეფის

¹ თეოდორე: χρυσολόχοις „ოქროსშუბონებნი“.

ἀδελφὸν Θεόδωρον καταλαβὼν πρὸς πόλεμον ὤπλισατο. Τοῦ δὲ θεοῦ διὰ πρεσβειῶν τῆς θεοτόκου συνεργήσαντος, πολέμου κροτηθέντος χάλαζα παραδόξως κατὰ τῶν βαρβάρων κατηνέχθη καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐπάταξεν, ἣ δὲ τῶν Ῥωμαίων παράταξις γαλήνης ἀπήλαυσε. Τρέπουσι δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Πέρσας, καὶ ἀναιροῦσι πλήθη πολλά.

Ὅπερ μαθὼν ὁ Χοσρόης ὀργίζεται κατὰ τοῦ Σαῦν, ὃς ἐκ πολλῆς ἀθυμίας νόσφ περιπεσὼν τελευτᾷ. Τούτου τὸν νεκρὸν Χοσρόης πολλὰς αἰκίαις ὑπέβαλεν.

Οἱ δὲ Χάζαροι διαρρήξαντες τὰς Κασπίας πύλας τῆς Περσίδι εἰσβάλλουσιν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀνδρογηᾶ¹ σὺν τῷ στρατηγῷ αὐτῶν Ζεβεήλ, δευτέρῳ ὄντι τοῦ χαγάνου τῆς ἀξίᾳ· καὶ ἐν οἷς ἂν τόποις διέβαινον, τοὺς τε Πέρσας ἠχμαλώτευσον καὶ τὰς κώμας καὶ πόλεις πυρὶ παρεδίδδον.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπάραις ἀπὸ Λαζიკῆς τούτοις συνήντησεν. Ὁ δὲ Ζεβεήλ μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ χαρᾶς ἠσπάσατο τὸν βασιλέα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Προσῆνεγκε δὲ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ πρὸς συμμαχίαν, καὶ αὐτὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν.

ძმას თეოდორეს და სომარად განეწყო. ღვთის შეწევნით და ღვთისმშობლის შუამდგომელოლობით, ომი რომ გამწვავდა, ბარბაროსებს მოულოდნელად სეტყვა დაატყდათ, რომელმაც ბევრი მათგანი დაანარცხა, ხოლო რომაელთა რაზმი გადარჩე მშვიდად. რომაელებმა სპარსელები აოტეს, დიდძალი ხალხიც გაუჟლიტეს.

ეს რომ ხოსრომ შეიტყო, განრისხდა. საინზე, რომელიც დიდი მწუხარებისაგან ლოგინად ჩავარდა და გარდაიცვალა, მისგვამს ხოსრომ ბევრნაირი შეურაცხყოფა მიაცენა.

ხოლო ხაზარებმა გადმოლახეს კასპიის კარები და შეიჭრნენ სპარსეთში, ანდროგიექვეყანაში, თავიანთი სარდლის ზებეილის მეთაურობით; ხაკანის შემდეგ მეორე კაცი იყო თავისი პატივით; რომელ ადგილებშიც კი გადავიდნენ, სპარსელებიც დაატყვევეს და სოფლებიც და ქალაქებიც ცეცხლს მისცეს.

ხოლო ირაკლი მეფე წავიდა ლახეთიდან და მათ შეეგება ზებეილი დიდის სიყვარულითა და სიხარულით მიესალმა მეფეს და მის მხლებლებს. მან თავისი ვაჟი ჯარითურთ მოკავშირედ გადასცა მეფეს და თვითონ საკუთარ ქვეყანაში გაბრუნდა. ირაკ-

¹ თეოფანე: Ἀδραϊγάν (ადარბაგანი?).

Ἀαβών δὲ τούτους ὁ βασιλεὺς κα-
τὰ Χοσρόου ἐχώρει¹.

Ὁ δὲ Σάρβარος τῆ Χαλκη-
δόνι προσβαλὼν, ἀλλὰ καὶ οἱ
Ἄβαρες ἐκ τῆς Θράκης τῆ πό-
λει πλησιάσαντες, ταύτην ἐλείν
ἐβούλοντο, μηχανὰς κατ' αὐτῆς
ποιήσαντες (CB I, 727, 7—728, 17).

ფაზიხის ეპისკოპოსი კვირისი

Τῷ κ' ἔτει ὄντος Ἡρακλείου
ἐν Ἱεραπόλει ἔρχεται πρὸς αὐτὸν
᾿Αθανάσιος ὁ πατριάρχης τῶν
Ἱακωβιτῶν, δεινὸς ἀνὴρ καὶ κα-
κοῦργος τῆ τῶν Σύρων ἐμφύτω
πανουργία, καὶ κινεῖ πρὸς τὸν
βασιλέα λόγους περὶ πίστεως, καὶ
ὑπισχνεῖται αὐτῷ Ἡράκλειος, εἰ
τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀπο-
δέξεται, πατριάρχην αὐτὸν ποιή-
σαι Ἀντιοχείας. Ὁ δὲ ὑποκριθεὶς
ἐδέξατο τὴν σύνοδον, ὁμολογήσας
τὰς δύο ἐν Χριστῷ ἡνωμένας φύ-
σεις: ἡρώτησέ τε τὸν βασιλέα πε-
ρὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν θελη-
μάτων, πῶς δεῖ ταύτας λέγειν ἐν
Χριστῷ, διπλᾶς ἢ μοναδικᾶς.
ნებათა შესახებ, თუ როგორ უნდა
ნება ორმაგია თუ ერთია.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γράφει πρὸς
Σέργιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως,
προσκαλεῖται δὲ καὶ Κῦρον τὸν
Φάσιδος, μονοθελήταις ἀμφοτέ-

ლი მეფემ ჩიბარა ისინი და
სოსროს წინააღმდეგ გაემართა.

ხოლო სარბაროსი თავს და-
ესხა ქალკედონს; ავარებიც თრა-
კიის მხრიდან ქალაქს (ე. ი. კონ-
სტანტინეპოლს) მოუახლოვდნენ
და ლამობდნენ მის აღებას: მან-
ქანებიც მოიმარჯვეს მის წინა-
აღმდეგ.

ირაკლის მეფობის მეოცე წელს
(ე. ი. 629/30 წ.), ირაკლი რომ
იერაპოლისში იყო, მასთან მო-
ვიდა იაკობიტების პატრიარქი
ათანასი, კაცი საშინელი და სი-
რიელებისათვის თანდაყოლილი
ბოროტებით აღსავსე, და აღძრა
მეფის წინაშე სიტყვები სარწმუ-
ნოების შესახებ; ირაკლი შეჰ-
პირდა მას, თუ ქალკედონის სი-
ნოდის დადგენილებას მიიღებ,
ანტიოქიის პატრიარქად დაგა-
ყენებო. მან უპასუხა: ვღებულობ
სინოდის დადგენილებასო, და
აღიარა ორი ბუნება, ქრისტეში
გაერთიანებული; ის შეეკითხა
მეფეს, მოქმედებითი ძალისა და

მეფემ მისწერა ამის შესახებ
კონსტანტინეპოლის ეპისკოპოსს
სერგის, მოიწვია ავარეთვე ფა-
ზისის ეპისკოპოსი კვი-

¹ ეს თბრობა „ირაკლი კვისარი საქართველოში“ ამოღებულია თეოფან-
ის „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. ჩვენი გეორგიკი IV, 1, გვ. 98—100). გიორგი
კედრენე თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებს თეოფანეს.

ροις οἷσι, καὶ εἵρεν αὐτούς ἑμ-
φρονας Ἀθανασίου¹ (CB I 736,
4—15).

როს იც — ესენი ორივენი მო-
ნოთელიტები იყვნენ, — და ნახა,
რომ ისინი იმავე აზრისა იყვნენ,
როგორც ათანასი¹.

ლაზეთის პატრიკიოსი სერგი

Κόσμου ἔτος ,αρη', τῆς
Χριστοῦ παρουσίας ἔτος χϛδ',
Λεόντιος βασιλεὺς Ῥωμαίων ἔτη
γ'. Τούτου τῷ α' ἔτει πάντοθεν
εἰρηγαῶν διετέλεσε.

Τῷ β' ἔτει ἐπεστράτευσεν
'Αλιδὲ τὴν Ῥώμην, καὶ πολλοὺς
ἀχμαλωτίσας ὑπέστρεψεν.

Ἐστασίασε δὲ καὶ Σέργιος
ἐ πατριάρχης τῆς Ἀλεξάνδρῃς, καὶ
ταύτην τοῖς Ἀραβῶν ὑπέταξε²
(CB I 776, 6—11).

ქვეყნის დასაბამიდან 6188.
წელს, ქრისტეს მოსვლიდან 694
წელს, რომაელთა მეფე ლეონ-
ტი მეფობდა სამ წელს. მისი
მეფობის პირველ წელიწადს
ყველგან სიმშვიდე იყო.

მეორე წელს ალიდიმ ილა-
შქრა რომის წინააღმდეგ, ბევრ-
ნი დაატყვევა და უკან გაბრუნდა.

ამ წელს აჯანყდა ლაზეთის
პატრიარქი სერგი, და ლა-
ზეთი დაუქვემდებარა არაბებს².

¹ ეს ცნობა გადმოცემული აქვს თეოფანეს (იხ. de Boor, გვ. 329—330; გეორგიკა IV, 1, გვ. 101—102).

² ცნობა ამოღებულია თეოფანეს „ქრონოგრაფიიდან“ (de Boor 370, 1—3; გეორგიკა IV, 1, გვ. 105), ხოლო თეოფანეს „ლაზეთის პატრიკიოსის სერგი“ კედრენეს ტექსტში დამახინჯებულია.

ლაზეთის პატრიკიოსის სერგის აჯანყება ბიზანტიის წინააღმდეგ თარიღდება 6189 წლით ქვეყნის გაჩენიდან. ასეთი თარიღი უწერია თეოფანეს მათა დემწერელს (იხ. გეორგიკა IV, 1, გვ. 105); გიორგი კედრენეს კი უწერია 6188. რადგან თეოფანე მისდევს პანოდორეს წელთაღრიცხვას, ამიტომ აჯანყების თარიღი ქრისტესით იქნება (6189—5492=) 697 წელი. კედრენეს მიერ მოყვანილ თარიღში ორნაირი განსხვავებაა (თუ შეცდომაა): ა) 6189-ის მაგიერ მას უწერია 6188; ბ) ქრისტესით გამოანგარიშების დროს დაწერილი 694 არ შეესაბამება არც ერთ წელთაღრიცხვას: არც პანოდორესას (492), არც ალექსანდრიულს (5500) და არც ბიზანტიურს (5508). ამიტომ ის-ღა დაგვრჩენია, რომ სარწმუნოდ მივიჩნიათ თეოფანეს თარიღი, ე. ი. 697 წელი.

ბარდა სკლეროსის ამბობება.

Ἐκείθεν οὖν ὁ Φωκᾶς, ὡς εἶχε, διὰ ταχέων ἀνεισιν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ Δαβίδ τῶ τῶν Ἰβήρων ἄρχοντι προσελθὼν εἰς ἐπικουρίαν ἦται στρατὸν τοῦ δὲ μετὰ προθυμίας ἠπηρετοῦντος (ἐπεφιλίωτο γὰρ τῶ Φωκᾶ ἔξ ὅσ δούξ ἦν ἐν Σαλδίζ) λαὸν ἐκείθεν εἰληφώς οὐκ ὀλίγον, ἀμφοίστας δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐσκεδάσμενους ὄντας ἐκ τῆς τροπῆς, κάτεισιν εἰς Παγκάλειαν, ἐνθα στρατοπέδουσάμενος ἦν ὁ Σκληρός.

სადაც სკლეროსი იყო დაბანაკებული.

Τόπος δὲ ἡ Παγκάλεια, πεδῖον ἀναπεπταμένον τε καὶ ἐπιήλατον, ἔγγρατά που τοῦ ποταμοῦ Ἄλως καίμενον.

Καὶ γίνεται πάλιν καρτερὸς ἀγών. Ἐνταῦθα τὸν ἑαυτοῦ λαὸν φεασάμενος ὁ Φωκᾶς κατὰ μικρὸν

ამ ბრძოლის შემდეგ¹ ფოკა დაუყოვნებლივ, რაც შეეძლო სწრაფად გაემართა იბერიაში, მივიდა იბერთა არქონტთან² დავითთან და სთხოვა მას დამხმარე ჯარი; იმანაც სიამოვნებით აღუთქვა დახმარება (დავითი მეგობრობდა ფოკას იმ დროიდან, რაც ეს ხალდისი დუკი იყო); ფოკამ წამოიყვანა იქიდან ხალხი არა მცირე, შეკრიბა თავისი, ლტოლვის დროს დაფანტული ჯარიც და ჩავიდა პანკალიაში,

ხოლო ადგილი პანკალია, დაბლობი გაშლილი და ცხენთა საჯირითო, მდებარეობს მდინარე ლალისის მახლობლად.

და კვლავ გაჩაღდა ფიცხელი ბრძოლა. მაშინ ფოკამ თავის ხალხს რომ შენიშნა, რომ ცოტ-

¹ ამის წინ მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ სკლეროსმა დაამარცხა ფოკა ე. წ. „სამეფო აბანობთან“ (*Βασιλικὰ Φέσμα*).

² აქ კედრენე „არქონტს“ უწოდებს დავით კურაპალატს, თუმცა დავითი მქონე იყო მეფის სწორი ძალაუფლებისა. ამის შესახებ ივ. ჯავახიშვილი წერს: „სახუჯადოდ, ბიზანტიის მთავრობა ცნობილია თავისი მედიდურობით და თავის მიწერ-მოწერაში ყოველთვის ცდილობდა მეზობელი მფლობელებისათვის, რომელნიც თავიანთ ქვეყანაშიაცა და ყველგანაც მეფეებად ითვლებოდნენ, მეფის სახელი არ ეწოდებინა. ქართველთა და სომეხთა მეფეების შესახებაც ამ ხანის ბიზანტიელი მწერლები არას დროს არ ხმარობენ სახელწოდებას «მეფე» (ბაზილევს), არამედ მხოლოდ ან «მთავარი» (არხონ), ან არა-და «ექსუსიასტეს», ესე იგი მფლობელი. სომეხთა მეფეებს ბერძნები უწოდებდნენ «არხონტეს არხონტონ», რაც უდრის ერისთავთ-ერისთავს, ან სომეხურს იმხანაც იმხან-ს, და არა მეფეს, საქართველოს მეფეთაგან-კი ამ დროს მხოლოდ აფხაზთა მეფე გახადეს ღირსი «ექსუსიასტეს»-ის სახელწოდებისა. მესხეთის მფლობელს მარტვიად მთავარს, «არხონ»-ს უძახდნენ“ (ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წ. II [1948], გვ. 106—107; აქვე იმოწმებს გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილ ადგილს).

ἐνδιδόντα καὶ πρὸς φυγὴν βλέποντα, βέλτιον εἶναι κρίνας τὸν εὐκλεῖν θάνατον τῆς ἀγεννοῦς καὶ ἐπονειδίστου ζῆς, τὰς τῶν ἐναντίων συγκόψας φάλαγγας πρὸς αὐτὸν μετὰ σφοδρότητος ἴεται τὸν Σκληρὸν.

Εὐρώστως δὲ ἀκχείνου τὴν αὐτοῦ ὑποδεδραμένον ὀρμὴν, καὶ μηδενὸς τῶν στρατιωτῶν ἐπιβοήθειοντος, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀρχηγῶν ἀγῶνι κριθῆναι τὰ πράγματα βουλευομένων (καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐφαίνετο πάγκαλόν τι θέαμα καὶ κατὰπληξιν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπάγον ἀνδρῶν δύο μονομαχία ἐπ' εὐτολμίας καὶ ῥώμῃ ψυχῆς μέγα φρονούντων), ὑποστάντες ἀλλήλους συστάδην ἐμάχοντο.

დალას); ასე რომ სკლეროსი და დგნენ და ხელხართული ბრძოლა

Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς τοῦ ἵππου τοῦ Φωκᾶ τὸ δεξιὸν οὐς σὺν τῷ χαλινῷ παίσας ἀποκόπτει τῷ ἔλφει· ὁ δὲ Φωκᾶς τῇ κορύνῃ πατάξας αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦτον μὲν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἵππου ῥίπτει τῷ βάρει τῆς πληγῆς κατενεχθέντα, αὐτὸς δὲ τὸν ἵππον κεντρίσας καὶ τὰς τῶν ἐναντίων διατεμῶν φάλαγγας ἔξεισι, καὶ πρὸς τινὰ λόφον ἀνελεθῶν τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἀνεκαλείτο.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Σκληρὸν κακῶς ἔχοντα τοῦτον ἐκ τῆς πληγῆς θείασάμενοι καὶ ἦδη λειποψυχοῦντα τῷ τραύματι ἐπὶ τινὰ πε-

ცოტა ლალატობდნენ და გაქცევაზე ეჭირათ თვალი, უმჯობესად ჩათვალა სახელოვანი სიკვდილი, ვიდრე ლაჩრული და ნადრახი სიცოცხლე, გაარღვია მოწინააღმდეგის ფალანგები და სწრაფად მიიჭრა სკლეროსთან.

რადგან (სკლეროსი) მაგრად შეხვდა მის შემოტევას, არავის ჯარისკაცთაგანს დახმარება არ უფიქრია, არამედ მხედართმთავართა შებმით, მათი აზრით, უნდა გადაწყვეტილიყო საქმე (ვინაიდან საუცხოვო და შემადრწუნებელი სანახაობა იშლებოდა მაყურებელთათვის, როდესაც ორი ვაჟკაცის პირისპირ შებრძოლება დიდად გამოამყლავნებდა მათ გაბედულებას და სულიერ ფოკა ერთიმეორის პირისპირ დაგაიმართა.

და სკლეროსმა ფოკას ცხენს მახვილით ჩამოჭრა მარჯვენა ყური ალვირიოთურთ და თან დასცინოდა; ხოლო ფოკამ ლახტი დაჰკრა მას თავში და ცხენის ქედზე გადაადგო სკლეროსი, ძლიერი დარტყმის მიყენების წყალობით, თვითონ კი ფოკამ დეხი ჰკრა ცხენს, გაარღვია მტრის ფალანგები და გავიდა; ავიდა ერთ ბორცვზე და თავის გაქცეულ მებრძოლებს უკან მოუხმო.

სკლეროსის თანამებრძოლებმა რომ დაინახეს, რომ ის ცუდად გამხდარიყო დარტყმის მიყენების გამო და უკვე გულწა-

γῆν ἄγουσι τὸν λῦθρον ἀποσιφόμενον ὑπόπτειον γὰρ καὶ τὸν Φωκᾶν τελείῳ ἦδη παραδοθῆναι ἀφαισισμῶ.

Τοῦ δὲ Ἰππου ἀποσχιρτήσαντος καὶ τὸν κατέχοντα ἀποδράντος καὶ διὰ τῶν στρατευμάτων ἐπιβάτου χωρὶς θέοντος ἀτάκτῳ ῥύμῃ, καὶ τῶ ἀίματι περυσμένου (Αἰγύπτιον τὸν Ἰππον ἐκάλουον), καὶ καταμαθόντες οὖν τινὸς δ' Ἰππος, καὶ νομισαντες τὸν ἑαυτῶν ἄρχοντα πεπτωκέναι, ἀκόσμως τρέπονται πρὸς φυγῆν, κρημνοῖς καὶ Ἄλυι τῶ ποταμῶ ριπτοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἀκλεῶς ἀπολλύμενοι, μηδεὸς ὄντος τῶν δῖων κόντος (CB II, 431—433)

სული იყო ქრილობისაგან, იქვე წყაროსთან მიიყვანეს ის სისხლის მოსაბანად; ფოკას შესახებ კი ფიქრობდნენ, რომ ის საბოლოოდ დაიღუპა.

სკლეროსის ცხენი დაფრთხა და გაექცა იმას, ვისაც ეჭირა, და შუა რაზმებში დარბოდა უმხედროდ და უწესრიგო ძალით, სისხლში ამოსვრილი (მას ეგვიპტურ ცხენს ეძახდნენ); იცნეს ვისი ცხენიც იყო; იფიქრეს, რომ მათი არქონტი¹ (ე. ი. სკლეროსი) დაიღუპა და არეულ-დარეულნი გაიქცნენ, კლდე-ღრეებში და მდინარე ღალისში ჩაცვივდნენ და უსახელოდ ამოწყდნენ, თუმცა მათ არავინ არ მისდევდა.

ზემოთ მოყვანილ ნაწყვეტში გიორგი კედრენე ეხება ბიზანტიის ისტორიის უაღრესად მნიშვნელოვან ხანას: მსხვილფეოდალთა ბრძოლას სამეფო ხელისუფლების წინააღმდეგ.

976 წელს მცირეაზიელმა დიდმა ფეოდალმა ბარდასკლეროსმა, მთელ მცირე აზიაზე გაავრცელა თავისი ძალაუფლება და დიდძალი ჯარით მიუახლოვდა დედაქალაქის მისადგომებს მცირე აზიიდან. ამ დროს სამეფო ტახტზე რეგენტობდა მცირეწლოვანი უფლისწულების, რომანოზ II-ის ვაჟების ბასილის და კონსტანტინეს დედა თეოფანო.

ბარდასკლეროსის შემოტევამ დამლუპველი პირობები შეუქმნა ხელისუფლებას. მკოდნე პირების რჩევით გადაწყვიტეს დახმარებისათვის მიემართათ იბერიის მეფისათვის, დავით კურაპალატისათვის, რომელსაც ზურგიდან, აღმოსავლეთიდან, შეეძლო შეეტია აჯანყებული სკლეროსის ჯარისათვის და ამით გადაერჩინა

¹ კედრენე იმავე ტიტულით (ἀρχων) იხსენიებს ბარდასკლეროსს, როგორცაა ზემოთ მოიხსენია საქართველოს მეფე დავით კურაპალატი.

ბიზანტიის სამეფო ტახტი კატასტროფისაგან. რადგან კონსტანტინეპოლში იცოდნენ, რომ ათონის მთაზე იმყოფებოდა დავით კურაპალატის სახელგანთქმული სარდალი, ამ დროს უკვე ბერად აღკვეცილი თორნიკე ერისთავი, დედოფალმა დაიბარა იგი. სატახტო ქალაქში და სთხოვა დავით კურაპალატთან გამგზავრებულები დედოფლის დავალებით.

დავით კურაპალატი გამოეხმაურა ბიზანტიის მთავრობის შუამდგომლობას: «მისცა კურაპალატმან თორმეტი ათასი მკვდარი რჩეული თორნიკს. და შეწვენითა ქრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთამდე მეოტად წარიქცია» (ცხოვრებაჲ იოვანესი და ეფთჳმესი, თბ. 1946, გვ. 19).

ასე, იბერთა მეფისა და ჯარის დახმარებით ბიზანტიის მთავრობა გადარჩა განადგურებას.

გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილი ცნობა სრულებით არ ითვალისწინებს იბერიის მეფის ასეთ დახმარებას და თორნიკე ერისთავის დიდ ღვაწლს ბიზანტიის მთავრობის წინაშე.

რადგან სამეცნიერო ლიტერატურაში იბერიის როლი ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში თითქმის სრულიად უგულებელყოფილია, ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია დაწვრილებით შევჩერდეთ ამაზე, თუმცა განსვენებული მკვლევარი მიხ. კახაძე ერთხელ უკვე შეეხო ამ ფაქტს და ნათელყო გიორგი კედრენეს მიერ ისტორიული ფაქტის დამახინჯება¹.

პირველ რიგში შევხებით იმას, თუ როგორ არის ეს ფაქტი ბარდა სკლეროსის ბრძოლისა სამეფო ტახტის წინააღმდეგ გაშუქებული სამეცნიერო ლიტერატურაში. ზოგადად შეიძლება ახლავე ითქვას, რომ ბიზანტიის ისტორიის სახელმძღვანელოებში და მონოგრაფიებში, ძირითადად, ემყარებიან გიორგი კედრენეს ცნობას, თუმცა ზოგიერთი მკვლევარი უგულებელყოფს კედრენეს ცნობის იმ ადგილს, სადაც ლაპარაკია იბერიაზე და დავით კურაპალატზე.

ჩვენ მოვიყვანთ როგორც ძველი, ისე ახალი ისტორიკოსების შეხედულებებს ამ საკითხზე.

ა. ვასილიევი, უკანასკნელი დიდი წარმომადგენელი ძველი რუსული ბიზანტინისტიკისა, ძალიან მოკლედ ეხება ბარდა სკლეროსის აჯანყებას:

¹ იხ. მ. კახაძე, ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში, თბ. 1954, გვ. 33—45.

„Представители малоазиатских властельских фамилий, Варда Фока и Варда Склир, восстали против императора и чуть не лишили его трона. Только вмешательство русского вспомогательного войска, посланного князем Владимиром, спасло императорский трон“¹.

ახალ რუსულ სახელმძღვანელოში ვკითხულობთ:

„Один из наиболее популярных военачальников империи Варда Склир немедленно после смерти Цимисхия провозгласил себя императором. В течение 3 лет (976—979) Малая Азия являлась ареной ожесточенной гражданской войны. Склир два раза разбил армию центрального правительства, возглавленного внуком Василием, и собирался осадить Константинополь. Центральное правительство было вынуждено противопоставить Склиру другого представителя малоазиатской феодальной знати Варду Фоку, вызванного из монастырской келии, куда он попал после неудачного восстания против Цимисхия. Только в 979 г. удалось подавить восстание Склира, бежавшего к арабам“².

დღეს დასავლეთ ევროპაში საყოველთაოდ იხმარება, როგორც ბიზანტიის ისტორიის სახელმძღვანელო, გ. ო ს ტ რ ო გ ო რ - ს კ ი ს გერმანულად დაწერილი „ბიზანტიის სახელმწიფოს ისტორია“, რომელიც გერმანულ ენაზე ორჯერ გამოიცა, ხოლო 1956 წელს ინგლისურადაც დაიბეჭდა. აქ ვკითხულობთ:

ბარდა სკლეროსმა „ერთ-ერთი უძველესი და უმდიდრესი ბიზანტიური გვარის წარმომადგენელმა, გამოჩენილმა გენერალმა, რომელსაც თავისი სიძის ციმისხის დროს აღმოსავლეთის დომესტიკოსის უმაღლესი სამხედრო თანამდებობა ეკავა, 976 წლის ზაფხულში თავის ჯარებს კეისრად გამოაცხადებინა თავი. მის წინააღმდეგ გაგზავნილი გენერლები მან ზედიზედ დაამარცხა და თანდათან დაიმორჩილა მთელი მცირე აზია და 978 წლის დასაწყისში, ნიკეის აღების შემდეგ, მიუახლოვდა დედაქალაქს (კონსტანტინეპოლს). ამ უდიდესი საფრთხის პირობებში“ მთავრობამ „მომართა ბარდა ფოკას, ნიკიფორე კეისრის ძმისწულს, გაბედულ მეომარს, დევივით წარმოსადეგს, რომელმაც თვითონაც იოანე ციმისხის დროს სცადა ძალაუფლების უზურპაცია მოეხდინა: და როგორც მაშინ ბარდა სკლეროსმა, იოანე ციმისხის სამსახურში მყოფმა, ის დაამარცხა, ახლა მას უნდა მოეთოკა სკლეროსი ახალი ბატონების სამსახურში მყოფს. მართლაც, ბარდა ფოკამ თავისა ყოფილი მეტოქე დაამარცხა, უფრო როგორც წარმომადგენელმა ძლიერი ფოკათა-გვარისა, ვიდრე როგორც კანონიერი კე-

¹ А. Васильев, Лекции по истории Византии, т. I (1917), гл. 323. ვლადიმერის დახმარებას ადგილი ჰქონდა 987—988 წლებში, როდესაც სკლეროსი ხელმეორედ აჯანყდა.

² М. В. Левченко, История Византии. М.—Л. 1940, стр. 165—166.

ისრების მსახურმა. მან არ მოუშვა იგი საბრძოლველად კონსტანტინეპოლში, გამაგრდა კესარიაში, ფოკათა ციტადელში (Hochburg), და აიძულა უზურპატორი გაბრუნებულიყო. პირველი ბრძოლები სკლეროსმა მოიგო, მაგრამ 979 წლის 24 მაისს პანკალიის დაბლობში, ამორიონის მახლობლად, ფოკამ დაამარცხა თავისი მეტოქე ჯერ ორთაბრძოლაში, ხოლო შემდეგ მისი არმიაც საბოლოოდ გააცამტვერა. სკლეროსი გაიქცა ხალიფთა კარზე და ამით დამთავრდა ზამი წლის ბრძოლების შემდეგ პირველი სამოქალაქო ომი¹.

როგორც ლევჩენკოს, ისე ოსტროგორსკის ძირითადად კედრენეს მიხედვით აქვთ გადმოცემული სკლეროსის აჯანყებისა და მისი ჩაქრობის ამბები, ოღონდ არა ჰყავთ მოხსენებული დავით კურაპალატი, რომელთანაც, კედრენის თქმით, წავიდა ფოკა დამხმარე ჯარის სათხოვნელად (εἰς ἐπιχειρήσει ἡγεστρατῶν).

გერმანელი ბიზანტიტი ჰ. გელცერიც კედრენეს მიხედვით აღწერს სკლეროსის აჯანყების ისტორიას და დავით კურაპალატსაც იხსენიებს. ის წერს: ბარდა სკლეროსმა „ორჯერ დაამარცხა ბიზანტიური არმიები, ხელთ იგდო მთელი მცირე აზია და სერიოზულად ემუქრებოდა დედაქალაქს... ასეთ პირობებში გამოწვეულ იქნა... დიდი ხნის წინ გაძევებული ქიოსის ერთ-ერთ მონასტერში სკლეროსის მეტოქე ბარდა ფოკა... მაგრამ სკლეროსი, როგორც ტაქტიკოსი, სჯობდა ფოკას. იმპერიის გენერალმა (ე. ი. ფოკამ) წააგო ორი ბრძოლა, ამორიონთან და ბასილიკა-თერმასთან (ხარსიანონის თემი კაპადოკიაში). იგი უნდა წასულიყო იბერიაში, რომ შეეკრიფა დაქირავებული ჯარი ბიზანტიის მოკავშირის, დავით კურაპალატის, ქვეყანაში. მესამე ბრძოლა, ლალისზე, პანკალიასთან, აგრეთვე უბედურად დაიწყო; მაგრამ ორთაბრძოლაში ფოკამ ცხენიდან ჩამოაგდო სკლეროსი. რადგან ცხენი უმხედროდ დარბოდა აჯანყებულთა რიგებში, ამით ჩასთვალეს თავისი ბელადი დაღუპულად და გაიქცნენ. 979 წლის ზაფხულის ბოლოს სკლეროსი იძულებული იყო გაქცეულიყო არაბთა ტერიტორიაზე“².

¹ G. Ostrogorsky, Geschichte des byzantinischen Staates. München, 1940, გვ. 211—212.

² H. Gelzer, Abriss der byzantinischen Kaisergeschichte (კრუმბახერის „ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიაში“), München 1897, გვ. 991; იგივე რუსულად ვ. ბენეშვიჩის რედაქციით გამოსულ წიგნში Очерки по истории Византии, вып. I. СПб 1912, გვ. 100.

როგორც ვხედავთ, არც ერთ სახელმძღვანელოში არ არის მოხსენებული, რომ ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩამქრობ მთავარ ძალას წარმოადგენდა დავით კურაპალატის 12-ათასიანი არმია დამისი მხედართმთავარი თორნიკე ერისთავი. მაგრამ ყველა ეს „ისტორია“ ემყარება როგორც ძირითად წყაროს გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიას“, სადაც იბერთა ჯარის და თორნიკე ერისთავის როლი მიჩქმალულია. მაგრამ რის მიხედვით ვამბობთ ჩვენ, რომ კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ იბერთა ჯარის როლი მიჩქმალულია?

ჩვენს განკარგულებაში არის **რამდენიმე დოკუმენტი**, რომლებიც თარიღდება ბარდა სკლეროსის აჯანყების ახლო ხანებით. ამ დოკუმენტებში გარკვევით არის აღნიშნული დავით კურაპალატისა და თორნიკე ერისთავის როლი სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში.

მაგრამ სანამ ამ დოკუმენტებზე ვილაპარაკებდეთ, საჭიროდ ვთვლი მოვიგონოთ ერთი ნარატიული წყარო, რომელიც აკაკი წერეთლის „თორნიკე ერისთავის“ ძირითად წყაროს წარმოადგენდა. ეს ნარატიული წყაროა გიორგი მთაწმინდელის ნაშრომი „ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი“, რომელიც დაწერილი უნდა იყოს XI საუკუნის შუა წლებში¹. ესე იგი: გიორგი მთაწმინდელის მიერ მოწოდებული ცნობები ბარდა სკლეროსის აჯანყების შესახებ სულ რაღაც 60 წლით არის დაშორებული, თვით აჯანყების თარიღს. რასაკვირველია, ამ 60 წლის მანძილზე კარგად ეხსომებოდა ყველა მთაწმინდელს თორნიკეს თავგადასავალი. ამ გარემოების მოგონება საჭიროა, რომ ნდობის ღირსად ჩავთვალოთ გიორგის მიერ მოწოდებული ცნობები.

ამ თხზულებაში გიორგი მთაწმინდელი მოგვითხრობს ჩვენ სკლეროსის აჯანყების ამბავს იმგვარად, როგორც ჩვენ ამ ნარკვევის დასაწყისში გადმოვეცით იგი:

«მას ჟამსა იქმნა განდგომილება სკლიაროსისა და ჳმელით კერძი ყოველი დაიპყრა და მეფენი² და დედოფალი შეწყუდეულად იყვნეს ქალაქსა შინადიდითა ჳირითა და იწროებითა. და ამას რაჲ შინა იყვნეს, განიზრახეს, ვითარმედ: „ჩუენი შემწე დავით კურაპალატისაგან კიდე არავინ არს“. და ვინაჲთგან გზანი ყოველნი სკლიაროსსა დაეპყრნეს, კაცისა წავლენად

¹ გიორგი მთაწმინდელმა ეს შრომა დაწერა «ვიდრელა იყო დეკანოზად», ხოლო დეკანოზად იგი 1042—1044 წლებში იყო (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 219 და 235).

² მცირეწლოვანი მეფეები: ბასილი და კონსტანტინე.

არა ეგებოდა, და დიდსა ზრუნვასა შინა იყენეს, რამეთუ არცა ვინ იყო ეგვიპტის-თარი კაცი, რომელმანცა სრულ-ყო ნება გულისა მათისაჲ.

ასეთ პირად მოიპოვეს თორნიკე, რომელიც დაითანხმეს, რომ დავით კურაპალატთან წასულიყო.

«და ესრეთ წიგნები ვედრებისა დაწერეს (დედოფალმან და პარაკიმან ოსმან) კურაპალატსა თანა. და ესრეთ იჯმნა მეფეთაგან და რომლითაცა სახითა კურაპალატსა წინაშე მიიწია თორნიკე.

«ხოლო იხილა რაჲ იგი კურაპალატმან, ფრიად განიხარა და წიგნები მეფეთა მითუალა, და ყოველივ საქმე თორნიკე გააცადა. რომლისათჳსცა განზრახვაჲ ქმნეს, რაჲთა ლაშქარნი წარმგზავნენ საბერძნეთს, და სპასალარად თორნიკე განაჩინეს...

«რომლისათჳსცა მისცა კურაპალატმან თორმეტი ათასი მკედარი რჩეული თორნიკს. და შეწვენითა ქრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთამდე მეოტად წარიქცია. და მერმე შეიქცა და სიტყუსაებრ მეფეთაჲსა დატყუენნა ყოველნი დიდებულნი საბერძნეთისანი და მონაგები მათი იავარ-ყო და რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თჳთ დაიმჭირა ნატყუენავი დიდძალი ფრიად: ოქროჲ და ვეცხლი და სტაგრაჲ და სხუჲ ესევეთარი. და უკუნ იქცა და მოიკითხა კურაპალატი და დიდად მოიმადლა და იჯმნა და მეფეთავე წინაშე მოვიდა.

«ხოლო იგინი დიდითა პატივითა მიეგებნეს და მოწოდდნენ მოიკითხეს. იჯმნა უკუე მათგანცა და გამოეთხოვა. და კულად მთაწმიდასვე მიიქცა» (ცხოვანესი და ეფთჳმესი, თბ. 1947, გვ. 17—19)¹.

მართალია, გიორგი მთაწმინდელის ეს შრომა დოკუმენტურ წყაროს არ წარმოადგენს, მაგრამ ძნელი საფიქრებელია, რომ იქ მოთხრობილი ამბავი ისტორიულ სენამდვილეს არ შეეფერებოდეს. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს გიორგი მთაწმინდელის სამწერლობო მეთოდნი: «ჩუენ თავით თჳსით არარაჲ აღგვწერია—ამბობს გიორგი,—არამედ რაჲ იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ეხილვნეს», აგრეთვე «თჳთ მებრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმლით წამებენ და ჳმა-მალლად ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა» (ცხოვრება, გვ. 14).

ამგვარად, უნდა ვიფიქრობ, რომ გიორგი მთაწმინდელის შრომაში სანდო წყაროების მიხედვით არის გადმორცემული სკლეროსის აჯანყების ამბავი.

მაგრამ, ამ ნარატიული წყაროს გვერდით ჩვენ მოგვებოვება დოკუმენტური მასალაც.

1. პირველ ასეთ დოკუმენტურ მასალას წარმოადგენს ზარზმის წარწერა, რომელსაც სპეციალისტი მკვლევარები 979 წლის

¹ ამის შემდეგ მოთხრობილია, რომ ვიწროდ იყვნენ ქართველები (ათანაგეს ლავრაში) და გადაწყვიტეს საკუთარი სავანის აგება, რაც სისრულეში მოჰყვანეს.

მახლობელი ხანით ათარიღებენ. ეს წარწერა ამოჭრილია ზარზმის ეკვდერზე:

«სახელითა ღმრთისათა და წმიდისა ღმრთისმშობელისა მეოხებითა, მე ივანე, ძემან სულაქსმან აღვაშენე წმიდაჲ ეგუტერი. მას ჟამსა ოდეს საბერძნეთს გადგა სკლიაროსი, დავით კურაპალატი ადიდენ ღმერთმან, უშველა წმიდათა მეფეთა, და ჩუენ ყოველნი ლაქშარსა წარგვაგლინნა. სკლიაროსი გავაქციეთ მე მას ქუეყანასა, რომელსა ჰქვიან ხარსანანი, ადგილსა, რომელსა ჰქვიან სარვენისნი, მუნ ესუქნა ტახტი...»².

რადგან წარწერა სკლეროსის აჯანყების მახლობელი ხანებით თარიღდება, ცხადია ამ წარწერის აზრი: ერთ-ერთ მოლაშქრეს, რომელსაც მონაწილეობა მიუღია დავით კურაპალატის მიერ სკლეროსის წინააღმდეგ მოწყობილ ლაშქრობაში, გამარჯვების შემდეგ მოპოებული ნადავლის ერთი ნაწილი შეუწირავს ზარზმის სავანისათვის და აუგია ეგუტერი. წარწერაში მოხსენებული ადგილები „ხარსანანი“, „სარვენისნი“—ეს ის ისტორიული ადგილებია, რომელთა მიდამოებში ხდებოდა ბრძოლები ბიზანტიურ არმიასა და აჯანყებულებს შორის.

2. მეორე დოკუმენტს წარმოადგენს ერთ-ერთი ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერი. სახელდობრ, ათონის მონასტრის ხელნაწერს № 9, რომელიც გადაწერილია 977 წელს, ბოლოში მე-375 გვერდზე აქვს შემდეგი მინაწერი:

«მე ივანე თორნიკ ყოფილმან და ძმანან ჩემან ივანე ვარაზვაჩე ძეთა სულკურთხეულისა ჩორღვანელისათა მოვიგეთ და დავწერეთ წმიდაჲ ესე წიგნი, რომელსა ეწოდების წმიდათა მამათა მიერ სამოთხჲ, რომელსა შინა იპოვებიან მრავალფერნი მადლნი მკურნალნი სულისანი, სალოცველად და სადიდებელად პირველად ძლიერისა და ღმრთის-მსახურისა კურაპალატისა დავითისთჲს».

«...და მათსა შემდგომად სალოცველად თავთა ჩუენთა, პირველად ივანე თორნიკ ყოფილისათჲს და აწ წმიდათა მეფეთა მიერ ივანე სუნგელოხისთჲს, რომელმანცა სიყუარულისათჲს ღმრთისა დაუტევა დიდებაჲ ქუეყანისაჲ და პოვა ზეცისაჲ, რამეთუ ღმრთისა მიერ ზეგარდამო დიდებასა შინა მათსა და პატივსა წმიდათა მეფეთა მიერ მწრავლ შეიცვალა ხატი ერისა კაცობისაჲ და შეიმოსა სახჲ მეუღაბნოვეთაჲ. არამედ ამასცა სახესა შინა დიდად და ერთგულებით ჰმსახურა ძელსა ცხოვრებისასა და წმიდათა მეფეთა. რაჟამს-იგი გამოჩნდა ქუეყანასა საბერძნეთისასა კაცი განლაღებული და მკდომად აღუდგა წმიდათა მეფეთა, ამან ისწრაფა და მოიწია ძლიერისა და ყოვლით-კერძოვე უძ-

¹ მ. კახაძის აზრით (დასახ. შრომა გვ. 35) „მე“-ს მაგიერ უნდა ყოფილიყო „რე“ (გავაქციეთ-რე).

² Е. Такайшвили, Археологические экскурсии, разыскания и заметки. Выпуск I. Тифлис 1905, გვ. 19.

ლეველისა დავით კურაპალატისა, და ბრძანებითა ამათითა დაამკუა განზრახვაჲ მისი, და განამტკიცნა წმიდანი მეფენი. ღმერთმან დაიცევნ სულით და ჯორციით...

«დაიწერა წმიდაჲ ესე წიგნი დიდებულსა ლავრასა ოშკს საყოფელსა წმიდისა ნათლისმცემლისასა მამობასა საბაჲსა — ქრისტემან აკურთხენ — ველითა სტეფანე დეკანოზისაჲთა და მისითავე ველითა შეიმოსა — ღმერთმან აკურთხენ — ქრონიკონსა იყო რ: ე: ზ [197+780=977]. ესე ანდერძი მე უღირსმან დავით დისწულმან ღმერთშემოსილისა მამისა მიქაელ მოდრეკილისამან დაწერა...¹.

ამ დოკუმენტის მნიშვნელობა უაღრესად დიდია, იგი მოგვითხრობს იმასვე, რაც ასე ფართოდ აქვს გადმოცემული გიორგი მთაწმინდელს, ხოლო გიორგის შრომას ეს დოკუმენტი ორმოცდაათი წლით მაინც წინ უსწრებს.

დოკუმენტი გადმოგვცემს შემდეგს:

ა) თორნიკე ერისკაცობაში დიდი თანამდებობის მქონე იყო, ხოლო ღვთის სიყვარულისათვის დასთმო ამქვეყნიური დიდება («დიდებაჲ ქუეყანისაჲ») და აღიკვეცა ბერად («შეიმოსა სახშ მეუდაბნოვეთაჲ»).

ბ) მაგრამ ამ სახითაც (ესე იგი ბერად ყოფნის დროსაც) არ დაუგდია მეფეთა სამსახური; «ერთგულებით ჰმსახურა... წმიდათა მეფეთაო» რომ არის ნათქვამი ამ დოკუმენტში, ამით იგულისხმება ის ღვაწლი, რომელიც დასდო თორნიკემ მეფეებს ბასილის და კონსტანტინეს. თუ რა ღვაწლი იყო ეს, განმარტებულია მომდევნო წინადადებაში:

გ) როდესაც საბერძნეთში გამოჩნდა კაცი ბოროტი და თავხედი («განლაღებულია, იგულისხმება ბარდა სკლეროსი»), რომელიც წინააღმდეგა მეფეებს (ბასილის და კონსტანტინეს), თორნიკე მაშინვე გაეშურა დავით კურაპალატთან და ამის ბრძანებით (იგულისხმება დავითის მიერ მოცემული ჯარით) შეებრძოლა აჯანყებულ (სკლეროსს) და მისი გეგმები ჩაფუშა («დაამკუა განზრახვაჲ მისი»), ხოლო მეფეთა (ბასილის და კონსტანტინეს) მდგომარეობა განამტკიცა.

¹ R. Blake, Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque de la Laure d' Iviron au mont Athos. Paris (Revue de l' Orient Chrétien, 1931—34); გვ. 49—50, ხელნაწერი № 9.

ეს ხელნაწერი, რომელიც ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაშია დაცული, 1915 წელს გადმოუწერია ილია ბანძელს (ფანცულაიას) და საქართველოში ჩამოუტანია. იხ. საქ. საზ. მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A კოლექცია, ტომი IV, თბ. 1954, გვ. 179—188, ხელნაწერი № 1142, ანდერძი მე-186 გვერდზეა.

ამგვარად, ნათელია, რომ ეს დოკუმენტი, ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერი, მოგვითხრობს სკლეროსის აჯანყების შესახებ. და იმის შესახებ, თუ როგორი სამსახური გაუწიეს ბიზანტიის სამეფო კარს დავით კურაპალატმა და თორნიკე ერისთავმა.

მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ამ დოკუმენტს იმის გამო, რომ იგი წარმოადგენს ანდერძ-მინაწერს 977 წელს გადაწერილი ხელნაწერისას.

ხელნაწერი წარმოადგენს იოანე ოქროპირისა და ეფრემ ასურის ჰომილიათა კრებულს; უკანასკნელი 58 ფურცელი უჭირავს იოანე მესხის „სამოთხეს“. ხელნაწერი, მართალია, ათონის ქართველთა სავანის ბიბლიოთეკაშია, მაგრამ ის ოშკშია გადაწერილი და თარიღი 977 წელი («ქორონიკონსა იყო 197», ე. ი. 977 წ.) ეხება ხელნაწერის გადაწერას, და ის არ არის თარიღი ანდერძ-მინაწერისა. ანდერძ-მინაწერიც შესრულებული უნდა იყოს იმავე სავანეში. რომ ეს ანდერძ-მინაწერი ათონზე ყოფილიყო შესრულებული, მაშინ იქ უთუოდ იქნებოდა მოხსენებული რომელიმე ათონელი მოღვაწე (იოანე, ექვთიმე...). ჩანს, სკლეროსის დამარცხების შემდეგ თორნიკეს შეუვლია ოშკში, სადაც მისი ძმა იოანე ვარაზ-ვახე მოღვაწეობდა, წიგნი შეუძენიათ და მინაწერიც დაურთავთ.

* * *

თორნიკე ერისთავის დამსახურება ბიზანტიის სამეფო კარის წინაშე, როგორც ჩანს, კარგად ახსოვდათ ათონის ქართველთა სავანეში. ჩვენ საჭიროდ ვთვლით მკითხველს გავაცნოთ შემდეგი მასალაც.

1903 წელს ბერძნულ ენაზე გამოიცა წიგნი „მთაწმინდა“¹, რომელშიც დაწვრილებით არის მოთხრობილად ათონის მთაზე არსებული ყველა მონასტრის ისტორია; მათ შორის ქართველთა სავანის დაარსებისა და თავგადასავლის შესახებაც (გვ. 460—480).

აქ ფართოდ არის გაშუქებული თორნიკე ერისთავის ცხოვრება და მოღვაწეობა, თორნიკეს როლი ბიზანტიის ისტორიაში და მისი საქმიანობა ქართველთა სავანის დაარსებისათვის. სახელდობრ, მოთხრობილია, რომ ბარდა სკლეროსის აჯანყების დროს მცირეწლოვანი მეფეების (ბასილის და კონსტანტინეს) დედამ, დი-

¹ Γεωργ. Σμυρνάκης, Τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν Ἀθήναις 1903.

დებულთა: რჩევით, ბერად აღკვეცილი თორნიკე მიავლინა დავით კურაპალატთან და რომ დავითის ბრძანებით შეკრებილი ლაშქრით თორნიკემ დაამარცხა ბარდა სკლეროსი. თორნიკეს დიდძალი ნადავლი ერგო. თორნიკეს ღვაწლის დასაფასებლად დედოფალმა შეაძლია მას საჩუქრები; მაგრამ თორნიკემ უარი განაცხადა.

შემდეგ ამ წიგნში ნათქვამია: რადგან ქართველები ვიწროდ იყვნენ ლავრაში¹, ამიტომ იოანე იბერიმა გადაწყვიტა საკუთარი ლავრა აეშენებინათ, დამოუკიდებელი, არა მთაწმინდის უფროსის იურისდიქციისადმი დაქვემდებარებული, არამედ უშუალოდ ელინთა მეფეების მფარველობაში მყოფი. ბასილი კეისარი სწყალობდა თორნიკეს და კეთილგანწყობილად შეხვდა ქართველთა ამ სათნო სწრაფვას. ამიტომ იოანე იბერი ჯერ გადავიდა ათონის მონიღრიონში, ხოლო 980 წელს გამოითხოვა ბასილისაგან ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, იოანე კოლოზის მონასტერი ჰიერისოში და წმ. კლემენტის მონასტერი ათონზე ყველა მათი მამულებით და შემოსავლით ათონის მონიღრიონის შესანახავად და ახალი ლავრის დასაარსებლად, რომლისთვისაც თორნიკემ გამოიყენა ბარდა სკლეროსზე გამარჯვების წყალობით მოპოვებული ნადავლი. 985 წელს ქართველთა ლავრის აშენება დამთავრდა კეისრების თანხებით.

ასეა მოთხრობილი გერასიმე ზმირნაკის წიგნში („მთაწმინდა“) ქართველთა სავანის დაარსების ისტორია თორნიკე ერისთავის მოღვაწეობასთან დაკავშირებით. კეისარი ბასილი, რომელიც სამეფო ტახტზე იჯდა სწორედ თორნიკეს წყალობით, მზად იყო შეესრულებინა ათონელ ქართველთა ყოველგვარი თხოვნა: ნათქვამია ისიც, რომ კონსტანტინეპოლიდან საგანგებო ოსტატები გაუგზავნეს ათონის ქართველებს სავანის შენობის ასაგებად.

ამის გამო იყო, რომ თორნიკეს დიდი სახელი ჰქონდა მოხვეჭილი ათონის მოღვაწეთა შორის; ქართველთა სავანეში თორნიკეს ხსოვნას თაყვანს სცემდნენ. ქართველთა სავანის ისტორიის დამწერი (ზმირნაკის წიგნში) ასე ამთავრებს თავის აღწერას:

Ἐν τῇ βίβλιονομῆκῃ τῶν Ἰβή-
 ρων διατηρεῖται εἰς αὐτὸν ἀνηρη-
 νον μέρος τοῦ ἀλυσσῶντος θάρρα-
 κος τοῦ γενοαῖοτάτου τόντου πο-
 ქართველთა [მონასტრის] ბიბ-
 ლიოთეკაში დღემდე ინახება ამ
 უმაზაცესი მებრძოლის თორნიკეს
 ჯაჭვის ჰერანგის შესაკრავი (? ἀνηρ-

¹ ქართველებს ხომ საკუთარი მონასტერი არ მოეპოვებოდათ და ისინი ათანასეს ლავრაში იყვნენ შეკედლებული.

λεμιστοῦ Τοργικίου καὶ βέλους τημένον μέρος) და მისი ისარი
σχήματος Ταταρικῶν ἐν μέρει ταთρული სახისა, ხაწილობრივ
συγτεθλυμένου (Tb ავ. ბრძვ, შეკვლეტილი.
გვ. 463)

ამ რელიკვიების შესახებ ლაპარაკობს აგრეთვე ტიმოთე
გაბაშვილი: «მონასტრისა მის საგანძურსა ძეს მრავალნი ქარ-
თველთაგან შემოწირულნი საყდრისა სამკაულნი თუ შესამოსელნი,
და კვალად ძეს თორნიკის საჭურველნი: ზუჩი, ჯაჭვნი
და აბჯარი და ქრმალი, რაჟამს-იგი მონაზონებასა შინა შე-
იმოსნა და შებმა უყო სპარსთა და განიოტნა იგინია¹.

რაოდენ ღიდი უნდა ყოფილიყო თორნიკეს სახელისადმი და
ხსოვნისადმი მოწიწება, რომ საუკუნეთა მანძილზე გამოეტარებინათ
მოგონება მის ნახმარ ჯაჭვის პერანგზე და საბრძოლო იარაღზე.

* * *

ზმირნაკის წიგნში მოხსენებული ფაქტები ქართველთა მო-
ნასტრის ისტორიიდან ემყარება დოკუმენტურ წყაროებს. ასე,
მაგალითად, იქ მოხსენებულია, რომ ქართველთა სავანეს შეუერთ-
და სამი მონასტრის ადგილ-მამული მთელი მათი შემოსავალით
ქართველთა ახლად დაარსებული ლავრის გასაძლიერებლად. მართ-
ლაც, ჩვენამდე მოღწეულია 980 წლით დათარიღებული და ბიზან-
ტიის კეისრის ბასილი II-ის მიერ გაცემული სიგელი (χρυσῶβισ-
λις λήγις), რომლის ძალითაც ქართველთა მონასტერში გაერთი-
ანდნენ თავთავიანთი მამულებით იმ სამი მონასტრის ბერები,
რომლებიც ზემოთ იყვნენ მოხსენებული. ჩვენ ხელთ არ არის ამჟამ-
ამდ ამ ქრისობულის ტექსტი, ტექნიკურ დაბრკოლებათა გამო,
მაგრამ ამ სიგელის აღწერილობას აქვე მოვიყვანთ.

980 (6488). *Chrysob. des K. Basilus II Porphyrogenitus
über die Vereinigung der Bewohner des Klosters Leontias in
Thessalonich, des Klosters Iohannes Kolovus in Hierissus und*

¹ ტიმოთე გაბაშვილი, მიმოსლვა. ელ. მეტრეველის გამოცემა, თბ.
1956, გვ. 22, 16—21. ამ ტექსტის ვარიანტულ სხვაობებში ვკითხულობთ: «მო-
ნასტრისა მის სალაროსა (ამას უნდა უდრიდეს ἐν τῇ βεβλίστιοίῃ) ძეს მრავალნი
შემოწირულნი ქართველთაგან საყდრის სამკაული თუ შესამოსელნი და ძეს კვა-
ლად თორნიკის საჭურველი და აბჯარი და ჯაჭვი, რაჟამს-იგი
მონაზონებასა შინა შეიმოსა და განიოტნა და იავარ ყო სპარსნი, საჭურველნი
კვალად მუნვე ძეს (იქვე, გვ. 106).

*des Klosters des heiligen Klemens auf dem Athos im Kloster Iviron*¹.

იგივე სიგელი აღნუსხული აქვს ფრ. დელგერს თავის „კორპუსში“:

980. — Χρυσόβουλλος λόγος: *Über die Vereinigung der In-sassen des Klosters Leontias in Thessalonike, des Iohannes-Kolobuklosters in Hierissos und des Klosters des heiligen Klemens auf dem Athos im Kloster Iberon*².

ამ ქრონოზულის ტექსტს ასე გადმოგვცემს პორფირი უსპენსკი, რომელმაც 1845-სა და მომდევნო წლებში იმოგზაურა ათონის მთაზე.

...Καὶ τοῦ παναοιδίμου βασιλέως Κυρ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογεννήτου Χρυσόβουλλος γεγονώς κατὰ τὸ ‚სυη‘ (980) ἔτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συγγέλῳ τῷ Τορνικῷ κατὰ τρόπον ἀνταλλαγῆς ὑπαγορεύων αὐτῷ δωρηθῆναι τὴν μονὴν τὴν Λεοντίας ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶς ἐν Ἐρισσῷ, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλήμεντος, ἧτις ἐπ’ ὀνόματι μὲν τοῦ τιμίου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καθύδριται, κατὰ δὲ τὸ ὄρος τὸν Ἄθωνα διάκειται, ἀνθ’ ὧν παρητήσατο δῶμα μονῶν, τῆς τε μονῆς τῆς Ἰβηρίσσης, τῆς ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων τυγχανούσης, καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Φωκᾶ, τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διακειμένης...³

უოკას მონასტერი, რომელიც მდებარეობს ტრაპეზუნტში...

¹ Josef Müller, *Historische Denkmäler in den Klöstern des Athos: Slavische Bibliothek. I Band. Wien 1851*, 83. 148.

² Fr. Dölger, *Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit. Reihe A: Regesten... I. Theil. München 1924*. 83. 98.

³ П. Успенский, *Восток христианский, Киев 1877 (часть III)*, 83. 333.

...და ნეტარხსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფიროგენეტის მიერ 6488 (6488 — 5508 = 980) წელს იოანე ბერისა და თორნიკე სინგელოზისადმი გაცემული ოქრობეჭედი („ქრონოზული“), რომლითაც მეფე სანაცვლოდ აღუთქვამს მას, რომ ბოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკში, და კოლობოს მონასტერი ერიოსოში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც, რომელიც დაარსებულია პატიოსანი წინამორბედის და ნათლისმცემლის იოანეს სახელობაზე, ხოლო მოიპოვება ათონის მთაზე, რომელთა სანაცვლოდ გამოთხოვილია ორი მონასტერი: ერთი მონასტერი იბერისისა, რომელიც არის სამეფო ქალაქში, და მეორე წმინდა

* * *

დავით კურაპალატის დროინდელი ამბები აღწერილი აქვს აგრეთვე სომეხ ისტორიკოსს ასოლიკს (XI ს.), რომელიც თავის ისტორიაში ეხება ბარდა სკლეროსის აჯანყებას და დავით კურაპალატის როლს ამ აჯანყების ჩაქრობაში¹. თავისი ისტორიის მესამე თავში ასოლიკი გადმოგვცემს, რომ ათონის ბერი იოანე-თორნიკე, კურაპალატ დავით იბერიელის ყოფილი მხედართმთავარი, ბიზანტიის მეფეთა მიერ გაიგზავნა დავით კურაპალატთან: დაგვეხმარე ბარდა სკლეროსის წინააღმდეგ ბრძოლაში და მთელი ნადავლი თქვენი იქნება, გარდა ამისა იბერიას გადაეცემა შემდეგი ადგილები: ხალტოფარიჭი, კლესურა, ჩორმაირი, კარინი (არზრუმი), ბასიანი, ციხე სევუგი, რომელიც მარდალში იყო, აგრეთვე ჰარქი და აპაჰუნისი. სტეფანე ასოლიკი იქვე დასძენს: ბასილ კეისარმა ეს ქვეყნები მართლა გადასცა დავით კურაპალატსაო².

ამგვარად, როგორც ძველი ნარატიული წყაროები (გიორგი მთაწმინდელი, ასოლიკი), ისე თავისდროინდელი სიგელ-გუჯრები ამტკიცებენ დავით კურაპალატისა და თორნიკე ერისთავის გა-

¹ თუ რა თავზარდამცემი იყო ის შეშფოთება, რომელიც გამოიწვია სკლეროსის აჯანყებამ, ჩანს ერთი ქართული ხელნაწერის გადამწერის ანდერძიდან: ხელნაწერი 978 წელს არის გადაწერილი ულუმბოს მთაზე, კრანის სავანეში, სწორედ მაშინ, როდესაც სკლეროსი მძვინვარებდა მცირე აზიაში. ამ ანდერძში ვკითხულობთ:

«დაიწერა საბერძნეთს, მთასა წმიდასა ოლიმპოსს, საყოფელსა წმიდისა ღმრთის მშობელისასა, ლავრასა შინა სახელით კრანისას, მეფობასა ბასილისსა და კოსტანტინესსა, პატრიარქობასა ანტონისსა და ფიცხლად განდგომილებასა ვარდასკლეროსისსა, ჭირსა დიდსა საბერძნეთისასა, ოჯრებასა გლახაკთასა და აწყუედასა ჭაბუკთასა უწყალოდ ურთიერთას მახვლითა; ძმა ძმასა ზედა და მამა შვილსა ზედა.

«ესე ყოველი იქნებოდა, ამას რაჲ წიგნსა ვწერიდი, ხოლო თუ ძღვევად ვის მიეცემოდა, არავინ უწყოდა, თვნიერ ღმრთისა. ყოველნივე ურთიერთს ეკუთვებოდეს, სიტყვით და საქმით, მცირენი და დიდნი ყოველნი იბრძოდეს.

«დასაბამითგანნი წელნი იყვნეს ზგზ [6582], ქრონიკონი იყო რეც [198] (ხელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტომი III, 1948, გვ. 203; თ. ჟორდანია, ქრონიკები I, 123; მ. კახაძე, ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში. თბ. 1954, გვ. 33—34).

² სტეფანე ტარონელი ასოლიკი, *Պատմութիւն Տիեզերոսի*, III, 15; სტ. მალხასიანის გამოც., პეტერბურგი 1835, გვ. 192; ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია II (1948), 126.

დამწყვეტ როლს ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში¹.

ბახილი კეისარი იბერიაში

Ἀπολυθεὶς δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ φροντίδων ὁ βασιλεὺς, πῶς ἂν διάσῃται τὰ κατὰ τὸν Σαμουήλ ἐσκόπει καὶ τοὺς λοιποὺς τοπάρχας, οἵτινες ταῖς ἀποστασίαις ἐνασχολουμένου ἄδειαν εἰληφότες οὐ μικρὰ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἐλύπησαν. Ἐξείσιν οὖν εἰς τὰ πῖ Θράκης καὶ Μακεδονίας χωρία, καὶ κάτεισιν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποδώσων τὰ εὐχαριστήρια τῷ μεγαλομάρτυρι Δημητρίῳ· ἐκείσῃ τε Γρηγόριον μάγιστρον τὸν Ταρωνίτην ἄρχειν λιπῶν, δούς αὐτῷ καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἐφ' ᾧ εἴργειν καὶ ἀνακόπτειν τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ, αὐτὸς ὑποστρέψας κἀν τῇ βασιλίδι γενόμενος ἄνεισιν εἰς Ἰβηρίαν· ἥδη γάρ καὶ ὁ κουροπαλάτης ἐτεθνήκει Δαβίδ, κληρονόμον τῶν αὐτῷ προσηκόντων γράψας τὸν βασιλέα. Ἐκείσε δὲ γενόμενος, καὶ τὴν δομῆισαν αὐτῷ κληρονομίαν καταστησάμε-

შინაურ ომთა და ზრუნვა-თაგან რომ განთავისუფლდა მეფე, დაიწყო იმაზე ფიქრი, თუ როგორ დაესაჯა სამუელი და დანარჩენი ტოპარქები, რომლებმაც ძალიან აიშვეს თავი იმით, რომ მეფის წინააღმდეგ აჯანყებაში მონაწილეობა მიიღეს და რომაელთა სახელმწიფოს არა მცირედი ზიანი მიყენეს. ის გაემართა თრაკიისა და მაკედონიის მხარეებში და ჩავიდა თესალონიკეში, სადაც მრავალი მადლი შესწირა დიდ მოწამე დემეტრეს, იქ მმართველად დასტოვა მაგისტროსი გრიგოლ ტარონელი და მისცა მას დიდძალი ჯარი, რათა სამეულის იერიშები შეეკავებინა, თვითონ კი გამობრუნდა და სატახტო ქალაქზე გავლით იბერიაში ავიდა; დავით კურაპალატი გარდაცვლილიყო და თავისი სამფლობელოების მემკვიდრედ მეფე დაეწე-

¹ ერთადერთი მკვლევარი, რომელმაც ამ ჩვენს დროში ანგარიში გაუწია ქართველ წყაროებს, ეს იყო ერნსტ ჰონიგმანი, რომელმაც ბარდა სკლეროსის აჯანყების შესახებ მსჯელობის დროს გამოიყენა ზარზმის წარწერა. Ernst Honigmann, Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches. Bruxelles 1935, გვ. 150. ზარზმის წარწერასვე იცნობს, სკლეროსის აჯანყებასთან დაკავშირებით, G. Schlumberger, L'épopée byzantine, Paris 1896, გვ. 424—427.

νος, και τον του κυροπαλάτου
 Δαβιδ [ἀδελφόν] Γεώργιον τον
 της ένδοτέρω Ἰβηρίας ἄρχοντα
 τοις οικείοις ἀρχεῖσθαι πείσας
 και μη ἐπιβαίνειν τοις ἄλλοτριόις
 σπεισάμενός τε αὐτῶ και ἄμηρον
 εἰληφώς τον τούτου σίον, ἄπεισιν
 εἰς Φοινίκην, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ
 και τοὺς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἰβη-
 ρία κατὰ γένος πρωτεύοντας, ὧν
 ἦσαν κορυφαῖοι ὁ Πακουριάνος
 και Φεβδάτος και Φέρσης οἱ
 ἀντάδελφοι, οἷς και εἰς τὸν τῶν
 πατρικίων ἀνεβίβασε θῶκον (CB
 II 447,5—448,1).

რ. იბერიაში რომ ჩავიდა, მი-
 ცემული მემკვიდრეობა დაიდგი-
 ნა. ხოლო კურაპალატის [ძმა]
 გიორგი, შიდა იბერიის მმართველი,
 დაარწმუნა დაკმაყოფი-
 ლებულებო თავისი საკუთარი
 სამფლობელოთი და სხვისას არ
 შესეოდა, შეკრა მასთან ზავი,
 მძევლად მისი ვაჟი მიიღო და
 ფინიკიაში წავიდა; თან წაიყვან-
 ნა იბერიის დიდგვარიანები, რომელთაგან უმთავრესნი იყვნენ
 ბაკურიანი, ფეველატე და ფერსი,
 ღვიძლი ძმები, რომელნიც მან
 პატრიკიოსთა ხარისხში აიყვანა.

ნიკიტორე ქსიფიასის და ფოკას ძის ნიკიტორეს აჯანყება.

ქართლის მეფე გიორგი I

Γεωργίου δὲ τοῦ ἄρχοντος
 Ἀβασγίας τὰς πρὸς Ῥωμαίους
 ἀφιεθήσαντος συνθήκας και τὰ
 ἄμορα κατατρέχοντος, ἔξεισι κατ'
 αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πανστρατί, κα-
 τόπιν λιπῶν Νικηφόρον πατρίκιον
 τὸν Ἐπιάν και Νικηφόρον πατρί-
 κιον τον σίον Βάρδα τοῦ Φωκᾶ.
 Οἱ δὲ διὰ τὸ της στρατείας ἀπο-
 λελεῖσθαι δεινοπαθήσαντες οὐ
 μικρῶς, λαθὼν ὧς ἔτυχεν ἡθροικό-
 τες ἀπὸ τε Καππαδοκίας και
 Ῥοδάντου και τῶν πέριξ χωρίων
 ἀποστασίαν κινούσιν.

Οὐπὲρ ἀγγελθέντος τῶ βα-
 σιλεῖ παραχῆ κατεῖχε τὴν παρεμ-
 βολὴν και ἀγωνία, δεδοικυῖται μή

რადგან აბაზგიის მთავარმა
 გიორგიმ დაარღვია რომაელებ-
 თან დადებული ხელშეკრულება
 და რომაელთა საზღვრებში იჭ-
 რებოდა, მეფემ მთელი ჯარით
 გაილაშქრა მის წინააღმდეგ, ხო-
 ლო პატრიკიოსი ნიკიტორე ქსი-
 ფიასი და პატრიკიოსი ნიკიტო-
 რე, ბარდა ფოკას ძე, შინ და-
 სტოვა, ამათ კი ძალიან ეწყი-
 ნათ, რომ ისინი ლაშქრობას გა-
 მოთიშეს; შეკრიბეს, როგორც
 იყო, ჯარი კაპადოკიიდან, რო-
 დანტიდან და მეზობელი მხა-
 რეებიდან და აჯანყება მოაწყეს.

ეს ამბავი რომ აუწყეს მეფეს,
 მისი ბანაკი შიშმა და ძრწოლამ
 მოიცვა: ეშინოდათ, ვაი თუ

πως ἐν μέσῳ Ἀβασγῶν τῶ καὶ τῶν ἀποστατῶν συνειλημμένοι (διεδέδοτο γὰρ καὶ λόγος ὡς οἱ περὶ τὸν Ἐπιφάν διεκηρυκείσταντο περὶ τοῦτου πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἀβασγίας) ἀνήκεστον τι πάθωσιν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γράμματα γράψας πρὸς τε τὸν Ἐπιφάν καὶ τὸν Φωκῶν ἐξέπεμψε, παραγγείλας τῷ λαβόντι σπουδάσαι πάντα τρόπον λαθεῖν καὶ ἐκάστῳ ἀσυγγνώστως δεδωκέναι τὸ γράμμα. Τοῦ δὲ ὡς ἐκελεύσθη ποιήσαντος καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐγχειρίσαντος λεληθότος, ὁ μὲν Φωκῆς εὐθύς ἐπανέγνω τὴν ἑαυτοῦ τῷ Ἐπιφᾶ, ἐκεῖνος δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀποκρύψας καὶ γράμμα δέξασθαι ὄλως ἀπαρνησάμενος ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καλεῖ τοῦτον ἐπὶ κοινολογίαν, καὶ ἐλθόντα, λόχους ἔχων προεστρεπισμένους, ἀποκτίνουσι. Καὶ ἡ ἐπισύστασις τῶν ἀποστατῶν εὐθύς διετρεφέσθη.

Τοῦ δὲ θανάτου τοῦ Φωκᾶ γνωσθέντος τῷ βασιλεῖ πέμπεται Θεοφύλακτος ὁ Δαμειανὸς τοῦ Δαλασσηνοῦ υἱός, καὶ τὸν Ἐπιφάν συλλαβῶν ἐκπέμπει δέσμιον πρὸς τὴν βασιλῖδα πρὸς Ἰωάννην τὸν πρωτονοτάριον, ὃς ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἀντιγόνου μοναχὸν αὐτὸν ἀποκείρει.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ τῶν ἀποστατῶν ἀπολυθεὶς δέους συμβάλλει τοῖς Ἀβασγοῖς, καὶ πολλοὶ πίπτουσι τῶν Ῥωμαίων.

აბაზგებსა და აჯანყებულთა შუა მოვემწყვდეთ და ცუდი დღე დავადგესო (ხმები დადიოდა, ქსიფიას კაცები ამის შესახებ მოლაპარაკებას აწარმოებენ აბაზგიის მთავართან).

მეფემ წერილები გაუგზავნა ქსიფიასს და ფოკას და შიკრიკს დაავალა ყოველნიირად ცდილიყო, რომ ერთიმეორის ჩუმიად გადაეცა წერილები. შიკრიკმაც შესრულა დავალება და ჩუმიად ჩააბარა წერილები; ფოკამ მაშინვე გააცნო ქსიფიასს თავისი წერილი, ამან კი თავისი წერილი არ გამოუჩინა და სრულიად უარყოფდა წერილი არ მიმიღიაო; ერთ დღეს ქსიფიასმა მოსალაპარაკებლად უხმო მას და, რომ მოვიდა, წინასწარ ჩასათვრებულ კაცებს მოაკვლევინა იგი. მემამბონეთა კავშირი მაშინვე დაიშალა.

მეფეს რომ აცნობეს ფოკას სიკვდილი, მან გაგზავნა დამიანე დალასენოსის შვილი, თეოფილაქტე, რომელმაც დაატყვევა ქსიფიასი და შებოროკილი მიჰგვარა სატახტო ქალაქში იოანე პროტონოტარს. იოანემ იგი ბერად აღკვეცა და ანტიგონეს კუნძულზე გადაასახლა.

მემამბონეთაგან განთავისუფლებული მეფე ეკვეთა აბაზგებს: თუმცა რომაელთაგან ბევრნი დიღუბნენ, მაგრამ ორივე მხარის

„Ομως διελύθησαν ἄμφω τὰ στρατεύματα, καὶ ἡ νίκη ἀμφίβολος ἦν.

Μετὰ δὲ ταῦτα δευτέρας σύμπλοκῆς γενομένης, τῇ α' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, Ἰνδικτικῶνος ς', κατὰ τὸ „ϑφλα' ἔτος, πίπτει μὲν ὁ Λιπαρίτης (οὗτος γὰρ ἦν ἀρχιστράτηγος τῷ Γεωργίῳ) καὶ σὺν αὐτῷ πᾶν τὸ κρατιστεῦον ἐν Ἄβασγοῖς, φεύγει δὲ καὶ ὁ Γεωργίος εἰς τὰ ἐνδότερα ὄρη τῆς Ἰβηρίας.

Μετ' ὀλίγον δὲ διαπρεσβευσάμενος, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐκστάς χώρας ὀπόσης ἐβούλετο, σπένδεται, ἄμηρον δούς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Παγκράτιον· ὃν μάλιστα ποιήσας ὁ βασιλεὺς ὑπέστρεψεν.

Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν τῷ Ἐπιφᾷ συναραμένων καὶ τῷ Φωκᾷ τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας καθειρῆεν, μόνον δὲ τὸν πατρικίον Φέρσην ἀπέχτεινεν, πρὸ πάντων τὲ προσρύντα τοῖς ἀποστάταις, καὶ τέσσαρας ἀρχόντων γειτόνων κουράτωρας ἀποκτείναντα, καὶ ἐκτομίαν τινὰ βασιλικὸν αὐτοχείρως कारατομήσαντα. Ἐδὲμῃ δὲ καὶ λέουσι βασιλικοῖς τις Φαλαμηπόλος βρῶμα, ἐλεγχθεὶς φαρμάκοις ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ δια τὸν Ἐπιφίαν (CB II, 477—478).

ჯარები რომ დანიშლნენ, აღმოჩნდა, რომ გამარჯვება არავის არ ჰრგებია.

ამის შემდეგ მოხდა მეორე ბრძოლა. სექტემბრის თერთმეტს, მეექვსე ინდიქტიონს, 6531 წელს; ამ ბრძოლაში დავეცა ლიპარიტი (იგი ჰყავდა გიორგის მთავარსარდლად) და მასთან ერთად აბაზგების ჯარის საუკეთესო ნაწილი; თვითონ გიორგი გაიქცა იბერიის შიდა მთებში.

ცოტა ხნის შემდეგ მან მოლაპარაკება გამართა მეფესთან, დაუთმო თავისი ქვეყნის ის ადგილები, რომლებიც მეფეს სურდა, და შეკრა ზავი; თავისი ვაჟი ბაგრატიც მძევლად მისცა: მეფემ მაგისტროსობა უბოძა ბაგრატს და უკან გაისტუმრა.

სხვებს კი იმათი რიცხვიდან; ვინც ქსიფიასსა და ფოკას ეხმარებოდნენ, ქონება ჩამოართვა და დაატუსაღა; სიკვდილით მხოლოდ პატრიკიოსი ფერსი დასაჯა, რომელიც ყველაზე უწინარეს მიეკედლა აჯანყებულებს: მეზობელ მთავართა ოთხი კურატორი მოჰკლა და მეფის ერთსაჭურისს საკუთარი ხელით თავი მოჰკვეთა: ერთი საჭურისიც შესაჰმელად მიეცა მეფის ლომებს: მას ბრალად ედებოდა, რომ ქსიფიასის დავალებით მეფის მოწამლვა ჰქონდა განზრახული.

კედრენე-სკილიცა ერთადერთი ბიზანტიური წყაროა, რომელსაც მოეპოვება ქსიფია-წარვეზის განდგომის ისტორია. სხვა ძეგლი, რომელიც ამავე საკითხს ეხება, არის „მატიანე ქართლისა“¹. ჭართველი ისტორიკოსი წერს:

«მას ჟამსა იქმნა დიდი განდგომილება საბერძნეთს—შეიერთნეს სპასპეტი და წარვეზი და წარიდგინეს ქუეყანა აღმოსავლეთისა. და დიდად შეძრწუნდა ამისთვის ბასილი. გარნა პატივ-სცა ღმერთმან მასვე, და მოკლა წარვეზი ქსიფე; და გადგეს რომელნი მირთულ იყვნეს. ხოლო ქსიფეს მიეგო ცრუობა წარვეზისა. რამეთუ შეიტყუეს ციხესა და ლასანოსთა სისხლისათს ფოკას ძისა, შეიპყრეს და მოჭგურეს ბასილი მეფესა. და მან ექსორია ყო კუნძულსა რომელსამე. და მისთანათა მრავალთა მოჭკუეთა თავი მახვლითა. რომელთა თანა იყო ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ნათესავით ტაოელი, და სხუანი იყვნეს ბერძენნი» (ქ. ცხ. I [1955], გვ. 285, 17—287, 3).

ასეთივე ცნობა ვაღმომცემული აქვს სუმბატ დავითისძესაც¹. ჩვენ ამჟამად არ ვეხებით „მატიანე ქართლისას“ და სუმბატის „ქრონიკის“ ურთიერთობის საკითხს², ხოლო ქართული და ბერძნული ტექსტების ურთიერთობის შესახებ ვიტყვით შემდეგს:

საზოგადოდ, ბერძნული წყაროს და, კერძოდ, კედრენე-სკილიცას „ისტორიის“ ქართველი ისტორიკოსის მიერ გამოყენების ეჭვები აღძრა ჩვენში ზოგიერთი ბერძნულის მსგავსი გამოთქმის ხმარებამ „მატიანე ქართლისა“-ში. ასე, მაგალითად:

1) „მატიანე ქართლისა“ წერს: «ხოლო რომელთა არა უნდა ყოფად მშვდობისა, იწყეს განმზადებად ბრძოლად. და მოვიდეს ბასილი მეფესა ზედა დაბანაკებულსა, რომელსა უწოდიან სზნდაქსად» (CT; სზნააქსად A, სვინდაქსარ Mm) (ქ. ცხ. I, 287, 9-11). ერთი შეხედვით შეიძლება კაცმა იფიქროს, რომ ლაპარაკია იმ ადგილზე, სადაც დაბანაკებული იყო ბასილი მეფე. ჭალაშვილისეულ (C) ნუსხაში ამოკითხული ვარიანტი «სზნდაქსად» საბუთს იძლევა ვიფიქროთ, რომ აქ გვაქვს ბერძნული სიტყვა $\sigma\upsilon\nu\alpha\chi\acute{\iota}\varsigma$, რომლის $\nu\tau$, საშუალო ბერძნულის ფონეტიკის მიხედვით, უდრის ნდ-ს. ბერძნული $\sigma\upsilon\nu\alpha\chi\acute{\iota}\varsigma$ კი ნიშნავს: „შეწყობას“ (აქედან გრამატიკული ტერმინი „სინტაქსი“), „დარაზმვას“, „საბრძოლველად დარაზმვას“.

¹ „ქართლის ცხოვრება“, ტ. I (1955), გვ. 383—384.

² ამ საკითხზე არსებობს შემდეგი შრომები: ე. თაყაიშვილი, სამი ისტორიული ქრონიკა, თბ. 1890, გვ. 4; ე. თაყაიშვილი, სუმბატ დავითის ძის ქრონიკა, თბ. 1946, გვ. 14—15; კ. გრიგოლია, ახალი ქართლის ცხოვრება, თბ. 1954, გვ. 225—235; ს. ყაუხჩიშვილი, ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ. 1955, გვ. 034—038; გ. გელაშვილი, სუმბატ დავითის-ძე და „მატიანე ქართლისა“: თბ. სახ. უნ. შრომები, ტ. 87, 1960, გვ. 239—258.

ჩვენს ისტორიკოსს ბერძნულ წყაროში ამოუკითხავს „სზნდაქსი- და კიდევაც უხმარია იგი, ხოლო საჭიროდ დაუნახავს ქართულა- დაც განემარტა: „იწყეს განმზადებად ბრძოლად, რომელსა უწოდიან სზნდაქსად».

2) ასევე ბერძნული წყაროს გავლენას უნდა მიეწეროს ხმა- რება სიტყვისა «კატაბანი» (ბ *καταπάνω*).

ბაგრატს, რომელიც მძევლად იყო ბიზანტიაში და ბრუნდებოდა «მამულსა და სამეფოსა თვისსა, მოჰყვა თანა კატაბანი აღმოსავლეთისა ვიდრე საზღ- ვართამდე მამულისა თვისისა» (289, 4).

«მოეწია სწრაფით მანდატური და მოართუა კატაბანსა წიგნი კო- სტანტინე მეფისა» (289, 6).

კედრენეს ეს სიტყვა ბევრგან აქვს ნახმარი და ერთ იმ ნაწყვეტშიც, რომელიც საქართველოს ამბებს ეხება:

*Παγκρατίου δὲ τὸν ἐξουσι-
αστὸν Ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπιχει-
μένου τῷ καταπάνω Ἰβηρίας
τῷ Ἰασίτη, ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν
ταγματῶν τῆς ἑω πάντων τὸν
δομέστικον Κωνσταντῖνον τῶν
σχιλῶν, τὸν ἀπτοῦ ἀδελφόν, ἐκ-
πέμπει, καμισποσχόμενος συνει-
πέμψαι τούτῳ καὶ τὸν Δαλασση-
νόν, ὡς ἔν ἔχῃ τῶντων σύμψου-
λον καὶ παρασάτην ἐν τοῖς πο-
λέμοις (იხ. ქვემოთ გვ. 57).*

რადგან აფხაზეთის მთავა- რი ბაგრატი ძალიან მტრობდა იბერიის კატეპანს იასიტეს, იოანემ გაგზავნა მის წინააღმდეგ თავისი შმა, სხოლათა დომეს- ტიკი კონსტანტინე, აღმოსავლე- თის ყველა რაზმებითურთ (ტაღ- მებითურთ), და ჰპირდებოდა, რომ თანვე გაუგზავნიდა მას დალასენოსსაც, რათა ჰყო- ლოდა იგი მრჩეველად და თინა- მდგომელად ბრძოლებში.

3) ერთნაირ კონტექსტში არის ნახმარი როგორც კედრე- ნეს „ისტორიაში“, ისე „მატიანე ქართლისა“-ში «მანდილი წმიდა» (287, 13), რომელშიც გახვეულია „ძელი ცხოვრებისა“, და *ἄγιον μανδύλιον* (Cedrenus II, 516, 6).

4) ერთიმეორეს ემთხვევა „მატიანე ქართლისა“-ს მოთხრობა ლიპარიტის გამგზავრების შესახებ ბერძენთა საშველად თურქთა წინააღმდეგ და შებმა «ორდროსა და უკუმიასა ქუემოთ» (302, 10) და გიორგი კედრენეს აღწერა ლიპარიტის ჯარისა და ბერძნების შეერთებისა ერთ დაბლობში, რომელსაც ეწოდება Ὀσιστρეის (v. 1. Ὀστρού) (Cedrenus II 576, 4; იხ. ქვემოთ გვ. 70).

5) თვით სახელი თურქთა მეთაურისა «ბარაჰიმ-ილიმ» (302, 7-8) უთუოდ მიაგავს ამ სახელის ბერძნულ ფორმას Ἐβραάμιος Ἀλέιμ.

ქსიფიასის და ფოკას-ძის განდგომის ამბავი გადმოცემული აქვს არისტაკეს ლასტივერტელს, რომელიც ფოკას-ძეს ეძახის; მსგავსად ქართველი ისტორიკოსისა, „წრავიზს“ ირედიკის *Φοκασακ, ვირ Θρακικὴν ἱστορίαν* («ძესა ფოკასისსა, რომელსა უწოდებდნენ წრავიზს»: არისტაკეს ლასტივერტელის ისტორია, 1963 წლის გამოცემა, გვ. 33, 9). ეს „წრავიზ“ (ანუ „წარვიზი“) ფოკას-ძის მეტსახელი უნდა იყოს; ის ნიშნავს „კისერ-მოლრეცილს“ : *ბილა (ბილი)* „მოლრეცილი“, *ქჩე* „კისერი“.

ქართველი ისტორიკოსის „წარვიზი“ უნდა მომდინარეობდეს სომხური წყაროდან.

ნიკიტორე ქსიფიასიც სომხურ წყაროში იმავე ფორმით არის მოხსენებული („ქსიფენ“), როგორც ქართულში.

„კისერ-მოლრეცილს“ ეძახის ფოკას-ძეს აგრეთვე არაბი ისტორიკოსი დაჰა ანტიოქელიც (გარდ. 1066 წელს), რომელიც ასე გადმოგვცემს ამ განდგომილების ამბავს (მოგვყავს ვ. როზენის რუსული თარგმანიდან): «И дошло в то самое время до царя, что патриций Никифор, известный под именем Ксифия, правитель области Анатолика, соединился с Никифором кривошейным, сыном Варды Фоки, и сговорился с ним восстать против него»¹.

დაჰა ანტიოქელის მიხედვით ქსიფიას და ფოკას-ძის (წარვიზის) განდგომა 1022 წელს უნდა მომხდარიყო². ეს განდგომა, მისი გამომწვევი მიზეზები და მისი მიმდინარეობა დაწვრილებით აქვს გადმოცემული დაჰა ანტიოქელს, უფრო დაწვრილებით. ვიდრე კედრენე-სკილიცას.

როგორც გიორგი კედრენე-სკილიცა, ისე დაჰა ანტიოქელი და სომეხი ისტორიკოსები გამოყენებული აქვს ქსიფია-წარვიზის განდგომილების აღწერისთვის ვ. შლომბერგესა³.

¹ В. Розен, Император Василий Болгаробойца. Извлечения из летописи Яхьи Антиохийского. СПб 1883, стр. 63.

² ვ. როზენი, დასახ. ნაშრომი, გვ. 375.

³ G. Schlumberger, L' épopée byzantine à la fin du dixième siècle. Seconde partie. Paris 1900, p. 514—522.

იბერიის კატეპანი ნიკიტა

Ἀναζωσάμενος δὲ τὴν ἄπασαν δυναστείαν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πράττειν ὅ τι καὶ βούληται ἕξουσιν λαβῶν, καὶ ταῖς ἐκδημητημέναις χαίρων τῶν πράξεων, πολλῶν κακῶν αἴτιος ὑπῆρξε τῷ πολιτεύματι, αὐτὸς μὲν πράττων οὐδὲν ἢ βουλευόμενος τῶν δούτων, ἰπποδρομίαις δὲ χαίρων καὶ μίμοις καὶ γελωτοποιοῖς, καὶ κύβοις καὶ κοττάβοις ἐννουκτερεύων, ἄρχοντας καθιστὰς ἐν τε πολιταρχίαις καὶ στρατηγίαις οὐ τοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ δόκιμον ἑαυτῶν παρεχομένους, ἀλλ' οἰνόληπτα ἔκτετμημένα ἀνδράποδα καὶ πάσης μιαιρίας καὶ βδελυρίας ἐμπεπλησμένα, ἀνάγων αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν ἀξιωμάτων ὑψηλοτάτας περιωπὰς, τοὺς δὲ γένει καὶ ἀρετῇ καὶ πείρᾳ προέχοντας παρατρέχων.

თა და გამოცდილებით გამოჩენილებს გვერდს უვლიდა.

Νικόλαον γὰρ τὸν πρῶτον τῶν αὐτοῦ θαλαμηπόλων δομέστικον προεβάλετο τῶν σχολῶν καὶ παρακοιμώμενον, Νικηφόρον δὲ τὸν μετ' ἔχεινον τὰ δευτερεῖα φέροντα πρωτοβεστιάριον, Συμεῶν δὲ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τρίτον δρουγγάριον τῆς βίγλας, προέδρους τοὺς πάντας τιμήσας, Εὐστάθιον τε τὸν πολλοστόν μετ' ἐκείνους μέγαν ἑταιρειάρχην. Προεβάλετο δὲ καὶ δοῦκα Ἀντιοχείας εὐνουχόν τινα Σπονδύλην λεγόμενον, καὶ Ἰβηρίας Νικήταν τὸν ἐκ

კონსტანტინე რომ სამეფო ტახტზე ავიდა და უფლება მიიღო გაეკეთებინა ის, რაც სურდა, ხელი მიჰყო მრუდე საქმეებს და სახელმწიფოს ბევრი უბედურება დაატეხა. იგი არც აკეთებდა და არც ზრუნავდა საჭირო საქმეებზე, არამედ გართული იყო იპოდრომის, მიმებისა და ტაკიმასხარების სანახაობებით, ღამეებს ათევდა კამათლისა და კოტაბის თამაშში; სამოქალაქო და სამხედრო არქონტებად ნიშნავდა არა მათ, ვინც საქმიითა და სიტყვით დაამტკიცა თავისი უნარი, არამედ ლოთ დასაჭურისებულ მონებსა და ყოველგვარი სისაძაგლით სავსე არამზადებს აღახევებდა ხოლმე უმაღლეს თანამდებობებზე, ხოლო გვაროვნობით, ვაჟკაცობით

ასე მაგალითად, თავისი საწოლთ-უხუცესი ნიკოლოზი მან დანიშნა სხოლათა დომესტიკად და პარაკიმომენად; ნიკიტორე, ნიკოლოზის შემდეგ მეორე ადგილის მქონე, პროტოვესტიარად; სიმეონი, წესით მესამე, ვიგლის დრუნგარად (ყველა მათ პროედროსის პატივი მიანიჭა); ევსტათიკი, მათზე უფრო გაცილებიდა დაბლა მდგომი, დიდ ჰეტერიარხად განაწესა. ანტიოქიის დუკადაც ერთი საჭურისი დანიშნა, სპონდილედ წოდებული, ხოლო

Πισσιδίας, και ἄμφω ἐπιρρήτους ἀνθρώπους και ποιηρούς· οἵτινες ταραχῆς και συγχύσεως τὰ πάντα πληρώσαντες μικροῦν τῆν βασιλείαν ἀγέτρεψαν ἥδη καλῶς ἀγομένην ἀπὸ τε τῆς αὐτοκρατορίας Ῥωμανοῦ τοῦ τοῖν βασιλείου πατρός, Νικηφόρου δὲ και Ἰωάννου και Βασιλείου τῶν κατὰ διαδοχὰς θεξαμένων τὰ σκήπτρα και φοβερὰν κακίσταμένην τοῖς πλησιάζουσιν ἔθνεσι (CB II, 480—481).

სკიპტრა, და მეზობელ ტომებს შიშის ზარსა სცემდნენ.

იბერიის დუკად—ნიკიტა პისიდიელი; ორივენი თავიანთი სიბოროტით განთქმული ადამიანები იყვნენ; ამათ შფოთითა და მღელვარებით აავსეს ყველაფერი და კინალამ დაღუბეს სახელმწიფო, რომელიც ბრწყინვალედ იმართებოდა რომაზონის¹, ამ ორი მეფის მამის, თვითმპყრობელობის დროიდან, როგორც ნიკიტორეს, ისე იოანეს და ბასილის² მიერ, რომელთაც მიიღეს მონაცვლეობის წესით

¹ რომანოზ II (959—963). ის მოხსენებულია აქ როგორც ორი მეფის მამა (τοῦ τοῖν βασιλείου πατρός), ე. ი. ბასილის და კონსტანტინესი (მომავალში მეფეები: ბასილი II და კონსტანტინე VIII).

² აქ მოხსენებული არიან ნიკიტორე II ფოკა (მეფობს 963—969 წლებში), იოანე ციმისხი (969—976) და ბასილი II (976—1025).

³ ამ თავში მოხსენებული ამბები კარგად არის ცნობილი როგორც ბიზანტიურ, ისე ქართულ ისტორიოგრაფიაში. კონსტანტინე VIII-ის ხანმოკლე მეფობა (1025—1028) ცნობილია როგორც უსახიზღრესი ხანა. წინააღმდეგ წინა მმართველობათა აყვავებული მდგომარეობისა, როდესაც უკანასკნელი სამი მეფის (ნიკიტორე II ფოკას, იოანე ციმისხის და ბასილი II-ის) ენერგიული მოღვაწეობის წყალობით შიგნით ქვეყანაშიც შედარებით მშვიდობა სუფევდა და გარეთ მტერსაც თავზარი ჰქონდა დაცემული, ახლა კონსტანტინეს მეფობით იწყება ეპიგონური ხანა, როდესაც სახელმწიფოს ეკონომიურსა და სოციალურ წყობაში ხდება დიდი ცვლილებები. ეს არის ხანა ინტრიგებისა და დაუცხრომელი ბრძოლისა შემამულე არისტოკრატისა და სამხედრო დიდებულთა შორის. ამ ბრძოლამ მიიყვანა ქვეყანა სამხედრო ძლიერების დაცემამდე და საგადასაზადო სისტემის რღვევამდე (იხ. G. Ostrogorsky, Geschichte des Byzantinischen Staates, München 1940, გვ. 225).

კონსტანტინე VIII, რომელიც მხოლოდ სიბერეში ეღირსა სამეფო ტახტს, თავისი ძმის ბასილი II-ის გარდაცვალების შემდეგ, სრულებით არ უგდებდა ყურს სახელმწიფო საქმეებს, რომლებიც მან სხვებს, სამეფო კარზე აღზევებულ უღირს მოხელეებს გადააბარა, თვითონ კი დროს ჰიპოდრომზე და ქეიფში ატარებდა. მან თავისი ფავორიტები დანიშნა ცალკეული კუთხეების მმართველებად (კერძოდ, საჭურისი სპონდილე ანტიოქიაში) და საქართველოშიც „დააარსა ი ვ ე რ ი ი ს თ ე მ ი — საკატაპანო, რომელიც თავდაპირველად დავით კუროპალატის სამფლობელოსაგან შედგებოდა, მაგრამ მერე სხვა მიწებიც მიემატა“ (ივ. ჯ ა -

ბერძენთა მეფის ასული ელენე—საქართველოს
დედოფალი

Ὁκτωβρίου δὲ μηνὸς λα΄
χ΄ςις ἀστέρως ἐγένετο, ἐκ δυσ-
μῶν πρὸς ἀνατολὴν τὴν πορείαν
ποιούντος, καὶ κατ’ ἀστὴν τὴν
ἡμέραν πτώσις οὐ μικρὰ γέγονε
τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐν Συ-
ρία, στρατηγούστος τῆς μεγάλης
Ἀντιοχείας Μιχαὴλ τοῦ Σπονδύ-
λη. Ἐγένετο δὲ καὶ ἔμβρων ἐπι-
κλυσίς, ἐπικρατήσασα ἕως τοῦ
Μαρτίου μηνός, τῶν ποταμῶν
ὑπερχυθέντων καὶ τῶν κοίλων
πελαγισάντων, ἄς ἀποπνιγῆναι
σχεδὸν πάντα τὰ ζῷα καὶ τοὺς
καταβληθέντας καρπούς τῆ γῆ,

ოქტომბრის თვის 31-ს გა-
მოხდა შუქი ვარსკვლავისა, რო-
მელიც მიემართებოდა დასავლე-
თიდან აღმოსავლეთისაკენ, და
იმ დღეს რომელთა ჯარმა სი-
რიაში არა მცირედი დამარცხე-
ბა განიცადა: დიდი ანტიოქიის
სტრატეგოსი იყო მიხეელ სპონ-
დილეს ძე. დიდი წყალდიდობა
იყო, რამაც მარტის თვემდე გა-
სტანა; მდინარეებისა და ტბე-
ბის ადიდების გამო თითქმის
მთელი საქონელი დაიხრჩო და
მიწის ნათესებიც განადგურდა,
რის გამოც მომავალ წელს საში-

ვანი შვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი მეორე, თბ. 1948, გვ. 135)-
ივერიის თემის ეს მმართველი, კატეპანი, იყო ნიკიტა პისიდიელი.

ნიკიტა პისიდიელის შესახებ ქართველი ისტორიკოსები წერენ:

სუმბატ დავითის ძე

და წელსა მეორესა გამოგზავნა
კონსტანტინე მეფემან პარკიმანოსი თჳსი
მიუწოდამელისა ძალითა ლაშქრითა
თჳსისათა და განძითა ურიცხვთა ყოვ-
ლად უძლიერესად ბასილი მეფისაცა.
მოვლო და მოაოჯრა ქუეყანანი იგი,
რომელნი პირველ მოეოჯრნეს ქუეყანა-
ნი ბასილი მეფესა, და უმეტესცა (ქარ-
თლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, გვ. 385).

მატიანე ქართლისა

ხოლო კონსტანტინე მეფემან მოქ-
ცევასა ოდენ წელიწდისასა გამოგზავნა
პარკიმანოზი ლაშქრითა ურრცხვთა. მო-
ვიდა და ჩამოდგა, და მოაოჯრნა იგივე
ქუეყანანი, რომელნი ბასილი მეფესა
მოეოჯრნეს (ქართლის ცხოვრება, ტ. I,
1955, გვ. 291—292)

ამ ამბებს კარგად იცნობს აგრეთვე სომეხი ისტორიკოსი არისტაკე-
სეს ლასტივერტელი, რომელიც ნიკიტა კატეპანის გამოგზავნას საქარ-
თველოში ათარიღებს 1028 წლით და ამბობს: «იმან (ე. ი. კვისარმა კონსტან-
ტინემ) გაგზავნა აღმოსავლეთის კატეპანად (*ქერსიკაყი*) ერთი საჭურისი ნი-
კიტა (*ნიკიტა იძუ უხრეჩი*), რომელიც ჩავიდა იბერიელთა ქვეყანაში და,
ცრუ დაპირებების წყალობით, აიძულა ზოგიერთი დიდებული დაეტოვებინათ
თავიანთი სამფლობელოები და წასულყვენ კვისარის კარზე (არისტაკესი,
ისტორია თავი V).

καὶ διὰ τοῦτο λιμὸν κατὰ τὸν
ἐπιόντα χρόνον ἐπακολούθησαι δεινόν.

Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς
τὸ γεγονός ἐν Συρίᾳ ἀτύχημα
ἐξιάσσεσθαι, ὤρμητο κατὰ τῆς
Βερροίας ἐκστρατεῦσαι. Ἐκπέμ-
πει γοῦν μετ' εὐζώνου δυνάμεως
Κωνσταντίνου πατρικίου τὸν Κα-
ραντηνὸν τὸν ἐπ' ἀδελφῆ τούτου
γαμβρόν, ἀπελθεῖν ἐπισκήφας καὶ
κατασκοπήσαι τὰς εἰσόδους καὶ
κατὰ τὸ δυνατὸν πηγαίνεσθαι
τοὺς ἐχθρούς, παρατάξας δὲ κα-
θολικῆς ἀπέχεσθαι μέχρι τῆς
αὐτοῦ παρουσίας.

Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ
συνηθροίζετο, ὁ μὲν τῆς Ἀβασ-
γίας ἄρχων Γεώργιος νόσῳ τε-
λευτᾷ, ἡ δὲ τούτου σύνοικος πρέσ-
βεις εἰς βασιλέα στείλασα μετὰ
δώρων σπονδὰς τε εἰρηγικὰς ἐζή-
τει καὶ τῷ ταύτης σὺν Παγκρα-
τίῳ τὴν συνοικίησουσαν.

Ἦς τὴν πρεσβείαν ἀποθε-
ξάμενος ὁ βασιλεὺς τὰς τε σπον-
δὰς ἐκύρωσε, καὶ Ἑλένην τὴν
ἑαυτοῦ ἀνεψιάν, τὴν θυγατέρα
τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βασιλείου,
νύμφην εἰς Ἀβασγίαν ἀπέστειλε,
τὸν νυμφίον Παγκράτιον ἐς τῶν
κουροπαλάτων ἀναβιβάσας τὸ ὑψος (CB II 488,8—489,6).

ნელი სიმშლილი მოელოდა.
მეფეს უნდოდა სირიაში მომხ-
დარი უბედურების შედეგები აც-
დინა და გადაწყვიტა ბეროიას
წინააღმდეგ ლაშქრობა მოეწყო.
ამ მიზნით მან გაგზავნა თავისი დი-
სიდე (ე. ი. დის ქმარი) პატრიკი-
ოსი კონსტანტინე კარანტენოსი
და გაატანა მსუბუქად შეიარა-
ღებული ჯარი, რათა მას დაეხ-
ვერა და დაეთვალთვინებინა მი-
სასვლელი ადგილები და შეძლე-
ბისდა გვარად ზარალი მიეყენე-
ბინა მტრისთვის, ხოლო მის

სანამ იგი შეკრებდა ჯარს, ამა-
სობაში ავადმყოფობისაგან გარ-
დაიცვალა აფხაზეთის მთა-
ვარი გიორგი, ხოლო მისმა
მეუღლემ მეფესთან ელჩები გა-
მოგზავნა საჩუქრებით და სთხოვ-
და საზავო ხელშეკრულებას და
თავისი ვაჟისათვის, ბაგრა-
ტისათვის, საცოლეს.

მეფემ მისი თხოვნა შეიწყნა-
რა, ზავი განუმტკიცა და თავი-
სი ძმისწული ელენე, თავი-
სი ძმის ბასილის ქალიშვილი
აფხაზეთში გაგზავნა სარძლოდ,
ხოლო სასიძო ბაგრატი კურო-
პალატის წოდებაში აღაზევა.

ამ ნაწყვეტში ჩვენს ყურადღებას, პირველ რიგში, იპყრობს
ცნობა იმის შესახებ, რომ საქართველოს დედოფალი მარიამი
(გიორგი პირველის ქვრივი) მოლაპარაკებას აწარმოებს ბიზანტიის
კეისართან სახელმწიფო საქმეებზე.

ქართველი ისტორიკოსი ასე გადმოგვცემს ამ ამბავს:

„შემდგომად ამისა, წელსა მესამესა, წარვიდა დედოფალი მარიამი, დედა ბაგრატიისი, აფხაზთა მეფისა, საბერძნეთად ძიებად მშჯღობისა¹ და ერთობისა. და კუალად ძიებად პატივისა კუროპალატობისა ძისათჳს თჳსისა, ვითარცა არს ჩუეულება და წესი სახლისა მათისა, და მოყვანებისათჳს ძის ცოლისა.“

«და ვითარცა მიიწია საბერძნეთად წინაშე ბერძენთა მეფისა; აღუსრულა ყოველი სათხოველი სიხარულით: მისცნა ფიცნი და სიმტკიცენი ერთობისა და სიყუარულისათჳს, დაუწერნა ოქრობეჭედნი, მოსცა პატივი კურაპალატობისა, მოსცა ცოლად ბაგრატიისთჳს ელენე დედოფალი»².

კედრენეს და ქართველ ისტორიკოსს, როგორც ვხედავთ, სხვადასხვანაირად აქვთ გადმოცემული ცნობა ქართველთა ელჩობისა კონსტანტინოპოლში:

1) ქართული წყაროს მიხედვით თვით დედოფალი მარიამი გაემგზავრა კონსტანტინოპოლში საქართველოს სახელმწიფო საქმეების მოსაგვარებლად, იმ დროს როდესაც კედრენეს მიხედვით მარიამი თვითონ კი არ წასულა, არამედ ელჩები გაუგზავნია ბიზანტიის კეისართან.

2) კედრენეს არ უწერია, თუ რომელი მეფეა ამ დროს ბიზანტიაში, მაგრამ მისი სიტყვები: «მეფემ თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი» გაგზავნა ბაგრატის საცოლედო, ისეთ შთაბეჭდილებას ჰქმნიდა, რომ ელენე თითქოს ბასილი II-ის (კონსტანტინე VIII-ის ძმის) შვილი ყოფილიყოს. ამიტომაც არის, რომ „საქართველოს ისტორიის“ სახელმძღვანელოებში სწერია: „კეისარმა თავისი ასული ელენე ბაგრატი მეოთხეს ცოლად მიათხოვა“³. სინამდვილეში კი არსად არ სწერია, არც ბერძნულ წყაროში, არც ქართულ მათიანეში, რომ ელენე კეისრის ასული იყო.

3) წყაროებში მოხსენებული „მეფე“ არის კეისარი რომანოზ III არგიროსი. კონსტანტინე VIII-ის შემდეგ ბიზანტიაში მეფობდა რომანოზ III (1028—1034 წ.წ.). ქართული წყარო რომ შემთხვევით არ წერს «მესამე წელსაო», იქიდან ჩანს, რომ „ქართ-

¹ შდრ. კედრენეს სიტყვები: *ნათობაჲს დედოფალსაჲს ზღუდისა* („ეძიებდა სამშვიდობო ხელშეკრულებას“). იხ. ზემოთ გვ. 54.

² ქართლის ცხოვრება, ტ. I (1955), გვ. 294, 4-14.

³ საქართველოს ისტორია, I, თბ. 1958, გვ. 143.

ლის ცხოვრების“ ზოგიერთ (საკმაოდ სანდო) ნუსხაში ხაზგასმულია, რომ მარიამ დედოფალი სწორედ რომანოზ კეისარს ეახლა კონსტანტინოპოლში: «წარვიდა კონსტანტინოპოლედ წინაშე რომანოზ კეისარისა ძიებად მშუდობისა» (ნუსხა D), ან «წარვიდა საბერძნეთად კონსტანტინოპოლედ წინაშე რომანოზ მეფისა ვედრებად მისსა და ძიებად მშუდობისა» (ნუსხა T+სუმბატი). ამავე დროს კედრენეს უწერია, რომ მარიამის მოციქული ჩავიდა კეისართან, რომელმაც ბაგრატის საცოლედ გამოგზავნა «თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი».

საკითხს საბოლოოდ არკვევს ის ცნობა, რომელსაც გვაწვდის ნ. სკაბალანოვიჩი. არგიროსთა გვარის ერთ-ერთ წარმომადგენელს ლეონ არგიროსს ჰყავდა ვაჟი (სახელი უცნობია), რომლის შვილები იყვნენ: რომანოზი, ბასილი, მარიამი, პულხერია და კიდევ ერთი ქალიშვილი. შემდეგ ნ. სკაბალანოვიჩი წერს: ლეონის ამ შვილთაგან „ბასილი იმით არის ცნობილი, რომ მისი ერთი ასული, ელენე, მიათხოვეს ქართველ მეფეს ბაგრატს, 1029—1030 წელსო“¹. ხოლო ლეონის შვილთა შორის მოხსენებული რომანოზი არის კეისარი რომანოზ III არგიროსი².

მაშასადამე, ბაგრატ IV-ის მეუღლე ელენე იყო არა კეისრის ასული, არამედ კეისარ რომანოზ III-ის ძმის, ბასილის, ასული³.

აქვე საჭიროდ ვთვლით აღვნიშნათ შემდეგი: ქართველი მემკვიდრეები ამბობს, რომ რომანოზ კეისარმა მარიამ დედოფალს მოსცნა ფიცნი და სიმტკიცენი ერთობისა და სიყუარულისათვის, დაუწერნა ოქრობეჭედნი⁴. ფრ. დელგერის რეგესტებში ეს ოქრობეჭედნი ანუ χρυσόβυσσα არ არის მოხსენებული⁴.

¹ Н. Скабаланивич. Византийское государство и церковь в XI веке. СПб 1884, гв. 12--13. გ. შლომბერგეც წერს: „ამ ბასილის ერთი ქალიშვილი, ელენე, მისმა ბიძამ, კეისარმა რომანოზმა (III) მიათხოვა საქართველოს მეფეს ბაგრატ IV-ს“ (G. Schumberger, L' épopée byzantine, III [1905], 62, n. 2).

² რომანოზ III-ის დებიდან მარიამი ცოლად ჰყავდა ვენეციელ იოანე როსეოლთს; პულხერია (რომლის ქმრის სახელი არ ვიცით) იყო ცნობილი სარდლის კონსტანტინე დიოგენეს დედა; ზოლო მესამე და, რომლის სახელი არ ვიცით, მიათხოვეს პატრიკიოს კონსტანტინე კარანტენოსს (იხ. ზემოთ გვ. 54).

³ ამიტომ ზედმეტია იმაზე ფიქრი, რომ „ბასილი“ თითქოს ბასილი II იყოს.

⁴ Fr. Dölger, Corpus... 2. Teil, გვ. 2 (1030 წლის თარიღით).

გიორგი I-ის მეუღლე ალდე

Τότε δὴ καὶ Ἄλδῃ ἡ Γεωργίου τοῦ Ἀβασίου γυνή, τοῦ γένουτος οὕτως τῶν Ἀλαγῶν, προσεργή τῷ βασιλεῖ, παραδοῦσα καὶ τὸ ὄχρῳ τῶν φρούριον τῆν Ἀνακουφήν· ἦς τὸν υἱὸν Δημήτριον ὁ βασιλεὺς τῷ τῶν μαγίστρων τετίμηκεν ἄξιωματι (CB II, 503,9—12).

მაშინ გიორგი აფხაზის¹ მეუღლე ალდე, ტომით ალანი, მიემბრო მეფეს და გადასცა მას უმტკიცესი ციხე ანაკოფე²; მის ვაჟს დემეტრეს მეფემ უბოძა მაგისტროსის პატივი³.

იბერიის კატეპანი იასიტე

Παγκρατίου δὲ τοῦ ἔξουσιαστοῦ Ἀβασίου σφοδρῶς ἐπικειμένου τῷ κατεπάνω Ἰβηρίας τῷ Ἰασίτῃ, ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν ταγματῶν τῆς ἕως πάντων τὸν δομέστικον Κωνσταντῖνον τῶν σχολῶν, τὸν αὐτοῦ ἀδελφόν, ἐκπέμπει, καθυποσχόμενος συνεκπέμψαι τούτῳ καὶ τὸν Δαλασσηγόν, ὡς ἂν ἔχη τοῦτον σύμβουλον καὶ πα-

რადგან აფხაზეთის მთავარი ბაგრატი ძალიან მტრობდა იბერიის კატეპანს იასიტეს, იოანემ გაგზავნა სხოლათა დომესტიკი კონსტანტინე, თავისი ძმა, აღმოსავლეთის მთელი რაზმებით და ჰპირდებოდა, რომ ამასთანავე გაუგზავნიდა მას დალასენოსსაც, რათა ის ჰყოლოდა მრჩეველად და თანამდგომელად ბრძოლებ-

¹ საქართველოს მეფე გიორგი I (1014—1027 წ.წ.). ² ე. ი. ანაკოფია.

³ ამ ნაწყვეტში მოყვანილი ტექსტი გადმოგვცემს შემდეგ ამბავს:

გიორგი I-ის მეორე ცოლი იყო ოვსთა მეფის ასული ალდე (ეს სახელი შენახულია მხოლოდ კედრენესთან), მასთან შეეძინა გიორგის ვაჟი დემეტრე. გიორგის გარდაცვალების შემდეგ ალდე და დემეტრე ცხოვრობდნენ ანაკოფიაში, ამის შესახებ ქართველი მემკვიდრე გადმოგვცემს: «სხუცა ძე დარჩა გიორგი მეფესა ანაკოფიას შინა, ოვსთა მეფისა ასულსა მეორესა ცოლსა თანა. და აზნაურთაგან იყო მათ შუა მი-და-მო საუბარი, და ყრმა მცირე იყო, სახელით დემეტრე, ვერცა გაამეფეს, თუცა ვის გულსა ედვა, და ვერცაღა გამოინდფეს ბაგრატი მეფემან და დედამან მისმან (ე. ი. ბაგრატი IV-მ და დედოფალმა მარიამმა), არცაღა თავადთა დიდებულთა ამის სამეფოსათა. და ვერლარა დაიდგნა და წარვიდა სამეფოსა მისგან, და მიმართა ბერძენთა მეფესა, და წარუტანა თანა ანაკოფია. და მიერითგან წარუჯდა ანაკოფია აფხაზთა მეფესა მოაქაჟამდმდე» (მატიანე ქართლისა; ქ. ცხ. I, 1955. გვ. 295). აქედან ჩანს, რომ დიდებულებს უნდოდათ გამოეყენებინათ ბაგრატის წინააღმდეგ მისი ნახევარ-ძმა დემეტრე, მაგრამ ვერაფერს გახდნენ (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წ. II, 1948, გვ. 138).

გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილი ცნობა ზედმიწევნით ადასტურებს იმას, რასაც ქართველი მემკვიდრე მოგვითხრობს.

ραστάτην ἐν τοῖς πολέμοις. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐποίησε, καὶ λοιπὸν ἄπρακτος ὁ δομέστικος ὑπενόστησεν (CB II 519, 5—11).

ში. მაგრამ მან ეს არ შეასრულა და ამიტომ დომესტიკი უკან დაბრუნდა დავალების შეუსრულებლად.

ომი ანისის გამო და გიორგი მეფე

Ἰνδικτιῶνος δὲ ιγ' ὁ κατὰ τοῦ Ἀνίου ἀρχὴν ἐλάμβανε πόλεμος, ἀλλὰ ῥητέον ἀνωθεν πῶς καὶ διὰ τίνα τρόπον ἡσυχίαν ἄγοντι τῷ τοῦ Ἀνίου τοπάρχῃ καὶ μηδὲν ἀπαίσιον διαπραττομένῳ Κωνσταντίνος ὁ βασιλεὺς πολεμεῖν ἐπεχειρήσεν. Ὅτε Γεώργιος ὁ Ἀβασγῶν ἀρχηγὸς ὄπλα κατὰ Ῥωμαίων ἐκίνησε, συμμαχῶν ἦν αὐτῷ καὶ Ἰωβανესίχης ὁ τῆς τοῦ Ἀνίου κυριεύων χώρας. Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴρηται, Βασίλειος ὁ βασιλεὺς ἀνελθὼν ἐν Ἰβηρίᾳ παρατάξισιν ἡγωνίσαστο κατὰ τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦτον ἐτρέψατο καὶ συνέτριψε, φοβηθεὶς ὁ Ἰωβανესίχης μή πως ὁ βασιλεὺς μῆνῶν διὰ τὴν συμμαχίαν ἀνήκεστόν τι ἐξ αὐτὸν διαπράξῃται, τὰς κλεῖς τῆς πόλεως εἰληφῶς αὐτομολεῖ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἑαυτὸν ἐγχειρίζει ἐπιελοντῆς καὶ τὰς κλεῖς παραδίδωσιν.

Ὁ δὲ τῆς συνέσεως τοῦτον ἀποδεξάμενος μάλιστα τὸν τε τιμᾶ καὶ ἄρχοντα διὰ βίου τοῦ Ἀνίου καὶ τῆς λεγομένης μεγάλης Ἀρ-

მეცამეტე ინდიქტიონს¹ და იწყო ომი ანისის წინააღმდეგ; მაგრამ საჭიროა ამთავითვე ითქვას, თუ როგორ და რა საბაბით აუტყება ომი კონსტანტინე მეფემ ანისის ადგილისმთავარს, რომელიც წყნარად იყო და არაფერს ცუდს არ სჩადიოდა. როდესაც აფხაზთა მთავარმა გიორგიმ იარაღი ააჟღარუნა რომელითა წინააღმდეგ, მისი მოკავშირე იყო იოვანესიკეც, რომელიც თლობდა ანისის ქვეყანას ხოლო როდესაც, როგორც ზემოთ ითქვა, ბასილი მეფე იბერიამი ვაემგზავრა და ბრძოლა გაუშართა გიორგის, აოტა იგი და გააცამტვერა, იოვანესიკეს შეეშინდა, ვაი თუ მეფემ განრისხებულმა, რომ გიორგის მოკავშირე ვიყავი, საშინელი რამ არ დამმართოსო, ქალაქის გასაღებებით ეახლა მეფეს, დანებდა მას და გასაღებებიც გადასცა.

მეფემ მოუწონა მას ეს გამჭოიახობა, უბოძა მას მაგისტროსის პატივი და უთხრა, სანამ ცოცხალი ხარ, ანისის და ეგრეთ-

¹ თარიღი უდრის 1044 სექტ.—1045 აგვისტოს. არისტაკეს ლასტივერტელის მიხედვით ანისი დაეცა 1045—1046 წელს.

μενίας προβάλλεται, ἔγγραφον ἀπαιτήσας ἀπ' αὐτοῦ γραμματεῖον ὡς μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐπανήξει: πᾶσα ἡ τοιαύτη ἀρχὴ εἰς τὸ δίκαιον αὐτοῦ καὶ μέρος ἔσεται τῆς Ῥωμαϊκῆς.

გულედაში და რომაული სახელმწიფოს ნაწილი იქნებოდა.

Ἐγενετό ταῦτα.

Καὶ θνήσκει μὲν ὁ βασιλεὺς, θνήσκει δὲ μετὰ χρόνους ἑκανοὺς καὶ ὁ Ἰωβანεσίκης· καὶ θανόντος αὐτοῦ Κακίκιος ὁ τούτου υἱὸς διαδεξάμενος τὴν ἀρχὴν εἰρήνην μὲν διετήρει πρὸς Ῥωμαίους καὶ δμαυχμίαν, κατεῖχε μέντοι τὴν πατρίαν ἀρχὴν, καὶ ἀποδοῦναι Ῥωμαίοις οὐκ ἤθελεν, ὡς τὸ πατρικὸν ἐβούλετο γραμματεῖον.

Εὐρῶν οὖν ἐγ τοῖς ἀνακτόροις τὸ γραμματεῖον ὁ Μονομάχος ἀπῆτει καὶ τὸ Ἄνιον καὶ τὴν πᾶσαν μεγάλην Ἀρμενίαν ὡς Βασιλείου τοῦ βασιλέως διάδοχος. Τοῦ δὲ δοῦλον μὲν ἑαυτὸν ἀνομολογοῦντος Ῥωμαίων, ἀποστῆναι δὲ τῆς πατρίδας, ἀρχῆς μὴ ἐθέλοντος, πολεμητέον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ στρατὸν ἀγείρας καὶ Μιχαὴλ βέστη τῷ Ἰασίτῃ ἐγχειρίσας, ἄρχοντι φθάσαντι προβληθῆναι τῆς Ἰβηρίας, πολεμεῖν ἐπεσχόπει τῷ Κακικίῳ· ὁ δὲ

წოდებული დიდი არმენიის მმართველად იყავიო, ხოლო მოსახოვა წერილობითი საბუთი, რომ მისი გარდაცვალების შემდეგ მთელი ეს სამფლობელო გადავიდოდა მისი (მეუთის) განკარგულებაში და რომაული სახელმწიფოს ნაწილი იქნებოდა.

მოხდა ასე.

გარდაიცვალა მეფე ბასილი; დიდი ხნის შემდეგ გარდაიცვალა იოვანესიკეც. ეს რომ გარდაიცვალა, მისმა ვაჟმა გაგიკმა ჩაიბარა მმართველობა, რომაელებთან მშვიდობას და კავშირს იცავდა; მაგრამ მამის სამფლობელო რომ მიიღო, არ ისურვა მისი გადაცემა რომაელებისათვის, თანახმად მამის მიერ გაცემული საბუთისა.

მონომახოსმა ეს საბუთი რომ ნახა საბუთთასაცავებში, მოსახოვა ანისიც და მთელი დიდი არმენიაც, როგორც ბასილი მეფის მემკვიდრემ. გაგიკმა თავისი თავი აღიარა რომაელთა მონად, ხოლო მამის სამფლობელოს დათმობა არ ისურვა; ამიტომ მეფემ გადაწყვიტა ომი. მეფემ შეკრიბა ჯარი და ჩააბარა ის ვესტის¹ მიხაელ იასიტეს², რომელიც დანიშნული იყო იბერიის მთავრად, და მოუწოდა მას გაგიკის წინააღმდეგ ეომა. იასი-

¹ შდრ. „მატიანე ქართლისა“: «მოერთო ვესტი ცხრითა ციხითა ანისისათა» (ქ. ცხ. I [1955], 299, 2).

² ეს ის კატეპანი იასიტე უნდა იყოს, რომელიც ზემოთ იყო მოხსენებული (გვ. 58).

ἀπελθὼν, καθ' ὅσον οἶόν τ' ἦν, ἔσπευδεν ἐκπληροῦν τὰ προστεταγμένα.

Ὅπερ γνοῦς ὁ Κακίκιος, καὶ ὅτι ἀντὶ φίλου καὶ συμμάχου πολέμιος κέχριται, καὶ αὐτὸς τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀγροχῶς κατὰ τὸ ἐγχαωροῦν αὐτῷ τοὺς ἐπιόντας ἡμύνετο.

Κακῶς δὲ φερομένων τῶν πραγμάτων τῷ Ἰασίτῃ, πέμπεται καὶ ὁ Νικόλαος πρόεδρος ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν, ὁ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου παρακοιμώμενος, μετὰ βαρείας χειρὸς, ὥστε τῷ πληθῆει καὶ τῇ δυνάμει καταγωνίσασθαι τὸν Κακίκιον. Στέλλονται δὲ γράμματα τοῦ βασιλέως πρὸς Ἄπλησφάρην¹ τὸν ἄρχοντα τοῦ Τιβίου καὶ τῆς περὶ τὸν Ἀράξην ποταμὸν Περσαρμενίας, παρακαλοῦντα τοῦτον κατὰ τὸ δυνατὸν δηρῶν τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην χώραν τῷ Κακίκιῳ.

Ἀπελθὼν οὖν ὁ Νικόλαος ἐκεῖνος μὲν ἔργου εἶχετο, τὰ δὲ γράμματα πέμπει πρὸς τὸν Ἀπλησφάρην, γράψας καὶ αὐτὸς καὶ παροτρύνσας καὶ δῶροις καὶ ὑποσχέσεσιν ἐρεθίσας ἐνεργοὺς θῆσθαι τὰς βουλήσεις τοῦ βασιλέως.

ტეც ვაემგზავრა და, რამდენადაც შეეძლო, ცდილობდა მეფის ბრძანება შეესრულებინა.

ეს რომ გაიგო გაგიკმა, მიხვდა, რომ ნაცვლად მეგობრისა და მოკავშირისა უკვე მტრად თვლიდნენ რომაელები, და თვითონაც შეკრიბა თავისი ჯარები და, შეძლებისდა გვარად, იცავდა თავს მომხდურთაგან.

ხოლო რადგან იასიტეს საქმეები ცუდად მიმდინარეობდა, გაიგზავნა აგრეთვე დიდძალი ჯარით წინამძღოლი ნიკოლოზი, სხოლათა დომესტიკოსი და კონსტანტინე მეფის პარაკიმომენი, რათა გაგიკი დაემარცხებინა მრავალრიცხოვანი ჯარის შემწეობით. გარდა ამისა მეფემ წერილი გაუგზავნა აპლესტარეს¹, დვინისა და მდინარე არაქსის გარშემო მდებარე პერსარმენიის მთავარს, რომელსაც მეფე მოუწოდებდა, შეძლებისდა გვარად, დაერბია დიდი არმენია და გაგიკის ქვემდებარე ქვეყანა.

ჩავიდა თუ არა ნიკოლოზი დანიშნულ ადგილას, მაშინვე შეუდგა საქმეს, წერილი გაუგზავნა აპლესტარესს და თვითონაც მისწერა და თუ საჩუქრებით აგულიანებდა მას და თუ დაპირებებით აქეზებდა, რომ მეფის სურვილები სისრულეში მოეყვანა.

¹ Ἄπλησφάρης ანუ Abul Sevar. იხ. G. Schumberger, Épopée III, 482.

Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξά-
μενος ἀμείβεται ἐπιτελῆ ποιῆσαι
τὰ κεκελευσμένα, εἰ γράμματα πεμ-
φθείη τούτῳ βασιλικὸν ἀσφάλειαν
παρέχον αὐτῷ πάντα ἔχειν ἐν βε-
βαίῳ δεσποτικῶς τὰ φρούρια καὶ
χωρία ὅσα περ ἰσχύσειε νόμῳ πο-
λέμου κτήσασθαι ἀπὸ τῶν διαφε-
ρόντων τῷ Κακικίῳ. Ἐδέξατο
τὸν λόγον ὁ βασιλεύς, καὶ χρυ-
σοβούλλοις γραφαῖς ἐπιβεβαίωσεν
ὅσα ὁ Ἀπλησφάρης ἠτήσατο· καὶ
δεξάμενος οὕτως τὸ γράμμα ἔργου
ἤπειτο, καὶ πολλὰ τῶν τοῦ Κα-
κικίου ἐκπολιορκήσας κατέσχευεν
ὄχυράματα καὶ χωρία.

მიიღო, მამიხვე შეუდგა საქმეს,
გაგივის მრავალი ციხე-სიმაგრე.

Ὁ δὲ Κακικίος ὑπὸ τε τῆς
Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως πολεμούμε-
νος ὑπὸ τε τοῦ ἄρχοντος τοῦ Τι-
βίου λεηλατούμενος, καὶ τοῖς πᾶ-
σιν ἀπεγνώχως, σπένδεται πρὸς
τὸν παρακοιμώμενον καὶ προσχω-
ρεῖ τῷ βασιλεῖ δι' αὐτοῦ, πᾶρα-
δοῦς τῆς πόλιν. Καὶ ὁ μὲν ἐς τὸν
βασιλέα ἐλθὼν καὶ μάγιστρος τι-
μηθεὶς, καὶ χωρία πολυπρόσοδα
κατὰ τε Καππαδοκίαν καὶ Χαρ-
σιανὸν καὶ τὸν Λικανδρὸν εἰλη-
φῶς, εἰρηνικὸν καὶ ἀτάραχον τὸν
ἀπὸ τοῦδε ἔζησα βίον.

ის მშვიდობიანსა და უძლეველარო

Ὁ δὲ Μονομάχος τὰ ἐκπο-
λιορκηθέντα φρούρια παρὰ τοῦ
Τιβίου του καὶ χωρία ὡς μέρη τοῦ
Ἀνίου ἐπίζητων, ἐπεὶ ἔκων γε
ἐκείνος οὐ μεθίετο τούτων, ἀλλ'

ხოლო მან (აპლესფარემ), მი-
იღო თუ არა წერილი, უპასუხა,
რომ ის ზედმიწევნით შეასრუ-
ლებდა მეფის ბრძანებას, თუ მას
მეფის საბუთი მოუვიდოდა, რომ-
ლითაც მას მიეცემოდა დაპი-
რება, რომ უეჭველ მფლობელო-
ბაში ექნებოდა ყველა ის ციხე-
სიმაგრე და ის ადგილები, რომ-
ლებსაც ის ომის ძალით გაგიკს
წაართმევდა და მიითვისებდა.
მეფემაც მისცა მას ეს პირობა
და წერილობით ოქრობეჭდებით
დაუდასტურა აპლესფარეს ყვე-
ლაფერი, რასაც ის მოითხოვდა;
აპლესფარესმა რომ ეს საბუთი
ალყა შემოარტყა და დაიპყრო

ხოლო გაგიკი, რომაელთა
ჯარის მიერ დალაშქრული და
დვინის მთავრის მიერაც დარ-
ბეული, სასოწარკვეთილებდაში ჩა-
ვარდა, დაუზავდა პარაკიმომენს
(ე. ი. ნიკოლოზს) და, დანებდა
რა მეფეს, ჩააბარა მას ქალაქი.
როდესაც ის მეფესთან გამო-
ცხადდა, მან აღაზევა ის მაგისტ-
როსის პატივში; მეფისგან მიიღო
მან შემოსავლიანი ადგილები
როგორც კაპადოკიაში, ისე ხარ-
სიანის მხარეში და ლიკანდრეს-
თან, და ამ დროიდან ეწეოდა
ცხოვრებას.

მონომახოსმა დვინელისაგან
მოითხოვა დამიბრუნე ალყაშე-
მორტყმული ციხე-სიმაგრეები და
ადგილები, როგორც ანისის ნა-
წილებით, ხოლო როდესაც იმან

ἀντείχετο τῆς χρυσυβούλλου γραφῆς, ἀναιρεῖται πόλεμον πρὸς αὐτὸν καὶ πάλιν προστάττει τῷ παρακοιμωμένῳ μετὰ τε τῆς Ῥωμαϊκῆς χειρὸς τοῦ τε Ἰβηρικοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ Ἀρμενίᾳ δυνάμεως, ἧς κατῆρχεν ὁ Ἀνιώτης, τῷ Ἀπλησφάρῳ πολεμῆν. Πάσας οὖν οὗτος ἠθροικῶς τὰς δυνάμεις, καὶ ἄρχοντα αὐταῖς ἐπιστήσας Μιχαὴλ τὸν βεστάρχην τὸν Ἰασίτην καὶ τὸν ἑαυτοῦ δούλον Κωνσταντῖνον μάγιστρον τὸν Ἀλανόν, κατὰ τοῦ Τιβίου ἐκπέμπει.

ქვეითი (დობლი) კონსტანტინე მაგისტროსი, ალანი, და გაგზავნა ისინი დვინის წინააღმდეგ.

Ὁ δὲ Ἀπλησφάρης στρατηγικώτατος ἀνὴρ ὢν, εἶπερ τις ἄλλος, καὶ ἔργα πολεμικὰ καὶ βουλὰς ἐχθρῶν διασκεδᾶσαι δυνάμενος, πρὸς μὲν τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν εἰδῶς ἑαυτὸν μὴ ἀξιοχρεῶν οὐκ ἀντιπαρετάξατο, εἶσω δὲ τειχῶν συγκλείσας ἑαυτὸν καὶ τὸν παραρρέοντα μετοχτεύσας ποταμὸν, καὶ πᾶσαν ἐπικλῦσας τὴν πεδιάδα καὶ ἀποτελεσματώσας πηλῶδη τε οὖσαν καὶ τεναγῶδη, προσέμενε τὴν ἐπέλευσιν τῶν ἐναντίων; παρασπείρας ἐν τοῖς κύκλωθεν τῆς πόλεως οὖσιν ἀμπελώσι τοξότας πεζοὺς, καὶ κρῦπτεσθαι καὶ προσμένειν κελύσας, ἄχρις ἂν αὐτὸς τῇ σάλπιγγι ἐπισημήνηται τὸ ἐνυάλιον.

არ ანიშნებდა საბრძოლველად გამოსვლას.

(ე. ი. დვინელმა აპლესფარესმა) თავისი ნებით არ დასთმო ისინი—წერილობითი ხრიზობულით მაქვს ისინი მოცემულით—ომი წამოიწყო მის წინააღმდეგ. და კვლავ უბრძანა პარაკიმომენს რომაული ძალებით, იბერიის ჯარითა და დიდ არმენიაში მდგარი ნაწილებით, რომელთაც წინათ ანელი (გაგიკი) შეთაურობდა, ემა აპლესფარესის წინააღმდეგ. ამან (ნიკოლოზ პარაკიმომენმა) შეკრიბა ძალები, მათ მთავრად დააყენა მიხაელ ვესტარხი იასიტე¹ და თავისი ხელ-

კვითი (დობლი) კონსტანტინე მაგისტროსი, ალანი, და გაგზავნა ისინი დვინის წინააღმდეგ.

აპლესფარესი ძალიან გამოცდილი სარდალი იყო — სხვას არავის ჩამოუვარდებოდა — და დიდი უნარი ჰქონდა მტრის სამხედრო საქმეები და განხრახვები ჩაეშალა, მაგრამ, რადგან რომაული ჯარის მიმართ თავის თავს უძლურად თვლიდა, არ ვაპყვა მას ბრძოლაში, არამედ კედლების შიგნით ჩაიკეტა, იქვე ჩამომავალი მდინარე გადაკეტა და მთელი დაბლობი წყლით გადალექა, მთლიანად ჭაობად აქცია. მოწინააღმდეგის მოლოდინში ქალაქის გარშემო არსებულ ვენახებში ქვეითა მშვილდოსნები ჩააყენა და უბრძანა დამალული ყოფილიყვნენ და ელოდინათ, სანამ ის საყვირით

¹ „იასიტებზე“ იხ. ქვემოთ გვ. 66, შენიშვნა.

Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἄρχον-
τες τὸν τε εἰς τὴν πόλιν συγκλεισ-
μὸν καὶ τὴν τῆς πεδιάδος ἐπί-
κλυσιν δειλίας ἔργον καὶ ἀπογνώ-
σεως κρίναντες, ἄτακτοι καὶ σπο-
ράδην ἄλλοι μὲν τοὺς ἵππους ἀπο-
βάντες, ἄλλοι δὲ καὶ ἔφιπποι, ὡς
πη ἕκαστος ἐβούλετο, πρὸς τὴν
πόλιν ἔτρεχον ὡς αὐτοβοεῖ ταύ-
την αἰρήσοντες. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον
ἔγεγοντο τῶν ἐν μέσῳ τῶν ἀμπε-
λώνων δόων καὶ ἄχρι τῆς πό-
λεως ἔφθασαν, τότε δὴ τῇ σάλ-
πιγγι σημήνας ὁ Ἀπλησφάρης
ἔργου ἐκέλευσεν ἔχσεσθαι, καὶ
ἐξαναστάντες ἀπὸ τῶν λόχων οἱ
πεζοὶ οἱ μὲν τόξοις οἱ δὲ λίθοις
ἔβαλλον, ἄλλοι δὲ ἐτίτρασχον ἀπὸ
τῶν θυριγγῶν, τῶν Ῥωμαίων κω-
λυομένων ὑπὸ τούτων τοὺς πολε-
μίους ἀμύνασθαι.

ეს ქონგურები ხელს უშლიდნენ მტერი მოეგვრებოდა.

Γίνεται οὖν τροπή μεγάλη,
καὶ σφάζεται Ῥωμαίων ἀπείρων
πληθὺς, φυγεῖν μὴ δυναμένων
τῶν ἵππων, ἀλλ' ἐμπίπτόντων εἰς
τὸν πηλὸν καὶ τὰ τέλματα. Μό-
λις οὖν σωθεὶς ὁ Ἰασίτης σὺν
τῷ Κωνσταντίνῳ ἐν τῷ Ἀνίῳ
αὐτάγγελοι τῆς συμφορᾶς τῷ Νι-
κολάῳ γέγονασιν.

Ἀγγελθέντος δὲ τοῦ συμ-
βάντος ἀτυχήματος τῷ βασιλεῖ,
ὁ μὲν Νικόλαος καὶ ὁ Ἰασίτης
ἀφαιροῦνται τὰς ἀρχάς, προχειρι-
ζονται δὲ ἀντὶ μὲν τοῦ Ἰασίτου
δοῦξ Ἰβηριάς ὁ Κεκαυμένος, ἀντὶ
δὲ τοῦ Νικολάου στρατηγὸς αὐτο-

ხოლო რომაელმა წინამძღო-
ლებმა იფიქრეს, რომ ის (აპლეს-
ფარესი) შიშისა და სასოწარკვე-
თილების გამო ჩაიკეტა ქალაქში
და დაბლობიც დაატბორა, და
უწყესოდ და დაქსაქსულად ზოგი
ქვეითად, ფეხით, ზოგიერთი ცხე-
ნით, რანაირადაც თოთოეულმა
მოისურვა, ქალაქისკენ გაიქცნენ
იმ განზრახვით, რომ პირველი
იერიშითვე მას აიღებდნენ. რო-
დესაც ისინი იმ გზამდე მივიდ-
ნენ, რომელიც შუავენახებში გა-
დიოდა, და ქალაქს მიუახლოვდ-
ნენ, მაშინ აპლესფარესმა საყვი-
როთ ანიშნა ბრძოლის დაწყება,
და ჩასატრელებული მეომრებიც გა-
მოვიდნენ, ქვეითებმა დაუშინეს
რომაელებს ისრები და ქვები,
სხვებმა კიდევ დასჭრეს ისინი
ქონგურებიდან, რომაელებს კი

დაიწყო დიდი ლტოლვა, და
მოისრა უსაზღვრო სიმრავლე
რომაელებისა, რადგან ცხენებმა
ვერ იბრინეს და ჩაეფლნენ ქა-
ობში და ტბორებში. ძლივს გა-
დარჩნენ იასიტე და კონსტან-
ტინე და ამ უბედურების თვით-
მაცნებად მივიდნენ ანისში ნი-
კოლოზთან.

მეფეს რომ აუწყეს მომხდარი
უბედურების ამბავი, ნიკოლოზიც
და იასიტეც გადააყენა თანამ-
დებობებიდან: იასიტეს ნაცვლად
იბერიის დეჟად დაინიშნა კეკავ-
მენი, ხოლო ნიკოლოზის ადგი-
ლას თვითმპყრობელ სარღლად

κράτωρ Κωνσταντίνος ὁ τῆς μη-
γάλης ἐταιρίας ἄρχων, εὐνοῦχος
ἄνθρωπος, ἐκ Σαρακηνῶν ἕλκων
τὸ γένος καὶ τῷ βασιλεῖ ὑπηρε-
τήσας πρὸ τῆς βασιλείας καὶ πί-
στιν τηρῶν ἐς αὐτον. Οἱ δὲ καὶ
κατὰ χώραν γενόμενοι καὶ τὰς
δυνάμεις συνηθροικότες ἔργου
εἶχοντο.

Καὶ τῇ μὲν πόλει τοῦ Τι-
βίου, ἣτις ἦν ταῦ παντὸς ἕξινους
μητρόπολις, προσβαλεῖν οὐκ ἴθι-
λησαν, ἀποπειρῶνται δὲ τῶν λοι-
πῶν φρουρῶν τῶν ὄσα τῷ Ἀνίψ
ὑπόκειται. Καὶ αἰροῦσι μὲν τὴν
ἁγίαν Μαρίαν καὶ τὸ λεγόμενον
Ἀμπιερ καὶ τὸν ἅγιον Γρηγό-
ριον, λίαν ἐρυνὰ καὶ ἀπόκρημα
ὄχυράματα¹, τοῦ Ἀπλησφάρη
πολλάκις ἐπιχειρήσαντος βοηθῆ-
σαι αὐτοῖς πολιορκουμένοις, καὶ
τοσαυτάκις ἠττηθέντος.

Ἐρχονται δὲ καὶ ἐπὶ τὸ
φρούριον τὸ καλούμενον Χελιδό-
γιον, ἐπὶ βουνοῦ τε ἀποκρήμου
καὶ οὐ πόρρω κείμενον τοῦ Τι-
βίου καὶ κυκλωσάμενοι τοῦτο
τάφροις καὶ χάραξιν διὰ προσεδ-
ρίας ἠπειγόντο παραστήσασθαι
καὶ γὰρ οὐ καὶ ἐσπάνιζον τῶν
ἀναγκαίων οἱ εἶσω τοῦ τείχους,
μὴ φθάσαντες εἰσκομίσασθαι τὰ
ἐπιτήδεια διὰ τὸ τῆς προσβολῆς
ὀξύνροπον.

სსმის გამო ვერ მოესწოთ სურსათის მომარაგება.

დააყენა კონსტანტინე, „დიდი
საზოგადოების“ მთავარი, საქუ-
რისი, ტომით სარკინოზი, რომე-
ლიც ჯერ კიდევ გამეფებამდე
ჰყავდა მსახურად და რომელსაც
ენდობოდა. ისინი თავთავიანთ
ადგილებზე მივიდნენ, შეკრიბეს
ჯარები და საქმესაც შეუდგნენ.

მათ არ ისურვეს იერიში მი-
ეტანათ ქალაქ ღვინზე, რომე-
ლიც იყო მთელი ტომის დედა-
ქალაქი, არამედ სცადეს დაეპყ-
რათ ანისის ქვემდებარე დანარ-
ჩენი ციხე-სიმაგრეები: აიღეს
წმინდა მარიამი, ეგრეთწოდე-
ბული ამპიერი და წმინდა გრი-
გოლი, ძალიან მტკიცე და ცი-
ცაბო კლდეზე მდებარე სიმაგ-
რეები; აპლესფარესმა რამდენ-
ჯერმე სცადა დახმარებოდა მათ,
აღყაშემმორტყმულებს, და ამდენ-
ჯერვე უკუქცეულ იქმნა.

შემდეგ ისინი მიადგნენ ერთ
ციხეს, რომელსაც ეწოდებოდა
ხელილონიონი და რომელიც აგე-
ბული იყო ციცაბო ბორცვზე, მდე-
ბარეობდა ღვინის მახლობლად:
მათ შემორკალეს ის თხრილე-
ბით და ხნარცვებით, და აღ-
ყის შემორტყმის მეშვეობით
აიძლებდნენ დამორჩილებას, ვი-
ნაიდან კედლის შიგნით მყოფნი
სურსათის ნაკლებობას განიც-
დიდნენ: მოულოდნელი თავდა-

¹ ბონის კორპუსის გამოცემაში შეცდომით სწერია: ὄχυράματα.

Και παρεστήσαντο ἄν και τοῦτο, εἰ μὴ αἰφνιδίως ἢ τοῦ πατρικίου Λέοντος τοῦ Τορνικίου ἐξ ἐσπέρας ἀνήφθη ἀποστασία. Οὗτος γὰρ στρατηγῶν ἐν Ἰβηρίᾳ και διαβληθεὶς ὡς τυραννῶν τῆς τε ἀρχῆς παραστέλλεται και μοναχὸς ἀποκίρεται και εἰς τὴν πόλιν ἀχθεὶς οἴκοι μένειν ἐν Ἀδριανουπόλει προστάττεται...

Και διὰ τοῦτο ἀγγελος ἐς τὸν Κωνσταντῖνον ἐν Ἰβηρίᾳ πέμπεται δημοσίοις ἔποχος ἴπποις μετὰ γραμμᾶτων βασιλικῶν κελυόντων τῶν ἐν χερσὶν ἀφέμενον ἔργων ἀφικέσθαι ὡς τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων ἐς τὴν βασιλίδᾳ. Δεξάμενος δ' οὗτος τὰ γράμματα, καιτοι ἐν χερσὶν ἔχων τὸ φρούριον, λυεῖ μὲν τὴν πολιορκίαν, σφένδετα δὲ τῷ Ἀπλεσφάρῃ, ἀσφαλισάμενος αὐτὸν ἀραις και ὄρκοις ὡς εὔνοιαν διαφυλάξει τῷ βασιλεῖ και οὐδέποτε μελετήσει φάσλον κατὰ Ῥωμαίων (CB II, 556, 15—562, 14).

ამ ციხესაც დაიმორჩილებდნენ, რომ მოულოდნელად ლეონტი თორნიკის განდგომილება არ გაჩაღებულიყო დასავლეთში¹. ეს ლეონტი იბერიაში იყო სტრატეგოსად და, რადგან დაბრალდა ძალუფლების მიმძღავრება, გადაყენებულ იქმნა და ბერადაც აღკვეცილი; ის ქალაქში ჩამოიყვანეს და უბრძანეს შინ ყოფნა, აღრიანოპოლში...

ამის გამო გაგზავნილ იქმნა იბერიაში კონსტანტინესთან, მთავრობის ცხენებით, შიკრიკი, რომელსაც გაატანეს მეფის მიწერილობა: ებრძანა კონსტანტინეს დაეტოვებინა ყოველგვარი საქმეები და სასწრაფოდ წამოსულიყო მთელი თავისი ჯარით სატახტო ქალაქში. როგორც კი ამან წერილი მიიღო, თუმცა თითქმის ხელში ჰქონდა ციხესიმაგრე, მაგრამ ალყა მოხსნა, დაუზავდა აპლესფარესს, რომელსაც პირობა ჩამოართვა ფიციით, რომ მეფისადმი კეთილგანწყობილებას დაიცავდა და არასოდეს რომაელთა წინააღმდეგ ცუდს არაფერს განიზრახავდა².

¹ ლეონტი თორნიკის განდგომილება მოხდა 1047 წელს.

² ამ ნაწივეტში მოხსენებული „იასიტე“ (იხ. ზემოთ გვ. 62) უნდა იყოს მეტსახელი ან წარმომავლობის აღმნიშვნელი სიტყვა. სვიდას განმარტებით *Ἰασίτης* ნიშნავს *Ἰασος*-ის მცხოვრებს (s. v.). ხოლო *Ἰασος* ან *Ἰασοίς* არის სახელი რამდენიმე ქალაქისა, მათ შორის სომხეთის ერთ-ერთი ქალაქისა, ასე რომ კედრენესთან მოხსენებული *Μιχαὴλ τὸν Ἰασίτην* უნდა იყოს „მიხაელ იასელი“ (შდრ. Joseph le Jasite—წინამძღვარი პატმოსზე; BZ 1, 501).

G. Schlumberger (Épopée III, 482, n. 2) გფრერერის შრომაზე მითითებით აღნიშნავს: შეიძლება იბერიული წარმოშობისა იყვნენ იასიტები.

ლიპარიტ ერისთავი

Παγκράτιος δὲ ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀρχηγός, ἀκόλαστος ἀνθρωπος, ἐς τοῦ Λιπαρίτου τὴν κρίτην ἐξυβρίσας (ἦν δὲ ὁ Λιπαρίτης υἱὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλείως Βασιλείου ἐν τῷ πρὸς τὸν Γεώργιον πολέμῳ ἀναιρεθέντος Ὀρατίου τοῦ Λιπαρίτου, ἐπὶ συνέσει τε καὶ ἀνδρίᾳ βεβοημένος καὶ μεγάλη μετὰ τὸν Παγκράτιον δυναμένος ἐν τοῖς Ἰβηρσί) ἠνάγκασε τοῦτον ἐπὶ τῷ γεγονότι δεινοπαθήσαντα ὄπλα κατ' αὐτὸν κινήσαι. Καὶ πολέμῳ τοῦτον τρεψάμενος εἰς τὰ Κεουκάσια καὶ τὴν ἔνδον ἀπελαύνει Ἀβασγίαν, ἐν τοῖς βασιλείοις τε γενόμενος τῆ ἑαυτοῦ μίγνυται πρὸς βίαν δεσποίνῃ, τῇ μητρὶ τοῦ Παγκρατίου, καὶ τῶν ὄλων τῆς Ἰβηρίας πραγμάτων κύριος γίνεται.

რ., ბაგრატიის დედახე, და მთელი

Γράμματα τε εἰς τὸν βασιλέα πέμψας φίλος καὶ σύμμαχος ἐξαιτεῖ γενέσθαι Ῥωμαίων· οὗ τὴν πρεσβείαν δεξάμενος οὗτος κοινοπραγεῖται μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ τινα χρόνον καὶ ὁ Παγκράτιος διὰ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ καὶ Σουάνων καὶ Κόλχων ὀδοιπορήσας ἔρχεται εἰς Τραπεζοῦντα, ἀκακίθειν ἀγγέλους ἐκπέμπει πρὸς βασιλέα, δηλῶν ὡς ἔφεσιν ἔχει εισελθεῖν ἐν τῇ βασίλειᾳ καὶ αὐτῷ ἐντυχεῖν.

იბერიის მთავარმა ბაგრატიმ, კაცმა საკმაოდ თავაშვებულმა, შეურაცხყო ლიპარიტის საწოლი (ლიპარიტი იყო იმ ჰორატი ლიპარიტის ძე, რომელიც მოკლულ იქმნა ბასილი კეისრის მიერ გიორგის წინააღმდეგ წარმოებულ ომში; ის იყო ქკუთთა და ვაჟკაცობით სახელგანთქმული და იბერთა შორის, ბაგრატიის შემდეგ, ყველაზე უფრო ძლიერი); და ამ ჩადენილი საქმით (ე. ი. ლიპარიტის მეუღლის გაუპატიურებით) აიძულა შეურაცხყოფილი ლიპარიტი იარაღი აეღო ხელში ბაგრატის წინააღმდეგ. ლიპარიტმა დაამარცხა იგი ომში და გააქცია კავკასიის მთებში და შიდა აბაზგიაში სამეფო სასახლეში რომ მოხვდა, თავის დედოფალზე ძალა იბერიის ბატონ-პატრონი გახდა.

აქედან ლიპარატმა წერილი გაუგზავნა მეფეს და რომაელებთან მეგობრობა და მოკავშირეობა შესთავაზა; მეფემ მისი ელჩები მიიღო და იმანაც მოლაპარაკებუ გამართა მასთან.

ცოტა ხნის შემდეგ ბაგრატი მდინარე ფაზისის, სვანთა და კოლხთა ქვეყნის ვხით გაემართა და ჩავიდა ტრაპეზუნტში. და იქიდან მაცნეები გაუგზავნა მეფეს და აუწყებდა, რომ სურს სამეფო ქალაქში ჩასვლა და მასთან შეხვედრა.

Προσταχθεὶς οὖν εἴσεισι, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐντυχῶν πρῶτον μὲν ὄνειδίξει πολλὰ ὅτι περ βασιλεὺς ὢν καὶ πρὸς ἀρχηγὸν οὐ μικρὰς χώρας τῆς Ἀβασγίας σπονδὰς ἔχων ταύτας μὲν ἠθέτησε, προσέθεται δὲ ἀνδρὶ ἰδιώτῃ καὶ δούλῳ ἀποστάτῃ, ἔπειτα καὶ ἀταλλάξαι ἀλλήλους παρακαλεῖ. შემდეგ ის თხოვდა ისინი (ბაგრატი და ლიპარიტი) მოერიგებინა.

Ὁ δὲ καὶ γέγονε τῆ σπουδῇ τοῦ βασιλέως, σπείσασμένων ἀλλήλοις ὥστε τὸν μὲν Παγκράτιον κύριον εἶναι καὶ ἀρχηγὸν πάσης τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἀβασγίας, αὐτὸν δὲ μέρους ἀρχοντα τῆς Μεσχίας διὰ βίου κύριον ἔχεινον ἔχειν καὶ βασιλέα. Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἀβασγίαν κατήντησεν εἰς τοῦτο (CB II, 572, 17—573, 18).

როდესაც მან ეს ნებართვა მიიღო, ჩავიდა ბიზანტიონში; მეფეს რომ შეხვდა, ჯერ ღირისაყვედური მოახსენა, მეფე ხარ და არა პატარა ქვეყნის, აბაზგიის, მთავართან დადებული გქონდა ხელშეკრულება და ის დაარღვიეო, ხოლო კერძო კაცი, განდგომილი მონა დანიხლოვეო.

მართლაც, მეფის ნეცადინეობით ასეც მოხდა; იმათ ერთმანეთში ზავი შეკრეს იმ პირობით, რომ ბაგრატი იქნება ბატონი და მთავარი მთელი იბერიისა და აბაზგიისა, ხოლო ლიპარიტი — ერთი ნაწილის, მესხეთის, მთავარი იქნება სიკვდილამდე, ხოლო ბაგრატს სცნობს ბატონად და მეფედ. აი, ასე დამთავრდა აბაზგიის საქმეები.

თბილისი და იბერია, ლიპარიტ ერისთავი

Ἀσάν δὲ ὁ κατὰ Ῥωμαίων πεμφθεὶς παρὰ τοῦ σουλτάνου, παρελθὼν τὸ Ταβრῆσιον καὶ τὸ λεγόμενον Τεφλῆς ἦλθεν εἰς Βαασπρακανίαν, πάντα κείρων καὶ πυρπολῶν καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἀναιρῶν, καὶ μηδὲ τῆς παιδικῆς φειδόμενος ἡλικίας. Ὁ δὲ τῆς χώρας ἀρχὴν Ἀαρῶν βέστης, ὁ τοῦ Βλαδισθλάβου υἱὸς καὶ τοῦ Πρῶσιανου ἀδελφός, μὴ ἀξιόμαχον εἰδὼς ἑαυτὸν μηδὲ θυγάμενον ἀντιστῆναι πρὸς τοσαύτην Τούρκων πληθύν, γράμματα

ასანი, რომელიც გაგზავნილი იქნა სულტანის მიერ რომაელთა წინააღმდეგ, თავრეზისა და ეგრეთწოდებული თბილისის („ტეფლის“) გავლით ჩავიდა ვასპურაკანში; გზაზე ყველაფერს ანადგურებდა და სწვავდა; ვინც გზაში ხვდებოდა, სპობდა, საბავშვო ჰასაკის ყმაწვილებსაც არ ზოგავდა. ხოლო ამ ქვეყნის მთავარი იყო აართონ ვესტი, ვლადისთლავის ძე და პრუსიანესძმა; რადგან მან თავისი თავი არ ჩასთვალა ბრძოლის უნარის

ἐκπεμπει πρὸς τὸν Βέστην κατακαλῶν¹ τὸν Κεκαυμένον τὸν Ἄνιου καὶ τῆς Ἰβηρίας κατάρχοντα, καὶ δπόση δύναμις παρακαλεῖ βόηθειν.

ეწოდებოდა, და სთხოვა მოეშველებინა რამდენიც შეეძლო ჯარი.
 Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξάμενος, καὶ θᾶπτον ἢ λόγος τὸν ἄμφ' αὐτὸν ἀγείρας λαόν, ἅπεισι διὰ ταχέων καὶ ἐνοῦται τῷ Ἄαρῶν. Καὶ συμβουλῆς προτεθείσης, πότερον νυκτομαχίᾳ χρηστέον ἢ φανερόν μάχην ἀναδεικτέον, πρὸς οὐδέτερον ὁ Κεκαυμένος κατένευσεν, ἐγνώκει δὲ τρόπον ἄλλον καταστρατηγήσαι τοὺς ἐχθρούς: συμβούλευε γὰρ τὴν παρεμβολὴν καταλιπόντες ὡς εἶχε μετὰ τῶν σκητῶν καὶ τῶν ὑποζυγίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς, λόχους νυκτὸς ἐν ἐπικαιροτάταις στήσαι χωρίοις, ἀπειδὴν οἱ Τοῦρκοὶ ἀφίκωνται καὶ ἔρημον ἀνδρῶν ἐυρόντες τὸν χάρακα πρὸς διαρπαγὰς τῶν ἔνδον χωρήσωσι, τότε δὴ τῆς ἐνέδρας ἀπαναστάντας ἐπιπέσειν αὐτοῖς. Καὶ γὰρ οὐ διεψεύσθη τοῦ σκόπου.
 საფარიდან გამოსულიყვნენ და თავს დასხმოდნენ მათ. და ეს რჩევა არც გამტყუნდა.

Ἐωπιεν γὰρ ὁ Ἄσαν ἀναστὰς ἐκ τῆς οἰκείας παρεμβολῆς κατὰ τὸν Στράγγα κειμένης ποταμὸν ἅπεισιν ὡς πρὸς πόλεμον ὡς δὲ οὐδεὶς ὑπήντα, ἐπλησίασε

მქონედ, რომ წინააღმდეგობა გაეწია თურქთა ასეთი სიმრავლისათვის, წერილი გაუგზავნა ანისისა და იბერიის მმართველს ვესტის, რომელსაც კეკავმენი

ხოლო ამან მიიღო თუ არა წერილი, სიტყვის თქმაზე უფრო ჩქარა შეკრიბა თავისი ხალხი, სასწრაფოდ გაემართა და შეუერთდა აარონს. მოაწყეს თათბირი იმის შესახებ, თუ როგორ მოქცეულიყვნენ: ღამის ბრძოლა გაემართათ, თუ ცხადად წასულიყვნენ იერიშით; კეკავმენი არც ერთ წინადადებას არ დაუთანხმა და განაცხადა, რომ სხვანაირად უნდა მოეფლოთ ბრძლისათვის; მან ურჩია ბანაკი დაეტოვებინათ და ყველაფერი რაც კი იყო, კარავები, საბარგო საქონელი და სხვა ალალი, და ღამით მოსახერხებელ ადგილებში რაზმები ჩაეყენებიათ; და როდესაც თურქები მოვიდოდნენ და იპოვიდნენ ბანაკს დაცარიელებულს საძარცვავად და შიგნით შევიდოდნენ, მაშინ უკვე

დილით ასანი დაიძრა საკუთარი ბანაკიდან, რომელიც მდინარე სტრაგნის გასწვრივ იყო გაშლილი, და გაემართა სამხრად; ხოლო რადგან არავინ არ

¹ არ არის ნათელი, თუ რას ნიშნავს κατακαλῶν (თუ κατακαλῶν). К. Ган-ი ფიქრობს (Известия... часть II, Тифлис 1890, გვ. 45). რომ ეს საკუთარი სახელია.

δὲ καὶ τῷ χάρακι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὔτε φυλακὴν εἶχεν οὔτε φωνὴ ἐξηκούετο, ἀλλὰ κενὸς ἦν πάσης δυνάμεως, τότε δὴ φυγεῖν ὑπονόησας τοὺς Ῥωμαίους ῥίγγυσι τε διὰ πολλῶν τόπων τὴν παρεμβολὴν καὶ διαρπαγὴν ποιείσθαι τῶν λαφύρων κελεύει.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι περὶ δείλην θύριαν ἀναστάντες τῶν λόχων, ἀσυντάκτοις συγτεταγμένοι προσρήγγυνται τοῖς Τούρκις, καὶ παραχρῆμα τρέπουσι τὸ ἀνυπόστατον μὴ ἐνεγκόντας τῆς Ῥωμαϊκῆς ὀρμῆς. Πίπτει μὲν οὖν πρῶτος ὁ Ἀσὴν ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος, πίπτει δὲ καὶ ὅσον ἄλκιμον τοῦ στρατοῦ. Οἱ δὲ περιωθθέντες λίαν ὀλίγοι καὶ γυμνοὶ διὰ τῶν ὀρέων ἐς τὰς τῶν Ἡερσαρμενίων διασώζονται πόλεις.

Ὁ δὲ σουλτάνος διὰ τῶν ἀποδράντων μεμαθηκῶς τὸ συμβῆναι ἀτύχημα εἰς μεγάλην ἐνέπαισεν ἀγωνίαν, καὶ ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο ὅπως ἂν τὴν γενομένην ἐπανορθώσῃται ἀκληρίαν. Καὶ δὴ λαὸν ἐπίλεκτον συστησάμενος ἔκτε Τούρκων καὶ Καβείρων καὶ Λιμνιτῶν περὶ τὰς ρ' χιλιάδας, καὶ Ἀβραμίω Ἀλεῖμ τῷ ἑτεροθαλεῖ ἀδελφῷ αὐτοῦ παραδοὺς ταύτας, κατὰ Ῥωμαίων ἐκπέμπει.

Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἐφόδου, ἐνωθέντες πάλιν οἱ ἄνωθεν ῥηθέντες ἄρχοντες τῶν στρατευ-

დახვდა, ის მიუახლოვდა რომაელთა ბანაკს, და იქ არც სადარაჯო რაზმი იყო და არც რამე ხმა ისმოდა (დაცლილი იყო ჯარისაგან); მაშინ ასანმა იფიქრა გაქცეულან რომაელები და ბევრ ადგილას ბანაკში შეიჭრა და უბრძანა დაერბიათ და ნადავლი წამოეღოთ.

ხოლო რომაელები საღამო-ეჟამს გამოვიდნენ საფარიდან და მწყობრი რაზმებით ეძგვრნენ დაფანტულ თურქებს, და უშალვე გააქციეს ისინი, რადგან ვერ გაუძლეს რომაელთა შემოტევას. პირველი დაეცა ასანი, რომელიც პირველ რიგებში იბრძოდა, დაეცა რაც კი უშამაცესი მებრძოლი იყო. ხოლო ვინც გადაარჩა (და ასეთი ცოტანი იყვნენ და ისიც ტიტველნი) მთებზე გადავიდნენ და თავს უშველეს პერსარმენიელთა ქალაქებში.

ამ გამოქცეულთაგან რომ შეიტყო სულტანმა მომხდარი უბედური ამბავი, დიდ მწუხარებაში ჩავარდა და იმის ზრუნვაში იყო, თუ როგორ გამოესწორებინა ეს უბედურება, და, აი, მან შეადგინა რჩეული ჯარი თურქთა, კაბირთა და ლიმნიტთაგან დაახლოვებით ასი ათასი, ჩააბარა ეს ჯარი თავის ნახევარძმას აბრამ ალიმს და გაგზავნა რომაელების წინააღმდეგ.

როდესაც მტრის მოსვლა შეიტყვეს, კვლავ შეერთდნენ ზემოთ მოხსენებულნი მხედართ-

μάτων βουλὴν προετίθεσαν καὶ
διεσκοποῦντο τὸ πρακτέον.

Καὶ τῷ μὲν Κεκαυμένῳ ἐδό-
κει μετὰ τῆς παρουσίας δυνάμεως
ὑπαντῆσαι τοῖς Τούρκοις ἕξωθεν
τῶν Ῥωμαϊκῶν ὄρων, κἀκείσε
διαγωνίσασθαι, ἔτι τῶν πλείων
ἀντιπάλων ἀνίππων ὄντων καὶ
τῆς ἄλλης δυνάμεως κεκμηκυίας
ἀπὸ τῆς πλείστης ἔδοιοπρίας, ἐπι-
λελοιπότην δὲ καὶ σιδηρίων τοῖς
Τούρκοις, οἷς τὰς χηλὰς τῶν
ζῳίων εἰώθεισιν περιστέλλειν, ἐπηρε-
μένων δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ
θαρραλέων ὄντων ἀπὸ τῆς προ-
ηγησαμένης νίκης, καὶ προθυμου-
μένων συμμῖξαι τοῖς πολεμίοις.
აღფრთოვანებიოთ შეებმებოდნენ მტერს.

Τοῦνάντιον δὲ ὁ Ἄαρῶν
ἀπεφαίνετο, ἐπέχων τὰς δυνάμεις,
λέγων ὀχυρῶσαί τε τὰς πόλεις
καὶ τὰ φρούρια καὶ εἶσω τειχῶν
συγκλείσαι τὰ πάντα, μὴ ὑσαί τε
τῷ βασιλεῖ καὶ μὴ ἄνευ γνώμης
ἐκείνου μετὰ δυνάμεως μικρᾶς
πρὸς τοσοῦτον πλῆθος πολεμῆσαι
βαρβάρων.

Οὕτω δὲ τῶν στρατηγῶν
ἀποφηγαμένων ἐνίκησεν ἡ τοῦ
Ἄαρῶν γνώμη.

Καὶ αὐτοὶ μὲν μετὰ τῆς
στρατιᾶς ἀπελθόντες ἐν Ἰβηρίᾳ
κατὰ τινα πεδιάδα ἐγχαρίως
Ὁσοῦρτρου λεγομένην ἔμενον
ἡσυχάζοντες ἐν τοῖς ὑπαίθροις,
πάντα πρότερον τὴν ἀγρότιν λαθὼν

მთავრები (აარონი და კეკავმენი),
ზოაწყეს თათბირი, თუ როგორ
მოქცეულიყვნენ.

კეკავმენი იმ აზრისა იყო,
რომ თურქებს შეხვედროდნენ
არსებული ჯარით რომაელთა
სახლვრების გარეთ, და იქ მო-
ეწყოს ბრძოლა, რადგან მოწი-
ნააღმდეგეთა მეტი წილი უტყბე-
ნოდ იქნებოდა და დანაოჩენი
ჯაროც დაღლილი იქნებოდა დი-
დი გზის გავლის გამო, თურქებს
არ ექნებოდათ რკინის ნაღებიც,
რომლებითაც, ჩვეულებრივ, სა-
ქონლის ჩლიქებს სჭედვენ, ხო-
ლო რომაელები, ამის წინ მო-
პოვებული გამარჯვების გამო,
ფრთაშესხმული იქნებოდნენ და

აარონი კი, პიროქით, იმ აზ-
რისა იყო, რომ ჯარი უნდა შე-
ეკავებინათ, ქალაქები და ციხე-
ები გაემარებინათ და ყველა-
ფერი კედლების შიგნით ჩაეკე-
ტათ, მეფისთვისაც ეცნობები-
ნათ და მისი გადაწყვეტილების
გარეშე მცირერიცხოვანი ჯარით
არ შებრძოლებოდნენ ასე მრავალრიცხოვან ბარბაროსებს.

სარდალთა ასეთი აზრთა
სხვადასხვაობის შედეგად გაიძარ-
ჯვა აარონის აზრმა.

და ეს სარდლები ჯარითურთ
გაემართნენ იბერიასა და
დაბნაკდნენ ლია ცის ქვეშ ერთ
დაბლობში, რომელსაც ადგი-
ლობრივ ოსურტრუს ეძა-
ხიან, ხოლო ჯერ სიმაგრეებში

καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ πᾶν ὃ τι τίμιον συγκλείσαντες ἐν τοῖς ὀχυρώμασιν· ἔγραψαν δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ διὰ ταχυδρόμου, ὀηλοποιήσαντες τὴν τῶν ἐναντίων ἐπέλευσεν.

Δεξάμενος οὖν οὗτος τὰ γράμματα ἐκείνοις μὲν ἐπέχειν ἐκέλευσεν, ἕως ἄν ὁ Λιπαρίτης μετὰ τῆς τῶν Ἰβήρων δυνάμεως ἔλθῃν τοῖς Ῥωμαῖοῖς ἐνωπῆ στρατεύμασι· πέμπει δὲ πρὸς ἐκείνον γράμματα διοριζόμενα τὴν ταχίστην· εἴπερ σύμμαχον ἑαυτὸν καὶ φίλον κρίνει Ῥωμαίων, ἀνειληφότα πάντα τὸν περὶ αὐτὸν λαὸν ἀφικέσθαι καὶ συμμῖξαι τοῖς στρατηγοῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μετ' αὐτῶν διαπολεμηῆσαι πρὸς τοὺς βαρβάρους.

Οἱ μὲν οὖν στρατηγοὶ τὰ γράμματα δεξάμενοι ἠρέμουσιν ὡς ἐκέλευσθησαν, καὶ τὴν τοῦ Λιπαρίτου προσέμενον ἀφίξιν, ἐκείνος δὲ τὸ βασιλικὸν δεξάμενος πρόσταγμα τὸν ἑαυτοῦ μετὰ σχολῆς ἦθροισε καὶ καθ' ὅπλα ἔλασεν.

Ἐν ὄσῳ δὲ οὗτος τὰς οἰκείας συνεκρότει δυνάμεις καὶ ὁ χρόνος ἐτρίβετο, ὁ Ἀβράμιος τὴν Βασσπρακανίαν καταλαβών, καὶ μαθὼν ὅτι περ οἱ Ῥωμαῖοι ἐνταῦθα συνειλεγμένοι ὄντες καὶ τὴν αὐτοῦ μαθόντες ἐπέλευσιν ὑπενόστησαν εἰς Ἰβηρίαν, δειλίαν, ὅπερ ἦν εἰκόσ, τὸ πρᾶγμα

ჩაკეტეს მთელი სოფლის მოსახლეობა, ქალები და ბავშვები და ყველაფერი, რაც ძვირფასი ჰქონდათ. მეფესაც მალემსროლის მეშვეობით წერილი გაუგზავნეს: ატყობინებდნენ მტრის მოახლოვებას.

მეფემ ეს წერილი რომ მიიღო, უბრძანა მათ (ე. ი. სარდლებს) თავი შეეკავებინათ, სანამ ლიპარიტი მოვიდოდა იბერთა ჯარით და რომაულ ჯარებს შეუერთდებოდა; ხოლო ლიპარიტს შეუთვალა; თუ რომაელთა მოკავშირედ და მეგობრად თვლი თავს, სასწრაფოდ წამოიყვანე მთელი ჯარი, რაც კი შენ ხელთაა, მოდი და შეუერთდი რომაელთა სარდლებს და მათთან ერთად იომე ბარბაროსების წინააღმდეგო.

სარდლებიც, მიიღეს თუ არა მათ ეს წერილი, ვაჩერდნენ, როგორც იყო ნაბრძანები, და ელოდებოდნენ ლიპარიტის მოსვლას; იმან კი მიიღო თუ არა მეფის დავალება, წყნარად შეკრიბა თავისი ხალხი და შეაიარაღა იგი.

სანამ ლიპარიტი საკუთარ ჯარებს შეაგროვებდა და დროც მიდიოდა, აბრამი ვასპურაკანში ჩავიდა; შეიტყო თუ არა, რომ რომაელები, რომლებიც იქ იყვნენ შეკრებილი და რომლებმაც მისი მოახლოვება გაიგეს, იბერთაში გაბრუნებულან, შიშის გამო, როგორც საფიქრებელი იყო, საქმე

ὑπονοήσας, παρ' οὐδὲν φέμενος
καὶ λείαν καὶ λαφυραγωγίαν,
ἔδιδωκεν ὀπισθεν αὐτῶν, ἐπειγόμενος
συρράξαι τοῖς παροῦσι πρὸ
τοῦ καὶ ἐτέραν συναθροισθῆναι
δύναμιν.

Ὅπερ μαθόντες οἱ στρατηγοὶ
τῶν Ῥωμαίων, καὶ πτοηθέντες
μὴ πως θανατασθῆσι καὶ
ἄκοντες πολεμῆσαι πρὸ τοῦ τὸν
Διπαρίτην καταλαβεῖν, ὑποδύντες
τινὰ δυσχωρίαν ἀπόκρημνον καὶ
φάραγξι πάντοθεν κυκλωμένην
ἠσύχαζον, γράψαντες πρὸς τὸν
Διπαρίτην ἦκειν καὶ μὴ βραδύνειν.

მისწერეს, ჩქარა მოდი, ნუ იგვიანებო.

Ὁ δὲ Ἀβράμιος τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορικῶς στρατιᾶς ἔρχεται εἰς τὸ λεγόμενον Ἄρτζε. Ἐωμόπολις δὲ τὸ Ἄρτζε μυრიανδρος καὶ πολὺν πλοῦτον ἔχουσα ἔφκουν γὰρ ἐν αὐτῇ ἰθαγενεῖς τε ἔμποροι καὶ Σύρων καὶ Ἀρμενίων καὶ ἄλλων ἐθνῶν πληθὺς οὐκ ὀλίγη· οἵτινες τῇ οἰκείᾳ θαρροῦντες πληθὺν οὐ κατεδέξαντο εἶσω τειχους γενέσθαι, καὶ ταῦτα τῆς Θεοδοσιουπόλεως ἐκ γειτόνων κειμένης, μεγίστης πόλεως καὶ τειχος ἐχούσης ἰσχυρὸν καὶ ἀνάλωτον, πολλὰ τοῦ Κεκαυμένου διὰ γραμμάτων καὶ ἀπειλήσαντος καὶ παρακαλέσαντος.

Καταλαβόντων οὖν τῶν Ἰούρων καὶ ἀπτομένων ἔργου, οἱ ἐν τῷ Ἄρτζε τὰς διόδους συγ-

ისე გაიზნა, რომ არ ღირდა
ნადავლის აღებას შესდგომოდა,
უკან დაედევნა მათ და ჩქარობდა
ახლავე შებმოდა მათ, სანამ
სხვა ჯარიც იქნებოდა შეკრებილი.

ეს რომ რომაელთა სარდლებმა შეიტყეს, და რადგან შეეშინდათ, ვაი თუ ძალაუვნებურად იძულებული გავხდეთ ვიომოთ ლიპარიტის მოსვლამდეო, თავი შეათარეს ერთ ძნელმისასვლელსა და ციცაბო ადგილს, რომელიც ყოველი მხრიდან გარემოცული იყო თხრილებით, და იქ დადგნენ, ხოლო ლიპარიტს

ხოლო აბრამი არ დაედევნა რომაულ ჯარს და მივიდა ეგრეთწოდებულ არძეში. დაბაქალაქი არძე მკვიდროდ-დასახლებულია და დიდი სიმდიდრის მქონე; აქაური მკვიდრი მცხოვრებლები არიან ვაჭრები, და აგრეთვე არა მცირედნი არიან სირიელები, არმენიელები და სხვები; ისინი საკუთარი სიმრავლით გათამაგებულნი არ შეიხიზნენ (?) კედლის შიგნით, თანაც მეზობლად მდებარეობდა თეოდოსიუპოლი, დიდი ქალაქი, აულელები მაგარი კედლის მქონე, თუმცა კეკავმენი წერილის საშუალებით ძალიან ემუქრებოდა და სთხოვდა კიდევ.

როდესაც თურქებმა ეს დაბა აიღეს და საქმეს შეუდგნენ, არძეს გზები ჩაკეტეს, ავიდნენ სა-

κλείσαντες και ἐπὶ τῶν δωματίων ἀναβάντες λίθοις και ξύλοις και τόξοις τοὺς ἐπιόντας ἠμύνοντο. Καὶ διετέλεσαν μαχόμενοι ἐφ' ἧρας ἡμέρας ἕξ.

Ἄγγελθέντος δὲ τούτου τοῖς στρατηγοῖς, ὁ Κεκαυμένος πολὺς ἦν ἐγκείμενος και παρακαλῶν ἀπελθεῖν και συμβαλεῖν τοῖς Ἰούρκοις τὸν νοῦν ἔχουσι πρὸς τῆς πολιορκίας, και μὴ καθῆσθαι τήν ἄλλως και τριβεῖν τὸν χρόνον, τὴν συκίνην προσμένοντας ἐπικουρίαν τὸν Διπαρίτην, και τὸν ἐπιτήδειον παρατρέχοντα βλέπειν καιρόν, οὗ τυχεῖν πάλιν οὐ ράδιον. Ἀντιπίπτοντος δὲ τοῦ Ἰαρώγ, και μηδὲν τι διαπραξασθαι λέγοντος παρὰ τὸ βασιλικὸν βούλημα, ἡσυχίαν και αὐτὸς ἤγειν. ὑποδისლო, თვითონაც მშვიდად

Ἄβράμιος δὲ μὴ κατὰ σκοπὸν χωρούντων αὐτῶ τῶν πραγμάτων, μὴ δυνάμενος πολιορκία τὴν κωμόπολιν παραστήσασθαι, ὑπεριδὼν και πλούτου τοῦ λείας πῦρ ἐνεῖναι τοῖς δώμασιν ἐγκელεύεται, και εὐθὺς οἱ Ἰούρκοι θαλοὺς αἶροντες και ἕλην εὐπρηστον ἕξάπτοντες ἐρρίπτουν ἐν τοῖς δώμασιν ἀναφθέντος δὲ τοῦ πυρὸς πανταχόθεν και πυρκαϊῆς μεγίστης ἀνεγερθείσης, οἱ Ἄρτζიგოὶ πρὸς τε τὸ πῦρ πρὸς τε τὰς ἐκ τῶν τόξων βολὰς μὴ δυνηθέντες ἀντέχειν ἐνέκλιναν εἰς φυγὴν.

ვერც მშვილდთა ისრებისათვის და გაქცევას მისცეს თავი.

ხურავებზე და ქვებით, ჯოხებით და მშვილდისრით ებრძოდნენ მემომტევთ. და ასე გაგრძელდა ბრძოლა მთელი ექვსი დღე.

ეს რომ სარდლებმა შეიტყეს, კეკავემენი დაჟინებით მოითხოვდა, რომ წასულიყვნენ და შებმოდნენ თურქებს, რომელნიც ალყის შემორტყმით იყვნენ გატაცებული; ტყუილ-უბრალოდ დროს ნუ ჰკარგავთ—ეუბნებოდა ის—ლიპარიტის ფუჭი დახმარების ძოლოდინშიო, ხელიდან ნუ უშვებთ ამ ხელსაყრელ შემთხვევას, რომელიც კვლავ აღარ გეწვევათო. რადგან აარონი ეწინააღმდეგებოდა კეკავემენს და ამბობდა არათფერი არ უნდა მოვიმოქმედოთ მეფის სურვილის იყო.

აბრამმა, რადგან საქმეები არ წაუვიდა მას დასახული მიზნის მიხედვით და ვერც დაბის ალყის შემორტყმით შესძლო დაბის აღება, არად ჩააგდო ნადავლის სახით მოსალოდნელი სიმდიდრე და ბრძანება გასცა სახლებისთვის ცეცხლი წაეკიდათ: თურქებმაც მაშინვე აიღეს მუგუზლები, ადვილად საწვავ მასალას მოაბეს და ისროლეს სახლებში; ცეცხლი რომ ყოველმხრივ მოედო და ძალიან დიდი ხანძარი გაჩნდა, არძენელებმა ვერ შესძლეს წინააღმდეგობის გაწევა ვერც ცეცხლისათვის და გაქცევას მისცეს თავი.

Καὶ λέγεται ἀπολέσθαι περι-
τάς ρν' χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν
μὲν μαχαίρας τῶν δὲ πυρὸς πα-
ρανάλωμα γεγονότων· οὗτοι γὰρ
ἐπεὶ κατισχυμένοι ἔγνωσαν ἀπο-
σφάττεσθαι, γυναῖκας τε καὶ τέκ-
να ἑαυτῶν εἰς τὸ πῦρ ἀπερ-
ρίπτουν.

Οὕτω τοῦ Ἄρτζε ληφθέν-
τος, πολὺ χρυσίον εὐρῶν ἔ' Ἀβ-
ράμιος καὶ ὄπλα καὶ ἄλλα τινὰ
χρειώδη, ἐπόσα μὴ τῷ πυρὶ κα-
τέστησαν ἄχρηστα, περιζαλόμε-
νος δὲ καὶ ἔπρον οὐκ ὀλίγην καὶ
ὑποζύγια, καὶ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν
καθοπίσας ὡς ἔδει, ὑπέστρεψεν
ἀναζητῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν.

Αὕτη δὲ καταλαβόντος ἦδη
καὶ τοῦ Λιπαρίτου καταβᾶσα
ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ὄχυρώματος
ἔκειτο ἐν τῇ πεδιάδι κατὰ τοὺς
πρόποδας τοῦ βουνοῦ ἔνθα περ
ἴδρυται τὸ Καπετροῦ φρούριον.

Ἐρχομένων οὖν τῶν Τούρ-
κων σποράδην, συναβύλευε πάλιν
ὁ Κεκαυμένος συμβαλεῖν αὐτοῖς
διεσπαρμένοις οὔσι καὶ ἀσυντάκ-
τοις ἔτι. Ἄλλ' ὁ Λιπαρίτης
οὐκ ἤθελε δια τὴν ἡμέραν ἦν
γὰρ σάββατον, ἢ ἔργοντος τοῦ
Σεπτεμβρίου μηνός, τῆς β' ἐπιγε-
μήσεως, ἐν ταῖς ἀποφράσι δὲ τῶν
ἡμερῶν τῷ Λιπαρίτῃ τὸ σάβ-
βατον ἐνομιζέτο, ὅπερ ἀποτρύχ-
ζόμενος ἀνεδύετο πολεμεῖν.

ამ დღეს ომის წარმოებაზე უარო

და ამბობენ. რომ დაახლო-
ვებით ასორმოცდაათი ათასი კა-
ცი დაიღუპა, ზოგი მახვილის
მსხვერპლი გახდა, ზოგიც ცეცხ-
ლისა. როდესაც ამათ, დამარც-
ხებულებმა, შეატყეს, რომ ამო-
ყლექილი იქნებოდნენ, თავიან-
თი ცოლები და შვილები ცეცხლ-
ში ჩაყარეს.

არძე რომ ამნაირად იქმნა
აღებული, აბრამმა დიდძალი
ოქრო იპოვა, იარაღიც და ზო-
გი სხვა რამ სასარგებლოც ნა-
ხა, რაც ცეცხლს გადარჩენოდა;
ხელთ იგდო აგრეთვე ცხენი არა-
მცირედი და სახედრები, შეა-
იარაღა თავისი ხალხი, როგორც
საჭირო იყო, მობრუნდა და და-
ედევნა რომაულ ჯარს.

ხოლო რომაული ჯარი, რო-
დესაც უკვე ლიპარიტი მო-
ვიდა მათთან, ჩავიდა ხსენებული
სიმაგრეიდან და დაბანაკდა დაბ-
ლოდში მთის ძირთან, სადაც
მდებარეობს კაპეტრონის ციხე.

თურქები რომ მოდიოდნენ
დაფანტულად, კეკაემენმა კვლავ
ურჩია რომაელებს შებმოდნენ
მათ, სანამ ჯერ კიდევ დაფანტუ-
ლად და უმწყობროდ იყვნენ.
მაგრამ ლიპარიტმა არ მო-
ინდომა იმ დღეს ბრძოლა, ვი-
ნაიდან შაბათი იყო, სექტემბ-
რის თვის თვრამეტი რიცხვი,
მეორე ინდიქტიონისა, ხოლო
ლიპარიტი უბედურ დღეთა რი-
ცხვს მიაკუთვნებდა შაბათს, და
უნდა თქმულიყო.

Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις, ὁ δὲ Ἀβράμιος διὰ τῶν προδρόμων μαθὼν ὅποι τε οἱ Ῥωμαῖοι ἠβλήζοντο καὶ ὅτι ἡρεμοῦσι, συντάξας τὰς ἑαυτοῦ δύναμεις ἤρχετο συντεταγμένος πρὸς μάχην.

Τοῦτο δὲ καὶ ἡ ἀντίπαλος δύναμις ἰδοῦσα ἀκουσίως καὶ αὐτὴ ἀντιπαρετάττετο, τὸ μὲν δεξιὸν ἔχοντας κέρως τοῦ Κεκαυμένου, τοῦ δὲ Ἀαρῶν πρὸ εὐάνυσμον, ἐν τοῖς μέσοις δὲ ὁ Λιπαρίτης ἐτάττετο. Ἦν δὲ καὶ ἡ ὄρα περὶ βουλυτόν.

Τῷ μὲν οὖν Κεκαυμένῳ ἀντιμέτωπος ἦν ὁ Ἀβράμιος, τῷ δὲ Ἀαρῶν Χωροσανίτης ἄτερος στρατηγός, καταντικρὺ δὲ τοῦ Λιπαρίτου Ἀσπᾶμ Σελάρως ὁ τὸν Ἀβραμίου ἑτεροθαλῆς ἀδελφός.

Συμπλοκῆς δὲ γενομένης ὁ μὲν Κεκαυμένος καὶ ὁ Ἀαρῶν τὰ κατ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο κέρματα καὶ μέχρι φωνῆς ἀλεκτρούων ἐδίωκον, ὁ δὲ Λιπαρίτης, πεισόντος αὐτῷ τοῦ ἀνεψιοῦ δεινοπαθήσας καὶ μεθ' ἑρμῆς βιαίας ἐλάσας, τοῦ Ἰππου αὐτοῦ τραφέντος καὶ πεισόντος ἀλίσκεται.

Ἐπεὶ οὖν ἔβη ὁ Κεκαυμένος ἰσχυρῶς

Καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τούτοις, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι παυθέντες ἐκ τῆς διώξεως καὶ τῶν Ἰππων ἀποβάντες καὶ πῶ θεῶ δόντες ὕμνους ἐπινικίους, ἔν μιᾷ φωνῇ βόησαντες τὸ τίς

და რომაელების საქმეები რომ ასე იყო, აბრამმა მოწინავე მომართა მეშვეობით შეიტყო, თუ სად იყვნენ რომაელები და ბანაკებული და რომ ისინი მოსვენებით არიან, შეკრიბა თავისი ჯარები და დარაზმული მიადგა მოწინააღმდეგეს საბრძოლველად.

ეს რომ მოწინააღმდეგე ჯარმა დაინახა, ძალაუნებურად ისიც ჩადგა მწყობრში: მარჯვენა ფრთას მეტაურობდა კეკავმენი, მარცხენას — აარონი, ხოლო შუა რაზმებს ლიპარიტი სარდლობდა. იყო სალამო ჟამი, გუთნეულის გამოსხნის დრო.

კეკავმენს დაუპირისპირდა აბრამი, აარონს — თურქთა სხვა სარდალი. ხვარასნელი, ხოლო ლიპარიტის წინააღმდეგ კი დადგა ასპამ სელარი, აბრამის ნახევარძმა.

ბრძოლა რომ დაიწყო, კეკავმენმა და აარონმაც მათ პირისპირ განლაგებული რაზმები გააქციეს და სდიეს მამლის ყივილამდე, ხოლო ლიპარიტი, რომელიც ძალიან განიცდიდა თავისი ბიძაშვილის დაღუპვას და ძლიერი შეტევით ეძგერა მტერს, ტყვედ ჩავარდა, მის შემდგომად.

ასეთი რომ იყო საქმის ვითარება, რომაელებმა შეწყვიტეს დევნა და დაბრუნდნენ, ჩამოხდნენ ცხენებიდან და მადლობა უძღვეს ღმერთს გამარჯვებისა-

θεὸς μέγας ὡς ὁ θεὸς ἡμῶν, προσέμενον τὸν Λιπαρίτην, ἐλπίζοντες καὶ αὐτὸν διώκειν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐφάνετο ὀδῶμον, ἐν ἀμυχανίᾳ ἦσαν, διαποροῦντες ὅτι καὶ γένοιτο.

ხოლო რადგან არსად არ ჩანდა, საგონებელში ჩავარდნენ: ვერ ვაერკვივით, რა უნდა მომხდარიყო.

Ὅστω δὲ διαπορουμένοις αὐτοῖς ἔρχεται τις στρατιωτῆς τῶν ὑπ' ἐκείνῳ ταττομένων, καὶ μῆνυει τοῖς στρατηγοῖς τὴν ἐκείνου τροπὴν καὶ τὴν ἄλωσιν, καὶ ὅπως ὁ Ἀβράμιος ἐκ τῆς φυγῆς ἐπανελθὼν καὶ τῷ οἰκείῳ ἐνωθεὶς ἀδελφῷ (ὁ γὰρ Ἀσάν ἔπεσεν ἐν τῷ πολέμῳ) ἀναλαβόντες τὸν Λιπαρίτην καὶ τοὺς ἀλόνητας τῶν Ἰβήρων ὑπενόστησαν εἰς τὸ λεγόμενον Καστροκώμιον, σπουδαίαν τὴν ἑδοιορῖαν ποιούμενοι. Ἀπεγάγησαν πρὸς τὴν ἀκοὴν οἱ ἄρχοντες τοῦ στρατοῦ.

Ὅμως διανυκτερεύσαντες ἄγρυπνοι, ἐπεὶπερ ἡμέρα ἐπέλαμψε καὶ βουλὴ προετέθη καὶ τοῖς πᾶσι συμφέρον ἐνομίσθη ἕκαστον οἴκαδε ἀπελθεῖν, ὁ μὲν Ἀρῶν τὸν οἰκεῖον ἀνειληφῶς λαὸν ἄπεισιν εἰς τὸ Ἰβαν (μητροπολις δὲ αὐτῆ τοῦ Βασπρακῆν), ὁ δὲ Κεκαυμένος μετὰ τῶν ἰδίων ἐπανήλθεν εἰς τὸ Ἀνίον.

Ὁ δὲ Ἀβράμιος τῇ τοῦ Λιπαρίτου ἀρχιεσθεις ἄλώσει, καὶ ὀλβιώτερον ἑαυτὸν κρίνας παντὸς ἀνθρώπου διὰ τὸ παρὸν εὐτύχη-

თვის და ერთხმად შესძახეს: „რომელი ღმერთია ისე დიდი როგორც ჩვენი ღმერთი“, და ელოდებოდნენ ლიპარიტს: იმათ იმედი ჰქონდათ, რომ ლიპარიტიც უკან დაეღევნა მტერს.

ასეთ გაჭირებულ მდგომარეობაში რომ იყვნენ, მოვიდა ერთი ჯარისკაცი ლიპარიტის რაზმიდან და აცნობა სარდლებს, რომ ლიპარიტი დამარცხდა და ტყვედ ჩავარდა; და როდესაც აბრამი, გაქცევის შემდეგ; დაბრუნდა და თავის ძმას შეუერთდა (ასანი ხომ ომში დაიღუპა), იმათ თან წაიყვანეს ლიპარიტი და დატყვევებული იბერნი, და დაბრუნდნენ ეგრეთწოდებულ კასტროკომიონში, მის შემდეგ რაც დიდის რუდუნებით გაიარეს გზა. ამ ამბის გაგონებაზე ჯარის სარდლებს თავხარი დაეცათ.

როგორც იქნა ღამე გაათეეს უძილოდ და, როგორც კი გათენდა, საბჭო მოიწვიეს და ყველამ ჩათვალა უფრო მისაღებად, რომ ყოველი მათგანი შინ გაბრუნებულიყო. აარონმა თავისი ჯარი წაასხა და წავიდა ივანში (ის არის ვასპურანაკის დედაქალაქი), ხოლო კეკავმენი თავისიანებით ანისში დაბრუნდა.

ხოლო აბრამი, ლიპარიტის დატყვევებით კმაყოფილი, თავის თავს ყველა ადამიანზე უფრო ბედნიერად თვლიდა მო-

μα, μηδὲν ἕτερον πολυπραγμονή-
σας, ἀλλ' ἐπιτείνας τὴν δοιοπο-
ρίαν, διὰ πέντε ἡμερῶν παραγί-
νεται εἰς τὸ λεγόμενον Ῥέ, κα-
κείθεν ἄπεισιν εἰς τὸν σουλτάνον
προπέμφας τὰ εὐαγγέλια καὶ τὴν
τοῦ Λιπαρίτου μηνύσας κα-
τάσχεσιν.

Ὁ δὲ τῷ δοκεῖν μὲν ἡυφ-
ράνθη καὶ ἡγαλλιάσατο ἐπὶ τῇ
άλώσει τοῦ Λιπαρίτου, ἐφθό-
νησε δὲ τῷ ἀδελφῷ τοιοῦτου κα-
ταξιαθῆναι τοῦ εὐτυχήματος, καὶ
διὰ παντὸς ἐμελέτα καὶ πρόφασιν
ἔζητει τοῦτον ποιήσασθαι ἐκποδῶν.

Τὸν μὲν οὖν Λιπαρίτην,
ὡς ἐπύθετο τὴν τούτου κατάσχε-
σιν ὁ βασιλεὺς, ὅλος ἐγένετο
ἀναρρῦσασθαι, καὶ ὄωρα πολυτε-
λῆ καὶ λύτρα πέμφας τῷ σουλ-
τάνῳ διὰ Γεωργίου τοῦ λεγομέ-
νου Δρόσου (ὑπογραμματεὺς δὲ
ἦν ὁ Δρόσος τοῦ Ἀαρών) ἔξαι-
τεῖται τὴν ἐλευθερίαν καὶ σπον-
δᾶς εἰρήνης.

Ὁ δὲ σουλτάνος τὰς πρεσ-
βείας δεξάμενος, καὶ μεγαλοπρε-
πῆς θέλων εἶναι βασιλεὺς μάλλον
ἢ κάπηλος ἀνελεύθερος, ἀποδί-
δωσι τοῦτον ὄωρον τῷ βασιλεῖ,
λαβῶν μὲν τὰ λύτρα, πάντα δὲ
τῷ Λιπαρίτῃ παρεσχηκῶς, καὶ
μεμνησθαι τῆς παρούσης ἡμέρας
διὰ παντὸς παρεγγυησάμενος, καὶ
μηδέποτε ὄπλα φελησθαι τὸ ἀπὸ
τοῦδε κινήσαι κατὰ τῶν Τούρκων
(CB II, 572, 17—581, 6).

ძნდარი კარგი ამბით და სხვა
არაფერზე არ უზრუნვია, არა-
მედ გზად გაემართა და ხუთი
დღის შემდეგ ჩავიდა ეგრეთწო-
დებულ რე-ში, ხოლო იქიდან
გაემართა და სულტანს ცნობა
გაუგზავნა, ატყობინებდა ლი-
პარიტის შეპყრობას.

სულტანს მოახვეწა ისე, თით-
ქოს ძალიან გაიხარა ლიპარი-
ტის დატყვევებით, ხოლო ძმის
ასეთი ბედნიერი წარმატება
შურდა, და ყოველნაირად ცდი-
ლობდა და საბაბსაც ეძებდა,
რომ ის თავიდან მოეშორებინა.

როდესაც მეფემ გაიგო ლი-
პარიტის დატყვევების შესა-
ხებ, მთლად იმის ცდაში იყო,
რომ გამოესყიდა; ამიტომ მან
ძვირფასი საჩუქრები და გამო-
სასყიდი გაუგზავნა სულტანს
გიორგის (დროსოსად სახელდე-
ბულის) ხელით (დროსოსი ხომ
აარონის მდივანი იყო) და სთხოვ-
და ლიპარიტის განთავისუფლე-
ბას და ზავის დადებას.

სულტანმა მიიღო ელჩები და
მოინდომა ეჩვენებინა, რომ ის
უფრო დიდსულოვანი მეფეა,
ვიდრე ულირსი. ვაჭარი, და მე-
ფეს საჩუქრად გაუგზავნა იგი
(ლიპარიტი): გამოსასყიდი აიღო,
ხოლო მთლიანად ლიპარიტს
მისცა და თან ურჩია: ეს დღე
სამუდამოდ დაიხსომე და არას-
დროს არ მოინდომო იარაღის
ხელში აღება თურქების წინააღ-
მდეგო.

ობერიას შტრალ მიაჩნია ბიზანტია

Ὁ δὲ σουλτάνος τὴν τῶν αὐτοῦ πρέσβων ἄπρακτον ὑποτροφὴν μὴ φέρων, τὰς ἐν Περσίδι πάσας δυνάμεις καὶ τὰς Βαβυλωνίους ἕφ' ἐν ἀθροίσας εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ Ῥωμαίων. Τοῦτο δὲ προακηκῶς ὁ Μονομάχος ἔσπευθε μὲν καὶ διὰ τῶν οἰκείων δυνάμεων ἀντιπαράταξιν στήσαι τῷ πολεμίῳ, ὤπλισε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Πατρίων χιλιάδας ἑ'. Καὶ ἡγεμόνας τέσσαρας ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατρίων αὐτοῖς ἐπιστήσας, τὸν Σουλτζῶν, τὸν Σελτέ, τὸν Καραμᾶν καὶ τὸν Καταλείμ, δώροισ τε φιλοτιμησάμενος οὐ μικροῖς, καὶ ἄρματα κάλλιστα δούς καὶ ἵππους διαπρεπεῖς, περαιοῖ ἐν Χρυσουπόλει, δούς αὐτοῖς ὀδηγὸν τὸν ἀπάξαι μέλλοντα τοῦτους εἰς Ἰβηρίαν Κωνσταντῖνον τὸν Πατρίκιον, ὃ Ἀδριβάλλανος τὸ ἐπώνυμον.

Περαιωθέντες δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἵππους ἀναβάντες καὶ τῆς πρὸς ἀνατολὴν φερούσης ἀψάμενοι καὶ προελθόντες ἄχρι Μελιτηνῆς¹ καὶ τῷ λεγομένῳ Δαματρυῖ προσεγγίσαντες ἐπέσχον τὴν πορείαν, καὶ στάντες ἐπὶ τῆς ὁδοῦ συμβουλήν προετίθεισαν, ἦτις παρ' αὐτοῖς κομάντων ὀνόμασται. Τισὶ μὲν οὖν ἐδόκει πορευτέα εἶναι καὶ μὴ ἀντιβαίνειν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ βασιλέως τοῖς βασιλικοῖς

სულტანმა ვერ აიტანა თავისი ელჩების უშედეგოდ დაბრუნება, შეაგროვა სპარსეთში და ბაბილონში მყოფი ყველა ჯარები და იერიში მიიტანა რომაელებზე. ეს რომ შეიტყო მონომახოსმა, მოწინააღმდეგის საპირისპიროდ დარაზმა საკუთარი ძალები და აგრეთვე შეაიარაღა თხუთმეტი ათასი პაჭინაკი. წინამძღოლებად დაუყენა მათ კონსტანტინოპოლში მყოფ პაჭინაკთაგან ოთხი კაცი: სულჯუნი, სელტე, ყარამანი და კატალიმი, არა მცირე საჩუქრები უბოძა მათ, საუკეთესო საჭურველიც მისცა და საუცხოო ცხენებიც, და გადასხა ხრისოპოლისში; ნეგზურად გააყოლა მათ პატრიკიოსი კონსტანტინე, რომელიც მათ ობერიაში მიაცილებდა; მეტსახელად მას ადროვალანოსი ეწოდებოდა.

გალმა რომ გავიდნენ ესენი და ცხენებზე შესხდნენ, აღმოსავლეთისაკენ გაემართნენ და მელიტენემდე მივიდნენ; ეგრეთწოდებულ დამატრის რომ მიუახლოვდნენ, შეჩერდნენ და გზაზე გამართეს თათბირი, რომელსაც მათ ენაზე კომენტონი ეწოდება. ზოგიერთების აზრით საჭიროა განაგრძონ ლაშქრობა და მეფის ქვეყანაში არ გაუწიონ წინააღმდეგობა მეფის ბრძანებებს...

¹ Μελιτηνῆς [μιλίων τινῶν v. l.

προστάγμασι, ... Ἄλλοις πάλιν ἐδόκει, κατασχοῦσιν ἕρη τινὰ τῆς Βιθυνίας, ἐν τούτοις παραμένειν καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνασθαι, ἀνελεῖν δὲ μηδαμῶς εἰς Ἰβηρίαν, ἐς χώραν μακρὰν καὶ ἀλλόκοτον, ἕνθα μέλλουσιν ἕξειν πολέμους οὐ μόνον τοὺς ἐχθρούς Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ῥωμαίους (CB II, 587, 20 — 588, 20),

იბერიის ციხე-სიმაგრეები

Ὁ δὲ σουλτάνος, ὡς εἶπομεν, βαρυσυμῆσας διὰ τὴν τῶν αὐτοῦ καταφρόνησιν πρέσβων καὶ τὴν τῶν θελημάτων ἀστοχίαν, ἄρας μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἕξεισι κατὰ τῆς ἡπικόου Ῥωμαίους· καὶ κατελθὼν ἄχρι τοῦ λεγομένου Κωμιοῦ, καὶ μηδὲν ὄτι καὶ λόγου ἄξιον διαπράξασθαι δυνήθεις (ἐφθασαν γὰρ οἱ τῆς χώρας προσταλάσασθαι ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ αὐτοῖς ἀναγκαιότατα ἐν τοῖς φρουρίαις· γέμει δὲ ἡ Ἰβηρία φρουρίων ἐρυμνοτάτων), προσωτέρω δὲ προβῆναι μὴ θάρρησας τῷ πυθῆσθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐν Καισαρείᾳ δυνάμεις ἀπρόιζέσθαι, ὑπέστρεψε τῷ μισμῷ φλεγμάτων καὶ μέγα τι ζητῶν κατεργάζεσθαι (CB II, 590, 7-16).

ყარსის გარემოცვა. იბერიის დარბევა

Καὶ ἔλθων πρὸς τὴν Περσαρμενίαν καὶ τὸ λεγόμενον Κάρσε, προσέμενε τὰς τῆς πρεσβείας

სხვეები კიდევ ფიქრობდნენ, რომ საჭირო იყო ბითონიის მთების დაკავება, იქ დარჩენა და თავდამსხმელთა მოგერიება, არავითარ შემთხვევაში იბერიის მიხვლა არ იყო საჭირო, ამ შორეულ და უცხო ქვეყანაში, სადაც მტრებად თვლიან არა მართო რომაელთა მტრებს, არამედ თვით რომაელებსაც.

სულტანი, როგორც ვთქვით, განრისხდა მისი ელჩების შეურაცხყოფის და მისი გეგმების ჩაშლის გამო და მთელი თავისი ჯარებით გაემართა რომაელთა ქვეშევრდომ ქვეყნის წინააღმდეგ; ოღცა ჩავიდა ეგრეთწოდებულ კომიონამდე და ღირსშესანიშნავი ვერაფერი ვერ გააკეთა (ამ ქვეყნის მცხოვრებნი ხომ თვითონაც შეიხიზნენ და თავიანთი უსაჭიროესი საგნებიც დააბინავეს ციხე-სიმაგრეებში: იბერიისაში აუარებელი ძალიან გამაგრებული ციხე-კოშკებია). ველარ გაბედა უფრო შორს წასვლა, რადგან შეიტყო, რომაული ჯარებია კესარიისაში თავმოყრილიო, და უკან გაბრუნდა ძალიან გაჯაგრებული და რაღაც დიდი ბოროტების ჩადენის მსურველი.

პერსარმენიისაში რომ მივიდა, ეგრეთწოდებულ ყარსთან დაელოდა სულტანი ელჩების პა-

ἀποκρίσεις· ἐν τῇ μεταξὺ δὲ πό-
λιორκήσας τὸ Κάρσει, πλὴν τῆς
ἀκροπόλεως, παρειλήφει τὴν πόλιν.

Κατόπιν δὲ τούτου διώκων
ὁ σουλτάνος ἦλθε μετὰ τῶν αὐτοῦ
δυνάμεων ἐν Ἰβηρίᾳ· ὅπερ μαθὼν
ὁ Κουτλουμοῦς ἔφυγε πρὸς τὰ
Σαβᾶ καὶ τὴν εὐδαίμονα Ἀρα-
βίαν. Ὁ δὲ σουλτάνος ἐν Ἰβηρίᾳ
γενόμενος ἐληΐζετο τὰ παρατυ-
χόντα καὶ ἐπυρπόλει.

Διὸ καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ βα-
σιλεὺς τὸν Ἀκόλουθον Μιχαήλ
μεταπεμφάμενος ἐκ τῆς ἐσπέρας
εἰς Ἰβηρίαν ἐκπέμπει· ὅς ἐκεῖ γε-
νόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους
ἐν τε Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγ-
γους καὶ Βαράγγους ἀγροχῶς,
κωλύειν ἠπειγέτο τὸν ἐνόντα τρό-
πον τὰς ἐκδρομὰς τοῦ σουλτάνου
(CB II, 606, 9-20).

იბერები ბიზანტიის ჯარში

Μοναστήριον δὲ οἰκοδομῶν
ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ λεγόμενα
Μάγγανα· ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου
μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου, καὶ
ἀφειδῶς τὰ δημόσια καταναλισ-
κων ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς χρήματα,
νῦν μὲν οἰκοδομῶν, νῦν δὲ κατα-
στρέφων, εἰς μεγάλην ἤλασεν ἔν-
δειαν, ὡς πᾶσαν ἐπινοῆσαι διὰ
τοῦτο καπηλείαν καὶ ἀτόπους καὶ
σεσοφισμένας εἰσπράξεις ἐφευρη-
κέναι· δημοσίους τε γὰρ προεχει-
ρίζετο φρογτιστάς ἀσεβεῖς καὶ
ἀλάστορας, καὶ δι' αὐτῶν χρήμα-
τα ἐξ ἀδίκων πόρων συνήθριζεν.

სუხს. ამასობაში ალყა შემო-
არტყა ყარსს და ქალაქი აიღო,
გარდა აკროპოლისისა.

სულტანი მას უკან დაედევნა
და თავისი ჯარებით იბერია-
ში მივიდა; ეს რომ ყუთლუმუს-
მა შეიტყო, გაიქცა საბასკენ და
ბედნიერი არაბეთისაკენ. სულ-
ტანი რომ იბერიაში ჩავიდა, რაც
კი მხვდა გზაზე დაარბია და
გადასწვა.

ამიტომ მეფემ სასწრაფოდ
დაიბარა დასავლეთიდან მიხაელ
აკოლუთოსი და იბერიაში
გაგზავნა. ეს რომ იქ ჩავიდა, შე-
კრიბა ხალდისა და იბერიაში
გაბნეული ფრანგები (მრანჯები)
და ვარანგები და იჩქაროდა რა-
მენაირად შეეფერხებინა სულტა-
ნის თავდასხმები (სულტანი აიყა-
რა და თავრეზისკენ წავიდა).

მეფე რომ აშენებდა დიდი
მოწამის წმინდა გიორგის სახე-
ლობის ეგრეთწოდებულ მანგა-
ნის მონასტერს და უხვად ხარ-
ჯავდა ამ მშენებლობისთვის სა-
ხელმწიფო ფულებს (თუ აშენე-
ბისთვის, თუ დანგრევისთვის),
ისეთ გაჭირებაში ჩავარდა, რომ
ამის გამო ყოველგვარ მეფახვეო-
ბას მიმართავდა და უმართებუ-
ლო და გამოგონილ გადასახა-
ლებს ადებდა ხალხს; ჩააყენა
უღვთო და უწმინდური გადასა-
ხადის-ამკრეფლები და მათი მეშ-
ვეობით აგროვებდა ფულს უსა-

Κατέλυσε δὲ καὶ τὸν Ἰβηρικὸν στρατὸν ἀμφὶ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενον διὰ Λέοντος τοῦ Σεβρίου, καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν φόρους πολλοὺς ἐπορίζετο ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκείνων (II, 608).

მართლო წყაროებიდან. დაშალა აგრეთვე იბერიული ჯარი, დაახლოვებით ორმოცდაათი ათასი კაცისაგან შემდგარი, ლეონტი სერვლიას მეშვეობით, და ნაცვლად ჯარისკაცებისა ამ (იბერიის) მხარეებიდან დიდძალს გადასახადებს კრეფდა.

იბერია — მდიდარი ქვეყანა

Προσχειμένους δὲ αὐτοῦ τοῖς τοιοῦτοις διηγεσῶς, τῶν δὲ στρατιωτικῶν ἡμεληχότος καὶ ῥαθυμῆσαντος, τὰ τῆς ἀνατολῆς, καὶ μᾶλλον τὰ ἐν τοῖς τέρμασι τῶν μερῶν τῶν Ῥωμαϊκῶν, ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐφέροντό τε καὶ ἤγοντο, καὶ ἐληϊζόντο καὶ διεφθίροντο ἅπαντα τῇ τε τῶν Τούρκων ἐπιδρομῇ καὶ κατισχύσει καὶ τῇ βίαιᾳ ὑποχωρήσει καὶ δειματώσει τῶν ἡμελημένων στρατιωτῶν· συνεχεῖς γὰρ ὑπῆρχον ἐκδρομαὶ καὶ λεηλασίαι συχναί, ἀφανιζομένου τοῦ προστυχόντος παντός. Διὸ καὶ ἡ εὐδαίμων χώρα τῆς Ἰβηρίας ἠρίπωτο παντελῶς καὶ ἠφάνιστο, ἤδη προκατειργασμένη καὶ ἡσθενηκυῖα (CB II, 652, 20—653, 5).

რადგან ის ასეთ საქმეებზე იყო გადაყოლილი და სამხედრო საქმეებზე სრულიად არ ზრუნავდა, აღმოსავლეთის მხარეები, განსაკუთრებით კი რომაული ქვეყნის მოსაზღვრე მხარეები მტრის ლუკმად იყო გამხდარი, ყველაფერი ირბეოდა და ნადგურდებოდა თურქთა თავდასხმებისა და ძალადობის გამო, აგრეთვე იმის გამო რომ აღვირახსნილი ჯარისკაცები ძალმომრეობას ხმარობდნენ და თავზარსა სცემდნენ ხალხს. განუწყვეტელი თავდასხმებისა და ძარცვაგლეჯის გამო ყველაფერი ნადგურდებოდა. ამიტომ იბერიის მდიდარი ქვეყანაც, როგორც მეღმაც უკვე წინათაც განიცადა რბევა და დასუსტებული იყო, საბოლოოდ დაეცა და განადგურდა.

ფარესმანე იბერი

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανεληθὼν εἰς τὸν χάρακα μετὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν ἀποσύβησιν ἔγνω τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἱεραπόλεως ἐνοικῆσαι. Καταστήσας οὖν τὸν Φαρესμάνην ἐκείνον βέστην τὸν Ἀποκάπης, ἔξ Ἰβήρων τὸ γένος ἔλκοντα... (CB II, 675, 21—676, 1).

ხოლო მეფე ბანაკში რომ დაბრუნდა მტრის უკუქცევის შემდეგ, გადაწყვიტა აეგო იერაპოლისს აკროპოლისი. და აი, მან დანიშნა ამ აკროპოლისის უფროსად ფარესმანე, ვესტი აპოკაპისა, ტომით იბერი.

პეტრიწონის წესდება

მეთერთმეტე საუკუნის ბრწყინვალე ძეგლთა რიცხვს მიეკუთვნება „პეტრიწონის წესდება“. იგი დაწერილია 6592 წელს ქვეყნის გაჩენიდან, ხოლო ქრისტესით (6592—5508=) **1084 წელს**¹. თვით პეტრიწონის სავანე დაარსებულია XI საუკუნის ცნობილი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწის გრიგოლ ბაკურიანის ძის მიერ 1083 წელს. დაარსებულია ბიზანტიაში, ახლანდელ ბულგარეთის ტერიტორიაზე, იმ ადგილას, სადაც ამჟამად არის სოფ. ბაჩკოვო, ქალაქ ფილიპოპოლის (პლოვდივის) მახლობლად, როდოპის მთის კალთებზე.

დაარსების მეორე წელსვე (1085 წ.) გრიგოლ ბაკურიანისძემ შეუდგინა სავანეს ტიპიკონი. თვით გრიგოლი წერს ამის შესახებ ტიპიკონის დასაწყისში: «ვიწყით საუბარი ...შესახებ ამ მონასტერში (ე. ი. პეტრიწონის მონასტერში) არსებული მონაზვნების რიცხვის განსაზღვრისა და მცნებისა და კანონისა, რომელთაც ისინი ექვემდებარებიან..., შესახებ პეტრიწონად წოდებული ციხის (თან ἄστυρον τῆς Περτζῆς ἀχλυσμῆνις) ადგილსამყოფელში შეკრებილ მონაზონებისა, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მკოდნენი არიან და მოთავსებული არიან ...ახლანან აშენებულ მონასტერში, რომელიც აღვაშენე ზე გრიგოლმა, ღვთის ნებით სევასტოსმა და მთელი დასავლეთის დომესტიკოსმა, ღვიძლმა შვილმა ნეტარი ბაკურიანისა, ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავისა, რომელიც წარმოშობით ვარ აღმოსავლეთი მხარეებიდან, იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან» (იხ. ტექსტი A 148).

როგორც ვხედავთ, გრიგოლ ბაკურიანისძე საკმაოდ ვრცელ ავტობიოგრაფიულ ცნობებს გვაწვდის, სახელდობრ, რომ ის არის:

1) იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან; 2) ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავის ბაკურიანის შვილი; 3) დაჯილდოებულია „სევასტოსის“ პატივით; 4) უჭირავს თანამდებობა დასავლეთის დომესტიკოსისა; 5) მან დააარსა პეტრიწონში სავანე.

ქვემოთ, ტიპიკონის სხვადასხვა მუხლებში ის იხსენიებს იმასაც, თუ სად უმსახურია მას სხვადასხვა ღროს და რა მამულები შეუძენია ან მოუპოვებია:

¹ ეს თარიღი იხ. ქვემოთ A 295 გვერდზე.

1) უმსახურია ყარსში; 2) თეოდოსიუპოლში, შეიძლება აგრეთვე ზმოლენის თემში; 3) უმსახურია სომხეთში, იბერიასა და სირიაში; 4) მამულები ჰქონია: ანისის მხარეში, ტაოს მხარეში; არმენიაკთა თემში, მოსინოპოლში, ფილიპოპოლში, ახრიდონში, სოფელ სიკონში და სოფელ ხარპეტიკიონში, ვოლერონში.

ყველაფერ ამის შესახებ მას მოეპოვება უმაღლესი მთავრობის სიგელები, ხრიზოპულები ანუ ოქრობეჭედნი: ამ საბუთებით მტკიცდება ის, რომ გრიგოლ ბაკურიანისძეს კეთილსინდისიერად უმსახურია და კეთილსინდისიერი სამსახურისათვის მთავრობას მამულები უბოძებია მისთვის და ეს მამულები შეუვალობის გუჯრებით დაუმტკიცებია მისთვის; გრიგოლი ჩამოთვლის ამ საბუთებს, მაგ.:

1) ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჩემი მოღვაწეობის დროს აოაფერი ბრალი არ მედება (A 291);

2) სამი ოქრობეჭედი კირ მიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში აოის (A 290);

3) სხვა ოქრობეჭედი შეუვალობისა ფილიპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი მამულებისათვის.

მრავალი ასეთი საბუთის შესახებ ლაპარაკობს გრიგოლ ბაკურიანისძე ტიპიკონის ბოლო თავებში, ხოლო ტიპიკონის პირველ თავებში ჩამოთვლის გრიგოლი, თუ რა მამულებს აძლევს მის მიერ დაარსებულ პეტრიწონის საფანეს.

გრიგოლ ბაკურიანისძე, როგორც ვხედავთ, უამოჩენილი პიროვნება ყოფილა: ბიზანტიის სახელმწიფოში მას ეჭირა ხელმძღვანელი თანამდებობები და უმაღლეს მთავრობასთან დაახლოვებული ყოფილა.

მაგრამ გრიგოლ ბაკურიანისძეს კარგად იცნობდა აგრეთვე; საქართველოს მაშინდელი მთავრობაც, მეფე გიორგი მეორე (1072—1089). დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი გადმოგვცემს:

«და წარვიდა მეფე გიორგი მამულსა თუსსა ტაოს, და მოვიდა ბანას. ხოლო მუნ მოვიდა წინაშე მათსა ხორვარი აღმოსავალისა გრიგოლ ბაკურიანისძე, რომელსა ჰქონდეს ოლთისნი, და კარნუ-ქალაქი, და კარი, და დიდად განიხარეს და განიხუენეს; და მოსცა გიორგი მეფესა კარის ციხე-ქალაქი და მისი მიმდგომი ქუეყანა და განიყარნეს» (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ. 1955, გვ. 318).

გავიცნოთ ახლა თვით ტიპიკონის შინაარსი.

„წესდება“ შედგება 33 თავისაგან, რომლებიც დასათაურებულია, და რამდენიმე დამატებითი თავისაგან, რომლებიც ცალკე თავებად არ არის გამოყოფილი.

პირველ თავებში გარკვეულია პეტრიწონის სავანის დაარსების მიზანი და ამოცანები; აღნუსხულია, თუ რა მამულები, რა სოფლები და რა განძი ეძლევა ამ სავანეს შესაწირავის სახით მისი პირადი, გრიგოლის, ქონებიდან და მისი ძმის, აბაზის, მემკვიდრეობიდან: «თავი მეორე: იმის შესახებ, თუ რა შესაწირავნი შევწირეთ ამ წმინდა ეკლესიას ჩემი ქონებიდან და ჩემი ღვიძლი ნეტარი ძმის ქონებიდან, უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი»¹.

მესამე თავში ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ეს მამულები თავისუფალია ყოველგვარი გადასახადისაგან: «თავი მესამე: იმის შესახებ, რომ ჩვენ მიერ აგებული წმინდა მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი სამსახურისა და გადასახადისაგან, როგორც სამეფო ისე საპატრიარქო, და რაიმე გამოსაღებთაგან». ეს შეღავათები დამტკიცებულია სათანადო ოქრობეჭდებით².

შემდეგ თავებში განსაზღვრულია სავანეში და სემინარიაში მისაღებ პირთა (როგორც ბერების, ისე მოსწავლეების) რიცხვი, დადგენილია სავანის თანამდებობის პირთა (წინამძღვარის, ეპიტროპოს იკონომოსის, კელარის [აბარმადის] და სხვათა ფუნქციები. თანამდებობის პირთა წესების დადგენისას გრიგოლ ბაკურიანისძე კატეგორიულად მიუთითებს პეტრიწონის სავანის ძმებს, რომ თვალყური ადევნონ — ბოროტმოქმედება არაფერი ჩაიდინონ წინამძღვარმა ან სხვა პირებმა: პირველი შემჩნევისთანავე გააფრთხილონ, ხოლო თუ არ გამოსწორდებიან და ბოროტებას არ დაიშლიან, გააძევიან ისინი სავანიდან: «თავი მეცხრამეტე: ...თუ რამე მიზეზით ვინმე აშკარად შესცდება და ნამდვილ დასკვნას არ გააკეთებს, არამედ სამწყსოს მგლად მოველინება ნაცვლად ნწყემსისა და მონასტრის წმინდა ქონებას უხეიროდ და დაუზო-

¹ ეს მამულებია: ფილიპოპოლის თემში მდებარე პეტრიწონის, მისითა ყანებითა; აგარაკები იანოვა, ბაჩოკოვა, დობროლინგი, დობროსტანი, ბურსეოსი. ლალკუვა, ავროვა, ავრეთვე მათ გვერდით მდებარე სტენიმახი...

² ძველქართული რედაქციით: «ახნაურებისათჳს მონასტრისა ჩემისა ყოველთაგან სამეუფოთა და სამღვდელმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა ჩემთაგან მონაგებთა და ძმისა ჩემისა აბაზისთაგან, რომელ არიან მოძრავნი და უძრავნი და თუძრავადნი», «და ეგრეთვე ყოველთაგან მთავართა და კელმწიფეთა მსოფლიოთა არს თავისუფალ მონასტერი ჩემი დიდთაგან ვიდრე მიმცირეთადმდე, ვითარ იგი სარწმუნოთა მიერ სამეუფოთა ოქრობეჭედთა არს დამტკიცებულ ესე ყოველი» (თარხნიმვილის გამ. გვ. 3, 29-30 და გვ. 18, 3-7).

გავად დახარჯავს, ისე რომ საქმეს მიიყვანს მოსპობამდე და მხეცურ განადგურებამდე, ჰირველად სიტკბოებით და ღვთის შიშით დაყვავებით არის საჭირო ასეთების დარიგება; შემდეგ კი, ...თუ არ გამოსწორდა, უნდა განიდევნოს წმინდა საგანიდან ძმათა ერთობლივი თანხმობით და დამოწმებული განაჩენით» (იხ. A 248—A 249).

იმ თავებში, სადაც საგანის მამულების მოვლაზეა ლაპარაკი, მოცემულია მდიდარი ცნობები ეკონომიური ისტორიისათვის.

რამდენიმე თავი ეხება ბერების ყოფაცხოვრებას, მათთვის დაწესებულ ულუფას, სტუმართა მიღებას ბერების მიერ და სხვა ამგვარს.

ოცდამეოთხე თავში ბერიგოლ ბაკურიანისძე უკრძალავს საგანის გამგეობას ბერძნების ჩარიცხვას საფანეში. «ასეთ ბრძანებას იმის გამო ცვემ ასე მტკიცედ — ამბობს ბერიგოლ ბაკურიანისძე — რომ ბერძნები მოძალადენი არიან, უბირონი და ანგარნი, და მონასტერს რამე ვაკიროებას და ვნებას შეამთხვევენ, ან ისეთ ვინმეს, მოწინააღმდეგეს, დააყენებენ ადგილზე, რომელიც შეეცდება იქ გაბატონდეს, ან მამასახლისობა (ἡγουμενία) თვით მიითვისოს, ან სხვა რაიმე დაწყევლილი საბაბით მონასტერი მიიჩემოს, რაც ჩვენ ხშირად გვინახავს მათგან ჩადენილი ჩვენი ტომის გულუბრყვილობისა და გულმართლობის წყალობით» (იხ. A 263).

ცალკე თავი (მე-31 თავი) განეკუთვნება სემინარიაში მოსწავლეებისა და მათთან მეცადინეობის საკითხს, მასწავლებლის გასამრჯელოს და მოსწავლეთა კვებას (იხ. A 279 — A 281).

სემინარიაში, რასაკვირველია, მეცადინეობა წარმოებდა ქართულ ენაზე. სამართლიანად წერს ნ. მარი ამის შესახებ: «...в этой византийской семинарии (ე. ი. პეტრიწონის სემინარიაში) для нас более всего своеобразно обучение грузинскому языку и преподавание если не всех, то части предметов на грузинском языке. Эта любопытная черта не может подлежать никакому сомнению, так как семинария готовила по приведенному параграфу устава (ე. ი. თავი 31) иеромонахов для главного монастыря, куда доступ был открыт по другому параграфу того же устава лишь лицам, «знающим грузинское письмо и язык»¹.

¹ Н. М а р р, Иоанн Петрицкий... стр. 56.

მართლაც, თუ გულისყურით გავსინჯავთ წესდების თავებს, დავრწმუნდებით ნ. მარის დასკვნის სისწორეში, სახელდობრ:

1) ოცდამეთერთმეტე თავში სწერია, რომ წმ. ნიკოლოზის ტაძარში არის მოთავსებული სკოლა (სემინარია), სადაც ყრმები სწავლობენ «საღმრთო წიგნს, აგრეთვე მღვდელმსახურებას» (A 280), და სწავლობენ მანამ, «ვიდრე საბოლოოდ არ განისწავლებიან და არ მიაღწევენ მღვდლობის ასაკს» (A 281). ხოლო როგორც კი ისინი დაასრულებენ სწავლას, რომელი მათგანიც «ღირსია მღვდლობის ხარისხში ავიდეს, ესენი კანონის მიხედვით უნდა დადგინდნენ მონასტერში დანარჩენ მღვდლებთან ერთად ჟამისწირვის შესასრულებლად» (A 281).

მაშასადამე, ყრმებს ასწავლიან იმ მიზნით, რომ შემდეგ ისინი პეტრიწონის მთავარ ტაძარში მღვდლებად აკურთხონ და ჟამისწირვა შეასრულებინონ. რა ენაზე უნდა შეასრულონ იმათ მღვდელმსახურება? რასაკვირველია, ქართულ ენაზე. ეს გამომდინარეობს უკვე 24. თავიდან.

2) ოცდამეოთხე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე სასტიკად უკრძალავს პეტრიწონის მონასტერში ბერძნების მიღებას: «არასოდეს ამ ჩემს მონასტერში ბერძენი ხუცესი არ იქნეს დამკვიდრებული, გარდა ერთი მდივნისა (νοτάριον), რომელმაც იცის წერა და რომელიც ხანდახან მთავრებთან გაგზავნის წერილს წინამძღვრისაგან, და მათთან გაგზავნილს ამისგან უკან დაიბრუნებს, და მონასტრის საქმეებს წარმართავს» (A 262 — A 263). მაშასადამე, პეტრიწონის მონასტერში მხოლოდ და მხოლოდ ქართველები არიან, და ცხადია, რომ მღვდელმსახურებაც ქართულად იქნება: თუ ეს ასეა, მაშინ იმ ყრმებმაც, რომლებმაც სწავლის დასრულების შემდეგ მთავარ ტაძარში ჟამისწირვა უნდა შეასრულონ, სკოლაში ქართულ ენაზე უნდა ისწავლონ მღვდელმსახურება.

3) ამ დებულების ნათელსაყოფად შეიძლებოდა ტიპიკონის ანდერძიც გამოგვეყენებია. ჩვენ გვაქვს ამ ანდერძის ორი რედაქცია: ერთია ბერძნული ტექსტის რედაქცია, ხოლო მეორე — ქართული ტექსტის რედაქცია.

ა) ბერძნული რედაქციის ტექსტში ასეთი სახის ანდერძია: «დაიწერა [ტიპიკონი] ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც, ხოლო სიმტიკიცე — ვაწესებთ ჩვენ — უნდა ჰქონდეს ამ შემთხვევაში საყოველ-

თაო ბერძნულ დაწერილობას, ისე რომ მისი ნაქსოვის ბოლოში მას ეკუთვნის ხელმოწერა» (A 296).

ბ) ტიპიკონის ქართული რედაქციის ტექსტში კი ვკითხულობთ: «ამისთვის დაიწერა ბერძნულად და ქართულად [რაჰმეთუ] ქართველნი არიან და არა იციან ბერძნული წარკითხვად და ჯერ არს, რაჟთა ქართულად წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისგმა ჰყოფდენ აღწერილსა განსახდვრებულსა ამას შინა ტიპიკონსა. ხოლო სიმტკიცისა ქონებად უბრძანებთ ბერძულსა წერილსა, რაჰმეთუ დასასრულსა საქმისასა ქუშმო წერილი მას უპყრიესა (თარხნიშვილის გამოც. 80, 15-22).

მიუხედავად იმისა, რომ ამ რედაქციებს შორის საგრძნობი განსხვავებაა (ბერძნულ ტექსტში, ქართულთან შედარებით, ზედმეტი «სომხურად» სწერია, რაზედაც ჩვენ ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი),—მიუხედავად ამ განსხვავებებისა ორივე რედაქციის ტექსტში გარკვევით სწერია, რომ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა. მონაზონებმა, რა თქმა უნდა, იცოდნენ ბერძნული კითხვა, მაგრამ ამ ტიპიკონის ავტორი ამას მაინც ხაზს უსვამს მხოლოდ იმ მოსაზრებით, რომ აღნიშნოს მათი ქართველობა, აღნიშნოს ის, რომ მათთვის მთავარი იყო ქართულად წაკითხვა (რაჟთა ქართულსა წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისგმა ჰყოფდენ)¹; ბერძნულად დაწერილ ტიპიკონს კი მხოლოდ ოფიციალური მნიშვნელობა ეძლეოდა.

ამგვარად, ცხადია, რომ მონასტრის მცხოვრებლები ქართულ ენას მეტყველებდნენ, ქართულ ენაზე ისმენდნენ ჟამისწირვას და, მაშასადამე, სემინარიის მოსწავლეებიც ქართულ ენაზე სწავლობდნენ სამეცნიერო დისციპლინებს.

ამ მასალების შესაბამისად კ. კეკელიძეც წერს; «ეს (ე. ი. პეტრიწონის) სემინარია ამზადებდა მღვდლებს მონასტრისათვის, რომელშიაც შესვლა შეეძლოთ მხოლოდ ისეთებს, ვინც ქართული ენა და წერა-კითხვა იცოდა, სწავლა ამ სემინარიაში, უეჭველია; ქართულ ენაზე წარმოებდა»².

მეტად საგულისხმოა ტიპიკონის 28. და 29. თავები, რომლებშიაც გადმოცემულია ცნობები მოხუცთა თავშესაფარისა და სასტუმროების აგების შესახებ.

¹ ტიპიკონის შესავალშიც (A 148) ზომ სწერია, რომ მონაზონები «ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან».

² კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია I (1960) გვ. 106.

ოცდამერვე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე საგანგებო მზრუნველობას იჩენს მოხუცებზე და სენით შეაყრობილებზე. «თუ ძმათაგან რომელიმე გაჭირებაში ჩავარდებიან და სიძნელებში, ან სიბერით ან-ავეადმყოფობით ან სხვა რამ სატკივართ დაუძღურდებიან, საჭიროა უმეტესად მათზე ფიქრი და ზრუნვა და ნუგეშისცემია» (A 270 — A 271).

ოცდამეცხრე თავი მიძღვნილი აქვს მგზავრთა და ღარიბთათვის აშენებული სასტუმროების მოვლის საკითხს. სამი სასტუმრო («ქსენადოში») აუგია გრიგოლს: სტენიმახის ქვემოთ, მარმარისა (ხიდის მახლობლად) და წმ. ნიკოლოზის სასტუმრო. თითოეული ამ სასტუმროსათვის დაწესებულია სურსათის გარკვეული რაოდენობა (მაგალითად: «ორი მოდი დიკა და ორი მეტრო ღვინო»); სასტუმროში მუდამ უნდა იყოს «ფურნე და თორნე (φούρνος και θύρακι)» ორივე გახურებული, რათა, როდესაც ზამთრის დღეებში მოვა სტუმარი, ამ სასტუმროში ის გათბეს, გაშრეს და მოისვენოს» (A 274). თითოეულ სასტუმროს მიჩენილი ჰყავს ყველა სხვა სამსახურებრივი მოვალეობისაგან განთავისუფლებული გლეხი (παροικιοι): «ის მარტო ამ სასტუმროს სამსახურში იყოს, მაგალითად შეშა მოჭქონდეს, წყალს უზიდავდეს და ყოველგვარ საჭირო სამსახურს უსრულებდეს სასტუმროებს; მისი ხელითვე უნაწილდებოდეს გლახაკებსა და მგზავრებს ეს საზრდო. ის უნდა იყოს აღჭურვილი წმინდა გონებით და ღვთის მოშიშობით, და მიუდგომლად უნდა უყოფდეს საჭირო საზრდოს» (A 273).

თუ კი სასტუმროში გაჩერებული მგზავრი ავად გახდება, მას უნდა მოუარონ: «ასეთი სამი დღის განმავლობაში უნდა მოასვენო; ხოლო სამი დღის შემდეგ გააგზავნო ის. და თუ ვინმე მთლად დაუძღურდეს და ვერ შეძლოს მგზავრობა, ასეთი მანამდე უნდა დააკავო და მოასვენო, სანამ საბოლოოდ გამომთელდებოდეს» (A 274)¹.

¹ ამ სასტუმროების საკითხს საგანგებო ყურადღება მიაქცია შ. დილმა თავის, ბიზანტინისტთა III კონგრესზე 1929 წლის აპრილში წაკითხულ მოხსენებაში: *La société byzantine à l' époque des Comnènes* და თავისი მსჯელობა ამ საკითხზე ასე დააბოლოვა: «tout cela était absolument gratuit, et on a calculé que le nombre de voyageurs ayant reçu asile dans cette institution variait 15 et 20.000 par an» — «ყველა ეს იყო სრულიად უფასოდ, და გამოთვლილია, რომ იმ მგზავრთა რიცხვი, რომლებიც თავშესაფარს ჰპოულობდნენ ამ დაწესებულებაში, 15-დან 20.000-ს აღწევდა წლიურად». იხ.

ტიპიკონში უხვად, არის გაბნეული ცნობები თვით გრიგოლის და მისი ნათესავეების შესახებ. აქამდე ცნობილი იყო, რომ გრიგოლის დედამ შვილების აღზრდას მოანდომა თავისი სიმდიდრე¹. ტიპიკონის ქართული ტექსტით კი გრიგოლი უჩივის დედას: მამა აღრე გარდაგვეცვალა, დედამ მთელი ქონება სხვა თავის შვილებს, ქალებს მზითებში გაატანა, ხოლო მათმა ქმრებმა ეს ქონება გაანიავეს; ჩვენ კი, მე და ჩემი ძმა აბასი, შიშველნი დავრჩით და დიდი გაჭირვებით მოგვიხდა შემდეგ ცხოვრების გზაზე ბრძოლის გადატანა, სანამ კაცად გავხდებოდით და ქონებას შევიძენდითო (იხ. A 244—A 245).

წესდების ბოლო მუხლებში ჩამოთვლილია ის დოკუმენტები, ოქრობეჭდები, რომლებიც ინახება პეტრიწონის საფანეში: ამ დოკუმენტებით მტკიცდება პეტრიწონელთა უფლებები იმ მამულებზე და იმ განძზე, რომლებიც საფანის განკარგულებაშია, მტკიცდება შეუვალობა ამ მამულებისა (თავი მესამე, A 153 და A 178—A 179).

ამ დოკუმენტებს შორის გრიგოლი ასახელებს ორ ოქრობეჭედს იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჯოღვაწეობის დროს მას არაფერი ბრალი არ ედება (A 291), ე. ი. მას ჰქონია ორი სიგელი, გაცემული ბიზანტიის მთავრობისაგან, რომ მას თავისი ნოვალეობა დიდისა დომესტიკოსისა შეუსრულებია პირნათლად და, ამიტომ, მას არავითარი ბრალი არ ედება.

დიდ ინტერესს იწვევს აგრეთვე წესდების ბოლო თავებში დართული სია იმ ნივთებისა და განძეულობისა, რომლებიც გრიგოლ ბაკურიანისძემ შესწირა მის მიერ დაარსებულ საფანეს: სამღვდელმსახურო სამოსელი, ძვირფასი ქსოვილებისაგან შეკერილი (სკარამანგი, ომფორი, გადასაფარებლები), ინვენტარი (კანდელი, დრაკონტარი), ბროლისა და მინის ქურჭელი და სასმისები.

პეტრიწონის წესდების ბერძნული ტექსტის მოპოვების ისტორია ასეთია: პირველი ცნობა „პეტრიწონის წესდების“ შესახებ ეკუთვნის პ. ბეზობრაზოვს, რომელმაც 1887 წელს მოათავსა „სახალხო განათლების სამინისტროს ჟურნალში“ გამოკვლევა, სადაც შეეხო რამდენისამე სამონასტრო წესდების შემცველ ხელნაწერს, კუნძულ ხალკის ბიბლიოთეკიდან (კონსტანტინოპოლის მახლობლად). ეს ხელნაწერი XVIII საუკუნისაა, მაგრამ შეიცავს XII—XIII საუკუნეთა სამონასტრო წესდებებს, მათ შორის პეტრიწონის წესდების ნაწყვეტებსო.

Revue historique du Sud-Est Européen. Juillet—Septembre 1929. Paris—Bucarest. გვ. გვ. 198—280 (სასტუმროების შესახებ გვ. 247).

¹ კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია I (1960), გვ. 105.

თვით წესდება პეტრიწონისა არ არის ამ ხელნაწერშიო — წერს პ. ბეზობრაზოვი, — არის მხოლოდ წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობა¹, და მოჰყავს წინასიტყვაობა *Αρχόμεθα — Ἰβήρα* *παμφανεστάτης φυλῆς* (იხ. ჩვენი გამოცემის A 148)² და ბოლოსიტყვაობა *Ἦν δὲ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη — Φιλίππου πόντου αὐτοκράτορος* (იხ. ჩვენი გამოცემის A 295-A 296).

პ. ბეზობრაზოვი იცნობს თვით პეტრიწონის წესდების მუხლებსაც, რომლებიც მას ამოუწერია და რომლებიც, მისი თქმით, ცნობილი იყო პატრიარქ დოსითეოსისთვის. ბეზობრაზოვი გადმოგვცემს ამ წესდების ამოწერილ მუხლებზე დაყრდნობით, რომ ბაჩკოვოს (ე. ი. პეტრიწონის) მონასტრის მაშენებელი გრიგოლ ბაკურიანი იყო ალექსი კომნენის დროინდელი ცნობილი სარდალი და დასავლეთის დომესტიკოსი; რომ ის არის ქართველი და რომ მონასტერიც განკუთვნილი იყო ქართველებისთვის³.

ხალკის ბიბლიოთეკის ეს ხელნაწერი გამოუყენებია ა. დმიტრიევსკის თავის შრომაში *Ἰτυπικὰ* (კიევი, 1895), მაგრამ შემდეგ მისი კვალი აღარსად არ ჩანს.

ამის შემდეგ მეორე წყარო ჩვენი ცოდნისა „პეტრიწონის წესდების“ შესახებ იყო 1888 წელს გიორგი მუსხელიანის მიერ მის სადოქტორო დისერტაციაში გამოქვეყნებული ახალბერძნული თარგმანი „პეტრიწონის ტიპიკონისა“⁴. თვით მთარგმნელი უცნობია, ხოლო მას ეს თარგმანი შეუსრულებია 1782 წელს, რასაც მოწმობს ანდენძ-მინაწერი, რომელიც ტიპიკონის სათაურის ბოლოსა მიწერილი: *μετεφράσθη δὲ τὸ ἐβημερον τυπικὸν εἰς τὴν ἀπλήν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν ἔτει σατηρίᾳ αψπϛ'*⁵ („ხსენებული ტიპიკონი გადაითარგმნა მარტივ ბერძნულ ენაზე ქრისტეს აქეთ 1782 წელს“).

¹ П. Безобразов, Материалы для истории Византийской империи. I: Неизданные монастырские уставы: ЖМНП 1887, т. 254, Ноябрь, стр. 65—78. პეტრიწონის წესდებაზე იხ. გვ. 76-77.

² ბეზობრაზოვის ტექსტს აკლია ჩვენი ტექსტის სიტყვები *τοὺς ἀρχόντους μὲν τῶν ἀρχόντων ὄντος τε καὶ διαπρέποντος*.

³ პ. ბეზობრაზოვის ამ შრომაზე იხ. Ed. Kurtz-ის რეცენზია: BZ 2, 627—631.

⁴ Γρηγόριος Παπουριανός, μέγας δομῆστικος τῆς Ἀσσεσῶς, καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ Τυπικὸν τῆς Μονῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πετρούζουτιδος, ἐπὶ Γεωργίου Μουσαίου Στυμαχίτου. Lipsiae 1888. გვ. 131—210 (გამოქვეყნდა როგორც იენის უნივერსიტეტის დისერტაციათა IV ნაკვეთი).

⁵ დ. ბეჭდილია კორექტურული შეცდომით: „αψπϛ'“.

მესამე და უკანასკნელ ეტაპს პეტრიწონის ტიპიკონის შესწავლის საქმეში წარმოადგენდა ლუი პეტის მიერ (Louis Petit) 1904 წელს გამოცემული ბერძნული ტექსტი, რომელიც დაიბეჭდა „ვიზანტიისკი ვრემენიკის“ XI ტომში (№ 1 დამატების სახით)¹. ლ. პეტიმ თავის გამოცემას საფუძვლად დაუდო მის მიერ დიდის ძიებითა² და გაჭირებით მოპოვებული ბუხარესტის ხელნაწერი, რომელიც გადმოწერილია XVIII საუკუნეში რომელიღაც ძველი ნუსხიდან. ძველ ნუსხას დაბეჯითებით მალავდნენ საპატრიარქო ბიბლიოთეკის მესვეურებო.

ბუხარესტის ეს ნუსხა მთლად სანდო არ აღმოჩნდა. რამდენიმე ფურცელი დაკარგულიყო და ლუი პეტიმ ხარვეზები შეავსო გ. მუსეოსის მიერ გამოცემული ახალბერძნული თარგმანის შემწეობით. გარდა ამისა, ზოგიერთი წინადადებები (კიდურმსგავსების შეცდომით თუ სხვა მიზეზის გამო) გამორჩენოდა გადამწერს; დასასრულ, ცალკეული სიტყვებიც დამახინჯებული იყო³. ამიტომ თვით ლ. პეტი ამ თავის გამოცემას უყურებდა როგორც წინასწარს, რომელიც მომავალში უფრო სრულყოფილმა უნდა შეცვალოსო.

L. Petit წერდა თავის გამოცემის წინასიტყვაობაში: «Le copiste anonyme s'était fort mal acquitté de sa besogne. Ses omissions n'étaient pas rares; elles portaient, ici sur un feuillet entier, là sur une page, ailleurs sur deux ou trois lignes. Certaines leçons évidemment vicieuses trahissaient en plus d'un endroit son inexpérience paléographique, ajoutant ainsi aux embarras déjà nombreux du style exotique de Pacourianos. Plusieurs passages paraissaient entièrement corrompus. Mais à ce mal, que je suis le premier à déplorer, nul remède, tant que le patriarcat oecuménique n'aura pas exhumé de ces catacombes le codex original. Et comme cette époque tardera sans doute à venir, on me pardonnera, je l'espère, de livrer au public même dans son imperfection ce curieux monument...» —

„უსახელო გადამწერმა ძალიან ცუდად შეასრულა თავისი სამუშაო. ხარვეზები იშვიათი არ არის: ზოგჯერ მთლიანი ფურცელია გამოტო-

¹ *Труды* de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Pétritzos (Bačkovo) en Bulgarie. Texte original publié par Louis Petit. Санкт-Петербург 1904, XXXII+63.

² ამ ძიებაზე მოგვითხრობს თვით ლ. პეტი (იხ. მისი გამოცემის გვ. IV—V).

³ იხ. E. K[urtz]-ის რეცენზია ამ გამოცემაზე: BZ 14 (1905), 358.

ვებული, ზოგჯერ — ერთი გვერდი, აქა-იქ კი აკლია თითო-ორი სტრიქონი. ზოგიერთი, აშკარად შერყენილი, კითხვა-სხვაობა, არა ერთგან, ამჟღავნებს გადამწერის პალეოგრაფიულ გამოუცდლობას, რაც კიდევ ზედ ემატება ბაკურიანის უცხოური სტილით გამოწვეულ ისედაც მრავალრიცხოვან ჩავარდნას. რამდენიმე ნაწყვეტი მთლად დამახინჯებული ჩანს. მაგრამ ამ უბედურებას, რომელსაც მე პირველი ვარ რომ დავტირი, არაფერი ეშველება, სანამ მსოფლიო საპატრიარქო მზის სინათლეზე არ გამოიტანს თავისი კატაკომბებიდან ტიპიკონის დედანს. და რადგან ამას, რასაკვირველია, დაუგვიანდება, იმედია მაპატიებთ, რომ ამ შენანიშნავ ძეგლს ვაქვეყნებ მისი ნაკლულევანი სახითაც კი“ (L. Petit, გვ. V—VI).

ლ. პეტის თქმისა არ იყოს, მართლაც ძალიან დაუგვიანდა პეტრიწონის ტიპიკონის ძველი ნუსხის მოპოვებას.

1954 წელს მ. თარხნიშვილმა გამოაქვეყნა „პეტრიწონის წესდების“ ძველქართული რედაქცია¹ და წინასიტყვაობაში წერდა: ამავე ტიპიკონის სხვა ქართული ნუსხა მოიპოვება № 1598 ხელწერში, რომელიც დაცულია კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში კუნძულ ქიოსზე, ხოლო მე ის ვერ მოვიპოვეო (თარხნიშვილის გამოცემა გვ. III).

მ. თარხნიშვილის მიერ მოწოდებული ცნობის მიხედვით აკად. აკაკი შანიძემ, რომელიც ამზადებდა „პეტრიწონის წესდების“ ძველქართული რედაქციის ტექსტის გამოცემას, გადადგა სათანადო ნაბიჯები და მიაკვლია ამ ქართული ნუსხის მოპოვების შესაძლებლობას, ხოლო საქ. მეცნ. აკადემიის ფუნდამენტალური ბიბლიოთეკის დირექტორის, პედაგოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის, ვლ. უზნაძის მიერ მიღებული ენერგიული ზომების წყალობით კუნძულ ქიოსიდან მიღებულ იქმნა ორი ხელნაწერის (№ 1598 და № 1599) მიკროფილმები; № 1598 ხელნაწერში ტიპიკონის იმ ძველქართული ტექსტის გარდა აღმოჩნდა ბერძნული ტექსტიც, რომელიც თავისი პალეოგრაფიული ნიშნებით XI—XII საუკუნით თარიღდება.

¹ Typicon Gregorii Pacuriani, edidit Michael Tarchnigvili. Louvain 1954. მოთავსებულია სერიაში: Corpus scriptorum christianorum orientaliū. Scriptores Iberici, tomus 3 (ქართული ტექსტი), tomus 4 (ქართული ტექსტის ლათინური თარგმანი).

პეტრიწონის მონასტრის ბერძნული სახელწოდება სამი ვარიანტით არის ცნობილი:

Μονή τῆς Θεοτόκου τῆς Περτινζουίνισσης ἐπὶ τῆς Ροδῶπης („პეტრიწონის ღვთისმშობლის მონასტერი როდოპის კალთაზე“);

Μονή Μβατσάβου („ბაჩკოვოს მონასტერი“);

Μονή τοῦ Γρηγορίου Πακουριανῶν („გრიგოლ ბაკურიანის მონასტერი“).

პეტრიწონის მონასტერს ჰქონდა საკუთარი ბიბლიოთეკა: მისი ხელნაწერები მხოლოდ ნაწილობრივ, თითო-ოროლა, არის აღწერილი (იხ. BPhWoch. VII [1887] — სამი ხელნაწერის აღწერილობა; Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς φιλοσοφικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν τοῦ ἔτους 1887 — აქ აღწერილია 1 ხელნაწერი. ორი ხელნაწერი, ქიოსზე მოხვედრილი, აღწერილია კ. ამანტოსის (შრომაში).

პეტრიწონის მონასტრის ბიბლიოთეკის კოლექცია გადატანილ იქმნა სოფიაში, სინოდალურ ბიბლიოთეკაში. M. Richard-ის ამის შესახებ წერს: Comme nous l'avons signalé plus haut* cette collection (იგულისხმება პეტრიწონის კოლექცია) aurait été transférée (en totalité ou en grande partie) à la bibliothèque de Saint-Synode à Sofia (Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs, par Marcel Richard. Paris 1948, გვ. 101).

რომ პეტრიწონის მონასტერს მდიდარი ბიბლიოთეკა ჰქონია, ეს ნათლად ჩანს მოღწეული მასალებიდან. იმპერიალისტური ომის წინა წლებში (თუ ომის წლებში) ამ ბიბლიოთეკის წიგნები წამოულიათ.

ერთი ნაწილი ამ წიგნებისა (უმთავრესად ბერძნული ხელნაწერები) მოუთავსებიათ სოფიის სინოდალურ ბიბლიოთეკაში (M. Richard-ის წერს 1948 წელს გამოცემულ წიგნში „ამ რამდენიმე წლის წინათ“ (il y a quelques années. — იხ. აქვე, შენ. 1). ამ კოლექციაში ხომ აღმოჩნდა ის ქართული ხელნაწერი, რომელიც შეიცავს „პეტრიწონის ტიპიკონს“.

სხვა ბერძნული ხელნაწერები გადაუტანიათ რილის მონასტერში. პროფესორმა გომეშმა უამბო 1949 წელს ბულგარეთში

* ამავე შრომის წინა გვერდზე (გვ. 100) სოფიის ბიბლიოთეკის აღწერისას M. Richard-ის წერს: Cette bibliothèque se serait enrichie, il y a quelques années, de la collection de manuscrits grecs du monastère bulgare de Bačkovo, près de Stanimaka (სტენიმაკას ამაჟამად ასენოვგრაღი ეწოდება — იხ. ნ. ბერძენიშვილი. ძღვევა, გვ. 24).

მივლინებულ ქართველ მეცნიერთ — ბაჩკოვოდან რომ ხელნაწერი წამოვიღე „სულ ბერძნული ხელნაწერებია“ და ეხლა ყველა ეს რილის მონასტერში ინახებაო“. ქართველი მეცნიერნი რილის მონასტერს ეწვივნენ და ნახეს აქ გადმოხიზნული „პეტრიწონული წიგნები“, ბერძნული ხელნაწერები¹.

როგორც ჩანს, რამდენიმე ხელნაწერი მოხვედრილა ქიოსზე, კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში. მათ შორის ხელნაწერები:

№ 1598 — შეიცავს პეტრიწონის ტიპიკონის ქართულ ტექსტს (გვ. 1—145) და ამავე ტიპიკონის ბერძნულ ვარიანტს (გვ. 146—298),

№ 1599 — შეიცავს პეტრიწონის ტიპიკონის ახალბერძნულ ტექსტს.

ამ ორ ხელნაწერს ეხება K. Amantos-ის ქვემოთ დასახელებული შრომა.

კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში კუნძულ ქიოსზე მოიპოვება პეტრიწონის წესდების ბერძნული ნუსხა, რომელიც ბიბლიოთეკის მიერ ახლად შექმნილი ჩანს² და რომელიც, როგორც ქვემოთ დავრწმუნდებით, XI—XII საუკუნეშია გადმოწერილი. ამ ბერძნულ ნუსხასთან ერთად აკინძულია ამ ნუსხის ქართული თარგმანი; იქვე აღმოჩნდა მეორე ხელნაწერიც, რომელიც შეიცავს ახალბერძნულ თარგმანს. ორივე ბერძნული ხელნაწერი (როგორც ბიზანტიური ტექსტი, ისე ახალბერძნული) აღწერილი აქვს K. Amantos-ს ქვემოთ, შენიშვნებში, დასახელებულ შრომაში, რომელიც, სამწუხაროდ, ჩვენთვის უშოვარი შეიქმნა და რომლის შინაარსს BZ-ში მოთავსებული ბიბლიოგრაფიული ანოტაციის მიხედვით ვიცნობთ.

ქიოსისა (A) და ბუზარესტის (B) ნუსხათა ურთიერთობა. AB ნუსხათა ურთიერთობის გარკვევისათვის მნიშვნელობა აქვს ასეთ დაკვირვებას:

1) B-ს აკლია წესდების ტექსტის ის ადგილი, რომელიც ქიოსურ ნუსხაში მოთავსებულია 191—194 გვერდებზე, სიტყვებიდან *ἐν ἑσπέρῃ* *ἔσονται* (A 191) ვიდრე სიტყვებამდე *μικραὶ τῆς*

¹ იხ. ნ. ბერძენიშვილი, ძლევაჲ, გვ. 42 და გვ. 50.

² ასე წერს კ. ამანტოსი თავის შრომაში *Μικρὰ Θρακικὰ Μελετήματα. Β'. Χειρόγραφα τῆς μονῆς Γρηγορίου Πακοσιανοῦ παρὰ τὸν Στενήμαχον. Θρακικά* 10 (1938), 234—252. F. D[ölger]-ი ამანტოსის ამ შრომაზე დაწერილ ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებში გადმოგვცემს: *Die Korais-Bibliothek auf Chios besitzt auf Grund neuerer Erwerbung eine Abschrift des bekannten... Typikons des... Ibererklosters.* იხ. BZ 39 (1939) გვ. 231.

შიძე (A 195). ეს უღრის L. Petit-ს გამოცემის გვ. 19, 19—20, 27, ქიოსური ნუსხის სრული ოთხი გვერდი (ზედმიწევნით, 191 გვერდის პირველი სიტყვიდან 194 გვერდის უკანასკნელ სიტყვამდე).

ეს არ შეიძლებოდა მომხდარიყო შემთხვევით. ესე იგი: ის გარემოება, რომ B-ს ხარვეზი ზედმიწევნით ემთხვევა A-ს ორ ფურცელს, იმას ნიშნავს, რომ B-ს გადამწერს (ან მის წყაროს) ხელთ ჰქონდა A, ხოლო რაღაც მიზეზის გამო გადამწერს გამორჩენია ორი ფურცელი.

2) ანალოგიურია მეორე შემთხვევაც. B-ს აკლია ბერძნული ტექსტის ის ადგილი, რომელიც მოიპოვება ქიოსური ნუსხის 207—208 გვერდებზე, სიტყვებიდან *παρ' ἡμᾶν ἔστασθη* (A 207) ვიდრე სიტყვებამდე *Ἔα ὁ παρθ[οιεύεται]* (A 209), რაც უღრის L. Petit-ს გამოცემით გვ. გვ. 24, 34—25, 18.

ზემოთ მოყვანილი ორივე შემთხვევა მხოლოდ იმით შეიძლება აიხსნას, რომ B-ს წყაროა ისეთი ტექსტი, რომელიც მომდინარეობს A ნუსხიდან.

პეტრიწონის ტექსტის ბეჭდვის დროს L. Petit-მ ეს ხარვეზები შეავსო გ. მუსეოსის მიერ გამოცემული ახალბერძნული თარგმანიდან, ხოლო ამ დროს მან ჩაატარა ერთგვარი ტექსტუალური ოპერაციები: პირველი ხარვეზის შევსებისას მან *γυνήσονται* (რომლითაც იწყება ნამდვილი ტექსტი იმ ხარვეზის შემდეგ) მოათავსა ახალბერძნული ტექსტის წინ (და არა შემდეგ), ხოლო მეორე ხარვეზის შევსებისას ამოაგდო სიტყვა *ἄμωδ.*

პეტრიწონის ტიპიკონი

ტექსტი და თარგმანი

Ἄρχῃ σὺν θεῷ

Τὸ τυπικὸν τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δομεστίκου τῆς δύ-
σεως κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισ-
θεῖσαν μονὴν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς

5

Πετριτζιωτίσης.

1. Ἐπικουρία καὶ ἀγαθότητι τῆς πάντα τεκταναμένης τε καὶ
συνεχούσης σεπτῆς καὶ ζωαρχικῆς τριάδος τοῦ προανάρχου πατρὸς
καὶ τοῦ συνανάρχου υἱοῦ καὶ λόγου αὐτοῦ καὶ τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ
ὁμοουσίου αὐτοῦ πνεύματος, τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν, εἰς
10 ἣν βεβαπτίσμεθα καὶ ἣ ἐκ προγόνων λατρεύομεν, ἐλπίδι καὶ πίστει
τῇ εἰς αὐτὴν βεβαία τεθαρρηκότες.

2. (A 148) Ἀρξόμεθα λέγειν τε καὶ γράφειν περὶ τοῦ προκειμένου
ἡμῖν ἐφετοῦ τε καὶ εὐκταίου ἔργου ἥτοι τῆς συστάσεως τῆς παρ'
ἡμῶν νεωστὶ ἰδρυμένης μονῆς, καθὼς ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις καθ-
15 ἐξῆς δηλωθήσεται, περὶ τε ὄρου καὶ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόν-
των καὶ περὶ τύπου καὶ κανόνος, δι' ὧν πολιτεύσονται εἰς δόξαν τε
καὶ τιμὴν τῆς πανυπεράγνου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, ἐν τῇ τοπο-
θεσίᾳ τοῦ κάστρου τοῦ Πετριτζοῦ καλουμένου πάντων τῶν μονα-
ζόντων τὴν ἱβηρικὴν ἐπισταμένων γραφὴν καὶ διάλεκτον συναθροισ-
20 θέντων τε καὶ συνταχθέντων εἰς τὴν προνοία καὶ βοηθεία τοῦ θεοῦ
τῶν ὄλων νεωστὶ κτισθεῖσαν μονὴν παρ' ἐμοῦ Γρηγορίου τοῦ εὐδο-
κίξ θεοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δομεστίκου πάσης τῆς Δύσεως γνη-
σίου τε υἱοῦ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Πακουριάνου, τοῦ ἄρχοντος
μὲν τῶν ἀρχόντων ὄντος τε καὶ διαπρέποντος, τὴν γέννησιν τε ἐκ
25 τῶν ἐφῶν ἔχοντος ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων παμφανεστάτης φυλῆς, προσ-
τίθημι |(A 149) δὲ ὅτι καὶ κτίτορος τῆς θεοδμήτου καὶ νεοδμήτου ταύ-
της μονῆς καὶ κοιμητηρίου τῆς ἐμῆς ἀναπαύσεως, τῆς καὶ ὀνομασθεί-

2 τῷ τυπικῷ A. 2 εκτεθ > A. 2 μεγ'λ A. 3 Γρηγ'υ A. 5 Πετριτζιωτίσης AB.
6 τεκταναμένης A. 6 τὲ A. 7 σεπτῆς A. 7 ζωαρχικῆς A. 7 προαναρχ' A. 9 τῆς μι-
ᾶς τε καὶ δυνάμεως Petit. 9-10 εἰς ἣν <B (Petit: εἰς ἣν est omis, mais il y a
dans le ms. un espace vide où il aurait dû figurer. 13 τὲ A. 13 ἥτοι A.
14 νεωστῆ A. 14 καθὼς A. 14-15 καθ'ἐξῆς A. 15 ὄρου A. 15-16 μοναζόντων A.

ვიწყით ღმრთის მიერ

▲ 147

ტიპიკონი, შედგენილი დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის უფალ გრიგოლ ბაკურიანისძის მიერ მის მიერვე დაარსებული პეტრიწონის ყოვლად-წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის მონასტრისათვის.

1. შეწევნითა და კეთილისყოფითა ყოველთა შემკმნელისა და შემცველისა წმინდა და ცხოველმყოფელისა სამებისა, წინადაუსაბამო მამისა და თანადაუსაბამო ძისა და სიტყვისა მისისა და ცხოველმყოფელისა და თანაარსისა მისისა სულისა (წმინდისა), სასოებითა და მისდამი ჭეშმარიტი რწმენით მიეწოდებით მხოლოსა ღმერთსა და ძალსა, რომელსა შინა მოვიწოდებთ და რომელსაც წინაპართა დროიდან ვემსახურებით.

2. ვიწყით ჩვენ საუბარი და წერა შესახებ წინამდებარისა, ჩვენთვის სანუკვარი და სანატრელი საქმისა, ანუ ჩვენ მიერ ახლახან დაფუძნებული მონასტრის საკრებულოსა, როგორც ეს ნათელყოფილი იქნება ქვემოთ მოხსენებული დებულებებით. შესახებ ამ მონასტერში არსებული მონაზვნების რიცხვის განსაზღვრისა და მცნებისა და კანონისა, რომელთაც ისინი ექვემდებარებიან საღიღებლად და საპატივცემლოდ ყოვლად წმინდისა დედოფლისა ჩვენისა ღვთისმშობლისა, შესახებ ადგილსამყოფელისა მის პეტრიწონად წოდებულისა ციხისა შეკრებულ მონაზონებისა, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან და მოთავსებული არიან ყველანი ღმრთის განგებით და დახმარებით ახლახან აშენებულ მონასტერში, რომელიც აღვაშენე მე გრიგოლმა, ღვთის ნებით სევასტოსმა და მთელი დასავლეთის დომესტიკოსმა, ღვიძლმა შვილმა ნეტარი ბაკურიანისა, ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავისა, რომელიც წარმოშობით ვარ აღმოსავლეთი მხარეებიდან, იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან. ხოლო დავსძენ, რომ ვარ დამფუძნებელი ამ ღვთივშენებულ და ახალი მონასტრისა და ჩემი განსასვენებელი სამარხისა, რომელსაც ეწოდოს სახელი საპატიოდ და საღიღებლად ქრისტეს, ჩვენი ღმერთის, დედისა, და ამ სახელ-

▲ 148

▲ 149

σης εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς μητρὸς Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ ταύτης ἀμφιβόητου καὶ ὠραιστάτου ἁγίου ναοῦ καὶ τῆς ὠραιότητας ἐν τούτῳ σκηνῆς τοῦ θεοῦ τῆς ἀνισταμένης εἰς ἀρωγὴν καὶ λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν ἐμὴν, πρὸς δὲ καὶ τοῦ μακαρίτου ἀταδέλφου μου τοῦ μεγίστου Ἀπασίου.

3. Καθὼς περ δὲ κατὰ ἀδελφότητα καὶ φιλίας ὑπερβολὴν συνημμένος ὑπῆρχον ψυχικῇ διαθέσει τοῖς ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ μονῇ τῶν Παναγίου μονάζουσι, τῇ οὐσῃ τε καὶ διακειμένη ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως τῆς τοῦ μεγίστου καὶ ἁγίου Κωνσταντίνου ὀνομαζομένης καὶ Νέας Ῥώμης, καὶ λίαν κατ' εὐδοκίαν θεοῦ καὶ τῶν ἐν ἀληθείᾳ ἀγαπώντων αὐτὸν ἐφαίνετό τε καὶ ἦν πᾶσα μοναδικὴ τάξις αὐτῶν καὶ τὸ πολίτευμα, ἔδοξε καμοὶ τοῖς τύποις αὐτῶν καὶ ταῖς τάξεσι παντοίῳ τρόπῳ συστήσασθαι καὶ κατοχυρῶσαι ἐν ταύτῃ τῇ νεωστὶ κτισθείσῃ σὺν | (A 150) θεῷ παρ' ἡμῶν μονῇ καὶ τῇ εἰρημένῃ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ, τὴν τε ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν ἄπασαν καὶ τὸν τῆς διαίτης τῶν μοναζόντων τρόπον καὶ τῆς ἐστιάσεως, ἵνα κατὰ μίμησιν ἐκείνων καὶ οὗτοι προνοίᾳ θεοῦ πολιτεύονται, ὃ τε τῆς μονῆς προϊστάμενος καὶ οἱ τῇ παναγεστάτῃ ἱερωσύνῃ τελούμενοι μετὰ πάσης τῆς λοιπῆς ἀδελφότητος, καθὼς παρακατιῶν οἱ τύποι αὐτῶν καθεξῆς δηλωθήσονται.

4. Καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀστειότατοι ἄνδρες καὶ τὴν εὐζωίαν κατὰ συνήθειαν ἔχοντες καὶ κατὰ μέσον τῆς εὐδαίμονος πόλεως ἐκείνης καὶ πολυανθρώπου ἀνατραφέντες, οὕτω δὲ τυπωθέντες ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἰσαγγέλου αὐτῶν κτίτορος, τὴν ἐπιτεθείσαν αὐτοῖς τάξιν ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως διατηροῦσιν ἀσάλευτον, πόσῃ μᾶλλον ἡμεῖς, ὡ πατέρες καὶ ἀδελφοί, οἱ ἐν τῇ νεωστὶ ταύτῃ κτισθείσῃ ἁγίᾳ μονῇ θεόθεν ταχθῆναι λαχόντες, Ἰβηρές τε ὑπάρχοντες καὶ στρατιωτικὴν παντοίαν διαγωγὴν κεκτημένοι καὶ τραχυτάτην | (A 151) βιώσεως πείραν ἔχοντες, καὶ τὰ νῦν ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ καὶ πόρρω πάσης αἰτίας τοὺς μονάζοντας βλάβειν πεφυκυίας ὑπάρχοντι μήτε πρὸς κωμπολείς ἔχοντες πλησιασμόν μήτε παρ' ἄλλου τινὸς τῶν οὐ προσηκόντων περικοπτόμενοι, ὑδάτων τε διειδεσ-

2 ἀμφιβόητου A. 2 ὠραιστάτου A. 2-3 ὠραιστάτης A. 3 ἀρωγὴν A. 5 μεγίστου A, μεγίστου B, ἁγιογραφικὸν Q. 6 φιλίας A. 6 ὑπερβολὴν A. 6-7 συνημμένοι B. 7 ὑπῆρχον A. 7 ψυχικῇ A. 8 πανάγιου A. 8 μονάζουσι A. 8 οὐσι A. 8 τὲ A. 9 ἁγίου A. 9 κωνσταντίνου A. 11 ἀγαπόντων A. 11 τάξις A. 12 τό < B.

12 καμοὶ A. 13 συστήσασ A. 13 κατοχυρῶσαι A. 14 κτισθείσαν A. 15 ἐκκλησία A. 15 ἄπασαν A. 19 παρακατιῶν A. 20 καθεξῆς A. 21 ἐπει' A. 21 ἐκεῖνοι A. 22 κα-

ვანთქმული და მშვენიერი ტაძრისა, და მასში არსებული ღვთის უმშვენიერესი კარავისა, რომელიც აღმართულია ჩემ დასაცავად, სახსრად და სახსნელად, (და არა მარტო ჩემი, არამედ) ჩემი სანატრელი ღვიძლი ძმის მაგისტროს აბაზისა,

3. ვინაიდან ძმობა და მეგობრობა მაკავშირებს სულიერად პანაგების უპატიოსნესი მონასტრის მონაზონებთან, იმ მონასტრის, რომელიც არის მოთავსებული დიდი და წმინდა კონსტანტინეს სახელის მატარებელ ქალაქში, ახალ რომში, და მე ღვთის წესით და იმათი შემწეობით, რომელთაც ჰეშმარიტად უყვართ იგი, ძალიან მომწონდა მთელი მათი მონაზვნური წესი და მოქალაქობა და მე გადავწყვიტე მათი სახე და წესი ყოველნაირად გამოგვეყენებინა და განგვემტკიცებინა ამ ახლახან ღვთის შეწევნით აშენებულ მონასტერში და ზემოხსენებულ წმინდა ეკლესიაში, ყოველი საეკლესიო მიმდევრებით და მონაზვნური ცხოვრების და ქცევის წესით, რათა მათი მიბაძვით მოქალაქობდნენ ესენიც ღვთის განგებით. ხოლო მონასტრის წინამძღოლნი და ყოველად წმინდა მღვდელმსახურების შემსრულებელნი მთელ დანარჩენ ძმობასთან ერთად (ისევე იქცეოდნენ,) როგორც ქვემოთ მოყვანილი მათი წესები ნათელყოფენ.

4. და რადგან ისინი, როგორც უაღრესად დაწინაურებული ადამიანები, კეთილ ცხოვრებას არიან ჩვეულნი და იმ მდიდარი და ერმრავალი ქალაქის შუაგულში ტრიალებენ, ასევე უნეტარესი და ანგელოზთსწორი მათი მაშენებლის მიერ დაფუძნებულნი იცავენ. მტკიცედ და დაბეჯითებით მათთვის შემუშავებულ ურყევ წესს; მით უფრო ჩვენც, მამებო და ძმებო, რომელთაც ღვთივ წილად ვხვდით ახლახან აგებულ ამ წმინდა მონასტერში დამკვიდრება, ვინაიდან ქართველები ვართ და ყოველგვარი მხედრული ცხოვრება გამოვლილი გვაქვს და ცხოვრების ჭირვეული გამოცდილება გვაქვს, ამჟამადაც ისეთ მოხერხებულ ადგილას ვცხოვრობთ, რომ შორს არის ყოველგვარი მიზეზი მონაზონთათვის ვნების მიყენებისა, არც დაბა-ქალაქებთან მეზობლობაში ვართ, და სხვა შეუფერებელ რამესაც მოწყვეტილი ვართ. შემთხვევით ისეთ ადგილას ვართ დაბინავებული, სადაც არის ანკარა წყალი და ყოველგვარი

ταυτηθειαν Α. 23 υπό Α. 24 ἰσαγγελίου Α. 24 κίτορος ჩვ. კონ., κήτορος AB. 25 τᾶν Α. 25 διὰ τηροῦσαν Α. 27 ἀγία <B. 27-28 ἠπάρχοντες Α. 28 κει-
τιμένοι Α. 29 βῆσσεως Α. 29 πείσαν Α. 29 τὰν ἄν Α; τὰν ἄν B (Petit). 31 ἠπά-
ρχοντι Α. 32 περιελάττομενοι Α. 32 τῆ.

τάτων καὶ καρπῶν πάντοτε, πρὸς δὲ καὶ λαχάνων τῶν παρ' ἡμῶν ἐκ παιδότην ἢ ἐκ προγόνων ταμειουλκουμένων τετευχότες κατασκη-
 γῶσαι, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμεῖς τοὺς τύπους ἐκείνων ὑποφέρωμεν ἀγαλ-
 λόμενοι, φυλάττοντες τὴν τάξιν τῶν παρηκολουθηκότων τῶν κατὰ
 5 τύπον αὐτοῖς ἐντολῶν;

5. Εἰ δ' (ὅπερ ἀπέυχομαι) παρὰ τὰ παρ' ἡμῶν τυπωθέντα νυ-
 νὶ καὶ τοῦ τύπου τῆς ῥηθείσης εὐαγεστάτης μονῆς τῶν Παναγίου
 ὑπερβάλλοντος τρυφηλοῦ βίου ἢ ὀρεγεται ἀναπαύσεως, ἐν εἰρήνῃ πο-
 10 ρευέσθω οὗτος ἔνθα καὶ βούλοιο καὶ εὐρήσοι τὴν ἑαυτοῦ ἀνάπαι-
 σιν· καὶ γὰρ ὁ προμνημονευθεὶς ἐν ἀιδίμῳ τῇ λήξει κτίτωρ καὶ
 καθηγούμενος τῶν Παναγίου, σοφώτατος ὢν τὰ θεῖα τὴν | (A 152)
 ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς βιοτεύσεως καταλελοιπῶς, κατὰ τὴν
 μέσσην καὶ βασιλικωτάτην ὁδὸν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μαθητευομένους βα-
 15 δίζειν ἐθέσπισεν· αἱ γὰρ παρεκβάσεις ἀεὶ σφαλεραί εἰσι καὶ χαλε-
 πώταται.

6. Τὰ οὖν περιεχόμενα ἐν τῷ ἱερῷ τεύχει τῷ τῷ μοναχικῶν ὄντως
 ὠραίζοντι βίον, τῷ καὶ παρεκβληθέντι παρ' ἡμῶν ἐκ τοῦ τυπικοῦ
 τῆς πολλάκις ῥηθείσης εὐαγεστάτης τῶν Παναγίου μονῆς, κεφαλαι-
 20 ὡδῶς τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν μοναζόντων θεωρεῖσθαι καὶ πράτ-
 τεσθαι καὶ ὄλως κατ' αὐτὰ πολιτεῦεσθαι, περιέχει οὕτως, ὡς ἰδοῦ ὑπο-
 τέτακται, οἷς μικρὰ τινα τὰ δοκοῦντα ἡμῖν εὖ ἔχειν παρ' ἡμῶν προ-
 σετέθη . . .

Σύνοψις ἥτοι πίναξ τῶν ἐν τῷ
 25 παρόντι τυπικῷ θεσπιζομένων σαφῶς
 κεφαλαίων πρὸς εὐσύνοπταν εὐρεσιν

Κεφάλαιον α'

Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγεστάτη μονὴ τῶν Ἰβήρων αὐτῆ.

1 δι' εἰδεστάτων A. 2 τιμειουλκουμένων A. 3 ὑποφερωμεν A, ὑποφε-
 ρομεν B, 4 τάξιν]A. 4 παρ' ηκολουθηκότων A. 4 τῶν<A. 7 νυνὶ A. 7 ῥηθείσης A.
 8 ὑπερβάλλοντος ὑπερβάλλοντος A, ὑπερβάλλει τις B. 8 ὀρέγεται A. 8 '—να-
 παύσεως A. 8-9 προπορευέσθω B. 9 εὐρήσει A. 10 προμνημονευθεὶς A. 10 κτί-
 τωρ ἢ 3. 3 α β., κτήτωρ AB. 11 παναγίου A. 12 ὑπερβολὴν A. 12 ἔλλειψιν A.

ნაყოფი, აგრეთვე ბოსტნეული, რომელიც ჩვენ ბავშვობიდან და ათადან-ბაბადან მოგვყავს, ნუ თუ ჩვენ არ უნდა ვიკისროთ მათი წესების გადმოღება და არ უნდა დავიცვათ ის წესები, რომლებსაც ისინი მისდევენ თანახმად მათი მცნებებისა?

5. თუ კი (მაშოროს უფალმა!) ჩვენ მიერ ახლა დადგენილი და ხსენებული ყოვლად წმინდა პანაგიის მონასტრის წესზე უფრო მეტი ფუფუნების შემცველი ცხოვრება მოუნდეს ვინმეს და უფრო მეტი დასვენება, მშვიდობით წავიდეს ის იქ, სადაც უნდა და სადაც იპოვის თავის დასვენებას; ვინაიდან წინახსენებულ საუკუნო განსვენებაში მყოფ დამფუძნებელს და წინამძღვარს პანაგიისას, რომელიც იყო საღმრთო საქმეებში სრულიად ბრძენი, არც სიჭარბე და არც ნაკლოვანება ცხოვრებისა არ სწამდა; მან უქადაგა თავის მოწაფეებს ევლოთ საშუალო და უაღრესად ბატონკაცური გზით: რამეთუ მუდამ მოლიპულია და ძალიან ძნელი ყოველგვარი გადახვევა.

6. (ქვემოთ მოგვყავს) შინაარსი ამ წმინდა წიგნისა, რომელიც ჭეშმარიტად ასახავს მონაზვნურ ცხოვრებას და რომელიც გადმოღებულია ჩვენ მიერ ხშირად ხსენებული ყოვლად წმინდა პანაგიის მონასტრის ტიბიკონიდან; (მოგვყავს) თავთანად, რაც უნდა გაითვალისწინონ მონაზონებმა და ისე იმოქმედონ, სრულიად მათ მიხედვით უნდა მოიქცნენ; წიგნი ასეთი შინაარსისა, რაც, აი, ქვემოთ მოგვყავს; ხოლო მცირედი რამე ჩვენ მიერ არის დამატებული, ისე როგორც ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ.

მიმოხილვა ანუ პინაკი წინამდებარე ტიპიკონში
განხილული თავებისა, რათა ადვილად ჰპოვონ
(ხაძიებელი თვისი)

თავი პირველი.

იმის შესახებ, თუ როგორ აღიშენა წმინდა ესე მონასტერი იბერთა.

12 βιωτεύσεως AB. 12 μέσιν A. 13 Βασιλικωτάτην A. 13 ὁδον A. 13 ἑπαύ-
του A. 14 εἰσι' A. 15 χαλαιπότεται A. χαλεπότεται B. 16 ἑερῶ A. τὸ < B.
20 πολίτευεσθαι A. 21 ἰδον A. 21 ὑπὸ τέτακται A. 23 σύννοψις A. ἦτοι A.
23 πῖναξ A. 24 τυπικῶ A. 24 κεφαλαίων A. 27 ἐβήρω A. 27 αὐτη A.

თავი მეორე

იმის შესახებ, თუ რა შესაწირავნი შეეწირეთ იმ წმინდა ეკლესიას ჩემი ქონებიდან და ჩემი ღვიძლი ნეტარი ძმის ქონებიდან, **A 153** უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი.

თავი მესამე

იმის შესახებ, რომ ეს მონასტერი თავისუფალი იყოს ყოველგვარი სამსახურისაგან და გადასახადისაგან, როგორც სამეფო ისე სპატიარქო; და რაიმე გამოსაღებთაგან.

თავი მეოთხე

იმის შესახებ, რომ სრულიად აეკრძალოს მონაზონებს და მთელ ძმობას არავინ მათგან საკუთრივ არ შეუშვან თავის სენაკში, არც მოისაქმონ ან საზრდელი და სხვა რამ შეამზადონ.

თავი მესამე

შესახებ წინამძღვრისა, თუ როგორ უნდა ამოიჩიონ ის მონაზონთა უფროსად და თუ როგორ უნდა დაიყენონ მეორე მის შემდეგ ამ მონასტრის სამსახურში ამავე თანამდებობაზე.

თავი მესამე

მონაზონთა რაოდენობის ანუ რიცხვის შესახებ, რომ საჭიროა უკლებლივ იყოს ჩვენ მიერ დაწესებული მათი რაოდენობა, და იმის შესახებ, რომ არ აიღონ მათგან მონაძღვენი, და თუ როგორ და რამდენნი უნდა დააყენონ მათგან მონასტრის მსახურად და ხელისუფლად. **A 154.**

თავი მეშვიდე

უამისმწირველი მღვდლების შესახებ, თუ როგორ არის საჭირო მათი ამორჩევა და დაყენება, და თუ კვირაში რამდენჯერ უნდა სწირონ ან რამდენი და რომელი ღღეები თითოეულ კვირაში უნდა სწირონ და მოგვიხსენიონ ჩვენ და ჩვენ მიერ მოხსენებულნი.

16 ὀφείλει A. 17 προστασταν A. 17 ὀφείλει A. 21 ἀνελλιπήs A. 22 προσέυξεν A. 23 ὀφείλουσιν A. 23-24 ὑπαρεστας A. 27 ὀφείλουσιν A. 27 κατέβδουμάδα A. 28 ἡ π ὁ σ α s — λ ε ι τ σ υ ρ γ ε ι τ < B (ex homoioteleuto). 28 ἐβδουμάδα A. 29 τὲ A.

Κεφάλαιον η'

Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ περὶ τῆς τῶν ὑπηρετούντων σιωπῆς τε καὶ ἡρεμίας.

Κεφάλαιον θ'

- 5 Περὶ ἐνδυμάτων ἢ τοῦ τούτων τιμήματος τὸ πότε καὶ ὅπως ὀφείλει διανεῖμαι τοῦτο ὁ προεστὼς τοῖς μονάζουσιν.

Κεφάλαιον ι'

- 10 Περὶ τῆς ἐγκρατείας τῶν τριῶν ἀγίων τεσσαρακοστῶν, ὅπως τε ἐγκρατῶς ὀφείλωμεν διανύσαι ταύτας καὶ τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς εὐποιῶν τε καὶ ἐλεημοσύνην ἐνδείξασθαι.

Κεφάλαιον ι'α

- 15 Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς τε καθ' ἡμᾶς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν περιωνύμων καὶ περιδόξων δεσποτικῶν ἑορτῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀθλοφόρων ἀγίων μαρτύρων καὶ τῶν λοιπῶν πάντων ἀγίων, ὅπως λαμπρῶς ὀφείλουσι καὶ εὐαγῶς τελεῖσθαι.

Κεφάλαιον ι'β

Περὶ | (A 155) τῆς φωταγωγίας τῆς ὀφειλομένης γενέσθαι ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ περὶ τῆς προσευχῆς καὶ ὑμνωδίας, ὅπως ἡσύχως τε καὶ ἀταράχως προσεύχεσθαι δεῖ.

- 20 Κεφάλαιον ι'γ

Περὶ τοῦ ὅτι δεῖ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντας τοὺς ἀδελφούς τὰ παραπτώματα αὐτῶν τῷ προϊσταμένῳ ἐξαγορευοῦσαι καὶ πάντας τοὺς λογισμοὺς κατὰ τε πράξιν καὶ λόγον συμβαίνοντας καὶ κατ' ἔννοιαν.

- 25 Κεφάλαιον ι'δ

Περὶ τοῦ ἐργοχείρου τῶν μοναζόντων καὶ κόπου, καὶ ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ποιεῖν δεῖ ψάλλειν ἐπιμελῶς.

2 ἐτοιμασίας A. 2-3 ὑπηρετούντων A. 3 σιωπῆς A. 3 τε A. 5 τιμήματος A. 5-6 ὀφείλει A. 6 προεστὼς A. 6 μονάζουσι B. 8 τριῶν A. 8 τε A. 9 ὀφείλωμεν A. 9 ταύτας A. 10 τε A. 12 ἀγίας A. 13 δεσποτικῶν A. 14 ἀγι-

თავი მკვმ

შესახებ კრაპეზის მომზადებისა და ღუმილბო და სიმშვილით მომსახურებისა.

თავი მმცხრე

შესახებ შესამოსელთა ანუ მათ შეფასებისა ოდესმე და თუ როგორ უნდა გაუყოს ის წინამძღვარმა მონაზონებს.

თავი მმათე

შესახებ სამი წმინდა მარხვის მარხულობისა, თუ როგორ ამტანად უნდა შევინახოთ ისინი, და ქრისტეს მიერ ძმების მიმართ ქველმოქმედებისა და წყალობის გამოხატვა.

თავი მმთერთმეტი

შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულისა და დანარჩენი სახელოვანი და ბრწყინვალე საუფლო დღესასწაულებისა, აგრეთვე ღვაწლმოსილი წმინდა მოწამეებისა და ყველა დანარჩენ წმინდანთა თუ როგორ უნდა ვიდღესასწაულოთ ისინი ბრწყინვალედ და უწმინდესად.

თავი მმთორმეტი

შესახებ გაჩირადნებისა, რომელიც უნდა მოხდეს წმინდა A 15^ნ ეკლესიაში, და შესახებ ლოცვისა და გალობისა, თუ როგორ უნდა ილოცონ წყნარად და უღელველად.

თავი მმცამეტი

იმის შესახებ, რომ საჭიროა: ყოველდღე ყველა ძმა უნდა გამოუტყდეს წინამძღვარს მათ შეცოდებებში და ყველა გულისზრახვაში, როგორც საქმით ისე სიტყვით შემთხვეულში და ფიქრად გატარებულში.

თავი მმთოთხმეტი

შესახებ მონაზონთა ხელთსაქმისა და შრომისა და რომ მუშაობის დროს საჭიროა გულდასმით გალობა.

Κεφάλαιον ι'ε

Περὶ τοῦ μὴ περιέρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς ἔξωθεν τῆς μονῆς ἄνευ προτροπῆς τῶν προϊσταμένων καὶ περὶ τῶν καθ' ὑπόκρισιν προσευχομένων ἐν μέσῳ τῆς συναγωγῆς.

5 Κεφάλαιον ι'ς

Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς τῶν κατὰ τύπον τεταγμένων καὶ οὕτως ὀνομαζομένων, ὥστε γνησίως ποιεῖσθαι τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν.

Κεφάλαιον ι'ζ

10 Περὶ τοῦ ἀκρίβειαν ἔχειν καὶ παραγγέλαιαν ποιήσασθαι τὸν προσεστώτα, ὥστε ἀσφάλειαν θέσθαι καὶ κωλύειν τὴν τῶν εὐνούχων εἰσοδὸν | (A 156) ἐν τῇ μονῇ, πρὸς δὲ καὶ τῶν νεογνῶν παιδίων.

Κεφάλαιον ι'η

15 Περὶ τοῦ ἐλευθέρως διάγειν τὴν μονὴν ἀπὸ τῆς τῶν συγγενῶν ἡμῶν ἐξουσίας τε καὶ βλάβης καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων εἰσπράξεως τῶν ὄντων ἐν αὐτῇ παντοίων εἰδῶν.

Κεφάλαιον ι'θ

20 Περὶ τοῦ εἶ γέ τι σφάλλει ὁ προσεστώς τῆς μονῆς ἢ ἕτερός τις τῶν τὰς διακονίας ταύτης μετιόντων ἢ ἀφειδῶς ἐκδαπανώντων ταύτης τὰ χρήματα, οὐ μόνον ἀπειργεῖν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἐκδιώκειν καὶ τελείως ἀπώσασθαι.

Κεφάλαιον κ'

25 Παραίνεσις περὶ τοῦ γινῶναι ἀφ' ὧν δεῖ κοσμικῶν προσώπων δέξασθαι προσενέξεις ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ προσφέρειν ὑπὲρ αὐτῶν ἱερᾶς λειτουργίας.

Κεφάλαιον κ'α

Παραγγελία πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς γινομένη περὶ μνήμης ἐμῆς τε καὶ τῶν ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ γενέσθαι ἀγάπην τοῖς ἀδελφοῖς καὶ

2 μονῆς; A. 6 ἐπιτρόπων A. 6 κατατύπων A. 8 ἐπιμέλειαν A. 10 παραγγέλαιαν B. 14 διάγειν A. 15 τὲ A. 15 ἀπάντων A. 18 τί A. 18 προσεστώς A. 18 ἕτερος A. 19 τίς 19 μετιόντων A. 19 ἀφ' εἰδῶς A. 19 ἐκδαπανόντων A.

თავი მეთხუთმეტი

იმის შესახებ, რომ ძმები არ უნდა გავიდნენ მონასტრის გარეთ წინამძღვართა ნებართვის გარეშე, და იმათ შესახებ, რომელნიც პირმოთნედ ლოცულობენ შუა საკრებულოში.

თავი მეთექვსმეტი

მონასტრის მნეთა შესახებ, რომელნიც დაყენებული არიან წესის მიხედვით და ასე ეწოდებათ, რომ მართლიად შეასრულონ სულზე ზრუნვა.

თავი მეჩვიდმეტი

იმის შესახებ, რომ წინამძღვარმა ზედმიწევნით აასრულოს მცნება, რომ უეჭველად აიკრძალოს საჭურისთა შემოსვლა მონასტერზე, აგრეთვე ახალგაზრდა ყმაწვილთა.

A 156

თავი მეთვრამეტი

იმის შესახებ, რომ მონასტერი თავისუფალი იყოს ჩემი ნათესავეების მხრით რაიმე უფლების გამოცხადებისაგან და ზიანისაგან და ყველა დანარჩენი ყოველგვარი სახის მასში არსებული გამოსაღებისაგან.

თავი მეცხრამეტი

იმის შესახებ, თუ წინამძღვარი მონასტრისა ან სხვა ვინმე ან მონასტრის მსახურებაში მონაწილეთაგანი რამეს იცრუებს, ან უწყალოდ გაფლანგავს მის ქონებას, არა თუ გადადგენ ისინი, არამედ დევნილ იქმნენ და საბოლოოდ გაძევებულ იქმნენ.

თავი მეოცე

დარიგება იმის საცოდნელად, თუ რომელ საერო პირთაგან შეიძლება მიღება შესაწირავისა სულის საცხოვნებლად და წმინდა ჟამის წირვა მათთვის.

თავი ოცდამეერთე

ბრძანება ძმების მიმართ, გაცემული ჩემი ხსოვნისათვის და ჩემიანების სახსენებლად და რომ ძმებმა ალაპი შეასრულონ და

νομίσματα διανείμει κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ μνημοσύνου ἡμῶν, πρὸς δὲ καὶ εὐποιῶν δαφιλή πρὸς τοὺς πένητας.

Κεφάλαιον κ^β

5 Περὶ τῶν τελευτησάντων καθηγουμένων τε καὶ λοιπῶν ἀδελφῶν, ὅπως δεῖ αὐτοὺς συστέλλειν καὶ | (A 157) μνημονεύειν διηνεκῶς εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν.

Κεφάλαιον κ^γ

10 Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν ἀδειαν γυναῖκα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγίαν ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἢ γυναικείαν μονὴν ἐν τοῖς ὄρλοις ἐκείνοις συστήσασθαι.

Κεφάλαιον κ^δ

Περὶ τοῦ μὴ κατατάξαι Ῥωμαῖον μοναχὸν ἢ πρεσβύτερον ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ καὶ δι' ἦντινα τὴν αἰτίαν.

Κεφάλαιον κ^ε

15 Περὶ τῶν συγγενῶν τε καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν τῶν Ἰβήρων τῶν μονάσαι ἀφρετισταμένων ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ, ὅπως τε ὀφείλουσιν δέξασθαι τούτους οἱ ἐν τῇ μονῇ, καὶ ὅπως αὐτοὶ ὀφείλουσιν εὐγνωμονεῖν καὶ εὐσημιόνως καὶ καλῶς διάγειν ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ.

Κεφάλαιον κ^ς

20 Περὶ τοῦ λογαριάζεσθαι παρὰ μὲν τοῦ καθηγουμένου τὸν οἰκονόμον τε καὶ τοὺς λοιποὺς διακονητάς, παρὰ δὲ τῆς κοινότητος τῶν ἀδελφῶν τὸν καθηγούμενον.

Κεφάλαιον κ^ζ

25 Περὶ τοῦ μνημονεύειν διηνεκῶς τοὺς κεκοιμημένους καὶ δι' ἱερῶν λειτουργιῶν ἐξιλεώσασθαι τὸ θεῖον ἀλήκτως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

Κεφάλαιον κ^η

30 Περὶ τοῦ εἶναι ἐντὸς τῆς μονῆς γηροκομεῖον, καὶ περὶ τοῦ ὅπως ὀφείλουσιν τοὺς ἐν τῇ μονῇ | (A 158) γέροντας διαναπαῦσαι πρεπόντως καὶ παρηγορῆσαι.

1 διὰ νεῖμαι A. 4 τὲ A. 5 αὐτοῦς A. 5-6 διηνεκῶς A. 6 δεήσεσι B. 8 μη A. 8 ἀδιαν A. 8 ἀγίαν A. 9 ἐκκλησίαν A. 9 γυναικείαν AB. 9-10 σύστησασθαι A. 13 τοι αὐτῇ A. 13 ἦντινα A. 16 τὲ A. 16 ὀφείλουσιν A. 17 ὀφεί-

მათ ფული დაურიგდეს ჩვენი ხსოვნის დღეს, აგრეთვე ღარიბთა მიმართ მოხდეს უხვი ქველმოქმედება.

თავი ოცდამეორე

შესახებ გარდაცვლილი წინამძღვრებისა და დანარჩენი ძმებისა, თუ როგორ უნდა მათი დასაფლავება და მათი ხსოვნისათვის განუწყვეტლივ ლოცვა და ვედრება. A 157

თავი ოცდამესამე

იმის შესახებ, რომ ქალს არ ჰქონდეს უფლება ჩვენს წმინდა ეკლესიაში შესვლისა, ან და არ შეიძლებოდეს დედათა მონასტრის დაარსება ამ მონასტრის საზღვრებში.

თავი ოცდამეოთხე

იმის შესახებ, რომ ბერძენი მონაზონი ან ხუცესი არ იქნეს დაყენებული ამ მონასტერში და რა მიზეზით.

თავი ოცდამეხუთე

შესახებ ჩვენი ქართველი ნათესაეებისა, რომელთაც აირჩიეს ამ მონასტერში შემონაზონება, თუ როგორ უნდა იქნენ ისინი მიღებული მონასტერში და როგორ უნდა იყვნენ ისინი კეთილგონიერად, და კეთილსახედ და კარგად იქცეოდნენ ამ მონასტერში.

თავი ოცდამეექვსე

იმის შესახებ, რომ იკონომისი და დანარჩენი მსახურნი ანგარიშს აბარებენ წინამძღვარს, ხოლო წინამძღვარი ანგარიშს აბარებს ძმათა საზოგადოებას.

თავი ოცდამეშვიდე

იმის შესახებ, რომ განუწყვეტლივ იხსენიებოდნენ მიცვალებულნი და წმინდა ჟამისწირვის მეშვეობით მუდამ გამოთხოვილ იქნეს ღმრთის წყალობა მათი სულებისათვის.

თავი ოცდამერვე

იმის შესახებ, რომ მონასტრის შიგნით იყოს მოხუცთა თავშესაფარი, და შესახებ იმისა, თუ როგორ უნდა მოასვენონ მონასტერში მყოფი მოხუცები ჯეროვნად და ნუგეშინისცემით. A 158

ღოსთ" A. 18 εὐσεχίμωνας A. 18 δὲ αἰεὶν A. 20-21 δὲ κωνόμοιον A. 24-25 δὲ ἑτερόν A. 25 λειτουργίῳ A. 25 ἔξ ἡλθεσασθαι A. 25 ἕπερ A. 28 ὑδρακομείον A. 29 ὀφείλοισιν A. 29 δὲ ἀναπαύσαι A. 30 πρὸ ἑστῆτος A.

Κεφάλαιον κ'θ

Περὶ τῶν οἰκοδομηθέντων παρ' ἡμῶν τριῶν ξενοδοχείων ἐν τῷ στενιμάχῳ, παρὰ τὸν Μάρμαρον καὶ τῷ Πριλόγκῳ, καὶ ὅπως παρ' ἡμῶν ἐτυπώθησαν.

5

Κεφάλαιον λ'

Περὶ τοῦ ταχθέντος παρ' ἡμῶν πρώτου καθηγουμένου Γρηγορίου τοῦ Βανινοῦ, ὅπως τε μετὰ τελευτὴν αὐτοῦ ὀφείλει μνημονεῦσθαι καὶ ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ.

Κεφάλαιον λ'α

10

Περὶ τῶν νεωτέρων ὅπου τε διάγειν ὀφείλουσι καὶ ὅπως παιδεύεσθαι, καὶ εἰθ' οὗτος εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ μονῇ, καὶ περὶ τοῦ ἱερέως τοῦ ἱερουργοῦντος ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου ναῷ.

Κεφάλαιον λ'β

15

Περὶ τοῦ διαγωγῆν καὶ κατάστασιν τὸν καθηγουμένον μὴ παρᾶσχειν τῶν ἀδελφῶν τινὶ ἢ ἐτέρῳ ἐκτὸς τούτων ἢ ἐκποιήσασθαι τινὰ τῶν τῆς μονῆς πραγμάτων.

Κεφάλαιον λ'γ

20

Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς διατηρῆσαι τὸν τόμον τοῦ παρόντος τυπικοῦ καὶ ἀπαρασάλευτα καὶ ἀλώβητα διαφυλάττεσθαι τὰ τούτῳ ἐμ|(A 159) περιεχόμενα.

Κεφάλαιον α'

Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγεστάτη
μονὴ αὕτη τῶν Ἰβήρων

25

1. Ἐπειπερ συμφέρον τε καὶ ὀφειλόμενόν ἐστι παντὶ χριστιανῷ καὶ ὀρθοδόξῳ πιστῷ καὶ βεβαπτισμένῳ εἰς τὸ ἅγιον καὶ φρικτὸν ὄνομα τῆς σεβασμίας τριάδος, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, αὐτὸ ἐν προσδοκίᾳ ἔχειν τὴν κοινὴν τῶν ἀπάντων τελευτὴν καὶ φροντίζειν τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ προσ-

2 οἰκοδομηθέντων A. 3 στενιμάχῳ A, στανιμάχῳ B. 3 πριλόγκῳ A. 6-7 Γ'ορίου τοῦ Βανινοῦ A. 7 τὸ A. 7 ὀφείλει A. 10 τὸ A. 10 ὀφείλουσι A. 14 μὴ A (conf. 1.4,8) 15 τινὶ A. 15 ἐτέρῳ A. 14-15 ἐκποιήσασθαι τινὰ A.

თავი ოცლამცხრა

შესახებ ჩვენ მიერ აშენებული სამი სასტუმროსი: ერთი სტენიმახისა, მარმარისა და პრილონვისა, და თუ როგორ განიწესნეს ისინი ჩვენ მიერ.

თავი ოცლამაუთ

შესახებ ჩვენ მიერ დაყენებული პირველი წინამძღვრისა, გრიგოლ ვანელისა, და თუ როგორ უნდა იქნეს იგი მოხსენებული სიკვდილის შემდეგ და რომელ დღეს.

თავი ოცლამეთერთმეტ

შესახებ ჭაბუკებისა, თუ სად უნდა ატარებდნენ დროს და როგორ იზრდებოდნენ, და მერმე ის შედიოდეს დიდ მონასტერში, და შესახებ მღვდელისა, რომელიც სწირავს წმ. ნიკოლოზის ტაძარში.

თავი ოცლამეთორმეტ

შესახებ იმისა, რომ წინამძღვარი არ აძლევს (მონასტრის) ქონებას ვინმეს ძმათაგანს ან სხვას ამათ გარდა, არც რომ მონასტრის ქონებათაგან რამე გაიყიდოს.

თავი ოცლამცამეტ

შესახებ იმისა, რომ სიფრთხილით უნდა მოვუაროთ წინამდებარე ტიპიკონის წიგნს, და ურყევად და შეუწყვენლად დავიცვათ რაც მასში სწერია.

A 159

თავი პირველი

იმის შესახებ, თუ როგორ აღიშენა წმინდა ესე მონასტერი იბერთა

1. რადგან სასარგებლო და საჭიროა ყველა ქრისტიანისა და მორწმუნე მართლმადიდებლისათვის, რომელიც მონათლულია წმინდა და ზარდამცემი სახელით პატიოსანი სამებისა, მამისა, ძისა და სული წმიდისა, მუდამ ელოდეს ყველასათვის საერთო სიკვდილს და იზრუნოს თავისი სიკვდილის დღეზე, სასოებით ელოდეს

18 διατηρεῖσθαι B. 18-19 τὸ πικρὸν A. 19 διὰ φυλάττεσθαι A. 23 ἰβήρ A. 23 τῶν Ἰβήρ. αὐτῆ A, αὐτῆ τῶν Ἰβήρων B. 24 τὲ A. 24 ὀφειλομενόν A. 24 ἔστιν A. 24 παντ A. 24-25 χριστιανῶ A. 26 τριῶδες A. 27 ἀγίτου A. 27 ἀπάντων A.

δοκᾶν τὴν πάντων τε καὶ ἑαυτοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ διανοεῖσθαι τὴν φοβερὰν τε ἐκείνην καὶ φρικτὴν ἐξέτασιν τῆς δικαίας κρίσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος καὶ ἐκάστου τῶν πεπραγμένων τὴν δικαίαν ἀντίδωσιν, καὶ ὀφειλόμενόν ἐστιν ἐν πάσῃ
 5 δυνάμει φροντίζειν περὶ τούτων, ἕως οὐ περιερχόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ παντοίως σπεύδειν ἐμφρόνως ζῆν καὶ σώζεσθαι ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καὶ αἰωνίου κολάσεως καὶ τῆς ἀπειλῆς τοῦ τῆς γεν-
 10 ἐν| (A 160) νης πυρός κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην ἀγίαν ἐντυχούσαν φωνήν, καὶ διδόναι ἐντεῦθεν τῷ Θεῷ ἕκαστον τὸ λύτρον τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ ὡσπερ τινα ἀφορμὴν παρέχειν τῇ ἀνεικάστῃ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι καὶ φιλανθρωπίᾳ, ὥστε τούτων τυχεῖν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἕκαστον καὶ οὕτως ἀγωνιζομένους ἀπαλλαγῆναι τῶν ματαίων λίνων τοῦ μαμωνᾶ, φίλους νοητοὺς μετ' εὐνοίας προσδεχομένους* ἐν τοῖς μέλλουσιν αὐτοῦ
 15 αἰῶσι· καὶ γὰρ ταῦτα οὕτως ἐργαζόμενοι ἐκείνων ἀξιωθῆσόμεθα συγκληρονόμοι γενέσθαι τῶν τὰς αἰωνίους κατασχόντων κληρουχίας ἐντυγχάνειν τε τῷ Χριστῷ καὶ λύσιν λαμβάνειν τῶν ἐπιτασιμῶν.

2. Τούτων οὖν πάντων ἕνεκα ἐγὼ πολλάκις ῥηθῆεις Γρηγόριος σεβαστὸς καὶ μέγας δομέστικος, ὁ πολυαμάρτητος καὶ τοῦ Χριστοῦ
 20 δούλος ἀνάξιος ἐξ ἀρχῆς νεότητός μου καὶ μέχρι τοῦ παρόντος καιροῦ τοῦ γήρωσ μου, κενός τε καὶ μάταιος ὢν ἐκ πάσης ἀγαθῆς ἐργασίας, μόνην λείψανον ζωῆς ἔχων τὴν ἧς ἠξιώθητι ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον πίστιν τῶν Χρι|(A 161)στιανῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τούτων Ἰβήρων γένους τοῦ ὁμοφρονούντός τε καὶ συστοιχοῦντος κατὰ πᾶσαν ὁγμα-
 25 τικὴν παράδοσιν τῷ ὀρθοδοξοτάτῃ καὶ ἐνθεωτάτῃ τῶν Ῥωμαίων γένει καὶ τῇ κατ' αὐτοὺς μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐγγιχόμεν ἔτι ὢν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τῇ αὐτῇ συνεχόμενος ἐπιθυμῆς κατέλαβον τὰ ἐσπέρια καὶ ἕως τοῦ νῦν ἐφιέμεν τοῦ κτίσαι νόον τε περικαλλῆ καὶ περὶ αὐτὸν μοναστῶν καταγώγιον καὶ ἐν αὐτῷ

* Luca 16,9: ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα δεῖαν ἐκλίπη ὁ ἐξ ὧν ται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

1 προσδοκᾶν A. 1 τὲ A. 1 ἑαυτοῦ A. 2 φοβερὰν τὲ A. 3 ἐκάστου A. 4 ὀφειλόμενόν A. 5 φροντίζειν A. 5 ἕως A. 5 οὐ A. 8 ἀγίαν A. 9 ἕκαστος A. 10 ὡσπερ τινα A. 10 ἀνηκᾶστω A, ἀνικᾶστω B, ἀνεικᾶστω corr. K. 12 ἕκαστος A. 13 ἀγωνιζομένους A. 13 λίνων A. 14 μέλλουσιν A. 14 αὐτοῦ A. 15 αἰῶσι A. 16 κληρουχίας A. 17 τὲ A. 18 ἕνεκα A. 18 ἐγὼ A. 18 πολλά-

ყველასი და თავისი მკვდრეთით აღდგომის დღეს, იფიქროს იმ საზარელ და თავზარდამცემ განკითხვაზე ჩვენი ქრისტე ღმერთისა და მაცხოვრის სამართლიან განსჯისა, ყოველი საქმისათვის სამართლიან მიგებაზე, — ამიტომ საჭიროა ყოველი ძალღონით ვიზრუნოთ ამათ შესახებ, ვიდრე ვტრიალებთ სააქაო ცხოვრებაში, და ყოველნაირად ვეცადნეთ გონივრულად ვიცხოვროთ და ვიხსნათ თავი იმ საშინელი და საუკუნო სატანჯველისაგან და გეენის ცეცხლის საშიშროებისაგან, სახარების წმინდა ხმის მიხედვით, და A 160 თითოეულმა მივსცეთ აქ ღმერთს სასყიდელი ჩვენი სულისათვის, და როგორც ერთგვარი მიზეზი შივანიჭოთ ღვთის შეუდარებელ სიკეთეს და კაცთმოყვარეობას, რათა ამათ შეგვამთხვიოს, რათა თითოეულმა ქმნას სიკეთე ძალისაებრ თვისისა, და აშნაირი მოღვაწეობის წყალობით განთავისუფლებულ ვიქმნეთ მამონას ფუჭი ნათურებისაგან, რომ წარმოსახულმა მეგობრებმა კეთილგანწყობით მიგვიღონ მომავალ საუკუნეში*; ამას რომ აშნაირად მოვიღვაწებთ, ღირსნი ვიქნებით თანამემკვიდრენი გავხდეთ იმათი, რომელნიც ფლობენ საუკუნო ქონებას, და ქრისტეს მიერ მივიღოთ მიტევება შეცოდებათა.

2. ყველაფერ ამის გამო მე, ხშირად ხსენებული გრიგოლ სევასტოსი და დიდი დომესტიკოსი, ფრიად ცოდვილი და ქრისტეს უღირსი მონა, რომელიც იმთავითვე სიყრმიდან ვიდრე სიბერის დღევანდელ დღემდე ამაო და ფუჭი ვარ ყოველგვარი კეთილი საქმიანობისაგან, რომელიც ვარ მქონებელი სიცოცხლის ნაშთისა— მხოლოდ ჭეშმარიტი და მართლმადიდებელი რწმენისა, რომლისა ღირს A 161 ვიქმენ, რწმენისა ქრისტიანეთა, როგორც ეს გადმოცემული აქვთ ქართველებს, რომლებიც არიან რომი თანახმიერი და თანაგვარი უმართლმადიდებელესი (მთელი სარწმუნოებრივი გადმოცემის მიხედვით) და უღვთისნიერესი რომაელთა ტომისა და მათი ღვთაებრივი დიდი ეკლესიისა, — და, აი, იმთავითვე ვცდილობდი ჯერ კიდევ აღმოსავლეთში ყოფნისას და იმავე გულისზრახვით დავემკვი-

* იხ. ლუკა 16,9.

პის A. 18 Γρηγόριος A. 19 δομέστικος A. 19 πολυμάδρητος A. 20 ἐξ ἀρχῆς A, ἐκ B. 20 μέγρη A. 21-22 ἐργασίας A. 23 πιστῶν A. 23 χριστιανῶν A. 23 παρὰδοσῶν A. 24 ἰβήρων A. 24 δημοφανοῦτος A. 25 παρὰδοσῶν A. 25 ὁρθοδόξοι A. 25 καὶ ἐνθεωτάται A, <B. 27 αὐτοῦ AB. 28 ἐσπέριᾶ A. 28 ἐφιέμησ A. 29 μοιᾶστων A. 29 καταγῶσιον A. 29 αὐτῆ AB.

κοιμητήριον εἰς ἀνάπαυσιν τῶν ἐφαμάρτων ὀστέων μου, διὰ δὲ τὸ
 πλῆθος τῶν πεπραγμένων μοι δεινῶν σφαλαμάτων καὶ τῆς τοῦ κῆ-
 μου ταραχῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως καὶ τῆς ἐμῆς τόπον ἐκ τόπου ἀμεί-
 ψεως καὶ φιλοζώου διαγωγῆς οὐκ ἠξιώθη εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὸ
 5 θέλημα τῆς καρδίας μου.

3. Τανῦν δὲ κατὰ τοῦ γήρους μου καιρὸν οὐ κατ' ἐμὴν σύ-
 νεσιν ἢ ἐπιστήμην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν καὶ ἀγα-
 θότητα τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ τὸν πρὸς μὲ τὸν ἀνάξιον ἀμέτρητον οἰκ-
 τον τὸν πάντῃ μηδαμινὸν καὶ ἔσχατον οἰκέτην τοῦ κράτους αὐτοῦ
 10 | (A 162) ἀνανήψαι με τοῦ βαρυτάτου ὕπνου καὶ τῆς λυσιμελοῦς
 ῥαθυμίας τοῦ βίου τούτου ἠξίωσε καὶ ἐνθυμηθῆναι τὴν ἡμέραν τῆς
 ἐντεῦθεν ἀποδημίας μου καὶ τὸν προκείμενον φόβον τῶν πονηροτά-
 των μου πράξεων καὶ διαλογίσασθαι καὶ ὄραν ἐμαυτὸν τοῖς ἐνδον
 15 ὀφθαλμοῖς κενὸν καὶ ἄμοιρον θεαρέστου ἀπάσης πράξεως. Διόπερ
 καὶ προσέδραμον τῇ ἐμῇ τε καὶ πάντων τῶν κατ' ἐμέ ἀμαρτῶντων
 βεβαία ἐλπίδι καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν μετὰ θεὸν ἀντιλήψει τε
 καὶ βοηθείᾳ, τῇ ὑπερευλογημένῃ μητρὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν τῆ
 ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ καὶ ἀχράντῳ θεοτόκῳ, πρὸς δὲ καὶ τῷ ὑπερεν-
 δόξῳ καὶ μεγίστῳ προδρόμῳ τῷ βαπτιστῇ, τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπερβε-
 20 βηκότι πάντας τοὺς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, τῷ ἀγίῳ Ἰωάννῃ ὁμοίως
 δὲ καὶ τῷ φαινωτάτῳ μεγαλομάρτυρι καὶ ἀκροτάτῳ ἀθλητῇ τοῦ
 Χριστοῦ Γεωργίῳ τῷ θειοτάτῳ, τούτους πεποικῶς ἐμαυτῷ ὁδηγούς
 τε καὶ πρέσβεις πρὸς Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ
 τῆς κρίσεως καὶ σὺν πᾶσιν ἄλλοις ἁγίοις καὶ φίλοις τοῦ Χριστοῦ,
 25 | (A 163) ὠκοδόμησα ἐξ ὅλης καρδίας καὶ προθυμίας μου μόχθῳ
 πολλῷ καὶ δαπανημάτων ὑπερβολῇ ἐκκλησίας τέμενος καὶ οἶκον
 δόξης θεοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῶν τριῶν τούτων, ὧν
 ἀνωτέρω μεμνήμεθα ὑπερπεριδόξων ὠραίων τε καὶ μεγαλοπρεπέστα-
 30 τον κατὰ τὴν ἐνοῦσάν μοι δύναμιν καὶ κατὰ τὴν τῶν χρόνων φορὰν
 καὶ κατὰ τὸ ἀνίδρυτον ἔθνος τῶν οἰκούντων τὸν θέμα τῆς Φιλιπ-

1 κοιμητήριον A. 1 ἀνάπαυσιν A. 1 ὀστέων A. 2 πλῆθος A. 4 διὰ γω-
 γῆς A. 6 τάνυν A, τανῦν Petit. 6 γήρους A, γήρωσ B (Petit). 6-7 σύνεσιν A.
 7 ἐπιστήμην A. 7 φιλιανίαν A. 8 πούσμε A. 8 ἀνάξιον A. 9 μηδαμινὸν AB-
 9 οἰκέτην A. 11 ῥαθυμίας A. 11 ἐνθυμηθῆναι A. 13 διαλογίσασθαι A-
 13 ὄραν A. 14 ἀπάσης A. 14 δι' ὄπερ A. 16 ἐλπίδι A. 16 ἀντιλήψει A. 16 τὸ A-

დრე დასავლეთში და ვიდრე დღემდე მოწადინე ვიყავ ამეშენებია ტაძარი უმშვენნიერესი და მის გარშემო მონაზონთა თავშესაფარი, იქვე სამარხი დასასვენებლად ჩემი ცოდვილი ძვლებისა, ხოლო ჩემ მიერ ჩადენილ მრავალ საშინელ ცთომათა გამო და ქვეყნის დღევანთა და ცვალებათა გამო და ჩემი გადანაცვლების გამო ადგილიდან ადგილას და სიცოცხლისადმი სიყვარულის გამო ვერ ველირსე ბოლომდე მიმეტანა ჩემი გულის საწადელი.

ჰ. ხოლო ახლა, ჩემი სიბერის ჟამს, არა თუ ჩემი ვაგებით ან ცოდნით, არამედ ჩვენი ღმერთის გამოუთქმელი კაცთმოყვარებისა და სიკეთის წყალობით და იმის წყალობით, რომ განუზომელი წყალობა მოიღო ჩემდამი, რომელიც ვარ მისი სამეუფოს უღირსი და უკნინესი ბინადარი, და გამომათხიზლა ღრმა ძილისა- A 162
გან და ამ ცხოვრების მდოვრე უზრუნველობისაგან, და მომაგონა დღე ჩემი აქედან გამგზავრებისა (საიქიოს) და მოსალოდნელი შიში ჩემი ბოროტი საქმებისათვის; და მე დავეუკვირდი ჩემ თავს და დავეინახე ჩემი შინაგანი თვალებით, რომ ვარ ფუჭი და უმონაწილეო ღვთის მოსაწონი რამე საქმისა. ამიტომ მე მივმართე ჩემს და ყველა ჩემნაირი შეცოდებულის ჭეშმარიტ იმედსა და ყველა ქრისტიანეთა — ღმერთის შემდეგ — შემვედრებელსა და ღამხმარეს, ჩვენი ღმერთის ქრისტეს უმეტეს კურთხეულსა დედას, მარადის ქალწულსა მარიამს და უმანკო ღვთისმშობელს, აგრეთვე უმეტეს საკვირველსა და დიდებულსა წინამორბედს, ქრისტეს ნათლისმცემელს წმინდა იოანეს, ისევე როგორც უბრწყინვალეს მთავარმოწამეს და ქრისტეს უზეშთაეს თანამოღვაწეს ღვთაებრივ გიორგის; ესენი გავიხადე ჩემს მეგზურებად და მოციქულებად ქრისტე ღმერთთან დღესა მას საშინელს განკითხვისასა და ქრისტეს ყველა სხვა წმინდანთა და საყვარელთა თანა, და ავაშენე მთელი გულითა და სულით, მრავალი შრომითა და დიდძალი ხარჯების გაღებით ეკლესიის გალავანი და მასზე სახლი ღმერთის დიდებისა, პატივად და სადიდებლად სამთა ამათ, რომლებიც ზემოთ მოვიხსენიე, უაღრესად საკვირველთა, (სახლი) საუცხოო და დიდად მშვენნიერი ძალისაებრ ჩემისა და დროთა შესაფერისი, ფილიპოპოლის თემის A 163.

17 *ὑπὲρ ἐβλογημένη* A. 18-19 *ὑπερένδοξω* A. 19 *μεγίστω* A. 19 *βαπτιστῆ* A. 19-20 *ὑπερβεβηκότι* A. 20 *ἐκγενητῆς* A, *ἐν γεννητοῖς* B. 20 *ἀγία ἰωάννη* A. 21 *μεγαλομάρτυρι* A. 22 *πεποιητῶς* A. 22 *δογῶς* A, 26 *ὑπερβολῆ* Petit, *ὑπὲρ βολῶν* A, *ὑπερβολῶν* B. 27 *ἐπι* A, *ἐπεὶ* B. 27 *εἰς δόξαν καὶ τιμὴν* B. 27 *τρίων* A. 27 *ᾧ* A. 28 *ᾠραῖον τὲ* A. 29 *ἐνοῦσαν μοι* A. 29 *ὄναμιν* A. 30 *οἰκοῦντων* A.

πουπόλεως ἐν τοῖς βορειοτέροις μέρεσι τούτου, ἐν χειμάρρῳ τινὶ ὄχυ-
 ρῷ, ἐν τοῖς ὄρειοις τε τοῦ χωρίου διακειμένου, ὃ παρὰ τῶν ἐπιχω-
 ριαζόντων ὀνομάζεται Πετριτζός, Βασιλικῆς δὲ ἐπικέκληται,

4. Δπερ δι' εὐσεβοῦς τε καὶ τιμίου χρυσοβούλλου λόγου τῶν κρα-
 5 ταιῶν καὶ ἀγίων ἡμῶν βασιλέων ἐδωρήθη ἡμῖν ἀντὶ πολλῶν ἐμῶν καὶ
 μεγάλων δι' αἵματος ἀγόνων καὶ σπουδασμάτων, οὓς ἐκ νεαρᾶς ἡλι-
 κίας μέχρι τοῦ παρόντος τοῦ γήρως χρόνου διήγυσα καὶ μηδέ ποτε
 τοῦ αἵματός μου φεισάμενος μήτε τῶν συνόντων μοι συγγενῶν,
 10 | (A164) πρὸς δὲ μήτε τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν ὑπ' ἐμὲ ὑπὲρ εὐαρε-
 στήσεως τοῦ κράτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐν οἷς ἂν προσετάγην
 ἐν τε τοῖς ἐφίοις καὶ τοῖς ἐσπερίοις εἰς ἐπικουρίαν τῆς ῥωμαϊκῆς
 ἐπικρατείας, ὥστε καὶ ἐν αἰχμαλωσίαις δειναῖς κρατηθῆναι, ἔφθην
 μετ' οὐκ ὀλίγων συγγενῶν τε καὶ πιστῶν προσφιλεστάτων ἀνθρώπων
 15 μου, τῶν συσχεθέντων τούτων πάντων ἅμα ἐμοὶ εἰς χεῖρας ἐθνῶν,
 ἔάν οὖν εἶπω, ὅτι σπανίως τις τῶν γένει τε προσηκόντων καὶ τῶν
 ἐνθέῳ ἀγάπῃ ἐκδουλεύοντων ἐπὶ κλίνης ἰδίας φυσικῷ θανάτῳ τέθ-
 νηκεν, οὐδαμῶς ψεύσομαι· ἅπαντες γὰρ διὰ ξίφους καὶ χειρὸς τῶν
 τοῦ θεοῦ βταυροῦ ἐχθρῶν καὶ τῆς Ῥωμανίας τὰ ἑαυτῶν ἐκένωσαν
 αἵματα.

20 5. Νῦν οὖν ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἀξιὸν με πεποιήκε τελειῶσαι τὴν ἐφε-
 σιν τῆς καρδίας μου, καὶ ἀπηρτίσθησαν αἱ ἅγιοι ἐκκλησίαι σὺν τῇ περι-
 αὐτὰς τετειχισμένη μονῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ κελλίοις ἐξ οἰκείων μου
 πλείστων τε καὶ διαφόρων ἀναλωμάτων· τολμῶ γὰρ λέγειν, ὡς οὐκ
 25 ἐξ ἐτέρων ἀλλοτρῶν τινῶν* | (A 165) [χρημάτων ἢ ἀδικημάτων
 τινῶν, ἔτι δὲ ἐξ ἀγγαρείας καὶ παρολκῆς καὶ ὑπηρεσίας τῶν ἐμῶν
 παροίκων, βιαζομένων αὐτῶν εἰς τὰς τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν κτίσεις
 κακοπαθεῖν ἢ εἰς τὴν τῆς περι αὐτὰς εἰρημένης μονῆς, ἀλλ' ἐξ
 ἐμῶν δικαίων καὶ ἰδιοκτητῶν πόνων τε καὶ σπουδασμάτων προσγε-
 νομένων μοι.

* յծոս Մըմըճ A-Պո հըճԵ ծոճԵ ծոլըճըլ ՄոճճոսԵճըճըճըճը յլլոս տճո
 ըճճճըճ (165. 166). Մըճըճըճ B-Պո.

1 βοιωτέροις A. 1 μέρεσι A. 1 τινὲ A. 2 ὄρειοις A. 2 τὲ A. 2 διακει-
 μενον P e t i t, διακειμένου AB. 3 ἐπιχωρταζόντων A. 3 Βασιλικῆς A. 4 τὲ A.

მოსახლეთა დაუმკვიდრებელი ტომის შესათერისი, ფილიპოპოლის უფრო ჩრდილო მხარეში, ერთ მთავარ ხევში იქ მდებარე იმ სოფლის საზღვარზე, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებლები უწოდებენ პეტრიწოს, ხოლო მეტსახელად ვასილიკისი ჰქვია,

4. რომელიც მოგვენიჭა ჩვენ ჩვენი თვითმპყრობელი მეფეების სარწმუნო და პატიოსანი ორქობეჭდით ნაცვლად ჩემი მრავალი დიდი სისხლდამღვრელი ბრძოლებისა და მსახურებისა, რომლებიც მე გავწიე ჭაბუკური ასაკიდან დაწყებული ვიდრე აწინდელ სიბერემდე; არასოდეს არ დამიზოგავს სისხლი ჩემი, არც ჩემთან A 164 მყოფ ნათესავეებისა, აგრეთვე არც ჩემი ხელქვეითი მრავალი ერისა, რომ კარგად ყოფილიყო მათი მეფობის ძალაუფლება, როდესაც მე მებრძანა, როგორც აღმოსავლეთის ისე დასავლეთის მხარეებში სამსახური გამეწია რომაული სახელმწიფოსათვის, ისე რომ საშინელ ტყვეობაშიც ჩავვარდნილვარ არა მცირედი ნათესავეებითურთ და ერთგული მახლობლებითურთ; ყველა ესენი ჩემთან ერთად წარმართთა ხელში მოხვედრილან, თუ ვიტყვი იმასაც, რომ იშვიათად თუ ვინმე ჩვენი ტომისაგანი და ღვთივჩაგონებული სიყვარულით მსახურთაგანი საკუთარ სარეცელზე ბუნებრივი სიკვდილით მომკვდარა;—არ ვიტყუებ: ყველამ თავისი სისხლი დაღვარა ღვთიური ჯვარისა და საბერძნეთის მტერთა მახვილით და ხელით.

5. ახლა, როდესაც ღმერთმა ღირს მყო ამესრულებინა ჩემი გულის წადილი, გასრულდნენ წმინდა ეკლესიები მათ გარშემო მოზღუდვით მონასტრითურთ და სენაკებით ჩემი საკუთარი დიდძალი ხარჯით, გავბედავ და ვიტყვი, რომ არა სხვა რაიმე თანხებით ან რაიმე უსამართლობით, არც კიდევ ჩემი გლეხების შრო- A 165 მის და სამსახურის გამოყენებით, რომლებიც წმინდა ეკლესიების აშენებაზე იწვალებდნენ ან მათ გარშემო ხსენებულ მონასტრის აშენებაზე, არამედ ჩემი მართალი საკუთრივ შეძენილი შრომით და გარჯით მოხდა ეს.

4 χρυσοβόλου A. 5 ἀγίων A. 6 ἐκ νεδράς A. 7 μέγρη A. 7 χρόσιον A. 9 δε" A. 9 ἕπ' ἐμὲ A. 9 ἕπερ A. 11 ἐώσις A. 11 ἐσπερσις A. 11 ἐπίκουριαν A. 13 τὲ A. 13 πιστων A. 14 ἄμα A. 14 ἐμοῖ A. 15 εἶπα A. 15 τῆς A. 15 τὲ A. 17 ἄπαντες A. ἐαυτων A. 20 ἐπει" A, ἐπειδὴ B. 21 ἐφασῶ A. 21 ἀγίαι A. 22 τετειχίσμενη A. 23 τὲ A. 24 τῶσιν A. 25 ἕπερ ἕπιρχειας B, ἕπηρχειας ჩვენ იკონიექტურა.

Κεφάλαιον β'

Περὶ δωρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν
ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ
καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος

5 1. Δεδώκαμιν τε καὶ ἐβεβαιώσαμεν ἐκ τῶν δι' εὐσεβῶν χρυσο-
βούλλων δωρηθέντων ἡμῖν κτημάτων πατρικῆς κατασχέσεως λόγῳ
ἐπὶ ἀναφαιρέτῳ καὶ τελείᾳ δεσποτεῖᾳ καὶ ἀληθεῖ ἐξουσίᾳ, ἅτινα καὶ
λογίσιμα γεγονότα τοῖς εὐσεβεσι χρυσοβούλλοις λόγοις ὑπεβεβαιώθησαν,
ὧν πρῶτον τε καὶ ἀρχόμενον ἐν τῷ αὐτῷ θέματι μὲν Φιλιππουπόλεως
10 διακείμενον κάστρον ἦτοι τὸ χωρίον τὸ ἐπονομαζόμενον Πετριτζός, ὃ
Βασιλικῆς ὀλοκλήρως ἐγχωρίοις ἐπιλέγεται, σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀγρι-
δίοις, τῷ τε ἀγρῷ τῷ λεγομένῳ Ἰάννωβα, ὅπερ νῦν μετωκοδομήθη
εἰς μοναστήριον, καὶ τῷ ἀγρῷ Βάτζοκοβα καὶ τῷ ἀγρῷ Δοβρολόγκῳ
καὶ τῷ ἀγρῷ Δοβραστάνῳ καὶ τῷ ἀγρῷ Βουρσέως καὶ τῷ ἀγρῷ
15 Ἀλάκουβα σὺν τῷ λεγομένῳ Ἄβροβα, καὶ οὗτοι οἱ ἀγροὶ πάντες με-
τὰ τοῦ προλεχθέντος κάστρου σὺν πάσῃ τῇ τούτων περιοχῇ καὶ
διωρισμένῃ διακρατήσῃ καὶ ἀρχαίᾳ κατασχέσει καὶ παντοίῳ προνο-
μίῳ καὶ πάσῃ προσόδῳ κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ προβάντος τούτων
περιορισμοῦ.

20

2. Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ παράκειμενον αὐτοῖς χωρίον
τὸ ἐπονομαζόμενον Στενίμαχος σὺν τοῖς παρ' ἐμοῦ κτισθεῖσιν ἐν
αὐτῷ δυσὶ κάστροις, πρὸς δὲ καὶ τοῖς ἀγριδίοις αὐτῶν ἡγουν τοῦ τε
Λιπιτζοῦ καὶ τοῦ ἀγροῦ τοῦ λεγομένου τῆς Ἀγίας Βαρβάρας τοῦ
25 παρακειμένου τῷ Πρενέζῃ σὺν τοῖς ἡσυχαστηρίοις αὐτοῦ, τοῦ τε
ἀγίου Νικολάου, τοῦ ἀγίου Ἡλιοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Γεωργίου τοῦ δια-
κειμένου ἄνω, ὁμοίως καὶ τὸ διακείμενον κάτω πλησίον τοῦ χωρίου
καὶ ταῦτα ὁμοίως ἐξ ὀλοκλήρου μετὰ πάσης τῆς ἀρχαίας τούτων
περιοχῆς καὶ διακρατήσεως καὶ κατὰ τὸν παρ' ἐμοῦ [(A 167) γενόμε-
30 νον αὐτῶν περιορισμὸν ἀναμεταξὺ ἐκείνων καὶ τοῦ κάστρου μου τῶν
Βοδινῶν.

3. Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ κάστρον τὸ ὀνομαζόμενον Βά-
νισκα σὺν τῇ βρῦσει καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ πασι χωρίοις τε καὶ

11 ὀλοκλήρος B. 11 «ἐγχωρίοις ἑρριόνοβοι, ἑρριόνοβοι ἑρριόνοβοι ἑρριόνοβοι
ἐγχωρίως» Petit. 12 τοῦ τε ἀγροῦ τοῦ λεγομένου B. 31 βοδινῶν A, βοδι-

თავი მეორე

შესახებ საჩუქრებისა და შესაწირავთა, რაც
შევწირეთ ჩვენ წმინდა ეკლესიას, რომელზედაც
გვაქვს საუბარი

1. მივეციით და დავემტკიცეთ ჩვენდამი უწმინდეს ოქრობეჭდებით მონიჭებულ მამულთაგან, მამისეული მფლობელობით რომ მეკუთვნის მე განუსხვისებელი სახით, საბოლოო პატრონობით და ჭეშმარიტი ხელისუფლობით, ის მამულები, რომლებიც ანგარიშდებულა უწმინდესი ოქრობეჭდებით და დამტკიცებულა. ამათგან პირველ რიგშია იმავე ფილიპოპოლის თემში მდებარე ციხე თუ სოფლად წოდებული პეტრიწონი, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებნი საყოველთაოდ უწოდებენ ვასილიკისს, მისითა ყანებითა; აგარაკი, რომელსაც ეწოდება იანოვა, რომელიც ახლა გადაკეთდა მონასტრად; აგარაკი ბაჩოკოვა და აგარაკი დობროლონგი, აგარაკი დობროსტანი და აგარაკი ბურსეოსი, აგარაკი ლალკუვა და მასთან ერთად ეგრეთწოდებული ავროვა. ეს აგარაკები ყველანი წინათ ხსენებული ციხითურთ მთელი მოცულობით და შემოსაზღვრული მამულებით, ძველი ქონებით და ყოველგვარი უფლებითა და ყველა შემოსავლით წინდაწინ შედგენილი მათი სიის მიხედვით.

2. ამათ გარდა მივეცი აგრეთვე მათ გვერდით მდებარე სოფელი, რომელსაც სტენიმახი ეწოდება, იქ ჩემ მიერ აგებული ორი ციხითურთ, აგრეთვე მათი აგარაკებითურთ, სახელდობრ: ლიპიწონის აგარაკი; ეგრეთწოდებული წმინდა ბარბალეს აგარაკი, რომელიც პრენეზის გვერდით მდებარეობს, მისი სოხასტრებითურთ; წმინდა ნიკოლოზის, წმინდა ელიას და ზემოთ მდებარე წმინდა გიორგის აგარაკი, ისევე როგორც ქვემოთ მდებარე (აგარაკი), რომელიც სოფელს აკრავს; და ესენი ასევე სრულად მათი მთელი ძველი მოცულობით და მამულებით, მათი ჩემ მიერ შემოწერილი საზღვრით, რომელიც გავავლე ვოდინის ციხესა და მათ შორის. A 167

3. ამათ გარდა მივეცი აგრეთვე ციხე ეგრეთწოდებული ვანისკა წყაროითურთ და მისი ყველა სოფლით და აგარაკებით
 ობ B, ვოტანახსა Q. 32-33 Βάνισα A, Βάνισα B*, ვანსკა Q. 33 ὅν τῆ
 βεῖσαι] ახალ ციხითურთ ვრისით Q. 33 πᾶσι A. 33 τῆ A.

* L. Petit: წერს Βάνισα-ს ბოლო გაურკვეველია; უფრო Βάνισα ან Βάνισα ან Βάνισα უნდა იკითხებოდეს

ἀγριδίους ἔτι τε καὶ ταῖς πλανηναῖς μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς περιο-
χῆς καὶ ἀρχαίας διακρατήσεως.

4. Ὅμοίως δέδωκα καὶ ἐν τῇ Τοπολινίτζῃ τὸ πραιτώριον τὸ
ὀνομαζόμενον χωρίον Γέλλοβα μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ
5 διακρατήσεως.

5. Ἐπι δέδωκα εἰς τὴν δηλωθεῖσαν μονὴν ἡμῶν καὶ τὰς ἐν
αὐτῇ ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τῷ θέματι τοῦ Βολεροῦ κατὰ τὴν τοποθε-
σίαν τοῦ βάνδου Μοσυνοπόλεως τὸ προάστειον τὸ ὀνομαζόμενον τοῦ
Ζαούτζῃ μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς περιοχῆς καὶ ἀρχαίας διακρατή-
10 σεως, καὶ ἐντὸς δὲ τοῦ κάστρου Μοσυνοπόλεως τὰ ἀγορασθέντα παρ'
ἔμου οἰκοστάσια καὶ τοὺς οἰκείους ἀναλώμασιν ἀνοικοδομηθέντας ἐν
αὐτοῖς οἴκους, πρὸς δὲ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Βαρδάνη τοῦ ἀνθρώπου
ἡμῶν καὶ γεγονότος προνοητοῦ ἐξ ἡμετέρου λογαρίου ἀγορασθέντα
15 ὀσπίτια ὡσαύτως ἐντὸς | (A 168) τοῦ κάστρου Μοσυνουπόλεως με-
τὰ καὶ τοῦ ἐκτὸς μοναστηρίου, τοῦ ἐπ' ὀνόματι καὶ τιμῇ τοῦ ἀγίου
Γεωργίου ἰδρυμένου κατὰ τὸ ὄρος τὸ Παππίκιον, μετὰ τῶν ἀμπελώ-
νων αὐτοῦ καὶ τῶν χωραφιαίων καὶ τοπίων ἀπάντων καὶ τῶν κή-
πων καὶ τῶν λοιπῶν ὅλων ἀκινήτων αὐτοῦ δικαίων καὶ τοῦ μετο-
χίου τοῦ ἐντὸς τοῦ κάστρου Μοσυνουπόλεως.

20 6. Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ θέματι κατὰ τὸ βάνδον τὸ Περιθεώριον
τὸ ὄν τε καὶ διακείμενον καὶ λεγόμενον προάστειον τοῦ Μηναῖ καὶ
τὰ προστεθέντα εἰς τοῦτο χωραφιαῖά τε καὶ παντοῖα τόπια, καθὼς
ἐν τῷ τῆς παραδόσεως πρακτικῷ περὶ τούτων σαφέστατα γέγραπται.

7. Καὶ ἐντὸς δὲ τοῦ κάστρου τοῦ Περιθεωρίου τὴν διακειμέ-
25 νην αὐλὴν καὶ δεσποζομένην παρὰ Ἀπασίου τοῦ αὐταδέλφου τοῦ
Ἀχσαρτάνου τοῦ τοπάρχου ἐκείνου καὶ ἡμετέρου γαμβροῦ μετὰ πάν-
των τῶν οἰκοδομημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς παντοίας διακρατήσεως.

8. Ταῦτα δὲ πάντα, ὧν προγέγραπται ἀνωτέρω τὰ ὀνόμα-
τα, ἐδωρησάμην, ἀπεντεῦθεν ἐν τῷ Ἰβηρικῷ μοναστηρίῳ μου
30 τῷ ναῶ τῆς ὑπεραγίας | (A 169) θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης
μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς ἀρχαίας περιοχῆς τε καὶ διακρα-
τήσεως καὶ πάντων τῶν ἀκινήτων δικαίων, πρὸς δὲ καὶ τῶν
ἐν αὐτοῖς ζευγαρίων, ἔτι τε καὶ ἀπάσης τῆς οὔσης ἐν τούτοις κα-

1 ἔτι τὸ Α. 1 πάσης Α. 1-2 περιοχῆς Α. 2 διὰ κρατήσεως Α. 4 περιο-
χῆς Α. 6 μονὴν Α. 7 ἀγίας Α. 7 θέματι Α. 8 Βοσυνοπόλεως Β. 9 Ζαούτζῃ Α.
9-10 διὰ κρατήσεως Α. 10 Βοσυνοπόλεως Β. 11 οἰκοστάσια Α. 11 οἰκείους Β.
11 ἀνοικοδομηθέντας Α. 14 ὀσπίτια Α. 14 Βοσυνουπόλεως Β. 15 τιμῇ 18 ἀκη-

თურთ, საძოვრებით, და მთელი მათი შემცველი ძველ მამულებით.

4. აგრეთვე მივეცი ტოპოლინიწში მდებარე პრეტორიონი, ეგრეთწოდებული სოფელი გელოვა მთელი მისი ზღვრითა და მამულებითა.

5. აგრეთვე მივეცი ჩვენს ხსენებულ მონასტერს და იქ მდებარე წმინდა ეკლესიებს ვოლერონის თემში მოსინოპოლის ვანდის ადგილმდებარეობაში ეგრეთწოდებული ზაუწის პრასტინი მთელი თავისი საზღვრებით და ძველი მამულებით, ხოლო მოსინოპოლის ციხის შიგნით ჩემ მიერ ნაყიდი სამოსახლო ადგილები და აქ ჩემი საკუთარი ხარჯით აშენებული სახლები; გარდა ამისა ჩვენი ყმის, ყოფილი მოანგარიშის ხელით ნაყიდი სახლები, ისევე როგორც მოსინუპოლის ციხის შიგნით მონასტრის გარეთ დაფუძნებული მონასტრითურთ წმინდა გიორგის სახელობისა და პატივისა პაპიკიონის მთის ძირში, მისი ვენახებითურთ და ყანებითურთ, მთელი ადგილებით და ბალებითურთ და ყველა დანარჩენი უძრავი ქონებით და მოსინუპოლის ციხის შიგნით მეტოქითურთ. A 168

6. აგრეთვე იმავე თემში პერითეორიონის ვანდის მხარეში მდებარე ეგრეთწოდებული მინას პრასტინი და მასთან დაკავშირებული ყანებით და ყოველგვარი მიწებით, როგორც ეს ამათ შესახებ ნათლად სწერია გადაცემის ოქმში.

7. აგრეთვე პერითეორიონის ციხის შიგნით მდებარე კარმიდამო, რომელიც ჩემი ძმის აბაზის მოურავის და ჩვენი სიძის ახსართანის მფლობელობაში იყო, ყველა იქ არსებული შენობებით და ყოველგვარი ქონებით.

8. ყველაფერი ეს, რაც ზემოთ ჩამოვთვალე სახელდებით, მივეუძღვენი ამიერიდან ჩემს ქართულ მონასტერში არსებულ პეტრიწონიტის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის ტაძარს მთელი მათი ძველი საზღვრებით და მამულებით და ყველა უძრავი სამართალითა, აგრეთვე მათში არსებული უღლებითა, ისევე როგორც მთელი იქაური ნათესებითა და ყოველგვარი სხვა მოძრავი და თვით-

ηἴτων A. 18-19 μετοχείου A. 19 Βοσσυνοπέλεως B. 21 τὸ ἄν A. 21 τὲ A. 21 διαχείμενον A. 22 χωρῆματα τὲ A. 22 παντοῖα τόπια A. 22 καθῶς A. 23 παραδῶσεως A. 24-25 διὰ χειμένην A. 25 παραδῶσιον A. 26-27 πάντων A. 27 διὰ κραίσεως A. 30 Περειθουρίσης AB. 31 περιόχης A. 31 τὲ A. 32 διὰ κρατήσεως A. 33 τὲ A. 33 ἀπάσης A.

τασποράς καὶ λοιπῶν παντοίων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων εἰδῶν, καὶ ἀπαξάπλως πάσης προσόδου καὶ προνομίου τούτοις ἀρμοζομένου.

9. Ὁ δὲ μακάριος καὶ γνησιώτατός μου ἀδελφός ὁ ἀποιχόμενος μάγιστρος Ἀπάσιος ἐτύπωσεν ἐν τῇ ἐγγράφῳ αὐτοῦ διατυπώσει, ὅτι «ἐνθα ἂν θηλήσῃ ὁ αὐτάδελφός μου ὁ Γρηγόριος κτίσαι ἐκκλησίαν καὶ μοναστήριον αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ τάφον ἐν ᾧ τεθήσεται, ἐκεῖσε καὶ μου τὸ σῶμα ταφῆτω». Πρὸς τούτῳ δὲ καὶ ἄλλοις πολλοῖς οἷς ἔγραψε, μερίδα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐνέφηγε τὸ χωρίον αὐτοῦ, ὃ Πριλόγκιον λέγεται, τὸ διακαίμενον τῷ θέματι τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν ἀρχοντίαν τὴν ὀνομαζομένην Στεφανιανᾶ, ὅπερ καὶ εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου ὑπάρχει δεδωρημένον αὐτῷ εἰς ἀντάμειψιν τῶν κτημάτων αὐτοῦ, | (A 170) ὡς περ ἐν τῇ μεγάλῃ καταλέλοιπεν Ἀντιοχεῖα.

10. Καὶ οὕτως ἐτύπωσεν ἐν τῇ δηλωθείσῃ ἐγγράφῳ αὐτῷ διατυπώσει, ὅτι «εἰ μὲν οὐχ εὖρη καιρὸν ὁ αὐτάδελφός μου τοῦ οἰκοδομῆσαι ἐκκλησίαν καὶ μοναστήριον, ἐνθα αἰεὶ θιάπτηται τὸ ἐμὸν σῶμα, ἐκεῖσε δοθήτω τὸ τοιοῦτον χωρίον μου τὸ Πριλόγκιον».

11. Ἐπεὶ δὲ θεοῦ ὀδηγοῦντός με ἠκοδομήθη παρ' ἐμοῦ ἡ εἰρημένη σεπτὴ ἐκκλησία καὶ ἡ μονή, ἐποιήσαμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν ἐκείνου προτροπὴν καὶ διάταξιν, ἀγαγόντες τὸν τύμβον τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ εἰς τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν ἡμῶν τὴν οὖσαν ἐν τῇ μονῇ, καὶ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ ἡμῶν τοῦτον τεθήκαμεν, ἐνταφιάσαντες αὐτὸν ὡς θέμις ἐκ τῆς συνεχούσης με διαπύρου συνοχῆς τε καὶ λύπης περὶ τῆς ἐκείνου ἐντεῦθεν ἀποδημίας, τὰ εἰκότα ὑπὲρ αὐτοῦ πάντα πεποικηότες ἐντίμως τε καὶ φιλοτίμως, πᾶν σέβας καὶ πάντα πόθον ἡμῶν, ὃν εἶχομεν πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνύμενοι καὶ πάντα τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐν ἀκριβεῖα γνησίως τυπώσαντες, | (A 171) ἅπαντα τὰ διανεμηθέντα ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐμαῖς χερσὶ διανείμαντες ἐκ τῶν ἐμῶν θησαυρῶν καὶ χρημάτων εὖ τε καὶ καλῶς διαπράξαντες, ἔτι ἐν τῇ Θεοδοσιουπόλει ὑπάρχοντες.

12. Τανῦν δὲ εἰς τὰ ἐσπέρια παραγενόμενοι τὸ εἰρημένον χωρίον αὐτοῦ τὸ Πριλόγκιον κατὰ τὴν ἐκείνου διάταξιν δεδώκαμεν εἰς τὴν πολλάκις εἰρημένην καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ κοι-

1 κατασποράς A. 1 τὲ A. 2 ἀπαξ ἀπλως A. 2 ἀρμοζομένου A. 3 γνησιώτατός μου A. 4 μάγιστρος A. 5 θηλήσει A. 5 Γρηγόριος A. 6 μοναστήριον A. 7 ἐκεῖσαι A. 7 σῶμα A. 9 Πριλόγκιον A. 10 ἀρχοντίαν A. ἀρχοντίαν B, ἀρχοντεῖαν Petit. 10 δι' εὐσεβοῦς A. 11 κτημάτων ἢ 3. 3 ο 6, κτιμάτων A, κτισμάτων B. 13 οὕτως ex οὗτος A. 15 ἐνθα

ძრავი რამეებითა და, საერთოდ, ყოველი შემოსავლითა და მათთან დაკავშირებული უფლებებითა.

9. ხოლო ნეტარსა და ღვიძლ ძმას ჩვენსას, განსვენებულ აბაზ მაგისტროსს, თავის წერილობითს ანდერძში ასე დაეწერა, რომ „სადაც ინებოს ჩემმა ძმამ გრიგოლმა თავისი ეკლესიისა და მონასტრის აშენება, აგრეთვე საფლავისა, სადაც დაიმარხოს, იქ დაიმარხოს ჩემი გვამიც“. ამას გარდა სხვა ბევრი რამეც დაეწერა, თავისი სულის ნაწილად დაეწესა თავისი სოფელი, რომელსაც პრილონგიონი ჰქვია და რომელიც მდებარეობს თესალონიკის თემში სტეფანიანას საარქონტოში, რომელიც მას ბოძებული ჰქონდა პატიოსანი ოქრობეჭდით ნაცვლად მისი მამულებისა, რომლებიც დაუტოვებია დიდ ანტიოქიაში.

A 170

10. ესეც დაწერა ზემოხსენებულ ანდერძში, რომ „თუ ჩემი ძმა დროს ვერ იპოვის, რომ ააშენოს ეკლესია და მონასტერი, სადაც სამუდამოდ დაიმარხოს ჩემი გვამი, იქ მიეცეს ეს ჩემი სოფელი პრილონგიონი“.

11. ხოლო რადგან ღვთის წინამძღოლობით ჩემ მიერ აგებულ იქმნა ხსენებული წმინდა ეკლესია და მონასტერი, მოვიქეცით მისი სურვილისა და ბრძანების მიხედვით და მოვიტანეთ მისი ლარნაკი ამ ჩვენს ეკლესიაში, რომელიც მონასტერშია, და ჩვენს სამარხში დავდეთ და დავასაფლავეთ იგი, როგორც ეს შეეფერება ჩემს მწველ მწუხარებასა და ტკივილს მისი ამ ქვეყნიდან წასვლის გამო; ყველაფერი გავაკეთეთ მისი შესაფერისი პატივით და სიყვარულით, გამოვიჩინეთ მის მიმართ სრული მოწიწება და სრული სიყვარული, და დავაწესეთ ზედმიწევნით მისი სულის სამსახურისათვის ყველაფერი, ყველაფერი დავანაწილეთ მისი სულის ხსნისათვის და ჩემი ხელით გავუნაწილე ჩემი საგანძურებიდან და საფასეებიდან და კარგად მოვიმოქმედეთ ჯერ კიდევ, როდესაც თეოდოსიუპოლში ვიყავით.

A 171

12. ახლაც დასავლეთში რომ მოვედი, ზემოთ ხსენებული სოფელი მისი პრილონგიონი, მისი ბრძანების მიხედვით; მივეციოთ ჩემ მიერ ხშირად ხსენებულ ეკლესიას და იქაურ სამარხს, რო-

ἀπὸ θάπτηται A, ἔσθαι ἐσθάπτηται B. 17 δὲ θεοῦ με A. 17 ἀποδομήθει A. 18 μοῦνη A. 19 διὰ τὰς A. 20 τοῖς αὐτοῦ A. 22 θέμις A. 23 ἕπερ A. 24 τὲ A. 25 ὄν A. 27 ἀπαντα A. 27 ψυχῆς A. 29 διὰ πράξαντες A. 29 Θεοδοσιου-πὸς A. 31 τὰ ψὸν A. 31 ἐσπέριον A. 32 Περιλόγιον A. 33 πολλίαις A. 33-30,1 κοιμητηρίον A.

μητήριον, ἐν ᾧ τέθραπται τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ ἐμοὶ λίαν ποθεινόν
καὶ ἐτυπώσαμεν γενέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὰς διηγεκείς τε καὶ ἐκτε-
νεῖς καὶ ἱερὰς λειτουργείας ὁσημέραι ἐκτελουμένας, ὡς παρακατιῶν
γέγραπται. Ἐδόθη δὲ τὸ τοιοῦτον χωρίον τὸ Πριλόγκιον μετὰ τῶν
5 παλαιῶν κάστρον αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀγριδίων καὶ ξενοδοχείων
καὶ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ ἀρχαίας διακρατήσεως μετὰ πάν-
των τῶν δικαίων αὐτοῦ.

13. Πρὸς τούτοις καὶ ταῦτα προσέθηκον ἐν τῇ ἐγγράφῃ δια-
τυπώσει αὐτοῦ ὁ μακαρίος μου ἀδελφὸς λόγι ληγάτου μοι δεδω-
10 κῶς | (A 172) ἐκ τῶν δεδωρημένων αὐτῷ δι' εὐσεβοῦς χρυσοβούλ-
λου τοπίων τὸ χωρίον, ὃ Σραβίκιον λέγεται, σὺν τῇ Καισαροπόλει
τῇ διακεμένη ἐν τῷ θέματι τῶν Σερρῶν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ βάν-
δου Ζαβάλτας μετὰ τῆς λίμνης αὐτῆς καὶ τῶν ὄφαροτοπίων καὶ τοῦ
ὑπ' αὐτὴν ἀγριδίου τοῦ λεγομένου Γλαύνωνος, δεσπότην τέ με ἐποί-
15 ησεν κληρονόμον τε καὶ ἄρχοντα ἕστατον τοῦ τοιοῦτου κάστρου
καὶ τοῦ χωρίου. Ἐγὼ δὲ διὰ τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἀφόρητον πόθον μου
καὶ διὰ τὸ μὴ τινος χρήζειν με τῶν βιωτικῶν πραγμάτων (χάρτι
γὰρ θεοῦ καὶ εὐδοκίᾳ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος ἀντιλήψει τε καὶ χαρᾷ
τῶν κραταιῶν καὶ ἁγίων ἡμῶν βασιλέων καὶ διὰ τῆς ἐμῆς ὑπερβαλ-
20 λούσης σπουδῆς οὐδενὸς ἔχρηζον, ὡσπερ εἶρηται), διόπερ τὸ εἰρημέ-
νον κάστρον τε καὶ χωρίον, ὃ λόγι ληγάτου μοι καταλέλοιπεν, ἐτύ-
πωσα καὶ αὐτὸ εἰς τὸ δηλωθὲν ἡμῶν μοναστήριον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ
ἁγίαν ἐκκλησίαν καὶ εἰς ὃ τέθραπται κοιμητήριον ὑπὲρ | (A 173)
ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας.

25 14. Τῶν δὲ προειρημένων κάστρον τε καὶ χωρίων καὶ προασ-
τείων ἀπάντων τῶν καὶ δωρηθέντων εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν ἡμῶν
καὶ τὸ μοναστήριον τὸ Ἰβηρικὸν τὸ καλούμενον Πετριζὸς αἰ ὀνομα-
σίαι πάσαι ἐν τῷ εὐσεβεῖ καὶ τιμίῳ χρυσοβούλλῳ, ὃ γέγονε τῇ μονῇ,
πάντα ἀνατάττονται.

30 15. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα εἰρηκέ τε καὶ ἐτύπωσεν ὁ δηλωθεὶς
μακαρίτης ἀδελφός μου ἐκ τε τῶν κτημάτων καὶ τῶν χρημάτων
αὐτοῦ ταῖς ἐμαῖς χερσὶ διανεμηθῶν ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτη-
ρίας ἀπὸ τε νομισμάτων καὶ παντοίων χρημάτων ἀσημίων τε καὶ

1 κοιμητήριον A. 2 ὑπὲρ A. 2 τὲ A. 3 ἱερὰς A. 3 ὁσημέραι A. 3 πι-
ρακατιῶν A. 4 Πριλόγκιον A. 6 πάσης A. 10 δεδωκῶς A. 12 θέματι A.
13 ὄφαροτοπίων A. 14 Γλαύνωνος A, Γελαύνωνος B, ἔλαύνωνος Q.
15 ἐποίησε B, ἐποίησεν A. 15 τὲ A. 15 κάστρου τε καὶ B. 16 ἐγὼ A. 18 τὲ A.

მელშიც დასაფლავებულია მისი გვამი, ჩემ მიერ ძალიან დატირებული, და დავაწესეთ მისთვის სათანადო ლოცვა მრავალი და ჟამისწირვა, ყოველდღე შესასრულებელი, როგორც ეს სწერია ქვემოთ. ხოლო მიეცა ეს სოფელი პრილონგიონი მისი ძველი ციხეებითურთ და მისი კუთვნილი აგარაკებითა, სასტუმროებითა და მთელი მისი საზღვრებითა და ძველი მამულებით და ყველა მისი ქონებითა.

13. გარდა ამისა ესეც დაემატა თავის ანდერძში სანატრელ ჩემ ძმას და მოეცა ჩემთვის ლელატის სახით მისთვის პატიოსანი ოქრობეჭდით ბოძებული ადგილებიდან სოფელი, რომელსაც ზრავიკი ეწოდება, კესაროპოლითურთ, რომელიც მდებარეობს სერის თემში, ზაბალტის ვანდის სანახებში, მისი ტბითურთ და სათევზეებითურთ და აგარაკითურთ, რომელსაც ეწოდება ლლავნონი, და მე გამომაცხადა მემკვიდრე პატრონად და ამ ციხისა და სოფლის მუდმივ მთავრად. ხოლო მე მისდამი აუტანელი მწუხარებისა გამო, რომ არა მაქვს სურვილი საცხოვრებელი ქონების მოხვეჭისა (ვინაიდან ღვთის ნებით და მისი სიკეთის წყალობით, თვითმპყრობელი ჩვენი წმინდა მეფეების დახმარებითა და მეოხებით, და ჩემი უზომო მეცადინეობით არაფერი მაკლდა, როგორც ვთქვი), ამიტომ შემოხსენებული ციხე და სოფელი, რომელიც ლელატის სახით იყო ჩემთვის დატოვებული, განვაწესე და მივეცი იმავე ხსენებულ ჩვენ მონასტერს და იქ მყოფ წმინდა ეკლესიას და სამარხს, სადაც იგი არის დამარხული, მისი სულის საცხონებლად.

14. ჩვენი წმინდა ეკლესიისა და იბერთა პეტრიწონის სახელობის მონასტრისადმი შეწირული ყველა შემოხსენებული ციხეების, სოფლებისა და პრასტინთა სახელები — ყველა აღნუსხულია პატიოსანსა და სარწმუნო ოქრობეჭედში, რომელიც მიეცა მონასტერს.

15. ბევრი სხვაც თქვა და განუწესა ხსენებულმა ნეტარმა ჩემმა ძმამ თავის მამულთა და განძთაგან, რომლებიც ჩემი ხელით იქნენ განაწილებული მისი სულის საცხონებლად, ფული და ყოველგვარი ჭურჭელი ვერცხლისა და შესამოსელი და სხვა ყოველგვა-

18 *χαρα* A. 20 *ἄπερ βαλλιστής* A. 21 *τὲ* A. 21 *λόγῳ* B, *λόγῳ* A. 24 *ψυχῆ* A. 25 *τὲ* A. 26 *ἀπάντων* A. 28 *γέγῳς* A, *γεγῳς* B. *ἐγεγῳς* Petit. 30 *ἔτερα* A. 30 *δεσπομένης* A. 32 *χερσίν* A. 32 *διανεμηθῆσαν* A, *διανεμηθῆσαι* B. 32 *ἄπερ*. 33 *ἀσπῆτων* A, *ἀσπῶν* B.

ἱματισμοῦ καὶ ἄλλων παντοίων εἰδῶν, πρὸς δὲ καὶ τετραπόδων (καὶ γὰρ εὐδοκίᾳ θεοῦ πάντῃ πλούσιος ἦν καὶ παντοίων εἰδῶν ἀδιάλειπτος).

16. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐμῶν χρημάτων τε καὶ νομισμάτων, ὧν εἶχε παρακαταθήκης λόγῳ, ἀπέλαβον, ὧν τὰ μὲν ἐκ τῶν ἐμῶν ἐδέξατο ἀρριδήλως χειρῶν, τὰ δὲ ἐν τῷ προβληθῆναί με δοῦκα Θεοδοσιουπόλεως καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐξελθεῖν πάντων τῶν κτημάτων | (A 174) μου τὰς προνοίας καὶ διοικήσεις παρ' ἐμοῦ διενεργεῖν προτραπεῖς, τὰς προσόδους τούτων αὐτὸς συναγάγετο καὶ εἶχε παρ' ἑαυτῶ τῶν ἐνιαυτῶν πάντων, ἐν οἷς ἐγὼ ἔπραττον ἐν τῇ Ανατολῇ· οὐ γὰρ εἶχον ἐκείνου τινὰ πιστότερον ἢ ποθεινότατον καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου φροντίζοντα, οὔτε δ' αὖ πάλιν αὐτὸς τινα εἶχεν ὑπὲρ ἐμέ. Ἦν δὲ πᾶν τὸ παρ' αὐτῷ φυλαττόμενον παρακαταθήκης λόγῳ καὶ αἱ τῶν κτημάτων μου πρόσοδοι παλαιὸν λογάριον βωμανάτον τραχὺ μονομαχάτον δουκάτον τε καὶ σκηπτράτον, πρὸς δὲ καὶ μιχαηλάτον· ἐξ ὧν μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ αὐταδέλφου μου ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἐνταῦθα παραγενόμενος εὗρον. οὐδὲν ἐκ πάντων τὸ σύνολον ὡς οὐδὲ ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων τίποτε, ἅτινα δὲ ἐτυπώθησαν παρ' αὐτοῦ διανεμηθῆναι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

17. Τὰ τοιαῦτα δὲ κτήματα, ὧν τὰ ὀνόματα ἀνωτέρω ἐν τῷ παρόντι τυπικῶ προτέτακται, ἐν τῇ δηλωθείσῃ μονῇ παρ' ἡμῶν σὺν τοῖς οὖσιν ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἀπλῶς πα|(A 175) ρεδόθησαν ἡγουν δεσποτικῶν ζευγαρίων, παροίκων καὶ τῶν αὐτοῖς ἀνηκόντων παντοίων ζῳων, γῆς παντοίας δρεινῆς τε καὶ πεδινηῆς, πρὸς δὲ καὶ τῶν πλανηγῶν, νομαδιαίας τε γῆς καὶ ἀροσίμου καὶ ἀμπελώνων, φυτῶν παντοίων καρπίμων τε καὶ ἀκάρπων, μυλικῶν ἐργαστηρίων ὑδροκινῆτων τε καὶ ζυφοκινῆτων, λιμνῶν τε καὶ τῶν περὶ αὐτὰς χερσαίων γαιῶν, κάστρων τε καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς παντοίων οἰκοδομημάτων καὶ παντοίων πραγμάτων τε καὶ προσόδων τῶν ἐκ τῶν ἐντός τε καὶ τῶν ἐκτὸς ἀκινήτων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων.

18. Πρὸς τούτοις μορφώματα τίμια, ἀπεικονίσματα τοῦ σωτήρος Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων πάντων, πρὸς δὲ καὶ τίμιοι σταυροὶ

1 ἱματισμοῦ A. 3 τὲ A. 4 τὰ μὲν B, ταμ' ἐν A. 5 ἀρριδήλως A, ἀριδήλως B. 5-6 Θεοδοσίου πόλεως A. 6 πάντων τὲ A. 7 διενεργεῖν A. 9 ἐνιαυτῶν A. 9 ἐγὼ A. 10 ἐκείνου A, ἐκείνου B. 10 τινὰ A. 10 ποθεινότερον Petit, ποθεινότατον A, ποθεινότατον B. 10 τὸν B, τῶν A. 11 ψυχῆς A. 11 αὐτὸς τινὰ A. 12 αὐτὸ A. 14 δουκάτον τὲ A, δουκάτῳ τε B. 14 σκηπτράτον A.

რი სახმარი. აგრეთვე ოთხფეხი (ღვთის შეწევნით ის, საერთოდ, მდიდარი იყო და უკლებლად ჰქონდა ყველაფერი).

16. მაგრამ; არც იმ ჩემი სახსრებიდან და ფულიდან ავიღე, რომლებიც მას შეტანილი ჰქონდა; ამათგან მან ზოგი ჩემი ხელიდან ჩაიბარა აშკარად, ხოლო ზოგი, რაცა თეოდოსიუბოლის დუკად ვიქმენ დაწინაურებული და აღმოსავლეთში წავედი, ყველა ჩემი მამულების მართვა და ზრუნვა ჰქონდა ჩემგან მინდობილი, A 174 მათ შემოსავალსაც თვითონ კრეფდა და ყველგან წლების განმავლობაში, რაც მე აღმოსავლეთში ვმოღვაწეობდი, თავისთან ინახავდა; მე სხვა არავინ მყავდა იმაზე უფრო სანდო და მოჭირნახულე და ჩემს სულზე მზრუნველი; არც იმას ჰყავდა ვინმე ჩემზე უაღრესი. მის ნამარხვეად იყო შემონახული როგორც ჩემი მამულების შემოსავალი, ძველი განძი: რომანატი მტკიცე, მონომახატი, ღუკატი და სპექტრატი (ექვსთავედი), აგრეთვე მიხაილატი, რომელთაგან, ჩემი ძმის გარდაცვალების შემდეგ რომ დავბრუნდი იქ აღმოსავლეთიდან, სრულიად აღარაფერი დამხვდა, ისევე როგორც არაფერი დამხვდა მისი ქონებიდანაც, რომლებიც მას განეწესა დასარიგებლად მისი სულის საცხონებლად.

17. ხოლო ეს მამულები, რომელთა სახელები ზემოთ არის წინამდებარე ტიპიკონში ჩამოთვლილი, ხსენებულ მონასტერს ჩვენ მიერ გადაეცა მათში არსებული ყველაფრით, ესე იგი საბატონო A 175 უღლებრთა, გლეხებითა და მათი კუთვნილი ყოველგვარი ცხოველითა, ყოველგვარი მთიანი და დაბლობი მიწითა, აგრეთვე საძოვრებითა, სახნავითა და ვენახებითა, ყოველგვარი ხილნარითა, ნაყოფიანი და უნაყოფოითა, წისკვილებითა (წყლით საბრუნავი და ცხოველით საბრუნავი), ტბებითა და მათ გარშემო განლაგებული ხმელი მიწებითა, ციხეებითა და ყველა იქაური შენობებითა და ყოველგვარი მამულებითა, შემოსავლითა, რომელიც მოაქვს იქაურ შიგნითა და გარეთა უძრავ, მოძრავსა და თვითძვრად კონებას.

18. ამათ გარდა შევწირეთ პატიოსანი ხატები, ქრისტე მაცხოვრის და ყველა წმიდანის გამოსახულებანი, აგრეთვე პატიოსან-

15 *μυχαηλάτων* A. 16 *εὐδρων* A. 17 *οὐδὲ* A, *οὐδὲν* B. 17 *τίποτε* A, <B (სამავიეროდ B-ს უწერია *οὐδὲν* და არა *οὐδὲ*). 19 *ταῦτοι ἄντα* A. 20 *προτετάκται* A. 21 *ἀπλῶς* A. 23 *δρεωῆς* *τὲ* A. 24 *νομαδισίας* *τὲ* A. 25 *καρπύμων* *τὲ* A. 25-26 *σδροκισῆτων* *τὲ* A. 26 *λιμῶν* *τὲ* A. 27 *ἀστρον* *τὲ* A. 27 *οἰκοδομημάτων* A. 28 *πραγματῶν* *τὲ* A. 29 *κισῆτων* *τὲ* A.

μετὰ τῶν τιμίων λευφάνων τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θείου σταυροῦ, ἔτι δὲ
καὶ ἱερὰ εὐαγγέλια κατὰ τε τὴν ἐλλάδα φωνὴν καὶ γραφὴν καὶ τὴν
τῶν Ἰβήρων, ἅτινα πολλοῖς πάνυ ἀναλώμασιν κατεσκευάσθη διὰ
διαφόρων λίθων τε καὶ μαργάρων καὶ χυμεύσεως· | (A 176) ὁμοίως
5 καὶ ἱερὰ σκευὴ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, δισκοποτήρια τε καὶ πολυκάν-
δηλα ἀργυρᾶ διάφορα καὶ κανοήλας παντοδαπὰς, ἱμάτιά τε βασιλικά
τιμαλφέστατα ἐν τῇ ναῷ ἀνακείμενα, ἔτι τε καὶ τὰ παρὰ τοῦ κρα-
ταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου, ἐξ ὧν ἐνεδιδύσκε-
το τὸ πανευγενὲς καὶ τιμιώτατον σῶμα αὐτοῦ ὀωρηθέντα μοι ἱμάτια,
10 καθ' ὃν καιρὸν διὰ τῆς μεγάλης βοηθείας καὶ δυνάμεως τῆς θείας
αὐτοῦ δεξιᾶς καὶ δι' εὐτυχίας καὶ χαρᾶς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ
ἁγίου τοὺς λίαν δεινοὺς καὶ θρασυτάτους ἐχθροὺς αὐτοῦ συνέτριψά
τε καὶ κατεπάταξα, τοὺς ἀντιτασσομένους οὐ μόνον τῇ Ῥωμανίᾳ,
15 ὧν τὴν συντριβὴν καὶ παντελῆ ἐξολόθρευσιν γραφῇ παραδοῦναι πάν-
τη τῶν χαλεποτάτων ἐστὶ· πέπεισμαι γὰρ ὅτι καὶ μετ' ἐμὴν παρέ-
λευσιν διὰ πολλῶν χρόνων ἢ τότε γενομένη θαυματουργίᾳ τοῦ παν-
τοδυνάμου θεοῦ ἐπιλανθάνεται οὐδαμῶς.

19. Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἄπερ | (A 177) μοι ἐδωρήσατο ὁ παμ-
20 μέγιστος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν ἀναξ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Κομάνων πα-
ραγεγονότι βασιλικά πολύτιμα ἱμάτια, καὶ [ἄ] ὁ τούτου πανευτυχέ-
στατος ἀδελφὸς ὁ σεβαστοκράτωρ ἐν ταύτῃ δέδωκεν.

20. Ἔτι τε καὶ ἕτερα βαρύτιμα ἱμάτια ἄρραφα καὶ ἄλλα τινὰ
25 διάφορα παντοῖα σκευὴ πρὸς κόσμον τε καὶ εὐπρέπειαν τῆς ἐκκλη-
σίας συντείνοντα ἐδωρησάμεθα οὐκ ὀλίγα, πίνακας ξυλίνας ἐμπορού-
σας ἐκτυπώματα ἁγίων διαφόρων τερπνότατα οὐκ εὐαρίθμητα, πο-
λυκάνδηλά τε χαλκᾶ καὶ μανουάλια οὐκ ὀλίγα,

21. ὧν ἁπάντων τὰ κατ' εἶδος τούτων ἐν τῇ παρουσίᾳ βίβλη
λεπτομερῶς ἀνατάττονται, πρὸς δὲ καὶ τῶν παντοίων κινήτων καὶ

2 ἱερά εὐαγγέλια A. 2 ἐλλάδα A. 3 ἰβήρων A. 3 κατεσκευάσθησαν B, κατεσκευάσθη A. 4 χυμεύσεως A. 5 ἁγίας A. 5 δισκοποτήρια A. 6 βασιλι-
κα A. 7 ἔτι τε A. 8 βασιλέως A. 8-9 ἀνεδιδύσκετο B. 9 τιμιώτατον σῶμα A.
11 χαρᾶς A. 11 βασιλέως A. 14 παντὶ τὸ γένει A. 14 Πατζινάικους A, Προ-
νάικους B, 3906770608 Q. 16 χαλαιποτάτων A. 17 διὰ A. 17 θαυματουρ-

ნი ჯვარნი ცხოველმყოფელი და ღვთიური ჯვარის პატიოსანი ნაწილებითურთ, აგრეთვე წმინდა სახარებები, როგორც ბერძნულ, ისე ქართულ ენაზე, რომლებიც; დიდძალი ხარჯების გაღებით, შევამკობინეთ სხვადასხვა ქვებით, მარგალიტებით და შენარევე- A 176 ბით; აგრეთვე წმინდა ჭურჭელი წმიდისა ეკლესიისა. ბარძიმ-ფეშხუმები და საცეცხურები ვერცხლისა, სხვადასხვანაირი, ნაირნაირი ქორაკანდელები, შესამოსლები სამეუფონი ძვირფასნი, ტაძარში ჩამოკიდებულნი, აგრეთვე თვითმპყრობელი და ჩვენი წმინდა მეფის კირ ალექსისაგან ჩემდამი ბოძებული შესამოსლები, რომლებიც ემოსა მის ყოვლად კეთილშობილსა და უპატიოსნეს ტანს; ეს მაჩუქა მან მაშინ, როდესაც მისი ღვთაებრივი მარჯვენის დიდი დანბარებითა და ძალით და ჩვენი წმინდა მეფის ბედკეთილობით და წყალობით გავაცამტვერე და დავამხე მეტად საშინელი და თავწასული მისი მტრები, რომლებიც დარაზმულიყვნენ არა მარტო რომანიის. (საბერძნეთის) წინააღმდეგ, არამედ ქრისტიანთა მთელი მოდგმის წინააღმდეგ, მე ვგულისხმობ პაწინაკებს, რომელთა გაცამტვერება და სრულიადი მოსპობა ძალიან ძნელია წერილობით გადმოგცეთ; მაგრამ დარწმუნებულნი ვარ, რომ ჩემი გარდაცვალების შემდეგ მრავალი წლის განმავლობაში არავითარ შემთხვევაში არ იქნება დავიწყებას მიცემული მაშინ მომხდარი საკვირველება, ყოვლად ძლიერი ღმერთის მიერ მოვლენილი.

19. ამასთან ერთად ის სამეუფო ძვირფასი შესამოსლებიც, A 177 რომლებიც მაჩუქა კომანთა ტყვეობიდან მოსულს ყოვლად ძლიერმა ჩვენმა თვითმპყრობელმა და მისმა ყოვლად კეთილბედნიერმა ძმამ სევასტოკრატორმა.

20. აგრეთვე ვაჩუქე სხვა დიდფასიანი შესამოსლებიც, უკერულნი, და ზოგიერთი სხვა ნაირნაირი და ყოველგვარი ჭურჭელნი შესამკობად და გასამშვენებლად ეკლესიისა, არა მცირედი, ფიცრის ხატნი, სხვადასხვა წმინდანთა და საუცხოო გამოსახულებათა შემცველნი, არა მცირეფრიცხოვანნი, რვალის საცეცხურნი და სასანთლენი არა მცირედნი.

21. თითოეული ამათგანის შესახებ წინამდებარე წიგნში დაწვრილებათ არის აღნუსხული, აგრეთვე ყოველგვარი მოძრავი და

γεία A, θανματοσυγῶς B. 20-21 παραγεγονῶτι A. 21 βασιλικῶ A. 21 πολιτῆμα A. 21 [მ] უმატებს Petit (ზღრ.; ἀπερ μοι ἐδωρήσατο ... και [მ] ... δέδωκεν). 23 ἔτι τὲ A. 23 βαρῦτῆμα A. 23 τῖνᾶ A. 24 δι ἄπορα A. 24 σκευῆ A. 24 κόσμοι τὲ A. 26 διάφορον A. 26 τερωπώτατα A. 27 χαλκῶ A. 27 μανουῆλια A. 28 ἀπάντων A. 28 τὰ Petit, τὸ AB.

αὐτοκινήτων εἰδῶν, καὶ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν παρ' ἡμῶν δοθέντων εὐδηλὸς ἔσεται διὰ τῆς τοιαύτης λεπτοτάτης ἀπογραφῆς τῆς ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένης.

Κεφάλαιον γ'

5 Περὶ τοῦ ἐλευθέρως διαγίγειν τὴν παρ' ἡμῶν
κτισι|((A 178)θεῖσαν ἀγίαν μονὴν ἀπὸ
παντοίας εἰσπράξεως

1. Μετὰ ταῦτα καὶ πάντα διοριζόμεθα τὰς ἀγίας ἐκκλησίας
καὶ τοὺς κατ' αὐτὰς ἱερωτάτους σηκοὺς καὶ τὰς ἐρήμους, ἐν αἷς αἱ
10 τῶν ἀζύγων ἀγέλαι κοσμίως τε καὶ σεμνῶς περιέρχονται, ἀδουλώτους
πάντη εἶναι καὶ ἀσυζητήτους σὺν τοῖς ἀνωτέρω γραφεῖσι πᾶσιν.
Ἐτι δὲ διοριζόμεθα καὶ περὶ τῶν δωρηθέντων τῇ πολλάκις ρηθείᾳ
μονῇ ἀκινήτων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων τό ἐλεύθερον ἔχειν καὶ
πάντη ἀκαταδούλωτον ἅμα αὐτῇ ὡς αὐτεξουσίᾳ, αὐταρχούσῃ, αὐτῇ
15 ἑαυτῆς τὴν κυρίαν ἐχούσῃ, μηδενὸς τοῦ οἰονοῦν εἶδους εἰσπράξει ὑπο-
κειμένη μηδαμῶς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς ἢ τινος τῶν θεοφιλεστά-
των μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων ἢ ἄλλων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε
ἀρχοντικῶν παντοίων προσώπων ἢ τινος τῶν οἰκείων συγγενῶν
ἡμῶν καὶ τῶν πόρρω,

20 2. ἐν ἐξαιρέτῃ δὲ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως βλαπτι-
κῆς χειρὸς λαμβανούσῃ πείραν μήτε ὑπ' αὐ| (A 179) τοῦ κυριευομένου
ἐν τινι ὥστε μηδὲ ἀναφέρεσθαι τοῦτον ὀνομαστὶ ἐν τῇ τῆς ἀγίας
ἐκκλησίας ταύτης συναπτῇ, ἀλλὰ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιεπισκόπων
κοινῶς καὶ οὗτος μνημονευθήσεται ἐν τῇ λέγειν Ἐπεὶ πάσ[η]ς ἐπισ-
25 κοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας.

3. ὁμοίως δὲ καὶ κοσμικῶν παντοίων ἀρχοντικῶν προσώπων
καὶ κεφαλῶν ἀπὸ μεγάλων ἕως μικρῶν, καθὼς καὶ ἐν τῇ εὐσεβεῖ
χρυσοβούλλῃ λόγῳ ἀνατάττονται ἅπαντες.

1 ἀριθμὸς A. 2 εὐδηλὸς A. 3 ἀπογραφῶν A. 5 διαγίγειν A. 11 ἀσυζητή-
τους A, ἀσυζώτους B, ἀσυλώτους Petit. 12 ἐτι A. 12 διοριζόμεθα A.
12 πολλάκις A. 13 ἀκινήτων A, 13 κινήτων τε A. 13 αὐτοκινήτων A. 14 ἅμα A.

თვითძრავი საგნების შესახებ; რიცხვი ჩვენს წმინდა ეკლესიაში მიცემული ამ ნივთებისა სრულიად ნათელი იქნება ამ დაწვრილებითი ნუსხიდან, რომელიც აქ არის აწერილი.

თავი მესამე

იმის შესახებ, რომ ჩვენ მიერ აგებული წმინდა
მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი
გადასახადისაგან

A 178

1. შემდგომად ყველაფერ ამისა ჩვენ განვსაზღვრეთ წმინდა ეკლესიები და მათი კუთვნილი უწმინდესი სენაკები და უღაბნოები, რომლებშიც უუღლო ჯოგები მწყობრად და დამშვიდებით ივლიან, ყოველნაირად თავისუფალნი იქნებიან და ყველაფერ ზემო დაწერილთან შეფარდებულნი. ჩვენ აგრეთვე განვსაზღვრეთ, რომ ზემოთ ხშირად ხსენებულ მონასტრისათვის ბოძებული უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი ქონება იქნება თავისუფალი და დაუმონებელი მასთან (ე. ი. მონასტერთან) ერთად, რომელიც არის თვითმფლობელი, თავის თავად მქონებელი თავის თავზე ბატონობისა, რომელიც არ ექვემდებარება არავითარი სახის გადასახადს, არც სამეფოს, არც საპატრიარქოს, არც რომელიმე ღვთისმოყვარე მიტროპოლიტისას, ან ეპისკოპოსისას, ან სხვა რომელიმე საეკლესიო ან სამთავრო პირისას, ან რომელიმე ჩვენი შინაური ნათესავისას, და შემდეგ,

2. განსაკუთრებით ფილოპოპოლის მიტროპოლიტის მანგე ზელისაგან იყოს თავისუფალი, და არც მისგან იბატონებოდეს რამეში, ისე რომ ის სახელდებით არც იხსენიებოდეს ამ წმინდა ეკლესიის კუერექსში, არამედ დანარჩენ არქიეპისკოპოსებთან ერთად სხვათა შორის ესეც იხსენიებოდეს შემდეგი სიტყვებით: „ყველა მართლმადიდებელთა და მართლმორწმუნეთა საეპისკოპოსოთათვის; სიტყვა შენი ჭეშმარიტებისა“.

A 179

3. თავისუფალი არის აგრეთვე ყოველგვარ საერო მთავართაგან და მეთაურთაგან, დიდიდან ვიდრე პატარამდე, როგორც ამას ყველანი აღნიშნავენ სამეფო ოქრობეჭედში.

14 *ἀντὶς* A. 21 *ἢ π' αὐτοῦ* A. 21 *κὺριον μέρη* A. 22 *τιν* A. 22 *μῆδε* A. 22 *ὀνομαστή* A. 24 *πᾶσ. σ* A. 25 *ὄρθοτομοῦντων* A. 26 *κοσμητῶν* A. 28 *ἀρχοῦτων* A. 27 *ἕως* A, *καὶ ἕως* B. 27 *μὴδῶν* A. 27 *καθῶς* A. 28 *ἀπαντες* A.

Κεφάλριον δ'

Περὶ τῶν καθόλου μοναζόντων ἢ τοι κοινῶς
 διαιτωμένων καὶ τοῦ κωλύεσθαι πάντα τοὺς
 ἀδελφοὺς τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ ἰδίως διαίγειν

5 1. Εὐδοκίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν
 τῶν προηγουμένων ἀγίων πατέρων ἡμῶν ἔδοξε καμοὶ τῷ εὐτελεῖ καὶ
 ἀναξίῳ Γρηγορίῳ γενέσθαι κατ' αὐτοὺς τὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἀγίᾳ μονῇ
 10 συμφέροντα καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἐνταῦθα διαιτωμένοις, ὥστε
 κοινῶς βιοτεύουσι συνετῶς τε καὶ ἐ|(180) πιστημόνως, τοῦ τε καθη-
 γουμένου καὶ τῶν ἐπομένων πάντων τὰ καθ' ἑαυτοὺς διατιθεμένων
 15 ἐν τε θείοις τε καὶ ἀνθρωπίνοις ἅπασιν πράγμασι σύμφρονες σύμφω-
 νοι ὀλικῶς ὄντες, τῷ ἡρέμῳ τε καὶ ἡσυχίῳ βίῳ ἑαυτοὺς προσαρμό-
 σαντες.

2. Ἔσται δὲ ἡ τράπεζα τῆς ἐστίασεως αὐτῶν πάντων μία
 15 κοινῇ· οὐδόλως δὲ βούλομαι δύο εἶδη ἄρτου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἐδισ-
 μάτων τῇ τραπέζῃ προσερχθῆναι ἢ δύο διαφορὰς οἴνου τοῦ πινομένου
 ἐν ταύτῃ· οἱ γὰρ κοινῶς βιοτεύοντες οὐκ ὀφείλουσιν ὁ εἰς τοῦ ἐτέ-
 ρου κρειτόνως ἐσθίειν ἢ οἶνον πίνειν κάλλιστον οὔτε αὐτὸς ὁ τούτων
 20 καθηγούμενος, ὅ καὶ μάλιστα περισσοτέρως ἐνδέχεται τὴν τε τα-
 πείνωσιν ἔχειν καὶ τὴν σεμινοπρέπειαν, ὥστε δύνασθαι τοὺς λοιποὺς
 τῇ τετυπωμένῃ τάξει ὑπερβαλεῖν.

3. Ἔτι τε καὶ διακωλύομαι τοὺς ἀδελφοὺς πάντας, ὥστε μὴ
 25 ἔχειν τιὰ τούτων κατ' ἰδίαν γνώμην τε καὶ διάταξιν εἴτε τι ἐπιτή-
 δευμα ἢ ζῆνᾶ τινὰ κτᾶσθαι εἴτε ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ βρώ | A (181)σι-
 μόν τι κρύπτειν (ταῦτα γὰρ ἡμεῖς παντελῶς παραιτούμεθα, καίτοι
 γε τὸ φαγεῖν καὶ πίνειν λάθρα ἢ καὶ κατ' ἔριδα ἀναισχύντως κατ'
 30 ἀντίθησιν τῶν σοφρονούντων καὶ τῶν ὑποσχέσεων, ὧν ἐνώπιον θεοῦ
 καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀγγέλων πεποιήκαμεν, καὶ οὐκ ἀνθρώπων, ὧν
 τοὺς λόγους ἀκριβῶς ὀφείλομεν ἀποδοῦναι ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ βή-
 ματος τοῦ Χριστοῦ),

4. μήτε δὲ βραστήριον ὕδατος σχεῦος ἔχειν, μήτε βραστὸν
 ἕδεσμα παρασκευάζειν ἰδίως, καὶ εἴτε ἰδίως τοῦτο ἐσθίειν εἴτε εἰς

4 κέλλει B. 6 καμοὶ A. 8 πᾶσι A. 8 ἐνταῦθα A. 8 διαιτωμένοις A.
 9 βιωτεύουσι AB. 9 συνετῶς τὲ A. 11 ἀνίνοις A. 11 ἅπασι A. 12 ἡρέμῳ τὲ A.
 12 ἡσυχίῳ A. 14 ἐστίασεως A. 15 κοινῇ A. 16 προσερχθῆναι B, προσερχθη-
 σῶν A, προσερχθεισῶν B. 16 πινομένου A. 17 βιωτεύοντες AB. 17 εἰς A.

თავი მეოთხე

შესახებ ერთობით ცხოვრებისა, ესე იგი საზოგადოებრივად
რომ იცხოვრონ და ყველა ძმას აეკრძალოს საკუთარ
სენაკში განცალკევებით იზრუნოს ცხოვრებაზე

1. კეთილი ღმერთის ნებით და წინამორბედ წმინდა მამათა განწესების მიხედვით მეც, უნდო და უღირსმა გრიგოლმა, გადავწყვიტე მათი მიხედვით იყოს პირობები ჩვენს წმინდა მონასტერში და ყველა იქ მცხოვრებ ძმებისათვის, რათა ერთობით იცხოვრონ გონივრულად და ბრძნულად, როგორც წინამძღვარი ისე მის- A 180
ნი მიმყოფნი ყველანი ყველა ღვთაებრივ და ადამიანურ საქმეში ერთგული და ერთ-სიტყვა იყვნენ ყოვლითურთ და დაწყნარებულ ცხოვრებაში უოთიერთთან შეხმატკბილებულნი.

2. მათი ტრაპეზი ყველასი იყოს საერთო; სრულიად არ მსურს, რომ ორგვარი პური ან სხვა რამე საჭმლისა იყოს სუფრაზე მოტანილი, ან ორნაირი სასმელი ღვინო; როდესაც ერთობით ცხოვრობენ, არ შეიძლება ერთმა მეორეზე მეტი ჭამოს ან უკეთესი ღვინო სვას, არც თვითონ მათმა წინამძღვარმა, რომელსაც უფრო მეტად შეფერის სიმდაბლე და წესიერება, რათა მან შეძლოს დანარჩენები დაიჭიროს დამტკიცებული წესების ფარგლებში.

3. აგრეთვე ვუკრძალავ ყველა ძმებს, რათა არ ჰქონდეს რომელიმე ამათვანს, საკუთარი აზრისა და ნების მიხედვით, არც რამე საქმიანობა ან ოთხფეხა რამე შეიძინოს, არც თავის სენაკში A 181
რამე საჭმელი შეინახოს (ამას ჩვენ სრულიად უკუვადგებთ, თუმცა ჭამა და სმა ფარულად, ან გაჯიბრებით ეწინააღმდეგება გონივრულ დაპირებებს, რომლებიც ჩვენ დავდევით წინაშე ღვთისა და მისი ხელქვეითი ანგელოზებისა და არა ადამიანებისა, რომელთაც სიტყვებს ზედმიწევნით უნდა ვაძლევდეთ წინაშე ქრისტეს საშინელი საყდრისა).

4. არც წყლის ასადუღებელი ჭურჭელი უნდა ჰქონდეს, არც წვნიანი საჭმელი შეიმზადოს საკუთრივ, და არც საკუთრივ ჭამოს

18. ἀλλιστον AB, ἀλλισον corr. K. 19. μᾶλλιστα A. 21. ἡπηρεβαλεῖν A. 22. ἐτι
τὲ A. 22. μῆA. 23. τῦνA. 23. κατ' Petit, < AB. 24. ἕνα τινᾶ κτάσθαι A.
25. τῦ A. 26. ἀναίσχυτως A. 27. σφροισῦνται A. 31. δὲ] δε A. 32. δὲως A.

τοῦμφανές παρατιθέναι καὶ σκανδαλίσαι τὴν ἀδελφότητα, καὶ γενήσεται ἀντὶ τοῦ εὐαγοῦς ὑπερῶου καὶ τῆς ἀποστολικῆς τροπῆς ἐμπορεῖον* τῶν ἀπευκταίων.

5 ἔ. Εἰ δ' ἴσως δι' ἀσθενείαν σώματος ἢ διὰ γῆρας βαθύτατον χρήζει τις τῶν τοιούτων ἐν ἀληθείᾳ, τὸ τοιοῦτον ἀναγκαῖον λογιζέσθω καὶ κατὰ τοῦτο οἰκονομείσθω,

6 καὶ μᾶλλον εἴπερ ἐξ ὑψωτάτων τις τέτευχεν εἶναι ἢ ἀ| (A 182) βροδιαίτης· τοῖς γὰρ τοιούτοις καὶ διακόνους τετάχθαι χρῆ καὶ ἀσθενούσαν τὴν φύσιν παραμυθησασθαι διὰ τοῦ παραχωρεῖν αὐτῇ τὴν ἀναγκαῖαν βοήθειαν· οὐ γὰρ ἔσται ἐκ τούτου ἀνομαλία 10 τις οὐδὲ τοῦ κοινωνικοῦ νόμου ἄμειψις, ἀλλ' οὔτε μεγίστη βλάβη ἢ καινοτομία οὐ μόνον τῶν πνευματικῶν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοῦ τόπου πραγμάτων. Εἰ δὲ τις τῶν παρηκῶν ἢ κατὰ βλακειάν καὶ ῥαθυμίαν πρὸς τὸν ὅμοιον τούτοις ὀρμήσει σκοπόν, ἐν τούτῳ μὴ εὐρήσει 15 ἄδειαν ὁ τοιοῦτος, καίτοι γε ἐκ τῶν διακονητῶν ἦ, ὅπως μὴ ἀντὶ κέρδους καὶ ἀναλήψεως βλάβη μεγάλη τοῖς διακονοῦσι γένηται καὶ τοῖς φιλοπράγμοισιν ἀταξίας πρόφασις δεξαμένοις τοῦτο πρὸς κατάλυσιν τῆς ὑπακοῆς ἀναρμόστῳ γνώμῃ καὶ (ἔν' οὕτως εἶπω) ἀβούλητος βούλησις ἐξ ἀνάγκης γινομένη· ἀλλὰ θεοφιλῶς τε καὶ ἐπιστημό- 20 νως τοὺς λοιποὺς οἴκο| (A 183) γομῆσαι δεῖ τὸν διακονοῦντα καὶ διαγεῖραι διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν παραδείγματος τῆς ἐντρεχείας. Τοὺς δὲ διατροφὰς καὶ πότους ἐν ταῖς κέλλαις αὐτῶν διατηροῦντας καὶ λάθρα ἢ εἰς τοῦμφανές ἐσθίειν ὀρεγομένους, τοῦτο πικτελῶς ἡμεῖς παραιτούμεθα χρῆσασθαι.

25 7. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τῶν ἀδελφῶν [τινα] χρῆμά τι λάθρα κεκτηῖσθαι μήτε μέγα μήτε μικρόν, μήτε δὲ ἐξ ἑτέρου λαμβάνειν τι μήτε ἑτέροις διδόναι, κἄν πάνυ τῶν πενεστάτων ἐστί· μὴ γὰρ ἀγνοεῖτω τις τῶν τοιούτων μὴ ἔσσεσθαι ἔπαινον· τοῦτο δαιμονικὸν καὶ ἐκτὸς τοῦ νόμου καὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ κανόνος κατάλυσις.

* Joh. 2,16: μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορίου.

1 τοῦμφανές A. 1 σκανδαλίσαι A. 4 διὰ βαθύτατον γῆρας B. 4 γῆρας A. 5 τις A. 5 τοιοῦτον A. 7 τις A. 8 ἀβροδιαίτης A. 8 διακόνους A. 9 παραμυθησασθαι A. 11 τις A. 11 κοινωνικοῦ A. 11 ἀμειψίς A. 12 μόνων A. 14 ὁμοιον A. 14 εὐρήσει A. 15 ἄδειαν A. 15 γε εἰ ἐκ τῶν A. 15 ἦ] ἢ A, εἰ B (3301253-

ეს, არც ცხადად გაუწოდოს და შეაცდინოს ძმები; ნაცვლად პატრიოსანი ჭერისა და სამოციქულო ტრაპეზისა ეს იქნება საზიზღარი სავაჭრო.

5. ხოლო თუ ვინცობაა სხეულის დაუძღვრების გამო ან ღრმა მოხუცებულობის გამო საჭიროებს ვინმე ამას ნამდვილად, მიღებულ იქნეს მხედველობაში ასეთი აუცილებლობა და ამის მიხედვით იქნეს გაცემული განკარგულება.

6. კიდევ მეტიც: შეიძლება ვინმე დიდებულთაგანი ან ფუფუნებით ცხოვრებულთაგანი მოვიდეს აქ (მონაზონად): ასეთები მოსამსახურეების დაყენებას საჭიროებენ და დაუძღვრებული ბუნების ნუგეშის საცემად საჭირო დახმარების აღმოჩენას; ნუ შევექმნით ამისგან რაიმე უწყსოებას, არც საზიარო ცხოვრების კანონის შეცვლას; არათუ დიდი ვნება ან სიახლე ჩამოვარდება არა მარტო სულიერი, არამედ ამ ადგილის მამულებშიც, ხოლო თუ ვინმე არ დაემორჩილება ამას ან თავისი ტვინის სიბლავით და დაუდევრობით გაემართება მათთან მსგავსი მიზნით, ამ საქმეში ასეთი კაცი ვერ მიიღებს ნებართვას, თუნდაც ის მსახურთაგანი იყოს, რათა ნაცვლად სარგებლისა და შეძენისა დიდი ვნება არ მოუვიდეს და უწყსოების მიზეზად არ გაუხდეს შრომისმოყვარეებს, რომლებიც ამას შეიწყნარებენ იმით, რომ მორჩილებას დაარღვევენ შეუფერხებელი აზრით და (ასე ვთქვათ) მათგან დამოუკიდებლად; მაგრამ ღვთისმოშიშებით და ბრძნულად არის საჭირო მსახურმა მოუაროს დანარჩენებს და მოსაქმეობის საკუთარი მაგალითი უჩვენოს. ხოლო ვინც საჭამადთა და სასმელებს თავიანთ სენაკებში შეინახავენ და ფარულად ან ცხადად ჭამით გულს იჯერებენ, ამას ჩვენ საბოლოოდ ვკრძალავთ.

7. ჩვენ არ გვინდა, რომ ვინმემ ძმათაგანმა რამე ფარულად შეიძინოს; არც დიდი, არც მცირე, არც სხვისგან აიღოს რამე არც სხვას მისცეს რამე, თუგინდ ძალიან ღარიბიც იყოს; და ნურავინ ნუ გამოიჩენს უცოდნელობას იმისას. რომ ეს საქმეობრივად არ იქნება; ეს არის საეშმაკო, კანონის გარეშე და კანონის ბრძანების დარღვევა.

რეკლი უნდა იყოს A-ში *el* სტრ. 15). 16 *ἀναλήψεως* B, *ἀναλήψεως* A, *ἀντιλήψεως* corr. K. 17 *τούτου* AB, *τούτο* corr. K. 18 *ἀναρμόστω* A. 18 *ἵνα οὕτως* A. 19 *βισβλήσις* A, < B. 19 *γενομένη* A, *γενομένη* B. 19 *τέ* A. 22 *διὰ τοσοῦτος* AB. 23 *τούτο* A. 25 *τίνα* უმატებს K. 25 *χοῖμά τι* A, *χοῖματι* B, (*τίνα*) *χοῖμά τι* K. 26 *μῆτρον* A. 27 *ἐτέροις* A. 28 *τίς* A. 28 *τῶν τοιοῦτων* corr. K, *τῶν τοιοῦτων* AB. 29 *ἡσποταγῆς* A. 29 (*καὶ*) *τοῦ καυθῶος* Petit.

8. Ὄταν γὰρ ἑαυτοῦ οὐκ ἐξουσιάζῃ τις κύριος εἶναι, πῶς κυριεύσει ἑτέρου τινὸς πράγματος ὡσπερ οἰκείου; καὶ ὁ τοῖς οἰκείοις πᾶσιν ὑποταξάμενος πῶς ἐπιμελεῖται τῶν μὴ οἰκείων;

9. Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ἀπαξ ἀρνησάμενος καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα
5 καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης ἢ (A 184) ποπεπτωκῶς, ἔπειτα ἐργαζόμενός τι κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα, τί ἄλλο ἢ τῆς δικαιοσύνης ἠλευθέρωται καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ δεδούλωται;

10. Καὶ τί οὗτος ὠφελήσει τῷ Χριστῷ ὁ τὴν ἴδιαν δικαιοσύνην συνιστῶν καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ μὴ ὑποτασσόμενος; Ποῖος δὲ λόγος ἔλαημοσύνης ἔσται τούτῳ ἢ φιλοξενίας, ὅταν τις μῆτε τῶν μικροτάτων τὸ ὑστέρημα ὑπενέγκῃ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ χρήματος, οὐ παρέξει τῷ πένητι, ἕτερόν τι ζητήσει παρὰ τοῦ προεστῶτος ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ οὐ τῷ πένητι δέδωκε νέον, τὸ χρεῖῳδες τὸ ἀχρηστον ἀνταλλάττων κακῶς,

15 11. καὶ κινδυνεύει ὡς οὐχ ἔνεκεν φιλοξενίας καὶ φιλοπτωχίας ἔργου, ἀλλ' ἔνεκεν φιλοκερδίας καὶ πλεονεξίας, ὅταν τὸ ἐκείνων ὑστέρημα αὐτὸς σὺ ὁ καινὸς φιλόπτωχος καὶ φίλοικτος ἔστεργες, καὶ ψύχεσθαι καὶ γυμνητεῦν ἐδέδεξο διὰ τὴν τοῦ πλησίου ἀγάπην, καὶ οὕτως οὐκ ἐτύγχανες τοῦ τῆς καταδίκης σκοποῦ;

20 12. Ἄ | (A 185) ἀλλὰ δεῖ μᾶλλον τοῦ προισταμένου ἐπεσθαι τῇ εὐθύτητι, καὶ τοῦτο μόνον σκοπεῖν, νόμον τε καὶ ἐντολὴν καὶ θεῖαν ἐπιταγὴν, καὶ οὐκ ἐπαινετὸν ἠγεῖσθαι τὸν ἐπαινον μῆτε ἀγνοεῖν, ὅτι κοινή ἐστὶν ἡ γενομένη φιλοξενία, καὶ ὑπὲρ πάντων δωρεῖται κοινῶς.

25 13. Ὁ οὖν τούτῳ μὴ ἐμμένων, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐγχειριζόμενος καὶ τὴν οὐρανομίμητον ὑποταγὴν δουλώσαι λογιζόμενος, ὡς νόθος καὶ ἀλλότριος τῆς ἀδελφότητος λογισθήσεται, καὶ εἰ μὴ ἔλθῃ οὗτος πρὸς διόρθωσιν, ἐξωσθήσεται τοῦ θεοῦ κατοικητηρίου.

1 ἐξουσιάζει A. 1 τίς A. 1-2 κυριεύσει A. 4 ἀπαξ A. 5 ὑποπεπτωκῶς A. 5 ἔπειτα A. 6 τί A. 6-7 ἠλευθέρωται A. 8 ὠφελήσει A. 10 τούτῳ corr. K. τοῦτο AB. 12 ἕτερόν τι A. 12 προεστῶτ^ο A. 15 κινδυνεύει A. 16 φιλοκερδίας A. 17 φιλόπτωχος A. 18 πλησίον B, πλησίον A. 20 ἐπεσθαι A.

8. როდესაც ვინმეს არ აქვს უფლება თავის თავს ეუფლოს, როგორღა დაეუფლება ის სხვა ვისიმე ქონებას, როგორც საკუთარს? და ვინც ყველაფერ საკუთარს ეჯმნება, როგორ შეუძლია მას იზრუნოს არა საკუთარზე?

9. ვინც ერთხელ უარყო თავი თვისი და თავისი ნება და სიმართლის მონობას დაექვემდებარა, შემდეგ საკუთარი სურვილით რამეს აკეთებს, ნუ თუ სიმართლისაგან უნდა განთავისუფლდეს-და ცოდვას ემონოს? A 184

10. და რაში გამოადგება ქრისტეს ის, ვინც საკუთარ სიმართლეს ეპოტინება და ღმერთის სიმართლეს არ ექვემდებარება? ან და წყალობის რა სახეა ეს ან უცხოთმოყვარებისა, როდესაც ვინმე ოდნავადაც არ აიტანს გაჭირებას და იმ ფულის მაგიერ, რომელსაც ის ღარიბს მისცემს, სხვა ფულს მოითხოვს წინამძღვრისაგან, ნაცვლად იმ ძველი ფულისა, რომელიც ღარიბს მისცა, ახალს მოითხოვს, ამით ბოროტად ცვლის სახმარს უხმარზე.

11. და წვალობს არა სტუმართმოყვარების და გლახაკთმოწყალების გულისთვის, არამედ გამორჩენისა და ანგარების მიზნით; როდესაც შენ თვითონ, ახალმა გლახაკთმოყვარემ და გულჩვილმა, შეიყვარე იმათი გაჭირება და მახლობლის სიყვარულით იტან სიცივეს და სიშიშვლეს, განა ამით არ მიემთხვიე დასჯის მიზანს?

12. მაგრამ საჭიროა უფრო წინამძღვრის სიმართლეს მიჰყვე, A 185 და მხოლოდ ამას უგდო ყური, როგორც კანონს, მცნებას და ღვთიურ ბრძანებას, და საქებარად არ მიიჩნიო ქება, არც უგულვებლყო, რომ საზიაროა მომხდარი უცხოთმოყვარეობა და ზიარად ჯილდოვდება ყველასათვის.

13. ახლა, არ შეიძლება ამაზე შეჩერება, არამედ უფრო მეტს უნდა ცდილობდეს, და ზეციერ მორჩილებას უნდა ემონოს, თუ არა, ჩაითვლება უკანონოდ და ძმობისათვის უცხოდა; და თუ ეს არ გამოსწორდა, გაძევებული იქნება ღვთაებრივი საგანიდან.

21 εὐθύστητι A. 21 ἐπιταγῆν A. 22-23 κρίση· ἔστιν A. 23 φιλοξενία A. 23 δαδῆται B. 24 τοῦτω A. 24 μη A. 25 ἡπιοταγήν A. 25 διδάσσει A. 26 λογισμῆσαι A. 26 μη A. 27 διδρῶσαι A.

Κεφάλαιον ε΄

Περὶ τοῦ ὅπως δεῖ τὸν προϋστάμενον
ἐκλέγεσθαι καὶ συστήσασθαι καὶ μετὰ τὸν
πρῶτον προϋστάμενον ὅπως δεῖ τὸν δεῦτερον
5 προκαλέσασθαι εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν καὶ
ὀπηρεσίαν τῆς μονῆς

1. Ἀληθέστερον καὶ βιαίότερον δεῖ ὑπὲρ πάντας καὶ πρὸ πάν-
των τῶν καθ' ἑξῆς μελλόντων ἡγεμονεύειν, τῇ τάξει τῆς ἀδελ(A 186)φύ-
τητος τῆς μονῆς τὸ ἀρμόδιον λέγω, περὶ ὧν μέλει μοι λίαν, ἔνεκεν
10 οὐ πᾶσαν κινῶν διάνοιαν καὶ ἐξετάζων πάντα καὶ δι' ἀλλήλων προ-
τρεπόμενος, τοῦτο εὖρον εὐθύς καὶ τοῦτο ἐκ πάσης ταραχῆς ἀπηλ-
λαγμένην ὁδὸν, ἵν' ἕως οὗτου ἐγὼ ὁ κτίτωρ τῆς δηλωθείσης μονῆς ζῶ,
ὃν ἴσθημι ἐγὼ καθηγούμενον τῆς μονῆς ἐκεῖνος ἔσται, καὶ ἂν ἔσται
κατ' εὐθύτητα κατὰ τὴν διαταχθεῖσαν ἡμῶν ἐντολὴν διαμένη ἐν τῇ
15 ἡγουμενίᾳ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

2. Ὁ γὰρ καθηγούμενος ὁ κατὰ καιρὸν τεταγμένος ὅταν ἐγγί-
ζη τοῦ τεθνάναι, αὐτὸς ἴσθησι τὸν μετ' αὐτὸν καθηγουμενεύοντα
καὶ μέλλοντα ποιμαίνειν τὴν ἀδελφότητα· ἀλλ' οὐ κατὰ συγγένειαν
ἢ σαρκικὴν τινα προσπάθειαν· ἀλλ' αἰρέσει καὶ μαρτυρίᾳ τῆς ἀδελ-
20 φότητος συνιστᾷ τὸν τοιοῦτον. Ὁ δὲ δυνάμενος καὶ φρονῶν κατὰ
τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ περισσοτέρως διακριτικώτατος ἔσται
καὶ ἀπροσωπώληπτος,

3. καὶ οὕτως ἔχων τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισ(A 187)μένος τῆς
ἡγουμενείας ἐκεῖνης, δι' ἧς προηγεῖσθαι μέλλει τῆς ἀδελφότητος,
25 οὐκ ἐξ αὐτοβουλίας ἐλθὼν εἰς τὴν κλήσιν ταύτην, ἀλλὰ καθ' ἣν
ἐφορίαν τε καὶ διάταξιν ἀνωτέρω γέγραφα· οὕτως γὰρ βούλομαι τοῦτοις
τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν διενεργεῖν, ἀλλ' οὐ παρὰ γνώμην τοῦ προ-
εστῶτος καὶ τὴν εὐπέθειαν τοῦ τεθνάναι μέλλοντος.

3 συστήσασθαι A. 4 πρῶτον A. 7 δεῖ AB, δὴ P e t i t, χρῆ εὐθ Q.
7-8 προπάντων A. 8 ἡγεμονεύειν A. 9 ἀρμόδιον A. 9 ἔνεκεν A. 10 διάνοιαν A.
10-11 προτρεπόμενος A. 11 εὐθύς A. 12 ὁδὸν A. 12 ἵν' ἕως A, ἵνα
ἕως B. 12 οὗτου B. οὗτου A. 12 ἐγὼ A. 12 κτίτωρ h 3. j o b., κτή-
τωρ AB. 12 δηλωθείσης A. 13 ἐγὼ A. 13 ἐκεῖνος A. 14 διὰ ταχθεί-
σαν A. 15 ἡγουμενία A. 16 καθ' ἡγούμενος A. 17 ἴσθησι A. 18 ποιμένειν A.

თავი მესამე

შესახებ იმისა, თუ როგორ უნდა იქნეს არჩეული წინამძღვარი და დამტკიცებული, და პირველი წინამძღვრის შემდეგ როგორ უნდა მოიწვიონ მონასტრის ამ სამსახურში და ამ თანამდებობაზე მეორე

1. უფრო ჭეშმარიტად და უფრო მოძალებულად უნდა ვაღიაროთ, ყოვლის უწინარეს, ის, თუ როგორი თანმიმდევრობით **▲ 186** უნდა იქნეს წინამძღვრობა, ვგულისხმობ წესს, რომელიც შეეფერება მონასტრის ძმობას. ამის შესახებ მე ძალიან ვწუხვარ, და მისი გულისთვის აღდარი მთელი ჩემი გულმოდგინება, გამოვიძიე ყველაფერი, გამოვიკითხეთ ერთმანეთში, და ეს ვაოვე სწორად და ყოველი შფოთისაგან თავისუფალ გზად, რომ ვიდრემდე, მე, ხსენებული მონასტრის აღმაშენებელი, ცოცხალი ვარ, ვისაც მე დავსვამ, მონასტრის წინამძღვრად ის იქნება. და თუ ის იქნება წესიერი ჩვენ მიერ დადებული მცნების მიხედვით, დარჩეს წინამძღვრად ვიდრე აღსასრულამდე თავისი ცხოვრებისა.

2. წინამძღვარი, რომელიც თავის დროზე იყო დაყენებული, როდესაც მას მოუახლოვდება სიკვდილის დრო, თვითონ ირჩევს ვინც მის შემდგომ წინამძღვრად უნდა იყოს და ძმები უნდა მწყემსოს; მაგრამ ნათესაობით ან მეგობრობის მიხედვით კი არ უნდა დააყენოს, არამედ იგი უნდა დააყენოს ძმების რჩევით და დამტკიცებით. მისი გარდაცვალების დროისათვის მას უნდა შეეძლოს არაჩვეულებრივად გამჭრიახი იყოს და მიუდგომელი;

3. და ანნაირად უნდა იყოს ხელთდასხმული იმ წინამძღვრობის ხელისუფლების მქონებლად, რის მეშვეობითაც უნდა უწინამძღვროს ძმობას, და არ მოვიდეს ამ წოდებამდე თავისი სურვილით, არამედ წინასწარ შერჩევით და ბრძანებით, როგორც ზემოთ დავწერე, ანნაირად მსურს მე ხდებოდეს მათი ხელთდასხმა, არა სულთმობრძავი წინამძღვრის ნების და დაჯერების გარეშე.

18 κατασχημασθῆναι A. 19 τὴν A. 19 πρὸς πάνθειαν A. 20 συνιστᾶν AB, συνιστᾷ corr. K. 21 διακριτικώτατος A. 22 ἀποσωποσηπτας B. ἀποσωποληπτος A. 23 ἐκχερισμένος A. 25 αὐτοβουλείας A. 25 ἐλπίων A. 25 καμ' ἦν A. 26 τὲ A. 26 οὕτως A, οὕτω B. 26 βούλλομαι A. 27 παραγνώμη A. 28 ἐν πέσειαν A, დაჯერებისა Q, ἐπάνθειαν B. 28 τιμᾶν A.

4. Μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν καὶ ἀποδημίαν ἐντεῦθεν τοῦ πρώτου, ὁ δεύτερος ἔξει τὸ κῦρος αὐτοῦ μετὰ συμβουλῆς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἀπάντων τῆς τοιαύτης μονῆς,

5 ὡσπερ καὶ προφανῶς παρ' ἡμῶν ἡ ἡγουμενεία διακέρυται καὶ τετύπεται. Εἰ δὲ γε συμβῆ ποτε ἕως κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν ἀφηνιδίως ἀναρπασθῆναι καὶ οὐ φθάσαι τὰ διαταχθέντα πράξει ὁ προσετώς τῆς ποιμνῆς, τότε διακρίσει καὶ ἐξετάσει τῶν κριτόνων καὶ | (A 188) ἐναρέτων καὶ γνωστικωτέρων ἀδελφῶν ἐκ τῆς
10 ἀδελφότητος προϊστάσι τὸν καθηγούμενον. Ἐπειτα πάλιν καθ' ἑξῆς πρὸ τοῦ λεχθέντος, ὃ ἐστὶ περὶ τοῦ νέου καθηγούμενου, ὃν δεῖ εἶναι τε καὶ ἐμμένειν ἐν τῇ ἡγουμενείᾳ ταύτῃ τοῦ τεθνεώτος,

6. καὶ προβληθεὶς καὶ τῇ δεξιῶσει τοῦ ἡγουμένου κατασταθεὶς τὴν ἡγουμενείαν οὕτω τεκταίνει· θανόντος τοῦ καθηγούμενου, του-
15 τέστιν ἐκδημοῦντος πρὸς κύριον, συνηγμένης πάσης τῆς ἀδελφότητος ἐνώπιον τοῦ τεθνήσκει μέλλοντος καὶ τοῦ μέλλοντος δεξιουσθαι μέτ' αὐτόν, παραδιδόντος αὐτῷ τοῦ προτέρου προστασίαν ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν προτεταγμένου κανόνος, ἵνα πολιτεύσωνται κατ' αὐτόν καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχωσιν οἰκοθῆν τι οἰκονομεῖν.

20 7. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ προτέρου ταφήν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ δεῖ ταῦτα πράττειν τὸν νεωστὶ προϊστάμενον· ἀγρυπνίαν ὀφείλει πεινυχίον ἐκτελέσαι, τῇ δὲ ἐπαύριον με|(A 189)τὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θείας μυσταγωγίας προσεσθῆναι τὸν νεωστὶ καθιερωθέντα ἡγούμενον ἐμπροσθεν τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου, καὶ τῆς ἀδελφότητος πάσης κατὰ
25 τάξιν γόνου κλινοῦσης αὐτῷ καὶ καθ' ἑξῆς ἀσπαζόντων, εἴθ' οὕτως πάντων εὐφραινομένων τῶν προκληθέντων καὶ τῷ κυρίῳ προσκολληθέντων, θαψιλῆς προτεθήσεται τράπεζα.

8. Οὕς ἐνορκῶν αὐθις τὰ αὐτὰ λέγω, ἵνα ὁ τὴν προστασίαν λαχὼν φιλοφρόνως τοῦ ποιμνίου προϊσταταί, καὶ ἀπλουστάτῃ τῇ δικαιοσύνῃ πρὸς τὴν ἀδελφότητα κεχρημένος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυ-

1-2 πρῶτου Α. 2 ἔξει Α. 3 ἀπάντων Α. 4 πάλιν Α. 4 τοῦτο φημί Α. 5 ἡγουμενεία Α. 5 διὰ κέρυται Α. 6 ποτὲ Α. 7 ἐφηνιδίως Α. 7 φθάσει Α. 7-8 πράξει Α. 8 προσετώς Α. 8 διακρίσει Α. 9 ἐναρέτων Α. 9 γνωστικωτέρων Α. γνησιωτέρων Β. 10 πάλιν Α. 11-12 εἶναι τε Α. 13 ἡγουμένου Α. 14 ἡγουμενείαν Α. 14-15 τοῦτέστιν Α. 15 πάσης Α. 16 τεθνήσκει Α. 16 καὶ του μέλλοντος δε-

4. პირველი წინამძღვრის უკანასკნელი გამოთხოვებისა და გარდაცვალების შემდეგ, მეორეს ექნება მისი ხელმწიფება ამ მონასტრის ყველა დანარჩენი ძმების თანაბრობით.

5. კვლავ ამასაც ვიტყვი, წინამძღვრის გარდაცვალების შემდეგ, როგორც ჩვენ მიერ აშკარად იქმნა წინამძღვრობა შერჩეული და დაწესებული. თუ ვინცობაა ოდესმე მოხდა, ადამიანური ჩვეულებისდა მიხედვით, რომ მოულოდნელად გარდაიცვალოს და ვერ მოასწროს სამწყსოს წინამძღვარმა განკარგულების გაცემა, მაშინ უმჯობესი, ურჩეულესი და გონიერი ძმების გამორჩევით და გამო- A 188 ძიებით დაიწესონ წინამძღვარი ძმათა შემადგენლობიდან. შემდეგ კვლავ თანმიმდევრობით წინათ განჩინებულისა, რომელიც ეხება ახალ წინამძღვარს, საჭიროა იგი დადგეს წინამძღვრად მიცვალებულის ადგილზე.

6. დადგინებული და წინამძღვრის უფლებით დაყენებული ასე აგვარებს წინამძღვრობის საქმეს: როდესაც წინამძღვარი კვდება, ესე იგი როდესაც მიემგზავრება უფალთან, მთელი ძმობა შეიკრიბება წინაშე გარდაცვალებადისა და მის შემდეგ მმართველად განზრახულისა; ჩვენ მიერ განსაზღვრული კანონით წინანდელი წინამძღვარი გადასცემს მას უფროსობას, რათა ამ კანონის მიხედვით იმართებოდნენ ისინი (ე. ი. ძმები) და არავითარი უფლება არა ჰქონდეთ განაგონ რაიმე თავისი ნებით.

7. პირველის დასაფლავების შემდეგ მესამე დღეს საჭიროა ახალმა წინამძღვარმა შემდეგი გააკეთოს: საჭიროა შეასრულოს ღამისთევით პანაშვიდი, ხოლო მეორე დღეს საღმრთო საიდუმ- A 189 ლოს შესრულების შემდეგ ახლად ნაკურთხი წინამძღვარი წარსდგეს წინაშე წმიდა საკურთხევისა, და ყოველმა ძმამ წესისაებრ მუხლნი მოიყაროს მის წინ, ეამბორონ მას რიგ-რიგად; მერმე ყველანი რომ ამნაირად გახარებული არიან, მათ მიიწვევენ, უფალს დაუკავშირდებიან და უხვი ტრაპეზი გაიშალოს.

8. მათ ვაფიცებ და ისევ ამას ვიტყვი, რათა ვისაც წილად ხედება წინამძღვრობა. კეთილგანწყობილად უწინამძღვროს სამწყსოს და უმარტივესი სიმართლით ექცეოდეს ძმობას ქრისტეს მიერ

ξισοῦσαι Petit, καὶ ὁ μέλλων δεῖ. B, καὶ ὁ μέλλων δεῖ. A. 19 οἴκοθεν τί A. 21 πανήγιον A. 23 νεωστὶ A. 23 καμύρωθαι A. 23 ἡγούμενον A. 25 τάξην A. 25 κλησούσης A. 25 καμῆξ' ἦς A. 27 διακλήξ A. 28 ἀμῆξ A. 29 ποροίσταται A.

- ρίψ ἡμῶν, τῇ καρδίας τε καὶ νεφρούς * ἐξετάζοντι, τῇ τομιωτέρῳ ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον** καὶ ἀπτομένων μέχρι χωρισμοῦ ψυχῆς τε καὶ σώματος καὶ ἀνταποδιδόντι ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, μηδὲν ἀνάξιόν τε καὶ ἀειδὲς ἐπαγαγεῖν τῇ ἐγχειρισθέντι αὐτῇ.
- 5 παρ' αὐτοῦ | (A 190) τῇ ποιμνίῳ αὐτοῦ, τουτέστι τῆς ἀδελφότητος, ὑπὲρ ᾧν οὐκ ἐκοπίασεν οὐδὲ ἐταλαιπώρησεν, οὐδὲ τῇ ἰδίῳ μόχθῳ κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅτι ὁ ἀργός μηδὲ ἐσθιέτω***, πάντα δὲ πράττειν, ὡς αὐτοῦ ἐφορῶντος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ:
- 10 9. Οὕτως τὰ τῆς οἰκονομίας ἐργαζέτω πάντα καὶ πάσης καινοτομίας ἀπέχονται καὶ δικαίως τὰ ἀγαθὰ πράξουσιν· ἀρκετὸν γὰρ αὐτοῖς, ὅτι ἐν οἷς οὐκ ἐκοπίασαν, τοῖς ἐτέρων ἐντροφῶσιν ἰδρῶσι καὶ πόνοις, ἐν οἷς ἕτεροι μεγίστη σπουδῇ καὶ μεγίστοις πόνοις ἐταλαιπώρησαν, ᾧν τοὺς καρποὺς οἱ πειραθέντες τούτοις βεβαίως γίνωσκουσι[ν], καὶ αὐτοὶ τούτων ἀπάντων ἰσχύως καὶ ἀκαινοτομήτως
- 15 ἀπολαμβάνειν νῦν ἠξιώθησαν. Ἀξίως οὖν εὐχαριστήτωσαν τῷ θεῷ καὶ ἡμῶν ἀλήκτως μνημονευέτωσαν ὡς ἀτίμων αὐτοῖς τοιούτων ἀγαθῶν γινομέσων,
- 20 10. καὶ ἀξίως πορεύονται καὶ**** | (A 191) εὐχάριστοι ἔσονται ἐν πάσῃ ζωῇ αὐτῶν, καὶ οὕτως εὐχαριστήτωσαν τῷ τῶν ὄλων σωτήρι, ὅτι οὐχ ἔνεκεν τοῦ τόπου ζητεῖν εὐφορὸν τε καὶ κάλλιστον περιερχόμενοι ἐκοπίασαν. Ἀλλὰ ἡμεῖς τὴν τοιαύτην ταλαιπορίαν ὑπέστημεν ἄνω καὶ κάτω τρέχοντες καὶ πάντα τόπον τῶν ἐν τοῖς κτήμασιν ἡμῶν περιερχόμενοι καὶ τούτους ἅπαντας ἐξετάζοντες καὶ
- 25 ζητοῦντες ἀναπαυτήριον τῶν ἀδελφῶν εἰς κατοίκησιν, τούτου εὐαρμοστότερον ἢ ἐπιτηδεϊότερον εὐρήκαμεν οὐδαμῶς.

1 τῇ καρδίας... ἐξετάζοντι Petit, τοῦ καρδίας... ἐξετιζόντος AB. 1 τῇ τομιωτέρῳ Petit. τοῦ τομιωτέρου A, τοῦ τομιωτέρου B. 2 ἀπτομένων Petit, ἀπτομένου A, ἀπτομένου B. 2 χωρισμοῦ A. 3 ἀνταποδιδόντι Petit, ἀνταποδιδόντος AB. 8 ἐσθιέτω A. 10 ἐργαζέτω AB, ἐργάζονται Petit (in scholiis). 11 ἀγαθὰ A. 12 ἐνοῖς A. 12 ἐτέρων A. 13 ἕτεροι A. 15 ἀπάντων A. 16 εὐχαριστήτωσαν A, εὐχαριστεῖτωσαν B. 17 ἀλήκτως A. 18 γίνωμένων A. 22 ἀλλ' ἡμεῖς A. 24 ἅπαντας A. 26 εὐρήκαμεν A.

* Apoc. 2,23: ἐγὼ εἰμι ὁ ἐρευνῶν νεφρούς καὶ καρδίας, καὶ δώσω ὑμῖν ἐκάστην κατὰ τὰ ἔργα ὑμῶν (εἰς ζῆρ, ἱσθμελο ζδβδζοισθβδζ βηγλς ρα σοθζδηλσς ρα θοδζζ σθζηδ σσοσηηηλς λσθβησ σθζηδσζδρδ).

** Hebr. IV, 12: Ζῶν γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ καὶ ἐνεργῆς καὶ τομιωτέρος-

უფლისა ჩვენისა, „გულისა და თირკმელთა გამომეციებელისა“, ყოველგვარ ორპირ მახვილზე უფრო გამკვეთელსა, რომელიც სული-
სა და სხეულის გაყოფამდე მიიწევს, რომელიც „თითოეულს საქ-
მეთა მისთაებრ მიუზღავს“, რათა არაფერი უღირსი და შეუფერე-
ბელი არ შეამთხვიოს თავის სამწყსოს, რომელიც მას მისგან აქვს A 190
ჩაბარებული, ესე იგი ძმობას, რომლისთვისაც არც უშრომია, არც
უწვალაია, არც საკუთარი ჯაფით მოუპოვებია რა, დიდი მოციქუ-
ლის პავლეს თქმისა არ იყოს: „ვინც არ მუშაობს, ნუცა ჭამს“,
ხოლო ყველაფერი აკეთოს, თითქოს ძე ღმერთისა ამას ხედავდეს.

9. ანნაირად უნდა აკეთონ საგამგებლო საქმეები, და აიცდენ-
ნენ ყოველგვარ სიახლეს და მართლად მოუფლიან დოვლათს (სი-
კეთეს იქმონან); საკმარისია მათთვის, რომ, სადაც არ უშრომიათ,
სხვების ნაოფლარით და ნაშრომით ნებივრობენ. იმ დროს როდესაც
სხვებს უდიდესი რუდუნებითა და უდიდესი შრომით უვაგლახ-
ნიათ და ამ შრომათა ნაყოფებს გამოცდილებით იცნობენ; ხოლო
ესენი ღირსი გახდნენ და ახლა ყველაფერ ამით სარგებლობენ უშრო-
მელად და ხელის გაუძრევლად (ათჳნიერ ზღვევისა). ამიტომ მათ
მართებთ მადლობდნენ ღმერთს და ჩვენც მუდამ გვიგონებდნენ,
როგორც მიზეზს მათი ასეთი სიკეთის მოვლინებისა,

10. და ღირსეულად ივლიან და მთელი თავიანთი ცხოვრე: A 191
ბის განმავლობაში მადლიერი იქნებიან. და ასე გადაუხდიან მად-
ლობას მხსნელს ყოველთა, რომ არა ადგილის ძიების გულისათვის
იშრომეს და მოიარეს რჩეული და მშვენიერი ადგილი. მაგრამ ჩვენ
ვიკისრეთ ასეთი საზრუნავი და ამ მიზნით ზემოთ და ქვემოთ ვი-
არეთ და ჩვენს მამულებში ყველა ადგილი მიმოვიხილეთ; ყველა
ეს ადგილები დაეზვერეთ, რომ მოგვეძებნა განსასვენებელი ადგი-
ლი ძმათა დასასახლებლად, მაგრამ ამაზე უფრო შესაფერისი და
უფრო მოსახერხებელი ვერსად ვიპოვეთ.

ἕπερ πάντων μάχαιραν δίστομον καὶ δὲν ἰσοῦμενος ἄξει μερισμὸν ψυχῆς καὶ
πνεύματος.

*** 2 Thessal. 3,10: εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ βιωέτω (უკვეთუ
ვახმე არა უნებს საქმის, ნუცა სკამნა).

*** ამის შემდეგ B-ს აკლია, როგორც ჩანს, ორი ფურცელი (πιδεῖσθαι-
ται καὶ... γρηῃσοῦται. იხ. ქვემოთ A 195). L. Petit-ს შეუვსია მუსეოსის ახალ-
ბეძონული თარგმანის შიხედვით. ქიოსის ნუსხაში არის ეს დანაკლისი
ტექსტი.

11. Ἡ θεία οὖν πρόνοια συνεργουσα ἡμῖν τοιούτων ἀγαθῶν
 ἄρδην ἡμᾶς ἤξίωσε πρῶτον μὲν τοῦ τοιούτου τεύξασθαι καταγωγίου
 τερπνίστου τε καὶ καλοῦ. Καὶ κατὰ πάντα ἡδίστου. Οὐ μὴν δέ, ἀλ-
 λά καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιτηδεύουσιν θαυλεστάτου. Καὶ τὰ χρεῖώδει πάντα
 5 ἅμα συγκεκραμένου καὶ κατὰ καιρὸν ἐκάστω τὴν χρῆσιν ἐτοιμῶς πα-
 ρεχομένου, | (A 192) φημί δὴ, τῶν ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν,
 εὐκαίρως τὴν χρῆσιν διαπορθμεύοντος καὶ ἵνα θαροῦντος λέγω τῷ
 θεῷ παραδείσῳ ἐκείνῳ ἀφωμοιωμένου, ἐν ᾧ ἡ τοῦ πρώτου ἀνθρώ-
 10 που ὑπῆρχε τρυφερωτάτῃ ζωῇ εὐθουομένη τε καὶ ἀταλαιπόρητος καὶ
 τῆς ἐν τούτῳ ἀμεριμνίας, καθ' ἣν ἐβίωτεον, μάλιστα δὲ ὅταν ἀποβλέ-
 ψεταί τις εἰς τὴν ὠραιότητα τοῦ περιβλέπτου τούτου καὶ ἀμφιβοήτου
 ναοῦ καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κόσμου, καὶ τῶν ὑφασμάτων, καὶ τὴν ἐξ
 αὐτῶν ἡδύπνοον εὐωδίαν καὶ τέρψιν τῆς πνευματικῆς χάριτος, καὶ
 15 τὴν ἡδυφωνάτην τῆς ἀσματικῆς μουσουργίας τὸ εὐρυθμιον μέλος, καὶ
 τὰς ψυχωφελεῖς παραδώσεις, τὰς ποδηγούσας διὰ τῆς βασιλικοτάτης
 ὁδοῦ, καὶ τὴν πορείαν τὴν ἄγουσαν πρὸς τὴν ἄλυπον καὶ αἰωνίαν
 ζωὴν, καὶ τῶν τούτοις περεπομένων παντοίων καλῶν, τὴν ποικιλίαν
 τε καὶ τὸ ἐκ(193)κριτον, δι' ὧν οἱ ἐν τῷ πανδήμῳ θεάτρῳ ἐκ δε-
 ξιῶν τυχόντες τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ.

20 Τῶν μὲν ὄντων αὐτοῖς ἀγαθῶν τεκμαίρωνται τὴν ἀπόλαυσιν,
 τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ οὕτως ἀμόχθως ἀπάντων τῶν καλῶν
 ἐν κατασχέσει γεγονότων ἡμῶν· πῶς οὐχί· οὕτως ἀλύπως τε καὶ ἀτα-
 ράχως βιώσητε καὶ ἀπλουστάτῃ γνώμῃ [καὶ] τῇ γλυκυτάτῃ πνοῇ τῶν
 λεπτοτάτων αὐρῶν τὸ βιωτικὸν πολὺκλυστον διαπλευρήσητε πέλαγος. Καὶ
 25 κατὰ τοὺς θεατὰς τοῦ θεοῦ θρόνου προφήτας θεοῦ ἢ καὶ ἀποστο-
 λικῶς εἰπεῖν πολιτεύσηται· γέλωτα ποιῶντες, ὡς φησὶν Ἰωβ, τὰς
 πολυόχλους πόλεις καὶ τὰς τῶν πρακτόρων φωνὰς ἐξουθενούμενος*.

Πρὸ δέ γε πάντων καὶ τούτων ἀνώτερον καὶ διὰ πάντων ὅσ-
 τες ἂν εἴη ὁ προϋστάμενος πάντων ἔστω κατὰ τὸν βίον παράδειγμα,

* Job 39, 7: καταγελῶν πολυοχλίας πόλεως, μέμνη δὲ φορολόγου οὐκ ἀκούων.

2 τοιοῦτου A. 3 τὲ A. 4 θαυλεστάτου A. 5 ἀσυγκεκραμένου A. 5 ἐκάσ-
 τῳ A. 5 χρῆσιν A. 6 ψυχικῶν τὲ A. 7 χρῆσιν A. 7 θαροῦντος A. 8 ἀφωμοιω-
 μένον A, < B. 9 ὑπῆρχε A. 9 τὲ A. 10 ἀμεριμνίας A. 10 ἐβιώτεον A. 10 μάλ-

11. ღვთის განგება შეგვეწია ჩვენ და ღირსი გავგხადა ერთ-
ბაშად ასეთი სიკეთეებისა, რომ ჯერ ერთი შეგვახვედრა ასეთი
საუცხოო და მშვენიერი განსასვენებელი, ყოველნაირად სასიამოვნო,
მაგრამ არა მართო ეს, არამედ ყოველგვარი საქირო რამის
უხვად მქონე, და ყველაფერი, რაც კი მოსახმარია, ერთმანეთთან
შეზავებული აქვს და თავის დროზე მოეპოვება გამზადებული ყო-
ველგვარი სახმარი, ვგულისხმობ სულიერსა და ხორციელ სახმარს, A 192
თავის დროზე გადმოგვცემს ამ სახმარს, და მე გავბედავ და ვი-
ტყვი, რომ ის მსგავსია იმ ღვთაებრივი სამოთხისა, სადაც პირ-
ველ აღამიანს ჰქონდა ნებიერი, უმწუხარო და უზრუნველი ცხოვ-
რება, რომლითაც იგი ცხოვრობდა, განსაკუთრებით კი, როდესაც
დახედავ სიმშვენიერეს დიდებული და სახელგანთქმული ტაძრისა,
მისი სამკაულისას, შესამოსლებისას, და მათგან მომდინარე საამურ
სურნელოვნებას, სულიერი მადლის სიტკბოებას, გალობითი მუსი-
კის ხმატკბილობას და მწყობრ მელოდიას, სულის მარგებელ წე-
სიერებას, რომელსაც სამეუფო გზით მიჰყავხარ და გზას გიკვლევს
უმწუხარო და საუკუნო ცხოვებისაკენ; და ყველაფერ ამას თან
სდევს ყოველგვარი სიკეთე, ნაირნაირი და რჩეული, რომელთა A 193
შეშვებით მოგხედებით მოუსყიდველი მსაჯულის მარჯვენით სა-
ყოველთაო სანახაობაზე.

რადგან მათ აქვთ ყოველგვარი სიკეთე, დე ისინი განსაზღვ-
რავდნენ სიტკბოების გასინჯვას; ამნაირად რომ არის ყველაფერი
ეს და ასე უშრომლად რომ გვაქვს ყოველგვარი სიკეთე, ნუ თუ
უმწუხაროდ და უშფოთველად არ უნდა იცხოვროთ და უმარტი-
ვესი გულისსიტყვით და დაწყნარებული ჰაერის უტკბესი სუნთქ-
ვით გადასცუროთ მრავალმღელვარე ზღვა, ცხოვრება რომ ჰქვია,
მსგავსად ღმრთის წინასწარმეტყველთა, რომელნიც მხილველნი
არიან ღვთაებრივი ტახტისა (საყდრისა), ანუ მოციქულებრ რომ
ვთქვათ, მოქალაქობენ: დასცინიან, როგორც იტყვის იობი, ამბო-
ხებულ ქალაქებს და მოხარკეთა ხმებს შეურაცხყოფენ*.

ხოლო ყველაზე უწინარეს და ამაზე უზეშთაეს, წინამძღვრად
ვინც იქნება, ის უნდა იყოს მაგალითი ყველაფრით და ყველასა-

* იობი 39, 7: «საცინელ მრავლისა ერისა ქალაქისა, ხოლო წყინება მო-
ხარკისა არა სმენილნი».

λίστα A. 10-11 ἀποβλέψεται τῆς A. 11 ἀραιότητα A. 12 περὶ A. 13 τέρας A.
14 ἀσματικῆς A. 14 μέλλος A. 16 ὀδοῦ A. 16 ἄλυπον corr., ἄληπον A. 18 τὲ
A. 20 μισήστων A. 22 ἀλήστας A. 22 τὲ A. 23 ἀπλουστάτη A. 24 πο-
τὸ ἀγκλιστον A. 24 διαπλῆσσετε A. 26 εἰπ¹¹ A.

- μάλιστα δὲ ἐν τῷ μηδὲν κτᾶσθαι ἴδιον, | (A 194) πάντα γὰρ τὰ
 ὄντα ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ ἐστί, καὶ οὕτως εἰς εὐχὰς καὶ δεήσεις σχο-
 λᾶσαι, καὶ τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας ἀνθῆξασθαι, καὶ πρὸς ἐπί-
 σκεψιν τῶν ἀδελφῶν ἐπιστρέφασθαι, τιμιώτερα ταῦτα ἡγούμενος καὶ.
 5 ἀνωτέρω, καθὼς φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος, διὰ τῶν ὄπλων τῆς δι-
 καιοσύνης, τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ
 δυσφημίας καὶ εὐφημίας, ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς*. Καὶ οὕτως διὰ
 τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν φυλαχθήσεται πρὸς τὴν εἰρημένην δι-
 καιοσύνην καὶ μακαριότητα. Καὶ τὸ πρὸς πάντας φιλόστοργον ὁμοίως.
 10 ἐνδείξεται πρὸς τοὺς μεγάλους τε καὶ μικροὺς ἀνεχόμενος τῶν ὀλιγο-
 φύχων τε καὶ ραθυμούντων τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ, χρῆ λέγειν, ὅτι
 καὶ τῶν γογγιζόντων εἴ τινας εἰσὶ δυσφωρότεροι πάντων καὶ ἀνόπισ-
 τοι, οἱ δὲ ὑπομένοντες αὐτοὺς πολὺν μισθὸν λήψονται, καὶ μιμηταὶ
 τοῦ θεοῦ | (A 195) γενήσονται.

- 15 Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα πάλιν παραγγέλλω καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ
 γένηται ἐν τῷ σεμνελῷ μου τοῦτῳ καθηγούμενος ἔχων πολλὴν συγ-
 γένειαν. Κωλύομεν δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἔσται τοῦ καθηγούμενου
 τις συγγενής τε ἢ ὑπουργός ἢ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἢ ἐν τοῖς ἔξω εἴτε
 ἐν τοῖς χωρίοις καὶ μοναστηρίοις καὶ λοιποῖς δουλείαν τινὰ ἐνεργῶν.

20

Κεφάλαιον 4^γ

Περὶ ποσότητος καὶ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόντων.
 ὅς ἀνελλιπῆς διετάχθη παρ' ἡμῶν εἶναι
 καὶ ὄσους ἔξ αὐτῶν ἐργαζομένους καὶ
 ὀπηρέτας εἶναι χρῆ.

- 25 1. Ὁφειλόμενον οὖν ἡμῖν ἐστὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόν-
 των νομοθετεῖν οὕτως.

* 2 Corinth. 6, 7-8: διὰ τῶν ὄπλων τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστε-
 ρῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς.

1 μάλιστα A. 1 πάντα|πάν|πάντα A. 4 ἡγούμενος A. 5 φησὶν corr.,
 φασὶν A. 5 θεῖος A. 9 ὁμοίως A. 10 ἐνδείξεται h 3. 3 α β., (Q: γκαββωσθ δο-
 δωσθ θ υ ο ς η θ β δ ε, ρω ρωσ ρω θ ρω θ ρωσ), ἐνδείξετε A, < B. 10 τὲ A. 10-11 ὀλι-
 γοφύχων A. 11 τὲ A. 11 χρῆ A. 12-13 ἀνόπιστος h 3. 3 α β., ἀνόπιστος A, < B.
 13 ὑπομένωντες A. 13 μισθὸν A. 13 μιμηταὶ A. 18 τίς A. 18 εἴτε A.
 22 ἀνελλιπῆς B, ἀνελλιπῆς A. 23 ὄσους corr., ὄσους A, ὅτι τοὺς B. 23-24 ἐρ-
 γαζομένους καὶ ὀπηρέτας A. 25 ἐστὶ A.

თვის თავისი ცხოვრების მიხედვით, განსაკუთრებით კი იმით, რომ არაფერი თავის საკუთრებად არ შეიძინოს, ვინაიდან ყველაფერი, რაც მონასტერშია, მისია და იმიტომაც, რომ ამნაირად უფრო შოიცილის ლოცვა-ღალადებისათვის და სწავლა-მოდღვრების საქმეში მტკიცე იქნება, ძმათა საჭიროებისადმი ყურადღებიანი; ამგვარი საქმეები ჩათვალოს უპატიოსნესად და უადრესად, როგორც იტყვის ღვთაებრივი მოციქული: სამართლიანობის იარაღად იქცეოდეს; მარჯვნივ და მარცხნივ, დიდებითა და გინებითა, გმობითა და ქებითა, როგორც მაცთურნი და ჭეშმარიტნი*. და ამრიგად, მცნებათა შესრულებით დაიცავს ხსენებულ სამართლიანობას და ნეტარებას. და ყველას მიმართ, როგორც დიდთა ისე მცირეთა მიმართ, თანაბრად აჩვენებს ნაზ სიყვარულს, და სულმოკლე და უქნარ ადამიანებს დაუთმობს ქრისტეს სიყვარულის გამო. საჭიროა ისიც ითქვას, რომ თუ ვინმე არიან მობუზღუნეთაგან ყველაზე უფრო აუტანელნი და მძიმენი, მათაც უნდა მოუთმინონ და დიდ ჯილდოს მიიღებენ; ამით ისინი ღმრთის მსგავსნი გახდებიან.

ყველაფერ ამის შემდეგ კვლავ ვაცხადებ ამასაც, რომ არ იყოს ამ ჩემს ღირსეულ მონასტერში ისეთი წინამძღვარი, რომელსაც ჰყავდეს დიდძალი ნათესაობა. ჩვენ ავკრძალავთ იმასაც, რომ წინამძღვრის არც ერთი ნათესავი არ იყოს მსახურად არც თვით მონასტერში, არც გარეთ, სოფლებში და დანარჩენ მონასტრებში¹, რაიმე საქმის აღმსრულებლად.

თავი მემამსა

**მონაზონთა რაოდენობისა და რიცხვის შესახებ,
რათა ჩვენ მიერ დაწესებულ [რიცხვს] არ დააკლდეს,
და იმის შესახებ, თუ მათგან რამდენი უნდა
იყოს მომუშავედ და მსახურად²**

1. საჭიროდ ვთვლით ამნაირად დავაწესოთ მონაზონთა რიცხვის შესახებ.

* 2 კორინთ. 6, 7—8: «საჭურველითა მით სიმატლისათა მარჯუენისათა და მარცხენისათა, დიდებითა და გინებითა, გმობითა და ქებითა, ვითარცა მაცთურნი და ჭეშმარიტნი».

¹ იგულისხმება, ალბათ, პეტრიწონის მონასტრის კუთვნილი სოფლები და მამულები; ქართულ ტექსტში სწერია: «რათა არა დააყენოს წინამძღვარმან თვსთა მისთაგანი ველადად გინა მსახურად მონასტერსა შინა გინა გარესთა ფელთა ანუ პრასტიონთა».

² ქართულ ტექსტშია: «და თუ რავედნთაა ჯერ არს ამათგან მსახურად და ჯლისუფლად დაყენება ანუ ვითარ სახედ» (მ. თარხნიშვილი, გვ. 25, 20—22).

- Ἐπει δὲ τῶν καλῶν ἐργάτης θεὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων συστη-
 σάμενος φύσιν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πρότερον τὴν ὕλην πάντων τῶν ὄν-
 των παραγαγών, ἐκάστω τούτων τάξιν καὶ μέτρον πανσόφως διετίθε-
 το, καὶ οὐδείς ὑπενόει τούτων τι τῆς παραγωγῆς τερ, (A 196) πρῶ-
 5 τερον εἶναι ἢ εὐαγωγότερον*, βούλομαι τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόν-
 των ἕως τοῦ πεντηκοστοῦ εἶναι, πρὸς οἷς καὶ τὸν αὐτὸν καθηγού-
 μενον, πλὴν πάσαις ἀρεταῖς κοσμουμένους, καὶ χάριτι θεία καταλαμ-
 πομένους. Οὐ βούλομαι δὲ τοῦ πενήκοντα ἀριθμοῦ εἶναι ὑποδεεστέ-
 ρους· ὑπὲρ δὲ τοὺς πενήκοντα, ὡς εἴρηται, εἶναι τὸν καθηγούμενον.
- 10 2. Ἐνορκῶ δὲ τοὺς καθεξῆς ἡγουμενεύοντας ἐκ τῆ τοιαύτη
 μονῆ τοῦ μὴ παρακαταβιβάζειν πώποτε τὴν δηλωθεῖσαν τούτων πο-
 σότητα, ἀλλ' εἴ γε διὰ θανάτου ἢ ἐτέρας τινὸς εὐλόγου συμβεβη-
 κυίας προφάσεως ἔλλειψις γένηται τούτων, αὐθις τὸν τυπωθέντα
 15 τούτων ἀριθμὸν ἀναπληροῦν, ὅπως μὴ ἀδρανῆς τις ἢ δοξολογία τοῦ
 θεοῦ καὶ ἢ πρὸς αὐτὸν ἐκτενεστάτη εὐχὴ ὀφθῆσεται πώποτε. Ἔσται
 δὲ ὁ τύπος τῆς ὑμνωδίας ἐμμελέστατός τε καὶ μετὰ τῆς ἁρμοζούσης
 προσοχῆς καὶ παρατηρήσεως καὶ | (A 197) φόβῳ θείῳ κεκοσμημέ-
 νος καὶ ἀνελλιπής.
- 20 3. Ἐκ δὲ τοῦ τοιοῦτου ἀριθμοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ πενήκοντα ὁ
 μὲν εἰς ὑπάρχει ὁ καθηγούμενος, ὃν δεῖ πάσης γνώσεως καὶ συνέ-
 σεως καὶ ἀρετῆς καὶ φόβου καὶ ἀγάπης θεοῦ εἶναι ἀνάπλεω.
4. Ἄλλοι δὲ δύο ἐκ τούτων ἐπίτροποι ἔστωσαν, ὁ μὲν εἰς ἐν
 τοῖς ὀρίοις τῆς Φιλιππουπόλεως, ὁ δὲ ἕτερος ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Μο-
 συνοπόλεως καὶ τῶν καθεξῆς ταύτης διαχειμένων χωρῶν.
- 25 5. Ἄλλος δὲ εἰς ἐκ τούτων ἐκκλησιάρχης ἔστω, γνώσεως ἐμ-
 πεπλησμένος, καὶ πείραν ἀκριβῆ ἔχων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνθέων

* յf L. Petit շահո ղցոճոյղո տահճահոճաճ շճաԹճոն: (τέτοιας λογῆς
 καὶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος τὴν καλὴν τάξιν ἐκείνου μιμούμενος) („ճոճոճոճ ճցճ ճա-
 ճաճո ճոճճ յճ ճճճճոճոճ ճոն Մյնս ճճճճճ“) ճա ճանճնն, ճոճ ճն հճճաԹճճ յճցո-
 ճնճոճոճ ճա, յճճճո, ճցճճճճոճ ճցճո. ճճճճճ յճճ ճճճճճճ ճցճճճճճ յճոն
 ճնն ՄյնսԹճճոն.

2 μη ὄντος A. 2. πρότερον A. 3 παραγαγών A. 3 ἐκάστω A. 3 τάξιν A.
 3-4 διετίθετο corr., K, διατιθέμενος AB. 4 οὐδείς A. 4 ἠϋπενόει A. 4 τού-
 των τί A. 6 πεντηκοστοῦ A. 6 οἷς A. 6 τὸν αὐτὸν AB, τὸν αὐτῶν corr. K.
 7 πάσαις A. 8 πενήκοντα A. 10 ἡγουμενεύοντας A. 11 μη A. 11 παρακαταβα-

როდესაც კარგი საქმეების მოქმედმა ღმერთმა განაწესა ადამიანთა ბუნება, წინათ არარსებულიდან მოიტანა ყველა არსებათა ნივთი (σῆμα), თითოეული მათგანისათვის დიდი სიბრძნით შემოიღო წესი და ზომა, და არავინ არ ფიქრობს, რომ რამე იყოს ამ შექმნილზე უფრო სასიამოვნო და უფრო მოსახერხებელი; ასევე მე მინდა მონაზონთა რიცხვი იყოს ორმოცდაათამდე გარდა თვით მამასახლისისა: ისინი შენკობილი არიან ყოველგვარი სიკეთით და გაბრწყინებულნი ღვთიური მადლით. ხოლო მე არ მსურს, რომ დააკლდეს ორმოცდაათ რიცხვს: ამ ორმოცდაათის ზევით, როგორც ვთქვი, არის წინამძღვარი.

A 196

2. ხოლო მე ვაფიცებ იმათ, ვინც წინამძღვრად იქნებიან ხოლმე ამ მონასტერში, რომ არასდროს არ ჩამოქვეითდეს ეს გამოცხადებული რიცხვი მონაზონთა, არამედ, თუ ან სიკვდილის გამო, ან სხვა რამე საპატიო მიზეზით მოხდეს ამათი დაკლება, კვლავ იქნეს შევსებული ეს დადგენილი რიცხვი, რათა არასდროს არ შენეღდეს ღმრთის დიდება და მისადმი მიმართული ლოცვა, და საგალობელთა სახეც იყოს შესაფერისი და ლოცვასთან შეფარდებული, ღვთის შიშით შემკული და დაუკლებელი.

A 197

3. ხოლო ამ რიცხვიდან, ორმოცდათერთმეტიდან, ერთი იყოს წინამძღვარი, რომელიც საჭიროა იყოს განსრულებული ყოვლითა ცოდნითა და შეგნებითა, სიკეთითა და ღვთის შიშითა და სიყვარულითა.

4. ხოლო ორნი ამ რიცხვიდან დადგნენ იკონომოსებად*: ერთი ფილიპოპოლის საზღვრებში, მეორე კი მოსინოპოლის მხარეში და სხვა მისქვეშეთ სოფლებში.

5. ერთი კიდევ მონაზონთაგან იყოს დეკანოზად**, განსრულებული ცოდნითა და მქონე ზედმიწევნილი გამოცდილებისა ეკ-

* ასე ვთარგმნით ჩვენ შესატყვის ბერძნულ სიტყვას ἐπιτροπιου. ტიპიკონის ქართულ ტექსტშიც სწერია: «და ორნი იყვნენ იკონომოსად». ესე იგი, ἐπιτροπιος ყოფილა სამეურნეო ვალდებულებათა მქონე პირი.

** ბერძნულ ტექსტშია ἐκκλησιαρχης, ქართულში კი—«ერთი დეკანოზად იყოს».

ჯეო A. 12 ἐτέρας A. 12-13 συμβεβηκυίας A. 13 ἔλλειψής A. 13 ἀριθμῶν A. 14 ἀδραυῆς τις A. 16 ἀμοιβῶν A. 16 ἀμοιβῶν A. 17 προσοχῆς ჩვენის აზრით უნდა იყოს πρῶτος χῆς. 19 τοιοῦτον B. τοιοῦτον τοῦτον A. 19 ἐπὶ A. 20 πασης A. 21 ἀνάπλεω B, ἀνάπλεω A. 22 ἐτεροι A. 23 ἕτεροι A. 26 πείρα A.

ἐπιτηδευμάτων, μηδὲν ἀπολειπόμενος τοῦ τεθέντος ἀρχήθεν συναξαρ-
 ρίου τῆς διατάξεως.

6. Ἱερεῖς δὲ τελούντες τὴν θείαν ἱερουργίαν ἔστωσαν ἐκ
 τούτων ἕξ,

5 7. καὶ διάκονοι δύο τούτοις συνήθως συλλειτουργοῦντες,

8. καὶ ὑποδιάκονοι ἕτεροι δύο τῇ ἀναγνώσει καὶ τῷ κανοναρχεῖν διενεργοῦντες,

9. ἕτερος | (A 198) δὲ ὁμοίως συνέσει καὶ πείρα καὶ φόβῳ
 θεοῦ καὶ ἀγάπῃ κεκοσμημένος ἔστω ἐκ τούτων σκευοφύλαξ καὶ δο-
 10 χειάριος, πάντων τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς ἀγίας ἐκκλησίας τὴν
 φροντίδα ἔχων καὶ τὴν διατήρησιν, πρὸς δὲ καὶ τῶν πανταχόθεν
 συναγομένων λογαρίων ἀπὸ παντοίων εἰσόδων τὴν δοχὴν ποιούμενος
 καὶ τὴν ἔξοδον ὡς λόγον ἀποδώσων, οὐ μόνον τοῖς προὔχουσιν ἐν
 τῇ ἀγίᾳ μονῇ, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν.

15 10. Καὶ ἄλλος λυχνάπτης ἔστω, τῷ ἐκκλησιάρχῃ ὑπήκοος τα-
 μειύων τὰ τε θυμιάματα καὶ τὸν ἔλαιον καὶ τοὺς κηρούς καὶ τὸν
 οἶνον τῆς ἀπαρχῆς καὶ τὸ ἄλευρον, ἐξ οὗ ἀρτοποιεῖται συνήθως ἡ
 προσφορά, καὶ μετὰ φόβου θεοῦ τὴν τούτων πάντων εὐκαίρως ποιή-
 σει ἔξοδον. Ἐν δὲ ταῖς μεγάλαις τε καὶ εὐσήμοις δεσποτικαῖς ἐορ-
 20 ταῖς, ἐν αἷς ἡ ὑπηρεσία τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ ἡ διακονία προστε-
 θήσεται, ὀφείλει διατάσσεσθαι ὁ καθηγούμενος ἄλλοις | (A 199)
 τισὶν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος τοῦ συναντιλαβέσθαι καὶ τὴν ὀφει-
 λομένην ἐπικουρίαν παρέχειν τῷ τὴν λυχναψίαν διηνεκῶς ποιῶντι.

25 11. Ἄτερος δὲ ἔστω κελλαρίτης, ὃς παρὰ τοῖς Ἰβηρσι τανου-
 τέρης ὀνομάζεται, ὃς ὀφείλει κατὰ [τὸν] τῶν μοναζόντων ἡτοι-
 μοναστηρίων τύπον ἀδόλως καὶ ἀσκανδαλίστως ὑπὸ τὴν χεῖρα ἑαυτοῦ
 30 ἔχειν τὸν τε ἄρτον καὶ τὰ προσράγια πάντα καὶ τὰ ἀρτύματα,
 οἶνον, ἔλαιόν τε καὶ μέλι καὶ τὰ τούτοις παρόμοια, καὶ αὐτὸς τὴν
 τούτων ποιήσασθαι ἔξοδον εὐκαίρως τε καὶ ἐπιμελῶς μετὰ φό-
 βου θεοῦ.

1 ἐπιτηδευμάτων A. 5 διάκονοι A. 5 δύο A. 6 ὑποδιάκονοι A. 6 ἕτε-
 ροι A. 6 δύο A. 6-7 κανοναρχ' A. 9-10 δοχειάριος A. 11 φροντήδα A. 13 προὔ-
 χουσι A. 15 ἐκκλησιάρχῃ A. 15-16 ταμειύων A. 17 συνήθως A. 18 εὐκέ-
 ρως B. 19 τέ A. 20 ἀγίας A. 21 διατάσσεσθαι A. 22 συναντιλαβέσθαι A.
 22-23 ὀφειλομένειν A. 23 ἐπικουρίαν A. 23 λυχναψίαν A. 23 ποιῶντι A.

ლესიის წმინდა საქმეებში, რომელიც არაფერს არ დააკლებს განაწესის ძველითგანვე დადებულ სინაქსარს.

6. მღვდელნი, შემსრულებელნი წმინდა მღვდელმსახურებისა იყვნენ ექვსნი,

7 და დიაკონნი ორნი, რომელნიც ჩვეულებრივ დაეხმარებიან მღვდელმსახურთ,

8. და სხვა კერძო-დიაკონნი ორნი, რომელნიც მოეხმარებიან წიგნის კითხვაში და კანონარხოზაში,

9. ხოლო მათგან ერთიც, რომელიც თანაბრად იქნება შემკული ცოდნითა და გამოცდილებით, ღვთის მოშიშობით და სიყვარულით, იქნეს მეჭურჭლედ და დოქიარად, რომელმაც უნდა იზრუნოს წმინდა ეკლესიის ყოველგვარ სამღვდლო განძზე და მათ დაცვაზე, გარდა ამისა ყოველი მხრიდან შემოსული ანგარიშები ყოველგვარი შემოსავლისა უნდა აღრიცხოს და გასავალის გაცემაც უნდა აღრიცხოს, არა მარტო წმინდა მონასტრის უფროსთა წინაშე, არამედ წინაშე თვით უფლისა ჩვენი ქრისტესი.

10. და სხვა კიდევ იყოს მნათედ, რომელიც დეკანოზს უნდა ემორჩილებოდეს და განაგებდეს საქმეველსა და ზეთსა, კერეონსა და ღვინოსა ზედაშესა და ფქვილსა¹, რომლისგანაც, ჩვეულებრივ, სეფისკვერი ცხვება, და ღვთის შიშით ამას ყველაფერს თავის დროზე გასცემდეს. ხოლო დიდსა და ღირსშესანიშნავ საუფლო დღესასწაულების დროს, როდესაც წმინდა ეკლესიის მომსახურება და მოვლა გართულდება, საჭიროა წინამძღვარმა განკარგულება მისცეს სხვებსაც ძმათაგან, რომ დაეხმარონ და საჭირო შელავათი აღმოუჩინონ მას, ვინც მუდამ მნათობას ეწევა.

11. ხოლო სხვა კიდევ იყოს კელარად, რომელსაც იბერნი ტანუტერს² ეძახიან: ის მონაზონთა და მონასტერთა წესისაებრ უნდა იყოს უზაკველი და ერთგული და თავის განკარგულებაში ჰქონდეს როგორც პური, ისე შეჭამანდი და ყოველგვარი საკმაზი, მაგალითად, ზეთი და თაფლი და სხვა ამათი მსგავსი, და თვით გასცემდეს თავის დროზე და წესიერად ღვთის მოშიშობით.

¹ ბერძნულში ამაღ უდრის *ἀλευρον* („პურის ფქვილი“), ხოლო ქართულ ტექსტში „მზველი“.

² ბერძნულად სწერია *ταουτέλης*, ხოლო ქართულ ტექსტში — ო ს ტ ი - გ ა ნ ი .

12. Ἄλλος δὲ ἔστω οἰνοχόος, ἐν φόβῳ θεοῦ τὴν δουλείαν ταύτην ἐμφρόνως διαπραττόμενος.

13. Ἄλλος δὲ ἔστω τραπεζάριος, τὴν τούτου τάξιν συνήθως ἀποπλήρων.

5 14. Ἄλλος δὲ ἔστω ξενοδόχος.

15. Καὶ ἄλλος γηροτρόφος τε καὶ νοσοκόμος, τὴν τούτων ἐπιμέλειαν καλῶς τε καὶ ἐμφρόνως ποιῶν.

16. Ἄλλος δὲ | (A 200) ἔστω ἐπιτηρητής, ἐκλελεγμένος ὢν ἐπ' ἀρετῇ καὶ φόβῳ θεοῦ, ὃς ὀφείλει ἐν ταῖς κέλλαις περιέρχεσθαι τῶν ἀδελφῶν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἱερᾶς συνάξεως καὶ μὴ φθάσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὕθρου, ψαλλομένου ἔτι τοῦ ἑξαψάλμου, ἀγαγεῖν τούτους πρὸς τὸν προεστῶτα καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος, ἵνα συνήθως καὶ κανονικῶς ἑ καθεὶς τούτων ἀποδώσει τὸ ὀφειλόμενον ἐπιτίμιον.

15 17. Ἄλλος δὲ ἔστω ἀρτοποιός.

18. Καὶ ἕτερος μάγειρος.

19. Καὶ ἄλλος πυλεωνάριος. Ἐκαστος τούτων τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν ἐμφρόνως καὶ ἐπιμελῶς καὶ μετ' εὐσεβοῦς ἐπιμελείας ποιούμενος.

20 20. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῆς ἀδελφότητος ἐν ταῖς ὑμνωδαῖς τῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τε ταῖς νυκτεριναῖς καὶ ταῖς καθημεριναῖς προθύμως τερπνῶς τε καὶ ἐμμελῶς σχολαζέτωσαν.

25 21. Πάντες δὲ οὗτοι ἔστωσαν ὁμόφρονες τε καὶ σύμφυχοι, καὶ ὁ | (A 201) μόβουλοι, τῷ θεῷ φόβῳ πάντοτε στοιχειούμενοι καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ κεκοσμημένοι καὶ τῇ ὑπακοῇ τῇ πρὸς τὸν αὐτῶν προϊστάμενον ἐπὶ συστάσει καὶ ὠφελείᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς πολλάκις βηθέντος ἱερωτάτου σεμνείου. Καὶ μηδεὶς οὖν τολμήσει τῷ καθηγουμένῳ αὐτῶν κατὰ τινα τρόπον ἀνθίστασθαι ἢ ἀντιλέγειν τῷ

2 ἐμφρ. διαπραττόμενος A, διαπραττόμενος ἐμφρόνως B. 3 τραπεζάριος A. 3 τάξιν A. 4 ἀπὸ πληρῶν A. 5 ξενοδόχος A. 8 ἐπιτηρητής A. 9 ὀφείλει A. 10 ἱερᾶς A. 11 ἔτι A. 11 ἑξαψάλμου A. 12 προεστῶτα A. 13 καθεὶς A. 16 ἕτερος A. 17 πυλεωνάριος corr. K, πυλαιωνάριος AB. 18 ἐπιμελῶς A. 18 ἐπιμελείας A. 20 οἱ δε λοιποὶ A. 20 ὑμνοδαῖς A. 21 νυκτεριναῖς A. 21 καθ' ἡμεριναῖς A. 23 σύμφυχοι A, σύμφυχοι B. 23 καὶ B, < B. 26 ἐπὶ συστάσει A. 26-27 πολλάκις A. 27 μὴ δεῖς A. 28 ἀντιλέγειν A.

12. ხოლო სხვა იყოს ღვინის მწღედ*, რომელიც ღვთის მოშიშობით ამ თავის სამსახურს გონივრულად შეასრულებს.

13. სხვა კიდევ იყოს მეტრაპეზედ, რომელიც ამ თანამდებობას შეასრულებს ჩვეულებისამებრ.

14. ერთიც იყოს მესტუმრედ.

15. სხვა კიდევ იყოს მოხუცებულთა და სნეულთა მომვლელად, რომელიც ამათზე ზრუნვას კარვად და გონივრულად შეასრულებს.

16. ხოლო სხვა იყოს ზედამხედველად**, რომელიც არჩეული უნდა იყოს მისი სიკეთისა და ღვთის მოშიშობის მიხედვით; მისი მოვალეობა იქნება ჩამოიაროს ძმათა სენაკები და ვინც ჩამორჩენილან წმინდა შეკრებას და არ მისულან ცისკრის დასაწყისში, როდესაც ჯერ კიდევ „ლევიტელთა“-ს კითხულობენ (φραξιμαχου ετι τω εζαχλαμου), წაიყვანოს ისინი წინამძღვართან და ძმობის საბჭოში, რათა ჩვეულებისა და კანონისაწებრ ყოველ მათგანს დაედვას კუთვნილი საკანონო.

17. ერთიც იყოს მეპურედ.

18. ერთი კიდევ იყოს მზარეულად.

19. ხოლო სხვა იყოს მეკარედ, თითოეული მათგანი თავის სამსახურს ეწეოდეს გონივრულად და ზრუნვით და სათნო მზრუნველობით.

20. ყველა დანარჩენი ძმათაგან უნდა საქმიანობდნენ ეკლესიის მგალობლებად, როგორც ღამის ისე დღის მსახურების დროს, უნდა საქმიანობდნენ მონდომებით, სიამოვნებით და ზომიერებით.

21. ყველა ესენი უნდა იყვნენ ერთ-გონი და ერთ-სულნი და ერთ-ნებანი, ყველანი მუდამ ღვთის მოშიშობით უნდა იყვნენ შეპყრობილნი. ერთმანეთისადმი სიყვარულით შემკულნი და მათი წინამძღვრის მიმართ მორჩილებაში მყოფნი სამსახურად და სარგებელად ჩვენ მიერ ხშირად ხსენებული უწმინდესი ტაძრისა. და ნუმცა ვინ გაბედავს, ნურავითარი სახით, წინააღმდეგობა გაუწიოს

* „ღვინის მწღედ“ (οινοποιος) ქართულ ტექსტში გადმოცემულია ვაჟი-ნარი: «და ერთი იყოს მემარნედ ვაჟი ნ რ ა და. „ვაჟინარი“ წარმოადგენს თავისებურ გადმოცემას სიტყვისა * βαγειναι, რომელიც მომდინარეობს ბიზანტიურსა და ახალ ბერძნულში ხმარებული სიტყვისაგან βαγειν „ქვევრი“, „კოკა“, „ღვინის კუტრკელი“. იხ: ჩვენი წერილი უფრონალ „მნათობში“ (1956 წლის № 19): „ახალი წიგნი პეტრიწონის შესახებ“.

** Βασιλευσις — ქართულ ტექსტში: «იპიტირიტაღა».

πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τὰ πρὸς σύστασιν τῆς μονῆς καὶ τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν τῆς ἱερᾶς ἀδελφότητος διδασκαλικῶς παραινοῦντι καὶ χριστομιμῆτως μυσταγωγοῦντι.

Κεφάλαιον ζ'

5 Περὶ τῶν ἱερουργούντων ὅπως οὗτοι
ἐκλέγεσθαι ὀφείλουσιν ἢ τὴν θείαν
ἐκτελεῖν ἱερατείαν

1. Ὅφείλουσιν ὅ τε προϊστάμενος τούτων καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ
λίαν ἐπιμελῶς μετ' ἐρεύνης ποιήσασθαι ἐκλογὴν, καὶ τοὺς ὄντας
10 ἁγίους τε καὶ ἐναρέτους, παντοίως τε | (A 202) καὶ τελείως φο-
βουμένους τὸν κύριον, καὶ τούτους κατατάξαι τελετὰς τῶν θείων
μυστηρίων, ἵνα δι' αὐτῶν παράσχη ὁ εὐργέτης θεὸς καὶ σωτὴρ ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς σωτηρίαν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς.

2. Εἰ δέ τις ἔσται θρασὺς καὶ ἀνάγωγος ἐκ τῶν ἱερατευόντων
15 καὶ ὀλισθήσας ἀναισχύντως καὶ καιρίως, τῆς μὲν ἱερωσύνης ἀπειρ-
γέσθω καὶ ἀντ' αὐτοῦ ταχθῆτω ἕτερος ἀξιοπρεπῶς τὴν θείαν ἱερα-
τείαν πληρῶν, αὐτὸς δὲ ἔξωθεν τῆς μονῆς ἐν ἐτέρῳ τόπῳ ταχθῆτω,
καὶ κατὰ τὴν ἐπιδεικνυμένην παρ' αὐτοῦ μετάνοιαν συμπαθείας καὶ
ἐλέους τετύχθω καὶ τοῖς μὴ ἱερατεύουσιν ἀδελφοῖς συντετάχθω.

20 3. Καὶ τοῦτο ἐνορκῶ ὑμᾶς, εἰς θεὸν παραινῶ, μηδαμῶς εἶσαί
τινα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἀναξίως ἱεουργεῖν, καὶ τοῦ-
το, ὦ πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀκριβῶς παρ' ὑμῶν φυλαττέσθω. Πρὸς
δὲ τούτοις ἀκριβῶς ἐξετάξαι, μήπως κατὰ φθόνον ἢ μίσος | (A 203)
ἢ κατ' ἄλλο τῶν ψυχοφθόρων παθῶν ἐκ τῶν ἱερατευόντων τις συ-
25 κοφαντεῖται καὶ ἀδίκως ὑποπίπτει τοῖς ἀπευκτατοῖς, ὅπερ ἐστὶ τῆς
παρανομίας ἐξαίρετον, εἰ ὁ τιμῆς ἄξιός διὰ φθόνον ἀτιμίας ὑφίσταται.

1 ἁγίας A. 2 οἰκοδομῆν A. 2 ἱερᾶς A. 2-3 διδασκαλικῶς A. 3 παρ-
αινοῦντι A. 3 χριστομιμῆτως A. 3 μυσταγωγοῦντι A. 5 ἱερουργούντων A. 7 ἡιερα-
τείαν A. 9 ἐπιμελῶς A. 9 ὄντας A. 10 τε A. 10 τε A. 12 δι' αὐτὸν B. 14 ἱερα-
τευόντων A. 16 ἕτερος ἀξιοπρεπῶς A. 17 ἐνετέρῳ A. 18 κατὰ A, μετὰ B,
-ῆδός Q (= κατὰ). 19 μη A. 19 ἱερατέβουσιν A. 20-21 εἶσαί τινά A. 21 ἁγία A.

ან შეეპასუხოს თავის წინამძღვარს, რომელიც ზრუნავს წმინდა ეკლესიის საქმეზე, მონასტრის მოწყობაზე და წმინდა ძმების სულიერ მომსახურებაზე მოძღვრულად და რომელიც ღვთისნიერად (?) ასრულებს საიდუმლოს კურთხევას.

თავი მეშვიდე

ჟამისმწირველთა შესახებ, თუ როგორ უნდა იქნენ იხინი არჩეული, ან როგორ უნდა შეასრულონ ღვთიური მღვდელმსახურება

1. როგორც ძმები, ისე მათი წინამძღვარი ვალდებული არიან ძალიან ბევრითი გამოძიებით მოახდინონ არჩევა და საღმრთო საიდუმლოთა შემსრულებლებად აკურთხონ იხინი, ვინც უმწიკვლო ^{A 202} და სათნოა, ყოველნაირად და უფლის მოშიშობით სრულყოფილი, რათა მათი მეშვეობით მოგვანიჭოს კეთილისმყოფელმა ღმერთმა და ჩვენმა მაცხოვარმა იესო ქრისტემ ხსნა ჩვენი სულისათვის.

2. ხოლო უკეთუ ვინმე ჟამისმწირველთაგან იქნება თავხედი* და უხეში, და უსირცხვილოდ დაუშვებს მომაკვდინებელ შეცდომას მღვდელმსახურების დროს, ის უნდა გამოთიშულ იქნეს მღვდელმსახურობისაგან და მის ნაცვლად დაყენებულ იქნეს სხვა, რომელიც შეასრულებს წმინდა მღვდელმსახურებას ღირსეულად, ხოლო ის სხვა ადგილას იქნეს გამწესებული მონასტრის გარეთ**; თუ მის მიერ გამოძღვანებული იქნება მონანიება, მიემთხვეს მას თანაგრძნობა და შეწყალება და ჩაირიცხოს იმ ძმებში, რომლებიც მღვდელმსახურებას არ ასრულებენ.

3. ამიტომ გაფიცებთ თქვენ, და გთხოვთ ღვთის გულისთვის, არავითარ შემთხვევაში არ დაუშვათ ამ ჩვენს წმინდა ეკლესიაში მღვდელმსახურების შესასრულებლად უღირსი კაცი, და ეს ზედმიწევნით იქნეს დაცული თქვენ მიერ, მამანო და ძმანო. გარდა ^{A 203} ამისა ზედმიწევნით უნდა გამოიძიოთ, რომ შუროთ ან სიძულვილით ან სხვა რამ სულის-მრყენელი გრძნობით ვინმეს ჟამისმწირველთაგანს ცილი არ დასწამონ და უსამართლოდ არ გამოსწირონ,

* ძველ ქართულ ტექსტშია «წარმდები» (მღაძვ).
 ** „იქნეს გამწესებული მონასტრის გარეთ“—*ξῆλαμιε τῆς μονῆς... ταχ-
 -μήτα*. ქართულ ტექსტში სწერია: «გარეგან მონასტრისა სოხასტერთა შინა დაიწესოს» (თარხნი შვილი, გვ. 27, 21).

ἀλλὰ μετ' ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενέσθω ἢ τούτων ζήτησις, καὶ ὁ ἐναργῶς ἐλεγχόμενος καὶ ἀναισχύντως διακείμενος ἐξωσθήτω τῆς θείας ἱερατείας ὁμοίως καὶ τῆς ἁγίας μονῆς.

4. Ἦν δὲ ἄξιον, ἵνα ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
 5 λαμβάνων πάντα τὰ ἐπιτήδεια καὶ ἐκ ταύτης διατρεφόμενος, ὑπὲρ
 ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς προτρεπόμεθα τὴν ἱερὰν ἐτέλει μυσταγω-
 γίαν· ἀλλ' ἡμεῖς δι' ὑπερβάλλουσαν τῶν ἱερουργούντων ὠφέλειαν
 οὕτω διοριζόμεθα καθὼς ὑποτέτακται, ἵνα ἐν μὲν ταῖς εὐσήμεσι καὶ
 ἀμφιβοήτοις θείαις ἑορταῖς τὰς ἁγίας λειτουργίας ὑπὲρ ἡμῶν τε
 10 καὶ τῶν ἡμετέρων ἐκτε| (A 204) λίσωσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις,
 καθὼς περ διεταξάμεθα· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἐβδομάδος
 τὰς τρεῖς ἡμέρας, τετράδα τε καὶ παρυσκευὴν καὶ σάββατον· ἐν
 γὰρ τῇ κυριακῇ πολὺ πρότερον ἐτυπώθη ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθαι τὴν
 προσφορὰν. Εἴ τις δὲ παρὰ τινος ὑπὲρ λειτουργίας ἔλαβεν τι, ὑπὲρ
 15 ὧν ὁ καθηγούμενος καὶ ὁ ἐκκλησιάρχης προτρέψουσιν, αἱ θεαὶ ἱερουρ-
 γίαι τελείσθωσαν.

5. Αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς ἡμέραι τῆς ἐβδομάδος τῶν ἱερέων εἰσὶ,
 καὶ ὑπὲρ ὧν οὗτοι βούλονται τὴν θείαν ἱεουργίαν τελείψωσαν.

Κεφάλαιον η'

20 Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ τῆς τῶν
 διακονούντων ἐπιεικειᾶς καὶ σωπῆς

1. Τὰ δὲ κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ τὰ τῶν διακονούντων εὐσχη-
 μόνως τελείσθω καὶ ὡς περ τοῖς βρώμασι τε καὶ τοῖς πόμοσι μέτρον
 ἐθέμεθα, κατ' ἐκεῖνο | (A 205) καὶ ὅπερ ἐνταῦθα τελεῖται, εὐδῆλα
 25 τιθέμεθα πάντα τοῦ λόγου προκόπτοντος τὰ κατὰ τοὺς διακονουμέ-
 νους καὶ διακονούντας, τῶν τε εἰς τὴν ἐστίαν καθεζομένων καὶ
 τῶν παρισταμένων διακονούντων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπιτηρούντων καὶ
 διοικούντων καὶ τῆς εὐταξίας τούτων καὶ καταστάσεως. Οἱ μὲν οὖν

1 ζήτησις A. 2 διὰ κείμενος A. 2 ἐξωσθήτω A. 3 ἁγίας A. 4 ἦν AB, ἦν Petit. 5 διὰ τρεφόμενος A. 7 ὠφέλειαν A. 8 καθὼς A. 9 θείαις A, <B, ἁγιογραφικῶν Q. 9 τε A. 10 πάσαις A. 11 καθὼς περ A. 11 ἐβδομάδος A. 14 λει-
 τουργίας A. 14 ἔλαβεν τι A. 15 προτρέψουσιν A, προτρέπουσιν B. 17 λοιπαὶ A. 17 ἐβδομάδος A. 20 ἐτοιμασίας A. 21 ἐπιεικειᾶς A. 21 σωπῆς A. 23 τελείσθω A. 24 ἐκεῖνω A. 27 παρισταμένως A, περισταμένων B, περισταμένων corr. K.

რაც უკანობობას მოასწავებს, თუ პატივის ღირსს კაცს შურის გამო უპატივობას შეაძთხვევენ; არამედ მათი საქმის გარჩევა იწარმოს ჭეშმარიტი გამოძიებით და, აშკარად მხილებული როგორც უსირცხვილო საქმის ჩამდენი, მოხსნილ იქნეს ღვთიური მღვდელმსახურებისაგან და გაძევებულ იქნეს წმინდა მონასტრიდან.

4. ღირსეულად იყო ცნობილი, რომ მღვდელმსახური, რომელიც ეკლესიისაგან ღებულობს ყოველ სახმარს და მისით საზრდოობს, ასრულებდა წმინდა საიდუმლო მსახურებას ჩვენთვის და ვისთვისაც ჩვენ შევსთხოვთ; მაგრამ ჩვენ მღვდელმსახურთა უფრო სარგებლობისათვის ესრეთ განვსაზღვრეთ, როგორც დაწესებულია, რომ ღირსშესანიშნავ და სახელოვან ღვთიურ დღესასწაულებზე ისინი ასრულებდნენ წმინდა ჟამისწირვას ჩვენთვის და ჩვენთან- A 204 ბისთვის * ყველა ეკლესიაში, როგორც ეს დავაწესეთ; ხოლო კვირის დანარჩენ დღეებში — სამჯერ (ოთხშაბათს, პარასკევსა და შაბათს); ხოლო კვირადღეს ხომ ბევრად უფრო აღრეა დაწესებული, რომ ჩვენთვის იყოს ჟამისწირვა. თუ კი ვინმემ ვინმესგან რამე აიღო ჟამისწირვისათვის, შესრულდეს წმინდა მღვდელმსახურება იმათის, ვიხედაც ბრძანონ წინამძღვარმა და ეკლესიარხმა.

5. ხოლო დანარჩენი სამი დღე კვირისა მღვდლებისა არის, და ვიხედაც ამათ სურთ, იმათ შეუსრულონ ღვთიური ჟამისწირვა.

თავი მე-30

შესახებ ტრაპეზის შემზადებისა და მსახურთა თავმდაბლობისა და დუმილისა

1. კეთილსახიერად უნდა შესრულდეს ის, რაც ეხება ტრაპეზს და მოსაქსახურეებს: როგორც ჩვენ დავდეთ საზომი ჭამისათვის და სმისათვის, იმის მიხედვით და რაც იქ არის ის უნდა A 205 შესრულდეს; ყველაფერი სრულიად ნათლად დავდეთ და ვთქვით მომსახურებულთა და მომმსახურებელთა მიხედვით, როგორც იმათ შესახებ, რომლებიც პურის ჭამად სხედან, ისე იმათ შესახებ, რომელნიც მათ თავზე დგომით ემსახურებიან **, აგრეთვე ზედამდგო-

* „ასრულებდნენ ჟამისწირვას ჩვენთვის და ჩვენთანბისთვის“ — ესე იგი მთავრისა და მისი ნათესავებისათვის უნდა სწარონ. ამიტომ სწერია ქართულ ტექსტში: «რამათა სასეფოდ წირვიდენ» (ut... pro principatu missam celebrent).

** „თავზე დგომით ემსახურონ“ — τῶν παριστάμενός διακονιστῶν. ქართულ ტექსტში სწერია: «რამელნი ზედგანან მსახურებაღ».

έστῶτες καὶ πορευόμενοι περὶ τὴν τράπεζαν ἀποφῆτι βηματιζέτωσαν, οἱ δὲ ἀνακείμενοι εἰς τὴν ἐστίασιν μεθ' ἡσυχίας τὴν ἐδωδὴν αὐτῶν ἐσθιέτωσαν, ὥστε γενέσθαι πάντα εἰς δόξαν θεοῦ, τῷ καλῷ ἤρτυμένα ἄλατι.

2. Τὸ δὲ προκαθῆσθαι, περὶ ὧν πρόκειται ἡμῖν λέγειν, ὁ προ-
5 εστῶς ταῦτα οἰκονομεῖτω, σκοπὸν ποιούμενος μὴ τις σύγχυσις ἢ
ἀταξία προβαίνῃ,

3. ἢ ὡς ξένον τινα ἡγούμενοι, τοῦτον παραλογίζονται πρὸς
βλάβην ἀλλήλων καὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καθὼς φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστο-
10 λος*, ὅτι μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ | (A 206) ζητείτω, ἀλλὰ τοῦ ἑτέρου
ἕκαστος, ἵνα σωθῇ διὰ λογισμοῦ τοιοῦτου ὑψούμενος, μᾶλλον δὲ κα-
τὰ τὴν τοῦ κυρίου πρόσταξιν λέγουσαν, ὅτι ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψω-
θήσεται,

4. πρὸς δὲ βεβαίωσιν τηρεῖτωσαν καὶ τὴν συνήθειαν ἐν τῇ τρα-
πέζῃ γενομένην ἀνάγκωσιν καὶ τὴν τερπνὴν καὶ ἐπιεικῆ σιωπὴν, καὶ
15 οὐ μόνον ἐν τούτοις τὴν ἑαυτῶν ἀκρίβειαν ἐνδοειξάτωσαν, ἀλλ' ἐν
παντὶ πάντοτε ἐν οἰκίαις τε καὶ ἐκτός, καὶ ἐν παντὶ τῷ βίῳ αὐτῶν
καλῶς οὕτως βιοτεύτωσαν.

5. Ὁ ἄρτος δὲ καὶ ὁ οἶνος καὶ αἱ καθημεριναὶ συνήθειαι βρώσεις,
μη ἀμειβέσθωσαν, παρορώντων διὰ φειδωλίαν τῶν προισταμένων ἢ
20 προφασιζομένων ἐλευσίαι μοναζόντων τινῶν μηδὲ παραλλαττόντων τὰ
τυπωθέντα παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως τὸ τυπωθὲν παρ' ἡμῶν
προσφάγιον προτεθήσεται, ἥτοι ἐν ταῖς τέσσαρσιν ἡμέραις τῆς ἑβδο-
μάδος ὁ τυρὸς καθὼς*** | (A 207) παρ' ἡμῶν ἐτυπώθη,

* 1 Cor. 10, 24: μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου.

** Lucas 18, 14: ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψώθησεται.

*** «ձոս ԹըԹըճ B-ն շչևոս A 207—208-ոս ԵղևԵԹ, ԿոռնոՅ հսԵԵ B ճաճաՄըճոճոճ A-ըճԵ, Կոմեղոս Ենշեո ջոտո ԳըճՅըճեո, յ. ո. 2 ճըճըճը ճաճա- շԹոճըճըճ».

1 βηματιζέτωσαν A, βηματιζέσθωσαν B. 3 ἐσθιέτωσαν A. ἐστιάτωσαν B. 3 θεοῦ B, Դժ; A. 4-5 προεστῶς A. 5 τις A. 7 τινα A. 7 ἡγούμενοι A. 7 τοῦ-
τον A. 8 θείος A. 9 μηδεὶς A. 9 ἑαυτοῦ A. 10 διαλογισμοῦ A. 10 τοιοῦτου A.

მელთა და მსახურთა კეთილწესიერებისა და სიმტკიცის შესახებ. ვინც დგანან და ტრაპეზის გარშემო მიმოდიან, უხმაუროდ * უნდა ვიდოდნენ; ხოლო ვინც სხედან ჭამად, წყნარად უნდა ჭამონ თავიანთი საქმელი, და ყველაფერი იყოს სადიღებლად ღვთისა და კეთილი მარილით შეზავებული.

2. ხოლო წინჯდომის წესები (ე. ი. ვინ ზემოთ დაჯდეს, ვინ ქვემოთ), რაზედაც თქმა ჩვენ გვმართებს, განაწესოს წინამძღვარმა და თვალყური ადევნოს, რომ რამე შფოთი და უწესოება არ შემოვიდეს,

3. ან რამე უცხო ზრახვით არ შეიყვანონ ეს (ე. ი. წინამძღვარი) შეცდომაში საგნებელად ერთმანეთისა და მათი სულგებისა, როგორც იტყვის ღვთაებრივი მოციქული: ნურავინ ეძიებს მხოლოდ თავისას, არამედ თითოეულმა ეძიოს სხვისაც **, რათა ამ სახით ამალდდეს, ხოლო უფრო მეტად უფლის ბრძანებისაებრ: «რამეთუ რომელმან დაიმდაბლოს თავი თვისი, იგი ამალდდეს» (ლუკა, 18, 14).

4. ხოლო უნდა დაიცვან მტკიცედ ტრაპეზის დროს მიღებული ჩვეულებრივი კითხვა და სასიამოვნო და ჯეროვანი ღუმილი, და არა მხოლოდ ამაში უნდა გამოიჩინონ თავიანთი ზედმიწევნობა, არამედ ყოველთვის და ყველაფერში, როგორც შინაურს ისე საგარეო საქმეებში, და მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ასე მშვენივრად უნდა იცხოვრონ.

5. პური და ღვინო და ჩვეულებრივ ყოველდღიური საქმეები ნუ იქნებიან შეცვლილი, წინამძღვართა მიერ გამოჩენილი სიძუნწის გამო ან ზოგიერთ მონაზონთა მიერ საბაბად წამოყენებულ გამოხდომათა გამო, ნუ გადაუხვევენ ჩვენ მიერ დაწესებულ საზომს, არამედ ჩვენ მიერ დადგენილი საზომით იქნეს მოტანილი საქმელად ყველაფერი, აგრეთვე ყველიც შვიდეულის ოთხ დღეში, რაც ჩვენ მიერ არის დადგენილი,

* ქართული ტექსტი უმატებს: «თვნიერ რეხუებისა უფრჯთაჲსა» (sine trepitu pedum).

** 1 კორ. 10, 24; ანუ ვინ თავისასა ხოლო ეძიებნ, არამედ მოყუასისადა თუთოეულია.

11 εαυτὸν A. 13 βεβαίωσιν B, βεβαίαν A. 16 παντὶ A. 17 βιωτευέτωσαν AB. 19 διαφειδάλαν A. 20 μήδε A. 21 ἀλλὰ διὰ κλειπῶς A. 22 προσφάγειν A. 22-23 εὐδοκίμως A.

6. καὶ μὴ ὑποκρατηθῆτω εἰ μὴ μόνον ἐν ταῖς τρισὶ τέσσαρα-
κοσταῖς· ἀλλ' οὔτε δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων κρασοβολίων ἐκάστου ἀδελ-
φοῦ βουλόμεθα ὑποκρατηθῆναι· τρία δὲ φαγία ἐκάστη ἡμέρᾳ γενέσ-
θαι καὶ προτεθῆναι τοῖς ἀδελφοῖς διοριζόμεθα, εἴ τι ἂν ἢ τοῦ θεοῦ
5 οἰκονομήσει πρόνοια·

7. Πλὴν ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ ἦτοι τῇ κυριακῇ σαφιλεστέ-
ραν διοριζόμεθα γενέσθαι τὴν τράπεζαν τῇ γὰρ προλαβούσῃ ταύτης
νυκτὶ ἀγρυπνίαν πεποιηκότες, ἔκκοποι εἶεν καὶ πρόσπεινοι.

8. Πρὸς δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς καὶ
10 μετὰ τὴν σιωτήριον γέννησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἕως
τῶν φώτων τὸ λεγόμενον δωδεκαήμερον τέσσαρα ἕστωσαν τὰ βρω-
μάτια τὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν ταῦταις ταῖς ἡμέραις παρατιθέμενα· ἐν
δὲ τῷ δείπνῳ τῶν δηλωσάντων ἡμερῶν τῶν δώδεκα καὶ τῶν μέχρι
τῆς πεντηκοστῆς πενήκοντα | (A 208) τυρὸς προστεθῆτω τοῖς
15 ἀδελφοῖς καὶ ἄλλο εἴ τι ἢ θεία οἰκονομήσει πρόνοια καὶ κρασοβόλια
ἐκάστῳ δύο.

9. Πλὴν ὁ κατὰ καιροῦς καθηγούμενος τὴν ἐφορείαν καὶ διάκρισιν
ἔχων εἰσκοπήσει χρεῶν εἶναι ἄλλο τι πρόσθήσειν εἰς τὴν τῶν ἀδελ-
φῶν δαιταν, ἐξουσίαν ἔχέτω πρὸς τὸ ἀπαμβλύναι τὰς ὁρμὰς τῶν
20 τὴν λυχνίαν προτιμωμένων.

10. Εἴτε δὲ ἀπὸ προαστείου εισόδου, εἴτε ἀπὸ ποιμνίων, εἴτε
ἀπ' ἄλλων τινῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν, εἴτε ὑπὸ συγγενῶν τοῦ τε κα-
θηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν, εἴτε ἀπὸ γνωρίμων καὶ φίλων τὸ
οἰονοῦν βρωμάτιον παραμυθίας ἀποκομισθῆ ἐν τῇ μονῇ, τοῦτο τῷ
25 κελλαρίῳ παραδοθήτω, καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ παρὰ τῆς κοινότητος τῶν
ἀδελφῶν δαπανηθήτω, εἴτε αὐτὸς ὁ ὑποδοχεὺς τοῦ τοιοῦτου βρωσί-
μου εἰδούς ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦτο προσκομίσαιτο καὶ τῇ ἀδελφότη[τι]
προσκομίσαιτο.

11. Ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο ἀμνημόνευτον καταλιπεῖν, ἵνα οἱ
30 προσ|(A 209)φοιτῶντες ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ ταύτῃ εἴτε πρὸς τὸν προ-
ιστάμενον, εἴτε πρὸς τινὰ ἐκ τῆς ἀδελφότητος λόγῳ φιλίας καὶ γνη-
σιότητος, ὁ τοιοῦτος νῆστις μὴ ἀποπέμποιτο, ἀλλ' ἐὰν ἐν καιρῷ τῆς

2 οὗτο A. 2 ἐκάστου A. 3 φαγία A. 3 ἐκάστη ἡμέρα A. 6 πλὴν A. 6 τῇ
ἀναστασίμῳ ἡμέρα A. 6 τῇ κυριακῇ A. 7 τῇ γὰρ προλαβούσῃ A. 9 ἀγίας A.
10 ἕως A. 11 δωδεκαήμερον A. 12 ταῦταις A. 13 τῷ δείπνῳ A. 13 δώδεκα A.
13 μέχρι A. 14 πεντηκοστῆς πενήκοντα A. 15 κρασοβόλια A. 16 ἐκάσ-
τω A. 16 δύο A. 18 ἄλλο τι A. 18 πρὸς θήσειν A. 19 ὁρμὰς A.

6. ნუ იქნება ჩამოკლებული, გარდა მხოლოდ სამი მარხვისა; არამედ არც ის გვინდა, რომ თითოეული ძმის ოთხ კრასოჭულს ჩამოაკლდეს; ჩვენ განვსაზღვრავთ, რომ ყოველდღე იყოს სამი ჯერი ჭამა და ძმებს ასე მიეცეს, თუ კი ღვთის განგების განკარგულება იქნება;

7. გარდა აღდგომა დღისა ანუ კვირიაკისა, როდესაც, ჩვენი განსაზღვრით, უნდა დაიგოს უფრო მდიდრული ტრაპეზი: ამ დღის წინა ღამეს უძილოდ ათევენ და დამაშვრალნი იქნებიან და მშვიდნი.

8. გარდა ამისა სულიწმინდის მოფენის დღეებში და ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს შობის შემდეგ ვიდრე „სამი მეფის დღის“ ეგრეთწოდებულ ათორმეტამდე ოთხჯერ ჰქონდათ ძმებს პურისჭამა დაწესებული ამ დღეებში; ამ გამოცხადებულ თორმეტ დღეში და ორმოცდაათდღეში ვიდრე სულიწმინდის მოფენამდე სადილად დამატებულ იქნეს ძმათათვის ყველი და სხვაც, A 208 რასაც კი ღვთის განგება მოიძინებს, და თითოეულ ძმას ორჯერ კრასოჭული.

9. გარდა ამისა, თუ კი ხანდახან წინამძღვარი დახედავს და საჭიროდ დაინახავს კიდევ სხვა რამ დაუმატოს ძმათა საკვებად, ჰქონდეს მას ამის უფლება, რათა შეანელოს იმათი სწრაფვა, ვინც სასანთლეს ამჯობინებენ(?)*.

10. უკეთუ პრასტინთა შემოსავლისაგან, ან სამწყემსოთაგან, ან სხვა რომელთამე ღვთისმოყვარე კაცთაგან, ან წინამძღვრის და ძმათა ნათესავებისაგან, ან ნაცნობთა მეგობართაგან რამე ნუგეშისსაცემელი საჭამადი შემოვა მონასტერში, ეს უნდა გადაეცეს კელარს და დაიხარჯოს ტრაპეზის დროს ძმათა ერთობლიობის მიერ, ან თვით მეძღვნემ ამ საჭამადი სურსათისა მოიტანოს ის სუფრაზე და ძმებმა იხმარონ.

11. ღირსად იქნეს ცნობილი და ესეც არ იქნეს დავიწყებული, რომ ამ მონასტერში სტუმრად მოსულნი, ან წინამძღვართან, ან რომელიმე ძმასთან მისი მეგობარი ან ნათესავი თუ მოვიდეს, A 209 ასეთი არ იქნეს გასტუმრებული მშვიერი, არამედ თუ ის ტრაპე-

* ამ ჩვენთვის გაუგებარ ადგილს ქართულ ტექსტში შეეფარდება: «რამთა დაიხსნას ქუვილი მათი, რომელნი უნაყროვნესრე იყვნენ», ე. ი. „რათა შეანელოს იმ ძმების მწუხარება, რომლებიც გაუმადლარნი არიანთ“.

22- *θεοφιλον* A. 24 *οιοισιν* A. 24 *παραμυθιας* A. 24 *αποκομισθη εν τη μοιη* A. 24-25 *τη κελλαριω* | *το κελλαριω* A. 25 *τη τραπεζη* A. 27 *αδελφοτη* A. 28 *προσοχομισαιτο* A. 29 *αξιον* A. 29 *μηδς* A. 30-31 *προισταμενον* A. 32 *ιης* A. 32 *δμν* A.

τραπέζης ἔσται ἢ τοῦ τοιοῦτου παρουσία, μεθ' ἑαυτοῦ λαμβανέτω τὸν τοιοῦτον ὁ ἀδελφός, πρὸς ὃν ἐλήλυθεν.

12. Εἰ δὲ παρήλθην ἢ ὥρα τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐστιάσεως, εἴτε τοῦ ὑποχωρήσαι σπεύδων ὁ ξένος οὐκ ἀσμενεῖται ὑπομένων τὸν καιρὸν τῆς τραπέζης, παρὰ τοῦ κελλαρίου γενέσθω ἢ συνήθους πρόνοια τοῦ τοιοῦτου τῆς διακλήσεως κατὰ τὸ ἀρμόζον· οὐ γὰρ ἔξεστι τῷ ἀδελφῷ ἐστιάσασθαι τὸν φίλον ἐν τῇ αὐτοῦ κέλλῃ, καὶ ἀγάπην τῷ τοιοῦτῳ ποιήσασθαι.

13. Εἰ δὲ γε τῶν μοναζόντων ὁ φίλος ἔσται, ἀρμόδιόν ἐστὶν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὸν τοιοῦτον ἀναπαύσασθαι καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐφοδιάσασθαι αὐτὸν κατὰ τὸ ἀρμόζον καὶ οὕτως παραπέμψαι.

14. Εἰ δὲ γε συμβῇ ἀσθὲνείᾳ (210) τις τῷ φίλῳ περιπεσεῖν, κατασχεῖν αὐτὸν δεῖ καὶ ἐπιμελεῖσθαι μέχρι τῆς τελείας ἀπαλλαγῆς τοῦ νοσήματος.

15. Εἰ δὲ τελευτήσῃ ἐν τῇ μονῇ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ εὐχαῖς δεῖ τὸν τοιοῦτον στείλαι καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ κερδῆσαι μισθὸν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων Θεοῦ.

Κεφάλαιον θ'.

20 Περὶ ἐνδυμάτων τῆς ἀδελφότητος ἢ τοῦ τούτων τιμήματος, καὶ ὅπως ὀφείλει διανεμηθῆναι τῇ ἀδελφότητι παρὰ τοῦ προϊσταμένου πρὸς δὲ καὶ τῶν ὑποδημάτων

1. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ περὶ τιμήματος ἐνδυμάτων ἐπιμελεῖσθαι σπουδῆν ἐθέμεθα, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὑποδημάτων καὶ λοιπῶν ὀπάντων χρειῶν· γενήσεται γὰρ διὰ δόσεως βρογῶν, εἰ τάχα καὶ περισσότερα ἢ ἔξοδος λίαν γενήσεται. Ἄριστόν οὖν ἔδοξεν ἡμῖν δοῦναι ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἴδιον μέτρον, ὅπως μὴ γένηται πρόφασις τοῖς ἀδελφοῖς ἐξελεύσεως ἀπὸ τῆς μονῆς διὰ τῶν τοιοῦτων χρειῶν, | (A 211) ἢ ἔνεκεν τοῦ ἀγοράσαι τι, ἢ ἔνεκεν τοῦ πορί-

3 ἐστιάσεως A. 5 συνήθους A. 6 διακλήσεως A. 6 ἀρμόζον A. 7 κέλλῃ A. κέλλει B. 9 ἀρμόδιον ἐστὶν A. 11 ἀρμόζον A. 11 οὕτως A, οὕτω B. 12 συμβῇ A. 13 ἐπιμελεῖσθαι A. 13 μέγροη A. 20 ὅπως A. 20 ὀφείλει A. 21 διανεμηθῆναι A, διανεμισθῆναι B. 22 ὑποδημάτων B. 23 ἐπιμελεῖσθαι A. 24 ὑποδημάτων B. 24-25 ὀπάντων A. 25 διαδόσεως A. 27 ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ A. 27 ἐκάσ,

ზის დროს მოვიდეს, ძმამ, რომელთანაც ის მოვიდა, თან მიიყვანოს ის პურის საჭმელად.

12. ხოლო თუ გასულია ძმათა ზურისჭამის დრო, ან თუ სტუმარს ეჩქარება წასვლა და არ სურს დაელოდოს ტრაპეზს, კელართან მიიყვანოს იგი ჩვეულებრივმა წინდახედულებამ, რათა სტუმარს ჯეროვანად მოუპარონ (τῆς διακλήσεως?); ვინაიდან არ შეფერის ძმას გაუმასპინძლდეს მეგობარს თავის სენაკში, და იქ გამობატოს მისდამი სიყვარული.

13. ხოლო თუ მონაზონთა მეგობარი მოვიდეს, საჭიროა სამი დღე მოასვენონ იგი და მეოთხე დღეს სამგზავროდ გაამზადონ იგი შესაფერისად და ისე გაისტუმრონ.

14. თუ ისე მოხდა, რომ რამე ავადმყოფობა შეემთხვეს მეგობარს, საჭიროა იგი გააჩერონ და მოუპარონ, ვიდრე საბოლოოდ განიკურნებოდეს სნეულებისაგან. A 210

15. ხოლო თუ იგი გარდაიცვლება მონასტერში, ფსალმუნებითა და ჰიმნებით და ლოცვით უნდა გაასვენონ იგი და სასყიდელი მოიგონ მისთვის ყოველთა ღმერთისაგან.

თავი მეცხრე

შესახებ ძმათა სამოსლისა ან მისი ფასისა,
და თუ როგორ უნდა გაუნაწილოს იგი ძმებს
წინამძღვარმა, და აგრეთვე შესახებ
ფეხსაცმელებისა

1. ამის შემდეგ გულმოდგინედ ვიზრუნეთ აგრეთვე შესამოსელთა ფასის შესახებ; და არა მარტო ამაზე, არამედ აგრეთვე ფეხსაცმელებზე და ყოველგვარ სხვა სახმარზე; ეს უნდა მოხდეს როქთა.*
გაცემით, უნდა სწრაფად იყოს გაცემა და ბევრი გაიცეს. საუკეთესოდ გვეჩვენა ჩვენ, რომ ყოველ წელიწადს თითოეულს მიეცეს თავისი საზომის მიხედვით, რათა საბაბი არ ექნესთ ძმებს მონასტრიდან გასასვლელად ამგვარ საჭიროებათათვის, ან საყიდლად A 211

* „როქთა გაცემით“ — τῆς ἀρσεως ἐπιγῶν (per rogam). ქართულ ტექსტში სწერია: «გაროქვითა». საბაბს განმარტებით «როქი—გასაცემელი». საბა იცნობს აგრეთვე ამ სიტყვის ბერძნულიდან მომდინარე ფორმას: «როლა იგივე საბოძვარია».

σασθαι σανδάλια παραγενέσθαι ἐν ταῖς τῶν σκυτοτόμων θύραις, ἢ ἄλλων τινῶν, καὶ τῇ προφάσει ταύτῃ βλάβης γενέσθαι μέτοχον, ἀλλὰ μᾶλλον διηνεκεῖς ἔσονται ἐν ταῖς εὐχαῖς τε καὶ ὑμνοῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς διακονίαις τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ ἅπαν τὸ χρεῶν ἐκπληροῦν.

5
 2. Ἐὶ οὖν ἦν δυνατὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ταχθεῖσαν τῆς εὐαγεστικῆς μονῆς τῶν Πανηγύου συνήθειαν τὴν διανομὴν τῶν ἐνδυμάτων, οὐδὲν ἦν ἕτερον τούτου ἀνώτερον ἢ ἀρμοδιώτερον, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν χρόνων φορὰν καὶ τὸ τούτων ἀσύστατον ἐτυπώσαμεν
 10 γενέσθαι, ὡς ἤδη λέγοντες ἐλευσόμεθα. Ἔστωσαν οἱ ἀδελφοὶ τάξεις τρεῖς καὶ λαμβανέτωσαν ῥόγας. Ὁ μὲν καθηγούμενος τῆς μονῆς νομίσματα τριάκοντα ἕξ, οἱ ἱερουργοῦντες πρεσβύτεροι ἅμα τοῖς δυσὶν ἐπιτρόποις καὶ τῷ ἐκκλησιάρχῃ καὶ τῷ σκευοφύλακι (A 212) καὶ ὅσοι τῶν ἀδελφῶν ἔκκριτοι καὶ ὁμότροποι τούτῳ, ὥστε γενέσθαι τὸν
 15 ἀριθμὸν αὐτῶν πεντεκαίδεκα, οἵτινες πρώτη τάξις ὀνομασθήσονται, λαμβάνει δὲ ὁ καθεὶς αὐτῶν νομίσματα εἴκοσι. Καὶ ἡ δευτέρα δὲ τάξις ἔστω ὁμοίως ἄνδρες πεντεκαίδεκα, λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὁ καθεὶς τούτων νομίσματα πεντεκαίδεκα. Ἡ δὲ τρίτη τάξις ἔστωσαν
 20 ψυχαὶ εἴκοσι, καὶ λαμβανέτωσαν ὁ καθεὶς τούτων ἀνά νομίσματα δέκα. Ἔστω δὲ τὸ λογάριον ἅπαν τῆς ῥόγας αὐτῶν ἱστάμενον τραχύ.

3. Καὶ εἰ τάχα πάσαι αἱ εἰσοδοὶ τῶν παντοίων εἰδῶν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα συνάγονται καὶ αἱ ἀπαιτήσεις γίνονται, καὶ τότε ἔδει τοὺς ἀδελφοὺς τὸ τίμημα τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν λαμβάνειν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἵνα μὴ ἀναγκασθῶσιν οἱ ἀδελφοὶ προφάσεως
 25 τοῦ ἀγοράσαι ἐνδύματα καὶ πραγματεῦσθαι πορεύεσθαι πορρωτέρω καὶ ἀπομακρύνεσθαι τῆς μονῆς καὶ τῆς δουλείας ταύτης καὶ τῆς εὐχῆς ἀπολιμπάνεσθαι, ἐτυπώσαμεν λαμβάνειν αὐτοὺς τὰς δηλωθεῖσας ῥόγας αὐτῶν ἧτοι τὰ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν τιμήματα

1 σανδάλια A. 3 διηνεκῶς A, διηνεκαῖς B, διηνεκεῖς P. o. t. i. 3 ταῖς εὐχαῖς A, αὐταῖς προσευχαῖς B. 3 ὑμνοῖς A. 4 ἀγίας ἐκκλησίας A. 3 ἔσονται A. 4 χρεῶν A. 8 ἕτερον A. 8 ἀρμοδιώτερον A. 12 τριάκοντα ἕξ A, τριακονταῖς B. 12 ἅμα A. 13 ἐπιτρόποις A. 13 σκευοφύλακι A. 14 ἔκκριτοι A, ἐγκριτοι B. 15 πέντε καὶ δέκα A. 15 οἵτινες A. 15 τάξεις A. 16 καθεὶς A, καθεὶς B. 16 εἴκοσι A. 17 τάξεις A. 17 πέντε καὶ δέκα A. 18 καθεὶς A, καθεὶς B. 18 πέντε καὶ δέκα A. 18 τάξεις A. 19 ψυχῶν εἴκοσι A. 19 καθεὶς A. 19 ἀνά A. 20 δέκα A. 20 λογάριον A. 20 ἅπαν A. 23 Σεπτέμβριον A, Σεπτέμβριον B.

რისამე, ან იმისთვის რომ შეამზადებინონ სანდლები (συνάλλα) მეხამლეთა კარებზე, ან კიდევ სხვა რამისათვის; და ასეთი საბა-
ბით ზიანი შეემთხვევათ; მაგრამ უფრო მედგარნი იქნებიან ლოც-
ვასა და ვალობაში და წმინდა ეკლესიის დანარჩენ სამსახურებელ-
ში და ყოველგვარ საჭირო საქმეს შეასრულებენ.

2. თუ შესაძლებელი იყო ჩვენთვის ზემოთ მოხსენებული, პა-
ნაგიის ყოვლად წმინდა მონასტრის ჩვეულებისდა მიხედვით დაწე-
სებული განაწილება შესამოსლებისა, სხვა არაფერი იყო ამაზე
უფრო უმაღლესი და შესაფერისი, არამედ ჟამთა ვითარებაში და
განუმტკიცებლობაში დავაწესეთ, რომ ისე იყოს. როგორც ჩვენ
ვთქვით. ძმები უნდა იყვნენ სამ დასად გაყოფილი და როქს იღებ-
დნენ. მონასტრის წინამძღვარი უნდა იღებდეს ოცდათექვსმეტ დრაჰ-
კანს, ჟამისმწირველი ხუცები, ორი იკონომოსი*, ეკლესიარხი A 212
და ჭურჭლის მცველი, და ვინც რჩეული ძმები არიან და ამის თა-
ნაბარნი—იყოს მათი რიცხვი თხუთმეტი და ეწოდოს. მათ პირვე-
ლი დასი; ხოლო თითოეულმა მათგანმა მიიღოს ოცი დრაჰკანი,
და მეორე დასში აგრეთვე იყოს თხუთმეტი კაცი, და თითოეულ-
მა მათგანმა მიიღოს თხუთმეტი დრაჰკანი. ხოლო მესამე დასში
იყოს ოცი სული და თითოეულმა მათგანმა მიიღოს ათ-ათი დრაჰ-
კანი. ხოლო მათი როქის მთელი ნაღდი თანხა უნდა იყოს სრუ-
ლი «სტამენონი»**.

3. და თუ ვინცობაა ყოველგვარი სახის ყველა შემოსავალი
სექტემბრის თვეში აიკრიფება და მოხდება გადასახადთა შეგრო-
ვება, მაშინ საჭიროა ძმებმა მიიღონ თავიანთი შესამოსლის საფა-
სური; მაგრამ იმიტომ, რომ არ იყვნენ ძმები იძულებული შესა-
მოსლის ყიდვის და მოვაჭრების საბაბით შორს წავიდნენ მონასტ-
რიდან და, ამრიგად, დააკლდნენ მონასტრის სამუშაოებს და ლოც-
ვას, ჩვენ დავაწესეთ, რომ მათ მიიღონ ზემოთ ხსენებული თავიან-
თი როქი, ანუ თავიანთი შესამოსლის ფასი ჩვენი უფლის იესო
A 213

* „ორი იკონომოსი“—*ἀμα τοῖς δασύ· ἐπιτεροῦσι*. ქართულ ტექსტ-
შიც სწერია: «და ორნი იგი დიდნი იკონომოსნი». შტრ. ზემოთ. A 197.

** „სტამენონი“—*σταμειον* (?) უნდა იყოს რაღაც სახომის აღმნიშვნელი.
ქართულ ტექსტში სწერია: «სტამილონი სრული».

ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის დღეს, აღვსების (τῆς παύσεως) დიდ კვირიაკეს; სწორედ ამ დროს არის განსაზღვრული პანიგირი* ყოველად წმინდა მონასტრისა, რათა ყველამ იყიდოს თავისი სახმარი; ვინაიდან ამ პანიგირში ხელსაყრელად მოიპოვება ყოველგვარი სახმარი.

თავი მათე

შესახებ სამი წმინდა მარხვისა და ამ მარხვათა წმინდად შენახვისა და ყოველდღე წყალობის ქმნისა ყველა გლახაკთა მიმართ

1. სამი წმინდა მარხვის დროს საჭიროა მარხულობა უღვიწოდ და უზეთოდ, გარდა შაბათ-კვირა დღეებისა, როდესაც ნუგეშინის საცემელად ყველანი სვამენ თითო სასმისს. მონასტრის კარიბჭესთან ყოველდღე საჭიროა საკვები დაურიგდეს ქრისტეს-მიერ A 214 ძმებს, ესე იგი გლახაკებს; ისინი ხომ ჩვენი ცხოვნების მიზეზნი არიან და მომავალ სიკეთეთა საწინდარნი.

2. ხოლო დიდმარხვის შაბათ-კვირა დღეებში საჭმელი დაიდვას დაწესებული, და კრასოვულიც უკლებლივ მიიღონ; ხოლო თევზს ნუ სჭამენ, და შვიდეულის ხუთ დღეს ზეთით ნუ შეამზადებენ საჭმელს; სამშაბათსა და ხუთშაბათს ღვინო დალიონ თითო კრასოვული.

3. ხოლო ჩვენი ღმერთის, ქრისტეს, წმინდა შობის მარხვაში დღეში ერთხელ სჭამონ, ისიც მეცხრე საათზე, გარდა იმ დღეთა,

* „პანიგირი“—παιήγυρις, ქართულ ტექსტში «პანაგირი», სხვა ქართულ ძეგლებში გვხვდება «პანიჯური». ამ სიტყვით აღინიშნება საერო დღესასწაულები და ამ დროს წარმოებული აღებ-მიცემობა.

რამათა არა აქუზდეს ძმათა ველმწიფებამ ნაძუშლავსა განცემად ვისსაცა, გარნა მამასახლისსავე შეუქციოს» (მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 33; ქიოსი, გვ. 61). ამისი ლათინური თარგმანია:

«Et quoniam quaestus indumentorum eorum per rogam institutus est, propterea expedit eis dare licentiam libere disponendi de roga et de rebus suis antiquis. Sin tamen, temporibus mutatis vel quocumque tempore hegumenus pro roga indumenta dare voluerit, ordinem supra dictum monachorum Panagii qui in quarto capitulo continetur observent: ut fratres non habeant facultatem res antiquas cuidam conferendi, sed ut eas coenobiarchae restituant (M. T a r c h n i ო ვ ი ლ ი, Typicon... p. 20).

ἐνάτην ὥραν, πλὴν τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ψάλλομεν τὸ Θεὸς κύριος καὶ ἐξῆς, καὶ πῶμεθα οἶνον ἀνὰ κρασοβόλια δύο· ἐκάστη δὲ ἐβδομάδι ἀποσχόμεθα ἐλαίου ἡμέρας τρεῖς.

4. Ἐν δὲ τῇ τεσσαρακοστῇ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὡσαύτως
5 τὰς | (A 215) τρεῖς ἡμέρας ἄνευ ἐλαίου διαβιβάσωμεν καὶ κοινῇ πάντες ἀπαξ τῇ ἡμέρᾳ ἐστιασώμεθα, καὶ ταύτη κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν, καὶ οἶνον πῶμεν ἀνὰ κρασοβόλια δύο, καὶ τῇ ἐσπέρᾳ ἀνὰ κρασοβόλιον ἓν.

Κεφάλαιον ια'

- 10 Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀμφιβοητῶν εὐσήμεων δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν προκρίτων ἁγίων τοῦ ἑορτάσαι λαμπρῶς

1. Ἐτυπώθη παρ' ἡμῶν ἡ ἑορτὴ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ἐν
15 τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ἡ ἱερά καὶ τιμὰ κοιμήσις αὐτῆς μηνὶ αὐγούστῳ πεντεκαιδεκάτῃ τελεῖσθαι οὕτως. Βουλόμεθα τὴν παγκόσμιον ἑορτὴν ταύτην τῆς κοιμήσεως τῆς θεομήτορος ἐν φόβῳ τε καὶ λαμπρότητι, ὥσπερ δὴ ἐν ταῖς περιβοήτοις καὶ μεγίσταις ἐκκλησίαις πανηγυρίζειν τερπνῶς,

- 20 2. πρὸς δὲ καὶ τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας μετὰ τῶν λοιπῶν πάντων | (A 216) ἁγίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν μετάδωσιν τῶν πτωχῶν, καθὼς κατετάξαμεν ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ἐν ταῖς νομίμοις μνηταῖς τῶν ἀποικομένων, μηδαμῶς ἀπολείψασθαι,

3. ἀλλὰ μᾶλλον ὑπερτιμᾶσθαι ἢ ἑορτὴ τῆς σεβασμίας κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, περὶ ἧς ἐξορκίζω τοὺς ἐσομένους μετ' ἐμὲ μηδὲν ἐλλεῖψαι τῶν ἀρμοζόντων, ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ λίαν περισσοτέρως λαμπρύνεσθαι φιλεόρτως οἱ γὰρ λαμπρῶς ἑορτάζοντες καὶ φιλοτίμως μεγάλων τεύξονται τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀτελευτήτων

1 ἐνάτην A. 2 ἐξῆς A. 2 ἀνα A. 2 δύο A. 2-3 ἐβδομάδι A. 4 δε A. 4 ὡσαύτως A. 5 κοινῇ A, κοινοὶ B. 6 ἀπαξ A. 6 ἐστιασώμεθα A. 6 ἐβδόμην A. 7 ἀνα A. 7 δύο A. 7-8 ἀνα κρασοβόλιον A. 10 ἑορτῆς A. 11 ἀμφιβοητῶν A. 13 ἁγίων A. 14 ἑορτῇ A. 14 ὑπεραγίας A. 14 θεοτόκου] θκου A. 16 πέντε καὶ δεκάτῃ A, πέμπτῃ

რომლებშიც ვგალობთ «ღმერთი უფალი» და სხვა, და ვსვათ ღვინო ორ-ორი კრასოვული. ხოლო თითოეულ შვიდეულში სამ ღღეს თავი შევიკაფოთ ზეთისაგან.

4. წმინდა მოციქულთა მარხვაში ასევე სამი ღღე უნდა გავატაროთ უზეთოდ და ყველამ საერთოდ ღღეში ერთხელ ვქა- A 215
მოთ, და ისიც მეშვიდე საათზე, და ღვინო ვსვათ ორ-ორი კრასოვული, და საღამოთი თითო კრასოვული.

თავი მეთერთმეტი

შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულისა, და დანარჩენი სახელგანთქმული ღირსშესანიშნავი საუფლო დღესასწაულებისა, და რჩეული წმინდანებისა, თუ როგორ ვიდღესასწაულოთ ბრწყინყალედ

1. ჩვენ მიერ დაწესებულია დღესასწაული ყოვლად-წმინდა ღვთისმშობლისა ჩვენ ეკლესიაში; მისი (ე. ი. ღვთისმშობლის) წმინდა და პატიოსანი მიძინების დღესასწაული აგვისტოს თვის მე-თხუთმეტე დღეს სრულდებოდეს ამნაირად. ჩვენ გვსურს, რომ ღვთისმშობლის მიძინების ეს საყოველთაო დღესასწაული გადაიხადონ მოწიწებით და ბრწყინვალეობით, როგორც იხდიან სიამით სახელგანთქმულსა და უდიდეს ეკლესიებში,

2. აგრეთვე წმინდა მოწამეთა სახსენებელი იყოს ყველა დანარჩენ წმინდანებთან ერთად, ისევე როგორც ამ დროს მოხდეს A 216
გლახაკათავის წყალობის გაცემა; როგორც ჩვენ დაგვიწესებია დღესასწაულებისა და მიცვალებულთა დაკანონებულ მოსახსენებლებისათვის, ნურავითარ შემთხვევაში ნუ დააკლდება;

3. მაგრამ უფრო მეტად პატივცემული უნდა იყოს დღესასწაული ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის მიძინებისა, რომლის შესახებაც ვაფიცებ ყველა იმას, ვინც ჩემ შემდეგ იქნებიან, არაფერი დააკლონ კუთვნილს, არამედ, თუ შესაძლებელია უფრო მეტადაც განაბრწყინვონ საყვარელი დღესასწაული: ვინაიდან ვინც

καὶ δεκάτη B. 16-17 πανκράσιον A. 17 τὴ A. 18 δὴ A. 18 ταῖς A, αὐταῖς B. 20 ἀγίων A. 20-21 μετὰ τῶν λοιπῶν B, σὺν τῶν λοιπῶν A. 21 πάντων Petit, πᾶσων AB. 22 κατέτιζαμεν A. 23 μνηστας A, μνημαῖς B. 24 ὑπερετίμασθαι A. 24 ἐορτῇ A. 24 σεβασμίας A. 25 ὑπεραγίας A. 26 ἐλλελεῖν A. 26 ἀρμολό-
των A. 27 φιλεδοξας A. 28 φιλοτιμίας A.

δωρεῶν ἀξιοθήσονται καὶ τῆς θείας χάριτος ἐν μετουσίᾳ γενήσονται.

4. Πρὸς δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς πανηγυριζέτωσαν.

Κεφάλαιον ιβ'

5 Περὶ φωταγωγίας πῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν
ἡμῶν, ὅπως ὀφείλει γενέσθαι, καὶ περὶ
προσευχῆς, ὅτι δεῖ ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι

1. Ὅφειλόμενον ἡμῖν ἐστὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν | (A 217) τε
καὶ νύκτα ἀκοιμήτους διατηρεῖν ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τῆς ὑπερα-
10 γίας Θεοτόκου κανδήλας τρεῖς, καὶ ἐν τῷ μεγάλῳ βήματι κανδήλαν
μίαν, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου βήματος ἐν τοῖς καγκέλοις ἔμπροσ-
θεν μὲν τῆς σωτηρίου σταυρώσεως κανδήλαν μίαν, ἔμπροσθεν δὲ
τῆς ἁγίας εἰκόνης τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ κανδήλαν μίαν, καὶ
15 τῷ τάφῳ ἡμῶν κανδήλας τρεῖς:

2. Καὶ καθ' ἑκάστην ὥραν φαλμωδίας ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ,
ἤγουν ἐν τε τῷ ὄρθρῳ, καὶ τῇ ἁγίᾳ λειτουργίᾳ, καὶ τῇ ἑσπέρᾳ σὺν
ταῖς εἰρημέναις κανδήλαις πάσαις, καὶ κηροὶ ἀπτέσθωσαν ἀκοίμητοι
μέχρι τῆς ἀπολύσεως· ἔκτοτε δὲ οἱ μὲν κηροὶ σβησθήτωσαν, οἱ δὲ
20 κανδήλαι διὰ παντὸς ἀκοίμητοι ἔστωσαν.

3. Πρὸς δὲ καὶ ἔμπροσθεν τῶν δεσποτικῶν δώδεκα ἑορτῶν
καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν καιρῷ τῆς ὑμνωδίας κανδήλαι ἀπτέσθωσαν
δώδεκα ἕως | (A 218) τῆς ἀπολύσεως.

4. Ἐν δὲ ταῖς ἀμφιβοήτοις ἑορταῖς καὶ μεγάλαις πάσαις αἱ οὐσαι
25 ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ κανδήλαι ἀπτέσθωσαν, καὶ ὅσα εἰσὶ κηροπή-
για ἀπτομένων κηρίων ἔμπλεα ἔστωσαν.

5. Ἐν δὲ τῇ ἁγίᾳ ἑορτῇ τῆς εὐαγοῦς ἐκκλησίας ἡμῶν καθ'
ὑπερβολὴν ἄγαν γενέσθω ἡ φωταγωγία, καὶ λίαν περιβόητος καὶ
μεγάλῃ γενέσθω ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ὕμνοις τε καὶ εὐδαίαις καὶ

1 ἐν μετουσίᾳ A. 5 ἁγίων A. 5 ἐκκλησιῶν A. 6 ὀφείλει A. 9 διὰ τη-
ρεῖν A. 9-10 ὑπεραγίας A. 10 βήματι A. 11 καγκέλοις A, καγγέλοις B.
13 ἁγίας A. 13 μίαν A. 17 λειτουργία A. 18 ἀπτέσθωσαν A. 19 μέχρι A.

ბრწყინვალედ და მოყვარულად დღესასწაულობს, ის დიდს სიკეთეს შეემთხვევა და უსასრულო საჩუქრებს ეღირსება, და საღმრთო მადლს ეზიარება.

4. ასევე დანარჩენ დღესასწაულებსაც უნდა იხდიდნენ ბრწყინვალედ.

თავი მეთორმეტე

შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიების განათებისა,
თუ როგორ უნდა მოეწყოს ეს, და შესახებ ლოცვისა,
რომ საჭიროა გულდადებით ლოცვა

1. ჩვენ მოგვეთხოვება, რომ ყოველდღე და ყოველლამე და- A 217
უვსებლად ენთოს ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის ხატის წინ სამი
კანდელი; და ერთი კანდელი დიდ საკურთხეველში; და ერთი კან-
დელი წმინდა საკურთხეველის წინ კანკელში წინაშე მაცხოვრის
ჯვარცმისა; ერთი კანდელი წინამორბედისა და ნათლისმცემლის
წმინდა ხატის წინ; ერთი კანდელიც წმინდა გიორგის ხატის წინ
და სამი კანდელიც ჩვენს საფლავზე.

2. ფსალმუნთა გალობის დროს ყოველ საათში მთელი წლის
განმავლობაში როგორც ცისკარზე ისე, წმინდა ჟამისწირვის დროს
და საღამოს ლოცვის დროს ზემოხსენებულ ყველა კანდელთან ერ-
თად უნდა ენთოს დაუვსებლად სანთლები ვიდრე ლოცვის დასრუ-
ლებამდე; ხოლო ამის შემდეგ სანთლები უნდა ჩააქრონ, ხოლო
კანდელები დაუვსებლად უნდა ენთოს.

3. გარდა ამისა თორმეტი საუფლო დღესასწაულის წინ ყო-
ველდღე ერთი კვირის განმავლობაში უნდა ენთოს თორმეტი
კანდელი ვიდრე ლოცვის დამთავრებამდე;

A 218.

4. ხოლო სახელგანთქმულსა და დიდ დღესასწაულებში წმინ-
და ეკლესიაში უნდა ენთოს ყველა არსებული კანდელი და, რამდე-
ნიც იყოს სასანთლე, ყველა სავსე იყოს ანთებული სანთლებით.

5. ჩვენი უმანკო ეკლესიის წმინდა დღესასწაულში უპირატე-
სად იქნეს გაჩირალდნება, და ძალიან სასახელოდ და დიდებულად
მოეწყოს დღესასწაული და პანიგირი ჰიმნებითა და კეთილგალო-

19 *ἡγουμένης* B, *ἀνεστημένης* corr. K, *ἀνεστημένης* A. 22 *ὑποδία* A
(სხვაგანაც ასეა A-ში). 22 *ἀπὸ τῆς ἡμέρας* A. 23 *ἕως* A. 28 *φωταγῶν* A. 29 *πα-*
νήγυρς A. 29 *τὴν* A. 29 *ἐξ ὁδίας* A.

τραπέζῃ πληθούσῃ λαμπρότητος, πᾶσι κεκοσμημένη, οἷς ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμῖν ἐδωρήσατο ἀγαθοῖς.

6. Ὅσαι οὖν παραδόσεις εἰσὶν εἰς δόξαν θεοῦ νενομισμένοι τε καὶ τετυπωμένοι, ὡς χρέος τι ἀπαραίτητον δεῖ τελέσαι καὶ ἐκπλη-
 5 ροῦν ἀπαραιτήτως καὶ ἀδιαλείπτως καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν ἀεί, ὥστε ἀλλήλως ἐπερειδόμενοι καὶ παρ' ἀλλήλων κομιζόμενοι βεβαίαν φυλάξουσιν ὑπὲρ πάντα τὰ τετυπωμένα τὴν
 10 |(A 219) θεῖαν δοξολογίαν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν παραδεδομένον κανόνα τε καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ εὐαγέστατοι ἀδελφοὶ τῆς τῶν Παναγίου θείας μονῆς ἐν τῷ ὄρθρῳ καὶ ταῖς καθημεριναῖς ὑμνωδίαις· πρὸς δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀποδείπνοις εἰρηναῖαις εὐχαῖς καὶ ἐν δλαῖς ταῖς νυκτεριναῖς ὑμνωδίαις καὶ στιχολογίαις, τῇ συνήθει παραδόσει αὐτῶν ἐπόμενοι. Ὅμοίως δὲ καὶ τῶν θείων μυστηρίων τελουμένων φυλαττέσθω ἡ τάξις.

15 7. πλὴν μὴ καθαρχαζέτωσαν ἐν σπουδῇ ἀπ' ἀλλήλων οἱ χοροὶ ἐν τῇ στιχολογίᾳ τοὺς στίχους, ἀλλ' ἐκδεχέσθω ὁ εἰς ἕως οὐ ὁ ἀρξάμενος τὸν στίχον πληρώσῃ καὶ εἰς τὸ τέλος λήξῃ, καὶ τότε αὐτὸς τὸν ἴδιον στίχον ἀρξάσθω, καὶ οὕτως εὐαγῶς τε καὶ θεοφιλῶς ἡ ὑμνωδία γενέσθω.

20 8. Ἐντεῦθεν γνῶτω ὁ τὴν ἐντολὴν παραβεβηκώς, ὅτι τῇ πατρικῇ ὑποπίπτει ἀρᾶ, ὡς τὴν τοῦ θεοῦ ἀπειλήν περιφρονήσας καὶ οὐ τὴν ἡμετέραν μόνην ἐντολήν, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ θεοῦ |(A 220) διαθηκῶν ἡλλοτριῶται.

25 9. Ταῦτα δὲ γράφομεν οὐ τοῖς κατ' αἰτία ἀδυναμίας πρὸς καιρὸν ἀμελοῦσιν ἢ εἰς παραμυθίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῆς ἀδελφότητος ἀσχολοῦσιν εἴτε εἰς ξένων ἐλθόντων ὑποδοχὴν, εἴτε εἰς πενήτων ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ τὴν ἐκούσιον ἀμέλειαν ἀποσοβούντες καὶ πρόδηλον παράβασιν τοῦ μοναδικοῦ νόμου τοῦτο ἡγούμενοι.

1 πᾶση A, πάση B, πᾶσι Petit. 3 ὅσαι A. 3 τε|τέ A, <B. 4 τετυπωμένοι A. 6 ἐπερειδόμενοι h 3. 3 α β., ἐπερειδόμενοι A, περιδόμενοι B. 7 φυλάξουσιν A. 7 ὑπὲρ A. 9 τέ A, 10 παναγίου A. 12 νυκτεριναῖς A. 12 στιχολογίαις A. 13 ἐπόμενοι A. 16 στιχολογία A. 17 στίχον A. 18 τέ A. 20 παραβεβηκώς A. 20-21 πατρικῇ A. 21 ὑποπίπτει B. 21 ὡς| ὡς AB, ὡς Petit. 24 οὐ τοῖς A, αὐτοῖς B. 26 ἀσχολοῦσι A. 26 ἠυποδοχὴν A. 26-27 ἐπιμέλειαν A. 27 ἀλλὰ A. 27 ἐκούσιον A.

ბითა, ბრწყინვალე და საესე ტრაპეზითა, რომელიც შემკულია ყვე-
ლა იმ სიკეთით, რითაც ჩვენ დაგვასაჩუქრა ჩვენი ღმერთის კაცთ-
მოყვარებამ.

6. რაც კი არსებობს გადმოცემანი ღვთის სადიდებლად მიჩ-
ნეულნი და დაწესებულნი, როგორც რალაც აუცილებელი საჭი-
როება, უნდა შესრულდეს ისინი აუცილებლად და განუწყვეტლივ
სრულდებოდეს, და ღვთის მცნებანი ბუდამ ფრთხილად უნდა იქ-
ნეს დაცული, ისე რომ ისინი, ერთმანეთს დაყრდნობილნი და ერ-
თიმეორის გვერდით დაურგებულნი, კანონის მიხედვით და სჯულ- A 219.
დების მიხედვით დაიცავენ ყველაფერ იმას, რაც დაწესებულია,
მტკიცე ღვთიურ დიდებისმეტყველებას, იმ სჯულდების მიხედვით,
რომელიც მოეპოვებათ პანაგიის ღვთიური მონასტრის პატროსან
ძმებს ცისკრის ჟამს და ყოველდღიურ გალობის დროს; აგრეთვე
მწუხრის მშვიდი ლოცვების დროს და ღამის ყველა გალობისა და
ფსალმუნობის* დროს მოეპოვებათ ძმებს, რომელნიც მისდევნ მათ
ჩვეულებრივ გადმოცემასა, ასევე უნდა იქნეს დაცული წესი ღვთა-
ებრივ საიდუმლოთა შესრულებისა.

7. ნურც სიჩქარეში ერთმანეთს ჩამოართმევენ გუნდები ფსალ-
მუნობის დროს მუხლებს, არამედ ერთმა დაიცადოს, სანამ მეორე
დაასრულებდეს დაწყებულ მუხლს (τὸ πᾶν) და ბოლომდე მიიყ-
ვანდეს; აი, მაშინ დაიწყოს მან თავისი მუხლი, და ასე წმინდად
და ღვთის-მოყვარედ შესრულდეს გალობა.

8. ამიტომ იცოდეს ყოველმა კაცმა, რომელიც გადაუხვევს
მცნებას, რომ მას ელის წყევლა მამათა, როგორც ღვთის ბრძანე-
ბის შეურაცხმყოფელი, და ის არა მარტო ჩვენს მცნებას გარდა- A 220.
სულა, არამედ ღვთის მცნებებიც უგულვებელუყვია.

9. ხოლო ამას ვწერთ არა იმათთვის, რომლებმაც შეუძლებლო-
ბის მიზეზით თავის დროზე ვერ შეასრულეს საქმე, ან მიეცნენ ძმათა
შექცევას და მსახურებას, ან მოსულ სტუმართა დახვედრას, ან
გლახაკთა შესახებ ზრუნვას. არამედ გვინდა დავაფრთხოთ ისინი,
ვინც შეგნებულად უსაქმურობენ, და ამას ვთვლით ჩვენ მონასტ-
რული კანონის აშკარა გადახვევად.

* „ღამის ყველა გალობისა და ფსალმუნობის დროს“ — ბერძნულში
„ფსალმუნობას“ უდრას *συχολογία*, რაც ნიშნავს ფსალმუნების კითხვას რეციტა-
ციით თუ წყობილსიტყვაობით. ქართულ ტექსტში *συχολογία*-ს უდრის «აწრო-
ბით ფსალმუნება» (მ. თარხნიშვილი, გვ. 36, 24).

10. Παρεπομένων δὲ τῶν μοναζόντων τῷ νόμῳ τούτῳ [αὐτοὺς δεῖ] μετ' εὐαρμόστου σιωπῆς ἀεὶ διάγειν, μάλλον δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας συνάξεως, ἐν ἣ κατὰ χρέως τηρεῖται ἢ σιωπή, μηδενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλήλοις προσομιλούντων ἀκαίρως, εἴτε εὐκαίρως, 5 εἴτε καὶ γελώντων ἄχρι καὶ φιλοῦ μειδιάματος, ἢ προσφθέγγασθαι τινὶ καὶ διὰ τούτων τὴν ἱερὰν μελοδίαν ἐμποδιζόντων ἢ παρατρέπόντων καὶ συνεργούντων τοῖς πονηροῖς δαίμοσιν, ὧν ἔργον ἐστὶν τὰ ταῦτα πράττειν

11. καὶ τοῖς πράττουσι συγκροτεῖν, μήτε δὲ περισπᾶσθαι 10 [(A 221) ὅλως, μήτε τοὺς πόδας διὰ ραθυμίαν ἢ βλακειαν συνεχῶς ἀμείβειν, ἀλλ' ἐν σεμνότητι. καὶ ἱερᾷ καταστάσει ἀταράχῃ σώματι καὶ ψυχῇ προσφέρειν τῷ θεῷ αἰνέσεις.

12. Ἐὶ δὲ γέ τινες ἐπιτηδείως καταφρονηταὶ τῶν εἰρημένων ὀφθῶσι, τοῖς ὑπὸ τῶν ἀγίων πατέρων τεθείαις ἐπιτιμίαις καθυποβλη- 15 θήτωσαν.

13. Δεῖ δὲ τοὺς ἐπὶ κυριακὴν ἡμέρας ἐπιφωσκούντας ὄρθρους ἑλονύκτιον ἀγρυπνίαν ποιεῖν.

Κεφάλαιον ιγ'

Περὶ τοῦ ὀφείλειν ἐκάστη ἡμέρα τὴν 20 ἀδελφότητα ἐξομολογεῖσθαι τῷ προεστῶτι τοὺς προσγενομένους αὐτοῖς λογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους τε καὶ τὰς πράξεις εἴ τι ἂν ἔπραξαν

1. Ὅφειλόμενόν ἐστι τῷ προεστῶτι ἐξετάζειν πάντων τοὺς λο- 25 γισμοὺς καὶ μηδαμῶς ἐξουθενίσει αὐτοὺς τοὺς ὀχλουμένους καὶ θλιβομένους ὑπὸ τῶν λογισμῶν, ἀλλ' ἐρευνησθαι αὐτούς, εἰ δυνατόν ἐστι, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ διορθώσασθαι τὰ [(A 222) σφάλματα καὶ καθαρῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος.

1 παρεπομένων A. 1-2 αὐτοὺς δεῖ — 3856. ηθ5Θηδ5 L. Petit. 2 μετ' A, μετὰ B. 2 σιωπῆς A. 2 ἀεὶ A. 2 διάγειν A. 3 κατὰ χρέως h3. 3 αβ, καταχρέως AB, κατὰ χρέως Petit. 3 σιωπή A. 4 ἀλλήλοις A, ἀλλήλων B, ἀλλήλους corr. K. 4 προσομιλούντων A. 5 φιλοῦ A. 6 τινὶ A. 7 συνεργούντων A. 8 πράττειν; A. 11 ἱερὰ A. 12 αἰνέσεις] ἐνέσεις A (ἁγιογράφου Ἡσαΐου Ἡσαΐου)

10. ხოლო მონაზონებმა უნდა მისდიონ ამ კანონს და ამიტომ საჭიროა, რომ მათ მუდამ დაიცვან სიჩუმე, უმთავრესად კი ღვთიური კრების (ე. ი. წირვის) დროს, როდესაც საჭიროა დუმილის დაცვა; ნურავის ნუ მიუშვებენ ერთმანეთთან სალაპარაკოდ ნურც უდროოდ, ნურც დროულად, ნურც სიცილად — თვით გაღივებამდე —, არც ის, რომ ვინმეს გადაუჩურჩულონ და ამით წმინდა ჰანგები გალობისა შეაბრკოლონ, ნურც მიტრიალდებიან; ყველაფერ ამით ეშმაკის საქმეს აკეთებენ, რადგან მისი საქმეა სწორედ ამის ჩადენა

11. და ამის ჩამდენთათვის ხელის შეწყობა (?); ხოლო ნურც საერთოდ უგულისყუროდ იქნებიან, ნურც სიზარმაცითა და ფუქსავატობით ფეხების გადანაცვლებაში იქნებიან ნიადაგ გართული, არამედ სათნოებით და წმინდა მდგომარეობაში შეუძრველი სხეულით და სულით ღმერთს ქებას უძღვნიდნენ.

12. ხოლო თუ ვინმე ზემოთქმულს უგულვებლყოფს, წმინდა მამების მიერ დადებულ განკანონებას დაექვემდებაროს.

13. ხოლო საჭიროა, რომ კვირა-ძალზე გათენებამდე მთელი ღამე იფხიზლონ.

თავი მეცამეტი

შესახებ იმისა, რომ საჭიროა ყოველდღე ძმებმა
აღსარებაში უთხრან წინამძღვარს მათ მიერ
შეწყენარებული ზრახვანი, თუ რა ქმნეს მათ სიტყვით
და საქმით

1. საჭიროა, რომ წინამძღვარმა გამოიძიოს ყველას გულის-ზრახვები და ნურაფრით ნუ შეურაცხყოფს მათ, გულისსიტყვათა მიერ შეწუხებული და შეძრწუნებული, არამედ გამოჰკითხოს მათ, თუ შესაძლებელია, მთელი დღის განმავლობაში, გამოასწორობი-
ნოს შეცთომები და განწმინდოს ისინი ყოველგვარი ხორციელი და სულიერი შებღალვისაგან.

რია ა). 13 *el dē' γε τας* A. 13 *καταφροῦται* A. 14 *ἐπιτιμῶν* A. 14-15 *καὶ π-
ποβλσμητσαο* A. 16 *ἐπιχυσιακῶν* A. 16 *ἡμέρας* AB, *ἡμέραν* Petit. 19 *ἄφειλεν*
A. 19 *ἐκάστη* A. 20 *πρὸς ἑσπῆν* A. 21 *αὐτοῖς* Petit, *αὐτοὺς* AB. 21 *λογισμοὺς*
A. 22 *τῆ* A. 23 *ἔστι* A. 23 *πρὸς ἑσπῆν* A. 24 *ἐξ ὀσμῆς* A. 24-25 *μλξιομ-
σους* A. 25 *ἐδουήσθαι* A, *ἐδουᾶσθαι* B. 27 *καθαροῖς* B.

2. Ὁφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετὰ πίστεως καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐν ἀπλότῃ ψυχῇ δηλώσαι τῷ προεστῶτι τὰ κατ' αὐτῶν ἅπαντα, καὶ μὴ ἀπέρχεσθαι ἀλλαχοῦ καὶ ἐξομολογήσασθαι ἄλλῃ τινι, ὡς νόθους καὶ οὐ γνησίους υἱούς, καὶ μετὰ ἀχρειότητος
5 καὶ πανουργίας δολώσασθαι τὴν ἐξομολόγησιν· δεῖ γὰρ τὸν προεστῶτα εἰδέναι τὰς ἐνθυμήσεις πάντων, οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ τὰς βεβαίας πράξεις, καὶ οὐκ ἄλλῃ τινὶ δεῖ ἀνακαλύπτειν ταύτας εἰ μὴ μόνον τῷ προεστῶτι, ὡς εἴρηται.

8. Μήτε δὲ πάλιν ἀποστρέφασθαι τίνα τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὴν οἰκείαν θέλησιν ἄνευ διακρίσεως καὶ ἐκλογῆς τοῦ προεστῶτος καὶ ποιεῖν τι καὶ ἀναλαβέσθαι αὐτοβούλως διακονίαν καὶ πρόξενον θανάτου ἑαυτοῦ γενέσθαι, καὶ ὑπόδειγμα τοῖς ἄλλοις ἀνυποταξίας γενήσεται διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν προεστῶτα τὴν ἐνθῦ (A 223) μῆσιν τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἄνευ τῆς τούτου βοήθειας οὐ
15 δύναται ἑαυτὸν διορθώσασθαι.

4. Ἐκαστος γὰρ ἰδίαν ἔχει προαίρεσιν, μὴ εἰδὼς μετὰ διακρίσεως ἐκλέξασθαι τὸ καλόν· τὸ μὲν γὰρ τούτῳ πρέπει συνδιακονεῖν, τὸ δὲ ἑτέρῳ· καὶ ταῦτα πάντα σοφίας δεόνται τῆς ἀριστῆς καὶ ἡγεμονικῆς διακρίσεως, τοῦ εἰδότος οἰκονομεῖν ἀκριβῶς.

20 δ. Ὅταν οὖν ἀνυπότακτοι ἔσονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ τῶν θελημάτων αὐτῶν τὴν ἀρεσιν ἐκλέξωνται, πῶς τέκνα πιστότατα τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν, ἤτοι τοῦ καθηγουμένου κληθήσονται; αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκόντες τούτου ἀπηλλοτριώσαν καὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἐστέρησαν καὶ πόρρω θήσονται τῆς θείας ἐξομολογήσεως, καὶ
25 ὁ ἐν ὀλίγῳ μὴ ὢν πιστὸς καὶ ὑπήκοος καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις ἐντολαῖς σφαλλήσεται, καὶ πληρωθήσεται ἐν τούτοις εἰκότως τὸ τοῦ ἀποστόλου ῥητὸν τὸ λέγον, ὅτι εἰ ὁ ἄπιστος θελήσει χωρίζεσθαι, χω-

1 ὀφείλουσι A. 1-2 συντετριμμένης B, συντριβῆς A. 2 καρδίας A. 2 προεστῶτι A. 3 ἅπαντα A. 4 υἱός A. 4 ἀχρειότητος A. 5 πανουργίας B. 5 δολώσασθαι A, δολώσασθαι B. 5-6 προεστῶτα A. 6 εἰδέναι A. 8 προεστῶτι A. 9 πάλιν A. 9 ἀποστρέφασθαι τινᾶ A. 10 προεστῶτος A. 11 πρόξενος A, πρόξενον B. 12 ἀνυποταξίας A. 13 διὰ τὸ μὴ A. 13 προεστῶτα A. 15 διορθώσασθαι A. 16 ἕκαστος A. 16 προαίρεσιν A. 16 εἰδὼς A. 17 τῷ μὲν γὰρ τούτῳ A, τὸ μὲν γὰρ τούτο B. 18 τῷ δέ" A, τὸ δέ B. 18 ἀριστῆς A.

2. ხოლო ძმებიც ვალდებული არიან რწმენით და მკმუნვარე გულით და სულიერი სიმარტივით გაუმელავენონ წინამძღვარს ყველა მათი შეცთობა, და არ წავიდნენ აღსარების სათქმელად სხვასთან, როგორც უკანონო და არა ნამდვილი შვილები, და უღირსად და სიბოროტით მოიფერაგონ აღსარება: რამეთუ საჭიროა წინამძღვარმა იცოდეს გულისთქმანი ყოველთა ძჰათა; და არა მართო ეს, არამედ მათი საქმეების სიმტკიცე, და ძმებმა სხვა ვინმეს კი არა, არამედ მხოლოდ წინამძღვარს უნდა გამოუმელავენონ ეს საქმეები. როგორც უკვე ითქვა.

3. ნურც კვლავ რომელიმე ძმათაგანი საკუთარი სურვილის მიხედვით მოიქცევა წინამძღვრის ნებისა და გამორჩევის გარეშე, და რამეს ვააკეთებს ან თვითნებურად ხელს მოჰკიდებს რამე სამსახურებელს და ამით საკუთარი სიკვდილის გამომწვევი გახდება, ხოლო სხვებისთვის მაგალითი იქნება ურჩობისა, თუ წინამძღვარს არ ეცოდინება მის გულისთქმათა ნება, რადგან წინამძღვრის დაუხმარებლად მას არ შეუძლია საკუთარი თავი გამოასწოროს. A 223

4. ყოველ კაცს თავისებური მიდრეკილება აქვს და არ იცის, როგორ გამოარჩიოს თუ რა არის უკეთესი, რადგან ერთს ერთი რამე შეეფერება დასახმარებლად, სხვას კიდევ სხვა: ყველაფერ ამას კი სჭირდება საუკეთესო წინამძღვრული შერჩევა, რადგან წინამძღვარმა იცის, თუ ზედმიწევნით როგორ განაგოს ეს.

5. როდესაც ძმები ურჩი აღმოჩნდებიან და თავიანთ სურვილთა გამორჩევის მოყვარენი, როგორღა შეიძლება ისინი იწოდებოდნენ თავიანთი მამის, ესე იგი წინამძღვრის, უერთგულეს შვილებად? ისინი ხომ თავისი ნებით მისგან განზე დგებიან და მამეულ სამკვიდრებელს შორდებიან, ღვთიური აღიარებისაგან შორს იჭერენ თავს; და ვინც მცირე რამეში არ არის სარწმუნო და ძორჩილი, დიდ მცნებებშიც მცდარი იქნება*, და მათ მიმართ ასრულდება შესაფერისად მოციქულის ნიერ თქმული, რომ თუ ურწმუნო

* შდრ. მათე 25, 21; ემცირედსა ზედა სარწმუნო იქმენ, მრავალსა ზედა დაგადგინო შენა.

19 ἡγεμονικῆς A. 19 εἰδότης B, εἰδότης A. 20 ἀνίστασται A. 21 αἰρεσῶν A. 21 πῖστοτατα A. 22 ἐαυτῶν A, ἐαυτὸν B. 23 ἐάοντες B, ἐάοντες A. 23 ἀπὸ λωτριῶσαν A. 25 πῖστός A. 26 σφαλῆσεται კონიექტ, σφαλῆσεται AB. 27 μπιστός A, πῖστολος B.

მოინდომებს განშორებას, განშორდეს*, და მსგავსად იგავისა, **A 224**
რომელიც ლელვის შესახებ ამბობს, რომ რატომ უქმად დაგიტო-
ვებია მიწა** და ფუჭად აშრომებ მიწათმოქმედს?

6. ამაზე უფრო ცუდი ვნება არ შეიძლება იყოს, როდესაც, ვამბობ მე, ურჩი აღმოჩნდება თავისი წინამძღვრისა და შეუფერებ-
ლად ილაპარაკებს მის წინააღმდეგ. ასეთი კაცი უნდა გაირიყოს
წრიდახ, რათა იგი ბოროტ მაგალითად არ გადაიქცეს თანამე-
ბისა და თანამოასაკეთათვის და ურჩობის მოძღვრად, რომელიც
არაფერს აკეთებს წინამძღვრის სურვილისამებრ, არამედ ყოველ-
თვის თავის სურვილს მისდევს.

თავი მეთოთხმეტი

შესაბებ ხელსაქმისა და შრომისა, და რომ მუშაობის
დროს უნდა ვიფხალმუნთ

1. და ისინიც, ვინც რამე სხეულებრივ (ე. ი. ფიზიკურ) საქ-
შეს აკეთებენ, არ უნდა მოსცდნენ ფსალმუნთა გალობას, არამედ
ხელში საქმე უნდა ჰქონდეთ და პირით ფსალმუნებს უნდა
გალობდნენ:—უს ხომ არის საკმეველი საიდუმლო და სასიამოვნო
ღმერთისათვის თანახმად ბასილი დიდის, კესარიის წინამძღვრისა **A 226**
და მოციქულებრივი (ანგელოზებრივი) დახმარების უსწრაფესი მოწ-
მის, ღვთისმოყვარე ბრძანებისა***.

2. გამდიდრებულთა სახლებში მრავალთ ჰურჭელთა, ზოგჯერ
ოქროსი, ზოგი თიხისა; ამიტომ დიდი სიბრძნე მართებს წინა-

* 1 კორ. 7, 15; «ხოლო უკეთუ ურწმუნო იგი განეყენებოდეს, განეყენენ»
ტიმოთონის ქართულ ტექსტში სწერია: «ვითარმედ ურწმუნო იგი განთუყენე-
ბოდის განეყენენ».

** ლუკა 13, 7: «რადსათჳს ქუეყანაჲ დაუპყრია უქმად?».

*** ამის შემდეგ L. Petit უმატებს 3 სტრიქონს ახალი ბერძნული
თარგმანიდან, თითქოს ეს სტრიქონები დედანში უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ეს
ნაკვეთი არც A-შია, არც ქართულ ტექსტში.

მძღვრისა წილ მას უთბრობდენ და აღუარებდენ ყოველთა ცთომათა და გუ-
ლის-სიტყუათა თჳსთა» (მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 39).

«Sin vero hegumenus non est sacerdos, sed monachus simplex, cen-
surae ecclesiasticae ignarus, et eo quod sacerdotis est ligare atque sol-
vere, opus est hegumeno meliorem eligere ex sacerdotibus ascetam ac
instructum in rebus censurae ecclesiasticae eumque creare magistrum
spiritalium omnium fratrum, ut loco praepositi ei enarrent ac confitean-
tur cuncta peccata et cogitata sua» (M. Tarchnigvili, Typicon...
p. 24, 17-21).

εστῶς πρὸς τὸ ὑποδειξαι αὐτοῖς τὴν τῆς δικαιοσύνης ὁδόν. Διὰ
 διαφόρων γὰρ ὁδῶν ἔσται ἡμῖν ἡ εἰσόδος τῆς βασιλείας τῶν οὐρα-
 νῶν· ὁ μὲν γὰρ τόδε τι κατορθοῖ· ὁ δὲ τόδε, ὁ δὲ ἅπαντά.

3. Καὶ τοῖς μὲν ἐπιτιμᾶν δεῖ τὸν προεστῶτα, τοὺς δὲ παραι-
 5 ναίνειν, τῶν δὲ ἀποτέμνειν τοὺς μάλωπας τῷ τμητικῷ τοῦ ἐλέγχου ξί-
 φει· πάντα δὲ ταῦτα χρῆ ἐμμέτρως καὶ εὐκαίρως ποιήσασθαι.

4. ἄλλους δὲ εἰς ἔργον τάττειν καὶ κόπον σωματικόν, ὧν τὰ
 ἦθη οὐκ εἰσὶ βέβαια, οὔτε αἱ καρδίαι μετᾶμελοι. Ἐκόντι οὖν ἄκοντι
 δεῖ τοὺς τοιούτους διὰ καμάτων προσεγγίσει θεῷ· ψυχὴ γὰρ φιλερ-
 10 γος ἐγγύς ἐστι τῷ θεῷ καὶ πρῶτον εὐρήσει τὸ ἴαμα.

Κεφάλαιον ιε'

(A 226) Περὶ τοῦ μὴ ἔρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς
 ἔξωθεν τῆς μονῆς ἢ ἐξελθεῖν ἐξ αὐτῆς
 ἄνευ ἐπιταγῆς τῶν προεστῶτων

15 1. Τοὺς μὴ ἄγοντας ἡσυχίαν ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος οὐ δεῖ εἶναι
 περιέρχεσθαι ἐν οἷς ἂν βούλωνται κουρότητι γνώμης, ἀλλὰ τοὺς
 φρασυνομένους συνηθεῖα τοιαύτη οἴκοι μένειν πείθειν ἀρμόδιον κατὰ
 τὴν διαταγὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ θεοῦ κανόνος.

20 2. Καὶ οὐχ ἔνεκεν τούτου μόνον παραγγέλλω παιδεῦσαι αὐτούς,
 ἀλλὰ καὶ παντὸς πράγματος μετέχοντος ἀταξίας καὶ ἀπειθείας ὡς
 ἂν κατὰ τὸ εἶκος ἐν ἀκριβεῖα πολιτεύονται.

3. πᾶσι γὰρ ποιμέσιν ἀνάγκη ἐπίκειται τοὺς τεθνήκτας ὄρους
 μὴ υπερβαίνειν καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δεῖ αὐτὸν ποιμαίνειν τὸ
 λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον, κανονίζειν δὲ τοὺς ὀλισθήσαντας εἰς μετὰ-
 25 νοίαν καὶ φροντίζειν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ διανοίας συναλ-
 γουσι (A 227) τα αὐτοῖς ὡς οἰκείοις μέλεσιν, ἵνα μὴ τῆ τοῦ θεοῦ
 δικαίᾳ κρίσει ὑπεύθυνοι ἴσωνται.

1 ὑποδείξει A. 1 ὁδόν A. 1 διὰ A, <B. 2 ἔσται A, ἐστὶ B. 2 βασι-
 λείας A, 3 ἅπαντα A. 4 ἐπιτιμᾶν A. 4 προεστῶτα A. 4-5 παραινεῖν A. 6 χρῆ
 B, χρῆ A. 7 ὧν A. 8 μετᾶμελοι A. 8 ἐκόν (A: ἐκῶν) οὖν ἄκοντι AB. 9 τοι-
 ούτους A. 10 ἐγγύς ἐστὶ A. 10 εὐρήσει A. 10 ἴαμα A. 15 εἶν B, (εἶν) εἶν A.

მძღვარს აჩვენოს მათ სიმართლის გზა. ხომ სხვადასხვანაირი გზებით შევდივართ ცათა სამეფოში: ერთი წარმართავს. ამას, მეორე—იმას, ხოლო მესამე—ყველას.

3. და საჭიროა, რომ წინამძღვარმა ერთნი შერისხოს, მეორენი შეაქოს, ხოლო სხვებს კიდევ მუწუკები მოსჭრას მხილების მჭრელი მახვილით; ყველაფერი ეს უნდა გააკეთოს ზომიერად და თავის დროზე;

4. სხვები კიდევ უნდა დააყენოს საქმეზე და სხეულებრივ შრომაზე, ისინი, რომელთა ზნენი არ არიან მტკიცენი, არც გულნი—სინანულით აღსავსენი. ძალაუნებურად შრომათა მეშვეობით უნდა დაეუახლოოთ ესენი ღმერთს: სული საქმისმოყვარე ახლოს არის ღმერთთან და აღრე მიაღწევს განკურნებას.

თავი მეთხუთმეტი

შესახებ იმისა, რომ ძმები არ წავიდნენ მონასტრის გარეთ ან არ გავიდნენ მონასტრიდან წინამძღვართა ბრძანების გარეშე

A 226

1. ძმათაგან რომლებიც არ იცავენ სიმშვიდეს, არ არის საჭირო ნება მიეცეს მათ იარონ იქ, სადაც მოისურვებენ თავიანთი ქუთის სისუბუქით, არამედ გალაღებულნი ასეთი ჩვეულებით უნდა დაიყოლიონ, წმინდა და ღვთიური კანონის ძალით, რომ დარჩნენ შინ.

2. და არა მხოლოდ ამის გულისთვის ვბრძანებ მათ წვრთნას, არამედ ყველა საქმეში უწესოებისა და ურჩობის გამო, რათა ისინი წესიერად და ზედმიწევნით იქცეოდნენ;

3. ყოველ მწყემსს მოვალეობად ადევს დადებული საზღვრები არ გადალახოს და ამ წესით არის საჭირო მწყსილეს გონიერ სამწყსოს, ხოლო განაკანონოს შემცდარნი სინანულად და იზრუნოს მთელი თავისი გულითა და გონებით თანაგრძნობით მათდამი, როგორც საკუთარ წევრებისადმი, რათა ღმერთის სამართლიან სამსჯავროში არ მოხდნენ. A 227

16 *περιερχεσθαι* A. 17 *τοιάντη* A. 17 *οἰκοὶ μένειν* A. *ἦται μὲν οὖν* B. 18 *ἡλεσθῆν* A. 20 *μετέχοντος* A. 21 *ἀκριβία* A. 21 *πολιτεῖσονται* A. 22 *δρῶν* A. 23 *τοῦτων* A. 25 *τέ* A. 26 *μέλεισιν* A. 27 *δικαίῃ κρίσει* | *δι(καλ)ακρίσει* (καὶ ἡμαρτανულია სტრიქონს ზემოთ) A. 27 *ἀπεσῆσαι* A. 27 *ἔσωται* A. *ἰσοιῶν* B.

4. Καὶ τὸ διορισθὲν ἅπαν παρὰ τοῦ προεστῶτος νόμος ἐστὶ, καὶ ὡς αὐτοῖς τοῖς θείοις νόμοις δεῖ προσέχειν τοὺς ὑποτασσομένους αὐτῷ πᾶσι τοῖς λεγομένοις παρ' αὐτοῦ καὶ μηδὲν εὐτελὲς ἡγεῖσθαι εἴτε διακρίνειν τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, εἴτε ἀντιλέγειν αὐτῷ, εἴτε
5 ἄλλως πῶς ἀντιτάσσεσθαι· ταῦτα γὰρ πάντα ἀπειθείας εἰσι τεκμήρια καὶ αὐτεξουσιότητος, πρὸς δὲ καὶ ἀταξίας, ἥτις ἐστὶ σύγχυσις καὶ κατάλυσις τῆς ὑπακοῆς τε καὶ εὐκρινείας, ὧν τὸ κρίμα ἐνδοικὸν ἐπελεύσεται τοῖς τὰ τοιαῦτα πράττουσι.

5. Δεῖ οὖν κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα εἰπεῖν· οὐ βούλομαι γὰρ ἕτερόν τινα ἄρχειν αὐτῶν, οὐδὲ τὸν τῆς ὑποταγῆς νόμον βούλομαι καταλῦσαι· οὐκ ἔξεστι γὰρ ἄλλο τι τῷ μοναχῷ φθιέγξασθαι ἀπέναντι τοῦ προεστῶτος εἰ μὴ τὸ Ἡμαρτον, πάτερ, συγχώρησον· οἱ γὰρ οὕτω μονάζοντες καὶ τῷ κανόνι τούτῳ ὑπο|(A 228)τασσομένοι, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος.

6. Εἰ δὲ γε ἐκ τῶν ἀδελφῶν τις ἐλεγχθήσεται μὴ βουλόμενος κατὰ τὸν ὅρον τοῦ κανόνος ζῆν, ἀλλ' ἀντιτάσσεται καὶ σκληρὸν καὶ ἀνωφελῆ ἡγήσεται τὸν ἔλεγχον τοῦ προεστῶτος καὶ οὐ πρὸς ὠφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ κέρδος ἡγήσεται τὴν ἐπιτίμησιν αὐτοῦ καὶ διαμαχόμενος τῷ ποιμένι τε καὶ λατρῷ μὴ ἀποδεχόμενος τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, καὶ διὰ τούτο ἢ λάθρα ἢ φανερώς αὐτῷ διαμάχεται (ὅπερ οὐ βούλομαι δαιμονικῶς γὰρ πάθει ὁ τοιοῦτος ἐστὶ κάτοχος μεθύσκων τῷ πλητέον αὐτοῦ πόμα θυλερόν, ὃ ῥῆξις τε καὶ χωρισμὸς πολλάκις τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας εἶωθε γενέσθαι), ὁ τοιοῦτος δὲ ἄνευ διορθώσεως μεμενηκώς, μᾶλλον δὲ μετὰ μίαν τε καὶ δευτέραν
20 καὶ τρίτην παραίνεσιν καὶ ἐπιτίμησιν ὡς σεσηπὸς μέλος ἐκτιμηθήσεται καὶ πόρρω τοῦ θείου ποιμνίου γενήσεται.

7. Ἔτι πρὸς τούτοις ἀναγκαῖον εἶδέναι τῷ τῶν | (A 229) ψυχῶν αἰκονόμῳ, ἦτοι τῷ προεστῶτι, καὶ ἐπιμελεῖσθαι ἐν διατηρήσει καὶ ἀνοχῇ, καὶ οὕτως κατὰ τὸν Παῦλον δοκιμάσαι τοὺς τοιούτους
30 πάντας καὶ τὰ κρεῖττονα ἐκλέξασθαι καὶ ἀπέχεσθαι ἀπὸ παντὸς

1 ἅπαν A. 1 ἐστὶ A. 5 ἀντιτάσσεσθαι A. 6 αὐτεξουσιότητος A. 6 δε" A. 6 ἀταξίας A. 6 ἐστὶ σύγχυσις A. 7 τὸ A. 8 τοιαῦτα A. 8 πράττουσι A. 10 ἕτερον τι A. 10 ὑποταγῆς A. 11 ἄλλο τι A. 13 οὕτω A. 13 τοῦτο A. 15 τίς A. 16 ὅρον A. 17 ἡγήσεται A. 17 προεστῶτος A. 18 ἑαυτοῦ A. 18 ἐπιτίμησιν A. 19 ἡλατρῷ A. 21 βόλομαι B. 22 ῥῆξις A. 22 χωρισμὸς A. 22-23 πολλάκις A. 24 μεμενηκώς A. 24 τὸ A. 25 παραίνεσιν B, τὴν παραίνεσιν A. 25 ἐπιτήμη-

4. წინამძღვრის მიერ გაცემული ყოველი ბრძანება არის კანონი და როგორც ღვთიურ კანონებს ისე უნდა ემორჩილებოდნენ ყველაფერ მის თქმულს და მდარე რამედ არ უნდა ჩათვალონ მის მიერ თქმული, არც მის წინააღმდეგ ილაპარაკონ, არც სხვანაირად რაჟე მოიქმედონ მის წინააღმდეგ; ყველაფერი ეს არის დამატკიცებელი ურჩობისა და თვითუფლებისა*, აგრეთვე უწესობისა, რომელსაც მოსდევს შუოთი და მოსპობა მორჩილებისა და კეთილსჯისა, რომელთა გამო ამგვარი საქმეების ჩამდენზე მოივლინება სამართლიანი სასჯელი.

5. ღვთის კეთილი ნებით საჭიროა ესეც ვთქვათ: მე არ მინდა, რომ მათზე მთავრობდეს სხვა ვინმე, არც ის მინდა, რომ მორჩილების წესი დაირღვეს; არ შეეფერება მონაზონს სხვა სიტყვა თქვას წინამძღვრის მიმართ, თუ არა „ვცოდე, მამაო, ზომიტევე“. ვინც ასე მონაზონობს და ამ კანონს ემორჩილება, მათ მიმართ იქნება მშვიდობა და წყალობა. A 228

6. თუ კი ვინმე ძმათაგან იქნება მხილებული იმაში, რომ მას არ სურს კანონის ფარგლებში იცხოვროს, არამედ წინააღმდეგობად იქცევა და წინამძღვრის მიერ მხილებას ჩათვლის მკაცრად და უსარგებლოდ, და არ ჩათვლის თავისთვის სასარგებლოდ და სახიროდ მასზე დადებულ საკანონოს, თავის მწყემსსა და მკურნალს წინააღმდეგება და არ მიიღებს მის მხილებას, ამის გამო ფარულად თუ ცხადად მის წინააღმდეგ ბრძოლას დაიწყებს (მე ეს არ მინდა: ეშმაკეული სენით არის შეპყრობილი ასეთი კაცი, რომელიც ასმევს თავის მახლობელს მღვრიე სასმელს, რომელიც, ჩვეულებრივ, ხშირად არის ხოლმე განმყოფელი ეკლესიის სხეულისა), თუ ასეთი კაცი გამოუსწორებელი დარჩა პირველი, მეორე და მესამე გაფრთხილებისა და განკანონების შემდეგ, იგი მოიკვეთოს როგორც დამბალი ასო და ღვთიური სამწყსოსაგან შორს იყოს.

7. გარდა ამისა კიდევ აუცილებელია სულის მნისათვის, ესე იგი წინამძღვრისათვის, იცოდეს და იზრუნოს თვალყურის დევნებით და ზომინებით, და ამნაირად, პავლეს მიხედვით, გამოსცადოს ყველა ესენი, გამოარჩიოს საუკეთესო და განაშოროს ყოველ- A 229

* „თვითუფლებისა“ — *αὐτεξουσιοκτητες*. ეს ბერძნული ტერმინი აღნიშნავს „თვითთავადობას“, „საკუთარი უფლების ქონას“. ქართულ ტექსტში ეს ტერმინი გადმოცემულია: «თ ა ვ ჯ უ დ ო ბ ა».

πονηροῦ πράγματος * καὶ μὴ ἀποβλέψασθαι τινα ὄντα ἐν μικρῷ τινι παραπτώματι, ἵνα μὴ ἢ μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοί**.

8. Πάλιν δὲ ἐάν τις τὰς μεγάλας ἐγχειρίζεται ἐγκρατείας, αὐτοθελῶς διακρίνων καὶ περιφρονῶν τὸν ὄρον τὸν τεθέντα παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων, ὃν πρῶτον κατ' ἐκλογὴν καὶ μετὰ δοκιμασίας ἡμῖν παραδεδώκασι κατὰ τὰς θείας αὐτῶν παραδώσεις, τὴν ἀληθῆ τε καὶ ἀπλανῆ καὶ μέσην ὁδόν, τουτέστιν τὴν ἀποκοπὴν τοῦ οἴκειου θελήματος· ὁ γὰρ αὐτόβουλος ἀεὶ ἐσφαλμένος ἐστὶ καὶ ἀπείρατος καὶ ἀβέβαιος.
9. Νῦν οὖν τὰ τῆς ὑποταγῆς λόγῳ καὶ χρόνῳ ὑπὸ πάντων πεκίραται καὶ ἀκίνητος διατηρηθήσεται· διὸ οὐδὲ ἀνέχεσθαι (A 230) τοῦτον δεῖ τῶν οὕτω διακειμένων περὶ τῶν σχηματιζομένων καὶ μετ' ὑποκρίσεως προσερχομένων ἐν μέσῳ [τοῦ] λαοῦ καὶ τῶν ἄνευ βουλήσεως τῶν συμφωνούντων ἐγκρατευομένων καὶ ἄνευ παραινέσεως τοῦ καθηγούμενου καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σχηματιζομένων πρὸς τὸ τοὺς ὀρώντας πείθειν προφάσει τῆς προσευχῆς, καὶ ἄλλοις ἀνόμοιοι οὕσι τοῖς πρῶτερον, καὶ οὕτως κλαπέντες καὶ ἀπατηθέντες ἔσονται πρὸς κατάπληξιν τούτων, πρὸς οὓς ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη καὶ μάχη κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· καὶ γὰρ σκότος ἐστὶ*** καὶ φῶς ὑποκρίνεται,
- Ταῦτα ἀρχοῦσιν ἡμῖν πρὸς παράδειγμα· καὶ γὰρ περὶ τούτων ἀπὸ τῆς εὐαγοῦς σεβασμίας μονῆς τῶν Παναγίου προφανῶς ἐπαιδεύθημεν, κάκειθεν δεῖ ἡμᾶς μανθάνειν τοὺς εὐτελῶς βουλομένους.

10. Πάλιν δὲ λέγω, πρὸς πάντας δεῖ ὁμοίως βουλευέσθαι καὶ πάντας παραινεῖν καὶ εἰς τὸ καλὸν ὀδηγεῖν καὶ τὸν νοῦν | (A 231) αἰρεῖν ἐκ τῶν γητῶν πλημμελημάτων, ἵνα κατὰ τὴν ἐκείνου διάκρισιν

* I Thes. V, 21-22; πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ παντός εἶδους κληροῦ ἀπέχεσθε.

** I Cor. V, 6: οὐκ οἶδατε ὅτι μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοί;

*** Ephes. 6, 12: οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σὰρκά ἀλλὰ πρὸς... τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους.

1 πράγματος A. 1 ἀποβλέψασθαι τινὰ A, ἀποβλήσασθαι τινὰ B. 1 ὄντα A. 1 οὐκ εἶδε B. 1 μικρῷ τινὶ A. 2 παραπτώματι A. 3 ἐάν τι B. 3 ἐγχειρίζεται B. 3 ἐγχειρίζεται A. 4 διακρίνων A. 4 ὄρον A. 5 ἁγίων A. 5 ὃν A. 5 κατεκλογὴν A. 5 δοκιμασίας A. 6 παραδεδώκασι A. 6 ἀληθεῖ A. 7 τουτέστιν A. 11 οὐδὲ A, δὲ B. 11 ἀνέχεσθαι A. 12 τοῦτον A. 13 τοῦ λαοῦ. ἡ γ. ἡ γ.

ლი ბოროტი საქმისაგან*, და არ გამოარჩეს ვინმე. მცირე ცოდვა-
ნი მყოფი, რათა მცირე საფუარმა მთელი ცომი არ ააფუოს**.

მ. კიდევ: თუ ვინმე ხელს მიჰყოფს დიდ თავშეკავებას, თვით-
ნებურად გამოარჩევს და შეურცხყოფს წმინდა მამათა მიერ დად-
ებულ წესს, რომელაც იმთავითვე შერჩევით და გამოცდით გადმო-
გვეცა ჩვენ, მათი ღვთიური გადმოცემების მიხედვით, როგორც
ქეშმარიტი და უცთომელი და საშუალო გზა, ესე იგი როგორც
მოკვეთა საკუთარი სურვილისა; რამეთუ თვითრჯული ადამიანი
მუდამ შემცდარია, გამოუცდელი და არამტკიცეა.

9. აი, ახლა მორჩილობის საქმეები სიტყვითაც და დროშიც
ყველას მიერ გამოცდილია და შეურყევლად იქნება დაცული; ამი- A 230
ტომ არ არის საჭირო მოვითმინოთ ის, რადგან ასეთია ვითარება
იმათი, ვინც მაჩვენებლობს და ლიქნით მოდის შუა ხალხში და
გარეშე ერთად დამთმენთა ნებისა და გარეშე წინამძღვრის რჩევი-
სა შუა ხალხში მოჩვენებით იქცეოდნენ, რათა ლოცვის საბაბით
მხილველნი დაერწმუნებიათ, რომ ისინი არ გვანან სხვებს, რო-
მელნიც წინათ იყვნენ, და ამგვარად იქნებიან მოპარულნი და
ცთუნებულნი იმათ განსაცვიფრებლად, რომელთა მიმართ გვაქვს
ჩვენ ომი და ბრძოლა სიტყვისამებრ ღვთაებრივი მოციქულისა:
ვინაიდან არის სიბნელე და სინათლეს იჩემებს***. ეს გვეყოფა ჩვენ
მაგალითად; რამეთუ ამის შესახებ ჩვენ აშკარად ვარ გაწვრთნი-
ლი პანაგის ყოვლად წმინდა და პატიოსანი მონასტრის წესებით,
და იქიდან უნდა ვისწავლოთ, თუ გვინდა სრულყოფილად ვიქ-
ცოდეთ.

10. კვლავ იმასაც ვიტყვი, რომ საჭიროა ყოველთა მიმართ
ერთნაირად განბჭობა, ყველას დარიგება და კარგ გზაზე წარმარ- A 231
თვა, გონების გამოყვანა მიწიერი შეცდომების რკალიდან, რათა

* 1 თეს. 5, 21-22: «ყოველივე გამოიცადეთ, და უკეთესი იგი შეიკრძა-
ლეთ. ყოვლისაგან საქმისა ბოროტისა განემორჩენით».

** 1 კორ. 5, 6: «არა უწყითა, რამეთუ მცირემან ცომმან ყოველივე შე-
სუარული აღადფუნის?» («შესუარული» ნიშნავს «მოხელილს»).

*** ეფეს. 6, 12: «რამეთუ არა არს ბრძოლა ჩუენი სისხლთა მიმართ და
კორცთა, არამედ... სოფლისმპყრობელთა მიმართ ბნელისა...».

ნიკქტ. 14 συμφοσιοντων A. 16 ბρδντας A. 16 προφασει A. προφαις B. προφ φηαι Petit. 16 ἀλλοις A. ἀλλοι B. 16 πρωτερον A. 17 οβτας A, οβτα B. 19 εβειν A. 19 εβει B. 19 εποκρινεται A, εποκρινουται B. εποκρινουται Petit. 21 σεβασμιας A, 21 πααδριου A. 24 ბბη-
γელს A. 25 γελს A. 25 ბბαδრისი თ A.

τε καὶ προτροπὴν πάντα γενήσεται καὶ διὰ τῆς ἐκείνων πρὸς θεὸν οἰκειότητος· πᾶν γὰρ τὸ μὴ προσπελάζον τούτῳ μάταιόν ἐστι.

5 11. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι τὸν νοῦν δεῖ φυλάττειν πάντων τῶν πονηρῶν λογισμῶν ἀνώτερον καὶ ὅτι ἐκ τούτων προέρχεται ὁδὸς πονηρίας καὶ ἀγαθότητος· ἐκ μὲν τοῦ πονηροῦ δεῖ ἀπέχεσθαι, ἐν δὲ τῷ ἀγαθῷ προκόπτειν αἰεὶ, ἅπ' οὗ γεννᾶται τοσοῦτος καρπὸς ἀγαθότητός τε καὶ εὐθύτητος, καὶ καθὼς βοᾷ ἡ μεγάλη ταρσεῖα σάλπιγξ, τί οὖν ἐστὶν τοῦτο; ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης καὶ τὰ ἐξῆς*.

10 12. τοῖς γὰρ αὐτοβούλοις ἐγκρατεutaῖς καὶ πρὸς ἐνδειξιν πράττουσιν, οἵτινες ἐν τοῖς φαινομένοις ἔχουσι τὴν μορφήν τοῦ προσχηματος, ἐκείνοις μανία παρέπεται καὶ μάλα αὐτοῖς παραφύεται καὶ τοῖς ἔξω δειχθήσεται τοῖς τῇ κενῇ δόξῃ παρεπομένοις, ὧν τὸ τέλος** ἀφικνεῖται τῇ ραθυμίᾳ, καὶ ὃς μεγάλως περὶ αὐτοῦ δοκεῖ οἶσθαι, ὅπερ πράγματός ἐστι βλαβερώτερον παντός· τοὺς γὰρ ὁρῶντας μόνους πείθειν εἶναι ἀρετὴν μὴ οὖσα ὄντως ἀρετή, ὡς περ τινὲς τῶν πατέρων διωρίσαντο, καθὼς καὶ ὁ προφήτης λέγει Ἐάν τις κάμψῃ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ὡς περ κλοῖον, ἢ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώννουσιν, οὐ ταύτην ἐξελεξάμην ἐγὼ τὴν νηστειαν, ἀλλὰ διαθρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου καὶ πτωχοῦς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· τὸν γυμνὸν ἐνδύσαι καὶ τῶν οἰκειῶν τοῦ σπέρματός σου οὐχ ὑπερόψε***.

25 13. Ὅσον γὰρ ταπεινοὶ τις ἑαυτὸν, τοσοῦτον ὑψωθήσεται κατὰ τὸ πλῆθος παρομοιούμενον τοῦ ἀνυποστάτου τῆς θαλάσσης ὕδατος ἡτύχως πληθυνόμενον τὴν γεωργίαν τῆς δικαιοσύνης· ὅσον δὲ

* Galat. 5, 22: ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθοσύνη, πίστις..

** Ἐπιτ. Philip. 3, 19: ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὅν ὁ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ ὁδὸς ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν.

*** Ἐπιτ. Is. 58, 5-7.

1 προτροπὴν A. 3 τοῦτο A. 4 λογισμῶν A. 4-5 πονηρείας A. 6 γεννάτε A. 7 ταρσεῖα A. 8 ἐστὶν A, ἐστι B. 9 ἐξῆς A. 10 ἐνδειξίν A. 14 ἀφικνεῖται A. 15 πράγματός παντός ἐστὶ βλ. A, πράγματός ἐστι βλαβερώτερον παντός B. 16 ὁρῶντας A. 17 τινῶν A. 18 τις A. 19 ἐξελεξάμην Petit (ἀδελφότη-

ყველაფერი ხდებოდეს მისი (ე. ი. წინამძღვრის) გადაწყვეტილებით და ბრძანებით და მათი (ე. ი. ძმების) მეგობრობით ღმერთის მიმართ, ვინაიდან სრულიად ფუჭია მისგან განშორება.

11. ვიტყვი იმასაც, რომ საჭიროა გონება იმთავითვე დაიცვა ყოველ ბოროტ გულისზრახვათაგან და რომ ამათგან წარმოსდგება გზა ბოროტისა და კეთილისა: საჭიროა ბოროტისაგან თავი შეიკავო, ხოლო ისწრაფოდე კეთილისაკენ, რომლისაგანაც იბადება ამდენი ნაყოფი სიკარგისა და სიმართლისა, როგორც ამას ღალადებს დიდი ტარსუნელის (ე. ი. პავლეს) საყვირი იმის შესახებ, თუ რა არის ეს? სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელება, გულკეთილობა და ასე შემდეგ*.

12. როდესაც თვითნებურად მისდევენ მოღვაწეობას საჩვენებლად სხვებისათვის და ამ საქმიანობას წამოსწევენ სახელჩვენებისა, ასეთ ადამიანებს თან ახლავთ საცთური, რომელიც, რასაკვირველია, მათ აღმოეცენება და გარეშეთათვის ჩანს როგორც ფუჭი დიდების თანამგზავრი: მათი ბოლო** მივა უქნარობასთან და ასეთი კაცი დიდი წარმოდგენისა იქნება თავის თავზე, რაც ყოველგვარ საქმეზე უფრო მანებელია, ვინაიდან მხოლოდ მხილველებს დაარწმუნებს, რომ ეს არის სიკეთე, თუმცა სინამდვილეში არ არის სიკეთე, როგორც ზოგიერთი მამები განსაზღვრავდნენ, როგორც იტყვის წინასწარმეტყველი: „თუ ვინმემ მოიდრიკოს თავისი ქედი როგორც რკალი, ან ქვეშ დაიგოს ძაძა და ფერფლი, არა ასეთი მარხვა გამოვირჩიო მე, არამედ მოუტეხე მშიერს შენი პური და უსახლკარო გლახაკნი შეიყვანე შენს სახლში; ტიტველს ჩააცვი და შენი თესლის ნათესავებს არ დაემალო***.

A 232

13. რამდენადაც კაცი თავს დაიმდაბლებს, ამდენადვე ამალღდება მსგავსად უძლეველი ზღვის წყლის სიმრავლისა და წყნარად გარდაამეტებს სიმართლის საქმეს; ხოლო რამდენადაც კაცი

* გალატ. 5, 22: «ხოლო ნაყოფი სულისა არს: სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელება, სიტკბოება, სახიერება. სარწმუნოება...»

** ფილიპ. 3, 19: «რომელთა აღსასრული წარწყმედა არს, რომელთა ღმერთ მუცელი არს, და დიდება სირცხულსა შინა მათსა.»

*** ესაია 58, 5-7: «არა ესე მარხვა გამოვირჩიე, ...არცა მო-თუ-იდრიკო ვითარცა გრკალი ქედი შენი. და ძაძა და ნაცარი დაირცო... და უნეცვე მშიერსა პური შენი. და გლახაკნი უსართულონი შეიყვანენ სახიდ შენდა, იხილო თუ შიშველი შეჭმოსე და თვსთავანი თესლისა შენისათა არა უგულბელს ჰყო.»

εὐθύνει τις ἑαυτὸν, τοσοῦτον ὑψωθήσεται, ἢ γὰρ ταπεινώσις διδάσκει μᾶλλον τὰς ἑαυτοῦ ἐξετάζειν καὶ (A 233) κίνας καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλέπειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνειν· οὗτος γὰρ ἐστὶν νόμος πατρῶος ἡμῶν καὶ αἰτία εἰσόδου εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλειαν· τοῦτο
5 γὰρ ἀποστελεῖ ἡμᾶς εἰς ἀναπαύσεως τόπον τῆς ἡτοιμασμένης, ὡς οὐ μόνον τοῖς ἑπτὰ, ἀλλὰ κατὰ τὸν σολομώντειον λόγον καὶ τοῖς ὀκτώ δούναι μερίδα.

14. Εἰς τοῦτο γὰρ φέρει καὶ ὁ κυριακὸς λόγος ὁ λέγων· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσετε
10 ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Λάβετε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε, ὅτι ὁ ζυγός μου χρηστὸς ἐστὶ καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν*.

15. Ὡστε οὐ μόνον τὰ ἐκείθεν ἀγαθὰ παρέξει ἡμῖν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ τὰ παρόντα παρέχει καὶ εὐδοσι, ἐὰν ποιήσῃ τις τὸ ἐκείνου θέλημα, οὓς δεῖ πᾶσαν τὴν εὐδωσιν λογίσασθαι τοῦ θεοῦ καὶ
15 αὐτῷ παρατίθεσθαι πᾶσαν τὴν ἡμετέραν ζωὴν καὶ τὸν θεὸν κατὰ νοῦν θέσθαι, ἵνα ἔσται ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος ἡμῶν καὶ τὸ κατοικί (A 234) κητήριον ἡμῶν ἐν Σιών καὶ ἐκεῖ συντρίψει κύριος τὰ κράτη τῶν τόξων**. ἐκεῖ πίστις, ἐκεῖ ἐλπίς, ἐκεῖ ἀγάπη καὶ θείας ἀγάπης πόθος· ἐκεῖ φωταγωγία, ὅτι φωτίζει σοὶ ἀπὸ ὀρέων
20 αἰωνίων***.

16. Περὶ οὖν τῆς ἐν οἴκῳ τραπέζης καὶ εὐταξίας τῶν διακονούντων καὶ κοινῆς εὐρυθμίας τε καὶ συστάσεως καὶ ἄλλης ὅλης οἰκονομίας τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα εἰρήσθω σὺν θεῷ, ὡς διατάσσεται παρ' ἡμῶν.

17. Περὶ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων καὶ ἀκολουθιῶν πᾶσιν εὐδηλὸν ἐστίν, συντόμως ἐρῶ· δεῖ γὰρ τὴν διακονίαν τῆς ἱερατείας ἀγάπη τε καὶ ἀγρυπνία κατὰ νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἀδιαλείπτως

* Mt XI, 29-30: μάθετε—ἕλαφρόν (σοσηβου σοσηβου-σοσηβου).

** Psalm. 15, 8(4); յանշուռն Երթնտի արծաղքոյն յֵրօտան: «Եռօրեցեալ յանշուռն և՛ օրօտալա».

*** Genes. 49, 26.

1 τὴς A. 4 βλέπειν A, βλέπτειν B (Petit-ἡ Ψαλμῶν: βλέπειν). 3 οὗτος A. 3 γὰρ ἐστὶν A. 4 αἰτία A. 5 τῆς B, τὴν A. 6 ἑπτὰ A. 7 ὀκτώ A. 8-9 μάθεται A. 9 πραῖός εἰμι A. 9 εὐρήσεται A. 10 ὑμῶν] ἡμῶν AB. 10 λάβεται A. 10 ὑμᾶς] ἡμᾶς B. 11 μάθεται A. 11 ἐστὶ A. 12 ἀγαθὰ A. 13 ποιήσει A. 13 τὴς A. 14 εὐδωσιν B. 14 λογίσασθαι A. 16-17 κατοικητή-

თავის თავს წარმართავს შრომისთვის, ამდენად იგი ამაღლდება. ვინაიდან სიმდაბლე ასწავლის, თუ როგორ უკეთ გამოიძიოს სა- A 233
კუთარი სიცუდენი, მიხედოს თავის თავს და თავისი თავი განსა-
ჯოს: ასეთია სჯული ჩვენი მამებისა და მიზეზი ზეციურ სამეფო-
ში შესვლისა; ეს გაგვგზავნის ჩვენ განსასვენებელად შემზადებულ
ადგილში, სადაც არა მარტო შვიდს, არამედ, თანახმად სოლომო-
ნის სიტყვისა, რვასაც მისცა წილი*.

14. ამასვე ეხება საუფლო სიტყვა, რომელიც ამბობს: „ის-
წავეთ ჩამგან, რამეთუ მშუდ ვარ და მდაბალ გულითა, და ჰპოოთ
განსუენებაჲ სულთა თქუენთაჲ. აიღეთ უღელი ჩემი თქუენ ზედა
და ისწავეთ, რამეთუ უღელი ჩემი ტკბილ არს და ტვრთი ჩემი
მცირე არს“**.

15. ასე რომ არა მხოლოდ საიქიო სიკეთეს მოგვცემს ჩვენ
ღმერთი, არამედ სააქაოსაც მოგვანიჭებს და კარგ გზაზე დაგვაყე-
ნებს, თუ მის ნებას შევასრულებთ, ხოლო ჩვენ მოგვეთხოვება,
რომ ყოველი კარგი წარმართვა ღმერთს მივაკუთვნოთ, და მას
ჩავაბაროთ მთელი ჩვენი სიცოცხლე, და ღმერთი გვედოს გონე- A 234
ბაში. რათა ეს ჩვენი ადგილი იყოს მშვიდობაში და სამკვიდრებე-
ლი ჩვენი იყოს სიონში, და იქ შემუსროს უფალმა მშვილდთა ძა-
ლა, იქ იყოს იმედი, სიყვარული და ღვთიური სიყვარულის ვნება;
იქ იყოს განათლება, რომ გინათებს შენ საუკუნო მთებიდან***.

16. ახლა შესახებ სახლის ტრაპეზისა და მსახურთა წესიერე-
ბისა, საზოგადო კეთილმოწყობისა და მღვდმარეობისა და სხვა
ყოველი სამნეო საქმიანობისა ითქვას ღვთის შეწევნით შემდეგი
საგულისხმო რამ, როგორც ეს ჩვენ მიერ დაწესებულია.

17. ხოლო შესახებ საეკლესიო წესებისა და მღვდელმსახურე-
ბათა ყველასთვის ცხადია და ამიტომ შემოკლებით ვიტყვი: საჭი-
როა სამღვდლო მსახურება სრულდებოდეს სიყვარულითა და

* ეკლ. 11, 2: «ეც ნაწილი შვიდთა, და მერვეთაცა, რამეთუ არა უწყი რა
იყოს ბოროტი ქუეყანასა ზედა».

** მათე 11, 29-30.

*** ფს. 75, 3(4); შდრ. შესაქ. 49, 26: «განძლიერდი უფროს მთათა მყარ-
თასა, და კურთხევითა ბორცუთა საუკუნოთასა».

ვიონ A. 17 σὺν A. 18 κρατεῖ A. 19 φωτίζει σοι A, φωτισε B. 21-22 δια-
κονιστην A, 22 τέ A. 22 δλης A. 23 τηλικαυτα A. 25 ἐκκλησιαιστικῶν A.
25 δικλοισμῶν A. 26 εὐδηλον ἐστιν A, εὐδηλον ἐστι B. 27 τέ A. 27 τέ A.
27 δ δ ι α λ π τ ω ς A.

ποιεῖν κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δωρεάν τὴν παρὰ τοῦ σω-
τῆρος δοθεῖσαν ἐκάστη γλώσση κατὰ τὸν ἴδιον φθόγγον ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,
ἀμήν.

5

Κεφάλαιον ιϛ'

Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς παραίνεσις

1. Πάλιν ἀκόλουθα τῶν προειρημένων παρα| (A 235) γγέλλω
καὶ τούτο ἐνόρκως προτρεπόμενος καὶ διορίζω τάδε τοῖς ἐν ἀγάπῃ
ἀδελφοῖς τοῖς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐρήμῳ, ὅπως μὴ τὸ τοιοῦτον εὐαγές
10 σεμνεῖον ἄνευ ἐπιτρόπων ἐάσωσι· μάλιστα δὲ ἐκλεκτοὺς τε καὶ ἐμ-
πίρους βουλόμεθα εἶναι τοὺς ἔχοντας τὴν ἐπιτροπὴν. Μετὰ δὲ τὴν
τούτων ἐντυθεῖν ἀποδημίαν ἄλλους δεῖ ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος ἐκλέ-
γεσθαι τοὺς σεμνοτέρους τε καὶ τοὺς τὸν θεοῦ φόβον ἔχοντας, καὶ
15 θεὸν ἀγαπόντων οἱ τὴν τοιαύτην ἀναδεχόμενοι ἐξουσίαν, οὓς καὶ
προτιμήσουσιν εἰς ἐπιστάσιαν τῆς μονῆς καὶ τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν.

2. πλὴν ἄνευ ἐπιτρόπων οὐ βούλομαι αὐτοὺς εἶναι, οὔτε δὲ
ἄνευ τοῦ καθηγουμένου, ὥστε μὴ μόνον τὴν πνευματικὴν κατάστα-
σιν ἀμετάθετον διατηρήσωσι κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν νομαθετηθέντα,
20 ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν σωματικῶν ἐπιμέλειαν ἐξουσίαν φυλάξαι βέβαια καὶ
περὶ τῶν διακονητῶν τῶν | (A 236) ἐν τῇ μονῇ, ἵνα μηδενὸς ἐν-
δεεῖς ἔσονται τῶν ἀναγκαίων.

Κεφάλαιον ιζ'

25 Ὅφειλόμενόν ἐστι σκοπὸν καὶ παραγγελίαν
ποιήσασθαι περὶ τε τῶν εὐνούχων καὶ
τῶν νεογνῶν παιδίων

1. Περὶ τῶν εὐνούχων, ἧτοι τῶν λεγομένων θλαδιῶν, καὶ τῶν
ἀνήβων παίδων, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ἀγίων πατέρων αὐτοὺς διεκώλυσαν
ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυσταγωγίας, διὰ τὸ μὴ εἶναι σκάνδαλον,

1 ἡ χάριν A. 2 ἐκάστη A. 3 αἰώνων A. 7 πάλιν A. 7 προειρημένων A.
7 παραγγέλω A. 8 τούτο P e t i t, τούτω AB. 8 ἐνόρκως A, ἐν ὄρκῳ B. 9 εὐαγές A.
10 τέ A. 13 τέ A. 13 θεοῦ B, θεόν A (θ'ν). 15 ἀγαπόντων A. 15 ἐξουσίαν A.
15 οὓς A. 16 προτιμήσουσιν A. 16 ἐπίστασιαν A. 17 ἄνευ ἐπ. B, ἀνα ἐπιτρόπων A.

მღვიძარებით, ლამით და დღისით უკლებლივ, ღვთის მადლით და მაცხოვრის მიერ მოცემული ნიჭით, ყოველ ენაზე თავისი ხმით ქრისტეს მიერ უფლისა ჩვენისა, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე ამინ.

თავი მეთექვსმეტი

დარიგება მონასტრის ეპიტროპოსთა შესახებ

1. მერმე თანახმად ზემოხსენებულთა ვბრძანებ ამასაც, დაბე- A 235
ჯითებით მრჩეველი, და განუხსაზღვრავ მოსიყვარულე ძმებს, რომელნიც ამ ჩვენ უდაბნოში არიან, რათა ესოდენ წმინდა სავანე არ დასტოვონ უეპიტროპოდ: უპირატესად რჩეულნი და გამოცდილნი გვსურს იყვნენ ეპიტროპოსის თანამდებობის მქონენი. ხოლო შემდგომად მათი განსვლისა აქედან (ე. ი. გარდაცვალებისა) საჭიროა სხვები იქნენ ძმათა შემადგენლობიდან გამორჩეული უფრო სათნონი და ღვთისმოშიშნი, გინდა სასულიერონი იყვნენ, გინდა საერონი; და ღვთის-მოყვარულთაგან იმათ უნდა მიიღონ ეს ძალაუფლება, რომელნიც პატივითაც უპირატესნი არიან მონასტრის ზედამდგობლობისათვის და თავიანთი სულითაც.

2. მაგრამ უეპიტროპოდ არ მინდა იყვნენ ისინი, არც უწინამძღვროდ, რათა არა მარტო სულიერი მდგომარეობა შეუცვლელად დაიცვან ჩვენ მიერ დადებული წესების მიხედვით, არამედ ხორციელ საჭიროებათა შესახებაც გამოიჩინონ ზრუნვა, რათა მტკიცედ დაიცვან მონასტერში მყოფ მსახურთა შესახებ წესები, A 236
ისე რომ ისინი არ იყვნენ მოკლებული არაფერს პირველსაჭიროების საგანთაგან.

თავი მეჩვიდმეტი

საჭიროა შედგეს გეგმა და განჩინება საჭურისთა და მოყმე ჭაბუკთა შესახებ

1. შესახებ საჭურისთა, ანუ ეგრეთწოდებულ ყვერულთა, და უასაკო ჭაბუკებისა, რადგან მრავალნი წმინდა მამათაგან კრძალავდნენ მათ საეკლესიო საიდუმლოთა გამო, რათა არ მომხდა-

17 βσιγλιαι A. 18 τοῦ AB, <Petit. 18-19 παρὰσταθῶν A. 20 σωματικῶν A. 20 ἐπιμέλειαν A. 20 ἐξοισι A. 21 μὴ δευὸς A. 24 ἐστὶ A. 26 ὑετοῦν B, 28 ἄριστ A.

καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔταξαν οὕτω μένειν εἰς τὸ διηνεκές μηδὲ προφάσει ὑπηρέτου ἢ ἀιακονίας τινὸς τοιοῦτον τινα δέξασθαι τοῦ μοναδικοῦ πράγματος· ἄσειμος γὰρ ἐν τούτῳ ἀταξία ὀφειλίσεται·

2. Ἐπεικῶς γὰρ φημι, ὡς πολλάκις οἱ ἐν τῇ σκῆτῃ πατέρες ἀριπρεπῶς διετάφησαν, ὅτι μὴ ἀγάγεσθε ἐνταῦθα τοὺς νεογνοὺς τῇ ἡλικίᾳ παιδῶν· πόσαι γὰρ ἐκκλησίαι δι' αὐτῶν ἐμολύνθησαν· ἀλλ' οὔτε δὴ τοῖς μεθ' ἡμᾶς τούτους τύπον σκανδάλου καταλιμπάνομεν προεστῶσί τε καὶ ὑπη| (A 237) κούσις, οὔτε οἰαδῆτινι προφάσει ἐῶμεν δέξασθαι τοὺς τοιοῦτους, φόγου ὑπόληψιν ἔχοντας, μηδὲ δῶμεν τῇ
5
10
κακίᾳ ὁδόν, ἣ καὶ ἡμεῖς πρὸ ταύτης τῆς τακτικῆς ἡμῶν νομοθεσίας ἐκ μέρους περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐνομοθετήσαμεν, ὡς οὐ συνᾶδει τὰ τοιαῦτα ἢ ἡμετέρα νομοθεσία τοῦτο παρηκολούθησε καὶ εὖ ἔχειν ἔδοξε περὶ χρεϊώδους καὶ μεγάλου πταίσματος σκοπὸν ποιουμένη. Τὸ ἀπαξ οὖν ἐξωστῆν τῶν ἱερῶν διατάξεων οὐδαμῶς ὀφείλομεν δέ-
15
ξασθαι.

3. Κατακρίνωμεν οὖν τοὺς τοιοῦτους, ἧτοι τοὺς μεθ' ἡμᾶς προῖσταμένους, καὶ ἐπιτρόπους ἐν τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ μονῇ, πρὸς δὲ καὶ πᾶσαν τὴν ἀδελφότητα ἐνορκῶντες εἰς αὐτὸν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ τὴν πανάχραντον αὐτοῦ μητέρα, μηδέποτε καταδέξασθαι ἐκτὸς
20
τῆς ἡμετέρας διατάξεως ταύτης καὶ τῆς πατρικῆς παραδώσεως ἑτερόν τι περὶ τού| (A 238) του οἰκονομεῖν οἰαδῆτινι προφάσει οὐ μόνον ἐπὶ ἀπωλείᾳ ψυχῆς καὶ μεδέξιν μεγίστης καὶ πατρικῆς κατακρίσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐνδικωτάτῃ ψήφῳ αὐτῆς τῆς θείας κρίσεως ἐνό-
χους γενέσθαι.

25

Κεφάλαιον ιη'

Περὶ τοῦ ἐλευθέρων εἶναι τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν
ἀπὸ πάσης ἀρχοντικῆς τε καὶ βιαίας
χειρὸς καὶ ἐτέρας παντοίας εἰσπράξεως

30

1. Βούλομαι τὴν παροῦσαν εὐαγεστάτην καθ' ἡμᾶς μονὴν ἐλευθέρων εἶναι ἐκ πάντων τῶν βουλομένων βλαβερά χειρὶ ταύτης

1 οὕτω Α, οὕτως Β. 2 ὑπηρέτου Α. 2 τοιοῦτον τινα Α. 4 ἐπιεικῶς Α, ἐπὶ εἰκός Β. 4 γὰρ φημι Α. 4 πολλάκις Α. 4 σκῆτῃ Α. 5 ἀριπρεπῶς Α, δηλαδὴ καὶ θεοπρεπῶς Β (Α-Που εβραϊο 18-19 ὑβη. βηηου εδ ὑβηγελ σαεβη ὑβηφο: δηλαδὴ καὶ θεοπρεπῶς). 5 διεσάφησαν Α, διετάφησαν Β (Petit-υ ἕβ-ηβφοσῆροο γαῆροο: διεσάφησαν). 5 ἀγάγεσθαι Α. 7 οὔτε Α. 7 δὴ Β, δὲ Α.

რიყო უსიამოვნება, და იმთავითვე დააწესეს ეს, ასევე დარჩეს სა-
შუდამოდ, და არც სამსახურის საბაბით, არც რამე თანამდებობის
გულისთვის არავის ასეთს არ ჩააბარონ სამონაზვნო საქმე, ვინაი-
დან ასეთი რამ წარმოადგენს უშვერებას და უწესობას.

2. ვიტყვი უფრო შესაფერისად, როგორც ხშირად სკიტში
შყოფი მამები შესანიშნავად აცხადებდნენ—ნუ შემოიყვანთ აქ ასა-
კით ნორჩ ჭაბუკებს: რამდენი ეკლესია მათგან წაიბილწა! მაგრამ
არც ჩვენ შემდეგ რომ იქნებიან წინამძღვარნი და ხელქვეითნი, არ
დაუტოვებთ ჩვენ ასეთებს საცთუნებლად, არც რაიმე საბაბით და- A 237
ვრთავთ ნებას შემოუშვან ასეთები, რომელნიც დასაგმობელნი
არიან, არც გზას მივცემთ ბოროტებას; ამ ჩვენი დაწესებული
სჯულდების ნაცვლად ჩვენ დავაკანონეთ ასეთი კაცის შესახებ ნა-
წილობრივ, რადგან არ ეთანხმება ჩვენს სჯულდებას ასეთ რამეს
მისდიოს, და გადაწყვიტა კარგ მდგომარეობაში ჰქონოდა დაყენე-
ბული დაზვერვა აუცილებელი და დიდი შეცდომისა. ჩვენ არავი-
თარ შემთხვევაში არ უნდა შევიწყნაროთ წმინდა წესთაგან ერთ-
ხელ გადღებული საქმე.

3. ამიტომ ჩვენს მსჯავრს მივმართავთ ამით წინააღმდეგ, ესე
იგი ჩვენ შემდეგ ამ წმინდა მონასტერში წინამძღვრად დაყენებულ-
თა და ეპიტროპთა წინააღმდეგ; გარდა ამისა ვაფიცებთ მთელ
ძმობას თვით ქრისტე-ღმერთის ჩვენი უფლის და მისი ყოვლად
შემანკო დედის სახელით, რათა ამ ჩვენი დადგენილებისა და მამა-
თა მცნების გარეშე არ მიიღონ სხვა რამ დადგენილება შესახებ ამ A 238
საქმეების განგებისა არავითარი საბაბით არა მხოლოდ იმიტომ,
რომ ამით სულის წაწყმედას გამოიწვევენ და შეემთხვევიან უდი-
დესი და მამული წესების დაგმობას, არამედ იმიტომაც, რომ სა-
მართლიანად დაიმსახურებენ თვით ღვთიურ განსჯას.

თავი მეთვრამეტე

შესახებ იმისა, რომ ეს ჩვენი მონასტერი თავისუფალი
იყოს ყველა სახელმწიფო და მძღავრული ხელისაგან
და სხვა ყოველგვარი ვადასახადისაგან

1. მსურს, რომ ეს ჩვენი ყოვლად წმინდა მონასტერი თავი-
სუფალი იყოს ყველა იმათგან, რომელნიც მოინდომებენ თავიანთი

7 τοῖς P e t i t, τοῖς A B. 7 κατακλιπόμεν A. 8 οὔτε A. 11 τοιοῦτου A. 11 σπ-
νάδει A. 12 παρῆχοιούμῃσε A. 14 ἀπαξ A. 14 οὐδ᾽αὐτῶς A. 17 ἐπιτροπίους A.
19 μὴ δέποτε A. 20 ἡμετέρας A. 20 διὰ τῆςσε A. 20-21 ἕτερόν τι A. 21 οἰ-
αδίητι A. 22 ἐπὶ A. 27 πᾶσης A. 27 τῆ A. 28 ἕτερας A. 30 ταύτης A (+P e-
t i t), τε τῆς B.

ἀψασθαι, ἄλλοτρίων τε πάντων καὶ ἡμῶν συγγενικῶν προσώπων, νῦν ὄντων καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἔσεσθαι μελλόντων, ἔτι καὶ τῶν ἡμῶν λεγατρίων ἐπιτρόπων τε καὶ λοιπῶν παντοίων προσώπων, μὴ ἔχον-
 5 τὸς τινος ἄδειαν μερικῶς τε ἢ κοινῶς ὄχλησιν τὴν οἰανοῦν ταύτην ἐπαγαγεῖν, μῆτε μὴν τῶν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν τυπωθέντων κτη-
 μάτων, μῆτε τῶν ἐν αὐτοῖς κα|(A 239)τοικούντων οἰωδῆτινι τρόπῳ μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος τινὸς πράγματος κατ' ἐπήρειαν ἀφελέσθαι.

2. Εἰ δέ τις τῶν ἡμετέρων συγγενῶν ἀλεγάτευτος καταληφθῆ
 10 διὰ λήθην ἢ τινα ἄλλην τοιαύτην πρόφασιν καὶ φιλονεικίῃ μερίδα
 τινα λήψεσθαι, τὸν τοιοῦτον καταργοῦμεν πάντῃ τῆς τοιαύτης πονη-
 ρᾶς ἐνθυμήσεως καὶ διοριζόμεθα δώδεκα φόλεις μόνας λόγῳ λεγάτου
 δέξασθαι παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἡμῶν καὶ παύσασθαι τῆς ἀναισχύν-
 του ταύτης φιλονεικίας· ἐγὼ γὰρ ἐνστατόν τε καὶ ὑποκατάστατον
 15 κληρονόμον τὴν ἀγίαν ταύτην ἐκκλησίαν ἔχω καὶ τὴν περὶ ταύτην
 εὐαγεστάτην μονήν, καθὼς ἄνωτέρω τε καὶ ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις
 σαφῶς τε καὶ λεπτομερῶς διεσάφησα. Ταύτην γὰρ τὴν εὐαγεστάτην
 μονήν μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν δῶρον προσήξα θεῶ, τῷ πάντα
 20 τεκτιναμένῳ καὶ συνέχοντι ὑπὲρ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς καὶ πολυαμαρ-
 τήτου ψυχῆς, αὐ|(A 240)τεξούσιον καὶ ἐλευθέραν ἀπο πάσης τε
 καὶ παντοίας χειρὸς ἡμετέρων οἰκείων τε καὶ ξένων καὶ ἀπαξᾶπλῶς
 τε καὶ παντοίου προσώπου, μῆτε γνώμῃ τῶν ταύτης προΐσταμένων
 ἢ δόλῳ καὶ προδοσίᾳ τινὸς τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων ἄχρι καὶ σμι-
 25 κροτάτου τινὸς τῶν τῇ δεσποτείᾳ τῆς τοιαύτης ἀγίας μονῆς ὑπο-
 κειμένων ἐκποιεθῆναι ἢ ἀφαιρεθῆναι· μῆτε δὲ οἱ ἐν τῇ τοιαύτῃ μο-
 νῇ μονάζοντες ἑτέρῳ τινὶ οἰκείῳ ἢ συγγενικῷ ἡμῶν προσώπῳ εἴτε
 ἄλλοτρίῳ ὑποτασσέσθωσαν ἢ χώραν δότωσαν τοῦ ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ
 οἰουνοῦν, πράγματος τῶν ἐν αὐτῇ· μόνους γὰρ ἄρχειν καὶ ἐξουσιάζειν
 βούλομαι ἐν ταύτῃ τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελ-
 φούς, ὡς ἄνωτέρω εἶρηται καὶ ὡς οἱ χρυσόβουλλοι λόγοι διασαφού-

1 ἀψασθαι A. 1 τὲ A. 2 ἔτι τὲ καὶ A. 3 ἐπιτρόπων τε καὶ A. 3-4 ἔχον-
 τος τινὸς A. 4 τὲ A. 4 ὄχλησιν A. 4 οἰανοῦν A. 5 ἀγία A. 5 τυπωθέντα A.
 6 οἰωδῆτινι A (+Petit), οἰαδῆτινι B. 7 κατεπερίοιαν A. 8 δέτις A. 8 ἀληγά-
 τευτος A. 8 καταλειφθῆ A. 9 ἢ τινᾶ A. 9 τοιαύτην A. 9 φιλονεικίῃ A.
 10 τινᾶ A. 11-12 πονηρᾶς A. 13 ὑποκατάστατον Petit, ἀποκατά-
 στατον AB. 14 τῆς ἀγίας ταύτης ἐκκλησίας B. 15 τὲ A. 16 τὲ A. 16 διεσά-
 φησα A. 17 δῶρον B. 18 τεκτιναμένῳ A. 18-19 πολυάμαρτήτου A. 19 αὐτε-
 ξούσιον A. 19 πάσης A. 20 τὲ A. 20-21 ἀπαξᾶπλῶς τὲ A. 22 ἄρη A. 22-23 σμι-

მანენ ხელი შეახონ მას, აგრეთვე ყველა როგორც უცხო, ისე ჩვენი ნათესავი პირებისაგან, ამჟამად რომ არსებობენ და ჩვენ შემდეგაც რომ იქნებიან, და ჩვენი მოსამსახურე ეპიტროპებისა* და დანარჩენი ყოველგვარი პიროვნებისაგან; ნურავის ნუ ექნება ნება, კერძოდ ან საერთოდ, რამენაირად მას (ე. ი. მონასტერს) შეუწუხება მიაყენოს, არც წმინდა ეკლესიის ჩვენ მიერ განსაზღვრული ქონებებიდან რამე მიითვისოს ან მათში მცხოვრებლები დააზარალოს რამენაირად.

2. ხოლო თუ რომელიმე ჩვენი ნათესავთაგანი დარჩენილი იქნება უღელატოდ დავიწყების გამო, ან სხვა ასეთი საბაბით და მოითხოვს ნაწილის აღებას, ასეთ კაცს ჩვენ ყოველნაირად შევაკავებთ ასეთი ბოროტი ზრახვისაგან და განვუსაზღვრავთ მიიღოს მხოლოდ თორმეტი ფოლი ლელატობისათვის ჩვენი ეპიტროპებისაგან და თავი გაანებოს ამ უსირცხვილო დავას, ვინაიდან ნოციულე და შემცვლელ მემკვიდრედ მყავს მე ეს წმინდა ეკლესია და მასთან არსებული ყოვლად პატიოსანი მონასტერი, როგორც ეს ნათლად და დაწვრილებით განვაცხადე ზემოთაც და ქვემოთ მოყვანილ განწესებაშიც. ეს ყოვლად პატიოსანი მონასტერი ყველა მის გამგებლობაში არსებული ქონებით ძღვნად შევწირე ღმერთს, რომელიც არის ყველაფრის შემოქმედი და განმკარგულებელი ჩემი თავისა და მრავალცოდვილი სულისა, და იგი არის თვითთავადი და თავისუფალი ჩვენი შინაურების და უცხოთა და, მარტივად რომ ვთქვათ, ყოველგვარი პიროვნების ყოველი ხელისაგან; ნურც მის წინამძღვართა გადაწყვეტილებით ან მასში დამკვიდრებულ რომელიმე მონაზონის სივერაგითა და გამცემლობით თუნდაც მცირეოდენი რამ იქიდან, რაც წმინდა მონასტერს ექვემდებარება, გაუიღული იქნება ან წართმეული; ნურც ამ მონასტერში შემონახვებულ რომელსამე ჩვენს მახლობელს ან ნათესავს ან სხვა ვინმეს დაექვემდებარებიან, ნურც დაუთმობენ ხელი ჰქონდეთ ამ მონასტრის ქონებათაგან რამეზე; მე მინდა, რომ მარტო მათ ჰქონდეთ

* „მოსამსახურე ეპიტროპებისა“—*τῶν λειτουργῶν ἐπισβῆται*. ამ ტერმინით (ლათ. *legatarius*) აღინიშნებოდა მოხელე, ჩვენს შემთხვევაში სამნეო დარგის მოურავი. ქართულ ტექსტში სწერია: «მსახურთა ლელატისა ამლებთაგანი».

σι, καὶ ἕκαστον διάγειν ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι καὶ ὡς τὸ παρὸν τυπι-
κὸν ὑπαγορεύει, καὶ ὑπερεύχεσθαι τῶν εὐσεβῶν καὶ κραταιῶν ἀγίων
ἡμῶν βασιλέων, | (A 241) τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ καὶ τῆς ἐμῆς
ἀμαρτολῆς ψυχῆς καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς. Μὴ οὖν γένοιτο ἐξουσιάζειν
5 τινά, ἢ χειρὶ βλαβεραῖ τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ ἀψασθαι, μήτε
τοὺς μονάζοντας ὑποταγῆναι τινί.

3. Τὴν γὰρ τοιαύτην ἀγίαν μονὴν τοῖς μονάζουσιν εἰς κατο-
κίαν καὶ δίαίταν καὶ ἀνάπαυσιν τίθημι, καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς αὐτε-
ξούσιον αὐτὴν εἶναι βούλομαι καὶ αὐτοδέσποτον ἀπὸ πάντων τῶν
10 ἀνωτέρω ρηθέντων, τῶν κατὰ καιροὺς καθηγουμένων τὴν φροντίδα
καὶ διοικήσιν ταύτης ἑρμοζόντως ἐχόντων καὶ τὴν διάταξιν.

4. Οὐ γὰρ ὡσπερ τινὲς μοναστήρια συνιστῶσιν, ἢ ἄλλο τι τῶν
ἱερωμένων καὶ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν ὑπ' ἐξουσίᾳ διδώσι κατὰ δια-
δοχὴν αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ κτίτορος ἀποβίωσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς πε-
15 ποιήμεθα καὶ διωρισάμεθα· ὅπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν τοῦτο οὕτως ποιῆ-
σαι, ἢ ὅλως διανοήσασθαι, καὶ ἀντιτάξεως καὶ ἔριδος πρόφρασιν δι-
δόναι ἐν μέ|(A 242)σφ αὐτῶν καὶ ἔχθραν θεῖναι καὶ δικαστηρίων
πρόφρασιν, ἐκάστου τῶν ἀπηγορευμένων ἐκυτὸν κύριον καὶ δεσπότην
καλοῦντος τῶν ἐν τῇ μονῇ, καθὼς πολλάκις ἐν τοῖς δικαστηρίοις
20 τοὺς τοιοῦτους ἀμιλλωμένους ἐθεασάμεθα καὶ τὰ τοιαῦτα καθέξῃς
ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτουσι· πολλάκις γὰρ οἱ ἀνάξιοι ἐν τοῖς τοιού-
τοις προτιμῶνται τῶν ἀξίων ψήφῳ δικαστικῇ καὶ ἄδικοι προκρίνον-
ται τῶν δικαίων. Διόπερ οὐ βούλομαι τὸν τῷ θεῷ ἀπειρωθέντα τό-
πον τοῖς ἐμοῖς συγγενέσιν ἀποχαρίσασθαι, ἢ ἐτέρῳ τινί.

25 5. Εἰ δέ γε ὀφθήσεται τις, εἴτε τῶν γνησίων ἡμῶν συγγενῶν,
εἴτε τῶν ὀνομαζομένων, εἴτε τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν τῇ ἐκκλησίᾳ μου,
εἴτε τῷ μοναστηρίῳ, εἴτε τοῖς ὑπ' αὐτὸ χωρίοις, εἴτε τοῖς κάστροις
καὶ ἀγριδίοις οἰωδῆτινι τρόπῳ ἀντιτάσσεσθαι βουληθῇ, εἴτε οἰκίαν

1 ἕκαστον A. 1 τάγματι A. 2 ἀγίων A. 3 βασιλέων A. 3 φιλοχρίστου A.
5 ἀγία A. 5 ἀψασθαι A. 7 ἀγίαν A. 8 ἀνάπαυσιν A. 8 τίθημι A. 8 διηνεκὲς A.
9 τῶν τῶν B. 11 διοικήσιν A. 11 ἑρμοζόντως A. 11 διάταξιν A. 12 ἀλλό-
τι" A. 13 δίδωσι A. 14 κτίτορος A. 16 ἀντιτάξεως A. 17 θῆναι A.

გამგებლობა და ხელისუფლობა, წინამძღვარსა და დანარჩენ ძმებს, როგორც ზემოთ ითქვა და როგორც ამას ნათლად აცხადებენ ოქრობეჭედთა სიტყვები, და თითოეული ტრიალებდეს საკუთარ საგამგებლოში, როგორც ამას კარნახობს წინამდებარე ტიპიკონი, და ლოცულობდეს ჩვენი წმინდა სათნო და ძლიერი მეფეებისათვის, ქრისტესმოყვარე ჯარისათვის და ჩემი ცოდვილი სულისათვის, მისი ცხონებისათვის. ნურავის ნუ ექნება უფლება ან მავნე ხელით შეეხოს მონასტრის საქმეებს, ნურც მონაზონებს დაუქვემდებარებენ ვინმეს.

3. მე დაუდევ ეს წმინდა მონასტერი მონაზონებს დასასახლებლად, საცხოვრებლად და განსასვენებლად, და მინდა, რომ სამუდამოდ იყოს ის თვითთავადი და თვითუფალი ყველაფერ ზემოთქმულთაგან, ხოლო წინამძღვრები დროზე ზრუნავდნენ მის მართვაზე შეწყობილად და მის გამგებლობაზე.

4. არც ისე მოხდეს, როგორც ზოგიერთები შვრებიან, რომ მონასტრები დააარსონ ან სხვა რამ სამღვდელმთავრო, და თავიანთ ნათესავეებს გამგებლობაში მისცენ დამაარსებლის გარდაცვალების შემდეგ მონაცვლეობის წესით, —ამის შესახებ ჩვენ ასე ვაკეთებთ და ვსაზღვრავთ: ნუ გავაკეთებთ ჩვენ ამას ასეთნაირად, ნურც გავიფიქრებთ ამას, რომ ერთმანეთთან დაპირისპირებისა და ერთმანეთთან დავის საბაბი მივცეთ და მტრობა გავაჩინოთ, სასამართლოში ჩივილი იწყონ: თითოეული მოცილეთაგან თავის თავს უფალსა და ბატონს უწოდებს ყველაფერ იმისას, რაც მონასტერშია, როგორც ეს ჩვენ გვინახავს ხშირად, სასამართლოებში რომ ერთიმეორეს ედავებიან ისინი და უფროდაუფრო უარეს შედეგს აღწევენ: ხშირად ამგვარ სადავო საქმეებში სასამართლოს განაჩენით უღირსნი უფრო მეტ წარმატებას პოულობენ, ვიდრე ღირსეულნი, და უსამართლონი იმარჯვებენ და არა მართალნი. ამიტომ მე არ მსურს, რომ ღმერთისადმი შეწირული ადგილი ჩემს ნათესავეებს ან სხვა ვინმეს მიეცეს საჩუქრად.

5. ხოლო თუ ვინმე გამოჩნდება ან ჩემ ღვიძლ ნათესავთაგან, ან ასეთად რომ უწოდებს თავის თავს, ან ჩემ ყმათაგან და ჩემს ეკლესიას ან მონასტერს, ან მის ქვემდებარე სოფლებში, ციხეებსა და აგარაკებში რამენაირად წინააღმდეგობის გაწევას მოისურვებს,

18 ἐκάστου Petit, ἐκάστῳ B, ἐκάστῳ A. 19 πολλὰκις A. 20 ἐμεισόμεθα A. 20 καμῖνης A. 21 χείρον A. 21 προκόπτουσι A. 21-22 τοιοῦτοις A. 23 βούλλομαι A. 23 ἀφιέρωθέντα A. 24 ἐτέρῳ A. 25 βουλημῇ A, βουλημείῃ B. 25 οἰκείαν B.

κτίσασθαι, εἴτε τὸ λεγόμενον σταλίον ἦτοι καταφύγιον ἐν τοῖς κάστροις καὶ κατοικεῖν ἐν αὐτοῖς, | (A 243) εἴτε οἰκωδήτινι εἶδει τῶν εισοδιαζομένων ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων πλεονεκτήσει ἢ αἰσχροκερδήσει διὰ τινος μεγάλου πράγματος, ἢ μικροῦ ἢ μόνῃ φιλῶ ῥήματι, ἢ διανοήματι· τούτοις διοχλήσει, ἐν πρώτοις τὴν ἄραν ἐχέτω τῶν τη' ἀγίων θεοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων καὶ ἀναθεματισμένους ἔστω τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως,

6. καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ὁ ἔσται δεδομένον αὐτῷ παρ' ἐμοῦ, καὶν τε ἀκίνητον εἶη, καὶν τε κινή-
10 τὸν ἢ αὐτοκίνητον, ἐξουσίαν ἔχει ἡ τοιαύτη ἀγία ἐκκλησία μου καὶ τὸ περὶ αὐτὴν μοναστήριον ἀφελέσθαι αὐτὸ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου καὶ ὑφ' ἑαυτὴν καθεστάναι.

7. Ἀλλὰ καὶ εἴ τις εὗρεθῆ ἀπὸ τῶν καθηγουμιενουόντων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμῶν μονῇ ἢ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν παραβῆναι· τι τῶν
15 ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ καὶ κτήσασθαι γνώμη δολίῃ καὶ συνδρομῇ· τινι τῶν συγγενῶν | (A 244) ἡμῶν, ἢ τῶν ἀλλοτριῶν ἀπὸ τῶν ἀφιερωθέντων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμῶν μονῇ ἀφελέσθαι τι, ἢ καὶ αὐτῆς κατακυριεῦσαι καὶ πόδα ὅλως ἐν ταύτῃ ἐμβαλεῖν, τὴν αὐτὴν ἄραν ἐπισπασόμενος ἐξωσθήσεται καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς προδότης κατακριθεὶς
20 καὶ παραβάτης τῶν ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν τυπικῷ ἀναγραφόμενων.

8. Ἄλλ' ἀπεύχομαι τοιοῦτον ἀμνήμονα τῶν ἐμῶν οικειῶν γενέσθαι τινά· πάντας γὰρ αὐτοὺς εὐηργέτητα ἀναθρέψας τε καὶ εἰς μέτρα ἀναγαγών, οὐ κατὰ χρέος ἢ εὐλογον αἰτίαν αὐτῶν τινος ἔχοντος, ἀλλ' ἢ μόνον διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἣν εἶχον φυσικὴν
25 σχέσιν πρὸς αὐτούς.

9. Ὁ γὰρ μακαρίτης πατήρ ἡμῶν πάλαι ταχέως θανών, πάνυ σμικροτάτους ἡμᾶς κατέλειψε καὶ ἀνήθους, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἢ μήτηρ ἡμῶν κατὰ γυναικείαν ἕξιν εἰς τὰ ἐπιτήδεια τῶν

1 κτίσασθαι A (εὐδωρο οἰκωδῆσι Q), κτήσασθαι B. 1 ἦτοι B, ἦτι A. 2 αὐτοῖς A, αὐταῖς B (Petit). 2 οἰκωδήτινι A. 3 πλεονεκτήσει A. 3 αἰσχροκερδήσει A. 4 πράγματος A. 4 φιλῶ A. 5 διοχλήσει A. 5 τ' ἢ A, τοιακοσίων δέμα καὶ ὀστώ B (Petit). 8 Ἰούδα A. 8 ὁ ἁγιογράφου Kurtz. 9 πάντε A. 9 πάντε A. 10 ἀγία A. 11 μοναστήριον A. 12 καθεστάναι AB, καθεστάναι Petit. 13 εὗρεθῆ A. 14 ταύτη A. 14 τι A. 15 παρόντι τυπικῷ A. 15 κτήσασθαι B, κτίσεται A. 15 συνδρομῇ Petit, συνδράμη AB. 17 ἀμ-

ან სახლს აიშენებს, ან ეგრეთწოდებულ „სტალიონად“ ანუ სახიზნავად გაიხადოს ციხეებში და მათში დასახლდეს, ან რამენაირი ხრიკებით ამ ადგილების შემოსავალი მიითვისოს ან ანგარებით დიდი ან მცირე რამე მოიხვეჭოს, ან მარტო ლიტონი სიტყვით ან გააზრებით ამეებით თავი შეირცხვინოს,—პირველ ყოვლისა წყეულიმც იყოს სამას თვრამეტ ღვთივმოვლენილ წმინდა მამათა სახელით, რომელნიც ნიკეაში შეიკრიბნენ, და გაგდებულ იქნეს ქრისტიანთა სარწმუნოებისაგან, A 243

6. და მისი ხვედრი იყოს იუდა ისკარიოტელთან ერთად, და რაც ექნება მას მიცემული ჩემგან, უძრავი თუ მოძრავი ან თვითძრავი, ამ ჩემს წმინდა ეკლესიას და მასთან არსებულ მონასტერს უფლება მიეცეს ჩამოართვას ეს იმ ადამიანს და თავის მფლობელობაში ჩააყენოს.

7. მაგრამ თუ ამ ჩვენი მონასტრის წინამძღვართაგან ან მასში დამკვიდრებულ ძმათაგან მოიპოვება რომელიმე, რომ გადალახოს წინამდებარე ტიპიკონში დადებული რამე და მზაკრული განზრახვით და ჩვენი ნათესაეების დახმარებით ან სხვების მეშვეობით წაიღებს რამეს ამ ჩვენს მონასტერში შეწირულთაგან, ან მას დაეუფლება და მთლიანად ფებს მოიკიდებს მასში, იგივე წყევლა მოიწიოს მასზე და გაძევებულ იქნეს მონასტრიდან, და დაისაჯოს როგორც გამცემი და წინამდებარე ტიპიკონში დაწერილი წესებისაგან გადამდგარი. A 244

8. მაგრამ მე ვწყევლი ასეთ კაცს ჩემ მახლობელთაგანს, რომელიც უმადურობას იჩენს: ყველა იმათი კეთილისმყოფელი ვიყავი, აღნიზრდია და ზომამდე ამიყვანია, არა იმიტომ, რომ ვინმეს მათგანს საჭიროებისამებრ ან რაიმე საფუძვლით ჩემთან საჩივარი ჰქონოდა, არამედ მხოლოდ ღვთის მცნების გამო და იმის გამო, რომ მე მათთან ბუნებითი (ე. ი. ფიზიკური) კავშირი მაქვს.

9. ვინაიდან ჩვენი ნეტარი მამა საკმაოდ ადრე მიიცვალა, ჩვენ ძალიან პატარები დავტოვა და უსასაკონი, და მთელი მისი ქონება დედა-ჩვენმა ქალური ჩვეულებისდა* მიხედვით თავისი

* „ქალური ჩვეულებისდა მიხედვით,“—κατὰ γυναικείαν ἔξελ. კართულ ტექსტში სწერია: «დედობრივსა ჭირვეულობასა მიხედვითა». იქნებ, აქ ეწერა „ჭუეულობასა“, ე. ი. „ჩუეულობასა“, რაც უდრის ἔξელ-ს.

παίδων αὐτῆς καὶ τῶν θυγατρῶν (A 245) λειῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δοῦσα εἰς προίκας, γυμνοὺς ἡμᾶς κατέλιπε καὶ κεναῖς ταῖς χερσὶ πάντων τῶν πατρῶων ἡμῶν χρημάτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἑαυτῆς ἦτοι μητρῶων ἡμῶν· αἱ δὲ ἀδελφαὶ ἡμῶν μετὰ τῶν προικῶν αὐτῶν ἀπελθούσαι
5 εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν ἐν διαφόροις χώροις,

10 10. πρὸς δὲ κάμοῦ περιερχομένου ἐν τε τῇ Ἀρμενίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ, ἔτι τε καὶ τῇ Ῥωμανίᾳ προσφοιτῶντος καὶ τὴν εὐπορίαν τῆς ζωῆς μου ζητοῦντος, πολὺν ἄγαν διεβίβασα χρόνον, καὶ ταῦτα πάντα κἄν τε κτήματα, κἄν τε χρήματα, κἄν τε ἀξιώματα
15 ἐχρησάμην τῇ βοηθείᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τῶν ἀγίων εὐχῶν τῶν γονέων μου καὶ δι' ἐμῶν πολλῶν τρόπων καὶ περιστάσεων γέγονεν, οὗς ὑπέστην, διὰ τε καμάτων καὶ δι' αἱματός μου ἐκκεχυμένου, οὐ
20 διὰ τινος ἐτέρου ἀρωγῆς ἢ μεσιτείας· μᾶλλον δὲ πάντες οἱ συγγενεῖς μου | (A 246) καὶ οἱ ἄνθρωποι δι' αὐτοῦ ἐμοῦ μόχθου καὶ
15 τῆς δουλείας καὶ τῆς πρὸς με τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων προσπαθείας καὶ φιλοτιμίας ἐδοξάσθησαν καὶ εὐργετήθησαν καὶ ἐξ οἰκείων μου κἄν τε ληγάτον τινὶ δέδωκα, ἢ ἔτι δώσω· τὰ δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ μου ἐκκλησίᾳ τυπωθέντα καὶ τυπωθησόμενα ὁμοίως ἰδιόκτητά μου εἶσι
20 καὶ ψυχικά μου πάντα δέδωκα οἷς ἂν δέδωκα· καὶ μετὰ ταῦτα εἴ
20 τι ἂν ἀγαθὸν ἐργασάμην εἰς τοὺς ἐμοὺς ζῶντάς τε καὶ τεθνεῶτας, οὐκ ἂπ' ἄλλων τινῶν δικαίων εἴτε συνηθειῶν πεποιήκα.

12. Τούτων οὖν ἕνεκεν πάντων ἠθέλησα, ἵνα ἐκ πάντων ἐλευθέρως διάγῃ τε καὶ διάξῃ παντοίως τὸ κατ' ἐμὲ ἱερὸν σεμνεῖον ἐμῶν τε καὶ ἀλλοτριῶν καὶ παντοίων ἄλλων καὶ ἂπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ
25 βασιλικοῦ μέρους καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ, καθ' ὅσπερ διὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ προσκυνητῶν χρυσοβούλλων προειθεσπίσθη. Οὐδὲν οὖν ἀναγκαζόν μοι | (A 247) ἕτερον ἢν εὐσεβὲς χρυσοβούλλιον ἀναλαβέσθαι περὶ τῶν διαφερόντων μοι κτημάτων, τῶν πρότερον προβέβηκότων τὰ εἰκότα περὶ τούτων καιρίως θεσπιζόντων· ἀλλὰ διὰ τοῦτο θερημὴν τε
30 καὶ λιπαρὰν ἐποίησα ἀξίωσιν πρὸς τὸν κράτιστον ἡμῶν βασιλέα, ἵνα τὰ παρ' ἐμοῦ τυπωθέντα τε καὶ οἰκονομηθέντα κατὰ τὴν ἀγίαν μο-

1 παίδων A. 2 χερσὶ A. 4 ἀδελφαὶ A. 4 ἀπελθούσαι A. 5 ἐν διὰ φόροις χώρῃσιν A. 7 σὴρία A. 7 ἔτι τὲ καὶ A, ἔτι καὶ B. 7 προσφοιτῶντος A, προσφοιτοῦντος B. 8 ζωῆς A. 8 διεβίβασα A. 13 ἐτέρου A, 13 ἀρωγῆς A. 15 βασιλέων A. 15-16 πρὸς παιθείας A. 17 ληγάτον A, λεγάτον B. 18 μου εἰσὶ A.

ბავშვების სარჩენად და ჩვენი დების მზრთვად გამოიყენა, ჩვენ A 245
 კი ტიტვლები დაგვტოვა და ცარიელი ხელებით მამა-ჩვენი ყო-
 ველგვარ ქონებას მოკლებულნი, აგრეთვე თავისი, ე. ი. ჩვენი დედუ-
 ლის ქონებასაც მოკლებულნი; ხოლო ჩვენი დები თავიანთი მზით-
 ვებით წავიდნენ ქმრებთან სხვადასხვა ქვეყანაში,

10. ხოლო როდესაც მე დავდიოდი სომხეთში, იბერიასა და
 სირიაში, და აგრეთვე რომანიაში (ე. ი. საბერძნეთში), და ვცდილობ-
 დი ცხოვრების კეთილმოწყობას, დიდი დრო გავიდა ამასობაში,
 და მთელი ეს ქონება და სახსრები, ისევე როგორც სახელისუფლო
 პატიენი მოვიპოვე ღვთის შეწევნით, ჩემი მშობლების წმინდა ლოც-
 ვების მეშვეობით და თვით ჩემი მრავალი ტანჯვითა და გაჭირე-
 ბით, რომლებიც გადავიტანე, აგრეთვე შრომითა და სისხლით,
 რომლებიც მე დავღვარე, და არა სხვა ვისიმე დახმარებითა და
 მეშვეობით; უფრო მეტი: ყველა ჩემი ნათესავები და ყმები ჩემი A 246
 გარჯითა და მსახურებით და ჩვენი ღვთისნიერი მეფეების ჩემდამი
 კეთილი განწყობილების და დიდების მოკუთვნების წყალობით
 განდიდებული არიან და კეთილად მოვლილნი და ჩემი საკუთარი
 სახსრებიდან ერთს ლელატად მივეცი, ან კიდევ მივეცემ; ხოლო სხვა
 ჩემს ეკლესიაში რომ დამიწესებია და მომავალშიც რომ დავაწე-
 სებ, ჩემი საკუთარი შეძენილია და, ვისთვისაც მიმიცია, ჩემი სუ-
 ლისთვის მიმიცია; და ამის შემდეგ, თუ რამე სიკეთეს ვუზამ ჩე-
 მიანებს, ცოცხლებსაც და მკვდრებსაც, არა სხვების თანხებიდან
 და შემოსავლიდან (δικαιῶν ἐξ ἑσῶν σου) გავაკეთე.

12. ყველაფერ ამის გულისთვის ვინებე მე, რათა ყველაფრი-
 საგან და ყოველნაირად თავისუფალი იყოს, ახლაც და მომავალ-
 შიც, ჩემი წმინდა სავანე, ჩემი მხრითაც და სხვების მხრითაც, და
 ყველა სხვებისაგანაც, თვით მეფის მხრითაც და პატრიარქის მხრი-
 თაც, როგორც ეს დამტკიცებულია სარწმუნო და თავყანისსაცე-
 მელი ოქრობეჭედებით. არავითარი სხვა სარწმუნო ოქრობეჭედი A 247
 აღარ იყო საჭირო მიმელო ჩემი სხვადასხვა ქონების შესახებ, რად-
 გან წინათ თავის დროზე ჰქონდა მიღებული შესაფერი ოქრობეჭ-
 დები ამათ შესახებ; მაგრამ იმიტომ მივმართე მხურვალე და გაბე-
 დული თხოვნით ჩვენს უძლიერეს მეფეს, რათა ჩემ მიერ დაწესე-

19 ψυχικά A. 20 ἔμοῦς ζώντας τὲ A. 20 τελευτώντας A. 21 τῶν A. 21 ἐπὶ A.
 22 ἔνεκεν A. 23 διὰ γὰρ A. 23 τὲ A. 24 τὲ A. 26 χρυσοβουλλῶν A, χρυσοβού-
 λων B. 26 ἀγαγαίων A. 27 ἔτερον A. 30 ἀξίωσιν A. 30 βασιλέα A. 31 τὲ A.
 31 οἰκονομηθέντα A. 31 ἀγίαν A.

νήν ταύτην τὴν κατ' ἐμὲ ἀκίητά τε ἀμέριμνα ἐστηρικμένην καὶ βέβαια ἕως τέλους φυλάττωνται.

Κεφάλαιον ιθ'

5 Περὶ τοῦ εἶ γε τι σφάλλει ὁ καθηγούμενος τῆς
μονῆς ἢ ἄλλος τις τῶν προϋχόντων τῶν τὰς
διακονίας ταύτης ἐγκεχειρισμένων καὶ περὶ
τῶν ἀκαίρως καὶ ἀφειδῶς δαπανώντων τὰ
διαφέροντα ταύτη χρήματα καὶ ὅτι δεῖ τοὺς
τοιοῦτους ἀπωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς μονῆς.

10 1. Εἰ δ' (ὅπερ ἀπεύχομαι) καὶ περιφρονήσουσιν οἱ προϋχοντες
τῆς μονῆς τοὺς παρ' ἡ|(A 248)μῶν τεθέντας ὄρους καὶ ἀντ' ὤρε-
λείας βλάβην παρέξουσιν τοῖς ἀδελφοῖς, διορίζομεθα τοῖς ὑποτεταγ-
μένοις αὐτοῖς ἀδελφοῖς τοῖς προϋχοσὶ τε καὶ γέρουσι καὶ μάλιστα
15 τοῖς προτετιμημένοις κατ' ἀρετὴν τε καὶ γνῶσιν καὶ τοῖς κατὰ και-
ρὸν ἔχουσιν μοναχοῖς τῆς μονῆς τὴν διακονίαν ὁμοθυμαδὸν ἀνίστασθαι
πρὸς τὴν τούτων ἐκδήκῃσιν καὶ σπουδῇ μεγίστῃ τὰ τοιαῦτα διορθώσα-
θαι ἀτοπίματα, ὅπως μὴ ὑπὸ τούτων καταλυθῇ καὶ ἐρημοθῇ ἡ τῶν
τοιούτων ἀρίστων ἀνδρῶν κατοικήσις καὶ ἀχρειωθῇ. Εἰ δ' ἀνέξῃται τις
20 τῶν τοιούτων γενομένων καὶ εἴᾳ γίνεσθαι, οὐ μικρὰν τινα κατάκρισιν
ὀφίσταται λιταῖς τῆς παναχράντου μητρὸς αὐτοῦ παρὰ τοῦ σωτῆρος
Χριστοῦ, ὡς πρότερον διωρίσθη.

2. Εἰ γὰρ κατὰ δόγμα αἰτίαν προφανῶς σφαλλίσεται τις καὶ
οὐ τὴν εἰλικρινῆ διάκρισιν ποιήσεται, ἀλλὰ λύκος ἀντὶ ποιμένος
|(A 249) τῇ ποίμνῃ ὀφθήσεται καὶ τὰ τῆς μονῆς ἀκαίρως τε καὶ ἀφει-
25 δῶς ἐκποιήσεται καὶ τὰ ἱερὰ κτήματα, ὥστε πρὸς ἀπώλειαν καὶ ἔργον
θηριώδες διαπράττεται, πρῶτον ἐν χρηστότητι καὶ παραινέσει ἐν
θείῳ φόβῳ παραινέειν τοὺς τοιοῦτους δεῖ, εἰθ' οὗτος τῆς τοιαύτης
ἀρμοζούσης ἐπιμελείας ἐπιτυχῶν, εἰ μὴ διορθώσεται, τοῦ ἱεροῦ σεμ-

2 ἕως A. 4 τί A. 5 τίς A. 7 δαπανόντων A. 8 τοῦς A. 12-13 ὑπὸ τε-
ταγμένοις A. 13 προϋχοσὶ τε καὶ γέρουσι A. 14 γνώσιν A. 15 ὁμοθυμαδῶν A.
16 ἐκδήκῃσιν A. 16 τοιαῦτα A. 16-17 διορθώσασθαι A. 18 τοιούτων A. 18 κα-

ბული და განგებული საქმეების შესახებ ამ წმინდა-ჩემი მონასტრის-სათვის ურყევად და უზრუნველად განმტკიცებული და სარწმუნოდ-დაცული ყოფილიყო ვიდრე აღსასრულამდე ქვეყნისა.

თავი მმცხრამეტე

შესახებ იმისა, რომ, თუ მონასტრის
წინამძღვარი ან სხვა ვინმე მონასტრის
სამსახურის შემსრულებელთაგანი შეეცდება
და უადგილოდ და დაუზოგავად გასწევს
სხვადასხვა ხარჯებს, საჭიროა ასეთების გაქვევება
მონასტრიდან

1. ხოლო თუ შეურაცხყოფენ (ნუმც მომხდარა ეს!) მონასტრის მეთაურები ჩვენ მიერ დადებულ წესებს და სარგებლობის მა- A 248
გიერ ვნებას მოუტანენ ძმებს, ვუბრძანებთ დაქვემდებარებულ ძმებს, მეთაურებსა და მოხუცებს, და განსაკუთრებით სიკეთითა და ცოდნით გამორჩეულთ და მონასტრის იმ მონაზობებს, რომელთაც ამ დროს აქვთ მინდობილი სამსახური, ერთსულწონად აღდგენენ მათზე შურისსაძიებლად და დიდის მონდომებით გამოასწორონ ასეთი უჯეროება, რათა ამათ მიერ არ დაიშალოს და არ გაუდაბურდეს ასეთ რჩეულ კაცთა სამკვიდრებელი და უხმარი არ გახდეს. ხოლო თუ ვინმე მოითმენს ასეთ მოვლენას და დაუშვებს რომ მოხდეს, არა მცირედ რამე დაგმობას დაიმსახურებს ყოვლად უმანკო დედის ლოცვებით თვით ქრისტე მაცხოვრისაგან, როგორც ეს წინათაც ითქვა.

2. თუ რამე მიზეზით ვინმე აშკარად შესცდება და ნამდვილ დასკვნას არ გააკეთებს, არამედ სამწყოს მგლად მოევიწინება ნაცვლად მწყემსისა და მონასტრის წმინდა ქონებას უხეიროდ და A 249
დაუზოგავად დახარჯავს, ისე რომ საქმეს მიიყვანს მოსპობამდე და მხეცურ განადგურებამდე, პირველად სიტკბოებით და ღვთის შიშით დაყვავებით არის საჭირო ასეთების დარიგება, შემდეგ კი, ასეთ შესაფერის ზრუნვას რომ შეემთხვევა, თუ არ გამოსწორდა,

τοῖσιν A. 18 ἢ ἔχεται A. 19 μίχραν A. 19 πατάχρῆσιν A. 21 πρώτερον A. 23 δᾶχρῖον A. 24 ὀφείσεται A. 24 τῆ A. 25 ἕτερά A. 25 ἄσται A. 26 δᾶσ ἡδῆται A. 27 οὐτος B. οὐτως A. 27 τοιαύτης A. 28 ἐπίτῃσιν A.

უნდა განიდევნოს წმინდა სავანიდან ძმათა ერთობლივი თანხმობით და დამოწმებული განაჩენით, და შემდგომად ამისა მის ნაცვლად, ერთობლივი დადგენილებით, ღირსეული კაცი უნდა მოიყვანონ და დააპტიცონ.

თავი მეოცე

იმათ შესახებ, ვინც მსოფლიონი არიან და წმინდა ეკლესიას შესწირავენ სახსრებს მიცვალებულთა მოსახსენებელი წირვისათვის, და დარიგება, თუ ვისგან შეიძლება ეს სახსრები მიიღონ

1. მხოლოდ ის სახსრები შეიძლება მიიღონ და შეიწყნარონ შემომწირველთაგან, რომელთაგან არ შეიძლება ვნება მოუვიდეს მონასტერს, არც რაიმე სიახლეს გამოიწვევენ, არამედ ენსახურებიან წინამდებარე საქმის განმტკიცებას და რწმენისადმი მორჩილებას, თუმცა სიმძიმის გარეშეა და წინამდებარე საქმის აღორძინებას და სულის მარგებლობას იწვევს, იმათ სულისას, ვისთვისაც მოდის შეწირულება, და იმათისაც, ვისაც მოაქვს შეწირულება. A 250

2. ღმერთისათვის ეს არის სასიამოვნო, რომ იყოს ნამდვილი ნაყოფიერება და უდიდესი სანაცვლოს მიცემა ჰქონდეს და არა მოეაჭრება ჭეშმარიტი შეგნებისა ასეთი საქმის გზით და სულისათვის ვნების მოტანა. საჭიროა შესწირო მაცხოვრებელი სურვილი, რომლის გულისთვის არის სიტყვები და ჩანაწერები, და, რადგან საჭიროა, ცალკე თავშია ნათქვამი და ჩამოწერილი ჩვენი მტკიცე განწყევების ბოლოში, რათა განმტკიცდეს ჩვენში და იქნეს სრულიად განმზადებულ მითითებად და ცხად მოგონებად თანხმობით A 251 ცხოვრებულ ძმათათვის მათი აღსასრულის ჟამს.

13 πίστην A. 14 ἡπακοῆ A. 14 διέφερον A. 15-16 πρὸς ἀγασταί A. 17 τούτω A. 17 εὐάρεστον A, εὐάρεμοστον B. 17-18 γυῖσις A. 18 ἀπηλεῖθη A. 18-19 ἀληθῆς A. 19 τοιοῦτος A. 20 προσάγειν A, προσάγειν B. 21 εἰς τὰ λέγα A. 22 στηρίχθῃ A. 23 ἐτοιμάτεον σημεῖον A. 24 σμφα-
σῶσιν A.

Κεφάλαιον κα'

Παραγγελία γενομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς
 ἀδελφοὺς περὶ μνημοσύνου ἐμοῦ τε καὶ τῶν
 5 προσηκόντων ἐμοὶ καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐστιάσεως
 αὐτοῖς γινομένης κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ
 μνημονεύομεθα, καὶ περὶ διανομῆς χρυσίνων
 τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ περὶ τοῦ πᾶσαν
 ἐλεημοσύνην εἰς τοὺτους ἐνδείξασθαι

1. Νῦν οὖν διοριζόμεθα περὶ τῆς μνήμης τοῦ μακαρίτου καὶ ἐν
 10 αἰοδύμῳ τῇ λήξει Ἀπασίου μαγίστρου μου αὐταδέλφου μου, τοῦ ἐκ-
 τελειῶσθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελειώσεως αὐτοῦ, ἧτοι τὴν εἰκάδα
 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἐν ἣ τελεῖται καὶ ἡ πάντιμος ἀθλήσις τοῦ
 ἁγίου μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ, ἐτοιμασ-
 15 θῆναί τε πανδαίσιαν λαμπράν καὶ πανταίων ἀγαθῶν ἐδεσμάτων πε-
 πληρωμένην | (Α 252) τράπεζαν τῶν θεόθεν παρασχεθέντων ἡμῖν,
 καὶ ὑπὲρ τὰ κατὰ τύπον λαμβανόμενα παρὰ τῶν ἀδελφῶν προστι-
 θέσθω ἕτερα ἐκάστῳ κραιοβόλια δύο· ὅσοι δὲ ἱερατεύοντες ὡς τῶν
 ἀδελφῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ μονῇ καὶ τῶν ἐν τοῖς ἡσυχαστηρίοις,
 πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις καὶ προαστείοις καὶ κάστροις καὶ
 20 πάσῃ τῇ διακρατῆσει τῆς ἁγίας ἡμῶν μονῆς, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐξε-
 λην ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ δῶρα τῷ θεῷ προσφερέτωσαν· γενέσθω δὲ καὶ τοῖς
 ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διανομὴ νομισμάτων μὲν ἑβδο-
 μήκοντα καὶ δύο, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὁρθρου καὶ τῆς ἁγίας
 λειτουργίας διανεμηθῆτωσαν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ τοῖς λοι-
 25 ποῖς τοῖς παρατυχοῦσι ξένοις τῇ μνήμῃ αὐτοῦ νομίσματα εἰκοσι-
 τέσσαρα.

2. Μεθ' ὧν βούλομαι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν· καὶ γὰρ, ὡς
 γέγραπται· ἕκαστος κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπιδεικνύμενον
 | (Α 258) κόπον λήψεται τὸν μισθὸν αὐτοῦ*. δεῖ δὲ καυχᾶσθαι, πλὴν
 30 εἰ μὴ ἐν θεῷ, οὐδὲν ὑπελήσει· ὁ γὰρ καυχώμενος, φησὶν, ἐν κυρίῳ
 καυχᾶσθω**. ὁμοίως γὰρ αὐτοὶ οἱ ἀρχηθῆν με ἀσφαλῶς γνωρίζοντες

* 1 Cor. 3, 8: ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸ ἴδιον
 κόπον.

** Cor. 1, 31 ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχᾶσθω. ομοίως 2 Cor. 10, 17.

თავი ოცდამეერთე

ბრძანება გაცემული ჩვენ მიერ ძმათა მიმართ შესახებ
ჩემი მოხსენიებისა და ჩემ მახლობელთა მოხსენიებისა,
და შესახებ ალაპისა და ძმათა პურისჭამისა იმ
დღეს, როდესაც ჩვენ მოვიხსენიებით, და შესახებ
ქრისტეს-მიერთა ძმათათვის ფულის
დარიგებისა და მთლიანი წყალობის გაცემისა
მათ მიმართ

1. აი, ახლა ჩვენ განვაწესებთ შესახებ ნეტარისა და კეთი-
ლად ხსენებული ჩემი ძმის, მაგისტროს აბაზის მოხსენიებისა, რომ
ეს მოხსენიება ხდებოდა მისი გარდაცვალების დღეს, ესე იგი სექ-
ტემბრის თვის მეოცე დღეს, რომელ დღესაც სრულდება ყოვლად
პატიოსანი დღესასწაული წმინდა დიდმოწამისა ეგსტათისა და მის
თანმხლებთა; განზადებულ იქნეს ბრწყინვალე ნაღიმი და ტრა-
პეზი საესე ყოველგვარი კარგი საქმლებით, ღვთის მიერ ჩვენთვის A 252
მოცემულით, და გარდა ძმათა მიერ ჯერზე მისაღებისა დაემატოს
თითოეულისათვის სხვა ორი კრასოვული: მონასტერში რამდენიც
იყოს ჟამისმწირველი ძმა და სობასტერშიც, აგრეთვე სოფლებსა
და პრასტინებში, ციხეებსა და ჩვენი წმინდა მონასტრის მთელს
სამფლობელოში, იმ დღეს სწირონ მისთვის (ე. ი. აბაზისთვის):
და ამ დღეს ქრისტეს-მიერს ძმებს დაუროდეს სამოცდა-
თორმეტი დრაჰკანი, და შემდგომად ღამისთვისა და წმინდა
მღვდელმსახურებისა დაუროდეს ქრისტეს-მიერს ძმებსა და
სხვა იქ მოსულ სტუმრებს მისი ხსენებისათვის ოცდაოთხი დრაჰ-
კანი.

2. ამათ შემდეგ მინდა ჩემ შესახებაც ვთქვა: როგორც სწე-
რია, ყოველმა კაცმა თავისი საქმის და გამომჟღავნებული შრომის
მიხედვით უნდა მიიღოს თავისი გასამრჯელო; ხოლო კვებნას, A 253
თუ არა ღვთის მეშვეობით (?), არავითარი სარგებლობა არ მო-
აქვს. რომელი იგი იქადოდეს, ანბობს მოციქული, უფლისა მიერ

13 ἀγίου A. 13 στυδιεας A. 13-14 ετοιμασθηται τε A. 14 πικριεσταν AB
17 ετερα εκαστω A. 17 ασι A (+Petit), οσι B. 19 προδοσεις A. 20 πρ-
ση A. 20 ἀγίας A. 21 προς φερετωσαν A. 22 διανομη A. 22 νομισματων A.
23 δνο A. 23 ἀγίας A. 24 λειτουργίας A. 24 διανεμηθητωσαν A. 25-26 ελπο-
σιτεςσαρα A. 23 εκαστος A. 28 επιδεικνυμενον A. 29 μισθον A. 30 εμνη A
(+Petit), εμ B. 30 αυχόμενος A. 31 αβτοί A.

Κεφάλαιον κα'

Παραγγελία γενομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς
 ἀδελφούς περὶ μνημοσύνου ἐμοῦ τε καὶ τῶν
 5 προσηκόντων ἐμοὶ καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐστιάσεως
 αὐτοῖς γινομένης κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ
 μνημονεύομεθα, καὶ περὶ διανομῆς χρυσίνων
 τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ περὶ τοῦ πάσαν
 ἐλεημοσύνην εἰς τοὺτους ἐνδείξασθαι

1. Νῦν οὖν διοριζόμεθα περὶ τῆς μνήμης τοῦ μακαρίτου καὶ ἐν
 10 ἀοιδίμῳ τῇ λήξει Ἀπατίου μαγίστρου μου αὐταδέλφου μου, τοῦ ἐκ-
 τελειοῦσθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελειώσεως αὐτοῦ, ἦτοι τὴν εἰκάδα
 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἐν ἣ τελείται καὶ ἡ πάντιμος ἁθλήσις τοῦ
 15 ἁγίου μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ, ἐτοιμασ-
 θήσεται τε πανδαισίαν λαμπράν καὶ παντοίων ἀγαθῶν ἐδεσμάτων πε-
 πληρωμένην | (A 252) τράπεζαν τῶν θεόθεν παρασχεθέντων ἡμῖν,
 καὶ ὑπὲρ τὰ κατὰ τύπον λαμβανόμενα παρὰ τῶν ἀδελφῶν προστι-
 θέσθω ἕτερα ἐκάστῳ κρασσοβόλια δύο ὅσοι δὲ ἱερατεύοντες ὡς τῶν
 20 ἀδελφῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ μονῇ καὶ τῶν ἐν τοῖς ἡσυχαστηρίοις,
 πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις καὶ προαστείοις καὶ κάστροις καὶ
 πάσῃ τῇ διακρατήσῃ τῆς ἁγίας ἡμῶν μονῆς, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεί-
 νην ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ὄρωρα τῷ θεῷ προσφερέτωσαν· γενέσθω δὲ καὶ τοῖς
 25 ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διανομὴ νομισμάτων μὲν ἑβδο-
 μήκοντα καὶ δύο, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἁγίας
 λειτουργίας διανεμηθήτωσαν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ τοῖς λοι-
 25 ποῖς τοῖς παρατυχοῦσι ξένοις τῇ μνήμῃ αὐτοῦ νομίσματα εἰκοσι-
 τέσσαρα.

2. Μεθ' ὧν βούλομαι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν· καὶ γὰρ, ὡς
 γέγραπται· ἕκαστος κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπιδεικνύμενον
 | (A 253) κόπον λήψεται τὸν μισθὸν αὐτοῦ*· δεῖ δὲ καυχᾶσθαι, πλὴν
 30 εἰ μὴ ἐν θεῷ, οὐδὲν ὠφελήσει· ὁ γὰρ καυχώμενος, φησὶν, ἐν κυρίῳ
 καυχᾶσθω**. ὑμεῖς γὰρ αὐτοὶ οἱ ἀρχῆθεν με ἀσφαλῶς γνωρίζοντες

* 1 Cor. 3, 8: ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήμψεται κατὰ τὸ ἴδιον κόπον.

** Cor. 1, 31 ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχᾶσθω. ο80330 2 Cor. 10, 17.

თაზი ოცდამეერთე

ბრძანება გაცემული ჩვენ მიერ ძმათა მიმართ შესახებ ჩემი მოხსენიებისა და ჩემ მახლობელთა მოხსენიებისა, და შესახებ ალაპისა და ძმათა პურისჭამისა იმ დღეს, როდესაც ჩვენ მოვიხსენიებით, და შესახებ ქრისტეს-მიერთა ძმათათვის ფულის დარიგებისა და მთლიანი წყალობის გაცემისა მათ მიმართ

1. აი, ახლა ჩვენ განვაწესებთ შესახებ ნეტარისა და კეთილად ხსენებული ჩემი ძმის, მაგისტროს აბაზის მოხსენიებისა, რომ ეს მოხსენიება ხდებოდეს მისი გარდაცვალების დღეს, ესე იგი სექტემბრის თვის მეოცე დღეს, რომელ დღესაც სრულდება ყოვლად პატიოსანი დღესასწაული წმინდა დიდმოწამისა ეგსტათისა და მის თანმხლებთა; განმზადებულ იქნეს ბრწყინვალე ნაღიმი და ტრაპეზი სავსე ყოველგვარი კარგი საქმლებით, ღვთის მიერ ჩვენთვის მოცემულით, და გარდა ძმათა მიერ ჯერზე მისაღებისა დაემატოს თითოეულისათვის სხვა ორი კრასოვული: მონასტერში რამდენიც იყოს ქამისმწირველი ძმა და სობასტერშიც, აგრეთვე სოფლებსა და პრასტინებში, ციხეებსა და ჩვენი წმინდა მონასტრის მთელს სამფლობელოში, იმ დღეს სწირონ მისთვის (ე. ი. აბაზისთვის): და ამ დღეს ქრისტეს-მიერს ძმებს დაურიგდეს სამოცდათორმეტი დრაჰკანი, და შემდგომად ღამისთვისა და წმინდა მღვდელმსახურებისა დაურიგდეს ქრისტეს-მიერს ძმებსა და სხვა იქ მოსულ სტუმრებს მისი ხსენებისათვის ოცდაოთხი დრაჰკანი.

2. ამათ შემდეგ მინდა ჩემ შესახებაც ვთქვა: როგორც სწერია, ყოველმა კაცმა თავისი საქმის და გაძმომეღავენებული შრომის მიხედვით უნდა მიიღოს თავისი გასამრჯელო; ხოლო კვენხას, თუ არა ღვთის მეშვეობით (?), არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს. რომელი იგი იქადოდეს, ანბოზს მოციქული, უფლისა მიერ

13 ἀγιον Α. 13 σπουδαίαν Α. 13-14 ἐτοιμασθήναι τὸ Α. 14 παρθεύσαν ΑΒ
17 ἔτερα ἐκάστω Α. 17 ἄσ Α (+Petit), ὄσσι Β. 19 προδοτεῖσις Α. 20 πῆ-
ση Α. 20 ἀγίας Α. 21 πῶς φερέτωσαν Α. 22 διανομῆ Α. 22 νομισμάτων Α.
23 δὺ Α. 23 ἀγίας Α. 24 λειτουργίας Α. 24 διὰ τὴν ἐπιτήδεον Α. 25-26 ἐκ-
σπένσασα Α. 23 ἕκαστος Α. 28 ἐπίδεικτον Α. 29 μισθὸν Α. 30 εὐμῆ Α
(+Petit), εὐμ Β. 30 καυχόμενος Α. 31 ἀπτοῖ Α.

γινώσχετε τὸν ἕμὸν μόχθον τε καὶ τὸν κόματον, πρὸς δὲ καὶ τὸν κόπον τε καὶ τὸν ἰδρωῖτα ἔτι τε καὶ τὴν τοῦ θεοῦ δωρεάν, ἣτις ἐν ἐμοὶ ἐνήργησε καὶ οὐκ ἐγώ. Εὖ οἶδα τὴν ὑμετέραν πρὸς με ἀγάπην, ὅτι καὶ δίχα τῆς ἡμετέρας παραγγελίας καὶ ὑπομνήσεως ὑμεῖς οὐκ ἐπιλανθάνεσθε οὔτε κατοκνεῖτε ἐν τῇ μνήμῃ μου τὰ ὀφειλόμενα πάντα καὶ εἰκότα ποιεῖν· ὁμοῦς ἐντίμως ποιεῖτε καὶ προθύμως καὶ μετὰ πίστεως πάντοτε ἡμῶν μνημονεύοντες, πρὸς δὲ καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἔσομένων. Παρκαλῶ δὲ ὑμᾶς ὡς πατέρας καὶ ἀδελφούς, ἵνα μηδαμῶς ἡμῶν ἐπιλάβησθε.

- 10 8. Δεῖ δὲ ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν μεμνησθαι, ὡ ἀδελφοί, | (Α 254) βλέποντες τὴν τοιαύτην τερπνότητα τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀγία ἐκκλησία, καὶ τῶν ἐνικουσιῶν εισόδων καὶ τῶν λοιπῶν χρειῶν, ἐννοοῦντες ὅτι μετὰ θεὸν ἡμεῖς τῶν τοιούτων αἴτιοι ὑμῖν γεγόναμεν. Ἐν ἣ δὲ ἂν ἡμέρᾳ εὐδοκίᾳ θεοῦ συμβήσεται ἡ ἐμὴ Γρηγορίου τελευτή, ἐν αὐτῇ καὶ τὸ μνημόսυνόν μου ἐκτελέσαι:

4. καὶ διανεῖμαι τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς νομίσιμα δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ παράκλησις γενέσθω τοῖς ἀδελφοῖς διὰ δαφιλεστάτης τραπέζης καὶ πάνυ πληθούσης ἐδεσμάτων τε καὶ ποτῶν, καὶ πᾶσι τοῖς ἐλληλυθῶσιν εἰς τὴν δηλωθεῖσαν μνήμην ἡμῶν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας διανεμηθήτωσαν χρυσοῦ νομίσιμα εἰκοσιτέσσαρα. Ἐὰν δὲ περιττεύσῃ τῶν τυποθέντων νομισμάτων ἢ ἕτερόν τι τῶν χρειῶν, καὶ ταῦτα ἐν ἑτέρᾳ φορᾷ διανεμηθήτω τοῖς ἐνδεέσι.

25 5. Πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς | (Α 255) παντοίας εισόδου τῆς τοιαύτης ἀγίας μονῆς, εἴ τι ἂν περιττεύσῃ, ὁμοίως ἀπὸ παντὸς εἶδους τούτων τὰ ἡμίση ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας μου διανεμηθήτωσαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης ἡμῶν τοῖς εὐσεβέσιν ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τοῖς πένησι καὶ τοῖς καθυπηρετοῦσι τῇ τοιαύτῃ μονῇ μισθίοις τε καὶ παροίκιοις πάντα διὰ τῶν καθηγουμένων καὶ οἰκονόμων διανεμόμενα

1 γινώσχετε Α. 1 τὸ Α. 2 ἐπὶ Α. 2 πρὸς Α. 3 ἐμοὶ Α. 3 ἐγὼ Α. 3 ὑμετέραν Α. 4 ἡμετέρας Α. 4 παραγγελίας Α. 5 ἐπιλανθάνεσθε Β. 5 οὔτε Α. 5 κατοκνεῖτε Α. 9 μὴ δαμῶς Α. 9 ἡμῶν Petit, ἡμῶν AB. 9 ἐπιλάβησθε Α. 11 τοιαύτην Α. 11 οἴκου Α. 12 ἀγία Α. 12 ἐνικουσιῶν Α. 14 ἡμέρᾳ Petit, ἡμέραν AB. 14 ἐμὴ Α. 16-17 δύο καὶ ἑβδομήκοντα Α. 17-18 δαφιλεστάτης Α. 18 τὸ Α. 19 ἐλληλυθῶσιν Α. 19 δηλωθεῖσαν Α.

იქალოდესა *. ვინაიდან თქვენ, რომელნიც დასაბამიდან მიცნობთ მე კარგად, იცნობთ ჩემს გარჯასა და მეცადინეობას, გარდა ამისა შრომასა და ოფლს, ღვთის მიერ მოცემულ ნიჭს, რომელმაც იმოღვაწა და არა მე. კარგად ვიცი თქვენი სიყვარული ჩემ მიმართ, და რომ ჩვენი ბრძანების გარეშეც არ დაივიწყებთ თქვენ მოხსენიებას, არც დააყოვნებთ ჩემს მოსახსენებელში შეასრულოთ ყველაფერი, რაც სავალდებულოა და შესაფერისი; ამავე დროს პატივით უნდა აკეთებდეთ, გულმოდგინედ და რწმენით უნდა მოგვიხსენიოთ ჩვენ, და იმათაც, რომელნიც ჩვენ შემდგომ იქნებიან. ხოლო გვედრებით თქვენ, როგორც მამებსა და ძმებს, რათა არასოდეს არ დაგვივიწყოთ.

3. ხოლო ჩვენი მოხსენიების დროს საჭიროა, ძმებო, ხედავთ A 254
 რა ამ ჩვენი ღვთის სახლის, ესე იგი წმინდა ეკლესიის ასეთ სიმშვენიერეს, გახსოვდეთ ყოველწლიურ შემოსავალთა და სხვა სახმართა შესახებ და მხედველობაში გქონდეთ, რომ ღვთის შემდეგ ჩვენ ვართ თქვენთვის მიზეზი ყველაფერ ამის შექმნისა. და რომელ დღესაც ღვთის ბრძანებით მოხდება ჩემი, გრიგოლის, გარდაცვალება, იმ დღეს დასრულეთ ჩემი სახსენებელი.

4. და გაუნაწილეთ ქრისტეს-მიერს ძმებს, დაურიგეთ სამოცდაათორმეტი დრაჰკანი, და მოიწვიეთ ძმები უხვად გაშლილ ტრაპეზზე, რომელიც სავსე იქნება ყოველგვარი საქმელითა და სასმელით, და ყველა იმას, ვინც ამ ჩვენ სახსენებელზე მოვა, ღამისთევის და წმინდა ჟამისწირვის შემდეგ დაურიგდეს კიდევ ოცდაოთხი ოქროს დრაჰკანი, ხოლო თუ ამ ჩვენ მიერ დაწესებულ ოქროს დრაჰკანთა რიცხვს ან სხვა სახმარს გადარჩეს რამე, ისიც მეორე დღეს დაურიგდეს გლახაკთ.

5. გარდა ამისა, ამ წმინდა მონასტრის ყოველგვარი შემოსავლიდან თუ რამე გადარჩება, ყველაფერ ამის ნახევარი ჩემი სახსენებლის დღეს დაურიგდეს ჩემი სულის ცხონებისათვის კეთილსათნო ქრისტეს-მიერს ძმებს, გლახაკებს და ამ მონასტრის სამსახურში მყოფ დაქირავებულ მუშებს და გლეხებს, ყველაფერი დაურიგდეს წინამძღვართა და იკონომოსთა განაწილებით A 255

* 1 კორ. 1, 31.

20 *ἡμερὰς λειτουργίας* A. 21 *σοῦσιματα* A. 21 *ἐν* A. 22 *σοῦσιμάτων* A. 22 *ἔτε-
ρον* A. 22 *ἔτερον* A. 23 *ἐκδένει* A. 24-25 *τοιαύτης ἀγίας* A. 25 *περιττεῖσιν* A.
26 *ἡμῶν* A. 26 *ψυχικῆς* A. 28 *πένησι* A. 28 *καὶ ἀπληρετοῦσι* A. 28 *τοιαύτη* A.
28 *τῆ* A. 29 *διὰ νεμόμενα* A.

6. μετὰ φόβου θεοῦ καὶ καθαρᾶ συναϊδήσει καὶ ἀδιακρίτῃ γνῶμη, εἰδόντων ὅπως κατακρίσεως ἔτυχεν ὁ τὸ γλωσσόκομον ἔχων καὶ τὰ βαλλόμενα κομιζόμενος, ὃς διὰ τοῦ νοσησμοῦ κλέπτῃς τε καὶ προδότῃς ἀπεφάνθη*, πρὸς δὲ καὶ πάλαι διὰ τῆς φιλαργυρίας ἐ
5 Γιεζῆ οἶα καταδεδίκασται λέπρα**.

7. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπαραλλάκτως τε καὶ βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς βούλομαι διατηρεῖσθαι καὶ οὐδὲν διὰ μιᾶς προφάσεως ἐκ τῶν εἰρημένων τούτων καταλιπεῖν.

8. Εἰ δὲ | (A 256) γε ἐκ τῆς καρποφορίας τῶν ἀδελφῶν †, ἄλλων τινῶν συναχθῶσι νομίσματα, τὸ τούτων περίττευμα μὴ διανεμηθῆναι πτωχοῖς ἡμῶν ἔνεκεν, ἀλλὰ διατηρεῖσθαι ταῦτα τοῖς ἀγαθοῦσιν, ἐκ δὲ τῆς εισόδου τῆς ἀγίας μονῆς διοικεῖν τὰ ὑπὲρ ἡμῶν.

9. Καὶ ἐκάστη ἐνιαυσίῳ περιόδῳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσ-
αχθῆτω δῶρα τῆς θείας μυσταγωγίας ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας
15 καὶ ἐκ τοῦ ἀρτοκοπίου ὁ ὀπτῶμενος ἄρτος, ἦτοι αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ· αἱ μὲν δύο δοθήτωσαν ἔξω τῆς μονῆς ἀσθινέσι τε καὶ λοιποῖς πένησιν, ὧν ἡ μὲν μία μερὶς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἔσται ψυχῆς, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀυταδέλφου μου, ἡ δὲ ἄλλη δοθήτω τοῖς ἀδελφοῖς· εἰ τάχα δὲ αἱ ἀμφότεραι ὑπὲρ ἡμῶν ὀκονομήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο
20 μετ' ἐπιτιμῆσεως παραγγέλλω πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, εἰ δὲ συμβῆ, ἵνα δύο λειτουργίαι τελῶνται, καὶ αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐ|(A 257)στῶσαν, ἡγουν τοῦ πατρὸς ἡμῶν κἀμοῦ καὶ τοῦ ἀυταδέλφου μου· καὶ ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλησίαις προσφοραὶ γενέσθωσαν ἀναμφιβόλως ὑπὲρ μνήμης ἡμῶν καὶ σωτηρίας ψυχῆς
25 καὶ εὐρήσετε ἔλεος.

10. Δεῖ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἡμῶν πάντας τοὺς ἱερεῖς τὰς ἱερὰς λειτουργίας ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτελεῖν, ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀυταδέλφου μου καὶ τῶν προσηκόντων ἡμῖν κεκοιμημένων, πρὸς δὲ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς παγκοσμίου ἀναστάσεως

* Joh. 12, 6, ... ὅτι κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἄβάσταζεν.

** 4 Reg. 5, 27.

3 τὲ A. 4 ἀπεφάνθη A. 5 Γιεζῆ B. 6 τὲ A. 7 διὰ τηρεῖσθαι A. 8 τούτων A. 11 διὰ τηρεῖσθαι A. 12 ἀγίας A. 12 ἠὐπὲρ' ἡμῶν A. 13 ἐκάστη A. 13 ἐνιαυσία A. 14 δῶρα A. 14 μυσταγωγίας A. 14 ἠὐπὲρ A. 14 ψυχικῆς A. 15 ὀπτῶμενος A, ἀπτόμενος B (Kurtz-δὲ Ἰβριτῶν: ὀπτῶμενος). 15 ἀναφοραὶ A. 17 μερὶς A. 17 ἑτέρα A. 19 ὑπὲρ' ἡμῶν A. 20 πάσῃ A. 20 ἀδελφότη-

6. და ამას უნდა აკეთებდნენ ისინი ღვთის შიშით და წმინდა გონებით და მიუდგომელი აზრით, და უნდა იცოდნენ, რომ სასჯელი შეემთხვევა ვისაც „გუადრუცი იგი აქუნდა და შთასადებელი იგი ჰკიდავენ“*, და რომელიც გამომფლანგველი და ქურდია, და გამომუღავენდა როგორც გამცემი, აგრეთვე წინათ თავისი ვერცხლის-მოყვარეობის გამო გიეზე დაისაჯა იმით, რომ კეთრი შეეყარა**.

7. ხოლო მე მინდა ყველაფერი ეს დაცულ იქნეს უცვლელად, ურყევად და მტკიცედ, და არაფერი ზემოთქმულთაგან არც ერთი საბაბით არ დაიშალოს.

8. ხოლო თუ ძმათა ან ვინმე სხუათა მიერ მოძღვნილთაგან A 256 დაგროვდება დრაჰკანები, აქედან გადანარჩენი ნუ დაუთრგდება გლახაკებს ჩვენი სულის საცხოვნებლად, არამედ ეს დაცულ იქნეს მოძღვნელთათვის (ე. ი. ძმათათვის), ხოლო წმინდა მონასტრის შემოსავლიდან განკარგულ იქნეს ჩვენი ხსენებისათვის.

9. და ყოველი წლის პერიოდის ყოველდღეს ღვთაებრივი საიდუმლოს ჟამისწირვა იყოს ჩვენი სულის ცხოვნებისათვის და ამ დროს იყოს ფურნეში გამომცხვარი პური, ესე იგი სამი სეფისკვერი (δραχμαί)***: ორი მიეცეს მონასტრის გარეთ უძღურთ და სხვა ღარიბებს; ამათგან ერთი—ჩემი სულისათვის, ხოლო მეორე—ჩემი ძმის სულისათვის; სხვა კიდევ მიეცეს ძმებს; ხოლო თუ ვინცოდაა ორივე (სეფისკვერი) ჩვენთვის იქმნა შემონახული, ამას ვაცხადებ საყვედურით მთელი ძმობის მიმართ; ხოლო თუ მოხდა ისე, რომ ორი ჟამისწირვა შესრულდა, სამი სეფისკვერი ჩვენი სულის ცხოვნებისათვის დაიდგას, ესე იგი ჩვენი მამისთვის, ჩემთვის და ჩემი A 257 ძმისთვის; და ყველა ეკლესიაში უეჭველად იყოს ჟამისწირვა ჩვენი სულის ცხოვნებისათვის, და თქვენ ჰპოვებთ წყალობას ღმრთი-საგან

10. საჭიროა, რომ ამ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულის დღეს ყველა მღვდლებმა ჩვენთვის დააყენონ წმინდა წირვა, ჩემთვის, ჩემი ღვიძლი ძმისთვის და ჩვენი მიცვალებული მახლობლებისთვის; გარდა ამისა, ჩვენი ქრისტე-ღმერთის ბრწყინვალე აღდ-

* იოანე 12, 6.

** 4 მეფეთა 5, 27.

*** ἦτοι αὶ πέντε ἀναφοαὶ — ქართულ ტექსტში სწერია: «სამი სეფისკვერი უდიდროვნესი რომელსა ანაფორაჲ ეწოდების» (მ. თარხნიშვილი, გვ. 58, 18).

სი A. 21 ἀναφοαὶ ἡπὲρ ψυχῆς A. 23 πᾶσαι A. 23 προσφοαὶ A. 24 ἀναμ-
φισβόλας Petit, ἀμφισβόλας AB. 25 εὐχόμεται A. 26 ἀγίας A. 26 ἐκκλη-
σίας A. 27 τὰς ἑρᾶς A. 27 λειτουργίας A. 28 τὸ A.

Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἦν πάσχα ὀνομάζειν εἰώθαμεν, ὁμοίως καὶ
κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναλήψεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ
ἡμῶν καὶ τῆ ἀγία πεντηκοστῆ, καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς
ἡμᾶς ἐπεδήμησεν, καὶ τῆ ἡμέρα τοῦ εὐαγγελισμοῦ ὡσαύτως καὶ τῆ
5 ἀγία γεννήσει ὁμοίως (A 258) πρὸς δὲ καὶ τῆ θεία βαπτίσει τοῦ
σωτήρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δεσποτικαῖς
ἑορταῖς πάσαις ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθωσαν αἱ ἱεραὶ προσφοραὶ. Πρὸς
τούτοις καὶ τῆ ἡμέρα τοῦ σχιβάντου ἀεὶ ἐναλλάξ τῆ μιᾶ ἔμοι καὶ
τῆ μιᾶ ἀυταδέλφου μου καὶ ὁσημέραι ἐν αἷς ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ με-
10 τὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μυστηρίων καὶ μετάδοσιν τῆς ἀγίας δωρεᾶς
πρὸς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐπιστρέφόμενος μνημονεύτω ἐμὲ τε καὶ
τὸν ἀυτάδελφόν μου, συγχώρησιν αἰτούμενος τῶν πολλῶν ἡμῶν
ἁμαρτιῶν, τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τούτῳ ἐπιμαρτυρούτων. Ἐν δὲ τῆ
ἀπολύσει τοῦ ὄρθρου τε καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ ὕμνου μνημονεύτωσαν
15 πάλιν οἱ ἀδελφοὶ ὀνομαστὶ ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀυταδέλφου μου λέ-
γοντες, ὅτι συγχωρήσαι ὁ Θεὸς τὰ τῶν κτιτόρων ἡμῶν παραπτώ-
μα (A 259) τα.

11. Ἐν δὲ τῆ σεβασμῆ καὶ ἀγία ἡμέρα τῆς μεγάλης πέμπτης
μνήμη τελεῖσθω τοῦ μακαρίτου καὶ περιδόξου πατρὸς ἡμῶν τοῦ Πα-
20 κουριάνου, τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, ἐν ἱεραῖς λειτουργίαις καὶ
φαιδραῖς τραπέζαις· διανεμηθῆτωσαν δὲ τῆ αὐτῆ ἡμέρα τοῖς πέννησι
νομίματα εἰκοσιτέσσαρα.

12. Μέμνησθε δὲ τῆς ταλαιπορίας μου καθ' ὑπερβολὴν κόπου,
οὗ ἐκοπώθην ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ὧν τὴν ἀντάμειψιν εὐροι-
25 μεν παρὰ Θεοῦ μνημονεύοντές τε καὶ μνημονεύομενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

Κεφάλαιον κβ'

Περὶ τοῦ τελευτῶντος καθηγουμένου τῆς
ἀγίας ταύτης μονῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν
καὶ ὅπως δεῖ μνημονεῦειν αὐτοὺς διὰ τε
30 ἀγίων λειτουργιῶν καὶ εὐχῶν

1. Τελευτῶντος τοῦ καθηγουμένου τῆς τοιαύτης μονῆς δεῖ
πάντας τοὺς ἀδελφοὺς ἐνδόξως τιμᾶν αὐτὸν μετὰ θυμιαμά-

1 ἦν A. 1 ἐώθημεν A. 3 ἅγιον A. 4 ἐπεδήμησε B. 4 ὡσαύτως A. 5 δε' A.
7 πάσαις A. 7 ὑπὲρ ἡμῶν A. 8 ἐναλλάξ A. 9 ὁσημέραι A, ὡς ἡμέραι B (P e t i t:
ὁσημέραι). 10 τῶν μυστηρίων A, τοῦ μυστηρίου B. 10 μετάδοσιν A. 10 ἀγίας
δωρεᾶς A. 11 ἅγιον A. 11 ἐπιστρέφόμενος A. 11 ἐμὲ τε A. 13 ἁμαρτιῶν A.

გომის დღეს, რომელსაც „აღსებას“ (αὐστρα) ეძახიან ჩვეულებრივ, ისევე როგორც ჩვენი ქრისტე-ღმერთის ცად ამაღლების დღეს და სულიწმინდის მოფენის დღეს, რომელ დღესაც სული წმინდა ჩვენთან მოვიდა, და ხარება-დღეს, ისევე როგორც წმინდა შობას, აგრეთვე ჩვენი მაცხოვრის, ქრისტე-ღმერთის ღვთიურ ნათლიღე-ბას და დანარჩენ ყველა საუფლო დღესასწაულზე წმინდა ჟამისწირვა იყოს ჩვენთვის. ამათ დაერთოს ისიც, რომ მუდამ შაბათ-დღეს იწირვოდეს მონაცვლეობით, ერთ შაბათს ჩემთვის და მეორე შაბათს ჩემი ღვიძლი ძმისათვის, და ყოველდღე, როდესაც მღვდელი სწირავს, საიდუმლოს კურთხევებს შემდეგ წმინდა ზიარებას რომ ნიაბრუნებს წმინდა საკურთხეველში, მომიხსენიოს მე და ჩემი ღვიძლი ძმა, და გამოითხოვოს შენდობა ჩემი მრავალი ცოდვებისათვის, ხოლო დანარჩენი ძმები ამ მღვდელს თანამოწმობდნენ, ხოლო ცისკრისა და მწუხრის გალობის დროს კვლავ მოგვიხსენიონ სახელდებით მე და ჩემი ღვიძლი ძმა და იტყოდნენ, რომ ღმერთმა შეუნდოს მშენებლებს შეცოდებანი.

A 258.

A 259

11. დიდი ხუთშაბათის პატიოსანსა და წმინდა დღეს აღსრულოს სახსენებელი ნეტარისა და სახელოვანისა მამისა ჩვენისა ბაკურიანისა, ერისთავთ-ერისთავისა, წმინდა ჟამისწირვითა და ბრწყინვალე ტრაპიზითა: ამ დღეს დაურვიდეს ღარიბებს ოცდაოთხი დრაჰკანი.

12. მოიხსენებდეთ ჩემს გაჭირებას გადამეტებული შრომის გამო, რომელი შრომაც გავწიე თქვენდამი სიყვარულისათვის, რის სანაცვლოსაც ღვთის შეწევნით ვპოვებთ თქვენ მომხსენებლები და ჩვენ მოხსენიებულნი ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს მიერ.

თავი ოცდამეორე

შესახებ ამ წმინდა მონასტრის გარდაცვალებული წინამძღვრისა და დანარჩენ გარდაცვლილ ძმათა, თუ როგორ უნდა მოიხსენიონ ისინი წმინდა ჟამისწირვითა და ლოცვითა

1. როდესაც ამ მონასტრის წინამძღვარი გარდაიცვლება. საჭიროა ყველა ძმებმა დიდებით პატივი სცენ მას საკმეველითა და

A 260.

14 τὴν Α. 14 ἐσπεριῶν Α. 15 πάλιν Α. 15 τὴν Α. 16 τὸν κητόρος Α, τῶν κητόρων Β (+ Petit). 19-20 Πακουριανῶν Β. 20 λειτουργίας Α. 22 νομισμάτων Α. 22 εἰκοσιτέσσαρα Α. 23 μέσσηται Α. 24 ἀντάμειψιν Α. 24-25 εὐδοίμεν Α. 30 δὲ Α. 30 αὐτοῦ Α. 31 ἀγῶν λειτουργῶν Α. 32 τοῖς τῆς Α. 33 τῶν Α.

των τε καὶ κηρίων, ἐν φαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐκπληροῦντας ἐπ' αὐτῶ
 τὴν συνήθη τάξιν, ἱερεῖ μὲν ὄντι τὴν ἱερατικὴν, εἰ δὲ μονάζοντι
 λιτῶς κατὰ τὴν τούτῳ πρόπουσαν ἀκολουθίαν· καὶ ποιείτωσαν μετὰ
 5 πρόσθεσιν τῶν ἐδεσμάτων καὶ τῶν ποτῶν, καὶ αἱ λειτουργίαι τῶν
 ἱερατευόντων πάντων ὑπὲρ ἐκείνου τελείσθωσαν· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
 γενέσθω παννυχίς, καὶ αὐθις αἱ λειτουργίαι ὑπὲρ αὐτοῦ γενέσθω-
 10 σαν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν καὶ τῇ
 ἡμέρᾳ δὲ τῆς τοῦ ἐνιαυτοῦ συμπληρώσεως.

2. Εἰ δὲ ἀδελφός τις ἔσται ὁ τεθνηκώς, ὁμοίως ὕμνοις καὶ
 εὐχαῖς τοῦτον θαπτέτωσαν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ αἱ λει|(A 261)τουρ-
 γίαι ὑπὲρ αὐτοῦ τελείσθωσαν, πρὸς δὲ καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμπλη-
 ρώσεως τοῦ ἐνιαυτοῦ.

15

Κεφάλαιον κγ'

Περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι γύναιον εἰς τὴν
 ἀγίαν ἐκκλησίαν μου, μήτε γυναικειαν μονὴν
 ἐν τοῖς ὀρίοις τοῦ σεμνεῖου ἡμῶν
 οἰκοδομεῖσθαι

20

1. Οὐ βούλομαι ὑπανδρον γύναιον εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
 μου ἢ ἐν τῇ μονῇ οἰαδήτιμι προφάσει, οὔτε δὲ ἀνδρόγυνον ἐν τοῖς
 ὀρίοις ἐκείνοις παροικῆσαι, μήτε δὲ νεογνούς τινας παῖδας, μή ποτε
 σκάνδαλόν τι γενήσεται, ἀλλὰ πόρρω που ἐν τοῖς χωρίοις τε καὶ
 τοῖς ἀγροῖς.

25

2. Ἀπαγορεύω δὲ καὶ γυναικεῖον μοναστήριον οἰκοδομηθῆναι
 ἐν τοῖς ὀρίοις τοῦ μοναστηρίου ἡμῶν διὰ τῆς ἀφορμῆς τῆς μητρὸς
 τοῦ Ἰωβανῆ ἢ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἐφραίμ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτάς τὰς
 δύο γυναῖκας μεταστῆσαι ἐκεῖθεν ὀφείλουσιν· ἄβατον γὰρ πάντῃ γυ-
 ναικὴ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγί|(A 262)αν μονὴν εἶναι τε καὶ διαμεῖναι
 30 εἰς τὸ διηνεκές παρεγγυῶμαι καὶ παραινῶ ὑμᾶς, καθὼς καὶ πρότε-
 ρον τοῦτο διαταξάμεθα· μόνην δὲ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοιαύτης
 ἀγίας ἐκκλησίας ἢ βουλομένη παραγενέσθαι εὐχῆς χάριν μέχρι τῆς

1 τὸ A. 2 τάξιν A. 2 μονάζοντι A, μονάζοντι λ B (Petit-ου Ἡσαΐου),
 μονάζων τις Kurtz. 3 ποιείτωσαν B, ποιήτωσαν A, 4 δώδεκα A. 4-5 ποιείτω-
 σαν B, ποιήτωσαν A. 6 πρόσθεσιν A. 6 λειτουργίαι A. 8 αὐθις A. 11 τεθ-

სანთლებითა, უნდა შეასრულონ ფსალმუნობა და გალობა მასზე ჩვეულებრივი წესით: თუ მღვდელი იყოს, სამღვდლო წესით, ხოლო თუ მონაზონი იყოს, მარტივად მისთვის განკუთვნილი წესით; გაღებულ იქნეს მისი ხსოვნის აღსანიშნავად თორმეტი დრაჰკანი დასარიგებლად; იმ დღეს გამართონ ძმათათვის მოპატიჟება საჭმელთა და სასმელთა დამატებითი გაცემით; მისთვის შესრულდნენ ჟამისწირვანი ყველა მწირველის მიერ; მესამე დღეს დაინიშნოს პანაშვიდი, და კვლავ იყოს მისთვის ჟამისწირვა; გარდა ამისა მეორმოცე დღეს და წლისთავზე იყოს ჟამისწირვა.

2. ხოლო თუ გარდაიცვალოს რომელიმე ძმა, აგრეთვე გალობითა და ლოცვებით დაასაფლავონ იგი, და მესამე დღეს შე- A 261 სრულდეს მისთვის ჟამისწირვა, აგრეთვე წლისთავზედაც.

თავი ოცდამესამე

**შესახებ იმისა, რომ დედაკაცი არ შევიდეს
ჩემს წმინდა ეკლესიაში, არც დედათა
მონასტერი იქნეს დაარსებული ჩვენი
საგანის საზღვრებში**

1. არ მსურს, რომ გათხოვილი ქალი შემოვიდეს ამ ჩემს ეკლესიაში ან მონასტერში, რაგინდ საბაბით იყოს ეს, არც ცოლიანი კაცი დასახლდეს მის საზღვრებში, ნურც ნორჩი ჭაბუკები, რათა ოდესმე რამე უსიამოვნება არ ჩამოვარდეს, არამედ შორს სადმე სოფლებში და აგარაკებში იყვნენ.

2. ვკრძალავ იმასაც, რომ დედათა მონასტერი იქნეს აგებული ჩვენი მონასტრის საზღვრებში იოვანეს დედის ან ეფრემის დის მიზეზით, უფრო კი თვით ამ ორი დედაკაცის გადაყვანაა საჭირო აქედან სხვა ადგილას. მე მოვითხოვ, რომ საყოველთაოდ შეუვალი იყოს ქალისთვის ჩვენი წმინდა მონასტერი და სამუდამოდ ასე A 262 დარჩეს და გირჩევთ თქვენ, როგორც წინათაც დაგვიწესებია, შემდეგ: მხოლოდ ამ წმინდა ეკლესიის დღესასწაულზე მოვიდეს მსურველი დედაკაცი სალოცავად და მხოლოდ ვიდრე წმინდა წირ-

თქმდ ა. 12 τούτων Α. 17 γυναικίαν ΑΒ. 21 οία δήτση Α. 22 παροικείσαι Α. 22 νεογιτός τινάς Α. 23 ποῦ Α. 23 τὲ Α. 25 μοναστήριον Α. 26 δροίς Α. 27 ἰσθῆαθ Α. 27 ἐφδάνμ Α. 28 δῆσο Α. 28 μετὰ στήσαι Α. 28 πάντη Petit. πάντι ΑΒ. 30 παρ' ἐγγυθμαι Α. 31 τοιαύτης Α. 32 ἀγίας ἐκκλησίης Α.

ῶρας τῆς ἀγίας λειτουργίας μόνον μὴ κωλυέσθω· τηνικαῦτα δὲ τα-
χέως ὑποχωρεῖτω. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύοντες κατακρίνομεν ἄλλοτέ
ποτε πλὴν τῆς δηλωθείσης ἡμέρας ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ παραγενέσθαι.

Κεφάλαιον κδ'

5 Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ῥωμαῖον
πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ'
ἐμὲ μονῇ καὶ δι' ἡντινα αἰτίαν

1. Παρεγγυῶμαι δὲ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ μονῇ καὶ βεβαιωτάτῃ δόγ-
ματι παριστῶ μηδέποτε ἐν τῇ κατ' ἐμὲ ταύτῃ ἀγίᾳ μονῇ Ῥωμαῖον πρε-
10 βύτερον ἢ μονάζοντα ταχθῆναι εἰ μὴ μόνον νοτάριον τινὰ εἰδότα
γράμματα καὶ πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς ἄρ(Α 263)χοντας ἐπιστέλ-
λοντά τε τὴν γνώμην τοῦ καθηγουμένου καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀπο-
στελλόμενον παρὰ τούτου ἀπέρχεσθαι καὶ τὰ χρειώδη τῆς μονῆς
διοικεῖν.

15 2. Τοῦτου δὲ ἕνεκα τὴν τοιαύτην παραγγελίαν ποιῶμαι ἐξασ-
φαλιζόμενος, ἵνα μήπως βίαιοι ὄντες καὶ περίλογοι καὶ πλεονέκται,
ὑστέρημά τι καὶ βλάβην τῇ μονῇ προξενούσιν, ἢ ἀντιτασσόμενόν τινα
τῶ τόπῳ καθιστῶσι, σπεύδοντα τούτου κατακυριεύειν, ἢ τὴν ἡγου-
μενίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι ἢ ἄλλην τινὰ κατὰ ἀπευκαΐαν
20 πρόφρασιν ἰδιοποιήσασθαι τὴν μονήν, ὡς περὶ πολλάκις συμβεβηκότα
εἶδομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φυλῇ ἐξ ἀπλότητος καὶ γνώμης ἐπεικοῦς. Εἰ
δὲ μὴ τοῦτο ἦν, ἡμεῖς τούτοις τῇ πίστει ὡς διδασκάλους ἐπόμεθα
καὶ τοῖς ἐκείνων πειθόμεθα δόγμασιν.

Κεφάλαιον κε'

25 Περὶ τῶν Ἰβήρων συγγενῶν καὶ ἀνθρώπων
|(Α 264) ἡμῶν τῶν εἰς τὴν μοναδικὴν τάξιν
ἐληλυθότων καὶ ἐλευσομένων, ὅπως δεῖ
αὐτοὺς δέξασθαι

1. Εἰ οὖν εἰσὶ τινες ἀπὸ τῶν ἡμετέρων συγγενῶν τῶν κατ'
30 αἶμα πλησιαζόντων ἡμῖν καὶ κατὰ βαθμὸν προτιμωμένων μοναδικῇ

1 ἀγίας λειτουργίας Α. 1 τηνικαῦτα Α. 2-3 ἄλλοτε ποτὲ Α. 5 κατατά-
σεσθαι Α. 8 παρεγγυῶμαι Α. 10 νοτάριον τινὰ Α. 11-12 ἐπιστέλλοντά
τε Α. 13 τούτου Α. 15 ἕνεκα Α. 15 τοιαύτην Α. 17 ὑστέρηματι Α. 17 ἀντι-
τασσόμενον τινὰ Α. 18 καθιστῶσι Α. 18 σπεύδοντα Α. 18 τούτου Α, τοῦ-

ვის ჟამამდე ნუ დააბრკოლებენ: მაშინ კი სწრაფად წავიდეს უკან. ამიტომ ავკრძალავთ ამ მონასტერში მოსვლას, გარდა ზემოთ ნახსენები დღისა, როდისმე სხვა დროს და ვგმობთ, ვინც ამას დაარღვევს.

თავი ოცდამეოთხე

შესახებ იმისა, რომ არ იქნეს თანამდებობაზე დაყენებული ბერძენი ხუცესი ან მონაზონი ამ ჩვენს მონასტერში და რა მიზეზით

1. მე ვურჩევ ყველას ამ მონასტერში მყოფს და უმტკიცესი დადგენილებით ვაწესებ, რომ არასოდეს ამ ჩემს მონასტერში ბერძენი ხუცესი ან მონაზონი არ იქნეს დამკვიდრებული, გარდა ერთი მდივნისა (νοτάριον). რომელმაც იცის წერა და რომელიც ხანდახან მთავრებთან გაგზავნის წერილს წინამძღვრისაგან, და მათთან გაგზავნილს მისგან უკან დაიბრუნებს, და მონასტრის საქმეებს წარმართავს. A 263

2. ასეთ ბრძანებას იმის გამო ვცემ ასე მტკიცედ, რომ ბერძენები მოძალადენი არიან, უპირობი (περὶλοι) და ანგარნი, და მონასტერს რამე გაჭირვებას და ვნებას შეამთხვევენ, ან ვინმე მოწინააღმდეგეს დააყენებენ ადგილზე. რომელიც შეეცდება იქ გაბატონდეს, ან მამასახლისობა თვითონ ნიითვისოს, ან სხვა რაიმე დაწყველილი საბაბით მონასტერი მიიჩემოს, რაც ჩვენ ხშირად გვინახავს მათგან ჩადენილი ჩვენი ტომის გულუბრყვილობისა და გულმართლობის წყალობით. რომ ეს ასე არ იყოს, ჩვენ როგორც მასწავლებლებს მივყვებით მათ სარწმუნოების საკითხში და მათი დებულებები გვწამს.

თავი ოცდამეხუთე

შესახებ იბერთა ნათესავებისა და ჩვენი ყმებისა, რომელნიც მონაზონური წესის მისაღებად მოდიან, და თუ როგორ უნდა მიიღონ ისინი

A 264

1. თუ არიან ჩვენი ნათესავებიდან ისეთები, სისხლით რომ ჩვენი მახლობლები არიან და მათ უპირატესობა მისცეს მონაზონური წესით

εὐ τὴν Β, τοὺ τῆ τινος Petit, 18-19 ἡγουμενίου Α, ἡγουμενείου Β. 19 ἐπί-
πασασθαι Α. 19 τὴν Α. 20 πρόφασιν Α. 20 οἶατε Α. 20 πολλὰκις Α.
21 ἐπίευσθς Α. 25 τῶν (τῶν) Α. 25 ἕβηδον Α. 27 ἐληλύθῃτων Α. 29 εἰσὶ
τὴν Α.

διαζῶντες τάξει, φιλοτιμούμενοι πείρα τε καὶ συνέσει καὶ ἐπιτηδείοι
πρὸς τὰ τῆ ἀγία ταύτη μονῆ συμφέροντα καὶ δυνατώτατοι, δέον τε
καὶ συμφέρον ἡγνόμεθα τὸ προτιμασθαι τούτους ὑπὲρ τοὺς ξένους
καὶ τοὺς ἐξωτερικούς·

5 2. εἰ δὲ τῆς ἱερατικῆς τάξεως πόρρω εἰσὶ καὶ τῆς κατ' ἀρε-
τὴν διαγωγῆς καὶ οὐ μόνον κατὰ ταύτην ἀδύνατοι, ἀλλὰ καὶ πάντη
ἀνίκανοι καὶ ἀποίητοι πρὸς τὴν τῆς κοσμιότητος ἐπιτηδειότητα καὶ
οὐχ ὀλοκλήρῳ καρδίᾳ καθυπουργοῦντες γνωσθήσονται τοῖς ἱεροῖς
τούτοις τύποις, μὴ γένοιτο ἐξουσίαν ἐγχειρισθῆναι αὐτοῖς· τὴν γὰρ
10 τοιαύτην τῶν μοναζόντων κατοίκησιν βούλομαι διορίσασθαι,
ὡς πολλάκις εἴρηται, τοῦ εἶναι ἐλευθέραν πάντη ἀπὸ ξένων τε καὶ
τῶν ἐγγυτέρων ἡμῶν συγγενῶν οὐδ' ἄλλῃ τινὶ ἐτέρῳ ὑποτάσσειν
ταύτην διορίζόμεθα, ἀλλ' αὐτεξουσίως αἰεὶ τε καὶ διαπαντὸς διάγειν
καὶ αὐτοῦθεσπότης.

15 3. Εἰ δέ τις τῶν εἰρημένων συγγενῶν ἡμῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων
ἡμῶν ἐκτὸς ἄλλος τις ἢ τῶν Ἰβήρων καὶ ἀποκαρῆ καὶ ὁ τετυπωμένος
ἀριθμὸς τῶν μοναζόντων ἑλλιπῆς ὑπάρχει, δεῖ τοὺς τοιοῦτους προ-
τιμῆσασθαι καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ μονῇ καὶ εἰς τοὺς τῶν
ἐλλιπόντων τάσσειν τόπους πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς τετυπωμένης πο-
20 σότητος, ὀφείλοντας αὐτοὺς διάγειν κατὰ τὴν τυπωθεῖσαν τάξιν τῆς
τοιαύτης μονῆς καὶ ὁμοσεῖν αὐτοῖς τοῖς ἐν τῇ κοινότητι ἀδελφοῖς
καὶ ὑποτάσσεσθαι τῷ καθηγουμένῳ. Ὁ δὲ τετυπωμένος (A 266) ἀριθμὸς
τῶν μοναχῶν ἑλλειπέτω μηδέποτε.

Κεφάλαιον κς'

25 Περὶ τοῦ λογαριασθῆναι τὸν οἰκονόμον καὶ
τοὺς λοιποὺς διακονητὰς ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου,
τὸν καθηγούμενον δὲ λογαριασθῆναι ὑπὸ
τῆς τῶν ἀδελφῶν κοινότητος

30 1. Ὁφειλόμενόν ἐστι καὶ ἄξιον, ἵνα δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ
μέγας οἰκονόμος τῆς καθ' ἡμᾶς εἰρημένης μονῆς λογαριάζῃ τοὺς τε

1 φιλοτιμώμενοι AB. 1 τὲ A. 2 ἀγία A. 2 συμφέροντα A. 3 ὑπὲρ B, ἤπερ A. 4 ἐξωτερικούς A. 5 ἱερατικῆς A. 6 διαγωγῆς A. 6 πάντως B, παντ|| (P) A (πάντι=πάντη). 7 ἐπιτηδειότητα A. 8 καθ' ὄπουροῦντες A. 10 τοιαύτην A. 10 βούλομαι A. 11 πολλάκις A. 11 παντὶ A. 12 ἐτέρῳ A. 12 ὑποτάσσειν Petit, ἐπιτάσσειν AB. 13 ταύτη A, ταύτην B (+ Petit). 13 διορίζόμεθα A. 13 διὰ παντός A. 13 διάγειν A. 16 ἐκτὸς AB, ἢ καὶ Petit.

ეცხოვრათ, გამოცდილებით და ცოდნით გაამაყებულნი ამ წმინდა მონასტრის საქმეებისათვის სასარგებლონი და შემძლებელნი არიან, საჭიროდ და სასარგებლოდ მიგვაჩნია იმათ მიეცეს უპირატესობა უცხოთა და გარედან მოსულთა წინაშე.

2. ხოლო თუ ისინი შორს არიან სამღვდელო წესისაგან და სათნოებით მოღვაწეობისაგან და არა მარტო ამაში არიან უძლურნი, არამედ საერთოდ არიან უუნარონი და უქნარნი საერისკაცო საქმიანობიადმი, და გულსავსებით ვერ შესძლებენ, რომ სამღვდელო საქმეებს ემსახურონ, ნუ ჩაუგდებთ მათ ხელში ძალაუფლებას. ვინაიდან მე მინდა, როგორც ხშირად მითქვამს, დავაწესო A 265 ეს ადგილი მონაზონთა სამკვიდრებლად, რომ იგი იყოს ყოველნაირად თავისუფალი როგორც უცხოთაგან, ისე ჩემ მახლობელ ნათესავთაგან, არა სხვა ვინმეს ემორჩილებოდეს—ვამბობთ ჩვენ— არამედ თვითთავადად იარსებოს მუდამ და ყოველთვის და თვითმფლობელად.

3. ხოლო თუ ზემოხსენებულ ჩვენ ნათესავთაგან ვინმე ან ჩვენ ყმათა გარეშე სხვა ვინმე იბერთაგანი იქნება და ალიკვეცება, ხოლო მონაზონთა დაწესებული რიცხვი დაკლებული აღმოჩნდება, საჭიროა ამათ მიეცეს უპირატესობა და ისინი შემოვიდნენ მონასტერში და ჩადგნენ დაკლებულთა ადგილას დაწესებული რაოდენობის შესავსებად; ისინი უნდა ცხოვრობდნენ ამ მონასტერში დადგენილი წესის მიხედვით, თანხმობით იყვნენ ძმათა ერთობლიობასთან¹ და ემორჩილებოდნენ წინამძღვარს. A 266

თავი ოცდამეექვსე

შესახებ იმისა, რომ იკონომოსი და სხვა მსახურნი ანგარიშდებულნი უნდა იქმნენ წინამძღვრის მიერ, ხოლო წინამძღვარი ანგარიშს უნდა აბარებდეს ძმათა ერთობლიობას

1. საჭირო და ღირსეულია, რომ მთელი წლის მანძილზე ჩვენ მიერ ხსენებული მონასტრის დიდი იკონომოსი უმოწმებდეს

¹ ე. ი. მონაზონთა კოლექტივთან.

16 τίς A. 16 ἢ B, εἰ A. 16 βήσαν A. 17 ἀριθμὸς A. 17 ἐλλειπής A, ἐλλειπής B. 19 ἐλλειπόντων A, ἐλλειπόντων B. 20 διὰγειν A. 20 τυπασίαν A. 20 τάξιν A. 21 τοιαύτης A. 21 δημοσίην A. 22 ὑποτάξισθαι A. 25 λογαριασθῆναι A. 26 διακομητὰς A. 27 λογαριασθῆναι A. 29 ἄξιον A. 29 διόλογον A. 30 λογαριάζειν AB.

παροικονόμους καὶ τοὺς διακονίας διαφόρους ἐγχεχειρισμένους ἀπαξ κατὰ τὸν σептέμβριον μῆνα, καὶ αὐθις κατὰ τὸ ἅγιον πάσχα σὺν φόβῳ θεοῦ· καὶ εἴ τι ἂν εὐρεθῶσιν ἀπολειπαζόμενοι, λαμβάνων παρ' αὐτῶν τούτοις ποιήσει ἀπόδειξιν.

5 2. Ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος λογαριαζέσθω ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, καὶ λογαριζόμενος ὑπ' αὐτοῦ λαμβανέτω παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν.

3. Ὁ δὲ καθηγούμενος ἐν φόβῳ θεοῦ τῇ | (A 267) εἰδήσει τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἐξοδιαζέτω εἰς τὰς τῆς ἐκκλησιαστικῆς χρείας καὶ τῆς μονῆς, καὶ τὸ καταλιμπανόμενον ἀνεξοδίαστον πρὸς ὠφέλειαν τῆς μονῆς καὶ συμφέρον δότω εἰς τὸν δοχιάριον καὶ λαμβανέτωσαν παρὰ τούτου ἀπόδειξιν. Καὶ καθ' ἕκαστον πάσχα ὁ καθηγούμενος λογαριαζέσθω ὑπὸ τῶν οἰκονόμων καὶ τοῦ δοχιαρίου καὶ τῆς ἀδελφότητος:

15 4. ὡσαύτως καὶ ὁ δοχιάριος λογαριαζέσθω δις τῷ ἐνιαυτῷ ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου καὶ τῆς ἀδελφότητος.

5. Καὶ εἴ γε ἐκ τούτων τις ἐπλεονέκτησεν ἢ κατεδαπάνησεν ἀκαίρως ἢ ματαίως τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρήματα, δεῖ τὰ ἐλλείποντα καὶ ἀναλωθέντα πάλιν ἀποπληρῶσαι καὶ ἀποκαταστήσαι, αὐτὸν δὲ 20 ἐξῶσαι ἀπὸ τῆς ἀνά χειρὰ αὐτῷ δουλείας.

6. Εἴ τι δὲ περιτεύσει ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰσόδου ὑπὲρ τὰς παρ' ἡμῶν τυπωθείσας ἐξόδους καὶ ἄλλας δικαί| (A 268) ας δόσεις, ὅσον ἂν εἴη τὸ τούτου, τόσον γενέσθω εἰς τὰ συμφέροντα τῆ ἐκκλησίας καὶ πρὸς ὠφέλειαν αὐτῆς φυλαττόμενον, ὥστε ἐν ἐπιτηδεῶν 25 καιρῷ εὐρεθῆσεται εἰς ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας, ὡς περ εἴρηται, καὶ ἐξοδιαζέται.

7. Διοριζόμεθα δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἀπολείψῃ ποτὲ ἀπὸ τῆς μονῆς λογάριον ἕως δέξα λιτρῶν, ὥστε ἐν καιρῷ δεόντι τὴν τῆς μο-

1 παροικονόμους A. 1 ἐγχεχειρισμένους B. 2 σептέμβριον μῆνα A. 2 αὐθις A. 2 ἅγιον A. 3 εὐρεθῶσιν A. 3 ἀπολειπαζόμενοι B, ἀπολοιπαζόμενοι A. 4 ἀπόδειξιν A. 5 λογαριαζέσθω A. 6 λογαριζόμενος A. 6-7 ἀπόδειξιν A. 11 συμφέρον B, συμφέρων A. 11 δοχιάριον A. 12 ἀπόδειξιν A. 13 δοχιαρίου A. 15 δοχιάριος A. 15 δις B, δὺς A. 15 ἐνιαυτῷ A. 16 καθ' ἡγουμένου A. 17 τις A. 17 κατεδαπάνησεν A. 18 ἐκκλησιαστικὰ A. 19 ἀναλωθέντα B. 19 ἀποπληρῶσαι A. 20 ἐξῶσαι A. 22 τυπωθείσας A. 23 τόσον B, πόσον A. 23-24 τῇ

ანგარიშს ქვეიკონომისებსა და სხვადასხვა ხელისუფლების მქონე მსახურებს, ერთხელ სექტემბრის თვეში, და კვლავ წმინდა პასეჟის (ე. ი. აღდგომის) დღეებში, ღვთის შიშით; და თუ აღმოჩნდებიან ჩამორჩენილნი, (დიდმა იკონომოსმა) უნდა აილოს მათგან საბუთი.

2. დიდი იკონომოსი უნდა იქნეს ანგარიშდებული წინამძღვრის მიერ, და მის მიერ ანგარიშდებულმა უნდა მიიღოს მისგან საბუთი.

3. ხოლო წინამძღვარმა; შიშითა ღვრისათა, დანარჩენ ძმებთან შეთანხმებით, შემოსავალი უნდა ხარჯოს ეკლესიისა და მონასტრის საჭიროებათათვის და, რაც გადარჩება დაუხარჯავი, უნდა გადაეცეს მონასტრის სასარგებლოდ და საჭიროებათათვის მეჭურჭლეს¹ და მისგან მიიღონ საბუთი. და ყოველ აღდგომის დღეებში წინამძღვარი ანგარიშდებულ იქნეს! იკონომოსთა, მეჭურჭლისა (πάπ τῶν δοξαρίων) და ძმების მიერ. A 267

4. აგრეთვე მეჭურჭლე უნდა ანგარიშდებულ იქნეს ორჯერ წელიწადში წინამძღვრის მიერ და ძმების მიერ.

5. და თუ ვინმეს ამათგანს ანგარება გამოუჩენია ან გადაუხარჯავს უდროოდ და ფუჟად საეკლესიო ქონება, საჭიროა დაკლებული და გადახარჯული კვლავ შეავსოს და აღადგინოს, ხოლო თვითონ მაშინვე უნდა იქნეს გადაყენებული თავისი სამსახურიდან.

6. ხოლო თუ საეკლესიო შემოსავლიდან ზედმეტი აღმოჩნდება იმის ზევით, რაც ჩვენ მიერ იყო შემოსავალად დაწესებული და რაც სხვა ჯეროვანი მისაცემი იყო, რამდენიც არ უნდა იყოს ეს, მთლად ეკლესიის სასარგებლოდ და მის მოსახმარად იქნეს დაცული, ისე რომ ოდესმე სხვა საჭირო დროს ეკლესიის სახმარად იქნეს გამოყენებული, როგორც ითქვა. და დახარჯული. A 268

7. იმასაც განვსაზღვრავთ, რათა არასოდეს არ დააკლდეს მონასტრის საფასეს ვიდრე ათ ლიტრამდე, ისე რომ გასაჭირის

¹ εἰς τὸν δοξάριον — დ ი მ ი ტ რ ა კ ი ს განმარტებით (იხ. მისი ლექსიკონი, ტომი III, 2105) δοξάριος აღნიშნავს მონასტრის საჭურჭლის უფროსს εὐδοξάριον, εὐδοξάριος — ἔν τῶν μοναστηρίων, ὁ ἐπιμελητής τοῦ δοχείου («მონასტრებში, დოქია მზრუნველი»), ხოლო: «δοχεῖον... ἀποθήκη τροφίμων ἐν μοναστηρίῳ» («დოქია—სურსათის საწყობი მონასტერში»).

νῆς χρεῖαν ἀποπληροῦν, τὰ δὲ ὑπερπερισσεύσαντα τῶν δέκα λιτρῶν δότωσαν εἰς ἀγορὰν κτήματος καὶ τὸ κτῆμα προσκυρωσάτωσαν τῇ μονῇ.

Κεφάλαιον κζ'

5 Περὶ τοῦ μνημονεύεσθαι τοὺς τελευτήσαντας ἐν ταῖς ἀγlaίς λειτουργίαις καὶ ταῖς ἱερουργίαις μνημονεύεσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀδιαλείπτως εὐχαῖς

10 1. Καὶ ταύτην δὲ τὴν παραγγελίαν παραδίδωμι ὑμῖν, τοῖς πατράσι μου καὶ ἀδελφοῖς, μετὰ πάσης ἀσφαλείας καὶ | (A 269) βεβαιότητος πρὸς δὲ καὶ κατακρίσεως καὶ γράφομεν ἐτοιμίως, ἵνα διαπαντός ἀνυστερήτως τελέσητε τὸ μυστήριον τῆς θείας λειτουργίας αἰεὶ μνημονεύοντες συνήθως τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων, καθὼς ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν παρελάβομεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν χάριτι θεοῦ
15 διετηρήσαμεν ἐν πάσαις ταῖς ἀγlaίς ἐκκλησίαις, οὕτω καὶ ὑμεῖς φυλάξατε εὐπρεπῶς μετ' εὐδοκίας θεοῦ· δεῖ γὰρ πάντας τοὺς πιστοὺς ἀπαρσάλευτον διαφυλάττειν τὴν παροῦσαν ἐντολήν, μᾶλλον δὲ τοὺς μονάζοντας· διὰ τοῦτο γὰρ τοῦ ἀντικειμένου Σατὰν πᾶσα ἡ ἰσχὺς καταλύεται.

20 2. Καὶ ἐν τῇ εὐκτηρίῳ τοῦ ἀγλου βαπτιστοῦ ἱερέα τάσσουσιν, ἵνα αἰεὶ καὶ ἀνελλιπῶς ποιῆσῃ ἐν αὐτῷ τὴν μνήμην τῶν τελευτησάντων.

3. Ἐκτελείσθω καὶ μνήμη πάντων τῶν ἀδελφῶν δι' ἀγρυνίας καὶ ὀλονόχτου ψαλμῶδίας καὶ ἱεράς λειτουργίας | (A 270) γίας,

25 4. καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰ μετὰ πίστεως καὶ δῶρον προσφέρει τις ἕξωθεν μετ' εὐποιίας διὰ χρημάτων διακονῶν τῇ μονῇ ταύτῃ ἡμέραν παρ' ἡμέραν μνήμης ἕνεκεν εἴτε καιρὸν παρὰ καιρὸν διὰ τὸ μνημονεύεσθαι κοινῶς ὑπὲρ τῶν τοιούτων προσευχέσθωσαν ἔκτενῶς καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν παράδωσιν μνημονεύέτωσαν τῷ
30 μυστηρίῳ τῆς θείας ἱερουργίας.

1 ὑπὲρ περισσεύσαντα A, ὑπερπερισσεύματα B. 1 λίτρων A. 5 τοὺς A-6 λειτουργίαις A. 9 παραδίδωμοι A. 10 πάσης A. 10-11 βεβαιότητος A. 11 ἐτοιμίως A. 12 ἀνυστερήτως A. 12 τελέσηται A. 12 μυστήριον A. 12 λειτουργίας A. 15 διετηρήσαμεν A. 15 ἀγlaίς A. 16 πιστοὺς A. 17 διὰ φυλάττειν A.

დროს მონასტრის სახმარად შეივსოს, ხოლო ათ ლიტრაზე გადა-
მეტებული გაიცეს მამულის საყიდლად და ეს მამული მონასტ-
რისა იყოს.

თავი ოცდამეშვიდე

შესახებ იმისა, რომ მიცვალებულნი მოხსენებულ
იქმნენ წმინდა ჟამისწირვაში და სამღვდელთა
მსხვერპლშეწირვის დროს მოხსენებულ იქმნენ
სულნი მათნი დაუცხრომელი ღირსებით.

1. ამ ბრძანებასაც გადმოგცემთ თქვენ, მამანო და ძმანო ჩემ-
ნო, სრულის დამოწმებითა და სიმტკიცით, აგრეთვე *მოსალოდნელი* A 269
გაკიცხვით, და ვწერთ კიდევაც, რათა ყოველთვის დაუგვიანებ-
ლად ასრულებდეთ ღვთიური ჟამისწირვის საიდუმლოს და მუდამ
იხსენიებდეთ, ჩვეულებისამებრ, მიცვალებულთა სულებს, როგორც
ეს დასაბამიდან და იმთავითვე შემოღებული გვაქვს და აქამდე,
ღვთის მადლით, დაცული გვაქვს ყველა წმინდა ეკლესიაში; აავევ
თქვენც დაიცავით წესიერად, ღვთის მადლით; საჭიროა შეურყე-
ველად დაიცვას ეს ბრძანება ყველა მორწმუნემ, განსაკუთრებით
კი მონაზონებმა, ვინაიდან ამის საშუალებით ჩვენი მოწინააღმდეგე
ეშმაკის ყოველი ძალა ქარწყლდება.

2. აგრეთვე წმინდა ნათლისმცემლის ეკეტერში აწესებენ
მღვდელს, რათა იგი მუდამ და დაუცხრომლად მიცვალებულთა
ხსენებას აწარმოებდეს იქ.

3. აგრეთვე შესრულდეს ყველა ძმათა სახსენებელი ღამისთე-
ვითა, მთელი ღამის განმავლობაში ფსალმუნების გალობითა და A 270
წმინდა ჟამისწირვითა.

4. და არა მხოლოდ ეს, არამედ, თუ ვინმემ გარედან რწმე-
ნით შემოსწიროს ძღვენი და ქველმოქმედებით ემსახუროს ამ მო-
ნასტერს სახსრების გაღებით, ყოველდღიური მოსახსენებელის გუ-
ლისთვის, ან წლითი-წლად მოხსენების გულისთვის საერთოდ, ამათ
ულოცონ ხელაპყრობით და ჩვენი დავალების მიხედვით მოიხსე-
ნიონ ღვთიური მღვდელმსახურების საიდუმლოში.

17 παρῶσαν A. 17-18 τοὺς μοιράζοντας Petit, τοὺς μοιράζουσι
AB. 18 ἰσχὺς A, ἰσχυὰ B, ἰσχυότης Petit. 20 βαπτιστὸν A. 21 ἀνελλει-
πῆς B. 21 ποιήσει A. 26 πρὸς φέξει τις A. 26 ἐπιποιῆς A. 26 διακοινῶν A.
27 ἐνεκεν A. 28 προσέχρησθῶσαν A. 30 μυστηρίῳ Petit, μυστηρίῳ AB.

5. Καὶ ταῦτα πάντα διατηρεῖτωσαν ἀνελλιπῶς κατὰ τὴν ἡμετέραν παραγγελίαν πάντες οἱ ἐσόμενοι μεθ' ἡμᾶς μέχρι τέλους τῶν αἰώνων.

Κεφάλαιον κγ'

5 Περὶ γερόντων καὶ ἀσθενείαις κινδυνευόντων,
ὅπως δεῖ τοὺτους περιποιήσασθαι καὶ
ἀναπαῦσαι καλῶς

1. Οἱ οὖν παντελῶς ταλαιπωρήσαντες τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες, γήρα ἢ ἀσθενεία ἢ ἐτέρῳ πάθει τινὶ προσκακοπαθούντες, ὀφείλουσι περισσοτέρως προνοεῖσθαι καὶ ἐπιμελεῖσθαι (A 571) λεισθαι καὶ παραμυθίας τυχεῖν· καὶ αὐτοὶ δὲ ὀφείλουσιν ὑπομένειν τῇ θλίψει καὶ μὴ ἐκκακεῖν ἢ καταγογγύζειν, ὅτι αὐτοὶ τε καὶ οἱ διακονοῦντες κατὰ κοινοῦ λήφονται τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· τοῦτο γάρ ἐστι θέλημα θεοῦ, πρὸς τοὺς συνδούλους εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ χρηστότητα ἐνδείξασθαι.

15 2. Πλὴν οὐ μόνον τοῦτο ἄξιον τῷ προϋσταμένῳ ἐνδείξασθαι καὶ ποιεῖν εἰς πρόνοιαν τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν τούτων ἐπιμελεῖσθαι ἐν λόγῳ διδασκαλίας, οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ λόγοις κατὰ τὸν ἱατρικὸν νόμον ἰᾶσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

20 3. Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐν ᾧ χαίρομεν, περὶ οὗ ἅπαν ἔργον καὶ λόγος γίνεται· οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλο τι εὐαρεστότερον τῷ θεῷ τοῦ τοὺς ἀκολάστους σφρονίσαι καὶ τοὺς μεθύοντας ἐγκρατεῖς ἀπεργάσασθαι, τοὺς θυμῶδεις πράους καὶ μακροθύμους, τοὺς ἀλαζόνας τε (A 272) πεινώφρονας.

25 4. Τοῦτο γάρ ἐστι πρώτη σοφία, τοῦτο εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα θεοῦ (κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ) ἐκείνου τοῦ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαβόντος καὶ νόσους βαστάσαντος, καὶ τί ἄλλο ἢ στόμα θεοῦ ὁ τοιοῦτος ἔσται; καθὼς δὲ προφήτης λέγει*, ὅτι ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀτίμου στόμα μου κληθήσεται, καὶ τὴν εἰκόνα ἀνάξει εἰς τὸ κατ' εἰκόνα πρὸς τὸ τοῦ ταύτης πρωτοτύπου ὁμοίωμα.

* Jer. 15, 19:

1 διὰ τηρήτωσαν A. 1 ἀνελλιπῶς A, ἀνελλειπῶς B. 1-2 ἡμετέραν A. 2 ἐσόμενοι A. 2 μέχρι A. 3 αἰώνων A. 5 κινδυνευόντων A. 8 ταλαιπωροῦντες A. 9 ἐτέρῳ A. 9 πάθει A. 9-10 πρὸς κακοπαθούντες A. 10 ὀφείλουσι A. 10 περισσοτέρως A. 10-11 ἐπιμελεῖσθαι A. 11 παραμυθίας A. 12 καταγογγύ-

5. და ეს ყველაფერი უნდა დაიცვას დაუცხრომელად თანახმად ჩვენი ბრძანებისა ყველამ, ვინც ჩვენ შემდეგ იქნება ვიდრე დასასრულამდე საუკუნისა.

თავი ოცდამეცხვი

შესახებ მოხუცთა და სენით შეპყრობილთა,
თუ როგორ უნდა მოუარონ იმათ და
კარგად მოასვენონ

1. თუ ძმათაგან რომელიმე გაჭირებაში ჩავარდებიან და სიძნელებში, ან სიბერით ან ავადმყოფობით ან სხვა რამ სატკივართ დაუძღურდებიან, საჭიროა უმეტესად მათზე ფიქრი და ზრუნვა და ნუგეშისცემა; ხოლო მათაც მართებთ აიტანონ უბედურება და არ მიეცნენ დრტვინვასა და ჩივილს, რათა მათაც და საერთო მომვლელებმაც მიიღონ სასყიდელი სამართლიანი მსაჯულისაგან, ჩვენი ქრისტე-ღმერთისაგან; ღვთის სურვილია გამოიჩინონ მოყვასთა მიმართ კეთილისყოფა, სიყვარული და სიტკბოება. A 271

2. მაგრამ არა მხოლოდ ის შეეფერება წინამძღვარს, რომ გამოიჩინოს ზრუნვა ხორცისათვის, არამედ მან უნდა იზრუნოს მათი სულისთვისაც მოძღვრების სახით, და არა მარტო ეს, არამედ საექიმო წესის მსგავსად სიტყვების მეშვეობით ჰკურნოს მათი სული.

3. ჩვენი სასიხარულო სწორედ ესაა, რომლის შესახებ ვიღწვით საქმით და სიტყვით; ამაზე უფრო სასიამოვნო ღმერთისათვის სხვა არაფერია: აღვირახსნილნი მოათვინიერო, მემთვრალენი თავშეკავებულად მოაქციო, მრისხანენი მოწყალე და სულგრძელი გახადო, ხოლო მკვებარებს თავმდაბლობა ასწავლო.

4. სწორედ ეს არის პირველი სიბრძნე, ეს არის ხატი და მსგავსება ღმერთისა (ადამიანის ძალ-ღონის კვალობაზე), რომელმაც იკისრა ჩვენი უძღურებანი და სნეულებანი აღგავა, და რა იქნება ეს, თუ არა პირი ღვთისა? როგორც იტყვის წინასწარმეტყველი: ვინც გამოიყვანს პატიოსანს უპატიოებისაგან, ეწოდოს მას ჩემი პირი, და ის აიყვანს ხატს მისი პირველსახის მსგავსებამდე. A 272

γύσειν Petit, καταγογγύσους AB. 12 αὐτοῖς τὲ A. 12-13 διακοσῶντες A. 14 ἔστιν A. 16 ἄξιον A. 18 ἐπειμελεῖσθαι A. 18 μῆν A. 19 ἰατρικόν A. 19 ἰᾶσθαι A. 20 χαίρωμεν A. 20 οὐ A. 20 ἅπαν A. 21-22 τοῦ τοῦ A, τοῦ τοῦ B. 25 ἔστι A. 25 τοῦτο Petit, τοῦτο AB. 25 εἰκῶν A. 27 ὁσους A, τὰς ὁσους B. 28 τίμιον A. 30 προτοτύπου A.

Κεφάλαιον κθ'

Περὶ τῶν τριῶν παρ' ἐμοῦ κτισθέντων
κλιμάκων τῶν κληθεισῶν παρ' ἡμῶν
ξενοδοχείων οὕτως ἐτυπώσαμεν

- 5 1. Κάτωθεν δὲ τοῦ χωρίου τοῦ ὀνομαζομένου Στενιμάχου ἐπά-
νωθεν τῶν δύο ὁδῶν ἐκτίσθη ἐν ξενοδοχείῳ. Διατάσσομαι οὖν καὶ
διορίζομαι ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ῥηθέντος χωρίου τοῦ Στενιμάχου
δοῦναι ἐκεῖτε λόγῳ τῶν ὁδοιπόρων καὶ τῶν πενήτων ἐκάστη ἡμέρα,
ἣν ἐποίησεν ὁ θεός, σίτου μωδίους δύο καὶ οἴνου μέτρα | (A 273)
10 δύο καὶ λόγῳ προσφαγείου ἢ ἐψητοῦ, εἴ τι παράσχη ἢ τοῦ θεοῦ
ἀγαθότης, οἶον ἐκ σπερμάτων καὶ λαχάνων. Ἐτύπωσα δὲ καὶ ὑδρό-
μυλον ἐκ τῶν δεσποτικῶν μυλώνων τῶν ὄντων ἐν τῷ Στενιμάχῳ,
ἵνα ἀλήθῃ τὸ τούτου ἄλεσμα, καὶ πάροικον ἕνα ἐκ τοῦ τοιοῦτου
χωρίου ἀπὸ πάσης ὑπηρεσίας τε καὶ δουλείας, αἷς τὸ ὄλον τοιοῦτον
15 χωρίον ὑπόκειται, ἐλεύθερον εἶναι διωρισάμενην καὶ μόνῃ ὑποκεῖσθαι
τῇ τοιοῦτου ξενοδοχείου ὑπηρεσίᾳ, οἷον ξυλοφορεῖν ἐν αὐτῷ καὶ
ὑδροφορεῖν καὶ πᾶσαν δουλείαν τοῖς ξενοδοχείοις ἀρμόζουσαν ἐκτε-
λεῖν, δι' οὗ διανεμεται καὶ ἡ τοιαύτη παροχὴ εἰς τοὺς πένητας καὶ
20 τοὺς ὁδοιπόρους. Γενέσθωσαν οὖν ἐν καθαρᾷ γνώμῃ καὶ φόβῳ θεοῦ
καὶ διανεμέτω ἀνυποκρίτως τὴν τοιαύτην παροχὴν τῶν χρεῶν καὶ
λαμβανέτω μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ τῆς μονῆς τὴν λαγ-
χάνουσαν αὐτῷ ῥόγαν ὡς εἰς ἀπὸ τῆς τρίτης τάξεως ἀδελφός.

2. | (A 274) Καὶ τεθήτωσαν κράββατοι ἐν τῷ ξενοδοχείῳ
τούτῳ πολλοὶ καὶ φοῦργος ἔστω καὶ κλίβανος ἐν αὐτῷ, θερμοὶ ἄμφω,
25 ἵν' ὅταν ἔλθῃ ἐν ταῖς χειμεριναῖς ἡμέραις ὁ ξένος, ἐν τῷ τοιοῦτῳ
ξενοδοχείῳ θερμαίνηται τε καὶ στεγανώνηται καὶ ἀναπαύηται.

3. Καὶ εἰ κινδυνεύει νόσῳ τινὶ τις τῶν ἐκεῖσε παραγενομένων
ὁδοιπόρων καὶ φίλων, πρέπει τὸν τοιοῦτον ἀναπαῦσαι ἡμέρας τρεῖς
μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας παραπέμψαι τοῦτον. Εἰ δέ γε πάνυ
30 εἰς ἀδυναμίαν τις κατακτῆσει καὶ οὐ δύναται ὁδοιπορεῖν, δεῖ τὸν
τοιοῦτον ἕως τότε κρατεῖν καὶ ἀναπαῦσαι, ἕως οὗ τελείως ὑγιανεῖ.

4 ξενοδοχεῖ B. 4 οὕτως AB, ὅπως Petit. 6 ἐν A. 8 ἐκεῖσαι A.
8 ὁδοιπόρων A. 9 δύο A. 10 προσφαγίου A. 10 τι|τη A. 10 παρῖσχει A.
12 στενιμάχῳ A. 13 ἕνα A. 13 τοιοῦτου A. 14 ὑπηρεσίας ἢ 3. 3 α β., ἐπιχειρίας
AB. 14 ὄλον A. 17 ἀρμόζουσαν A. 20 ἀνυποκρίτως A. 20 τοιαύτην A.
22 εἰς A. 23 ξενοδοχίῳ A. 24 φοῦργος A. 25 ἵνα ὅταν B. 26 ξενοδοχίῳ A.

თავი ოცდამეცხრე

შესახებ ჩემ მიერ აშენებული სამი სადგომისა,
რომელთაც ჩვენ მიერ ეწოდება ქსენოდოხიონი,
ასე დავაწესეთ

1. ეგრეთწოდებულ სოფელ სტენიმახის ქვემოთ, ორი გზის შესაყარის ზემოთ აშენებულია ერთი სასტუმრო¹. ჩვენ ვაწესებთ და განვსაზღვრავთ შემდეგს: სსენებული სოფლის სტენიმახის შემოსავლიდან მიეცეს მგზავრთათვის და ღარიბთათვის ყოველდღე, რომელიც კი ღმერთს შეუქმნია, ორი მოდი დიკა და ორი მეტრო A 273 ღვინო; და საჭამადის ან წვნიანის სახით, თუ ღვთის სიკეთეს რამე მოუცია, — ცერცვთაგან და მხალთაგან. დავაწესე აგრეთვე წყლის წისქვილი საბატონო წისქვილთაგან, სტენიმახში რომ არის, რათა დაფქვას საფქვავი, და ერთი გლეხი ამ სოფლიდან, თავისუფალი ყველა იმ სამსახურებელისაგან და სამუშაოსაგან, რომლებითაც მთელი ეს სოფელია დატვირთული, ჩვენ განვსაზღვრეთ, რომ ის მარტო ამ სასტუმროს სამსახურში იყოს, მაგალითად შეშა მოჰკონდეს, წყალს უზიდავდეს და ყოველგვარ საჭირო სამსახურს უსრულებდეს სასტუმროებს; მისი ხელითვე უნაწილდებოდეს გლახაკებსა და მგზავრებს ეს საზრდო. ის უნდა იყოს აღჭურვილი წმინდა გონებით და ღვთის მოშიშობით, და მიუდგომლად უნდა უყოფდეს საჭირო საზრდოს, და მონასტრის სხვა ძმებთან ერთად უნდა იღებდეს მისთვის განკუთვნილ როქს, როგორც ერთი მესამისა დასისაგანი.

2. და იღვას სარეცელები ამ სასტუმროში ბლომად, და იყოს A 274 იქ ფურნე და თორნე, ორივე გახურებული, რათა, როდესაც ზამთრის დღეებში მოვა სტუმარი, ამ სასტუმროში ის გათბეს, გაშრეს და მოისვენოს.

3. და თუ იქ მოსულ მგზავრთაგან და მეგობართაგან (ე. ი. სტუმართაგან) ვინმეს რამე ავადმყოფობა შეემთხვეს, ასეთი სამი დღის განმავლობაში უნდა მოასვენო; ხოლო სამი დღის შემდეგ გააგზავნო ის. და თუ ვინმე მთლად დაუძლურდეს და ვერ შეძლოს მგზავრობა, ასეთი მანამდე უნდა დააკავო და მოასვენო, სანამ საბოლოოდ გამომთელდებოდეს.

¹ სასტუმრო — ξενδοχείον. ქართულ ტექსტში სწერია: «ქსენადოში», ხოლო ამ თავის სათაურშია: «ქსენადოშთათჳს, რომელ არიან უცხოთ სადგურნი».

4. Δεῖ δὲ οἰκοδομησαὶ πλησίον τοῦ ξενοδοχείου ἐπὶ τῇ βουνῷ πύργον τινά, καὶ εἰ συμβῆ τις ἐκεῖσε φόβος, ἐν τῷ πύργῳ φυλάττειν, ὅπως εἰ ἔλθῃ τις τῶν βιαίων, οὐ φθάσῃ ἢ χεῖρ αὐτοῦ.

5. Καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον (A 275) τὸ λεγόμενον Μαρμαρίον, ὃ ἐστὶ πλησίον τῆς γεφύρας, καὶ τὸ ἕτερον ξενοδοχεῖον, ὃ ἐστὶ παρὰ τὴν θάλασσαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἅτινα δύο ξενοδοχεῖα ᾠκοδομήσαμεν καὶ ἐτυπώσαμεν ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας τοῦ μακαρίτου ἀταδέλφου μου, ὁμοίως τεθήτωσαν εἰς διακοινίαν τῶν ὁδοιπόρων τε καὶ πενήτων ἐκλεκτοὶ τινες καὶ μονάζοντες
10 εἰς ἐν τῷ ἐνὶ καὶ ἕτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ, καὶ λαμβανέτωσαν καὶ αὐτοὶ ῥόγας, καθὼς περ καὶ ὁ Στενιμαχίτης.

6. Δοθήτωσαν δὲ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Μαρμαρίου ἀπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ χωρίου Σραβικίου ἐκάστη ἡμέρᾳ σίτου μόδιος εἰς καὶ οἴνου μέτρον ἓν, καὶ ἐλευθερωθῆτω πάροικος ὥστε καὶ τὸ ἄλεσμα
15 ἀλήθῃ καὶ το ξύλον ἀγάγῃ καὶ ἄλλην πᾶσαν ὀφειλομένην ὑπηρεσίαν τοῦ τοιοῦτου ξενοδοχείου πληροῖ.

7. Ὅμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ ἁγίου Νικολάου δοθήτω ἀπὸ τῆς προσόδου τοῦ χωρίου Πριλόγγου ἐκάστη ἡμέρα σίτου μόδιος εἰς καὶ οἴνου μέτρον ἓν καὶ λόγῳ μαγειρεύματος εἴ
20 τι ἂν τύχῃ καὶ οἰκονομήσῃ ἢ θεία πρόνοια, καὶν τε ὄσπρια καὶν τε λάχανα, καὶ πάροικος πάλιν ἐκεῖθεν ἐλευθερωθῆῃ λόγῳ ἀλέσματος καὶ τοῦ ξυλοφορεῖν καὶ ὑδροφορεῖν καὶ τὰς λοιπὰς ὑπηρεσίας τοῦ ξενοδοχείου ἀποτελεῖν.

8. Ἐξορκίζω δὲ τοὺς μετ' ἡμᾶς τῆς ἁγίας μονῆς ταύτης καθηγουμενεύοντας, μηδέποτε τὰ τοιαῦτα ξενοδοχεῖα τῶν ἐν αὐτοῖς τυπωμένων χρειῶν ὑφίστασθαι στέρησιν τὴν οἰκονομίαν ἢ καθόλου, καὶ πιστεύω τῇ ἀγαθότητι τοῦ θεοῦ καὶ τῇ πρεσβείᾳ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἵνα εἰ καὶ μὴ ἐνεκὲν τινος ἄλλου διὰ μόνα τὰ τοιαῦτα ξενοδοχεῖα τὰ τυπωθέντα καὶ νομοθετηθέντα ἅπαντα σὺν διατηρη-
30 θῶσιν αἰεὶ εἰς τὸ ἐξῆς πάντοτε ἀπὸ πάσης βλάβης τε καὶ ὀχλήσεως.

1 ξενοδοχείου A. 2 τινᾶ A. 2 εἰ ἢ B. 2 τίς A. 4 μαρμαρίον A. 5 ἐστιν A. 5 ἕτερον A. 5 ἐστὶν A. 6 ἁγίου A. 6 ἅτινα A. 7 ψυχικῆς A. 8 τεθήτωσαν Petit, τεθήτω AB. 9 ὁδοιπόρων A. 6 τέ A. 9 ἐκλεκτοὶ τινες A. 10 ἐνὶ A. 10 ἕτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ. 11 ῥόγας A, ῥόγαν B. 13 Σραβικίου Petit, σραβικίου AB (ἰσχυρῶς: ὁδοιπόρων). 15 ὀφειλομένην A.

4. საჭიროა აიგოს სასტუმროს მახლობლად ბორცვზე ერთი კოშკი, და თუ რაიმე შიშინანობა იქნება იქ, კოშკში იქნეს შენახული სახმარი, რათა თუ ვინმე მიმძღვარებელთაგანი მოვიდა, ხელი არ მიუწვდეს.

5. ხოლო სასტუმრო ეგრეთწოდებული მარმარისა, რომელიც A 275 ხიდის მახლობლად არის, და მეორე სასტუმროც, რომელიც ზღვის ნაპირას არის და წმინდა ნიკოლოზის ჩვენს მონასტერთან, — ორივე ეს სასტუმრო ავაშენეთ და დავაფუძნეთ ჩემი ნეტარი ღვიძლი ძმის სულის საცხონებლად, — აქაც აგრეთვე მგზავრთა და გლახაკთა მომსახურებისათვის დაყენებულ იქნენ გამორჩეული მონაზონები, ერთი ერთში და მეორე მეორეში, და იმათაც მიიღონ როქი, როგორც სტენიმახელი ღებულობს.

6. მიეცეს მარმარის სასტუმროს სოფელ ზრავიკის შემოსავალიდან ყოველდღე ერთი მოდი დიკა და ერთი მეტრო ღვინო, ერთი გლეხი გაუთავისუფლონ, რომ საფქვავე დაფქვას და შეშა მოზიდოს, და სხვა ყველა საჭირო სამსახური შეუსრულოს ამ სასტუმროს.

7. აგრეთვე წმინდა ნიკოლოზის სასტუმროსაც მიეცეს სოფელ პრილონგის შემოსავალიდან ყოველდღე ერთი მოდი დიკა და ერთი მეტრო ღვინო და საჭამადის სახით, თუ კი რამე მოამარაგა ღვთის განგებამ, ცერცვი და მხალი; და კვლავ ერთი იქაური გლეხი განთავისუფლდეს საფქვავისათვის, შეშის მოსაზიდავად და წყლის მოსატანად, აგრეთვე სასტუმროს დან არჩენი დავალებების შესასრულებლად. A 276

8. ხოლო ვაფიცებ იმათ, ვინც ჩვენ შემდეგ ამ მონასტრის წინამძღვრებად იქნებიან, ნურასოდეს ნუ დააკლებენ ამ სასტუმროებს მათთვის დაწესებულ სახმართაგან, ნურც ნაწილობრივ, ნურც მთლიანად, და მე მრწამს ღვთის სიკეთე და მისი წმინდანების მოციქულობა, რომ თუ სხვა რამის გულისთვის არა, მარტო ამ სასტუმროებისათვის დაწესებული და დაკანონებული ყველაფერი უვნებლად იქნეს დაცული სამუდამოდ ყოველგვარი ზარალისა და სიმძიმისაგან.

16 τοιστους A. 17 ακολάου A. 18 ἐκάστη A. 19 μόδιος A. 19 ξη A. 20 οἰκονομική B, οἰκοδομική A. 20 κὰν A. 20 κὰν A. 21 πάλιν A. 24 ἀγίας A. 25 μὴ δέποτε A. 26 σπέρησιν A. 26 οἶαν οὖν A. 28 ἐπέχειν A. 28 ἐπέχειν τῶς A. 28 τοιαῦτα A. 29 ξεροδοχεῖα A. 29 ἅπαντα A. 30 τὲ A.

9. (A 277) Εἰ δὲ πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ ἀφθονώτερον ἀξιοθεύεται θεία προνοία ἢ πρόσδοδος τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, καὶ τῆς ξενοδοχίας ὁ τρόπος ὡσαύτως ἀξιοθεύεται πρὸς τὸ κάλλιστον καὶ ὑπέρτερον. Εἰ δ' οὖν αὐταὶ αἱ παρ' ἡμῶν τεθεῖται ἐν αὐτοῖς τοῖς ξενοδοχείοις χρεῖαι ἔστωσαν ἀδιάλειπτοι καὶ ἀνυποκράτητοι, μᾶλλον δὲ ἀπαρασάλευτοί τε καὶ πάγιοι.

10. Εἰ δὲ βουλευθῆ τις τῶν μεθ' ἡμᾶς ἀπειργεῖν ἢ περικόπτειν τὴν τοιαύτην τυπωθεῖσαν παρ' ἡμῶν ξαναγωγίαν, εἰς μεγάλην ἀμαρτίαν λογισθήσεται αὐτῷ τοῦτο καὶ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ἔσται ἔνοχος.

Κεφάλαιον λ'

Περὶ τοῦ τεθέντος παρ' ἑμοῦ πρώτου
καθηγουμένου τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς ἧτοι
Γρηγορίου μοναχοῦ μετὰ θάνατον μνημοσύνου

15 1. Ὁ ἀρχῆθεν παρ' ἡμῶν προσπαθούμενος μοναχὸς οὗτος διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς πίστιν αὐτοῦ καὶ θερμὴν δούλωσιν καὶ ἐκ' (A 278) τενηῦ ὑπὲρ ἡμῶν εὐχῆν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσταχθεῖσαν αὐτῷ παρ' ἡμῶν σὺν θεῷ οἰκοδομὴν καὶ σύστασιν τῆς διαφόρως μνημονευθείσης τῆς εὐαγοῦς ταύτης καθ' ἡμᾶς μονῆς ἐπιτηδεύσας πληρῶσαι περισσοτέρας παρ' ἡμῶν ἀγάπης τε καὶ προσπαθείας τετύχηκεν.

25 2. Καὶ διὰ τοῦτο κατοικτειρήσαντες τουτοὶ διόρισάμεθα καὶ μετὰ πόμπην τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς λαμπρᾶς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γίνεσθαι, καὶ παραγγέλλω τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀδελφοῖς τοῦτο ποιῆσαι καὶ παραμυθεῖσθαι τοὺς ἀδελφοὺς πᾶσι τοῖς ἐδωδίμοις τε καὶ ποτοῖς καὶ διανέμειν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καθ' ἑκάστην μνήμην αὐτοῦ νομίματα ἕξ· κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς τελευταίας αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταύτην τὴν τρίτην πρὸς δὲ καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν καὶ τὴν ἐνιαύσιον, καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται περὶ | (A 279) τοῦ ἡγουμένου, οὕτω
30 τελέτωσαν.

3. Εἰ καὶ ὁ δηλωθεὶς καθηγούμενος φυλάσσει πάντα τὰ ἐν τῷ παρόντι μου τυπικῶ ἀναγεγραμμένα σφρα καὶ ἀπαράθραυστα καὶ οὐ

2 πρόνοια Α. 2-3 ξενοδοχείας Α. 3 κάλλιστον Α. 5 ἀδιάλειπ[τ]οι Α. 5 ἀνυποκράτητοι Α. 6 πάγιοι Α. 7 εἰς Α. 8 τυπωθεῖσαν Α. 8 ξαναγωγίαν Α. 13 ἧτοι Α. 16 πίστιν Α. 16 δούλωσιν Α. 17 προσταχθῆσαν Α. 18 σύστασιν Α.

9. თუ ღვთის განგებით უფრო ძლიერად და უფრო უხვად A 277
გაიზარდება ამ ჩვენი მონასტრის შემოსავალი, გაიზარდოს აგრეთვე
სასტუმროს მომარაგებაც უკეთესობამდის. ხოლო თუ არა, ეს ჩვენ
მიერ სასტუმროთათვის დაწესებული სახმარნი იყოს მუდმივი და
მტკიცე, უფრო ურყევი და მედგარი.

10. თუ ვინმე ჩვენ შემდეგ მონღომებს შეარყიოს ან შეკვე-
ცოს ეს ჩვენ მიერ დადგენილი სტუმართმოყვარეობის წესი, ეს
ჩაეთვალოს მას დიდ შეცოდებად და იყოს ჩვენი ცოდვების მზიდ-
ველი.

თავი ოცდამათე

შესახებ ჩვენი მონასტრის ჩემ მიერ დადგინებული
პირველი წინამძღვრის, ესე იგი გრიგოლ მონაზონის
სახსენებელისა სიკვდილის შემდეგ

1. აღრიდანვე შეგვიყვარდა ჩვენ ეს მონაზონი მისი ჩვენდამი A 278
რწმენისა და გულთბილი სამსახურის გამო, და რომ ჩვენთვის
ლოცვას წარმართავდა, უფრო კი იმის გამო, რომ ის სათანადოდ
ასრულებდა ჩვენ მიერ მასზე დაკისრებულ საღვთო მშენებლობას
და ამ ჩვენი კეთილად ხსენებული და პატიოსანი მონასტრის მოვ-
ლას; ამიტომ მას შეხვდა ჩვენი განსაკუთრებული სიყვარული და
თანალმობა.

2. და ამიტომ ჩვენ, უაღრეს მწუხარებაში მყოფმა, დავაწე-
სეთ მისი სიკვდილის შემდეგ, რომ მისი ხსენება იყოს წმინდა
გრიგოლ ღვთისმეტყველის ბრწყინვალე დღესასწაულის დღეს, და
ვუბრძანებ მღვდლებსა და ძმებს შეასრულონ ეს, და რომ ძმები
დაასაჩუქრონ ყოველგვარი საჭმელებითა და სასმელებით, და ქრის-
ტეს-მიერს ძმებს დაურიგონ ყოველთვის მისი ხსენების დღეს ექვსი
დრაჰკანი; ხოლო მისი გარდაცვალების დღეს და ამის შემდეგ
მესამე დღეს, აგრეთვე ორმოცზე და წლისთავზე, როგორც ზემოთ
ითქვა წინამძღვრის შესახებ, იმნაირადვე შესრულდეს.

A 279

3. თუ ხსენებული წინამძღვარი დაიცავს ყველაფერს, რაც
წინამდებარე ტიპიკონშია ჩამოწერილი, ხელუხლებლად და გაუტე-

18-19 *μνημονεσθῆσως* A. 19 *ἐπίτηδῆσως* A. 20 *τετάρτης* A. 21 *κατοικτηρή-
σαντες* B. 23 *ἀγίου γρηγορίου* A. 24 *λεγεῖσθ* A. 25 *τὸ* A. 25-26 *διὰ τὸ μῆσιν* A.
26 *καμειάστων* A. 27 *ἕξ* A. 29 *καμῶς* A.

προσκατάλυσιν μεγάλου ἢ μικροῦ εἵδους τῆς μονῆς ἡμῶν εὐρεθήσεται· εἰ γὰρ τοιοῦτος ἢ ζῶν ἢ μετὰ πότμον εὐρεθῆ, ἀντὶ τοῦ μνημονεύεσθαι κατάρως ἔσεται κοιωνὸς καὶ ἀλλότριος αὐτῆς τε τῆς ἱερᾶς ἡμῶν μονῆς καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ἀδελφότητος.

5

Κεφάλαιον λα'

Περὶ τῶν νεογνῶν παιδῶν, ἐν οἷς ὀφείλουσιν
διάγειν καὶ ἀνατρέφεσθαι καὶ τὰ ἱερά
γράμματα ἐκπαιδεύεσθαι

1. Διορίσθησαν τὰ τοιαῦτα μερικάκια παρ' ἡμῶν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Νικολάου τὸ πλησίον τοῦ κάστρου ὄν, μένειν τε καὶ διατρέφεσθαι καὶ μαθητεύεσθαι, ἐν ᾧ καὶ γηραιὸν τινα τῶν ἱερέων ἀρετῆς τε καὶ γνώσεως ἔμπλεων ἐπιστάτην [(A 280) αὐτῶν καὶ διδάσκειν αὐτοὺς τὰ ἱερά γράμματα, πρὸς δὲ καὶ ἱεουργεῖν ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου· λαμβανέτω δὲ ὁ τοιοῦτος τὴν τε βόγαν καὶ πάσαν τὴν χρεῖαν αὐτοῦ ἀνελλιπῶς κατὰ τοὺς ἐν τῇ
15 μεγάλῃ μονῇ ἀδελφοῦς τοῦ ἑαυτοῦ τάγματος.

2. Ἐκτελείτω δὲ τὴν θείαν μυσταγωγίαν ὁ τοιοῦτος ἐκάστη ἑβδομάδι ἡμέρας τρεῖς, ὧν ἐν τῇ μιᾷ ἡμέρᾳ μνημονεύεσθαι ὁ μακαρίτης πατήρ ἡμῶν ὁ Πακουριάνος ἐν τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ὁ αὐτάδελφος αὐτοῦ ὁ Χοσριάνης καὶ ἐν τῇ τρίτῃ ὁ ταύτου υἱὸς καὶ ἐξάδελφός μου ὁ Πακουριάνος.

3. Τετύπεται δὲ παρ' ἡμῶν δοθῆναι, ἀπὸ τῆς μεγάλης μονῆς εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον θυμίαμα, ἔλαιον καὶ κηροὶ πρὸς δὲ καὶ προσφοραὶ καὶ ἀπαρχαὶ ἀπερικόπως τὰ ἀρκοῦντα ἐν ταῖς ὁηλωθείσαις ἱεουργίαις.
25

4. Μαθητευθήτωσαν δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων παιδῶν [(A 281) δὴν παρὰ τῷ ὁηλωθέντι γηραιῷ ἱερεὶ παῖδες τὸν ἀριθμὸν ἕξ, λαμβάνοντες ἀπὸ τῆς μεγάλης μονῆς τὰς διατροφὰς αὐτῶν καὶ τὰ παντῶν

1 μικροῦ A. 1-2 εὐρεθήσεται A. 2 εὐρεθῆ A. 3 ἀλλότριος A. 3 τὸ A. 4 αὐτῆ A. 6 ὀφείλουσιν A. 7 διάγειν A. 9 διορίσθησαν A. 9 τοιαῦτα μερικάκια A. 9-10 μοναστήριον A. 10 ἁγίου A. 10 τὸ A. 11 τινὰ A. 12 τὸ A. 12 ἔμπλεων A. 12 ἐπίστατιν A. 13 ἐν < B. 14 νικολάου A. 15 ἀνελλιπῶς B. 16 ἀδελφοῦς A. 17 μυσταγωγίαν A. 17 ἐκάστη A. 18 ἐβδομάδι A. 18 μνη-

ხელად, და არა მათსრებელი იქნება, მეტად თუ ნაკლებად, ჩვენი მონასტრისა, იყოს კურთხეული; ხოლო თუ იგი ასეთი აღმოჩნდება ან სიცოცხლეშივე, ან სიკვდილის შემდეგ, ნაცვლად სახსენებელისა წყეულიც იყოს საერთოდ და უცხო იყოს როგორც ჩვენი წმინდა მონასტრისათვის, ისე მისი ძმობისათვის.

თავი ოცდამეთერთმეტე

შესახებ ნორჩი ჭაბუკებისა, რა წრეში უნდა ტრიალებდნენ და იზრდებოდნენ და როგორ უნდა სწავლობდნენ საღმრთო წიგნს

1. ასეთი მოყმენი განწესებული არიან წმინდა ნიკოლოზის მონასტერში, ციხის მახლობლად რომ არის, იქ უნდა იყვნენ, იქ იზრდებოდნენ და სწავლობდნენ; ხუცესთაგან ერთი მოხუცებული, სიკეთითა და ცოდნით აღსავსე, მათ ზედამდგომლად იყოს, ასწავ- A 280
ლიდეს მათ საღმრთო წიგნს, აგრეთვე მღვდელმსახურებას წმინდა ნიკოლოზის ყოვლად პატიოსან ტაძარში. ასეთი *იუცესი* უნდა ღებულობდეს როქსა და მთელ თავის სახმარს უკლებლივ მსგავსად დიდი მონასტრის იმ ძმებისა, რომლებიც მისი დასისანი არიან.

2. ეს უნდა ასრულებდეს ღვთიურ საიდუმლოს თითოეულ კვირაში სამ დღეს, რომელთაგან ერთ დღეს უნდა მოიხსენიებოდეს ნეტარი მამა ჩვენი ბაკურიანი წმინდა ჟამისწირვაში, ხოლო მეორე დღეს — მისი ღვიძლი ძმა ხუასროვანი; მესამე დღეს კი ამისი შვილი და ჩემი ბიძაშვილი ბაკურიანი.

3. დაწესდა ჩვენ მიერ, რომ ეძლეოდეს დიდი მონასტრიდან წმინდა ნიკოლოზის მონასტერს საკმეველი, ზეთი და სანთლები, გარდა ამისა სეფისკვერი და ზედაშე განუწყვეტლივ, რაძდენიც კი საკმარისი იქნება ხსენებულ მღვდელმსახურებისათვის.

4. ხსენებულ ყრმათაგან უნდა ისწავლოს იმ მოხუცებულ A 281
მღვდელთან ექვსმა ბავშვმა, და ისინი უნდა იღებდნენ დიდი მონასტრიდან თავიანთ საზრდოს და ყოველგვარ სამოსელს, როგორც

μονεῦται AB, μνημονεῦσθαι Petit. 19 πακουριάνος B. 19 δὲ A, < B, 20 Χοσριάνης A, Χοσριάνες B, ხუასროვანისათჳს Q. 21 πακουριάνος A (აგრეთვე 19). 23 ἄγιον νικόλαον A. 23 ἔλεον B. 23 κηροί A, κηρίον B. 24 προσφορὰν A. 24 ἀπαρχή A. 27 τῶν ἀδελφῶν A. 28 δὲ τροφὰς A. 28 παντοία A.

ἐνδύματα κατὰ τὸ ἀρμόδιον, καὶ ἔστωσαν ἐκεῖσε, ἕως οὗ τελείως μάθωσι καὶ φθάσωσιν εἰς τάξιν ἱερατείας.

5 5. Τηνικαυτὰ δέ, ὅτε καὶ τὰς γενειάδας αὐτῶν φύσωσιν, οἱ ἀρμόζοντες ἐλθεῖν εἰς βαθμὸν ἱεροσύνης, οὗτοι κατὰ τὸν νόμον ταχ-
θήτωσαν ἐν τῇ μονῇ τοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερέων ἱεουργεῖν, κἂν
μὴ ἐλλιπὴς ἦ ὁ τῶν ἱερέων ὠρισμένος χορός. Λαμβανέτωσαν δὲ
ἀνελλιπῶς πάντα εἴ τι καὶ ὅσα οἱ πρῶτοι ἱεουργοῦντες λαμβά-
νουσιν.

10 6. Οἱ δὲ μὴ ὄντες ἀξιοὶ τῆς ἱεροσύνης παντελῶς ἐξωτθήτω-
σαν ὡς αἷτιοι τούτου αὐτοὶ ἑαυτοῖς γενόμενοι· πλὴν ὁ ἐξ ἀριθμὸς
τῶν μαθητευομένων παιδῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου μηδα-
μῶς ἐλλειπέτω.

Κεφάλαιον λβ'

15 | (A 282) Περὶ ἐκδόσεως ἢ διαπράσεως ἀγρῶν
ἢ κτημάτων εἰς πρόσωπα ἀπὸ τῆς μονῆς

1. Διακωλύομεν δὲ ἐκ τούτου καὶ διορίζομεθα, οὐδαμῶς ὅλως
ἄδειαν ἔχειν τὸν ἀθηγούμενον τῆς ἡμετέρας μονῆς κατὰ τὸν τύπον
τῶν μονῶν τῆς τε ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως διδόναι ἀδελφῶν τι
ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς ἡμετέρας μονῆς μήτε παροικοτόπιον, μήτε
20 γῆν ἐτέραν, μήτε κῆπον ἢ ἀμπελῶνα, μήτε τι τοιοῦτον τῶν διαφε-
ρόντων τῇ δηλωθείσῃ μονῇ, ὅπως μὴ καταλυθῇ ἢ καλλίστη δόμοιοι
καὶ συμφωνία τῆς ἀδελφότητος.

2. Ὅμοίως δὲ μήτε πωλεῖν, μήτε ἐκδοῦναι εἰς τινα πρόσωπα·
οὕτω γὰρ διαπρυσίως καὶ ἀσφαλῶς παραγγέλλω καὶ διαμαρτύρομαι,
25 ὅπερ μὴδὲ γένοιτο οὐ μόνον ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ διανοεῖσθαι αὐτὸ τὸ
ἐκποιήσασθαι οἰφθῆτινι τρόπῳ πρὸς ὁτιοῦν πρόσωπον ἐκ πάντων
τῶν διαφερόντων τῇ ἁγίᾳ μονῇ, ἐκτὸς μόνον | (A 283) τῶν παροί-
κων τῶν δουλευόντων συνήθως αὐτῇ.

1 ἀρμόδιον A. 1 ἐκεῖσαι A. 1 ἕως A. 2 μάθωσι A. 2 ἱερατείας A.
3 φύσωσιν A, ἀφήσωσιν B. 4 ἀρμόζοντες A. 4 ἱεροσύνης A. 5 τοῦ
Petit, τοῖς AB. 6 ἐλλιπὴς A. ἐλλειπὴς B. 7 ἀνελλιπῶς B. 7 πρῶτοι A.
9 ἱεροσύνης A. 11 ἁγίου Νικολάου A. 11-12 μηδαμῶς A. 14 διὰ πράσεως A.

შეეფერება, და იყვნენ იქ, ვიდრე საბოლოოდ არ განისწავლებიან. და არ მიალწევენ მღვდლობის ასაკს.

5. ხოლო მაშინ, როდესაც მათ წვერი წამოეზრდებათ, ვინც ღირსია მღვდლობის ხარისხში ავიდეს, ესენი კანონის მიხედვით უნდა დადგინდნენ მონასტერში დანარჩენ მღვდლებთან ერთად ჟამისწირვის შესასრულებლად, თუ არ არის დაკლებული მღვდელთა განსაზღვრული გუნდი. ისინი უნდა ლეზულობდნენ უკლებლივ ყველაფერს, რასაც კი ლეზულობენ პირველი ჟამისმწირველნი.

6. ხოლო ვინც არ იყოს ღირსი მღვდლობისა, სრულიად განიძეონ ისინი, რადგან თვითონვე არიან ამის მიზეზნი; მაგრამ რიცხვი ექვსი წმინდა ნიკოლოზის ტაძარში მოსწავლე ყრმათა არასოდეს არ უნდა იყოს დაკლებული.

თავი ოცდამეთორმეტი

შესახებ ყანების ან მამულების გაცემისა ან გაყიდვისა
მონასტრიდან ცალკე პირებზე

A 282.

1. ამასაც ვკრძალავთ და ვაწესებთ, რომ სრულიად არავითარ შემთხვევაში უფლება არ ჰქონდეს ჩვენი მონასტრის წინამძღვარს, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის მონასტრების წესისამებრ, მისცეს რომელიმე ძმას ჩვენი მონასტრის ქონებიდან, არც საგლებო ადგილთაგან, არც სხვა მიწა, არც ბაღი ან ვენახი, არც სხვა ამგვარი რამ ხსენებული მონასტრის კუთვნილთაგან, რათა არ დაირღვეს საუკეთესო ერთობა და თანხმობა ძმებისა.

2. აგრეთვე არც გაყიდვას ნებას ვრთავ, არც გაცემას ვინმეზე; ასე ვბრძანებ სრულიად მტკიცედ (διαπρασιως και ἀσφαλῆς) და ღმერთისა და წმინდანების დამოწმებით, ასეთი რამ ნურც იქნება არა მარტო შესასრულებლად, არამედ ფიქრშიც არ იქნეს გატარებული, რომ რამენაირად გაიყიდოს რამე წმინდა მონასტრის კუთვნილიდან რომელსამე პირზე, გარდა გლეხებისა, რომელნიც, ჩვეულებისამებრ, მას (ე. ი. მონასტერს) ემსახურებიან.

A 283.

15 *κτιμάτων* A. 16 *διακωλύομεν* A, *διακωλύομεν* B. 16 *διοριζόμεθα* A. 18 *ταῖ* A. 20 *ἐπέδρα* A. 20 *κῆπον* B. 20 *ἀμπέλαια* A. 20 *μῆτες* A. 21 *θηλωθῆση* A. 21 *δομῶν* A. 24 *διαπρασιως* Petit, *διαπρασιως* AB. 24 *διὰ μαρτυράμαι* A. 26 *ὡς δῆτις* A. 27 *ἀγία* A. 28 *συνήθης* A.

თავი ოცდამეცამეტე

შესახებ იმისა, რომ მტკიცედ დაიცვან ხშირად ხსენებული და ღვთის შეწევნით ახალშენებული ჩვენი ყოვლად პატიოსანი მონასტრის ტიპიკონური განაწესის წინამდებარე გუჯარი და რომ მისი შინაარსიდან, რაც ჩვენ მიერ არის დაწესებული, არაფერი არ შეიცვალოს ან გადასხვაფერდეს, ან რამენაირად შემცირდეს

უფალ ღმერთს ვაფიცებ მათ, ვინც ჩემ შემდეგ იქნებიან მონასტრზე მზრუნველი წინამძღვრები, და ამ მონასტრის დანარჩენ ძმებს, მათ მრევლსა და მათ ხელქვეითებს, და შერისხვით უზრუნველყოფ მათ, რათა არ გაბედონ ჩვენს მონასტერში ჩემ მიერ დაწესებულთაგან რამე გადაასხვაფერონ, ან მისი საკადრისი და მისი კუთვნილი რამე შეასუსტონ ან გააუარესონ რამენაირად, ან ჩვენ მიერ განსაზღვრული დებულებები უგულვებელჰყონ, ან წინამდებარე ტიპიკონი შეცვალონ სხვა რამის მიხედვით, ან გადააკეთონ, ან თუნდაც მისი ერთი მარცვალი გამოაკლონ, ან მთლიანად მოსპონ, ან სცადონ მოპარვა და ამ მონასტრიდან გასხვისება და ჩვენ მიერ დადგენილის დაკლება, — ასეთი კაცი დასჯილი იქნება ყოვლისმპყრობელი უფალ ღმერთის მიერ და შეჩვენებული იქნება მისი წმინდანების მიერ, და მონაწილე იქნება ჩვენი აღშფოთებისა და შეცოდებისა, ჩვენი ცოდვების პასუხისმგებელი იქნება ქრისტეს წინაშე განკითხვის საშინელ დღეს, რომელ დღესაც უნდა მოხდეს ის, რომ ჩვენ ყველანი უბრალონი ვიყოთ და თავისუფალნი სასჯელისა და დასჯისაგან, მონაწილენი ვიყოთ საუკუნო სიკეთეთა და საუკუნო განცხრომაში ვიმყოფებოდეთ ქრისტეს იესოს ჩვენი უფლის მიერ, რომელსაც ეკუთვნის ღირსება უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.

[თავი ოცდამეთერთხმეტე]

სამღვდელო განძათვის და წმინდა პატიოსან ხატათვის და ყოველგვარ პატიოსან იმ სამკაულთათვის, რომლებიც დაგვიმტკიცებია, შეგვიწირავს და მიგვიცია ჩვენ ხსენებულ წმინდა მონა-

ταίσις A. 11-12 ἐξῆσφαλιζομαι A. 13 ἀλλοιῶσαι τι A. 13 σφραῖν A. 14 διὰ φρεσόντων A. 15-16 παραλάβαι A. 16 τι A. 17 ἢ τε] ἢ τε A. 19 στερεῖσασθαι A. 19 κατακεχυμένους A. 20 ἀποδύσμενος A. 22 ὀφειλέτης A. 24 κατακρίσεως τῆ A. 29 ταίσιον < B, პატიოსანთა Q. 30 τῆ A. 30 θηλασθεῖσαν A.

A. 284

A. 285

ἀγίαν μονήν, ἔτι τε μὴν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν φορβαδίων ζῶων τε καὶ λοιπῶν τετραπόδων. + X

Εἰκόνες χρυσαὶ χειμευταὶ δύο ἔχουσαι ἔσωθεν τρίμα ξύλα.
Εἰκὼν χειμευτὴ μεγάλη ἢ Μεταμόρφωσις.

- 5 Εἰκὼν χειμευτὴ διὰ λίθων μεγάλη ὀκτάγωνος.
Εἰκὼν χειμευτὴ μικρὰ διὰ θυρίδων ἢ Θεοτόκος.
Τίμιος σταυρὸς χειμευτὸς μέγας διὰ λίθων τῆς ἀγίας τραπέζης.

Σταυρὸς ἀργυρὸς στρατηγικὸς διὰ λίθων κοκκίνων.

- 10 Σταυρὸς ξύλινος ἠμφιεσμένος μετὰ χρυσοῦ καὶ λίθων πέντε ὀκτακόντων μενεψῶν.

Εἰκὼν ἢ Σταύρωσις λίθινος διὰ θυρίδων.

Εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος ὑλογραφία μετὰ ἀργυρῶν περιφερίων.

Εἰκόνες ὑλογραφία μετὰ πετάλων τὸν ἀριθμὸν εἰκοσιεπτὰ.

Καὶ τέμπλον ἕν ἔχον τὰς | (A 286) δώδεκα ἑορτὰς.

- 15 Εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ ἅγιος Θεόδωρος σαρούτην μετὰ ἀργυρῶν περιφερίων.

Δισκοποτήρια ἀργυρὰ διάχρυσα μετὰ λίθων ζυγὴ μία, ἐξ ὧν λείπουσι λίθοι δώδεκα.

Δίσκος ἰασπὶς διὰ χρυσοῦ καὶ χειμεύσεως.

- 20 Δισκοποτήρια ἀργυρὰ ζυγαὶ τρεῖς.

Λαβὶς ἀργυρὰ μία.

Θυματοὶ ἀργυροὶ τρεῖς,

Καὶ ὑπτριον ἀργυροῦν ἕν.

Θήκη ἥτοι συρτάριον ἀγίων λειψάνων ἀργυροῦν.

- 25 Πολυκάνδηλα ἀργυρὰ δύο μετὰ τῶν ἀλυσιδίων αὐτῶν, ἐξ ὧν τὸ ἕν διάχρυσον.

Εὐαγγέλιον ῥωμαϊκὸν διὰ λίθων πολυτίμων καὶ χρυσοῦ καὶ χειμεύσεως.

1 μονήν ἀγίαν B. 1 τὲ A. 1 τὲ A. 3 εἰκόναί A. 3 χειμευταὶ A.
4 εἰκὼν A. 4 χειμευτῆ A. 5 εἰκὼν χειμευτῆ A. 6 εἰκὼν A. 6 μικρὰ A. 8 στρα-
τηγικὸς A. 10 μενεψῶν Petit, μενετῶν AB, θζοθ Q. 11 στρώσις A.
11 λίθινος A. 13 εἰκόναί A. 13 εἰκοσιεπτὰ A. 14 ἕν A. 14 ἔχων AB.
15 ἅγιος A. 17 διάχρυσα A. 17 ζυγὴ A. 19 ἰασπὶς B, ἰάσπιν A. 20 ζυγαὶ A.

სტრისათვის, და აგრეთვე მის განკარგულებაში მყოფ მძოველ ცხოველთა და დანარჩენ ოთხფეხთათვის.

ხატები ოქროსი, მინანქრიანი* ორი, შიგნით შემცველი პატიოსანი ძელის ნაწილებისა.

ხატი დიდი მინანქრიანი ფერისცვალებისა.

ხატი დიდი მინანქრიანი რვაკუთხიანი, თვლებიანი.

ხატი პატარა მინანქრიანი, ღვთისმშობლისა, კარედი.

ჯვარი პატიოსანი დიდი მინანქრიანი, თვლებიანი, წმინდა ტრაპეზისა.

ჯვარი ვერცხლისა სასარდლო, წითელთვლებიანი.

ჯვარი ხისა, ოქროთი მოჭედილი და ხუთი იაგუნდის თვლით, ნაცროს-ფერი (μυσεψιν!).

ხატი ჯვარცმისა, კარედი, ქვისა.

ხატი წმინდა გიორგისა, ვერცხლით მოჭედილი, ფერწერილი (ნსოყრაφια).

ხატები ხისა, ფურცლოვანი, რიცხვით ოცდაშვიდი.

და ერთი კანკელი, სადაც თორმეტი დღესასწაულია გამო- A 286 სახული.

ხატი წმინდა გიორგისა და წმინდა თეოდორესი, სარუთით (σαρστυν) და ვერცხლით მოჭედილი.

ბარძიმი-ფეშხუმები ვერცხლისა, მოოქრვილი, ერთი წყვილი (ζυγι), თვლებიანი, რომელთაგან აკლია თორმეტი თვალი.

ბარძიმი იასპი, ოქროსი და მინანქრიანი.

ბარძიმი-ფეშხუმები ვერცხლისა, სამი წყვილი.

მოსაყდენი** ვერცხლისა ერთი.

საცეცხლური ვერცხლისა სამი,

და სასაკმეველე ვერცხლისა ერთი.

ყუთი ანუ ღურჯი ვერცხლისა, წმინდა ნაწილებისათვის.

ქორაკანდელეები, ვერცხლისა თავიანთი ჯაჭვებით, ორი, რომელთაგან ერთი მოოქრვილია.

სახარება ბერძნული ძვირფასი თვლებით შემკული, ოქროსი და მინანქრიანი (χρυμεισσεαζ).

* ოქროსი, მინანქრიანი — χρυσαι χρυμειται („ქიმიური ოქროსი“?); ქართულ ტექსტში სწერია: «ხატნი ოქროსანი შემეფტონითა». „შემეფტონი“ წარმომდგარია სიტყვისაგან χρυμειταις (შდრ. ძველრუსული химинет და გვიანი финиить) და ნიშნავს „მინანქარს“. იხ. შ. ამირანაშვილი, ქართუ-

23 ἄπειρον A. 23 ἀργυρόν A. 24 ἦτοι A. 24 σιρτάριον B. 24 ἀργυρόν A. 26 τὸ ἐν A. τὸ ἐνα B. 26 διὰ χρυσοῦν A. 27 πολιτεῖων A. 28 χρυμεισσεαζ A.

Τετραευάγγελον ἀργυροῦν διάχρυσον ἰβηρικόν.

Ἔτερον τετραευάγγελον μικρὸν μετὰ ἀργυρῶν μικρῶν καρφίων.

Ἔτερον τετραευάγγελον μετὰ καρφίων ἀργυρῶν.

Εὐαγγέλιον καθημερινὸν ἀργυρὸν διάχρυσον.

5 Ἔτερον εὐαγγέλιον λιτὸν καθημερινὸν ἓν.

Βιβλίον ἔχον (A 287) τὴν ἑρμηνείαν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κατὰ Ἰωάννην.

Βιβλίον δ Θεολόγος.

Βιβλίον ἔχον τὰ Ἠθικά τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

10 Βιβλίον ἐκλογάδιον.

[Βιβλίον] ἔχον τὰ θαύματα τοῦ ἁγίου Συμεῶν.

Βιβλία τοῦ ἁγίου Μαξίμου δύο.

Βιβλία οἱ Κλίμακες δύο.

Ἔτερα βιβλία δύο τῆς Θεοτόκου.

15 Βιβλίον τοῦ Στουδίτου.

Μηναῖα τρία.

Ὀκτάηχος μία.

Συναξάριον ἓν.

Εὐχολόγιον ἓν.

20 Βιβλία ἀπόστολοι δύο.

Βιβλίον ψαλτικόν ἓν.

Ἔτερον εὐχολόγιον μετὰ καρφίων ἀργυρῶν.

Βιβλίον τετράηχος παρακλητικὴ μία.

Βιβλίον τοῦ ἁγίου Ἰσαάκ.

25 Ἔτερον μηναιὸν ἐκλογάδιον ἓν.

Ἐπιλώρικα βασιλικά ὀξυκάστορα τέσσαρα, ἐξ ὧν τὸ ἓν χρυσοῦν.

Σφιγκτούρια τέσσαρα διὰ γραμμιάτων χρυσῶν.

Βλαττία ὀξυκάστωρα δύο.

Σκαραμάγκια βαρέα πέντε.

30 Βλαττίν μαυριανίτι ἓν.

по епистолярной культуре, см. 1961, 33. 328; см. сборник Les émaux de Géorgie, Paris 1962, 33. 16—17.

** «δ το γ λ η β γ α λυδοσπολις εαδῆζος μοσηνηζα» (α δ δ α); τὴν λυχνίαν καί... τὰς λαβίδας αὐτῆς „λυδοσπολις ομο.., α δ μοσηνηζος μοιο (μοιοβ. 4,9).

1 ἀργυρόν Α. 2 ἔτερον Α. 3 ἔτερον Α. 4 διάχρυσον Α. 5 εὐαγγέλιον Α. 5 λιτὸν Α, λυτὸν Β, ποθ το β α ρ ηθικοσπολις Q. 5 ~ καθημερινῶν λυτὸν Β. 5 ἓν Α, < Β. 6 ἔχ (= ἔχων). 6 ἑρμηνείαν Α. 8 ἠθικά Α. 11 Βιβλίον < ΑΒ. 11 ἔχων ΑΒ. 11 Συμεῶν Α. 16 μηναιῖα Α. 17 ὀκτάηχος Α. 18 ἓν Α. 19 ἓν Α. 20 βιβλία < Β. 21 ψαλτικόν Α. 21 ἓν Α.

ოთხთავი ვერცხლით შეჭედილი. მოოქრვილი, ქართული.
სხვა ოთხთავი პატარა, ვერცხლის პატარა-ლურსმნებიანი.
სხვა ოთხთავი ვერცხლის-ლურსმნებიანი.

სახარება ყოველდღიური*, ვერცხლისა და მოოქრვილი.
სხვა სახარება ყოველდღიური, ერთი ლიტონად შემოსილი.

წიგნი, რომელიც შეიცავს სახარების იოანეს თავის განმარ- A 287
ტებას (ანუ თარგმანებას).

წიგნი ღმრთისმეტყველი.

წიგნი, რომელიც შეიცავს წმინდა ბასილის «ითიკას».

წიგნი მრავალთავი.

[წიგნი], რომელიც შეიცავს წმინდა სვიმეონის საკვირველ-
მოქმედებას.

წიგნები წმიდა მაქსიმესი, ორი.

ორი წიგნი «კლამაქსნი».

სხვა წიგნები, ორი, ღვთისმშობლის ცხოვრება.

წიგნი სტუდიელისა.

«თთუენი». სამი.

რვათა ხმათა საგალობელი, ერთი.

სვინაქსარი, ერთი.

ევხოლოგიონი, ერთი.

წიგნები სანოციქულო, ორი.

წიგნი «დავითნია», ერთი.

სხვა ევხოლოგიონი, ვერცხლის-ლურსმნებიანი.

წიგნი პარაკლიტონი ოთხთა ხმათა, ერთი.

წიგნი წმინდისა ისააკისა.

სხვა თთუენი გამოკრებული, ერთი.

სამეუფო დურა ოქსიკასტორი, ოთხი, რომელთაგან ერთი
ოქროქსოვილია.

ოთხი სახვევი, ოქროს ასოებით ამოქარგული.

ორი ძოწეული ოქსიკასტორი.

სკარამანგი მძიმე, ხუთი.

სტავრა მოწავო (! μασριανίτι), ერთი.

* ყოველდღიური — *καθημερινός*, ქართულ ტექსტში სწერია: «სა-
ხარებაჲ გამოკრებული», ე. ი. ისეთი სახარების წიგნი, რომელშიაც აღნი-
შნულია ყოველდღიურად საკითხავი ადგილები სახარების ამა თუ იმ
თავიდან.

Βλαττὶν τριβλάττιον ἕν.

Σκαραμάγγιον ἕτερον ἕν, ἐνδυτὴ τῆς ἁγίας τραπέζης μαυριανίτης μετὰ | (A 288) πάσης τῆς ἐξοπλίσεως αὐτῆς.

Ἐνδυταὶ δύο ὁμοίως τῶν ἁγίων τραπεζῶν τῶν ἐτέρων τῶν
5 δύο ἐκκλησιῶν ὁλόκληραι.

Ἐτέρα ἐνδυτὴ τῆς ἁγίας τραπέζης ἄσπρον ἐξάμιτον, ἔχουσα εἰκόνα τὴν θεοτόκον διὰ μαργάρων.

Ἄλλαξίματα πρεσβυτέρου.

Ὁμοφóρια τρία, ἐξ ὧν τὸ ἕν ἔχει εἰκόνα διὰ μαργάρων.

10 Ἐτερον ὠμοφóριον σιμέντον καὶ ὠμοφóρια μεταξωτὰ ἕτερα τρία.

Μανουάλια χαλκᾶ μεγάλα δώδεκα,

Καὶ ἕτερα μικρὰ δύο.

15 Τοῦ τέμπλου μανουάλιον ὁλόκληρον ἕν μετὰ τῶν κηροπηγίων αὐτοῦ,

Καὶ ἕτερα μικρὰ δύο μετὰ τῶν διὰ χειρῶν κρατημάτων αὐτῶν.

Καμάραι μανουάλια δύο.

Δρακοντάρια ἐννέα μετὰ τῶν ἀβηγῶν αὐτῶν.

20 Ἐτερα δρακοντάρια δέκα ἄνευ ἀβηγῶν.

Πολυκάνδηλα δεκαεπτὰ μετὰ τῶν ἀβηγῶν, αὐτῶν.

Λεκάνη τῶν Φώτων μικρὰ μία.

Κανίσκιον ἕν.

Χερνιβό|A 289)ξέστον καὶ σελλίον ἕν.

25 Μουχρούτια ποτήρια δεκαεπτὰ.

Ξεστίον ἕν ὁμοίως.

Σκουτέλιον ἕν ὁμοίως.

Ἐτερον ξεστίον κρύον.

Ἐτερον ξεστίον πράσινον τὸ λεγόμενον μῆγᾶ.

30 Καὶ ἕτερα ὕαλια ποτήρια.

Καὶ κανδήλαι διάφοροι: —

1 βλαττὴν A. 1 ἕν A. 2 σκαραμάγγιον A, σκαραμάγγιον B. 2 ἕτερον ἕν A. 3 ἐνδυτὴ A. 3-4 πάσης A. 4 ἐξοπλίσεως AB. 4 αὐτῆς + μία P et it, + ἕν B. 5 ἐνδυταὶ A. 5 ἐτέρων A. 7 ἕτερα A. 7 ἐνδυτὴ A. 7 ἁγίας A. 9 πρεσβυτέρου A, πρεσβυτέρων B. 10 ὠμοφóρια B, μαφóρια A. 10 ἕν A. 11 ἕτερον μαφóριον A. 11 καὶ < B. 11 μαφóρια A. 11-12 ~ ἕτερα τρία ὠμοφ. μεταξωτὰ B. 14 καὶ < B. 14 ἕτερα A. 15 ἕν A. 16 αὐτοῦ P et it. αὐτῶν AB.

სტავრა ტრივლატი, ერთი.

სხვა სკარამანგი ერთი, წმინდა საკურთხევლის საბურავი
μασριαν:της მთელი თავისი მოწყობილობით.

A 288

აგრეთვე ორი საბურავი სხვა ორი ეკლესიის წმინდა საკურ-
თხველებისა სრულად.

სხვა საბურავი წმინდა საკურთხევლისა, თეთრი ექსამიტონი,
რომელსაც აქვს ღვთისმშობლის ხატი მარგალიტებიანი.

მღვდლის შესამოსლები:

სამი ომოფორი, რომელთაგან ერთზეა ხატი მარგალიტებიანი.

სხვა ომოფორი სიმენტისა, აგრეთვე სხვა სამი ომოფორი
აბრეშუმისა.

სპილენძის შანდლები, დიდი, თორმეტი,

და სხვა პატარა, ორი.

კანკელის მთლიანი შანდალი ერთი, თხვისი შანდლებითურთ,

და სხვა პატარა ორი, მათი ხელტარებითურთ.

კამაროვანი შანდალი, ორი.

ცხრა დრაკონტარი (დროშა) მათი ტარებითურთ.

სხვა დრაკონტარი ათი, უტარო.

ქორაკანდელი ჩვიდმეტი მათი ტარებითურთ.

ჯამი პატარა წყალკურთხევისა (τῶν Φώταυ), ერთი.

კაწინი ერთი.

ხერნიბოქსესტი* და სელიონი ერთი.

მახრუტი სასმისი ჩვიდმეტი.

A 289

აგრეთვე ერთი ქსესტიონი.

აგრეთვე ერთი ჯამი.

სხვა ქსესტიონი ბროლისა (? κρῖου).

სხვა ქსესტიონი მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა.

სხვა ჭიქის სასმისები,

და სხვადასხვანაირი კანდელები.

* Χερνιβόξεστον „ჯამი ნაკურთხი წყლისთვის“; ქართულ ტექსტში სწე-
რია: შრინილოქსესტი.

17 και < B. 17 ἕτερα μίτρα A. 19 μαουάλια A. 20 δρακοντάρια A. 20 ἀβη-
ων B, ἀβων A. 21 ἀβηων B, ἀβων A. 22 δεκάεπτα A. 22 ἀβων A.
24 καυσιον A. 25 σελλιον A. σελιον B. 25 εν A. 26 δεκάεπτα A. 27 ξεσ-
τιον A, ξεσσειον B. 27 εν A. 28 εν A. 29 ξεσσειον B. 30 ξεσσειον B. 31 και < B.
31 ἑλία B. ἑλλία A. 32 καρδήλαι A. 32 διάφοροι A, διάφοροι B.

Διὰ τῶν ζώων.

Ἄλογα ἀρρενικά τε καὶ φορβάδια μετὰ καὶ τῶν πωλαρίων αὐτῶν, ἀμφοτέρωθεν ἑκατὸν δέκα.

5 Ὀνικά ἀρρενικά τε καὶ θήλειαι μετὰ τῶν πωλαρίων αὐτῶν δεκαπέντε.

Βουβάλια ἀμελγάδια τέσσαρα.

Μοσχάρια δύο.

Καὶ βόες καματηροὶ διὰ τῶν ὄνων ἐν πᾶσι τοῖς κτήμασι τῆς μονῆς, ζευγάρια τεσσαράκοντα ἑπτὰ.

10 Ἀγελλάδια καὶ ταυρία ἑβδομήκοντα δύο.

Πρόβατα ἀμελγάδια διακόσια τριάκοντα ὀκτώ.

Κριάρια ἑννεήκοντα τέσσαρα.

Καὶ αἰγες πενήκοντα δύο.

[10880 35]

15 Διὰ τῶν χρυσοβούλλων τῶν φυλαττομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν

[(A 290) Χρυσοβούλλια τρία περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτημάτων ἡμῶν ἦγουν τὸ μὲν ἐν τοῦ μέρους τοῦ Ἀγίου, τὸ δὲ ἕτερον τοῦ
20 Ταῖς, καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Τζούρμερη.

Χρυσόβουλλα δύο περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενικῶν κτημάτων μου, τὸ μὲν ἐν τῆς Λάβακας, τὸ δ' ἕτερον τοῦ Ἀρνασακίου καὶ Μαρτισαπαῶ.

25 Χρυσόβουλλον ἐν τῆς μονῆς τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τοῦ χωρίου Λιβαδίου.

Χρυσόβουλλα τρία τοῦ κυρ Μιχαὴλ περὶ τῶν ἐν Μοσυνοπόλει κτημάτων μου.

Χρυσόβουλλα τέσσαρα περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

30 Χρυσόβουλλον ἀφώσεως τῆς ἐν τῷ Κάρσε πράξεώς μου.

2 ἀρρενικά τε Α. 2 φορβάδια Α, φοράδια Β. 2 πωλαρίων Α. 3 ἑκατὸν Α. 4 ἀρρενικά τε Α. 4 θήλειαι Α, θήλη Β. 6 ἀμελγάδια Α. 8 καὶ < Β. 8 καματηροὶ Β. 8 πᾶση Α. 9 ἑπτὰ Α. 10 ἑβδομήκοντα Α. 11 ὀκτώ Α. 12 ἑννεήκοντα Α. 13 καὶ < Β. 21 δύο Α. 21 ἀρμενικῶν ΑΒ. 22 ἕτερον Α. 23 μαρτισαπαῶ Β. 24 ἐν] ἐν Α, ἐν Β. 24 τῆς μονῆς Α, (ἐν) ταῖς μοναῖς Β. 24 κυρᾶς Α. 30 χρυσοβούλλ Α, χρυσόβουλλα Β, ἁγιογραφικὸν ἑρμηνεῖον Q.

ცხოველთათვის

ცხენი ულაცი და ფაშატი მათი კვიცებითურთ, ორივე ას-ათი.

ვირი მამალი და დედალი მათი მუტრუკებით, თხუთმეტი.

ფურკამეჩი ოთხი.

ხზო ორი.

მუშა საქონელი მონასტრის ყველა მამულეებში მყოფი, ორ-მოცდაშვიდი უღელი.

ძროხა და ხარი სამოცდათორმეტი.

მეწველი ცხვარი ორასოცდათვრამეტი..

ვერძი ოთხმოცდათოთხმეტი,

და თხა ორმოცდათორმეტი.

[თავი ოცდაამთხუთმეტი]

იმ ოქრობეჭედთა შესახებ. რომლებიც დაცულია

კონსტანტინეპოლში, ღვთის (მაცხოვრის)

დიდ ეკლესიაში

სამი ოქრობეჭედი ანატოლიაში არსებული ჩვენი მამულების A 290 შესახებ, ანუ ერთი—ანისის მხარისა, ხოლო მეორე ტაოს მხარისა, და სხვა კიდევ ჩურმერისა.

ორი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც არმენიაკთა თემშია, ერთი ლავაკაისა, ხოლო მეორე არნასაკისა და მარტისაპაოსი.

ერთი ოქრობეჭედი ქალბატონ ევფროსინეს* მონასტრისა სოფელ ლივადიონში**.

სამი ოქრობეჭედი კირ მიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის.

ოთხი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, ფილიპოპოლში რომ არის.

ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ ყარსში ჩემი მუშაობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

* ქართულ ტექსტში სწერია: «კიურა ევფ[რ]ოსინესი».

** სოფელ ლივადიონში — *თხ ჯავისთ ლივადისთ*. ქართულ ტექსტში სწერია: «ხ რ უ ს ო ლ ვ ა დ ი ს ა».

Χρυσόβουλλα δύο ἀθώσεως τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πρά-
ξεώς μου.

Χρυσόβουλλον ἕτερον ἐξκουσίας περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει
κτημάτων μου καὶ τῆς Μοσυνουπόλεως.

5 Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ χωρίου τῆς Ξανθείας.

Χρυσόβουλλον τοῦ Μάργω|(A 291)νος ξυλοχάρτιον, ὅπερ ἔχω
ἐν τάξει ἐνεχύρου.

Λίβελλοι δύο· ὁ μὲν εἰς περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Εὐδοκίμου, ὁ
δ' ἕτερος περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Κοτρέσι.

10 Ἡ σημείωσις τοῦ κυροῦ Μιχαήλ περὶ τῆς κινήθεισης τότε
ὑποθέσεως τοῦ Μπατζινάκου.

Ὅμοίως ἑτέρα σημείωσις τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μητροπολίτου
Φιλιππουπόλεως.

15 Ἐτέρα σημείωσις τοῦ Βοτανιάτου περὶ τῶν κτημάτων τῆς
Φιλιππουπόλεως.

Βασιλικὰ πιττάκια τὰ καταστρωθέντα εἰς διάφορα σέκρετα,
καὶ ἕτερα πιττάκια περὶ διαφόρων ὑποθέσεων ἐξήκοντα καὶ πέντε.

Εἰσὶ δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν τριῶν χρυσοβούλλων τῶν ἐν τῇ Ἀνα-
τολῇ κτημάτων μου.

20 [ՄՃՅՈ 36]

Διὰ τῶν χρυσοβουλλίων τῶν ἐναποκειμένων
καὶ παραφυλαττομένων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μονῇ

Χρυσοβούλλια δύο ἀθώσεως τῆς πράξεώς μου τοῦ μεγάλου
δομestικαίου.

25 Χρυσόβουλλον ἐν τοῦ κάστρου Βάνισκας καὶ τοῦ | (A 292)
χωρίου τῶν Τζερβενῶν.

Χρυσοβούλλιον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελτιώσεων,
οἰκοδομῆς κάστρων, χωρίων τε καὶ μοναστηρίων.

30 Ἐτερον χρυσοβούλλιον τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ εἴ γε πανυ-
πέρπλεος γένηται ἢ τῶν κτημάτων ἡμῶν πρόσδοος, τοῦ ἔχειν ἐμέ τε
καὶ τοὺς μετ' ἐμὲ τὸ ἀφρόντιστον.

1 Θεοδοσιουπόλ A. 3 ἐξκουσίας A. 8 δύο A. 8 εἰς A. 9 κοτρέσι A.
10 Μιχαήλ A. 11 πατζινάκου A. 12 ἑτέρα A. 13 Φιλιππουπόλεως A. 16 βασι-
λικὰ A. 18 εἰσὶ A. 18 τριῶν A. 21 χρυσοβουλλίων A, χρυσοβούλλων B. 25 ἐν A.
25 Βάνισκας AB, (ՅՈՅՈՆ) ՅՅԵԵԵԵԵԵԵԵ, ՅՅԵԵԵԵԵԵԵԵ (ՅՈՅՈՆ), Βάνισκας
Petit. 28 τὲ A. 29 εἶγε A. 29-30 πανυπέρπλεως B. 30 ἐμὲ τὲ A.

ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ თეოდოსიუპოლში ჩემი მუშაობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

სხვა ოქრობეჭედი შეუვალობისა ფილოპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი მამულებისათვის.

ოქრობეჭედი ქსანთიის სოფლის შესახებ.

ოქრობეჭედი მარლონისა, ჭილზე ნაწერი, რომელიც მაქვს წინ- A 291 დის წესით.

ორი წიგნი*: ერთი — ევდოკიმის სოფლის შესახებ, ხოლო მეორე კოტრესის სოფლის შესახებ,

სიგელი** კირ მიხაელისა შესახებ პაჭინაკის მაშინ მომხდარი ამოძრავებული თავდასხმისა.

აგრეთვე სხვა სიგელი იმავე კირ მიხაელისა შესახებ ფილიპოპოლის მიტროპოლიტისა.

სხვა სიგელი ბოტანიატისა შესახებ ფილიპოპოლის მაძულებისა.

სამეფო წიგნები, რომლებიც ვრცელდება სხვადასხვა უწყებებზე, და სხვა წიგნები სხვადასხვა საქმეების შესახებ სამოცდახუთი.

არის აგრეთვე ანატოლიაში არსებული ჩემი მამულების შესახებ სამი ოქრობეჭედის პირები.

[თავი ოცდამეთექვსმეტი]

იმ ოქრობეჭედთა შესახებ, რომლებიც დევს და დაცულია ჩვენს მონასტერში

ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჩემი მოღვაწეობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

ერთი ოქრობეჭედი ვანისკას ციხე-სიმაგრისა და სოფელ ჩერ- A 292 ვენის შესახებ.

ოქრობეჭედი შესახებ ჩემს მამულებში წარმოებულ შეკეთებათა (წაღწევათა), ციხეების აგებისა, სოფლებისა და მონასტრების აშენებისა.

სხვა ოქრობეჭედი ამავე საქმის შესახებ, და თუ ძალიან გაიზარდოს ჩემი მამულების შემოსავალი, მე და ჩემ შემდეგ ყველას უზრუნველობა ჰქონდეს.

* ორი წიგნი — *λιβέλλοι* ბზ. ქართულ ტექსტში სწერია: «ლიველონია». ** სიგელი — *σημαίναις* (ჩემი განმარტება). იგულისხმება სასამართლოს განაჩენი (1078 წლის მახლობლად) გრ. ბაკურჩიანსა და პეწინაგს შორის და გრ. ბაკურჩიანსა და ფილიპოპოლის მიტროპოლიტს შორის ამტყდარი საქმის გამო. იხ. Dölger, Corpus... 2. Teil, გვ. 20.

Χρυσοβούλλιον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς τοῦ Πετριτζοῦ περὶ τε τῆς κυριότητος καὶ αὐτεξουσιότητος τῆς αὐτῆς μονῆς παντοίας ἐλευθερίας καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσκυρωθέντων κτημάτων μου.

Χρυσοβούλλιον περὶ τοῦ Σπάσματος καὶ τοῦ Παγκαλίτζη.

5. Χρυσοβούλλια δύο περὶ τοῦ ἀθώους καὶ ἀλογαριάστους διατηρηθῆναι ἡμᾶς ὑπὲρ ὧν κατεβαλόμεθα βασιλικῶν λογαρίων εἰς τὴν μετάκλησιν τῶν Κομάνων.

Χρυσοβούλλιον περὶ τῆς ἀθώσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

- 10 Χρυσοβούλλια δύο περὶ τῶν ἐν Ἀχριδῶ κτημάτων μου, τοῦ τε χωρίου | (A 293) Σικονίου καὶ τοῦ χωρίου Χαρπετικίου.

Χρυσοβούλλιον τῆς ὑποθέσεως τῶν ἱερῶν τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τοῦ Χαχοῦ.

- 15 Χρυσοβούλλιον τοῦ ἔχειν με ἐπ' ἀδείας παραπέμψαι τὰ κτήματά μου ἔνθα καὶ βούλομαι, καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀνθρώπους μου, κἄν τῆς θρησκείας τῶν Ἀρμενίων τυγχάνουσιν.

Ἴσον χρυσοβούλλιον τῶν ἐν τῷ Βολερῶ καὶ τῇ Μοσυνοπόλει κτημάτων μου.

- 20 Ἐτερον ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῶν κτημάτων μου τῆς Φιλιππουπόλεως.

Ἐτερα ἴσα χρυσοβούλλου τρία περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

Ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεώς μου.

- 25 Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογισθῆναι τὰ κτήματά μου ἅπαντα.

Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀποσχιδεμοῦ.

Ἐτερον πιττάκιον περὶ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

Ἡ ἀποδείξις ἧς ἔλαβον οἱ Φράγγοι φιλοτιμίας τῶν τρι|(A 294)ῶν κεντηναρίων καὶ τὸ περὶ τούτων πιττάκιον, καὶ ἕτεραι ἀποδείξεις

- 30 διάφοροι.

1 περὶ A. 4 Παγκαλίτζη A, Παγκαλίτζι B. 6 κατεβαλλόμεθα A. 7 μετάκλησιν A, ʒdʒʒʒʒʒʒʒʒ Q, μετάκλησιν B. 8-9 σμολένων B. 10 δύο A. 10 Ἀχριδῶ A, Ἀχρειδῶ B. 11 Χαρπετικίου A, Χαπετικίου B, ʒʒʒʒʒʒʒʒʒʒʒʒ Q. 14 ἀδείας A. 17 ἴσον A. 19 ἴσ' A. 21 ἴσα A. 21 τοῖα A. 21 Φιλιππου πόλει A. 23 χρυσοβούλλιον B. 23 Θεοδοσιου πόλεως A. 24 βασιλικὸν A. 25 ἅπαντα A. 26 καὶ < B. 26 πιττάκια A. 26 ἀποσχιδεμοῦ A, ἀπὸ σχιδεμοῦ B. 27 πιττάκιον A. 28 ἧς A. 78 Φράγγοι B. 29 καὶ < B. 30 διάφοροι A.

ოქრობეჭედი ჩვენი პეტრიწონის მონასტრის შესახებ, ამ მონასტრის უფლებობისა და თვითმფლობელობის და ყოველგვარი თავისუფლებისა, და შესახებ ჩემი მამულების დამტკიცებისა მისთვის.

ოქრობეჭედი შესახებ სპაზმატიისა და პანკალიწისა.

ორი ოქრობეჭედი შესახებ იმისა, რომ ჩვენ უბრალოდ და არაანგარიშვალდებულად ვითვლებოდეთ იმისთვის, რაც სამეფო ანგარიშში გავიღეთ კომანთა (ე. ი. ყიფჩაყთა) მოწვევის დროს (?).

ოქრობეჭედი ზმოლენის თემში [ჩემი სამსახურის დროს] უბრალოების შესახებ.

ორი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ აბრიდონში, სოფელ სიკონში და სოფელ ხარპეტიკიონში.

A 293

ოქრობეჭედი ხახულის ყოვლად წმინდა მონასტრის სამღვდელო საქმეების შესახებ.

ოქრობეჭედი შესახებ იმისა, რომ მე მაქვს უფლება გადავცე (*παρὰ πένε*) ჩემი მამულები, სადაც კი მსურს, ჩემს ნათესავებსა და ჩემს ყმებს, თუნდაც ისინი სომხური სარწმუნოებისა იყვნენ.

ოქრობეჭედის პირი შესახებ ჩემი მამულებისა ვოლერონში და მოსინოპოლში.

სხვა ოქრობეჭედის პირი შესახებ ჩემი მამულებისა ფილიპოპოლში.

სხვა სამი ოქრობეჭედის პირები შესახებ ჩემი მამულებისა ფილიპოპოლში.

პირი ოქრობეჭედისა ჩემი მოღვაწეობის შესახებ თეოდოსიუპოლში.

სამეფო პიტაკი ყველა ჩემი მამულის ამორიცხვის შესახებ საგადასახადო სიიდან (*λιούσηψη*).

სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ (*ἀποσχίσεσιν*)¹.

სხვა პიტაკი ზმოლენის თემის შესახებ.

საბუთი პატივმოყვარეობისა, რომელიც გამოიჩინეს ფრანგებმა სამი კენდინარის ალებით და პიტაკი ამათ შესახებ*, და კიდევ სხვადასხვანაირი საბუთები.

A 294

¹ ამ მნიშვნელობით არის ნახმარი *ἀποσχίσεσιν* Anna Comn. III, 6. იხ. აგრეთვე ფრ დ ე ლ გ ე რ ი, Corpus d. gr. Urkunden... 2. Teil (1925) გვ. 31.

* ქართულ ტექსტში ასეა ეს წინადადება ასახული: «აბოდიქსი განძისაჲ სამისა კენტინარისაჲ რომელი ფ ი ლ ო ტ ი მ ი ა დ აღდეს ფრანგთა მაგისვე პირისათჳს პიტაკი ერთი». პეტრიწონის ქართულ წიგნებში *φιλοτιμία* დამკვიდრებული სიტყვა ყოფილა. შდრ. იოანე პეტრიწთან: «ესე აწ, ოჲ განმგონეო, გ ი ფ ი ლ ო ტ ი მ ი ე » (იოანე პეტრიწის შრომები, ტ. II, [1937], გვ. 71, 5).

Σημείωσις τοῦ χαρτοφυλάκου καὶ πιττάκιον πρὸς θεματικὸν δικαστὴν πρὸς εἰδήσεις καὶ ἀποδείξεις τῶν χρυσοβούλλων ἡμῶν καὶ λοιπῶν δικαιωμάτων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

5 Τοῦ ἰσοκώδικον τοῦ Σραβικίου καὶ αἱ ἀσφάλειαι τῶν χωριῶν τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

Τὸ ἰσοκώδικον τοῦ χωρίου Πριλόγγου.

Τὰ ἀγοραστήρια τοῦ Βαρδάνη περὶ τῆς ἐν Μοσυνοπόλει οὐλῆς καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐν τῷ Παπικίῳ.

10 Αἱ ἀποδείξεις περὶ τοῦ εἰσκομισθέντος λογαρίου περὶ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

15 Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν κτημάτων μου τῆς Μοσυνοπόλεως, ὡσαύτως καὶ αἱ ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου | (A 295) περὶ τοῦ δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ. Τὸ λογίσιμον πιττάκιον τῶν κτημάτων τῆς Μοσυνοπόλεως.

Τὸ πρακτικὸν καὶ παραδοτικὸν τῆς Λάβακας,

20 Αἱ ἀσφάλειαι καὶ αἱ ἀποδείξεις τῶν πανηγυριστῶν τοῦ Στενιμάχου.

Καὶ τὸ ὑπόμνημα, ὃ ἐποίησεν ὁ Μεσοποταμίτης ἐκ προστάξεως βασιλικῆς περὶ τῶν Βοδινῶν καὶ χωρίου τοῦ Ζαχαρίου.

* * *

25 1. Τὸ δὲ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη ῥωμαϊκὸν ἰβηρικὸν τε καὶ ἀρμενικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς εὐαγεστάτης μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Πετριτζονιτίσσης κατὰ τὸν δεκέμβριον μῆνα τῆς ἐβδόμης Ἰνδικτιῶνος ἔτους 6592, καὶ ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ τε αὐτοῦ τοῦ σεβαστοῦ Γρηγορίου καὶ μεγάλου δομestίκου τῆς δύσεως τοῦ Πακουριάνου διὰ ἀρμενικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Εὐθύμιου πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν
30 ἐνθάδε διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἐκ προστάξεως τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου

1 χαρτοφυλάκου B, χαρτοφυλα (χαρτοφυλάκ ?) A. 2 προσείδησις καὶ ἀπάδειξις A. 4 σραβικίου AB, ԵճՅՅՅՅՅՅ Q, Πραβικίου Petit. 6 πριλόγγου B. 7 Βαρδάνη A, Βαρδάνη B. 9 ἀποδείξις A. 11 περιορισμὸς A. 11 Φιλιππου π' A. 13 περιορισμὸς A. 15 λιβελλικοῦ A. 15 πιττάκιον A. 18 ἀσφα-

სიგელი ხარტოფილაკისა და პიტაკი თემის მსაჯულის მიმართ დასამოწმებლად და დასამტკიცებლად ჩვენი ოქრობეჭდებისა და დანარჩენ უფლებათა, აია სოფიაში დაცულთა.

ისოკოდიკონი ზრავიკისა და ამ სოფლის მცხოვრებთა ხელწერილები.

ისოკოდიკონი სოფელ პრილონგისა.

ნასყიდობის ქალღმერთი ვარდანისა შესახებ ეზოსი, მოსინოპოლში რომ არის, და წმინდა გიორგის მონასტრისა, პაპიკიონში რომ არის.

საბუთები შესახებ ზმოლენის თემის საჩივრის გამო ჩატარებული შემოწმებისა.

აღწერა და შემოსაზღვრა * ჩემი მამულებისა, ფილიპოპოლში რომ არის.

აღწერა და შემოსაზღვრა ჩემი მამულებისა, მოსინოპოლში რომ არის, ისევე, როგორც საბუთები იკონომოსისა შესახებ სახელ- A 295
მწიფო გადასახადებისა (? παρ: τῶν θεμιστῶν τῶν λιπῆλκων). საანგარიშო მოხსენება მოსინოპოლის მამულებზე.

აღწერა და გადაცემის წიგნი ლავაკისა.

ხელწერილები და საბუთები სტენიმახის პანიგირელთა.

მოგონება, რომელიც გააკეთა მესობოტამელმა სამეფო ბრძანებით შესახებ ვოდინთა და ზაქარიას სოფლისა.

* * *

1. ხოლო წინამდებარე ტიპიკონი სრულიად პატიოსანი ჩვენი მონასტრისა, რომელიც არის პეტრიწონის ყოველად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობისა, დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად 6592 წელს, დეკემბრის თვეში, მეშვიდე ინდიქტიონს და ხელმოწერილია თვითონ ჩემ მიერ, ესე იგი, სათნო გრიგოლის და დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის ბაკურიანის მიერ, სომხური ასოებით და იერუსალიმის უწმინდესი პატრიარქის უფალ ექვთიმეს მიერ დასამტკიცებლად და სარწმუნო-ყოფად ყველაფერ იმისა, რაც შიგ არის ჩამოწერილი, მაშინ, როდესაც, ის აქ იყო, რად- A 296

* აღწერა და შემოსაზღვრა — τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιουσιμὸς. ქართულ ტექსტში სწერია: «პრაქტიკონი და პერიერეზმონი».

21 A. 18-19 στενιμάχου A. 20 μεσοποταμίας A. 21 Βοδηνῶν A. 24 Πετρούχο-
πίστως A. 25 ὑπεγράφη A. 25 ἔμω A. 25 τῆ A. 28 ἐν θυμαίου A. 28 βεβαί-
ασθη A. 30 ἀγίου A.

ἡμῶν βασιλέως διάγειν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἕνεκεν εἰρήνης τοῦ ἀλάστορος Φράγγου καὶ αὐτῆς ὑποστρέψαντος καὶ μεθ' ἡμῶν καταλαβόντος ἐνταῦθα ἐν τοῖς Φιλιππουπόλεως κτήμασί μου.

2. Ἐγράφη δὲ ῥωμαϊκόν, ἰβηρικόν καὶ ἀρμενικόν διὰ τὸ τοῦς
5 μοναχοὺς τῆς τῆς αὐτῆς μονῆς Ἰβηράς τε τυγχάνειν καὶ μὴ ἐπίστασθαι ῥωμαϊκὰ γράμματα· ἀλλ' ὀφείλει μετέρχεσθαι τὸ τοιοῦτον τυπικόν διὰ τε τῶν ἰβηρικῶν καὶ ἀρμενικῶν γραμμάτων.

3. Ἐὖ καὶ ὁ κύριος δὲ τυπούμεν ἔχειν τὴν ἐνταῦθα ῥωμαϊκὴν ἅπασαν
10 γραφήν, ὅτι καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ ταύτης ὕφους τὴν ὑπογραφὴν ἐδέξατο.

4. Γέγονε δὲ καὶ τὸ τούτου ἴσον | (A 297) καὶ ὑπεγράφη ὁμοίως καὶ ἐναπετέθη εἰς τὴν εὐαγεστάτην μονὴν τῶν Παναγίου τὴν οὖσαν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ὅπως εἰς τὸ διηγεκὲς ἀπόκειται καὶ παραφυλάττεται ἐν τῇ τῆς αὐτῆς μονῆς.

5. Καὶ εἴ γε (ὅπερ ἀπεύχομαι) τίς τῶν καθηγουμενεύοντων ἐν
τῇ δηλωθείσῃ καθ' ἡμᾶς ἀγία μονῇ ἢ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν πρὸς
λύμην ταύτης καὶ τῶν ταύτῃ διαφερόντων ἐξανίσταται καὶ πειραθῆ
ἀθετήσαι· τὰ ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ ἀναγεγραμμένα καὶ πρὸς κατά-
15 λυσιν καὶ ἀπώλειαν αὐτοῦ διεγερθῆ, τὸ παρὰ τῇ δηλωθείσῃ μονῇ
τῶν Παναγίου ἐναποκείμενον τυπικόν ἐμφανισθήσεται καὶ ἀπελέγξει
τὸν κατατολμήσαντα τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα διαπράξασθαι, καὶ εὐδυνθή-
20 σεται μὲν οὗτος ὡς εἰκὸς καὶ ἀπαιτηθήσεται εἴ τι ἂν καὶ ἀμαρ-
τήσῃ, ἐξωθήσεται δὲ καὶ ἀπὸ τῆς μονῆς. Εἶθ' οὕτως | (A 298)
αὐτῆς τὸ τοιοῦτον τυπικόν ἀποτεθή εἰς τὴν εἰρημένην τῶν Παναγίου
25 μονὴν· οὐδόλως γὰρ βουλόμεθα ἐξωθεῖν ταύτης ἢ τῆς πόλεως μετα-
πεμφθῆναι ἢ παραφυλαχθῆναι.

6. Τούτου γὰρ ἕνεκεν καὶ τοὺς καθηγουμενεύοντας ἐν τῇ τῆς
αὐτῆς μονῆς καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς ἐνορκούμεν εἰς αὐτὴν τὴν
πανάχραντον καὶ θεομήτορα θεοτόκον ἡμῶν, ὅπως κρατήσῃ ἢ πα-
30 ρουσα ἡμετέρα βούλησις καὶ φυλαχθήσεται ἐν αὐτῇ τὸ τῆς καθ'
ἡμᾶς μονῆς τυπικόν, καὶ μᾶλλον εἰ χρεῖα ἐστὶ τούτου παρὰ τινῶν
ἐν τοῖς ἔξω κατὰ τι ἀμφιβαλλόντων εἰς τὸ ἐν τῇ ἡμετέρα μονῇ ἀπο-
κείμενον τυπικόν, ὀφείλει μεταγραφῆναι καὶ τὴν πίστωσιν παρὰ τοῦ

1 βασιλέως A. 1 ἕνεκεν A. 2 φράγγου AB, Φράγγου Petit. 2 αὐτῆς A. 8 ἅπασαν A. 11 ὑπεγράφει A. 13 διηγεκὲς A. 13-14 παρὰ φυλάττεται A. 16 δηλωθήσει A. 16 ἀγία A. 17 διὰ φερόντων A. 18 ἀθετήσαι A, ἀθετή-

გან ჩვენი ძლიერი და წმინდა მეფის ბრძანებით ის იმყოფებოდა თესალონიკეში ვერაგ ფრანგთან მშვიდობის ჩამოგდების გულისთვის და, უკან რომ ბრუნდებოდა, ჩვენთან ერთად წამოვიდა ჩემს მამულებში ფილიპოპოლში.

2. დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც.

3. ხოლო სიმტკიცე — ვაწესებთ ჩვენ — უნდა ჰქონდეს ამ შემთხვევაში საყოველთაო ბერძნულ დაწერილობას, ისე რომ მისი ნაქსოვის ბოლოში მას ეკუთვნის ხელმოწერა.

4. ხოლო მოხდა ისე, რომ მისი პირიც აგრეთვე დაიწერა და A 297 დაიდვა პანაგიის ყოვლად პატიოსან მონასტერში, რომელიც არის ღვთივ-დაცულ ქალაქში, რათა სამუდამოდ იქ იდვას და დაცულ იქნეს ამ მონასტერში.

5. და თუ (ნუმც მოხდება ეს!) ვინმე წინამძღვართაგანი ხსენებული ჩვენი წმინდა მონასტრისა ან იქაური მონაზონთაგანი სავენებლად ამ მონასტრისა და იქაურ საქმეთა აღდგება და ეცდება დაარღვიოს წინამდებარე ტიპიკონში დაწერილი წესები და მის დასაშლელად და მოსასპობად იმოქმედებს, პანაგიის ხსენებულ მონასტერში შენახული ტიპიკონი იქნება გამოჩინებული და მხილებული იქნება ის, ვინც გაბედა ასეთი შეუფერებლობა ჩაედინა: ის დასჯილი იქნება, როგორც შეეფერება, აზღვევინებენ, თუ რამ შესცოდა, და მონასტრიდანაც გაძევებული. ეს ტიპიკონი კი კვლავ A 298 დაიდება პანაგიის ხსენებულ მონასტერში: სრულიადაც არ გვსურს მის გარეთ ან ქალაქის გარეთ იქნეს გადატანილი ან გადამალული.

6. ამის გულისთვის ვაფიცებთ ამ მონასტრის წინამძღვრებს ან დანარჩენ ძმებს ყოვლად უმანკო ღვთის დედის ჩვენი ღვთისმშობლის სახელით, რათა ეს ჩვენი სურვილი ძალაში იყოს და დაცულ იქნეს მასში ჩვენი მონასტრის ტიპიკონი, და თუ ვინიცობა დასჭირდებათ ვინმე გარეშეს მიერ რისამე საცილოდ გახდომის გამო ამ ჩვენს მონასტერში დადებული ტიპიკონი, ის უნდა გადაიწეროს და ეს გადაწერილი შეამოწმონ წინამძღვარმა და

სი B. 18 *τῶν* A. 19 *διέφευγῆ* A. 20 *ἐν ἀποκρίσεισιν* A. 20 *ἀπελέγη* A. 21 *διὰ πράξασθαι* A. 22 *ἀπᾶσθησεται* A. 23 *ἐξᾶσθησεται* A. 23 *οὕτως* A. 23 *οὕτως* B. 24 *παράγει* A. 25 *οὐδ' ἔλας* A. 27 *ἐρεχεν* A. 28 *ἐσοχῶμας* AB. 29 *κρᾶσσει* A. 31 *ἡμᾶς* A. 31 *τῶν* A. 31 *ἐστὶ* A. 33 *ὀφείλει* A.

καθιγγομένου και τῶν ἀδελφῶν λαβεῖν και μεταπεμφθῆναι πρὸς αὐτούς, τοῦ πρωτοτύπου, ὡς δεδήλωται, μὴ μετακινουμένου πῶποτε ἀπὸ τῆς μονῆς]*.

- 5 7. (Γρηγόριος Πακουριάνος, σεβαστὸς και μέγας δομέστικος τῆς δύσεως, τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς ἱεράς μου μονῆς τῆς ὑπεραγίας φεοτόχου τῆς Πეტριτζονιτισσης οἰκεία χειρὶ ὑπέγραψα).

- 10 Ἐμῦμιος, ἐλέφ φεὸς πατριάρχης τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ φεὸς ἡμῶν ἀναστάσεως πόλεως Ἱεροσολύμων, τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς μονῆς τῆς ἱβηρικῆς τῆς ὑπεραγίας φεοτόχου τῆς Πეტριτζονιτισσης τοῦ σεβαστοῦ και μεγάλου δομεστίκου τῆς δύσεως κύρ Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου ὑπέγραψα οἰκεία χειρὶ.

ძმებმა და ისე წაიღონ და გადაუგზავნონ მათ, ხოლო პირველ-დედანი, როგორც ითქვა, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იქნეს დაძრული მონასტრიდან.

7. (მე გრიგოლ ბაკურიანი, პატრიოსანი და დიდი დომესტიკოსი დასავლეთისა, ხელს ვაწერ საკუთარი ხელით პეტრიწონის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის წმინდა მონასტრის ტიპიკონს).

მე, ექვთიმე, ღვთის წყალობით პატრიარქი იერუსალიმისა, ჩვენი ქრისტე-ღმერთის წმინდა აღდგომის ქალაქისა, პეტრიწონის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის, დასავლეთის პატრიოსანი და დიდი დომესტიკოსის გრიგოლ ბაკურიანის ქართული მონასტრის წინამდებარე ტიპიკონს ხელს ვაწერ საკუთარი ხელით.

* აქ თავდება ტექსტი ორსავე (AB) ნუსხაში. შემდეგ მოდის ხელმოწერა, რომელიც Petit-ის ამოულია ახალი ბერძნული თარგმანიდან.

298. გვერდი ქიოსის ნუსხისა თავდება სიტყვებით ὡς δεδήλωται μὴ μετα..., ხოლო დანარჩენი (καθιγγομένου πῶποτε ἀπὸ τῆς μονῆς) მიწერილია სხვა, ახალი, ხელით. იმავე 298. გვერდის შიგნითა სიგრიძის არშიაზე ასევე ახალი (დაახლოვებით მე-17—18 საუკუნის) ხელით მიწერილია პატრიარქ ექვთიმეს ხელმოწერა, რომლის რამდენიმე სიტყვა არა ჩანს, სახელდობრ არ ჩანს, გამქრქალია, სიტყვები τῆς ὑπεραγίας და ბოლო სიტყვები Γρηγορίου-ს შემდეგ. ვოიგოლის ხელწერა არ არის.

ასეთია „პეტრიწონის წესდების“ ბერძნული ტექსტი და მისი ახალქართული თარგმანი.

ბერძნულ ტექსტს საფუძვლად უდევს ქიოსის ხელნაწერი (A), ხოლო ბუხარესტის ხელნაწერი (B), რომლის მიხედვით L. Petit-მ გამოსცა „პეტრიწონის წესდება“ 1904 წელს, გათვალისწინებულია ჩვენს სქოლიოებში.

„პეტრიწონის წესდების“ ეს ტექსტი ჩვენს წინაშე აყენებს მრავალ საკითხს როგორც ფილოლოგიური, ისე ისტორიული ხასიათისას: წესდების ტექსტში უამრავი მასალა მოიპოვება სამონასტრო მიწათმფლობელობის ხასიათის, მამულების მოვლა-პატრონობისა და სათანადო თანამდებობის პირთა შესახებ, გადასახადებისა და მათგან განთავისუფლებისა და შეუვალობის შესახებ (აზნაურებისათჳს... ყოველთაგან სამეუფოთა და სამღვდელთმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა). ეს და მრავალი ამგვარი საკითხი მოითხოვს საგანგებო კვლევა-ძიებას, რისთვისაც საჭიროა არა მარტო წესდების ბერძნული ტექსტი, არამედ მისი ქართული ვარიანტიც¹. ამჟამად კი ჩვენ შევებებით ბერძნული ტექსტის გამოცემასთან დაკავშირებულ ზოგიერთ ფილოლოგიურ საკითხს.

ბერძნულ ტექსტთან დაკავშირებული ფილოლოგიური ძიებანი

კონიექტურები ბერძნული ტექსტისათვის. ზემოთ დაბეჭდილ ტექსტში, შედარებით L. Petit-ს მიერ გამოცემულ ტექსტთან, ჩვენ მიერ შეტანილია რამდენიმე შესწორება. ამათ შესახებ გვსურს აქ უფრო დაწვრილებით ვილაპარაკოთ.

A 150: ...*σπαθίστηες θπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἱσαγγελῶσ ἀντῶν κ τ λ τ ο ρ ο ς* (ასე შევასწორეთ ჩვენ AB-ს წაკითხვა *κ τ λ τ ο ρ ο ς*) — „უნეტარესი და ანგელოზთსწორი მათი მათე ნე ბ ლ ი ს მიერ“. ასეთი არევა გადამწერის შეცდომით უნდა აიხსნას (η || ι). — *κ τ λ τ ο ρ ο ς* ნიშნავს „მფლობელს“, ხოლო *κ τ λ τ ο ρ ο ς* — „მაშენებელს“, „დამფუძნებელს“. ქართული რედაქციის ავტორსაც ასე ესმოდა ეს მუხლი, როდესაც წერდა: *მ მ ა შ ე ნ ე ბ ე ლ ი ს ა მათისა დადებულსა წესსა* (თარხნიშვილი 2, 19).

ასეთივე აღრევაა ქვემოთაც:

A 151: *ὁ πρῶτος ἡγουμένης ἐν αἰοίμαρ τῆ ληξεί κ τ λ τ ο ρ ο ς* (AB: *κ τ λ τ ο ρ ο ς*) — „წინახსენებულ საუკუნო განსვენებაში მყოფ დამფუძნებელს“.

A 153. მესამე თავის სათაურში სწერია: *Περὶ τοῦ εἶναι ἐλευθέρων τῶν τοιαύτων μοσῆν ἀπὸ παντοίας ἐπιηροείας τε καὶ ἐνοχλήσεως βασιλικῆς τε καὶ πατριαρχικῆς* — აზნაურებისათჳს მონასტრისა ჩემისა ყოველთაგან სამეუ-

¹ ქართული ტექსტი დამზადებული აქვს გამოსაცემად აკად. აკ. შანიძეს.

ფოთა და სამღდელოთმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა...» (Petit გვ. 3, 24-25; თარხნიშვილის გამ. გვ. 3, 26-28).

ხაზგასმული სიტყვა *ἐπιθρεια* ნიშნავს „შეურაცხყოფას“ „ჩაგვრას“. რასაკვირველია, აქ გადამწერის შეცდომია: *υ*-ს მაგიერ დაუწერია *ε*. შეუძლებელია აქ ლაპარაკი ყოფილიყო „შეურაცხყოფაზე“.

ამ სიტყვის გვერდით მოხსენებული *ἐπιθρεια* („სამუშაოსაგან“) მოწმობს იმას, რომ მის წინაც (*τε και*) უნდა ყოფილიყო თავისი მნიშვნელობით *ἐπιθρεια*-ის მონათესავე სიტყვა და ჩვენ, ამიტომ, *ἐπιθρεια*-ის მაგიერ დავწერეთ *ἐπιθρεια* („სამსახურისაგან“). ქართული ტექსტიც მხარს უჭერს ამ ჩვენს კონიექტურას: «აწაურებისათჳს... ყოველთაგან სამეუფოთა და სამღდელოთმთავროთა ხარკთა და მისაჯდელთაგან გამოსავალთა».

ასეთსავე კონიექტურას საჭიროებს **A 165**: *ἐξ ἀργαρείας και παροικησ και ὑπερεπηρειας τῶν ἑμῶν παροικῶν* — «გლებთა ჩემთა უსასყიდლოდ მოპაპარაკებითა რასავე მსახურებასა შინა» (თარხნიშვილის გამ. 10, 29-30). აქაც უნდა დაიწეროს *ὑπερεπηρειας*.

A 154, ...*λειτουργεῖν [ἢ πόσας και ποίας ἡμέρας καθ' ἐκάστην ἑβδομάδα λειτουργεῖν] και μνημονεύειν ἡμῶν τε και τῶν πατρῶν ἡμῶν μνημονεύουσῶν*. ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები B-ს აკლია (ჩვენის აზრით კიდურმსგავსების გამო: *λειτουργεῖν* — *λειτουργεῖν*), A-ს კი აქვს. ქართული ვარიანტი სიტყვა-სიტყვით არ იმეორებს ბერძნულ ტექსტს, მაგრამ B-ში გამოტოვებულ სიტყვებს კი ვარაუდობს: «ანუ თუ მსგეფსა შინა რავედენი დღევე არს, რაათა სასეფოდ ჟამი წირონ» (თარხნიშვილი 4, 15-16).

A 161. A-ნუსხაში სწერია: *κατὰ τὸν γέροισ μὸν καιρόν* — «ყამსა სიბერისა ჩემისასა» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 9, 1). L. Petit-ს გამოცემაში სწერია *γῆρας*, ე. ი. ნახმარია კლასიკური ატიკური ფორმა. მაგრამ მხედველობაში მისაღები, რომ პარალელურად ფორმებისა:

τὸ γῆρας
γῆρας (ატიკ. γῆρας)
γῆραι (ატიკ. γῆραι)

გვხვდება ახალი აღთქმის წიგნებში:

τὸ γῆρος
მიცემ. γῆραι

ე. ი. τὸ γῆρος უბრუნებით როგორც τὸ γένος, მაშასადამე კანონიერი ფორმაა: τὸν γῆρους.

τὸ γῆρος
τὸν γῆρους
τῶ γῆραι

ასე: *Καὶ ἰδοὺ Ἐλισάβετ ἡ συγγενὶς σου καὶ αὐτῇ συνεληφεν ὑἱὸν ἐν γῆρει αὐτῆς* (ლუკა 1, 36).

A 169. ...*ὅπερ και εὐσεβοῦς χρυσοβοῦλλου ὑπάρχει δεδωρημένον αὐτῶ εἰς ἀντάμειψιν τῶν κτιμάτων αὐτοῦ*.

ხაზგასმული სიტყვა ვარიანტებში ასეა:

A κτιμάτων
B κτισμάτων

უნდა შესწორდეს *κτιμάτων*, რომლის კვალიც შეინიშნება A ში (←η).

წესდების ქართული ვარიანტი მხარს უჭერს ჩვენს კონიექტურას: «სარწმუნოათა ოქრობეჭდითა მინიჭებულად მისდა ნაცვალად პ რ ა ს ტ ი ნ თ ა მისთა, რომელნი დაეტენეს ანტიოქიას» (თარხნიშვილი 13, 18). სხვა შემთხვევებშიც «პ რ ა ს ტ ი ნ ი» (πρωτόσειου) გადმოგვცემს „მამულს“, „სამფლობელოს“ (ე. ი. *αρχιμ-ს*)¹, ხოლო *αρχιμ* ნიშნავს „შენობას“.

A 172. *Kai τὸν ἀπ' ἀστυῦ ἀγροδίου τὸν λεγομένου Γλαῦρα ὠοῖς* — «და აგრაათა, რომელსა ტ ლ ა ვ ა ვ ა ეწოდების» (Petit 12, 33; თარხნიშვილი 14, 20). ასე სწვრია ქიოსურ ნუსხაში, ხოლო B-ში არის *Γελαῦρα ὠοῖς*.

თადგან ქართულშია ტ ლ ა ვ ა ვ ა (სადაც ტ უნდა იყოს შეცდომით ხ-ს მაგიერ და, მაშასადამე, უნდა ყოფილიყო ხ ლ ა ვ ა ვ ა), საფიქრებელია, რომ სწორია *Γλαῦρα ὠοῖς*, რომელიც იკითხვოდა ღ ლ ა ვ ე ო ნ ო ს, რაც უახლოვდება ხ ლ ა ვ ა ვ ა ს - ს.

A 182: *ἀναρμόστρα γράση* („შეუფერებელი² ახრით“)

A: *ἀναρμόστρα*

B: *ἐναρμόστρα* („შენმატკბილებული [ახრით]“).

Ed. Kurtz-ის კონიექტურა იყო *ἀναρμόστρα*.

მაშასადამე A-მ დაადასტურა ედ. კურცის კონიექტურა.

A 183: *ἐν ταῖς κέλλαις ἀπὲν διατηροῦντας* („თავიანთ სენაკებში შეინახავენ“):

A: *διατηροῦντας* (= *διατηροῦντας*).

Petit-ს ტექსტში უწვრია: *διατηροῦντας* (ალბათ, კორექტურული შეცდომა); სქოლიოში წერს: *διατηρεῖ τὰς] διατηροῦντας*, ესე იგი B-ში სწვრიათ *διατηρεῖ τὰς* და მე ვასწორებო *διατηροῦντας*. მაგრამ ეს სწორი არ არის. ალბათ, B-შიც სწვრია შემოკლებით *διατηροῦντας*, ხოლო Petit-მ წაიკითხა *διατηρεῖ*.

A 184. მეოთხე თავის ერთ ადგილას სწვრია:

καὶ ὑρχεσθαι καὶ γυμνοῦσθαι ἐδεδέξο διὰ τῆς τῶν πλῆσιον ἀγάπης
(A 184).

რაც ქართულად ნიშნავს;

«და შენ მახლობლის სიყვარულით იტან სიცივეს და სიშიშველეს».

მაგრამ საბადლო ქართულ ტექსტში ვკითხულობთ:

«და სიცივისა და სიშიშველისა თავს დებად შმაჩუენებლობ სიყვარული-სათჳს მოყუსისა».

ბერძნულ ტექსტში სწვრია *ἐδεδέξο*, რაც წარმოადგენს *Plusquamperfectum*-ს ზმნისა *δέχομαι* (*ἐδέεσθαι*, *ἐδέεξο*, *ἐδέεσθε*..).

ზმნას *δέχομαι* ბევრნაირი მნიშვნელობა აქვს: ვლებულობ, ვიწყნარებ, ვი-ტ ა ნ, მოთმინებით ვხვდები..

¹ მაგალითად, A 174: *αὐτὸν ἀρχιμᾶτα ὠοῖς πρῶτον* — «ჩემთა პ რ ა ს ტ ი ნ თ ა ყოველთასავე შემოსავალსა».

² ზემოთ წესდების ტექსტის თარგმანში შეცდომით სწვრია „შეუფერებელი“.

როგორც ჩანს, ქართველ მთარგმნელს აურევია ეს ზმნა მეორე ზმნაში: *δείκνυμι*, რომელიც ნიშნავს „ჩვენებას“ (შდრ. კმაჩუენებლობ). მართლაც ამ ზმნის *Plusquamperfectum*-ი იქნება:

ἔδεδείκμην

ხოლო ამის პარალელურად შესაძლებელია:

ἔδεδέγμην,

რომლის მეორე პირი მართლაც იქნება:

ἔδεδέξο

თუ ეს ასეა, ასეთი აღრევა შეიძლებოდა მოსვლიდა ქართველს როგორც მთარგმნელს.

A 188

A: *γνωστὴν κωτὴν ἀδελεῶν* („გონიერი ძმების“)

B: *γνωστὴν κωτὴν ἀδελεῶν* (ღვიძლი ძმების).

რასაკვირველია, B-ს ვარიანტი უაზრობას შეიცავს, ხოლო A-ს ვარიანტი, გარდა იმისა რომ შინაარსობლივად გამართულია, დადასტურებას პოულობს წესდების ქართულ რედაქციაში:

*...διακρισει καὶ ἐξετάσει τῶν κριεπιτόνων καὶ ἐναρέτων καὶ γνωσ-
τὴν κωτὴν ἀδελεῶν...*

...გამორჩევითა და გამოძიებითა უმჯობესთა და მოღუაწეთა და მეცნიერთა ძმათა... (თარხნიშვილი, 23, 12).

A 220. წესდებით განსაზღვრულია, რომ წირვა-ლოცვის დროს მონაზონებმა უნდა დაიცვან დუმილი: «და უფროასად ჟამსა წმიდისა ლოცვისასა რაჲთა არა ვის მიეშუას უბნობად ერთისა ერთისა ჯეროვნად გინა უჯეროდ» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 37, 9-11). საზგასმული სიტყვები ასეა ბერძნულში: *μηδενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλήλων προσομιλοῦντων* (L. Petit, p. 29; 27). ტექსტუალური გადმოცემა ასეთია:

ა) B: *ἀλλήλων*

ბ) რადგან გენეტივი *ἀλλήλων* აქ უადგილოა და იგი გადამწერს გაეპარა მომდევნო გენეტივის (*προσομιλοῦντων*) გავლენით, ამიტომ K(urtz)მა საჭიროდ დაინახა კონიექტურა შემოეტანა და დასწერა *ἀλλήλους*, მაგრამ სახელმძოვნიკისა და უბადლო ფილოლოგოსს მხედველობაში არ მიუღია ის, რომ ზმნა *προσομιλέω* („ველაპარაკები“, „ვემასლაათები“), უკავშირდება მიცემით ბრუნვას და არა აკუზატივს, ე. ი. უნდა ყოფილიყო: *μηδενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλή-
λους προσομιλοῦντων*.

მართლაც ქიოსურ ნუსხაში (A) კვითხულობთ: *ἀλλήλ¹*. ასეთი შემოკლება ქიოსურ ნუსხაში სხვაგანაც გვხვდება და იგი გადმოსცემს *οις*-ს. მაგალითად:

A 167 *λοιπ¹* = *λοιποῖς*

A 198 *ἀλλ¹* = *ἀλλοις¹*

ამგვარად, ჩვენი ადგილი ეკვიპოტანლად უნდა შესწორდეს A-ს მიხედვით და იქ დაიწეროს *ἀλλήλοις*.

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე.

ქიოსური ნუსხა ასე კითხულობს: *ὅς ὁ ἁ ἁ ἁ ἀνεχέσθαι τοῦτοι δὲ*—„ამიტომ არ არის საჭირო მისი შეწყნარება.

რადგან მთელი კონტექსტი იმ აზრს ატარებს, რომ მიღებული წესების გარეშე ვინდაც აკეთებს საქმეებს, რასაკვირველია უფრო ახლოს იყო სინამდვილესთან, რომ ასეთი რამ არ არის შესაწყნარებელი.

მართლაც ქართული ტექსტი შესანიშნავად უჭერს მხარს ქიოსურ ვარიანტს:

«გვრეთვე არა შესაწყნარებელ არს საქმე მათი, რომელნი იგი გარეგან წესისა ჰყოფდენ რასაცა» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 43, 2-3).

A 230. მე-15 თავის ერთი ადგილი (Petit 33, 18) დამახინჯებული ყოფილა გადამწვრთავან და L. Petit-მ შეიტანა კონიექტურა. სახელდობრ, ეწერა:

προφομας τῆς προσηχῆς,

რაც არავითარ აზრს არ იძლეოდა, ვინაიდან *προφομας* არაფერს ნიშნავს. L. Petit-მ შეასწორა:

προφάησας τῆς προσηχῆς,

რაც თითქოს უნდა ნიშნავდეს: „ლოცვა-ვედრებას რომ წინდაწინ დაასწორო“. მაგრამ ამ კონიექტურას წინ ეღობება ის დაბრკოლება, რომ *προφάησας* უნდა უკავშირდებოდეს ბრალდებით ბრუნვას (*τις ἀν τισι*).

ამ ადგილს ნათელს ფენს ქიოსური ნუსხა:

προφάσει τῆς προσηχῆς „ლოცვის მიზეზით“.

ქართული ტექსტი ამას მხარს უჭერს: «უკუეთუ იყვნეს ვიეთნიმე, რომელნი გარეგან ნებისა ზოგად ცხორებათაჲსა და თჳნიერ სწავლისა წინამძღუროისა შორის კრებულსა სახესა მოღუაწებისასა აჩუენებდენ ლოცვისა მიზეზითა, რაჲთამცა დაარწმუნა მხილველთა...» (თარხნიშვილის გამ. 43, 6-10). ამას უდრის შემდეგი ბერძნული ტექსტი:

...ἄνευ παραίσεως τοῦ ἀμφοῦσμενον καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σχηματιζομένησ πρὸς τὸ τοῦς ὀνόμας πειθεῖσ προφάσει τῆς προσηχῆς.

A 233. *...καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλάπτεισ καὶ ἑαυτὸν καταχρῖσται.*

ასე კითხულობს B (Petit-ის გამოც. გვ. 34, 15). ხოლო რადგან აზრი არაფერი გამოდიოდა, Petit-ს შეუსწორობია (იქნებ ახალი ბერძნული თარგმანის მიხედვითაც) და დაუწერია *βλέπτεισ*, რაც მართლდება როგორც ქიოსური ნუსხით, ისე ქართული ტექსტით. სახელდობრ:

ა) ქიოსურ ნუსხაში სწერია: *καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλέπτεισ καὶ ἑαυτὸν καταχρῖσται.*

ბ) ქართულ ტექსტში სწერია: «და თავსა ხოლო თჳსსა მიხედავს და მას დასჯის (თარხნიშვილის გამ. გვ. 45, 1-2).

A 239. B-ში ვკითხულობთ: *Ταύτην γὰρ τῆν ἐβαγεσάτην μοιήν μετὰ πόντων τῶν ἡπ' αὐτῆν ὀμόρω προσηγῆ ἰερό* — „ეს ყოვლად პატროსანი მონასტერი ყველა მის განკარგულებაში არსებული საჩუქრებით შევწირე ღმერთს“. A-ნუსხაში სწერია *ὀμόρω*, რაც უფრო შეეფერება სინამდვილეს, რადგან იმის მოხსენიება, რომ ღმერთს შესწირა ის საჩუქრები, რომლებიც თავის დროზე შემოუვიდა მონასტერს, უხერხულია. თუ კი მივიღებთ A-ს წაკითხვას (*ὀμόρω*), მაშინ აზრი ნათელი გამოდის: „ეს ყოვლად პატროსანი მონასტერი ყველა მის გამგებლობაში არსებული [ქონებით] ძღვნად შევწირე ღმერთს“. ასევე ესმის ეს ადგილი ძველქართული ტექსტის ავტორს: „...და მო-

ნასტერი, რომელი-იგი ყოვლითა ნაქონებითა მისითა, რომელი მივეც და დაუმტკიცე მას უღირსებისა ჩემისაგან, ძღუენად შემიწირავს ღმრთისა» (თარხნი-შვილის გამოც. გვ. 49, 4-7). *Πάτριου*-ის უნერხულება იგრძნო L. Petit-მ, რომელმაც იგი შეასწორა. მის შესწორებას ამართლებს ქიოსური ნუსხა.

A 242. B-ნუსხა ერთ ადგილას (Petit 38, 3) კითხულობს *ἐν ἀβταῖς* ხოლო ქიოსურ ნუსხაში სწერია შემოკლებით:

ἐν ἀβτ

უკანასკნელი შემოკლება უნდა წავიკითხოთ

ἐν ἀβτ οἷς

ამგვარი შემოკლება გვხვდება რამდენსამე ადგილას

λοιπ *λοιποῖς* (167, 4)

ἀλλ *ἀλλοῖς* (198, 21)

τ *τοῖς* (204, 20 და 231, 17)

ἀλλήλ *ἀλλήλοῖς* (220, 13)

συαδελφ *συαδελφοῖς* (224, 8)¹

მაშასადამე, ეჭვი არ შეიძლება არსებობდეს, რომ აქ უნდა წავიკითხოთ *ἐν ἀβτ οἷς*.

ახლა რომ გადავხედოთ ტექსტს, არსაიდან არა ჩანს, რომ აქ უნდა იყოს *ἐν ἀβταῖς*.

მართლაც, ტექსტი ასეთია: *εἴτε οἰκίαν κτήσασθαι, εἴτε τὸ λεγόμενον σταλίον ἦτοι καταφύγιον ἐν τοῖς ἀστροῖς καὶ κατοικεῖν ἐν ἀβταῖς...* (Petit, 39, 2—3).

თუ რამეს შეიძლება ეკუთვნოდეს ეს საძიებელი სიტყვა, ეს არის—*ἐν τοῖς ἀστροῖς*, მაშასადამე აქ უნდა იყოს *ἐν ἀβτ οἷς* (და არა *ἀβταῖς*).

ქართული ტექსტიც ამასვე ადასტურებს:

«ანუ ციხეთა რაფთამცა ანუ სახლი იშენა ამათ შინა ანუ სახინზნავად თჳსად შექმნა» (თარხნიშვილის გამ. 50, 5-6).

A 245. B-ნუსხაში სწერია: *καὶ τῶν ἰηλῶν ἀδελφῶν ἡμῶν διῶσα εἰς πρ οἷς α ν* («დათა ჩუენთა ზითვად მისცა»), ხოლო ქიოსური ნუსხა ხაზგასმულ სიტყვას ასე სწერს:

εἰς πρ οἷς

რაც უთუოდ ნიშნავს *εἰς πρ οἷας*. რომ ასეთი შემოკლება მართლაც აც-ს ნიშნავს, ეს ჩანს რამდენიმე მაგალითიდან:

ἐκκλῆσι *ἐκκლῆσιᾶς* (154, 17)

ἐξοσσι *ἐξοσσιᾶς* (156, 3)

ἡლχι *ἡლχιᾶς* (163, 19)².

ამრიგად ცხადია, რომ ამ ადგილას სწერია: *εἰς πρ οἷς α ν*. რომ აქ არ შეიძლება ეწეროს *πρ οἷαν* იქიდანაც ჩანს, რომ ქიოსურ ტექსტში *α ν*-ისთვის სხვანაირი შემოკლება იზმარება, მაგალითად:

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე, გვ. 184—185.

² იხ. აქვე დართული ტაბულა გვ. 182—183.

διακοίν^σ διακοίναν (185, 17)

τράπεζ^ς τράπεζαν (207, 10)

παρισάτασ^σ παρισάτασαν (249, 13)¹.

მაშასადამე, გამორიცხულია იმის შესაძლებლობა, რომ ჩვენს შემთხვევაში ქიოსურ ნუსხაში იკითხვოდეს *προιῶνα*.

რახან B-ნუსხა სწერს *προιῶνα*, ჩანს პირველი კანკლედობით უბრუნებიათ ეს სიტყვა და არა მესამით (*προιῶν, προιῶνδ...*). თუ ეს ასეა, მაშ ქიოსური ნუსხის *προιῶνα* აგრეთვე პირველი კანკლედობის მრავლობითის აკუზატივი იქნება და, ამიტომ მანვილიც ექნება პაროქსიტონონი.

P. S. მრავლობითი რიცხვის ხმარებისათვის შდრ. ქართული (იმერული) გამოთქმა: „მზითებში გაატანა“.

A 250. *Τοῦτο γὰρ ἔστιν ἐὶ ἀδροιστοῦ τῷ ψεῦ.*—ასე სწერია B-ნუსხაში, ხოლო ქიოსური ნუსხა კითხულობს:

Τοῦτο γὰρ ἔστιν ἐβᾶδροστοῦ τῷ ψεῦ.

ქიოსური წაკითხვა ნათელ აზრს იძლევა — „ეს ღმერთისათვის სასიამოვნო არის“.

რაც შეეხება B-ს ვარიანტს, იქ არც აზრი გამოდის ნათელი და სინტაქსურადაც შეწყობილი არ არის:

1) B-ს თარგმანი ასეთი იქნებოდა: „ეს ღმერთთან კარგად შეწყობილია“.

2) სიტყვა *ἐβᾶδροστος* („შეგუებული რამესთან“) არ უკავშირდება მის კუთვნილ სიტყვას მიცემით ბრუნვაში; ის უკავშირდება ან *πρότς τς* ან *ἐψ* *τς*.

ამიტომ უპირატესობა უნდა მივაკუთვნოთ ქიოსურ ვარიანტს.

ქართული ტექსტიც, თითქოს, ქიოსურ ვარიანტს უჭერს მხარს: «ესე არს მებრ სათნოა ღმრთისაჲ (თარხნიშვილის გამ. 55, 4-5).

A 257. 21. თავში ლაპარაკია მოსახსენებლებზე, ალაბებზე და სხვა ამგვარზე და ერთ ადგილას სწერია: *ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλησίαις προσηγορίας γυνέσθασαν ἀμφοιβέλωδ ὑπέδ μαήκηδ ἡμᾶν*—„ყველა ეკლესიაში ჟამი იწირვოდეს ჩვენ მოსახსენებლად საეჭვოდ“.

ასე იკითხება ეს ადგილი ორსავე ნუსხაში. L. Petit-მ, რასაკვირველია, შენიშნა უაზრობა და შეასწორა ეს ადგილი: *ἀναμφοιβέλωδ*—„უეჭველად“.

ტექსტის დამახინჯება აქ გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ წინა სიტყვის დაბოლოება იყო *-αν*, რამაც გადამწერს გამოატოვებინა მეორე *αν*-ი:

γυνέσθασαν [ἀν]αμφοιβέλωδ.

L. Petit-ს კონიექტურას ამართლებს ქართული ტექსტი:

«და ეგრეთვე ყოველთა შინა ეკლესიათა სოხასტრისათა ერთი სეფისკუერი აღმოკუეთილ იქმნას საჯსრად სულთა ჩუენთათჳს თჳნიერ ყოვლისა ცილობისა» (თარხნიშვილის გამ. 58, 26).

A 260. 22. თავში, სადაც ლაპარაკია გარდაცვალებული წინამძღვრის დაკრძალვის წესებზე, სწერია: *ἑδῆ μὲν ὄψει τῆν ἑδῆτακῆν, ἐπὶ δὲ μοιναῶν τικλιτῶδ, κατὰ τῆν τοῦτῶ προέπουσαν ἀκοισμῖαν*—„თუ მღვდელია—დაიმარხოს მღვდლის წესით, თუ კი მონაზონია—მისი კუთვნილი წესით“.

¹ ამის ნიმუშები იხ. ქვემოთ გვ. 182—183.

ჩვენ მოვიყვანეთ ტექსტი ქიოსური ნუსხის მიხედვით. სიტყვა *λατς* იქ სწორია შემოკლებით:

λατ

ეს შემოკლება არ იწვევს ეჭვებს: ასეთი შემოკლება λ ყოველთვის ნიშნავს ადგილს მაგალითად:

δισσεζ *δισσεζς* (211, 5)

πρωφασε *πρωφασεας* (212, 18)

λαμπε *λαμπες* (215, 10)¹.

B-ნუსხის მიხედვით გამოცემულ ტექსტში L. Petit წერს: *εξ δε μοναζοντι λ λταις*. და ამ ტექსტს Kurtz-ი ასწორებს ასე: *εξ δε μοναζων τις λταις*.

ჩვენ არ ვიცით დანამდვილებით, თუ რა ვითარებაა B-ნუსხაში, მაგრამ L. Petit-ის მიერ დაბეჭდილი მასალის მიხედვით ვიტყვი შემდეგს:

1) *λταις* არ არის ამოკითხული სწორად და აქ შეიძლება ისეთსავე გაუგებრობას ჰქონდეს ადგილი, როგორც არის ზემოთ A 242 (*εϋ αυταις*) ან A 250 (*εξ πρωιζας*) შემთხვევებში. გარდა ამისა მიცემითი *λταις* რას უნდა ეკუთვნოდეს? მისი შესატყვისი არსებითი სახელი არსად ჩანს. ხოლო, თუ მოვიხილოთ და არსებით სახელად გავიგებთ (*λταις* — „ლოცვებით“), მაშინ საჭირო გახდება *μοναζοντι*-ს სხვანაირად გაგება; აბა, რას უნდა ნიშნავდეს „მონაზონი ლოცვებითა“. აქ ლაპარაკია იმაზე, რომ თუ გარდაცვალებული „მღვდელია“, მას ერთნაირი დასაფლავება ეკუთვნის, ხოლო თუ ის „უბრალო მონაზონია“ — მაშინ სხვანაირი ეკუთვნის.

2) Kurtz-ი სიტყვას *μοναζοντι* ასწორებს: *μοναζων τις*. ამას მრავალი დაბრკოლება ხვდება: პირველი დაბრკოლება ის არის, რომ გადამწერს ერთი რამ შეიძლება შეეშალოს, მაგრამ ერთბაშად ერთ სიტყვაში სამი შეცდომა ძნელი წარმოსადგენია: ა) ვითომ ეწერა *ω* და მან დასწერა *ο*; ბ) ეწერა *τις* და მან დასწერა *τι*; გ) თითქოს დაწერა კიდევ ზედმეტი *λ* (*μοναζοντι λ*). ამიტომ ჩვენი დასკვნა ასეთია: *μοναζοντι* თავის ადგილასა და არ არის საჭირო მისი შეცვლა სხვა გამოთქმით: *μοναζων τις*.

3) მიცემითი გრუნვა *μοναζοντι* ძალიან კარგად არის შეხამებული:

ι ε ρ ε ι μ ε ρ ο υ τ ι... ε ι δ ε μ ο υ α ζ ι ο υ τ ι...

ამაზე უკეთესად დაცვა ბერძნული სინტაქსური წესებისა წარმოუდგენელია.

A 263. მე-24-ე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე მოუწოდებს ძმებს არ შეუშვან მონასტერში ბერძენი არავინ, თუ არა და ბერძენი, მონასტერში მოკალათებული, თანდათან ხელში ჩაიგდებს მთელ მონასტერს: *¶ αυταπιστος μωσος τισα ρη τσπα χαμιστρω, σπεσδουτα τ ο σ τ ο υ κατακρυσεσεν, η τηϋ ηϋουμεισια π ο ρ ε ζ ε α υ τ ο ϋ ε π ο ρ α ν σ α ο ϋ α*. — „ან ჩაყენებენ ვინმეს, ამ ადგილის წინააღმდეგ განწყობილს, რომ ეცდება მას (ე. ი. ადგილს) დაეპატრონოს, ან წინამძღვრობა მიითვისოს“.

ასეთი წაკითხვა (*τ ο σ τ ο υ*) ეკუთვნის ქიოსურ ნუსხას და მე ვფიქრობ, რომ ყველაფერი თავის რიგზეა:

ა) *κατακρυσεσεν* უკავშირდება გენეტივს (*τ ο σ τ ο υ*);

ბ) *τ ο σ τ ο υ*, მამრობითი სქესის გენეტივი, ეხება *τ ο σ π ο ρ ε*-ს.

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე, გვ. 186—187.

ბ-ნუსხა *τοῦτοι*-ს მაგიერ კითხულობს *τοῦ τὸ τιαι* (ე. ი. ვინმე ეცდება დაეპატრონოს მას). რადგან *κατακυριεύσει* მოითხოვს ნათესაობითს და არა აკუზატივის (*τοῦτοι*), ამიტომ L. Petit-მ ეს დამახინჯებულად ჩათვალა და შეასწორა ასე:

τοῦ τὸ τιαι

ე. ი. ბ-ს საფუძველზე გენეტივის დაუკავშირა ზმნა *κατακυριεύσει*, მაგრამ წინადადების ახრი ამით უფრო ნათელი არ ხდება: *τοῦτοι κατακυριεύσει* გარკვევით ეხება „მას (ადგილს) დაეპატრონოს“, ხოლო *τοῦ* და *τιαι*, თუმცა სინტაქსურად მართებული გენეტივები არიან, მაგრამ რას ეხებიან, არა ჩანს.

ამრიგად, ქიოსურ ტექსტს უნდა მიეცეს უპირატესობა. ქართული ტექსტიც მთლიანად მხარს უჭერს ქიოსურ ვარიანტს: «ანუ თუ წინააღმდეგომცა ადგილისა იქმნენ და სრულნიად უფლებად მისხა ეცადნენ...» (თარხნიშვილის გამ. 61, 26-28).

A 271. *Ὅτι ἔστι γὰρ ἄλλο τι ἐπαρξιστότερον τῷ θεῷ τοῦ τὸ τὸς ἀζο-
λίαιστος σοφροῖσαι καὶ τοὺς μεμύσους ἐγκρατεῖς ἀπεργάσασθαι* — „ამაზე უფრო სასიამოვნო ღმერთისათვის სხვა არაფერია: აღვირახსნილნი მოათვინიერო, მემთვრალენი თავშეკავებულად მოაქციო“. ასე სწერია A-ში, ხოლო ბ-ნუსხა, ნაცვლად ხაზგასმული სიტყვებისა, წერს: *τοῦτοι*, რაც აქ უადგილოა; შედარებითი ხარისხის მეშვეობით გამოხატული შემასმენლის შემდეგ (*ἔστι... ἐπαρξιστότερον*) ჩვენ მოველით ნათესაობითი ბრუნვით გამოხატულ დამატებას (*τοῦ σοφροῖσαι, τὸ ἀπεργάσασθαι*). ეს კარგად გაითვალისწინა L. Petit-მ და *τοῦτοι* შეასწორა და დაწერა *τοῦ τὸς*. L. Petit-ს ამ კონიექტურას ამართლებს ქიოსური ნუსხა (A).

A 287—288.: B: *Σκαραμάγγιον ἕτερον ἐν Ἐσθῆτι τῆς ἀγίας τρυφήως μαυριανῆς μετὰ πάσης τῆς ἐξοπλισίας αὐτῆς ἔν.*

რადგან *ἐν* აქ შეუფერებელია, ვინაიდან საშუალო სქესის სახელი არსად ჩანს, ამიტომ L. Petit-მ *ἐν* შეცვალა და დასწერა *μία*, და მიაკუთვნა ის სიტყვას *ἐσθῆτι* („საბურავი“). ქიოსის ნუსხაში *ἐν* არ არის. ამიტომ, საფიქრებელია, რომ ეს L. Petit-ს მიერ ორ წინადადებად დაბეჭდილი ტექსტი წარმოადგენს ერთ წინადადებას, ისე როგორც ეს ჩვენ მიერ არის დაბეჭდილი, ე. ი. «სხვა სკარამანგი ერთი, საბურავად წმინდა საკურთხევლისა „მავრიანიანი“, მთელი თავისი მოწყობილობით». რომ ეს ასე უნდა იყოს ამას მხარს უჭერს ძველქართული ტექსტი: «სხუად საკურთხევლისა საბურავი შეკერული სკარამანგი დურანგი თავისა წესითა ყოვლითა» (Q 128; მ. თარხნიშვილი, გვ. 75, 3-4: დურანგითი წმიდისა წესითა ყოვლითა).

ბერძნულისა და ქართული ტექსტების ურთიერთობა. ტიპიკონის ბერძნულ ტექსტში ნათქვამია, რომ იგი «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად 6592 წელს; დეკემბრის თვეში, მეშვიდე ინდიქტიონს» (იხ. A 295), ხოლო ქართულ ტექსტში სწერია: «დაიწერა უკუე და დაემტკიცა წესი ესე განგებისაჲ ამის პატიოსნისა მონასტრისა ჩუენისაჲ... წერილითა ბერძულითა და ქართულითა თა დეკენბერსა, მეშვდესა ინდიქტიონსა, დასაბამით-

განთა წელთა ექუს ათას ხუთას ოთხმოცდა მეთორმეტესა» (მ. თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 79—80). ამ ძირითადი ანდერძიდანაც ჩანს, რომ ტიპიკონის ბერძნული ტექსტი განსხვავდება ქართული ტექსტისაგან, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ ეს წესდება არსებობდა ყოველ შემთხვევაში ორს ენაზე, ბერძნულად და ქართულად. თუ რომელი ვარიანტია დედანი — ბერძნული თუ ქართული — ამას კვლევა სჭირდება. ქართული ტექსტის ბერძნისებები (მაგ.: დოშიარი, ვაჟინარი, კანანარხი, კანონი, კელარი, კრასაული || კრასოვოლი, ლოლარიას ქმნა, პანაგირი, პანაშუდი, პლანინა, პრასტინი, როქი, ქსენადოში, შემეფტონი)¹ არ გამოდგება ქართული ტექსტის ბერძნულისაგან წარმომავლობის საბუთად, რადგან ბევრი მათგანი ბერძნულიდან ქართულში დიდი ხნის წინათ არის შემოსული და დამკვიდრებული როგორც ქართული ლექსიკური მასალა. ასეთია, მაგალითად, „კრასოვოლი“, „პანაშუდი“, „პრასტინი“, რომლებიც ქართულ ორიგინალურ ძეგლებში ხშირად გვხვდება. ზოგიერთი ზემოთ მოყვანილი სიტყვა წესდების ქართულ ვარიანტში მოიპოვება, ბერძნულში კი სულ სხვა სიტყვაა ნახმარი იმავე ცნების გამოსახატავად. მაგ., A 199: *Ξερισς δε Ξετα ολνιχρδς* („ღვინის მწდე“, „მერიქიფე“) — „ერთი იყოს მემარნედ ვაჟინრად (= *βαχρναρδς, თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 26, 15); A 292: *Ξν τοις κτημασι μου* — «პრასტინთა ჩემთაჲსა» (თარხნიშვილის გამ. 77, 13²).

მიუხედავად ამისა არის ქართულ ტექსტში რამდენიმე ადგილი, რომლებიც ბერძნული ტექსტის დიდ გავლენას ამჟღავნებენ.

A 212: *Ξετα δε τδ λοχρριον βπαν της ρβγδς αβτων ισταμειον τραχς* — «და ყოველი განძი როქისა იყავნ სტამილონი სრული» (თარხნიშვილის გამ. 32, 24).

A 212: *ελ... πασαι αν ελσδοι... συναχονται και αν απαιτησεις γίνονται* — «დადაცათუ შემოსავალი ყოველი... შეკრბების და აპეტის იქმნების» (თარხნიშვილის გამ. 32, 26).

¹ *δοχειριος, βαρβνι, κανοναρχειν, κανων, κελλαριτης, κρασοβδλιου, λογαριδς, πανηγυρις, πανουχის, πλατουρη, προαστειου, ρβγα, ξστοδοχειου, χειμειουσις*.

² აგრეთვე A 292: *κτηματα μου* — «პრასტინთა ჩემთა»; A 293: *περι των κτηματων μου της Φιλιππουπολεως* — «ფილიპოპოლისა პრასტინთა ჩემთათჲს» (თარხნიშვილის გამ. 78, 7-8) და სხვაგანაც.

A 291: Βασιλικὰ πιττάκια τὰ καταστρωθέντα, εἰς διάφορα σέχρετα — «სამეუფოე წიგნები, რომელინი კატასტროს ქმნილ არიან სიკრიტონთა შინა» (თარხნიშვილის გამ. 77, 4).

A 292: Χρυσοβούλλιον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελτίων σέων, οἰκοδομῆς κάστρων, χαρῶν τε καὶ μοναστηρίων — «სხუაე ოქრობეჭედი ერთი ველტიოს ქმნისათჳს პრასტინთა ჩემთაჲსა და მათ შინა ციხის გებისა და სოფლისა და მონასტრისა შენებისაჲ» (თარხნიშვილის გამ. 77, 13).

A 293: Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογισμοῦ τῶν κτημάτων μου ἅπαντα — «სამეუფოე პიტაკი ერთი ლოგის ქმნისათჳს ყოველთა პრასტინთა ჩემთაჲსა» (თარხნიშვილის გამ. 78, 10).

A 293: Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀποσχιθευμοῦ — «სხუაე სამეუფოე პიტაკი [სამი აპოსკედეფსობისათჳს]» თარხნიშვილის გამ. 78, 11).

A 294: καὶ ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου περὶ τοῦ δημοσίου τοῦ λιβηλλικου. Τὸ λογισμοῦν πιττάκιον τῶν κτημάτων τῆς Μοσυνοπλέως — «და ეგრეთვე აპოტიქსები კონომისაჲ დომოსისაჲ და ველტიკობისათჳს. ლოგისიმონობისა წიგნი მისინობოლისა პრასტინთა ჩემთათჳს» (თარხნიშვილის გამ. 79, 8-9).

გავარჩიოთ, სანიშნუოდ, უკანასკნელი შემთხვევა.

«ლოგისიმონობისა წიგნი» უდრის ბერძნულს ლογισμοῦν πιττάκιον. — სიტყვა ლογισμοῦ ნიშნავს „ანგარიშდებულს“ ანუ „ანგარიშსწორებულს“. ამ სპეციალური ტერმინით (ლოგისმოῦν) ბიზანტიურ საბუთებში აღინიშნება ისეთი მამული, რომლის კუთვნილი გადასახადი უნდა ჩაითვალოს გადახდილად, ე. ი. ეს ის მამულია, რომელიც გადასახადისაგან თავისუფალია (ან განთავისუფლებულია)¹. წესდების მეორე თავში (A 166) გრიგოლ ბაკურიანისძე ლაპარაკობს იმ მამულებზე, რომლებიც მან შეწირა პეტრიწონის საგანეს და რომლებიც, ამბობს ის, ლογισμοῦν γεγονότα τοῖς εἰσεβάσι χρυσοβούλλοις λόγιοις ὑπεβῆβαιώθησαν — „განთავისუფლებულია გადასახადებისაგან, რაც უწმინდესი ოქრობეჭედებით არის დამტკიცებული“. ქართული ტექსტის ავტორი უთუოდ იცნობს ბერძნულ ტექსტს, ხოლო მისთვის უცნობია ლოγισμοῦν-ის

¹ Fr. Dölger, Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. Leipzig-Berlin, 1927, 83. 83. 144, 156.

ბადალი ქართული ტერმინი და წერს: შევწირე მამულები «რომელნიცა მაქუნდეს კელმწიფებით სრულითა და შეუძრავითა უფლებითა ლოგისქმნილითა ოქრობეჭდებითა» (თარხნიშვილის გამ. 11, 14).

ასევე ესმის ქართული ტექსტის ავტორს ზმნა *λοιγίζομαι* — «ლოგისქმნა»: «სამეფოჲ პიტაკი ერთი ლოგისქმნისათჳს (პაპი თჳს ლოიჳზჳვი — A 293) ყოველთა პრასტინთა ჩემთაჲსა».

როდესაც ქართველმა ავტორმა დაინახა ბერძნული გამოთქმა *λοιγισμοῦ πεινάσιον*, მან (უთუოდ ბერძნული ტექსტის გავლენით) გააკეთა ქართული გამოთქმა «ლოგისიმონობისა წიგნი», ე. ი. ბერძნული სახელის საშუალო სქესის -*ου* შეიტანა ქართულ ტექსტშიც («ლოგისიმონ-ობისა»).

ამგვარად, უარყოფა ბერძნული ტექსტის გავლენისა შეუძლებელია.

მაგრამ, მეორე მხრით, ქართულ ტექსტში არის ისეთი ადგილები, რომლებიც ბერძნული ტექსტის გავლენისაგან სრულიად თავისუფალია; არის აგრეთვე ისეთი წინადადებები, რომელთა შესატყვისი ბერძნული წინადადებები სულ სხვანაირად არის აგებული. ავიღოთ თუნდაც იგივე მეორე თავი:

Περὶ δαρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ κατ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος.

Δεδῶκαμεν τε καὶ ἐβεβαίωσαμεν ἐν τῶν δὲ εὐσεβῶν χριστιανῶν δαρεθῆντων ἡμῶν κτημάτων πατριᾶς κατὰ σχῆσεως λόγῳ ἐπὶ ἀναφανέρτω καὶ τελείῳ δεσποτεῖα καὶ ἀλεψῆσιν ἐξ ὁσσίῳ, ἄτινα καὶ λογίσματα ὑπεροχῆτα τοῖς εὐσεβεῖσι χριστιανῶσις λόγῳις ὑπεβεβαίωθησαν.

შესაწირავთათჳს და ძღუჳნთა და ადგილთა, რომელნი მიეცნეს და დაისხნეს ეკლესიასა ამას.

მივეც უკუშ და დაუმტიცე წმიდასა ეკლესიასა ჩემსა მეგრიგოლნებითა ღმრთისაჲთა სევასტოსმან და დიდმან დემესტიკოსმან ყოვლისა დასავლეთისამან ძემან სულკურთხეულისა ბაკუროსამან ოქრობეჭდებითა ჩემდა მონიჭებულისაგან მონაგებისა და მამულისა ჩემისა, რომელნიცა მაქუნდეს კელმწიფებით სრულითა და შეუძრავითა უფლებითა ლოგისქმნილითა ოქრობეჭდებითა (თარხნიშვილის გამ. 11, 5-14).

ქართული ტექსტი გამართულია იმ დროისათვის დამახასიათებელი ქართული სტილით, რომლის ორიგინალობაში ეჭვის შეტანა შეუძლებელია. დაყოფილი სიტყვებით ჩვენ აღვნიშნეთ ის

ადგილები, რომლებითაც ბერძნული ტექსტი განსხვავდება ქართულისაგან და ქართული ტექსტი განსხვავდება ბერძნულისაგან.

ასე არის გამართული მთელი ტექსტი. ჩვენი დაკვირვებით ბერძნული ტექსტის გავლენა ქართული ტექსტის ავტორზე შეინიშნება წესდების ბოლო თავებში, საიდანაც არის ამოღებული ზემოთ მოყვანილი ადგილები.

თუ რაოდენ განსხვავებულია ბერძნული და ქართული ტექსტები ერთიმეორისაგან და რაოდენ თავისუფლად მიემართებიან ისინი ერთმანეთს, საკმარისი იქნება რამდენიმე მაგალითის მოყვანა:

«თავი (16): მოურნეთათჳს და მოლუაწეთა მონასტრისათა, რომელ არიან იკონომოსნი და ეპიტროპოსნი» (თარხნიშვილი 46).

ⲕⲉ' 16: Περὶ τῶν ἐπιτροπῶν τῆς μονῆς πατριαρχεῖς („ღარიგება მონასტრის ეპიტროპოსთა შესახებ“).

იმ დროს როდესაც ბერძნულ ტექსტში ნახმარია მხოლოდ ერთი სიტყვა (ἐπιτροπῶν), ქართული მას უფარდებს ორ ბერძნულ სიტყვას («იკონომოსნი და ეპიტროპოსნი») და ორ ქართულ გამართებას («მოურნეთათჳს და მოლუაწეთა»).

«თავი (17): მცნებაჲ კრძალვისათჳს საჭურისთაგან და მოყმეთა ჭაბუკთა» (თარხნიშვილი 47).

ⲕⲉ' 17: Ὁφειλόμασιν ἔστι σχοπὸν καὶ παραγγελίαν ποιήσασθαι περὶ τοῦ τῶν ἐσθιοῦχων καὶ τῶν ψευδοῦν παιδίσκων („საკირთა შედგეს გვგმა და განჩინება საჭურისთა და მოყმე ჭაბუკთა შესახებ“).

ბერძნული ბჲ. ἔστι σχοπὸν καὶ παρ. ποιήσασθαι თითქოს სრულიად არ პოულობს გამომხატურებას ქართულ ტექსტში.

«და ყოველივე წინამძღვარმან და განმგეთა განუყონ თანაზრახვითა და მეცნიერებითა აბარმადთა და იკონომოსთაჲთა» (თარხნიშვილი 57, 26-28).

...πάντα διὰ τῶν ἀμνηστῶν καὶ οἰκονόμων διανεμόμενα („ყველაფერი [დაურვიდეს] წინამძღვართა და იკონომოსთა განაწილებით“) — A 255, 29.

ბერძნული ტექსტის ἀμνηστῶν-ს უდრის «წინამძღვარმან და განმგეთა», ხოლო οἰκονόμων-ს უდრის ქართული ტექსტის «აბარმადთა და იკონომოსთა».

«და შეწირულ იქმნას... სამი სეფისკუჲრი უდიდროენესი, რომელსა ანაფორაჲ ეწოდების» (თარხნიშვილი 58, 18).

...καὶ ἐκ τῶν ἀρτοσχοπιῶν ὁ ὀπτῶμενος ἄρτος, ἦτοι αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ („უამისწირვა იყოს ...და ამ დროს იყოს ფურნეში გამომცხვარი პური, ესე იგი სამი სეფისკვერი“) — A 256, 15.

ზემოთ მოყვანილი მასალა გვაიძულებს, ჯერჯერობით, იმ დასკვნას დავადგეთ, რომ ტიპიკონის ბერძნული და ქართული რედაქციები ერთიმეორის თარგმანს არ წარმოადგენენ.

მ. თარხნიშვილის აზრითაც ბერძნული და ქართული რედაქციები დამოუკიდებელი არიან: მარტივი ქართველის სირიული და ქართული ტექსტების შედარების შემდეგ, მ. თარხნიშვილი წერს: *On trouve à ceci un curieux parallèle dans Grégoire Pacourianos, qui nous a laissé deux rédactions (grecque et géorgienne) de son Typicon, dont aucune ne peut être considérée comme la traduction de l'autre* — „აქ ეპოულობთ საგულისხმო პარალელს გრიგოლ ბაკურიანთან, რომელმაც დაგვიტოვა ორი რედაქცია (ბერძნული და ქართული) თავისი ტიპიკონისა: არც ერთი ამ რედაქციათაგან არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მეორის თარგმანად“¹.

მიუხედავად ამისა მაინც შეიძლება გარკვეული გეზი ავიღოთ ამ საკითხის გადაწყვეტაში. საქმის ვითარება ხომ ასეთია:

1. მოგვეპოვება პეტრიწონის წესდების ორი რედაქცია: ქართული და ბერძნული. იმის წყალობით, რომ აღმოჩნდა ამ რედაქციათა ტექსტების იმაზე უფრო ძველი ვარიანტები (ქიოსური ხელნაწერი № 1598), ვიდრე აქამდე გვქონდა, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ ამჟამად ჩვენს განკარგულებაშია პირველ-დედანთან ძალიან დაახლოვებული სახე პეტრიწონის წესდებისა.

2. ჩემთვის არ არის საცილობელი, რომ წესდების ბერძნული რედაქცია ეკუთვნის XI—XII საუკუნეს, XI საუკუნის ბოლო წლებს, ან XII საუკუნის დასაწყისს.

3. რაც შეეხება წესდების ქართულ რედაქციას, მე არ ვიცი, რას იტყვის მისი დათარიღების შესახებ აკად. აკ. შანიძე, რომელიც ამზადებს მას გამოსაცემად, მაგრამ ისიც საკმაოდ ძველი უნდა იყოს: პალეოგრაფიული ნიშნებით XIII—XIV საუკუნეზე გვიანდელი არ უნდა იყოს.

4. ამ ორ რედაქციას შორის განსხვავება საგრძნობია, უნდა გულახდილად ითქვას: ჯერჯერობით დაწვრილებით გამოკვლეული არა ვგაქვს ამ რედაქციათა ურთიერთობა; იმედია, ბერძნული და ქართული ტექსტების გამოკვეყნების შემდეგ ჩვენი მეცნიერები ზედმიწევნით შეისწავლიან ამ რედაქციათა ურთიერთობის საკითხს,

¹ M. Tarchnigvili, Publications récentes relatives à la Littérature Géorgienne: Le Muséon, LXXI, 1-2, გვ. 183.

 ΑΓΓΥΝΩΩΤΥΤΚ ΤΩΚ

 ΓΕΠΑΡΑΧΜΕΔΜΕΤΑΚΥΡΩΤΗΝ

 ΤΩΛΑΚΟΥΡ ΠΡΟΣΤΗΝΠΑΡΑΥΚΤΗ

 ΜΟΝΗ ΤΗΣΥΘΚΟΥ ΤΗΣ ΠΕΤΡΑΤΗ

 ΩΤΙ ΕΗΣ † † ✠

 Απικουρία και αγαθοτητη τησ παμλατε

 κτηραμβριστε και σωχουσθε σε πης

 και ζωαρχικης τριαδος του προαμαρ

 πρσ υ του σωαμαρχου του και λογου

 αυτου και του ζωαρχικου και ομοιω

 ου αυτου πρσ τωμιαθεοτητατε και

 δωαμρ. εσ ημε ματησ μεθα και ηεκ

 προγορμηλατρ λουμ. βλ πιδ και πηγπι

 ισ απτωμε και απεθαρικσ τσ

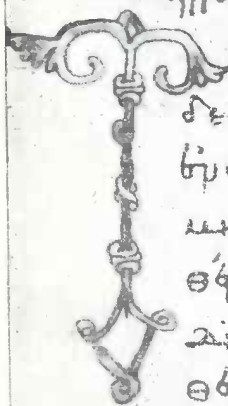

Πορι δ' ἄρχομεθα :

Κ. 3. * * * *

Π τοῦ ὁποσ ἐκτίσθῃ δ' αὖτε φαίμ' τῶν ἡμῶν
 τῶν περ σφιδέρου τε καὶ ὀφθαλμορῶν τε
 παρ' ἡμῶν χριστῶν καὶ ὀρθοδόξων τοῦ
 μελλήσι μὲν ὄσ' τὸ αἶθρον καὶ φρεκτοῦ ὀ
 ροματικῆ ὁσε μασ μίασ τριάδος. Τοῦ πατρὸς
 καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ αἵθρου πατρὸς ἀδελφῶν προσ
 ὀδοκίαι ἀχρῆ τῶν κοιμητῶν τοῦ ὁποσ τῶν τελευ
 τῶν καὶ φρουτίζῶν τῆς ἡμῶν τοῦ πατῆ
 ρος αἵτου καὶ προσδοκῶν τῶν πόρτορ τεκ
 ἔστω ὅσ' κ' με κροῦν ἀμάρτωσιν καὶ διαμῶσ
 ἄν τῶν φουβρῶν τῶν κ' ἄρην καὶ φρεκτῶν ὀ
 ζήσιν τῆς ὀδοκίαι καὶ ἀσ κρίσεωσ χυτοῦ ὀ
 μῶν καὶ ὀρσ' καὶ ἑκατοῦτοῦν πεπραγμῶν
 τῶν δι' αἵμα ἀμάρτῶν ὀδοσῶν καὶ ὀφθαλμορῶν
 φῶν ὀρσ' δ' ὀδοσῶν φρουτίζῶν περὶ τοῦ
 ὀδοσῶν πορι βρ χόμεθα ἐν τῇ πορούσῃ ζοκί
 καὶ ὀδοσῶν ὀδοσῶν ἀμάρτῶν φρουσῶν ζῆν καὶ
 ὀδοσῶν ὀδοσῶν βρ τῆς φουβρῶν κ' ἄρην καὶ αἵ
 μῶν κολασῶσ καὶ τῆς ὀδοσῶν τούτῆς γῆν

Π τού μὲν ἔρχετο χεῖρα ἀδελφοῦ ἑξ ἑσθῆτος
 μωνης· ἡ ἐξελθεῖν ἐξ αὐτῆς, ἀνεῦθε
 πταγῆς τῶν, προεφώτων

ὡς μὴ ἄγουσιν ἡσυχία ἀπὸ τῆς ἀ
 δελφότητος· οὐδ' ἄρα μὲν περὶ ἑρχῶ θ
 ἡροῖσ ἀμωύρασ πρὸς κουφότητί γρ
 μνησ· ἀλλὰ τοῦ θρασυομῆρουσ σινη
 θῆσται αὐτῆ, οἰκοι μῆρην πῆθει μάρκ
 λισμ· κατὰ τῆρ διαλογῆν τοῦ ἱερού και
 θῆρου καμόσο, καὶ οὐχ ἔμβκβρ τούτου με
 μορ πῶρ ἀγγέλλο παιδῶσται αὐτοῖσ, ἀλλὰ
 καὶ πῶρ τοσ πρῶματασ μὴ ἄου τοσ ἀ
 ταζίασ καὶ ἀπειθῆσ· ὡσ ἀμ κατὰ το
 εἰκοσ, ἡμῶσ μὲν ἀπολι τῶσ σαρμ τρῶ πῶ
 σι γὰρ ποι μὲ σὶν ἀμάτκ η βαπ κῆται· τοῖσ
 τε θῆρ τρῶσ ὄρουσ μὴ ὑπερμαρμειμ και
 κατὰ τοῦτωμ τὸμ τρῶ πομ δ' αὐτοῖμ ποι
 μαρμειμ τὸ λογι κομ αὐτοῖμ ποι μριομ·
 κημορίζειμ δέ τοῖσ ὀλισθῆσ αμ τρῶσ,
 ἡσ μὴ ἀμοι αμ· καὶ φρομ τίζειμ ἐξ ὀλησ
 κερδίασ τε και διαφοίασ· σιωαλοῖμ

ἐν τῇ μορῇ ἰμαμὸν δευοσ ἐν δὲ ἑσθῶσιν ταῦτον
 ἀμὰ καὶ σου. =   ✠ 13 ✠ ✠ ✠ ✠
 ὕφειλό μνησὸν ἐπίσκοπον καὶ παρ ὀγι
 λία ἡ ποιήσας. π' τε τοῦ ἑρνούχων κα
 τῶν ἡνεοτήων πα δίων ✠ ✠ ✠ ✠
 ἐν τῶν ἄμρουχὸν ἡ τοῦ λῆγο μβροσθ
 δίων. καὶ τοῦ ἀμῆσων παίδων. ἐπὶ πο
 λλοῖ τῶν ἀγίων προῦ αὐτοῦ ὡδὲ βκό λω
 βκ τῆσ βκ κλησιατικῆσ μετανοήσας. δι
 αὐτὸ μὴ εἶμαι σκαμδθλου. καὶ ἐζ αρχῆσ.
 ἐξ ἀμρούτω μβρ ειμῆσ τὸ δι ημ βκσ. μιδε
 προφασὴ ὑπηρετοῦ ἡ διακορίασ τῆμοσ τοι
 οὔτομ τῆ αὐδὲ ζασθαι τοῦ μοραδικοῦ προῦμο
 τος. αἴσε μμοσ γὰρ ἐν τούτω. ἀταζί αὐδ φη
 σθαι. ἐπὶ εἰκοσθὸρ φη μ. ὡσ πολλὰ μισοῖ
 ἐν τῇ σκῆτῆ πατέρω. ἀρὶ πρεπὸσ διάσ
 φησασ. ὅτι μὴ ἀγάσθαι ἐν ταῦτα τοῦ ὡμ
 γμοῦ τῆ ἡλικίασ αἰδασ. πόσαι γὰρ βκ κλη
 σία δαυτοῦ βμο λώθησασ. ἀλλοῦτε δὲ
 τοῦσ μεθῆμῶσ τούτωσ τῶσ μοσκαμδθλου
 καταλιμπαμμο μβρ τρω βασιτε καὶ ὑπῆ

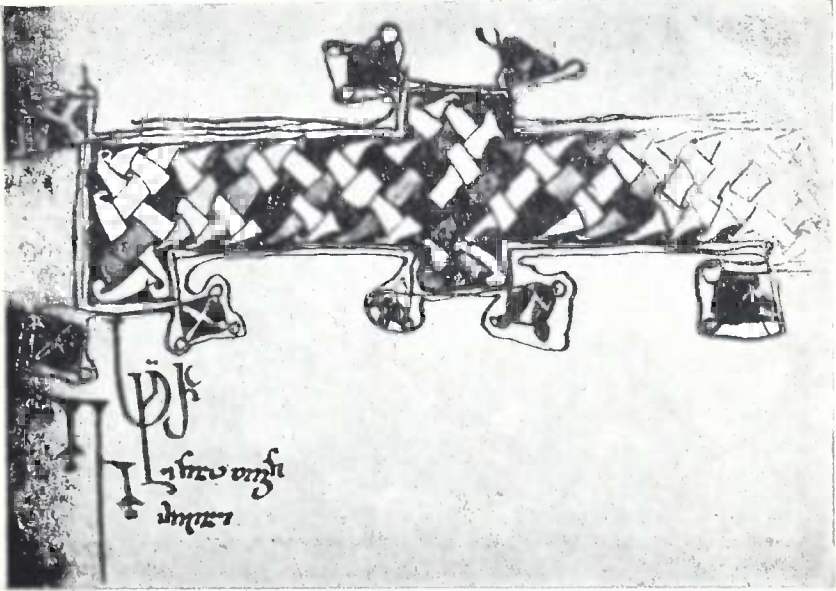

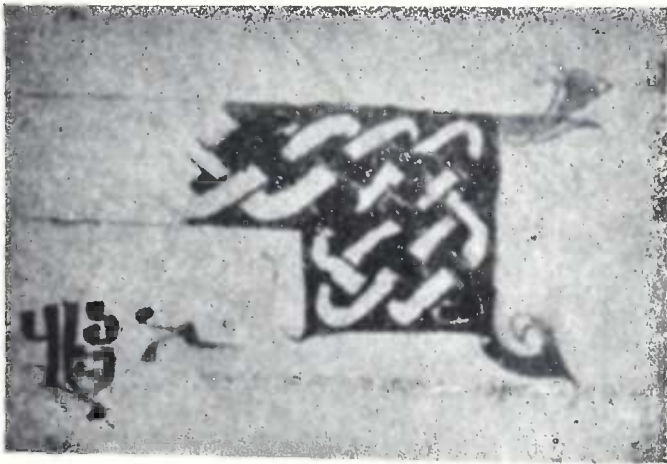
ἡμῶν ἀποκρίσασθαι ἢ ὡς μὲν αὖ σὺλλα
 κησὶ τούτου ἀπὸ ἀσπασισθαι ἢ τε καθόλ
 αἰπολάσθαι ἢ κλῆ πῆρα σίτα καὶ βχθισ
 μωρῆσ ταιπῆσ ἀλλοτριώσθαι ὅστων κησῆ
 τογμῆρα ῥπαρῆ μωρῆ ταῦτι μπερῆα
 ὅτοι οὔτος βῆσαι κατακεκρυμμένον σὺ
 τω κησῆσθαι τὸ κράτορον σὺ ἀφορισ
 μένον σὺ τω τω ἁγίον αὐτοῦ κη
 τῆσ ἡμῶν ῥασ ἁγῶν κησῆσθαι σὺ ἀμπερῆ
 κησῆσθαι καὶ ἀφῆλ τῆσ τω ἡμῶν ῥ
 παραπλοῦ μωρῶν ῥωσθαι τὸ ἰχῦ βῆ
 τῆσ μερῶν ἡμῶν ῥατῆσ κησῆσθαι σὺ ῥημῆ
 μοι τὸ πᾶν τῆσ ἡμῶν ἀμπερῆσθαι ῥ
 μωρῶν καὶ κατακρησῆσθαι σὺ τε καὶ κολασῆ
 σῶσ ὅστων ἁγῶν ἁγῶν ἀγαθῶν βῆ με ῥδζζ
 γερῶσθαι καὶ ἰπολάσθαι σὺ μωρῶν
 σῶν βῆ χῶν ἰπῶ κῶν ἡμῶν σὺ ἡδὲ ζαῖ
 τῶσθαι ῥωρῶσθαι τῶσθαι ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι

ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι
 ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι ῥωρῶσθαι

ქართული ხელნაწერი A-449, XIII საუკუნისა

ქართული ხელნაწერი A-499, XIII საუკუნისა

ქართული ხელნაწები A-449, XIII საუკუნისა

ბ) «ვინაიდან ქართველები ვართ და ყოველგვარი მხედროული ცხოვრება გამოვლილი გვაქვს» (A 150) ან, როგორც ქართულ რედაქციაში სწერია, «ვინაჲთგან ქართველნი ვართ ნათესავით მკნენი და მკედრობითა აღზრდილნი მარადის ჭირვეულსა ცხოვრებასა ჩუქულნი» (თარხნიშვილი 2, 23—25).

9. იმ ადგილას, სადაც ბერძნულ ტექსტში ლაპარაკია ტიპიკონის დაწერის შესახებ სამს ენაზე, ყურადღებას იქცევს შემდეგი გარემოება: რომ სწერია «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც», — აქ ჩამატებულად მოჩანს «სომხურად» და «და სომხურადაც». ამ აზრის სისწორეს ის ამართლებს, რომ ამ მთლიანი წინადადების შუაში არ ჩანს დასაბუთება იმისა, თუ რატომ იყო საჭირო დაეწერა „სომხურადაც“: დასაბუთებაში ნათქვამია, «რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა» და არა ჩანს, რით არის გამოწვეული სომხურადაც ტიპიკონის დაწერის საჭიროება. რომ სიტყვა „სომხურად“ იყოს ტექსტის ორგანული ნაწილი, მაშინ უნდა წერებულყო: «იმიტომ რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები [და სომხები] არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა».

10. ზემოთქმულის (§ 9) საფუძველზე საფიქრებელია, რომ თავდაპირველად ასე ეწერა: «დაიწერა ბერძნულად და ქართულად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც».

11. ჩამატება „სომხურად“ და „და სომხურადაც“ გამოწვეული უნდა იყოს შემდეგი გარემოებით:

ა) წესდებით აკრძალული იყო მონასტერში მხოლოდ ბერძნების მიღება იმ მოსაზრებით, რომელიც გამოთქმულია ოცდამეოთხე თავში. ამიტომ საგულვებელია, რომ მონასტერს, რომელიც დააარსა ტაო-კლარჯეთის იმ მხარის ქართველმა («წარმოშობით... იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან»), სადაც ბევრნი იყვნენ მართლმადიდებელი სომხები (ე. წ. სომეხი ქალკედონიტები), მოაშურეს სომხებმაც, რომელთა მიღება სავანეში, რასაკვირველია, არ იყო აკრძალული. ეს უნდა მომხდარიყო მონასტრის დაარსების (1083 წ.) შემდეგ სულ მალე, 20—30 წლის განმავლობაში. რახან სომხებიც იყვნენ მიღებულნი სავანეში, საჭირო გახდა წესდების დაწერა სომ-

ხურადაც, რამაც გამოიწვია A 296 გვერდზე ამის ასახვა (ჩამატა „სომხურად“), ხოლო შუა-მუხლში აღარ მოხერხდა (თუ გამოჩნდა!) „სომხების“ ჩამატება, რის წყალობითაც ტიპიკონის ტექსტში დარჩა კვალი ძველი რედაქციისა;

ბ) თუ ეს ჩვენი მოსაზრება მართალია, მაშინ გასაგები ხდება, რომ ბერძნული ტექსტის პირველ რედაქციაში უნდა ყოფილიყო ისევე, როგორც არის ქართულ ტექსტში («დაიწერა... წერილითა ბერძულითა და ქართულითა»).

12. წესდების ბერძნულად დაწერის საჭიროება, როგორც თვით წესდებაშიც არის ნათქვამი, გამოწვეული იყო იმით, რომ ა) ბერძნული იყო სახელმწიფო ენა: «სიმტკიცისა ქონებად უბრძანებთ ბერძულსა წერილსა, რაჲმეთუ დასასრულსა საქმისასა ქუშშო წერილი მას უპყრიეს» (თარხნიშვილი 80, 20-22), საბუთის ბეჭედი ბერძნულს აქვს დადებულიო; ბ) ბერძნულად ორ ცალად დაიწერა, ერთი ცალი კონსტანტინოპოლის არქივში იქმნა შენახული: «შეიქმნა სწორი ამისა (ე. ი. კობიო) და დაიდვა პატიოსანსა მონასტერსა პანაგიისასა» (კონსტანტინოპოლში).

13. ამგვარად, ჩვენ წინაშეა ბერძნული რედაქციის ვარიანტი, რომელსაც უკვე განუცდია ცვლილება, შედარებით პირველ დედანთან. აქ ინტერპოლაციასთან კი არა გვაქვს საქმე, არც ვისიმე ბოროტი გაბზრახვით ტექსტის „დამახინჯებასთან“, არამედ აქ გვაქვს ტექსტის შევსება, გამოწვეული ახალი საჭიროებით (მართლმადიდებელი სომხების ბერად აღკვეცით პეტრიწონის სავანეში).

14. თუ რატომ იგივე ცვლილება-დამატება აღარ შეუტანიათ ქართული რედაქციის ტექსტში, ამაზე ვერაფერს ვიტყვით, ხოლო სრულიად გამორიცხულია იმის ვარაუდი, რომ თავდაპირველად ქართული ტექსტშიც წერებულყო „სომხურად“ და მერე ამოეშალოს ვინმე რევიზიონისტს. თავიდან ბოლომდე ისე გასდევს წესდების მთელ ტექსტს მთავარი დებულება: «ქართველნი ვართ ნათესავით», ან «ქართველნი არიან და არა იციან ბერძული წარკითხვაჲ» (და ეს არის არა მარტო ქართული რედაქციის ტექსტში, არამედ ბერძნულშიც), — ისე გასდევს ეს წითელი ზოლივით, რომ ტიპიკონის ტექსტის ქართული რედაქცია შეგვიძლია მივიჩნიოთ პირველ-დედნად.

15. ისე ჩანს, თითქოს ბერძნული ტექსტის შემდგენელს შეიძლება ხელთ ჰქონოდა ქართული ტექსტი. ამის მაჩვენებლად იქნებ

შეიძლება ჩავთვალოთ ბერძნული რედაქციის ტექსტის იბერიზმში *μην* ს სახით (იხ. ქვემოთ „ლექსიკონში“):

სხუა მწუანე მინაჲ კეფი ერთი
ἕνερον ἕνεσιν. πέντασον τὸ λειρόμεσον μην ἂ.

მაგრამ ეს ყველაფერი წინასწარი თქმაა: ქართული რედაქციის ტექსტის ახალი გამოცემა და მისი შესწავლა, ბერძნული რედაქციის ტექსტთან შედარებით, უთუოდ ბევრს ახალს შეგვიძენს ზემოთ დასმულ საკითხთა გარკვევისათვის.

ქიოსური ნუსხის დათარიღება. ქიოსური ნუსხა უთარიღოა, მაგრამ გადაწერის ხელი იმდენად ნიშანდობლივია, რომ ძნელია ადამიანი შეცდეს მის დათარიღებაში (მიახლოებით მაინც): ეს არის ტიპიური მინუსკული XI-XII საუკუნისა.

ამ ხელის ტიპიურობა შემდეგში გამოიხატება:

ა) ალფის დაწერილობა; სადაც ის სხვა ასოსთან გადაუბმელია, ხშირად მისი ბოლო მარჯვნივ ისეა მოკაუჭებული, თითქოს *ა*-სთან ერთად *ა-საც* წერდეს. იხ. ტაბულა I, გვ. A 147, პირველ სტრიქონშივე *ἐπαοσα*.

2) ორნაირი დაწერილობა „*η*-ტისა“: ერთი — მთავრულის მსგავსი (H), ხოლო მეორე — კლაკნული; ნიმუშები იხ. გვ. A 147, პირველ ნუსხურ სტრიქონში: *ἄψαψήη*; და იმავე გვერდზე, ბოლოდან მესამე სტრიქონში: *ἄψαψη εἰς ἦψ*.

3) ასევე ორნაირი დაწერილობა „*ააპისა*“: ერთი — რუსული *ა*-ს მსგავსი, ხოლო მეორე — კლაკნული. იხ. გვ. A 147, პირველ სტრიქონში: *ἐπα-α-οσα* *აა* (სწერია ორივენაირი *ააპა*).

სხვა ნიშნების ჩამოთვლა აღარ არის საჭირო. შესადარებლად ვათავსებთ იმ ბერძნული ხელნაწერების ნიმუშებს, რომლებიც დათარიღებულია XI საუკუნით (იხ. ტაბ. X—XII).

შემოკლებანი ქიოსურ ხელნაწერში. ქიოსურ ნუსხაში ფართოდ არის გამოყენებული შემოკლებათა ის სისტემა, რომელიც მიღებული იყო ბერძნულ-ბიზანტიური დამწერლობის ხელნაწერებში. თუ აქვე, მომდევნო გვერდებში, მოთავსებულ „შემოკლებათა ნუსხას“ შევადარებთ იმ შემოკლებებს, რომლებიც გამოკვლეული და ილუსტრირებული აქვს გრიგოლ ფილიმონისძე წერეთელს¹, უთუოდ შევამჩნევთ, რომ შემოკლებელი ნიშნების მოხა-

¹ Григорий Церетели, Сокращения в греческих рукописях, преимущественно по датированным рукописям С.-Петербурга и Москвы. СПб 1904 (უმთავრესად VII—XV საუკუნეთა ხელნაწერებია გათვალისწინებული).

ზულობანი, რომლებიც საუკუნეთა მანძილზე ცოტად თუ ბევრად მაინც იცვლიან თავიანთ სახეს, ქიოსურ ნუსხაში ისეთივეა, როგორც XI-XII საუკუნის იმ დათარიღებულ ხელნაწერებში, რომლებიც ნაჩვენებია გრ. წერეთლის წიგნში მოთავსებულ ტაბულებში.

ქვემოთ მოთავსებულ „შემოკლებათა ნუსხაში“ შეტანილია მხოლოდ ერთი ნაწილი მაგალითებისა; ამათ გარდა რამდენიმე ათეული სხვა შემოკლებული სიტყვებიც არის.

აქ მოყვანილი ნიმუშებით ამოიწურება შემოკლებათა სახეები: ქიოსურ ნუსხაში ჯხვა სახის შემოკლებები არ გვხვდება. გრიგოლ წერეთლის მონოგრაფიაში კი ბევრი სხვანაირი შემოკლებაც არის აღნუსხული: *ე, ηρ, οι, οσ* და სხვა; შემოკლებულად არის დაწერილი აგრეთვე წინდებულები, ზმნისწინები, კავშირები და ნაწილაკები: *απι, γαρ, δε, εχ, ει, ιατα, οι, παρα, περι, περι, υπερ, σο*.

ჩვენ ნუსხაში ნიმუშები გადმოღებულია ქიოსური ნუსხიდან მხატვარ გ. ნადირაძის მიერ. წყვილ გვერდებზე მოთავსებულია ტრანსლიტერაცია და იქვე აღნიშნულია, თუ ქიოსური ხელნაწერის რომელ გვერდზე და რომელ სტრიქონშია ესა თუ ის სიტყვა. მაგალითად: *αυθηλας πασας* A 217, 14-15 იმას ნიშნავს, რომ ეს ნიმუში მოიპოვება ქიოსური ხელნაწერის 217 გვერდზე, მე-14 და მე-15 სტრიქონში.

ΑΙC καρδία. πάσ. χέλιον

ΑΝ δ' ἴασθ' ἐν τῇ τῆν διακονίᾳ
 μνημονεύουσ. τῷ τράπηζ
 λαμβάνουσ. καρδίαν μ.
 δ' ἐκώλυσ. παγίωσάτωσ

ΑC ἡμερῶν δὲ ἡλικίαι καὶ τοῦ οὐτ
 διτροφῆς ἢ προικ. ρού. λοιπῶν
 τῆσ ἁγίαι καθ' ἡμ

δε ἄλλοσ

ΕΙC τασ τ' ἡμέρας ὁκαλῶσ

ΕΝ ἔξωθ' ἔξωθ' οἰμ' ἐνπροσθε
 ἐν τῶν ταῦτα δὲ γράφωμ' ἔξωθ'
 ἐποίησ' ὅμοσ

ΗΝ δ' ἄσμετ' μορῆν νηπιολογίαν κατὰ
 τ' τῶν τοιούτων προσευχάσ

ΗC τῆσ προσευχῆς μετὰ τῶσ ἐλθιμοσῶ
 τῆσ ἀσμετῆσ. καὶ ἀρεμῆσ.

ἀργέτ' τ' μορῆσ. τ' ἁγίαι

τ' τοιούτων μορῆσ. τῆσ μορῆσ. τῆσ μορῆσ

θαί	ἀνάγασθαι A 153,15	ἐνδείξασθαι A 154,16	ἀπώσασθαι A 156,10
	μνημονεύεσθαι A 158,9	ἔπεσθαι (= ἔπεσθαι) A 185,1	ἐκλέγεσθαι A 185,14
	καὶ συστήσασθαι A 165,15	προκαλέσασθαι A 185,17	
	καὶ μαθητεύεσθαι A 279,19		
iv	ὀφείλουσιν A 157,11	ἀποστολικῶς εἰπεῖν A 193,18	ἐπιστατῖν (= ἐπιστάτην) A 279,21
	τυγχάνειν (= τυγχάνειν) A 296,13		
και	συστέλλειν καὶ A 156,22	καὶ A 158,21	πάντων τε καὶ A 159,11
	βοηθείας καὶ δυνάμεως A 176,9-10	καὶ οὕτως A 229,2-3	καὶ τοῖς λοιποῖς A 167,4
μεν	καθηγούμενος A 151,21	τὸ ὀνομαζόμενον A 167,14	παρεχομένου A 191,21
	ποιούμενος A 205,16	προσευχομένων A 155,15	
v	μοναζόντων A 153,18	ἀρχοντικῶν A 179,8-9	ἀνταλλάττων A 184,13
	διὰ τῶν ζώων A 289,6		
οις	ἐν τοῖς A 148,4	τοῖς λοιποῖς A 167,4	ἄλλοις A 198,21
	ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις A 210,4	ἀλλήλοις A 220,13	καὶ τοῖς πόμασι A 204,20-21
	ἐν τούτοις A 223,19		
	τοῖς συναδελφοῖς A 224,8	ἐν τοῖς A 231,17	ἐν αὐτοῖς A 242,21
			τοῖς A 255,5
ον	προσέδραμον A 162,8	ὀνομαζόμενον A 167,14	κάλλιστον A 180,13
	τὸν δεύτερον A 185,16	ἐπιτίμιον A 200,10	τὸν ἔλαιον A 289,6
			A 280,17
	τὸν καθηγούμενον A 282,3-4	βιβλίον A 287,2	βιβλίον A 287,3
	ἕτερον A 288,8	ἕτερον ἴσον A 293,10	

ΘΑΙ ἀνάσσει· ἐπιτάσσασθε ἀπόστασι·
 μνημονεύσατε ὑμῶν ἐκλέτε
 καὶ οὐσθησας· προκαλέσατε
 καὶ μωθητάσθε
 ΙΝ ὁφθαλμοῖς ἀποφολικοῦσθε πᾶσι
 τυχεῖς
 ΚΑΙ συγγελλήρῃς ἐπίσκοποι τῶν ἐπιτοῦσθαι
 ἡσθασθε δυνάμεισθε ὅτι
 ΜΕΝ καθηγουμένους τὸν ὄμομαζόντων παρῆχοντες
 ποιούμενους προσέχοντες
 Ν ὁμομαζόντων ἀρχὴ τῶν ἀνταχάτων
 διατάξω
 ΟΙΣ ἔσθαι τοῖσθαι πᾶσι καὶ τῶν πόμασι
 φαρμοῖσθαι καὶ ὑμῶν ἀλλήλων ἑσθαι
 τοῖσθαι σωμαδέλφους ἑσθαι ἑσθαι
 ΟΝ προσέδραμον ὄμομαζόντων καλλίφρων
 τὸν δὲ ὑπερῶν ἑσθαι τῶν ἑσθαι
 τῶν καθηγουμένων μὴ μὴ
 ἑσθαι ἑσθαι

ος	καθηγούμενος Α 161,21	παραδείγματος Α 183,2	μίσος Α 202,21
	ποιοῦμενος Α 205,16	πρὸς Α 209,1	καὶ αὐτός· κλήτορος Α 223,1 Α 225,2
	τοῦ προεστῶτος Α 227,3	πρὸς Α 247,6	εἰσκομισθέντος Α 294,15
ουν	διατηροῦντας Α 183,4-5		
ους	μέχρι τέλους Α 186,10	τοὺς τοιούτου Α 225,18-19	καὶ ἀνήβους Α 244,18
ων	παρ' ἡμῶν Α 151,14	καὶ τινῶν Α 153,6	μνημονευομένων Α 154,7
	περιδόξων Α 154,18	προσευχομένων Α 155,15	εἰδῶν Α 156,5
	περὶ τούτων Α 159,17	ἀγόνων Α 163,18	ἄλλων τούτων ἀδελφῶν Α 173,12 Α 177,14 Α 188,1
	παντοίων Α 192,20	μοναζόντων Α 195,10	συναγομένων Α 198,6
	παρ' ὧμῶν Α 202,19	χρειῶν Α 210,21	πασῶν ὄντων ἐπιτρόπων Α 215,21 Α 238,4 Α 238,16
	αὐτῶν Α 241,16	τῶν εἰσοδιαζομένων Α 243,1	συνελθόντων Α 243,7
	τούτων Α 246,13	ἄλλων Α 246,17	προβεβηκότων προσφερόντων Α 247,3 Α 250,9
	παρασχεθέντων Α 252,1		ἕτερόν τι τῶν χρειῶν Α 254,19-20
	τῶν μυστηρίων Α 258,9	προτιμωμένων Α 264,6	συγγενῶν Α 265,8
	τῶν αἰώνων Α 270,13	τῶν μαθητευομένων Α 281,19	
	διαφερόντων Α 283,18	παρ' ἡμῶν Α 283,19	βιβλίον ἔχων Α 286,21
	τῶν ἱερῶν Α 293,2	τῶν κτημάτων Α 295,2	μεθ' ἡμῶν Α 296,8
ως	καὶ ὅλως Α 162,12	ἐνοχλήσεως Α 163,5	κρίσεως Α 182,21
	διακρατήσεως Α 171,18	χειμεύσεως Α 175,12	μηδαμῶς ὀλικῶς Α 178,15 Α 180,4

ՕՏ καθηγούμ̄ παραδῶματ̄ μ̄α.
 ποιούμ̄ π̄ καὶ αὐτ̄ κλήτοϋ.
 τούπροβωτ̄, π̄ ἑσ̄ κομιάδεμ̄τ̄

ΟΥΝ διατηρῶτασ

ΟΥՏ մ̄քրիτέլ̄ ք̄ τοιοῦτοս καὶ ἀρήս.

ΩΝ παρήμ̄ καὶ τῶ̄ μνημορῶμ̄:
 περιδῶ̄ προσάχομ̄ 42̄ τῶ̄ ἴμ̄ηρ
 περὶ τούτ̄ ἑσ̄ ἄλλ̄ τούτ̄ ἀδελφ̄
 παρ τοῖ̄ μοναζοῦμ̄τ̄ σιωχομ̄
 παρ ὕμ̄ χρέ̄ πᾶσ̄ ὄμ̄τ̄. βωίτροπ̄
 αὐτ̄ τού̄ βίσοδναζομ̄τ̄ σιωθῶμ̄τ̄.
 τούτ̄ ἄλλ̄ προϋβικῶτ̄ προσφερόμ̄τ̄
 παρασχεθῶμ̄τ̄ ἕρομ̄τ̄ χρέω̄
 τού̄ μνηρῖ̄ προτιμομ̄τ̄ σιωμ̄
 τού̄ αὐ̄ τῶ̄ μαθητῶμ̄
 μαθροῦμ̄τ̄ παρήμ̄ μολιομ̄
 τῶ̄ βῶ̄ Τῶ̄ κτηματ̄ μεθ̄ ἡμ̄

ΩՏ կա՛յն Երօղանօ՛ս կրիստօ՛ս
 Տաւրադիօ՛ս Կամօ՛ս միճամ՛ս օլիկ՛ս

ως	παντελῶς A 181,1	θεοφιλῶς A 182,20	πῶς A 183,18	ἀκριβῶς A 202,20
	διηγεῶς A 211,5	προφάσεως A 212,18	λαμπρῶς A 215,10	
	μετὰ διακρίσεως A 223,4	εἰδότης A 223,8	ἐμμέτρως A 225,14	
	διορθῶσεως A 228,16	ὑποκρίσεως A 230,2	συντόμως A 234,11	
	πράξεως A 238,9	κοινῶς A 238,12	λιτῶς A 260,5	
sp. asp.	ἐορτῶν A 315,9	δδδν A 229,16	ὄπερ A 232,3	

გარდა ჩვენს ნუსხაში აღნიშნულ შემოკლებათა, არის შემოკლებები თვით სიტყვის დაწერისა შემოკლებით; შემოკლების ნიშნად არაფერი არ უზის, ხოლო შემოკლებული სიტყვების უკანასკველს ასო სტრიქონს ზემოთ სწვრივ. ბოლოში რომ დამრეცი ხაზია ', ეს შემოკლების ნიშანი კი არ არის, არამედ მკვერი მახვილის ნიშანია. აი, მაგალითად:

A 147, 8: τὸν προαναρ^{ζ,} (τὸν προανάρχου).

A 152, 17: θεσπιζομ^{ε,} (θεσπιζομέναν).

A 153, 7: ἀφαιρ^{ε,} (ἀφαιρέσεων).

A 159, 3: εὐαγεστα^{τ,} (εὐαγεστέτη [μονή]).

A 197, 21: τῶ κανοναρ^{ζ,} (τῶ κανοναρχεῖν, B: τῶν κανονάρχων).

A 209, 4: ἀποπέμποι^τ (ἀποπέμποιτο).

A 210, 9: ὀφει^{λ,} (ὀφέλλει).

A 210, 10: τῆ ἀδελφότη^τ (τῆ ἀδελφότητι).

A 286, 1: ἅγιος Γεωρ^{Γ,} (ἅγιος Γεώργιος).

παρτελς θεοφιλς πς αμριυς
 διημυχς προφάσε λαμπρς
 κηδ'δ'αμρίσε, ἑδ'δ'τς ευμότερς
 διορθώατς ἵποκρίατς σαιτόμς
 πράζεζ κοιμς λιτς
 ἑορτωνῆ ὁδοῦ ὅπερ

A 292, 4: ἕτερον χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβούλλιον).

A 292, 14: χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβούλλια) δύο.

A 292, 18: χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβούλλιον).

A 293, 14: ἴσον χρυσοβου^{λλ} (χρυσοβούλλιον)¹.

A 294, 13-14: τοῦ ἁ Γεωρ^Γ (ἁγίου Γεωργίου):

A 294, 21: τοῦ οἰκονο^μ (οἰκονόμου).

დასასრულ, მოვიხსენიებთ აგრეთვე იმასაც, რომ თავების აღსანიშნავად იწერება კე' ან კეφα' (ე. ი. κεφάλαιον) და სათაურების დასაწყისში იხმარება Πε' (περι)².

¹ ხემათ ტექსტში შეცდომით დაბეჭდილია: χρυσοβούλλου.

² ბერძნულ ხელნაწერებში ხმარებულ შემოკლებათა სხვადასხვა სახის სისტემაზე დაწვრილებით აქვს ლაპარაკი გრ. წერეთელს თავის შრომის „შესავალში“.

ქიოსური ნუსხის გრაფიკული სამკაულები. ყურადღებას იქცევს პეტრიწონის ტიპიკონის ქიოსური ნუსხის (№ 1598) შეფასებაში ის გარემოება, რომ ხელნაწერში ერთად არის მოთავსებული ტიპიკონის ორივე რედაქცია — ქართული და ბერძნული: ხელნაწერის 1—145 გვერდები უჭირავს ტიპიკონის ქართულ ტექსტს, ხოლო 146—298 გვერდებზე მოიპოვება ბერძნული ტექსტი.

ამიტომ ვსვამთ ჩვენ საკითხს იმის შესახებ, რომ პალეოგრაფიულად არ შეიძლება დავაშოროთ ქართული და ბერძნული ქიოსური ნუსხები, როდესაც მათ დათარიღებაზე ვიმსჯელებთ. რასაკვირველია, საბოლოოდ საკითხს გადაწყვეტს აკად. ა. შანიძე, რომელსაც ქართული ტექსტი აქვს დამზადებული გამოსაცემად და რომელიც უთუოდ პალეოგრაფიულ ასაკსაც შეეხება. ჩვენ კი აქ გვინდა შემდეგ გარემოებაზე შევჩერდეთ: ქართულსა და ბერძნულ ტექსტებს ახასიათებს ერთისა და იმავე სახის მორთულობა: თავსართავები და დეკორაციული ინიციალები ორივეს ერთნაირი აქვს.

აქვე დართულ პირველ ტაბულაზე არის მოცემული ბერძნული ტექსტის პირველი გვერდი (A 146), ხოლო მეორე ტაბულაზე — ქართული ტექსტის პირველი გვერდი. დიდი მტკიცება არ სჭირდება იმას, რომ ორივე თავსართავი ერთნაირი წნულებით და ერთნაირი ხვეულებით არის შესრულებული (იხ. ტაბულა I და ტაბულა II),

ამ გამოცემასთან დართულ სხვა ტაბულებში ჩვენ მოვათავსეთ ის რამდენიმე გვერდი ბერძნული ნუსხისა, რომლებშიც გვხვდება ინიციალები, დეკორულად შესრულებული. საყურადღებოა ამ ინიციალების გაფორმებაში წნულის ხასიათი და ის მაკავშირებელი რგოლები, რომლებიც გარს ახვევია ასოს ღერს. თუ ჩვენ ამ ინიციალებს შევადარებთ ქართულ დათარიღებულ ხელნაწერებში არსებულ ინიციალებს, მათი დეკორუმი უთუოდ პარალელს იპოვის ქიოსური ნუსხის საინიციალო ასოებთან. მეორე ტაბულაში მოთავსებულია ინიციალების ნიმუშები XIII საუკუნის ოთხთავის ხელნაწერიდან (S—449) და ეს ნიმუშები, ვფიქრობთ, საბუთს გვაძლევენ ვივარაუდოთ, რომ ქიოსური ნუსხის სამკაულთა შემსრულებელი ხელოვანი ქართველი უნდა იყოს. ბიზანტიის ტერიტორიაზე ქართველ მხატვართა მიერ შესრულებული სამუშაოები ხომ ცნობილია¹.

¹ იხ. აკად. ჯ. ჩუბინიშვილის წინასიტყვაობა წიგნში: ქართულ ხელნაწერთა მორთულობის ნიმუშები. შესავალი და ტაბულების თანხლები ტექსტი რენე შმერლინგისა. თბ. 1940, გვ. 6.

ლექსიკონი

ლექსიკონში შევიტანეთ ზოგიერთი იშვიათი და სპეციალური ცნების გამომხატველი სიტყვები. ეს სიტყვები უმეტეს შემთხვევაში არ მოიპოვება საყოველთაოდ ცნობილ ლექსიკონებში (Pape, Liddl-Scott, Sophokles, *Διευκρινισμός*), ან თუ არის შეტანილი ამ ლექსიკონებში, არა იმ მნიშვნელობით, რომელიც ჩვენს ძეგლში იგულისხმება (მაგალითად, *ἐπιλάδοισι*-ით სოფოკლესის „ლექსიკონი“ მეომართა აბჯრის ზემოთ წამოსასხმელ სამოსს ითვალისწინებს, იმ დროს როდესაც პეტრიწონის წესდებაში სამღვდლო წამოსასხამი იგულისხმება).

ყველა სიტყვისათვის არ მოხერხდა ზედმიწევნითი მნიშვნელობის დადგენა, ხოლო რაც მოხერხდა, ამას უნდა ვუმადლოდეთ იმ სპეციალურ მონოგრაფიებს (ვასილიევსკის, კონდაკოვის, ოსტროგორსკის, დელგერის და სხვათა), რომლებშიც შესწავლილია სიგელ-გუჯრებში და სხვა დოკუმენტებში ნახმარი ტერმინები.

ἀγιοραστήριον, τὸ ნასყიდობის ქალაღი. A 294.

თარხნიშვილი 79: ნასყიდის ნაწერები.

ἀβήνα, *ἀβένα* ტარი; ღვედი (*ἰμάξ*, *λαρίον*). A 288.

ἀλλαξιματα, τὰ (*ἀλλὰξιμα*) შესამოსელი, ზეღა ტანსაცმელი. A 288.

თარხნიშვილი 75, 8: «სამღვდლოდ შესამოსელი რიხისაა (?)».

ἀναφορά 1) მიმართვა; ლოცვაში მოხსენიება, აღაბი (!); 2) სეფისკვერი A 256.

Васильевский: ЖМНП 1879, № 202, стр. 231 (право возношения; упоминание в церковных молитвах).

თარხნიშვილი 58, 18: «და შეწირულ იქმნას... სამი სეფისკვერე (τρεῖς ἀναφοραί) უდიდროვნესი, რომელსა ანაფორად ეწოდების».

ἀπὸ δειξίς საბუთი. A 293. A 294.

თარხნიშვილი 78, 17: აპოდიქსი განძისა.

ἀποσχιδεσμός, ὁ მოკვეთა, გადასახადის მოკვეთა. A 293.

Καὶ ἕτερα πικτάκια τρία ἀποσχιδεσμοῦ — „სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ“ (თარხნიშვილი 78, 11: «სხუად სამეუფოდ პიტაკი [სამი აპოსკედეფსობისათჳს]»¹).

„გადასახადის მოკვეთის“ მნიშვნელობით არის ეს სიტყვა ნახმარი Anna Comn. III, 6: *ἀνέξῃσεις ῥογῶν καὶ ποισθηκας δόσεων... καὶ σχιδεσμοῦς καὶ ἀποσχιδεσμοῦς* (ed. Reifferscheid I, 110, 25-27) — „[უფლება აქვს] გაუზარდოს ჯამაგირები, მოუმატოს საჩუქრები... შეუკვეციოს და სრულიადაც მოუკვეთოს გადასახადები“².

¹ «სამი აპოსკედეფსობისათჳს» თარხნიშვილის მიერ გამოცემულ ტექსტში გამოტოვებულია (აღბათ, ex homioioteleuto). შევავსეთ ქიოსური ნუსხიდან.

² ანა კომნენას თხზულების ეს ადგილი ასეა გასაგები („გადასახადებისაგან განთავისუფლება“) და არა ისე, როგორც თარგმანშია: *уменьшать или*

Fr. Dölger, Corpus d. gr. Urkunden... 2. Teil (1925), გვ. 31: „*Πατρικιον βασιλικόν*: an (Pakurianos): seine Güter sollen im Steuerkataster gelöschet werden (*λογισθῆναι; ἀποσχιθευμός*)“ — „სამეფო პიტაკი (ბაკურიანისადმი): მისი მამულები უნდა ამოიშალოს საგადასახადო სიიდან“.

ἀσήμιος, ἀσίμιος ვერცხლისა. A 173.

Ἀπό τε νομισμάτων καὶ παντοίων χειμάτων ἀσημίων τε καὶ λιτισμοῦ — «განძისაგან ვეცხლისა კურკელთაგან, შესამოსელთაგან...» (თარხნი-შვილი 15, 11).

მნიშვნელობა ამ სიტყვისა (*ἀσήμιος, ἀσημιος*) არის „უნიშნო“, „მოუჭრელი“, ე. ი. რაც არ არის „მონეტისთვის მოჭრილი“, ანუ ზოდად ჩამოსხმულია, და იხმარებოდა ვერცხლის მიმართ (*ἀσημιον ἀργύριον*); სიტყვა *ἀργύριον* ჩამოშორდა და *ἀσημιον* (კნინ. *ἀσημιον, ἀσήμιος*) დარჩა „ვერცხლის“ მნიშვნელობით; *ἀσήμιον* → *ἀσήμι* ახალ სალაპარაკო ბერძნულში არის ერთად-ერთი სიტყვა „ვერცხლისათვის“; ὁ *ἀργύριος* ითვლება მწიგნობრულ სიტყვად.

თავისი ფერის გამო „ვერცხლმა“ მიიღო „თეთრის“ მნიშვნელობა და ამიტომ *ἀσημιένσιος* გადატანით ნიშნავს აგრეთვე „თეთრს“. შდრ. ქართული „თეთრი“, რომელიც ვერცხლსაც ნიშნავს. შდრ. აგრეთვე ახალბერძნული *ἀσπίδιος* („თეთრი“), რომელიც აგრეთვე „ფულსაც“ ნიშნავს.

βλαττίον, τὸ (მრავლ. *βλαττία*), *βλαττίον* სტავრა. A 287.

← ლათ. *blatta*.

ძვირფასი ქსოვილი. ჩვეულებრივ აბრეშუმის ქსოვილი, რომლისაგანაც ამზადდებდნენ წმ. ტრაპეზის გადასაფარებელს. შეიძლება მაუდისა ყოფილიყო, მაგრამ წითლად შეღებილი (A. Vogt, *Le livre des cérémonies*, Paris 1935, გვ. 53 (კომენტარი).

δημόσιον, τὸ გადასახადი, ბეგარა; «государственный налог»; τὰ *δημόσια* დასაბეგრი ადგილ-მამული. A 295.

Βασιλευσκῆν IV, 315 (τὰ *δημόσια* податные участки); Fr. Dölger, *Beiträge...* 29; *Острогорскῆν*, Виз. податной устав: *Sem. Kond. I*, 113.

δρακοντάριον, τὸ დროშა. A 288.

Δρακοντάρια ἐνούεα μετὰ τῶν ἀβηγῶν αὐτῶν („ცხრა დროშა მათი ტარებითურთ“); *ἕτερα δρακοντάρια δέκω ἄνευ ἀβηγῶν* („სხვა დროშა ათი უტარო“).

მომდინარეობს სიტყვისაგან *δράκων* (*δράκωντος*) „დრაკონი“. რომაულ ჯარში შემოდებული იყო თითოეული კოჰორტისათვის საგანგებო ნიშნით („დრაკონის გამოხატულებით“) შემკობილი და ტარზე წამოცმული დროშა.

დიმიტრაკისი III, 2107: *δράκων...* 7) *ἐμβλημα στρατιωτικόν, σημάδι* *The-mist. 18*, 219 A; „სამხედრო ემბლემა“, „ნიშანი“. აქედან *δρακονάριος* (= *δρακοντάριος*) ამ ემბლემის (დროშაზე) მტარებელი, მედროშე.

даже совершенно отменять жалование (Виз. Историки, перев. Петерб. Духовной академией, СПб 1859, гв. 154). ზედმიწევნით არც ინგლისური თარგმანი შეეფერება სინამდვილეს (*retrenchments and curtailments* — „დაზოგვა და შეკვეცა“: *The Alexiad...* transl. by El. A. S. Dawes, London 1923, p 84).

Forcellini II, 164: *Draconarius*, Signifer qui vexillum portat dracone insignitum; Ammian. 20, 4, 18: abstractum sibi torquem, quo ut *draconarius* utebatur, capiti Juliani inposuit confidenter („მოიხსნა ყელსახვევი, რომელსაც ის ხმარობდა როგორც მედროშე, და იულიანეს მოახვია თავზე“).

Dracontarium Tertull. Cor. mil. 15: Quid caput strophilo, aut dracontario damnas? h. e. torque, qui saepe draconis formam habebat, et quo pro corona interdum usi sunt veteris.

ἔκλογάδιος, βίβλιον ἔκλογάδιον წიგნი მრავალთავი. A 287.

დიმიტრაკისი: *ἔκλογάδιον* τὸ — „კრებული ოთხთავიდან გამოკრეფილი, ეკლესიებში საკითხავი ნაწყვეტებისა“;

თარხნიშვილი 74: «წიგნი ერთი დიდი მრავალთავი».

ἔσθῃ საკუთრთხველის შესამოსელი ოქრონემსული. A 288. (ცხ. იე და ესი, გვ. 22), იგივეა რაც *τραπεζόφορος*.

P. Peeters, *Histoires monastiques*... p. 25; L. Petit, *Le Monastère de Notre-Dame de Pitié* (Изв. Р. Арх. Инст. в Константинополе, т. VI, стр. 142): «*ἐσθῃ* არის საკუთრთხველის გადასაფარებელი» (*la nappe supérieure d'autel*). — К. Кекелидзе, *Иерусалимский канонарь* 328 (ამის მიხედვით *ἐσθῃ*-ს ქართულად ეწოდება ზეწარი ანუ ძეწარი).

ἔξάμιτος ექვსდათიანი; τὸ ἔξάμιτον ექვსმაგი (ἔξ) ძათისაგან (μίτος) დამზადებული ქსოვილი, A 288.

თარხნიშვილი 75, 7: «საკუთრთხველისა საბურავი ერთი თეთრი ექსამიტონი».

ἐπιλωριχο τὸ წამოსასხამი, ღურა. A 287.

Ἐπιλωριχα βασιλικὰ ὀξυκίστορα τέσσαρα...

თარხნიშვილი 74, 30: «ღურა სამეფო ოქსიკასტორი ოთხი, ერთი მათგანი ოქროქსოვილი არს».

საბა: ღურა, კაცთ საკუხი (ე. ი. წამოსასხამი).

Sophokles Lex.: a garment put over the cuirass („აბჯარს ზემოთ ჩასაცმელი წამოსასხამი“).

ἰσοκώδικον. τὸ (ანუ *ἰσοκώδικον ἔγγραφον*) აღწერის დავთარი, სავადასახლო დავთარი (писцовая книга, переписная книга, податная книга). A 294.

Васильевский; ЖМНП 1879, т. 202, стр. 396; τὸ *τῆς μοῦνης ἰσοκώδικον* монастырская писцовая книга; თარხნიშვილი 79: ისოკოდკონი.

თვით სიტყვა *ἰσοκώδικον* გვიჩვენებს, რომ ეს უნდა იყოს არა დედანი, არამედ პირი (ἴσον) დავთრისა.

κρῶσις, ὁ βρόλος. A 289.

ტექსტში ლაპარაკია სხვადასხვა კურკელზე, სასმისებზე. ერთ-ერთი სახეა *ξῆστιον* (კნინობითი ფორმა სიტყვისა *ξῆστης*, რაც თავის მხრით ითვლება ლათინური *sextarius*-ის [„მეექვსედი“], შესატყვისად). წესდების ტექსტში იხსენ-

ნიება სხვადასხვანაირი *ξεστειν*, მათ შორის: 1) „ქსესტიონი მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა“; 2) „სხვა ქსესტიონი ბროლისა“ (*ἔτερον ξεστειν κρόσιον*). სიტყვა *κρόσιον* ნიშნავს „სიცივეს“. ყინვას“. მაგრამ ხალხურ ენაში მას მიუღია აგრეთვე „ბროლის“ მნიშვნელობაც. არისტოფანეს კომედიის „ლრუბლების“ სქოლიასტს *θαλιος*-ის („შუშა“, „გამადიდებელი შუშა“) განმარტების დროს ნათქვამი აქვს: *οἱ παλαιοὶ δὲ τὴν διαφανή λιθὸν, τὸν ἰδὲ ἰατρικῶς λεγόμενον κρόσιον, εἰκοῖσθα δὲ ἄλιον* — „ხოლო ძველები [ასე ეძახდნენ] გამჭვირვალე ქვას, რომელსაც მდებარეობდა ეწოდება ბროლი და *θαλιος*-ს ჰგავს“ (იხ. *Aristophanis Nubes*, instr. Blaydes, 1890, გვ. 422). წესდების ძველქართულ ტექსტშიც რამდენჯერმე იხსენიება: «ბროლისა ქიქანი», «ბროლისა წყლის სასუბელი»; «ქიქა ბროლისა ფსკერედი» (იხ. თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 76).

ლაβის (*λαβίνδος*) მაშა; მარყუეი; მოსაყლუნი. A 266.

დმიტრაკისის ლექსიკონში ამ სიტყვის მეოთხე მნიშვნელობა ასეა განმარტებული: „მაკრატელი სანთლების და ლამპრების გასაწმენდად“ და დამოწმებულია იოსებ ფლავიოსის „იუდეელთა სიძველები“ 8, 37, სადაც ვკითხულობთ: *καὶ λαβίδα καὶ ἀροπαγὰ καὶ πᾶν σκεῦος ἐθημισούρησεν ἐν χαλκῷ* «და ქუაბნიცა და ფუცხვი და ყოველი ჭურჭელი შექმნა რველისაგან» (*Naber*, т. II, 187, 15-16; ქართული ტექსტი გამოსაცემად დამზადებული მ. კახაძის მიერ, ტ. II, გვ. 637 (A 139 v). ქართველ მთარგმნელს (იოანე პეტრიწს) *λαβιδας*-ის მაგიერ ამოუკითხავს *λέβητας*, რაც მართლა ნიშნავს „ქვაბს“. ასე რომ ქართული თარგმანი არ შეეფერება ბერძნულ სიტყვას.

ეს სიტყვა გვხვდება „დაბადების“ წიგნებში: გამოსლვ. 38, 17; *καὶ τὰς λαβίδας ἀστῆς χρυσᾶς* «და მარწუხნი მისნი ოქროსანი», და რიცხ. 4, 9; *καὶ τὰς λαβίδας ἀστῆς* «და მარწუხნი (v. l. მოსაყლუნი მისი)». ამგვარად, *λαβίς* აღნიშნავს მაშას, რომლითაც სანთლის ნაშვს მოკვეცდნენ ხოლმე, იხ. საბა: «მოყლუნვა სანთლის ნაშვის მოკუეცა».

თარხნიშვილი 73: «კოვხი ვეცხლისა ერთი» (*λαβίς ἀρογὰ μία*).

ლიბელიოს წიგნი; განაცხადი. A 291.

Васильевский, т. IV, 300: *διὰ λιβέλλων* посредством заявления на суде; IV, 309: *λιβέλλους ἐποπτῶν* [могли представить] записью дозорщиков (Острогорский 112: инспекторов); Dölger, Beiträge 80: *λ. ἐποπτῶν* საზოგადოდ აღნიშნავს მფლობელობის საბუთს, მიტოვებული ნაკვეთების მიძღებისადმი გაცემულს.

ლიბელიკონ (← *libellus*) წიგნაკი, ქვითარი. A 295.

გადასახადი იყო დაწესებული საალრიცხვო დავთრებში შეტანისათვის ისეთი მამულებისა, რომლებიც განთავისუფლებული იყვნენ გადასახადისაგან; ამ გადასახადს ერქვა *λιβελικόν* *δημόσιον* და უდრიდა $\frac{1}{12}$ -ს იმ თანხისას, რომელიც შეწერილი ჰქონდა ამ მამულს მის განთავისუფლებამდე გადასახადისაგან.

Острогорский, Византийский податной устав: *Seminarium Kondakovianum I*, Прага 1926, გვ. 119—120.

λογισμοσ ანგარიშდებული; λογισμοσ ანგარიში, ნუსხა; გადასაადრისაგან თავისუფალი მამული. A 295.

Острогорекій, Податной устав 119: «эти λογισμοσ... означали для тех, кому жаловались, льготы в несении податей, а то и полное от них освобождение».

Dölger, Beiträge 105: «die kaiserlichen Gnadengeschenke (λογισμοσ, οσιέμοσ)»; Dölger, Beiträge 144: «Λογισμοσ არის მამული, რომლის გადასახადები გადახდილად უნდა ჩათვალოს სახელმწიფო მოხელეებმა», ე ი. რომელიც თავისუფალია გადასახადებისაგან; Dölger, Beiträge 146: «ეს არის მთავრობის ყოველწლიური წყალობა საქველმოქმედო დაწესებულებისა და მონასტრებისადმი ბოძებული».

μανουάλιον, τὸ, შანდალი. A 288.

μανουάλιον ანუ μανουάλι — დიდი შანდალი, რკინის, თითბრის ან სხვა ლითონისგან გაკეთებული და ეკლესიაში სახმარი» (დიმიტრაკისი).

μενεψών A 285: «ჯვარი ხისა, ოქროთი მოჭედილი და ხუთი ნაცრისფერი(?) იაგუნდის თვლით μετά... λίθων πέντε ἰαχινθίνων μενεψών (?)».

ბერძნულ ტექსტში სწერია არა μενεψών, არამედ μενεπών („შესაფერისი“), ხოლო L. Petit-მ შეასწორა μενεψών და მისცა ასეთი განმარტება: une autre en bois, mais dorée et ornée de cinq hyacinthes d'un bleu pourpre (μενεψών) (p. XVI). რის მიხედვით შეასწორა L. Petit-მ, არა ჩანს, არც ერთ ლექსიკონში (პაპე, დიმიტრაკისი...) ასეთი სიტყვა (μενεψός) არ მოიპოვება. ხოლო Du Cange-ს უწერია: Μενεψά ἢ Μενεψαί, τὰ ἴα τὰ πορφύρα, in Lexico Ms. Reg. Cod. 1843 — „მენეფსა ანუ მენეფსა (მენეფსე), წითელი იები“ (და მითითებულია ერთ-ერთი ხელნაწერი ლექსიკონი). დიუკანჯის მასალა უფრო რეალურს ხდის ჩვენს ადგილს („ხუთი წითელი იაგუნდის თვლით“). ვიდრე L. Petit-ს განმარტება (bleu pourpre — „ციცფერ-ძოწეული“).

ჩვენი თარგმანი „ნაცრისფერი“ გამოწვეულია ძველი ქართული ტექსტით: «ჯვარი ერთი შეშისა ოქროთა მოჭედილი და ხედა ხუთი თული მჭიე იაგუნდი» (თარხნიშვილი 73, 19). საბას განმარტებით: «მჭიე. მჭიე. ნაცრისფერი».

μουχοούτσυ, τὸ ერთგვარი სასმისი, საღვინე, მახრუტი. A 289.

საბა: მახრუტი ჭიქა არს, ღრმად კოდილი და სითხით ჭრელებული (B: «არა ღრმად კოდილი, არამედ სითხით ჭრელებული»).

μηνᾶ, τὸ მინა (ჭურჭელი). A 289.

სიტყვა μηνᾶ არ არის ცნობილი არც ერთი ლექსიკონისათვის. წესდების ამ ადგილიდან (A 289) ნათელია, რომ ლაპარაკია „ჭიქის ჭურჭელზე“: ἔπειθ' ἔπειθ' ἔπειθ' ἔπειθ' ἔπειθ' τὸ λεγόμενον μηνᾶ — „სხვა სასმისი (ქსესტიონი) მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა“.

„მინა“ ხომ იხმარება ქართულში როგორც მასალის, ჭიქის, აღსანიშნავად, აგრეთვე ამ მასალიდან დამზადებული ჭურჭლის აღსანიშნავად („წამლის

მინა“, „არაყი წაიღეს მინითა“ — იხ. განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. V, გვ. 408). მაგრამ საბას განმარტებიდან (ამინა ჭიქა არს ფერადი ელვარედ შემზადებული...) ჩანს, რომ „მინა“ ფერადი ჭიქა უნდა იყოს, ალბათ, ჩვენი ტექსტი ამიტომ ამბობს; „სასმისი მწვანე ვგრეთწოდებული მინა“.

წესდების ძველქართულ ტექსტში სწერია: «მწუანე მინა კეთი ერთი» (...კეთი აქ უდრის „ქსესტიონს“ ანუ სასმისს).

ზემოთქმულის მიხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ წესდების ბერძნულ ტექსტში (*μυρά*) შეტანილია ქართულ ტექსტში ნახმარი „მინა“.

ξεστίου, τὸ (კნინობითი, ← ξέατης), სასმისი, ქსესტიონი (იხ. ზემოთ κρός). A 289.

წესდების ძველქართულ ტექსტში ამის ბადად რამდენჯერმე ნახმარია „ქეთი“: «მწუანე მინა კეთი ერთი». «მაზრუდი კეთი ერთი სხუა» (თარხნიშვილი 76).

ეს სიტყვა (ξέστης) ერთხელ ნახმარია ოთხთავში: *βαπτισμοὺς ποτηρίων καὶ ξεστῶν καὶ χαλκίων* (მრ. 7, 4); მაგრამ ძველქართულ ოთხთავში ამ ადგილას ნახმარია «სტამანთა» «სტამნებისა» — სომხურ ტექსტშიც სწერია *ստամանաց* „სტომანაც“ (შდრ. ბერძნული *στάμνα, σταμνί ← σταμνίον, στάμιος* — «ტაკუკი» (გამოსლვ. 16, 33; ებრ. 9, 4).

ბეზაძსთღოც

Βλαττία ბეზაძსთღოც ბზა (A 287) — „ორი ძოწეული ოქსიკასტორი“ (თარხნიშვილი 75, 1: «სტავრაჲ სამოსელი უკერავი ოქსიკასტორი ორი»).

Ἐπιλόρικα βασιλικὰ ბეზაძსთღოც ტეშთრა, ბე ან ბე ზუ ჯდსთუ (A 287) — «დურაჲ სამეფოჲ ოქსიკასტორი ოთხი. ერთი მათგანი ოქროქსოვილი არს» (თარხნიშვილი 74, 30-31).

ლ. პტის განმარტებით (გვ. XVI) ეს არის: *quatre cottes d'arme aux couleurs éclatantes de violet pourpre* („ოთხი სამხედრო სამოსელი ბრჭყვი-ალა ფერებისა, იისფერი ძოწეული“). ბოლოში დართულ ლექსიკონშიც წერს ლ. პტი: *ბეზაძსთღოც bleu pourpre*.

პარიკოც, ბ გლეხი. A 175. A 255. A 283.

თარხნიშვილი 16, 2-3: «...ესრე სახედ მიგვცემიან სრულებით ყოვლითა საკმრითა მათითა სეფითა უღლებითა და ვგრეთვე გლეხებითა მათითა, მთაბარითა და პლანინაებითა» (... *ήγουν δεσποτικών ζευγαρίων. παροίκων καὶ γῆς παντοίας ὀρεινῆς τε καὶ πεδινῆς, πρὸς δὲ καὶ τῶν πλαιῶν...*).

თარხნიშვილი 57, 25: «ხოლო ნახევარი ყოვლისა მის ნამეტნავისაჲ .. განეყოს კეთილად მსახურთა მიმართ ძმათა ქრისტესთა, გლახაკთა და დავრომილთა, და მსახურთა და მუშაკთა მონასტრისათა და გლეხთა მისთა» (*διὰ νημισητάσαν καὶ παροίκους*).

თარხნიშვილი 72, 1: ესე ნუ იყოფინ ყოფად ოდესვე, გარნა გლეხთა ხოლო მიეცემოდის საკარგავი, რომელნი ეკლესიასა ჰმსახურებდენ და თანაბდებსა თჳსა გარდაიჭდიდენ» (...*ἐκτὸς μόνον τῶν παροίκων τῶν ὀβυλῶντων αὐτῆς*).

περιουσιασμός, მამულის ნუსხა (опись имущества). A 294.

თარხნიშვილი 79; «პრახტიკონი და პერიერეზმონი ფილიპოპოლისა პრასტინთათჳს»; «პრახტიკონი და პერიერეზმონი მისინოპოლისა პრასტინთათჳს».

V. Васильевский: ЖМНП 1879, 202, стр. 219; Труды, т. IV, стр. 317.

Fr. Dölger, Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahr. für das Athoskloster Iberon. München 1949 (Abh. d. B. Ak. d. W.), გვ. 125: περιουσιασμός Grenzbeschreibung, vom Apographens amtlich angelegt und für alte rechtlichen Auseinandersetzungen über den betreffenden Grundbesitz verbindlich („მამულის საზღვრების აღწერა, აღწერის მიერ ოფიციალურად შესრულებული და სათანადო მამულის ყოველგვარი უფლებრივი დავის დროს სავალდებულო“).

πρακτικόν, სამელობელოს აღწერა (владенная запись).

Fr. Dölger, Sechs byz. Praktika, გვ. 5; ბიზანტიელ დიდ-მოხელეთა, აღწერთა, ოქმები, სადაც აღნუსხული იყო აწერილი ადგილ-მამულის შედგენილობა, სახელი მფლობელისა და მისი ოჯახის შემადგენლობა, სათანადო გადასახადის აღნიშვნით.

თარხნიშვილი 79, 17: «პრახტიკონი და პერიერეზმონი».

προάστειον სანახები, გარეუბანი; პრასტინი. A 167. A 168. A 173. A 208. A 252.

Ἰέθωκα... τὸ προάστειον τὸ ὀνομαζόμενον τὸν Ζαούτζη — „მივეცი ...ეგრეთწოდებული ზაუჯის პრასტინი“ (თარხნიშვილი 12, 16: «პრასტინი ჩემი ზაუჯი»); τὸ λεγόμενον προάστειον τὸν Μηνῆ — „ეგრეთწოდებული მინას პრასტინი“.

ქართული „პრასტინი“ გვავარაუდინებს ბერძნულს *πράστιον (←*πρόσ-στιον ← προάστειον); ამ ხალხური სალაპარაკო ენიდან მომდინარეობს ქართული „პრასტინი“. რომელსაც შემოუნახავს „ნ“, იმ დროს როდესაც სომხურში გვაქვს prast (A. Thumb, Die griechischen Lehnwörter im Armenischen: BZ IX, 402, 419).

„პრასტინი“ დიდი ხნის დამკვიდრებული ჩანს ქართულ ენაში. იგი იხმარება პეტრიწონის ტიპიკონის ქართულ ტექსტში იქ, სადაც ბერძნულ ტექსტში მას προάστειον კი არ უდრის, არამედ κτίμα. ასე, მაგალითად: თარხნიშვილი 13, 19: პრასტინთა მისთა (A 169: τῶν κτημάτων αὐτῶν); თარხნიშვილი 76, 18: მისინოპოლისა პრასტინთათჳს (περὶ τῶν ἐν Μοσυστοπόλει κτημάτων μου).

იხმარება „პრასტინი“ ისეთ ქართულ ძეგლშიც, რომელიც არაფრით არ არის დაკავშირებული ბერძნულ ტექსტთან. ათონის მონასტრის ალაპებში ვკითხულობთ:

«რამეთუ მრავალნი მონასტერნი ღა პრასტინნი ღაჳყარნა, მრავლით ჟამითგან წახუმულნი» (ათონის კრებული, თბ. 1901, გვ. 232).

«ღა კუაღად სხუათა პრასტინთათ ჳს ღა მელინძათათჳს ღაღ იღუ-წესს მეფეთა თანა» (ათონის კრებული, გვ. 250).

სხვა დოკუმენტებში *προάστειον*-ს აქვს აგრეთვე „კარ მიდამოს“ მნიშვნელობა. იხ. Ф. Успенский и В. Бенешевич, *Вазелонские акты*. Лгр. 1927, стр. LXVIII.

Острогорский, Податной устав 120--121: სოფლის მოშორებით არის „აგარაკები“—*οἱ ἀγοὶ ἐν τὰ ἀγοῖδια*, და *τὰ προάστεια*. მათ შორის ასეთი განსხვავებაა: *ἀγοῖδιον* возделывается и обрабатывается самим владельцем-крестьянином, *προάστειον* же рабами, крепостными его или арендаторами.

προσάπων, τὸ κέρδιον პირი A 282.

Васильевский, Труды IV, 282: законом запрещено было «особам» (*προσάπων*) и домам царским и богоугодным покупать имущества у сельских общин или у отдельных членов оных».

თარხნიშვილი 71, 29: პირსა:

ἄργα ἢ ჯამაგირი; როქი; გასაცემელი. A 210. A 211.

Ἄτὰ ἰθσεως ἄργων (A 210) — „ჯამაგირის გაცემით“ («გაროქვეითა», თარხნიშვილი 31, 25); *καὶ λαμβανέτωσαν ἄργας* (A 211) — «და როქსა აიღებდენ» (თარხნიშვილი 32, 13); «როქისა წილ შესამოსელსა მისცემდეს ძმათა» (თარხნიშვილი 33, 12),

Васильевский, Труды IV, 288: служат на жалованье (*ἐπὶ ἄργας*).

σαροῦτ η სპილენძისა. A 286.

ლექსიკოგრაფთაგან მხოლოდ დიუკანქს აქვს განმარტებული ეს სიტყვა, ისიც ფორმით „სარუქტი“, სახელდობრ, დიუკანეი წერს: *Σαροῦτ η, καὶ Σαροῦτ η, Συροῦτ η καὶ αὐτῆς ἁλκός* in *Glossis Saracenis MSS* (ტომი II, 1336) — „სარუქტი, და სარუხი, სირიულად გამომწვარი სპილენძი, [გვხვდება] სარკინოზულ სიტყვებში, ბელნაწვრად“. მაშასადამე, ეს სიტყვა სირიული ყოფილა და ნიშნავს „სპილენძს“. სირიულად, მართლაც, არის ეს სიტყვა „სპილენძის“ მნიშვნელობით: *Serūn cuprum purum* („წმინდა სპილენძი“)¹ იხ. Brockelmann, *Lexicon Syriacum*. 1928, გვ. 502.

წესდების ძველქართული რედაქციის ტექსტში სწერია: «სხუა ხატი წმინდისა გიორგისი და თეოდორესი სარუთითა და ვეცბლითა მოქვედილი» (თარხნიშვილი 73, 22), რაც უდრის ბერძნულს: *ὁ ἀγ. Γ. καὶ ὁ ἀγ. Θ. σαροῦτ η μετὰ δρυδῶν περιφερῶν* (A 286). ახრი ამ წინადადებისა ასეთია: წმ. გიორგის და წმ. თეოდორეს ხატი სპილენძისა, ხოლო გარშემო ვერცბლით შემოქვედილი. ასე რომ ლ. პტის სწორად აქვს გაგებული (*sur cuivre*: Petit XVI).

σέχρητον, τὸ (ლათ. *secretum*) სამდივნო; უწყება; სიკრიტონი. (*σῆχρητον*, — η=ი). A 291.

Βασιλικά πινάκια τὰ καταστρωθέντα εἰς διάφορα σέχρητα (A 291) — „სამეფო წიგნები, რომლებიც ვრცელდება სხვადასხვა უწყებებზე“ (თარხნიშვილი 77, 5: «სამეფო წიგნები, რომელნი კატასტროს ქმნილ არიან სიკრიტონთა შინა».

¹ ეს სიტყვა შეგვიმოწმა დოც. მზ. შანიძემ, რისთვისაც მას მადლობას მოვახსენებთ.

დიმიტრაკისი VII, 072: *σέχρετον, σήκρητον* — ბიზანტიელებთან ნიშნავს სამდივნოს (*γραμματεία*); ... *ὅ ἐπι τῶν σεχρέτων* — მდივანი“.

Васильевский, Труды IV, 255: чиновник византийского приказа (*σέχρετον*).

σημείωσις ან *σημείωμα* („შენიშვნა“) სიგელი; განაჩენი. A 291.

Ἡ σημείωσις τοῦ κυροῦ Μιχαὴλ περὶ τῆς αὐτοκράτειρας τότε ὑποθέσεως τοῦ Μπατζινάκου (A 291)—„ს ი გ ე ლ ი კ ი რ მიხაელისა შესახებ პაჯინაკის მაშინ მომხდარი ამოძრავებული თავდასხმისა“; თარხნიშვილი 76, 29: «ს ი მ ი ო ს ი ნ ი ერთი მიხაელ მეფისაჲ ჰყწინაგისა ჰარბევისათჳს»; Dölger, Corpus... 2. Teil, გვ. 20: gerichtliche Entscheidung in einem Prozess zwischen Gregorios Pakurianos und Patzinakes; Dölger, Byzantinische Diplomatiek 48: der kaiserliche Randvermerk zu Eingaben, Protokollen usw. („კეისრის რეზოლუცია შემოსულ განცხადებაზე, ოქმზე და სხვ.“).

Ἐτέρα σημείωσις τοῦ Βοτανιάτου περὶ τῶν κτημάτων τῆς Φιλίππου-πόλεως (A 291); «სხუაჲ ო ქ რ ო ბ ე კ ე დ ი ერთი ვოტანიატისაჲ, რომელსა შინა არს ს ი მ ი ო ს ი ნ ი პრასტინათჳს ფილიპოპოლისათა» (თარხნიშვილი 77, 2-3).

σιμέντων ყვაილები-მსგავსი ნაქარგი (სამოსელის კალთებზე დაკერებული, თუ ამოქარგული). A 288.

Σιμέντων, ან *σημεντων* არის გადასხვაფერებული ლათინური *segmentum*, რაც ნიშნავს „ჭრილს“ (← *seco*); მრავლობით რიცხვში *segmenta* აღნიშნავს ძოწეულზე ოქრომკედით ნაქარგ ოთხკუთხ ან მრგვალ ნაქარებს, რომლებიც შესამოსელის კალთებზეა დაკერებული. ფორმა *σιμέნτων* გამოწვეულია იმით, რომ ნალხურ ლათინურში ითქმოდა *sigmentum* (იხ. Georges, Lat.-d. Wörterbuch s. v.).

Constantinus Porph. (De adm. imp. c. 6): ...*οἶον βλαττία, πράνδια, χαρέρια, σήμεντα, πέπερι, δεματία ἀλοῦσινά πράνδια* — „აგრეთვე შემდეგი [საქონელი გააქეთ]: სტავრა, იშვიათი მაუდი, ს ი მ ე ნ ტ ე ბ ი, პილიპილი, ავაზის ტყავები... (CB, p. 72).

XI—XII საუკუნეებში გვხვდება ქართული ტანისამოსის კალთებზე მუხლს ზემოთ ორივე მხარეს დაკერებული ოთხფურცელა ყვაილის-მსგავსი ნაწილები (*segmenta, σημεντα, σημενα*). იხ. ნ. ჩოფიკაშვილი, XI—XIII საუკუნეების ქართული სამეფო სამოსელი: საქ. მუზეუმის მოამბე, ტ. XXIII—B, გვ. 234.

σκαραμάγγιον (*σκαραμάγιον*), თბ, სკარამანგი: 1) ძვირფასი წამოსასხამი, ოქრომკედით ნაკერი; 2) ძვირფასი ქსოვილი (წამოსასხამისათვის, ან გადასათარებლისათვის). A 287—A 288.

თ ე ო ფ ა ნ ე („ქრონოგრაფია“): «რომაელებმა ხელთ იგდეს მრავალი მახვილი, მთლიანი ოქროსი... რაზატის (სპარსელი სარგლის) ფარი... მისივე აბჯარი, მთლიანი ოქროსი, აგრეთვე წაიღეს მისი სკარამანგი (*σκαραμάγγιον*) მის თავთან ერთად, მისი სამაჯურები» (ed. de Boor, I 319, 17).

თეოფანეს „ქრონოგრაფიის“ გამომცემელს კ. დე-ბოორს ამ გამოცემასთან დართულ ლექსიკონში მოჰყავს ეს ადგილი და იქვე განმარტავს: *pilei sive galeae genus esse videtur* („ეს უნდა იყოს ჩაჩქანი ანუ მუზარადი“). ასეთ

განმარტებამდე მიიყვანა დე-ბოლორი, ალბათ, იმ გარემოებამ, რომ ნათქვამია: სარდალი რაზატი რომ მოკლეს, წაიღეს, როგორც ტროფეი, მის თავთან ერთად სკარამანგიცო (იგულისხმა მუზარადი, რომელიც თავზე უნდა ხურებოდა). მაგრამ, თეოფანეს „ქრონოგრაფიის“ ლათინურ თარგმანში, რომელიც შესრულებულია ანასტასი ბიბლიოთეკარის მიერ, ეს ადგილი ასეა თარგმნილი: *scaramaggin eius detulerunt cum capite ipsius*, ხოლო ამ თარგმანის ხელნაწერთა არშიაზე ყოფილა განმარტება: *scaramaggin—id est genus vestimenti* („ეს იგი ერთგვარი სამოსელიო“) და უფრო გვიანი ხელით მიწერილია: *scaramaggin eius id est chilamydem seu supernam vestem* („მისი სკარამანგი, ესე იგი ქლამიდი ანუ ზედა სამოსელიო“).

ამ განმარტებაზე დაყრდნობით წერს, როგორც ჩანს, Sophoklès-ი თავის ლექსიკონში: „ეს ერთგვარი წამოსასხამიაო“ (*a kind of caftan*).

პეტრიწონის წესდებაში ორჯერ არის ნახმარი ეს სიტყვა: „სკარამანგი მძიმე, ხუთი“ და „სხვა სკარამანგი ერთი, წმინდა საკურთხეველის საბურავი მთელი თავისი მოწყობილობით“ (A 287 — A 288). ძველქართული რედაქციის ტექსტშიც სწერია: «სკარამანგი მძიმენი ხუთნი» და «სხუაჲ საკურთხეველისა საბურავი შეკერული სკარამანგი დურანგითი წმიდისა წესითა ყოვლითა»¹ (თარხნიშვილი 75, 2-5). საგულისხმოა, თუ როგორც ესმის „სკარამანგი“ თვით მ. თარხნიშვილს. ლათინურად ის ასე თარგმნის: *vestes deauratae ponderosae quinque* („სამოსელი მძიმე, ოქრომკედით ნაკერი, ხუთი“) და *alia lodix altaris suta deaurata «durangiti»* („საკურთხეველის სხვა გადასაფარებელი ოქრომკედით ნაკერი «დურანგითი»“) (ლათინური თარგმანი, გვ. 45, 36-38).

ზემოთ მოტანილი მასალიდან ჩანს, რომ კ. დე-ბოლორის ინტერპრეტაცია, თითქოს სკარამანგი ნიშნავდეს „მუზარადს“, უკუსაგდებია. სპარსელი სარდლის რაზატის მოკვლის შემდეგ მას თავი მოკვეთა მოწინააღმდეგემ, ხოლო მისი წამოსასხამი (*σκαραμάνγιον*) და საჭურველი თან წაიღო.

თუ ეს ასეა, მაშინ მისაღებია მ. თარხნიშვილის განმარტება: გრიგოლ ბაკურიანის-ძეს შეუწირავს მის მიერ აგებული მონასტრისათვის „ხუთი წამოსასხამი, ოქრომკედით ნაკერი“. მაგრამ მეორე ადგილას, სადაც ლაპარაკია „საკურთხეველის საბურავზე“, აღარ გამოდგება „წამოსასხამის“ ვარაუდი: აქ უფრო ისე გავს, რომ სკარამანგი „წამოსასხამი“ კი არ არის, არამედ ძვირფასი ქსოვილია, რომლისგანაც დაუმზადებიათ საკურთხეველის გადასაფარებელი («საბურავი»).

ასეთ გაგებას უნდა ადასტურებდეს აგრეთვე ჯუანშერის თხზულებაში ნათქვამი, რომ ვახტანგ გორგასალმა უძღვნა სპარსთა მეფეს «მკვეალი ათასი, მონა ხუთასი, სტავრა სკარამანგი ხუთასი, ბიზიონი ზუზმა ხუთასი, კდალი ცხენი ათი ათასი...» (ქ. ცხ. I [1955], 182, 2-4). ესე იგი: ვახტანგის მიერ გაგზავნილ საჩუქრებს შორის ყოფილა „ძვირფასი ქსოვილისაგან შეკერილი ხუთასი შესამოსელი ან გადასაფარებელი“. Brosset თარგმნის: «*lui donna mille servantes, cinq cents esclaves, autant de pièces d'étoffes lamées et brodées d'or* — „ამდენივე (ე. ი. 500) ოქრომკედით ნაქარგი ქსოვილის ნაკერი“ (H. de la Géorgie I, 180).

¹ ქიოსურ ნუსხაში სწერია: «დურანგი თვისა წესითა ყოვლითა».

მცხეთის XI საუკუნის საბუთშიც მოხსენებულია: «ბერძენთა მეფემან ბასილი მიბოძნა... სკარამანგნი (v. l. სკარამანგნი) დიდნი¹ გარე-შეოღვილნი, ვეცლისა გრგოლითა შეკაზმულნი მ^რ; და ბაგრატ კურაპალატისა ნაბოძვარი დიდი სკარამანგნი ა^რ», რვა დიდი სკარამანგი უბოძებია შეოღვილი (ე. ი. არშიებ შემოვლებული სამოსელი) და ერთი ბაგრატ კურაპალატის ნაბოძვარი აგრეთვე დიდი სკარამანგი. მცხეთის საბუთში ბევრგან სხვაგანაც იხსენიება „სკარამანგი“, მაგრამ აქ ყურადღებას გავამახვილებთ გამოთქმაზე: «და ამა სამარტკლოსა შიგან საკურთხეველი ჩემი შევმოსე სკარამანგითა... და დავჰკიდე ეხოჲ სკარამანგი შეოღვილი ა^რ»².

ამ ამონაწერებიდან, ნათლად ჩანს, რომ სკარამანგი ისეთი ძვირფასი, ოქრომკედით დამზადებული ქსოვილია, რომლისაგანაც მზადდებოდა „შესამოსელი“. „გადასაფარებელი“ («საბურავი საკურთხეველისაჲ») და „ფარდა“ («დავჰკიდე ეხოჲ»).

στρατηγικός სასარდლო, სადროშო. A 285.

Σταυρός ἀργυρός στρατηγικός διὰ λίσθω κοκκίωσιν — „ჯვარი ვერცხლისა სასარდლო, წითელთვლებიანი (A 285). ძველქართულ ტექსტში სწერია: «სხუაჲ ჯუარი ერთი ვერცხლისაჲ სადროშაჲ წითლითა თულებითა» (თარხნიშვილი 73, 17). ცხადია, აქ ლაპარაკია იმ ჯვარზე, რომლითაც სარდალი მიუძღოდა თავის ჯარს. აქვე გვაგონდება ჩვენ ტიპიკონის ქართული რედაქციის ტექსტის ერთი ადგილი, სადაც იგივე სწერია, რაც ზემოთ, ხოლო სხვა სიტყვით: «მივეც სახოლავეროჲ ჯუარი ერთი სხუაჲ ვეცხლისაჲ ოქროთა ცურვებული» (თარხნიშვილი 75, 22). ეს ადგილი ბერძნულ რედაქციაში არ მოიპოვება, მაგრამ, რასაკვირველია, „სახოლავერო“ იგივეა, რაც *στρατηγικός*³.

συντάξιον ყუთი ან დურჯი. A 286.

Θύκη ἦτοι συντάξιον ἀγίων λειψάνων ἀργυροῦσιν — „ყუთი ანუ დურჯი ვერცხლისა, წმინდა ნაწილებისათვის“ («დურჯი ერთი ვეცხლისაჲ სანაწილე წმიდისაჲ ერთი» — თარხნიშვილი 74, 2).

დიუკანჟი იცნობს ამ სიტყვას, მაგრამ განსხვავებული მნიშვნელობით: *συντάξιον. appellatur instrumentum quo metalla in sila diducuntur* — „ასე ეწოდება იარაღს, რომლითაც ლითონებიდან დებულობენ ოქრებს“.

ახალბერძნულ ხალხურში იხმარება *συντάξι* („ყუთი“), როგორც ცალკე ისე კომპოზიტში — *συνταξίθη*⁴ (შდრ. ჩვენი ტექსტის *θύκη ἦτοι συντάξιον*).

¹ „სკარამანგნი დიდნი“ უნდა ეხმაურებოდეს პეტრიწონის წესდების გამოთქმას: «სკარამანგნი მძიმენი». ბერძნული *βαρῆς* ნიშნავს „ძიმეს“ და აგრეთვე „დიდს“ (*σφοδρῆς, μέγας*). იხ. დიმიტრაკისის „ლექსიკონი“ II ტ., გვ. 1350, § 19 და § 20.

² ბ. ბერძენიშვილი, მცხეთის საბუთი XI საუკუნისა საქართველოს მუზეუმის მოამბე, ტ. IV (1931), გვ. 290, 292; იხ. ივ. ჯავახიშვილი, მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის, III—IV, თბ. 1967, გვ. 172, 181—182.

³ ბ. ბერძენიშვილი, ძლევაჲ (თბ. 1949), გვ. 36: „სახოლავერო ჯვარი, ამრიგად, სამხედრო თმთავრო ჯვარია“.

⁴ *Μ. Π. Περίδης, Δεξιότης ἑλληνοῖταλικόν*. ათეში 1878, გვ. 1655.

σφιγκτοῦριον სახვევი; სუღარა. A 287.

Σφιγκτούρια τέσσαρα διὰ χραμμάτων χρυσῶν — „ოთხი სახვევი, ოქროს ასოებით ამოჭარგული“.

Du Cange (II, 1498): *σφιγκτοῦριον* *Strictorium* („მჭიდროდ შემოსახვევი“). „უფრო გვიან ბერძნები უწოდებდნენ ერთგვარ ტანსაცმელს, რომელიც არც ერთი მხრიდან არ არის გახსნილი და მჭიდროდ ეკვრის ტანს“.

ნ. კონდაკოვი ასახელებს *σφιγκτούρια*-ს როგორც აღმოსავლურ სამოსელს: *pantalons collants*. იხ. N. Kondakow, *Les costumes orientaux à la cour byzantine: Byzantion I* (1924), p. 48.

თარხნიშვილი 74, 31: „სუღარა ოთხი ოქრო-წერილითა აღმითა..“

σχιδευμός — რბევა, ძარცვა. იხ. *ἀποσχιδευμός*.

τέμπλον, τὸ (← ლათ. *templum*) 1) ტაძარი; 2) კანკელი („მართლმადიდებელთა ეკლესიაში ხატებიანი ტიხარი, რომლითაც წმინდა საკურთხეველი გამოყოფილია დანარჩენი ტაძრისაგან“ — დიმიტრაკისი). A 285. A 288.

Καὶ τέμπλον ἔχον τὰς δώδεκα ἑορτὰς — „და ერთი კანკელი, სადაც თორმეტი დღესასწაულია გამოსახული“ (თარხნიშვილი 73, 24: «და კანკელი დიდისა კონქისაჲ, რომელსა აქუს გამოსახულად ათორმეტი საედუმლოჲ განგებულეღისა ქრისტესი»).

Τὸν τέμπλον μαρουάλιον ὀλόκληρον — „კანკელის მთლიანი შანდალი“.

τόμος ὁ გუჯარი. A 283.

თარხნიშვილი 72, 5: «კრძალვით დამარბვისათჳს გუჯარისა ამიგანსა გებელისა, რომელ არს ტიპიკონი» (*Περὶ τοῦ ἀσφαλῆς φυλάττειν τὸν παρόντα τόμον τῆς μονῆς τῆς τυπικῆς διατάξεως...*).

ὄλογραφία, ἡ მხატვრობა (ხეზე). A 285. A 286.

Ἐξῶν ὁ ἄγιος Γεώργιος ὄλογραφίᾳ μετὰ ἀργυρῶν περιουριῶν — „ხატი წმინდა გიორგისა, ხეზე დახატული, ვერცხლით შემოტყედილი“ (თარხნიშვილი 73, 20-21: «ხატი ერთი დიდი შეშისაჲ პეტალოთა ვეცხლითა შემოტყედილი წმიდისა გიორგისი»).

Ἐκόνες ὄλογραφία μετὰ πετάλων τὸν ἀριθμὸν ἐικοσιεπτὰ — «ხატები შეშისაჲ ოქრო-პეტალოთა შეკახული რიცხვთ ოცდა შვიდი» (თარხნიშვილი 73, 23-24).

ὀπόμνημα მოხსენება; გადაწყვეტილება. A 295.

Καὶ τὸ ὀπόμνημα, ὃ ἐποίησεν ὁ Μεσοποταμίτης ἐκ προστάξεως βασιλικῆς... „მოხსენება, რომელიც გააკეთა მესოპოტამელმა სამეფო ბრძანებით“ (თარხნიშვილი 79, 12: «იპომნიმაჲ, რომელი შექმნა მისოპოტამელმან სამეფოთა ბრძანებითა»).

Васильевский: ЖМНПp 1879, № 202: издал реляции и репениа (*ὀπομνήματα*).

χειμειυσις. A 175. A 286 იხ. *χειμειυτός*.

χειμειυτός, ἡ, ὅν მიხნაქროანი. A 175. A 285.

Ἐκὼν χειμειυτῆ μεγάλη — „ხატი დიდი მიხნაქროანი (A 285): *ἐφαγγέλιον ῥωμαϊκὸν διὰ λίθων πολυτίμων καὶ χρυσοῦ καὶ χειμειυσεως*

სახარება ბერძნული ძვირფასი თვლებით შემკული, ოქროსი და მინანქრისანი (A 286).

Н. Марр (ВВр. XII, 19): «отделанных различными камнями, жемчужинами и эмалью (διὰ διαφόρων λίθων τε καὶ μαργάρων καὶ χεϊμαύσεως)».

თარხნიშვილი 73, 9: «ხატნი ოქროსანი შემეფტონითა»; 73, 10-11: სხუა ხატი ერთი დიდი შემეფტონითავე ფერისცვალების უფლისაჲ.

სიტყვა *χεϊμαύτη* ძველ რუსულ ენაში შესულია როგორც *химинет*, ხოლო უფრო გვიან — როგორც *финифть* და ნიშნავს „მინანქარს“. იხ. შ. ამირანაშვილი, ქართული ხელოვნების ისტორია, თბ. 1961, გვ. 328; მისივე *Les émaux de Géorgie*, Paris 1962, გვ. 16—17.

სვიდა წერს: *χημαυτική τοῦ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ κατασκευῆς* („მინანქარი: ვერცხლისა და ოქროს შენამზადი“).

ჯედიხბრქესთი ჯამი ნაკურთხი წყლისათვის. A 289.

ეს სიტყვა არც ერთ ლექსიკონში არ მოიპოვება. მაგრამ არის *ჯედიხ* (*ჯედიხის*) „ნაკურთხი წყალი“. მაშასადამე, ის ყოფილა „ნაკურთხი წყლის კურკელი“.

თარხნიშვილი 76, 1: «მივეც ვეცხლისა შრინი დოქსესტი წყვილი ერთი».

ომოფრისი სამხრე (ამდგ „მხარი“, „ბეჭი“), ომფორი. —

1) თავშალი, რომლითაც იფარავდნენ ქალები თავსა და ბეჭებს; 2) საეკლ. სამღვდელო შესანოსელი, ბრტყელი ბაფთის (ლენტის) სახისა, განიერი და გრძელი, კიდებზე ფოჩებ-შემოვლებული, რომელსაც ამკობდა სხვადასხვა ხატის ან ჯვარის გამოსახულება. ომფორს წამოისხამდა ეპისკოპოსი სხვა ტანსაცმელზე, და ბეჭებზე გადაიგდებდა. A 288.

Ὁμοφορία τρία, ἔξ ἂν τὸ ἐν ἔξει εἰκόνα διὰ μαργάρων (A 288) — „სამი ომფორი, რომელთაგან ერთზე არის ხატი მარგალიტებიანი“.

А. Каждан: Две византийские хроники X века. М. 1959, стр. 124: „Омофор — широкый и длинный «плат», надеваемый епископом поверх остальных одежд; он украшен изображеннем креста“.

Ἐτερον ὀμοφορίων σιμέντων καὶ ὀμοφορία μεταξὺ τῶν τριῶν (A 288) — „სხვა ომფორი სიმენტისა, აგრეთვე სხვა სამი ომფორი აბრეშუმისა“. ძველქართულ რედაქციაში ეს ადგილები არ მოიპოვება (იხ. თარხნიშვილი 75, 9; რიზისაჲ...).

ქიოსურ ნუსხაში *ὀμοφορία*-ს ნაცვლად ორივე ადგილას სწერია *μαφθρία*, რაც წარმოადგენს იმავე სიტყვის ხალხურ ფორმას.

დიმიტრაკისი V, 4500: „*μαφθρία, τὸ (μαφορτης ὀ)* პაპირუსებში — ერთგვარი თხელი საბურავი, თხელი წამოსასხამი, რომლითაც იფარავდნენ თავს ქალები და მღვდლები“.

ქართულ ძეგლებში გვხვდება „ომფორი“. იხ. ე. თაყაიშვილი, ძველი საქართველო, ტ. III, გვ. 183.

საქუთარ სახელთა სამიძებელი *

პეტრიწონის წესდებისათვის

- აბაზი ('Απασιος), გრიგოლ ბაკურიანის-
ძის ძმა A 1495, 1534, 16825, 1694,
17381, 17416, 25110, 25221, 25618,
25723, 28, 2589, 15,
ავროვა აგარაკი A 16615.
ალექსი კომნენოსი (1081 — 1118 წ. წ.)
A 1768.
ანატოლია A 16127, 1736, 1749, 16, 29018.
ანისი A 29019.
ანტიოქია A 17012.
აქმენიაკთა თემი A 29021.
არნასაკი გეოვრ. A 29022-28.
ახალი რომი A 14910.
ახრიდონი, სოფელი A 29210.
ახსართანი A 16826.
ბაკურიანი, გრიგოლის მამა A 1478,
14828, 28019, 21.
ბარბალეს აგარაკი A 16624.
ბახილი დიდი A 32416, 2879.
ბაჩოკოვა, სოფელი A 16618.
ბერძენი ('Ρουσιος) A 15712, 16025,
2629.
ბერძნული ენა A 2964, 6, 8.
ბოტანიაცი იხ. ნიკიფორე ბოტანიაცი.
ბურხეოსი, აგარაკი A 16614.
გელოვა (ჟელოვა), სოფელი A 1674.
გიორგი, წმ. A 16222, 21714, 28512, 28615,
აგარაკი A 16626, მონასტერი A 16816,
2948.
გრიგოლ ბაკურიანისძე A 1478, 14821,
16018, 1695, 17014, 1797, 25414-15,
29526, 2984, 10-11.
გრიგოლ ვანელი A 1586-7.
გრიგოლ ღვთისმეტყველი A 2783.
დობროლონგო, აგარაკი A 16618.
დობროხტანი, აგარაკი A 16614.
ევლოკიმი, სოფელი A 2918.
ევტათი, დიდმოწამე A 25118.
ევფროსინე A 29024.
ელა: წმ. ელიას მონასტერი A 16628.
ეფრემი A 26127.
ექვთიმე, იერუსალიმის პატრიარქი
A 29628, 2987.
ვანისკა, ციხე A 16732-38, 26125.
ვარდანი. ყმა A 2947.
ვახილიკიხი, პეტრიწონის მეტსახელი
A 1638 16611.
ვოღინის ციხე A 16781, 29521.
ვოლერონის თემი A 1677.
ზაბალტა. აქ იდგა ვანდი (βανδον)
ანუ გარნიზონი A 17218.
ზაუწი, პრასტინი A 1679.
ზაქარიას სოფელი A 29521.
ზმოლენის თემი A 2928-9, 29327,
29410.
ზრავიკი, სოფ. A 17211, 27513, 2944.
თეოდორე სტუდიელი A 28715.
თეოდორე, წმ. A 28615.
თეოდოსიუპოლო A 17129, 1736, 2901,
29323.
თესალონიკე A 1699, 2961.
იანოვა, აგარაკი A 16612.
იბერია A 2456.
იბერნი A 14826, 19924, 26325, 26516,
2965: იბეროა მონასტერი (პეტ-
რიწონში) A 15227, 15923, 17327.
იერუსალიმი A 295-296, 2988.
იოანე, მახარებელი A 2877.
იოანე, ნათლისმცემელი A 16219, 21718-
იობი A 19326.
იოვანე ('Ιωβανέ) A 26127.
იუდა ისკარიოტი A 2438.

* დიდი ციფრები მიუთითებენ ქიოსური ხელნაწერის (A) გვერდებს, რომ-
ლებიც აღნიშნულია ზემოთ დაბეჭდილ, როგორც ბერძნულს ისე ქართულ ტექ-
სტში; ხოლო პატარა ციფრები — ბერძნული ტექსტის დაბეჭდილ სტრიქონებს.

- კომანები (ყიგაყები) A 17720, 2927.
 კონსტანტინე I დიდი A 1499.
 კოტრესი («კოტრიად»), სოფელი A 2919
 კესარია, ქალაქი A 22416-17.
 კესაროპოლი A 17211.
 ლავაკა, სოფელი A 29022, 29517.
 ლალკუვა, აგარაკი A 16615.
 ლივადიონი, სოფელი A 29025.
 ლილიწონი, აგარაკი A 16624.
 მარმარი A 1583, 2754, 12 (სასტუმრო).
 მარტისაპაო, სოფელი A 29023.
 მარღონი A 290-291.
 მაქსიმე აღმსარებელი A 28712.
 მესობოტამელი A 29520.
 მინა, პოასტინი A 16821.
 მიხაელი, კესარი (მიხაელ VII; 1071 —
 1078 წ. წ.) A 29026, 29110.
 მოხინოპოლი A 1678, 10, 16814, 19, 19723-24,
 29026, 2904, 29317, 2947, 13, 29516.
 ნიკეა A 2436.
 ნიკიფორე ბოტანიაცი (1078—1081 წ.წ.)
 A 29114.
 ნიკოლოზი, წმ., ტაძარი და მონასტერი
 15812, 16626, 2756, 17, 28014, 23, 28111,
 პავლე, მოციქული A 1907, 1945, 2058,
 22929.
 პანაგისი მონასტერი A 1498, 1517, 11,
 15218, 2117, 21910, 23021, 29712, 20,
 29824.
 პანკალიწი, სოფელი 2924.
 პაპიკიონი A 16816, 2948.
 პაწინაკები (Πατρίναχοι) A 17614.
 პაწინაკი (Μπατρίναχη?) A 29111.
 პერითეორიონი, გარნიზონის სადგომი
 A 16820, 24.
 პეტრიწონი Περιατζός A 1475, 14818,
 1633, 16610, 17327, 2921.
 პეტრიწონიტიხა (Περιατζονιτισσα, Περ-
 ριατζατισσα) A 1475, 16930, 29524,
 2986, 9.
 პრენეზი τῶ Πρενεζῆ — «რენაკსა
 (ახლავს)» 16626.
 პრილონგი (პრილონგიონი), სოფელი
 A 1583, 1699, 17016, 17132, 1714,
 27518, 2946.
 რომაელი (ბიზანტიელი) A 16026.
 რომანია (ბიზანტია, საბერძნეთი)
 A 16418, 17613, 2457. იხ. აგრეთვე.
 A 16411.
 რომაული სახელმწიფო A 16411.
 რომი. იხ. ახალი რომი A 14910.
 საბერძნეთი A 16418, 17613, 2457.
 სერის თემი A 17212.
 სიკონი, სოფელი A 29311.
 სიმეონი, წმ. A 28711.
 სიონი A 23417.
 სირია A 2457.
 სომხები, მათი სარწმუნოება A 20316—
 სომხეთი A 2456.
 სომხური A 2964, 7.
 სოფიოს ტაძარი A 2943.
 სპაზმატი, სოფელი A 2924.
 სტენიმახელი A 27511.
 სტენიმახი A 1583, 16622, 2725, 7, 12,
 29518-19.
 სტეფანიანა, საარქონტო A 16910.
 სტულიეუი, იხ. თეოდ. სტულიეელი.
 ტაო (Ταύς) A 29020.
 ტოპოლინიწი A 1673.
 ფილიპოპოლი A 16330, 1669, 17820,
 19723, 29028, 29113, 29319-20, 21,
 29411, 2963.
 ფრანგები (Φράγγοι) A 29323, 2962.
 ქართველები (იბერები) A 15027,
 15715, 16023-24, 2964, 7.
 ქართული ენა A 14819, 2964, 7.
 ქსანთია, სოფელი A 2905.
 ლლავნონი (Λλαβων), აგარაკი A 17214.
 ყარსი (Καρσέ) A 29030.
 ჩურმერი, მხარე 29020.
 ჩერვენი. სოფელი A 29226.
 ხარპტიკიონი, სოფელი A 29311.
 ხახული (ხახულის მონასტრისა — τῆς
 μονῆς τοῦ Χαχου) A 29313.
 ხუასრავანი, ბაკურიანის ძმა A 28020.

ნიკიფორე ვრიენიოსი

ნიკიფორე ვრიენიოსი XI—XII საუკუნის ისტორიკოსია. იგი დაიბადა 1062 წელს ცნობილი სტრატეგოსის ნიკიფორე ვრიენიოსის ოჯახში. მან ალექსი კომნენოსის ყურადღება მიიქცია სამხედრო საქმის კარგი ცოდნით და თავისი განათლებით. ამიტომ შეფემ მას მიანიჭა კესარობა და პანიპერსევასტოსობა. შემდეგ მან მიათხოვა ნიკიფორეს თავისი ასული ანნა, ცნობილი ისტორიკოსი ანნა კომნენე.

ნიკიფორე დიდის გულმოდგინეობით ემსახურებოდა ჯერ ალექსის, ხოლო შემდეგ მის მემკვიდრეს იოანეს: მიიღო მონაწილეობა მრავალ ბრძოლაში (გოტფრიდ ბულიონის წინააღმდეგ, იკონიის სულტანის წინააღმდეგ და სხვ.). უკანასკნელად 1137 წელს იღებდა მონაწილეობას სირიასთან ბრძოლაში.

ნიკიფორე ვრიენიოსს დარჩა დაუმთავრებელი საისტორიო ნაშრომი, რომელსაც მან უწოდა "Ἰστορικὰς — „საისტორიო მასალები“.

ნიკიფორეს მოღვაწეობის საუკეთესო დახასიათება ეკუთვნის ანნა კომნენეს.

ჩვენ ხელთ გვქონდა ნიკიფორე ვრიენიოსის შემდეგი გამოცემანი:

1) Nicephori Bryenii Commentarii. Recognovit Augustus Meineke. Bonnæ 1836.

2) Nicephori Bryennii Historiarum libri quattuor: Migne, Patrologia Graeca, tom. 127 (1864 წლისა).

3) არსებობს რუსული თარგმანი: Исторические записки Никифора Вриенния (976—1087). СПб 1858.

ქვემოთ ჩვენ ვბეჭდავთ ტექსტსა და თარგმანს თ. ბრეგაძის გამოცენით (ზოგიერთი შესწორებით). იხ. მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის, ტ. 31 (1954), გვ. 233—248.

ნეკიფორე ვრიენიოსის მიზანი

Ἄθλον δὴ τοῦτο μέγιστον ἀπάντων, ὧν ἴσμεν, προτέθεικας ἡμῖν, ὧ σοφωτάτη μοι φρήν καὶ διάνοια, τὰς Ἀλεξίου τοῦ μεγάλου πράξεις συναγαγεῖν ἐπιτάξασα, ... τούτου τοίνυν τὰς πράξεις συναγαγεῖν ἐργῶδες ἔν εἴη καὶ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὑπερβαίνον, καὶ παρητησάμην ἂν τοῦργον, εἰ μὴ με βίη Ἡρακλείη πρὸς αὐτὸ ἐβιάζετο, μεγίστων ἀγαθῶν βραχύν τινα πόνον ἀνταλλάξασθαι πεῖθουσα... εἰ δὲ μὴ πασῶν ἐφικέσθαι δυνήθεϊν ὁ λόγος, ἐπισυριττέτω τούτῳ μηδεὶς. Οὔτε γὰρ ἱστορίαν συγγράφειν προήρημαι οὔτε πλέκειν ἐκείνῳ ἔγκωμιον· μόλις γὰρ ἂν πρὸς ταῦτα ἦ τε Θουκυδίδου δεινότης καὶ τὸ Δημοσθένους ἐξήρησσε μεγαλόφρων. Ἄλλ' ἀφορμὴν τινα παρασχεῖν βούλομαι τοῖς τὰ ἐκείνου συγγράφειν ἐθέλουσι πρὸς τοῦτην τὴν γραφὴν ἐξάρμησα. Ταύτη τοι καὶ ἕλη ἱστορίας ὄνομα ἔστω τῷ λόγῳ.

ამრიგად, აქამდე ცნობილ ყველა ღვაწლთაგან, შენ, ბრძენთა ბრძენო გონებითა და გულით, შემომთავაზე მე აღმეწერა საქმეები დიდი ალექსისა... აღწერა მისი საქმეებისა იქნებოდა ძნელი და აღემატებოდა ჩემს ღონეს და მე უარს ვიტყვოდი ამ სამუშაოზე, რომ არ მაძულებდეს ამას ჰერაკლეს ძალა, რომელიც შთამაგონებს მე ამ ხანმოკლე შრომით მცირედ მაინც გადავუხადო მაღლობა იმ მიღებულ უდიდეს სიკეთეზე... თუ ჩემი სიტყვა არ იქნება სრული, ის არ უნდა გახდეს ამისათვის გასაკიცხი, რადგანაც მე მას ისტორიის დაწერას და ხოტბის შეთხზვას კი არ ვუპირებ, ეს გაჭირდებოდა თუკიდიდეს ნიჭით და დემოსთენეს ენაწყლიანობითაც. მე ხელს მივყოფ ამ საქმეს, რადგან მაქვს მხედველობაში მივცე მასალა სხვებს, რომლებიც მოინდომებენ ალექსის ცხოვრების აღწერას. ჩემ სიტყვას სახელი აქვს მხოლოდ ისტორიული მასალებისა.

თ უ რ ქ თ ა ტ ო მ ი

Τίνες δὲ οἱ Τοῦρκοι καὶ ὅθεν γῆς ἄρμημένοι πρότερον ἴσμεν Ῥωμαίοις ἔληγον ἕστερον, ἀναγκαῖον ἄνωθεν διηγήσασθαι. Οὗτοι οἰκεῖν μὲν ἔλαχον τὰ προσάρχτια τὰ πέραν Ἰαννάιδος τε καὶ Βρο-

პირველად საჭიროა ითქვას, თუ ვინ არიან თურქები და, პირველად ქვეყნის რომელ მხარიდან წამოსულნი, შემდეგში გახდნენ მოსახლვრენი რომაელებისა. ისინი ცხოვრობდნენ და

πόρου οὐ πάνυ τε τῶν Καυκασίων ἀπέχοντες ὄρων. Αὐτόνομον ἔθνος ὃν καὶ γαλακτοφάγον ἀρχήθιν πολυάνθρωπόν τε καὶ πολεμικώτατον ἢ π' οὐδενὸς δεδούλωται ἔθνους πώποτε (CB I, c. 7, p. 25—26).

მეომარი, რომელიც ოძით იკვებებოდა, და ჯერ არასოდეს არ ყოფილა დამონებული არცერთი ხალხის მიერ.

ფლობდნენ ტანაიდისა და ბოსფორის იქით ჩრდილოეთით მდებარე მხარეს და არც მაინც მაინც დაშორებული იყვნენ კავკასიის მთებიდან. ეს ხალხი დამოუკიდებელი იყო და დასაბამიდან ხალხმრავალი და მამაცი

მარიაშ დედოფალი, მართა-ყოფილი

Καὶ ἡ μὲν τοῦ Διογένους φάλαγξ οὕτως διελέλυτο καὶ διεσκέδαστο, τροπαιοφόρῳ δ' ἐπανελθόντι τῷ Ἀνδρονίῳ πρὸς τὴν σκηνὴν καὶ μετ' εὐφροσύνης τὰ χαριστήρια θύοντι καὶ ἕτερον ἐπήλθεν εὐτύχημα. Ἰππεὺς γάρ τις ἦκεν ὡς τάχιστα πρὸς αὐτὸν τῶν πολεμίων ἄγων τινὰ καὶ τὸν στρατηγὸν ἐζήτη: θεάσασθαι. Ὁ δὲ τῆς σκηνῆς προκύψας ἑώρα πρᾶγμα πολλὴν αὐτῷ θυμαδίαν παρέχον, τὸν Χουτατούριον πρὸς αὐτὸν ἀγόμενον δέσμιον. Οὗτος γὰρ ἐν τῷ φεύγειν τοῦ Ἰππου διωλισθηκότος, ὡς ἔλεγεν, λόχμην τε εἰσέδου τινὰ καὶ λανθάνειν ἔσπευδεν. Ὡς δ' ὑπὸ τῶν διωκόντων καταφανῆς γέγονε καὶ συλληφθεὶς ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι, ἐλιπάρει τὸν ζαγρήσαντα, Ὡς δὲ δακρύοντα οὗτος τὸν ἄνδρα τεθέαται, τὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος καὶ γυμνὸν ἐπὶ τὴν λόχμην ἀφείσπηται. Εἶτα δὴ ἄλλος αὐτὸν γυμνὸν κατιδὼν ὑπὸ τὴν λόχμην

დითგენეს ფალანგი ასე დაიშალა და დაბანაკდა. ხოლო ნადვლით დაბრუნებულს ანდრონიკეს, კარვის წინ მხიარული ღმერთს რომ სამადლობელო მსხვერპლს წირავდა, მეორე ბედნიერი შემთხვევა ეწვია. სწრაფად მიაქენა მხედარმა, რომელსაც მოჰყავდა ვილაც მტერთაგან (ტყვე). ის იყურებოდა აქეთ-იქეთ, ეძებდა მხედართმთავარს. ხოლო მან გამოჰყო თავი კარავიდან და დაინახა სანახაობა მისთვის ძალიან სასიხარულო. მის წინ შეკრული ხუტატურიოსი იყო მოყვანილი. რადგან მას, როგორც ამბობს, გაქცევის დროს დაეღუპა ცხენი, ამიტომ შესულა უღრან ტყეში და სასწრაფოდ დამალულა. ხოლო როცა მდევართაგან ერთმა შეამჩნია, შეიპყრო და მოკვლა დაუპირა, სთხოვდა სიცოცხლის შენარჩუნებას. ხოლო როცა მან მომტირალი ვაჟკაცი დაინახა, გაჰხადა ტანსაცმელი, შიშველი დატოვა

κρυπτόμενον ὄρμησεν ἀναιρεῖν, ὁ δὲ δστις εἶη ἐφθέγγετο καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀπαχθῆναι παρεκάλει. Κάκεινος ταχέως τοῦτον ἐπὶ τοῦ ἔππου φεῖς πρὸς τὰν Ἀνδρόνικον ἀπεχόμιζεν. Ὅν ἐκεῖνος ἐκ τῆς σκηνῆς ἰδὼν γυμνὸν ἐπαγόμενον ἐξῆει τε τῆς σκηνῆς καὶ ἔλεψ τῷ ὄμματι τοῦτον καθυπεβλέπετο. Περιστείλας οὖν τὴν αὐτοῦ γύμνωσιν περιβολῆ στρατηγῷ πρεπούσῃ γενναίῳ ἐν ἀδέσμῳ ἐτήρει φυλακῆ. Ἀγασθεῖς δὲ ὁ Χουτατούριος τῆς περὶ αὐτὸν φιλοφροσύνης τὰς Ἀνδρονίκου, λίθον τινα τῶν πολυτίμων ὑπ' αὐτοῦ κρυβέντα περὶ τὴν λόχημην ἐν ἑάλῳ αὐτῷ φανεροῖ, καὶ πέμψαι ξὺν αὐτῷ ἀξιοῖ τοὺς ἀποκομίζοντας. Καὶ δὴ πέμπονται, καὶ κομίζουσι θέαμα τοῖς δρωσιν ἰδεῖν. Μεγέθει γὰρ ἦν σχεδὸν ὑπὲρ ἅπαντας λίθους, λαμπρότητι δὲ τοὺς διαυγεῖς ἅπαντας ὑπερέλαμπεν. Ὅν ὁ Ἀνδρόνικος τῇ βασιλίδι Μαρίᾳ δῶρον προσήνεγκεν ἕστερον (CB I, c. 24, p. 52—53).

ულრან ტყეში და წავიდა. ამის შემდეგ მეორემ დაინახა ის, შიშველი რომ ტყეში იმალებოდა, წამოვიდა მოსაკლავად, ხოლო მან გაუშვლავნა ვინაობა და თხოვა მხედართმთავართან წაეყვანა. მაშინ საჩქაროდ შესვა ცხენზე და წამოიყვანა ანდრონიკესთან, რომელმაც კარავიდან რომ დაინახა იგი მის წინაშე შიშვლად მოყვანილი, გამოვიდა და მოწყალე თვალებით გადახედა. შემდეგ მისი სიშიშვლე დაფარა მეთაურისათვის შესაფერისი სამოსით და უბოროტლებოდ გადასცა მცველს.

ხოლო ანდრონიკეს მეგობრული მოპყრობით კმაყოფილმა ხუტატურითსმა განაცხადა, რომ დამალა დატყვევების ღირს ტყის ახლოს ძვირფასი ქვა; ამიტომ ითხოვა გაეგზავნათ მასთან ერთად მხლებლები (მის მოსატანად). გაგზავნეს და მოიტანეს ნივთი, რომლის ნახვაც ღირდა, რადგანაც იყო თითქმის ყველა ქვაზე დიდი და ბრწყინავდა ყველა გამჭვირვალე ქვაზე უფრო. ეს ქვა შემდეგში ანდრონიკემ საჩუქრად მიართვა მარიამ დედოფალს.

მარიამის ღისშვილი იონე

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τοῦ Διογένους ἀπαλλαγεῖς τὴν κουροπαλάτισσαν Ἄνναν, ἣν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε μητέρα τῶν Κομνηνῶν, σὺν τοῖς υἱέσι τῆς ὑπερορίας ἀνακαλεῖται καὶ διὰ κήδους

ლიოგენესაგან რომ განთავისუფლდა, მეფე მიხაელმა კუროპალატისა ანნა, დედა კომნენოსებისა, რომლის შესახებაც სიტყვა აღრე იყო ნათქვამი, შვილებთან ერთად გამოიძახა გადა-

αὐτοὺς ἑαυτῷ οἰκαιοῦται· γήμας γὰρ αὐτὸς πρότερον τὴν Παγκρατείου¹ τοῦ Ἰβήρων κατάρχοντος θυγατέρα Μαρίαν τὴν ἐκείνης ἑξαδῆλφην Εἰρήνην τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλανίας ἑξουσιάζοντος τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν παίδων τῆς κουραπαλατίσης Ἰσαακίῳ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐκδίδωσιν (CB II, c. 1, p. 56).

Ὁ μὲν οὖν καῖσαρ τὴν Ἀσιᾶν καταλαβὼν περὶ θήραν ἐπιτοῆσθαι προσεποιεῖτο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ συγκλειομένων αὐτῷ τῶν πραγμάτων ἦδη κατὰ τε τὴν ἔω καὶ τὴν ἐσπέραν (οἷ τε γὰρ Τοῦρκοι τὰ κατὰ τὸν Διογένην πυθόμενοι καὶ τὰς πρὸς Ῥωμαίους δι' ἐκεῖνον γενομένας ξυμβάσεις τε καὶ σπονδὰς διαλύσαντες τὴν ἑῴαν πᾶσαν ἐδηοῦντο καὶ ἐληίζοντο, οἷ τε μὴν Σκύθαι πρὸς τοῦτοις συστασιάσαντες Θράκην τε καὶ Μακεδονίαν κατέτρεχον, ὡς πορθεῖσθαι μικρὸν δεῖν ἄπασαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ἢπ' ἀμφοῖν τοῖν ἐχθροῖν), οὕτω γοῦν αὐτῷ τῶν πραγμάτων συγκλεισθέντων τὸν Κομνηγὸν Ἰσαάκιον, ὃν διὰ κήδους ἑαυτῷ φικεύσατο, δομῆστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καταστήσας, αὐτοκράτορα στρατηγὸν τοῦ κατὰ Τοῦρκων πδλέμου τοῦτον ἐκπέπομφεν. Ὁ δὲ παραλαβὼν τὰς δυνάμεις ἀπῆει ὡς ἐπὶ τὴν τῶν

სახლებიდან და ქორწინების საშუალებით ისინი დაინათესავე. თვითონ იყო ადრე დაქორწინებული იბერთა მპყრობელის ბაგრატის ქალიშვილზე, მარიამზე, ხოლო ამისი დისშვილი ირინე, ქალიშვილი ალანეთის მფლობელისა, კუროპალატისას უფროს შვილს ისააკს მისცა ცოლად.

ახიამი რომ იმყოფებოდა კესარი, თავი ისე ეჭირა თითქოს გატაცებული იყო ნადირობით. ხოლო მეფე მიხაელი იმ დროს შევიწროვებული იყო როგორც აღმოსავლეთის, ისე დასავლეთის საქმეებით. თურქებმა დიოგენეს ამბავი რომ გაიგეს, დაარღვიეს რომაელებსა და მათ შორის დადებული ხელშეკრულება მშვიდობაზე. ამიტომ მთელ აღმოსავლეთსა და დასავლეთს აოხრებდნენ და ცარცვაედნენ. ხოლო მათზე (ბიზანტიელებზე) აღშფოთებული სკვითები თავს ესხმოდნენ თრაკიას და მაკედონიას. ასე რომ ამ ორი მტრის მიერ თითქმის სულ მთლად გაჩანაგებული იყო მთელი აზია და ევროპა. საქმეებისაგან ასე შევიწროებულმა (მიხაელმა) ისააკ კომნენოსი, რომელიც ქორწინების საშუალებით დანათესავებული ჰყავდა და აღმოსავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად, გაგზავნა მთავარ-

¹ Παγκρατείου ἡ γενεὴ κωνσταντῖνου, παγκράτειαν cod.

Καπαδόκων (CB II c. 3, სარღლად თურქებთან ომში, p. 57—58). ხოლო მან (ისააკმა) წაიყვანა თან ძალები და წავიდა კაპადოკიისაკენ.

ბრძოლა თურქებთან

Ἄλανός δέ τις τῶν ἐπὶ μισ-
θῷ συνόντων τῷ γενναίῳ Ἰσαα-
κίῳ, Ἀραβάτης τὸ ὄνομα, τὴν
ῥιμὴν ὅτι πλείστην θεασάμενος
τῶν βαρβάρων καὶ ὡς μετὰ σφο-
δρᾶς τῆς ῥύμης ἐπήεσαν καὶ τοὺς
ἀδελφοὺς ὅτι μόνοι διακινδυνεύ-
ουσι σὺν ὀλίγοις, θείσασα μὴ τι τῶν
ἀνηκέστων τούτων συμβαίη τινί,
τὸν ἑταῖρον ᾧ Χασκάρης ὄνομα
ὑπὸ τῷ Κομνηνῷ Ἀλεξίῳ ταττό-
μενον παρεκάλει ξὺν αὐτῷ γενέσ-
θαι, καὶ ἄμφω τῶν ἱππων ἀπο-
βῆναι καὶ τοξεύειν ἐπὶ τοὺς πολε-
μίους. Ἀίσχρὸν γὰρ ἔφησεν εἰ
Ἄλανῶν ἐνταυθὶα παρόντων πα-
ρακινδυνεύουσιν ἄνδρες εὐγενεῖς
τε καὶ ἄριστοι· ὄνειδος γὰρ ἂν
οὕτω ἄπαν ἔξει τὸ γένος τῶν
Ἄλανῶν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκεῖνος
ἔφη, ὁ δὲ τὴν βουλήν ἀπεπέμ-
πετο ὡς οὐ συνετήν μᾶλλον ἢ
τολμηράν· αὐτοὺς τε γὰρ κινδυ-
νεῦσαι οὕτω δράσαντας ἀκχείνους
μηδὲν τι ἐκ τούτου προσεφευρεῖν
τοῦ δηήσασθαι, ἅτε ὀμαλοῦ ὄντος
τοῦ τόπου καὶ πεδίου. „Ἄλλ’ εἰ
τί τοι πείθῃ“, φησίν, „ἐπεὶ ἐγ-
γύς που τῶν στενωπῶν ἤδη γεγό-
ναμεν, ἐπειδὴν ἐκείσε φθάσωμεν,
ἀποβησώμεθα τῶν ἱππων καὶ γεν-
ναίως ἀγανίσασθαι· σπένσωμεν,

ხოლო ერთმა ალანმა, კეთილ-
შობილ ისააკთან მყოფ დაქირა-
ვებულთაგან, სახელად არაბატემ
დაინახა, რომ ბარბაროსები (ე. ი.
თურქები) აწვევბოდნენ ძლიერად
და სწრაფად და რომ მკირიერი-
ცხოვან მხლებლებთან ერთად
ძმები განსაცდელში ვარდებოდ-
ნენ. შიშით, რომ ვინმეს რაღე არ
მოსწვოდა, მოელაპარა იგი ამბა-
ნავს, სახელად ხასკარესს, რომე-
ლიც იყო ხელქვეითი ალექსი
კომნენოსისა, და მოუწოდა მას,
რომ მასთან ერთად ყოფილიყო,
რომ ორივენი ჩამოსულიყვნენ
ცხენიდან და შუბებით შებრძო-
ლებოდნენ მტერს. სირცხვილი
იქნება, თქვა მან, როცა აქ არიან
ალანები, კეთილშობილი და მა-
მაცი ვაჟკაცები საფრთხეში ჩა-
ვცვივდეთ; სირცხვილი იქნება
ეს მთელი ალანთა მოდგმისა-
თვის. ასე ურჩევდა არაბატე, მაგ-
რამ ხასკარესმა უარყო ეს რჩე-
ვა რამდენადაც არა გონიერი,
იმდენად გაბედული, იმიტომ,
რომ, ამბობდა ის, თუ ასე მო-
ვიქცევით, ჩავცვივდებით განსა-
ცდელში, რომელიც არავითარ
სარგებლობას არ მოგვიტანსო:
ადგილი სწორია და ვაჟეო. „მაგ-
რამ თუ შენ ოდნავ მაინც მიჯე-

καὶ οὕτω τὸ τε γένος τιμήσομεν
καὶ τοὺς δεσπότας δῆήσομεν“.

Таῦτα ὁ Χασκάρης ἔλεγεν.
Ὁ δὲ Ἀραβᾶτης βαρβαρικῶς εἰς
αὐτὸν ἐξυβρίσας εὐφῆς τοῦ ἱππου
ἀπέβη. Καὶ τῇ μάστιγι τοῦτον
πλήξας ὥστε ἔπεσθαι τοῖς ἀπιοῦ-
σιν, αὐτὸς ἤμυεν ἐν τῇ πεδιάδι.
Οἱ δὲ Τοῦρκοι τῷ παραδόξῳ τῆς
φύσας καταπλαγέντες ἠπόρουσιν ὅ
τι καὶ εἶη τὸ ὀρώμενον. Βραχὺ
γούν βέλος εἶχεν ἐν τῇ χειρὶ. Τὸν
γούν πρῶτως ἐπόνοντα βάλλει κατὰ
τῶν στέρνων τῷ οἰστῷ καὶ εὐφῆς
τοῦτον καταβάλλει τοῦ ἱππου.
Ἀφείδ δὲ τις βέλος βάλλει τούτου
τὴν δεξιάν· ὁ δ' ἐκείθεν τὸ βέλος
ἐλκυσας αὐτῷ τούτῳ τὸν βάρβα-
ρον, καθάπερ ὁ Βρασίδης πάλαι,
ἡμύνατο. Οἱ γούν βάρβαροι δείσαν-
τες αὐτοῦ τὸ γενναῖον βραχὺ τι
τούτου διέστησαν. Ὁ δ' ἀδείας
λαβόμενος ἐπὶ τι δωμάτιον ἀνέ-
βαινε κακείθεν αὐτοὺς τοῖς το-
ξεύμασιν ἔβαλλε, καὶ τοὺς λοι-
ποὺς εἶχον ἤδη τὰ στενωπὰ τῶν
χωρίων. Καταλιπόντες οὖν ἐκεί-
νον οἱ βάρβαροι μετὰ σφοδροτά-
της ῥύμης ἐκείνοις ἐπήεσαν. Ὁ δὲ
Κομνηνὸς Ἀλέξιος ὑποστρέψας
ξὺν ὀλίγοις τῶν ἀμφ' αὐτὸν πρῶ-
τος ἕνα τούτων κατέβαλε. Καὶ ὁ
Χασκάρης, οὗ πρῶτον ὁ λόγος
ἐμνήσθη, κατὰ τῶν μεταφρένων
ἔτρωσεν ἕτερον. Φόβῳ οὖν μεγά-
λῳ συσχεθέντες ἀφέντες αὐτοὺς
ἀνεχώρουν. Οἱ δὲ ὀλίγον βαδίσαν-
τες, ἀποβάντες τῶν ἱππων ἐν

რებ“, თქვა მან, „აი უკვე ახლოს
არის ვიწრობი, მივიდეთ იქ და,
რომ ჩამოვალთ ცხენებიდან, ვი-
ბრძოლებთ კეთილშობილურად-
ამგვარად ხალხსაც (ე. ი. ალა-
ნებს) პატივს ვცემთ და მეთაუ-
რებსაც მოვეუტანთ სარგებლო-
ბას“.

ასე თქვა ხასკარესმა. ხოლო
არაბატე მას ბარბაროსულად
ამყად მოეპყრა, ჩამოვიდა სასწ-
რაფოდ ცხენიდან და დაარტყა
მათრახი, რომ (ცხენი) დაღვენე-
ბოდა გაქცეულებს. მან დაიწყო
ბრძოლა ქვეითად. ხოლო თურ-
ქები განცვიფრებულები ასეთი
არაჩვეულებრივი რამის ხილვით
გაკვირვებული იყვნენ, რა ხდება
ესო? ხელში (არაბატეს) მოკლე
შუბი ჰქონდა, პირველად თავ-
დამსხმელს ეს შუბი მთარტყა
გულში და მაშინვე ჩამოაგდო
ის ცხენიდან. ერთმა იგი ისრით
დასჭრა მარჯვენა ხელში, მაგ-
რამ მან გამოიძრო ისარი ქრი-
ლობიდან და იმავე ისრით გა-
დაუხადა სამაგიერო ბარბაროსს,
როგორც ოდესღაც ბრასიდანმა.
მისი მამაცობით შეშინებულმა
ბარბაროსებმა ცოტათი უკან
დაიხიეს. მან ისარგებლა ამით,
ავიდა სახურავზე და იქიდან
დაუშინა ისრები. ამით ის ვიწ-
რობში მყოფ მტრებს ავიწრო-
ვებდა. მაშინ ბარბაროსებმა მი-
ატოვეს იგი და დიდი სისწრა-
ფით დაესხნენ თავს მათ (ბერძ-
ნებს), მაგრამ ალექსი კომნენოს-

δ' ἄπο-
 βὰς τοῦ Ἰπποῦ Ἀλανὸς πρὸς αὐ-
 τοὺς κατελάμβανε. Καὶ πάντες
 ἴμοσ' διεσώθησαν, μὴδ' ἄλλοντος
 μήτε θανόντος τινός. Οἱ δὲ σω-
 θέντες ἅπαντες σωτήρα καὶ κη-
 δεμόνα τὸν καλὸν ἐπευφήμουν
 Ἀλέξιον (CB L. II, c. 12—13,
 p. 70, 71—72).

ცხენებიდან და უშიშარ ადგილზე დაიბანაკეს. ლამით მოვიდა ის
 ალანიც, რომელიც ადრე ჩამოვიდა ცხენიდან. ამრიგად ყველა გა-
 დარჩა, არავინ არ იყო ტყვედ წაყვანილი და მოკლული და ყველა
 გადარჩენილი მადლოძას უხდიდა თავის გადამრჩენელ კეთილ
 ალექსის.

ალექსი კომნენოსის ლაშქრობა

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν θαι-
 μασιώτατον καισαρα τοιοῦτον ἔσχε
 τὸ τέλος, ὃ δὲ Οὐρσέλιος τῆς
 αἰχμαλωσίας ῥυσθίεις ἀπήει αὐθίς
 ὡς ἐπὶ τὸν Πόντον καὶ τινα τῶν
 φρουρῶν κατελάμβανε, ἀκχεῖθεν
 ἔλυπει. τὰς τοῦ Πόντου πόλεις
 Ἀμάσειάν τε καὶ τὴν νέαν Και-
 σάρειαν· ἐδῆου γὰρ τὰς χώρας
 καὶ δασμοφορεῖν κατηγάκαζεν· ὃ
 δὲ μαθὼν ὁ βασιλεὺς Μιχαὴλ τὸν
 Παλαιολόγον Νικηφόρον πρὸς τὸν
 ἄρχοντα Ἀλάνιας ἐκπέπομφεν
 ἄξοντα στρατεύμα μισθοφόρον. Ὁ
 δὲ ἀπελθὼν καὶ στρατὸν ἐκείθεν
 ἀναλαβὼν περὶ που τὰς ἑξ' χιλι-
 δας τὸν Πόντον κατεῖληφε καὶ
 τὰς ὁρμὰς τοῦ Οὐρσελίου ἀνα-
 στέλλειν ἀπεπειράτο. Ἰὼν δ' Ἀλα-
 νῶν ἀπαιτούντων τὸν συμφωνη-
 θέντα μισθόν, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἐκεῖ-

მა თავისი მცირერიცხოვანი ხალ-
 ხით მობრუნებულმა მტრისაკენ
 პირველმა დასჭრა მოწინააღმდე-
 გეთაგანი. ხოლო ხასკარესმა,
 რომელიც ზემოთ იყო მოხსენე-
 ბული, დასჭრა ზურგში მეორე.
 უშიშით შეპყრობილმა თურქებმა
 მიატოვეს ისინი და უკან დაი-
 ხიეს. ხოლო მათ (რომაელებმა)
 მცირედი გაიარეს, ჩამოხტენ

ასეთი ბოლო ჰქონდა კესა-
 რის საკვირველ საქმეებს. ხოლო
 ურსელიოსი, დაიხსნა თუ არა თა-
 ვი ტყვეობიდან, მაშინვე წავიდა
 პონტოში და დაიპყრო სიმაგ-
 რეები. აქედან აწუხებდა პონ-
 ტოს ქალაქებს ამასიას და ახალ
 კესარიას; აობრებდა ქვეყანას და
 ხარკსაც იღებდა. ხოლო ეს რომ
 გაიგო მეფე მიხაელმა, გაგზავნა
 ნიკიტორე პალეოლოგი ალანე-
 თის მმართველთან, რომ მოეყვა-
 ნა დაქირავებული ჯარი. წავიდა
 და შეაგროვა იქ რათასი ჯარის-
 კაცი და წამოიყვანა პონტოში.
 რათა შეეჩერებინა ურსელიოსის
 თარეში. ამასობაში ალანებმა
 მოითხოვეს დაპირებული ხელ-
 ფასი. რადგან ეს არ ჰქონდა მას
 (ნიკიტორეს), საჭიროდ ჩასთვა-
 ლა, სანამ დაიქსაქსებოდა ალან-

νος ἠναγκάσθη τῷ Οὐρσελίῳ προσβαλεῖν πρὸ τοῦ παλινοστήσαι τοὺς Ἀλανούς. Ἄλλ' οὗτοι ἐνέκειντο τοὺς μισθοὺς ἀπαιτοῦντες, ὃν δὴ πρᾶσχειν ἐκείνου μὴ ἔχοντος ὑπέστρεφον ἅπαντες, ὀλίγων δηλαδὴ καταλειφθέντων. Οἱς δὴ καὶ συμβαλῶν ὁ Οὐρσέλιος ἐτρέψατό τε τούτους καὶ οὐκ ὀλίγους ἀνείλεν αὐτῶν, αἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὰς τοῦ Πόντου διεσώθησαν πόλεις. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ, ὁ καλὸς νεανίας μετεκαλεῖτο Ἀλέξιος, τῆς θείας προνοίας ἤδη βουλομένης ἔμπραπῆ γενέσθαι τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν. Μετακληθεὶς δὲ στρατοπεδάρχης προχειρίζεται καὶ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ κατὰ Οὐρσελίου πολέμου.

Ὁ μὲν οὖν ἀσμένως ἐδέχετο τὰ τῷ βασιλεῖ δόξαντα, ἣ δὲ μῆτηρ τούτου πυθομένη ταῦτα παραιτεῖσθαι ἠνάγκαζε τὴν ἀρχὴν, λέγουσα μὴ νεανικῆς δεῖσθαι φρονὸς καὶ χειρὸς τὰ κατὰ τὸν Οὐρσελίον, ἀλλ' ἀνδρὸς γενναίου καὶ πολλὰ μὲν εἰδότης, πολλὰ δὲ δράσαντος. Ἄλλ' ἣ μὲν οὕτως, ὁ δὲ παρακλήσεσι χρησάμενος καὶ πείσας αὐτὴν ἐξήει ταῖς εὐχαῖς αὐτῆς ἐφοδιασθεὶς, μήτε χρήματα πρὸς τοῦ βασιλέως λαβῶν εἰς τὴν τοῦ πολέμου δαπάνην μήτε στρατεύμα ἀξιόμαχον. Διελθὼν δὲ τὸν ἐν Παφλαγονίᾳ Πόντον περὶ τὴν Ἀμάσειαν γέγονε, καὶ τοὺς περισσωθέντας τῶν Ἀλανῶν ἐνρῶν οὖ

თა ჯარი, შებრძოლებოდა ურსელიოსს. მაგრამ ალანები დაუხინებით მოითხოვდნენ საფასურს. რადგანაც მას არ ჰქონდა და მიცემა არ შეეძლო, ყველანი უკან გაბრუნდნენ. ბუნებრივია, რომ ცოტანი დარჩნენ. ურსელიოსი შეებრძოლა მათ, გააქცია ისინი და იმათგან ბევრიც დახოცა. ხოლო დანარჩენებმა თავი შეათარეს პონტოს ქალაქებს. ეს რომ შეიტყო მეფე მიხაელმა, გამოიძახა მშვენიერი ჭაბუკი ალექსი, რადგანაც საღვთო ძალამ მოისურვა მისი ვაჟკაცური საქმეების გამოჩინება. ის რომ გამოიძახეს, მიანიჭეს ურსელიოსის წინააღმდეგ ბრძოლაში სტრატოპედარხოზა და მხედართმთავრობა.

ალექსიმ სიხარულით მიიღო მეფის წინადადება. ხოლო დედამ ეს რომ გაიგო, ევედრებოდა და უმტკიცებდა უფროსებს, ამბობდა, რომ ჭაბუკის საქმე არ არის არც ჰკუთით და არც ძალით ურსელიოსთან ბრძოლა. არამედ (ეს საქმეა) კეთილშობილ ვაჟკაცის, გამოცდილისა და ბევრის მნახველისო. ის ამას ამბობდა, ხოლო (ალექსიმ) დიდი თხოვნით დაიყოლია ის და წავიდა მისგან დალოცვილი, მაგრამ მეფისაგან არ იყო მომარაგებული არც ჯარის შესანახი ფულით და არც საკმარისი ძალის მქონე ჯარით. გაიარა რა პაფლაგონიის პონტო, მივიდა ამასიაში. იპოვა (იქ)

πλείους ἑκατὸν πρὸς τοὺς πεντήκοντα ὄντας, τοὺς πολεμίους ἀνέστελλε πολλάκις μὲν αὐτοῖς προσβαλὼν, τόσαστάκις δ' ἡττήσας (CB L. II, c. 19 — 20, p. 83—84).

გადარჩენილი ალანები რიცხვით ასზე ნაკლები და ორმოცდაათზე მეტი. რამდენჯერაც შეავიწროვა და თავს დაესხა მოწინააღმდეგეებს, იმდენჯერაც დაამარცხა ისინი.

ნიკიტორე ბოტანიაცი და მარიამ დედოფალი

Ὁ Βοτανειάτης δὲ τῶν τῆς βασιλείας σκήπτρων γενόμενος ἐγκρατῆς, καίτοι τοῖς οὐδοῖς προσεγγίσας τοῦ γήραος, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἔνδον γενόμενος, καὶ δυσὶ γάμοις προσομιλήσας πρότερον, ὄμως ἀσπίς τὴν βασιλῖδα Μαρίαν ἠγάγετο. Καὶ γὰρ ἅμα τῷ τὸν Βοτανειάτην ἐγκρατῆ τῆς βασιλείας γενέσθαι εἰς τὸ ἀγχοῦ τῆς Σιδηρᾶς διακείμενον μοναστήριον, ὃ Πετρίον ὀνομάζεται, ἡ βασιλῖς Μαρία ἀπελθούσα ἐκεῖσε τὴν οἰκησιν ἐποιήσατο. Ἐπεὶ δὲ τῷ φελήματι τοῦ καίσαρος, ὡς ὁ λόγος σαφέστερον ἐν ὑστέρω δηλώσει, καταπειθῆς γεγονῶς ὁ Βοτανειάτης ἀγαγέσθαι ταύτην προείλετο, μετακαλεσάμενος αὐτὴν ὁ καῖσαρ εἰς τὰ βασίλεια εἰσάγει, κἀπειτα τῶν πρὸς τὴν μνηστείαν ἐτοιμασθέντων καὶ πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ τεμένους τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς βασιλίδος νυμφίων ἦδη ἵσταμένων, ἐπεὶ ὁ μέλων τὴν μνηστείαν τελέσει ἑαυτοῦ γεγονῶς καὶ πτοηθεὶς τὴν καθαιρέσιν διὰ τὸ τὸν τε βασιλέα καὶ

სამეფო კვერთხი რომ დაიპყრო ბოტანიაციმ, თუმცა უახლოვდებოდა სიბერეს, ანდა, უკეთესად, იყო უკვე ბებერი და აღრე ორჯერ იყო დაქორწინებული, მაინც კიდევ დაქორწინდა დედოფალ მარიამზე. როცა ბოტანიაცი სამეფო ტახტზე ავიდა, მარიამ დედოფალმა დატოვა სასახლე და დამკვიდრდა მონასტერში, რომელსაც პეტრიონს ეძახიან და რომელიც მდებარეობს სიდერასთან ახლოს. როცა ბოტანიაცი დაუჯერა კესარის რჩევას, რაზედაც ქვევით გვექნება საუბარი, გადაწყვიტა დაქორწინება მასზე, მაშინ კესარმა მოიწვია და შემოიყვანა იგი (მარიამი) სასახლეში. შემდეგ მოეწყო მზადება ჯვრისწერისათვის და მეფე-დედოფალი როგორც საქმრო-საცოლეთი იღვნენ უკვე საკურთხეველის წინაშე. მაგრამ (მღვდელს), როდესაც უნდა შესრულებულიყო ჯვრის წერა, შეეშინდა დაქვეითებისა, რადგანაც მეფე (მიხეილი) ღუკა, ქმარი (მარიამისა) და

δοῦκα καὶ σύνευγον αὐτῆς καὶ ἦν εἶχεν ὁ Βοτανειάτης ἐκ δευτέρου συνοικεσίου ἡμευνέτιν ἔτι τῷ βίῳ περιεῖναι, συναγαγὼν ἑαυτὸν καὶ γνούς ὅπη κακοῦ φέρεται μοιχείαν ἅμα καὶ τριγαμίαν εὐλογῶν, ἀνεβάλλετο τέως τὴν ἐκ τοῦ βήματος πρόσοδον, τοῦτο θεασάμενος καὶ στοχασάμενος τοῦ ὀχλοῦντος τὸν ἱερέα λογισμοῦ ἐν ἀγωνίᾳ ἦν μὴ τὴν τελουμένην μνηστείαν λύσει ὁ πατριάρχης ἐνωτισθεὶς περὶ τούτου καὶ αὐτὶς πρὸς τὴν Ἐκδοκίαν ἀπονεύσει. Φράσαι δὲ τὸ βουλευτὸν διὰ τοῦς περιεστῶτας μὴ θέλων πρὸς τὸν ἔκγονον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Δούκα ἐνατενίσας διὰ τοῦ βλέμματος τὸ ἀπόρρητον ἐπισημηγασθῆναι ἤθελεν. ὁ δὲ νεανίας οὗτος τὴν ἀναβολὴν τοῦ ἱερέως ἑρῶν καὶ τὸ εἰς ἑαυτὸν βλέμμα τοῦ καίσαρος γοργῶς συνῆκε τὸ δέον, καὶ εὐθύς ἕτερον ἱερέα ἐτοιμάσας τὸν τὴν μνηστείαν τελέσοντα τέως εἶχεν ἀφανῆ, αὐτὸς δὲ τῷ μυσιαστηρίῳ πλησιάσας προσκαλεῖται τὸν παραιτούμενον τὴν μνηστείαν ἱερέα. Ὁ δὲ ἐπυγθάνετο τί ἂν εἴη δι' ὃ προσκαλοῖτο· καὶ ὅς τῶν ἀμφίων αὐτοῦ ἀψάμενος μεθίστησι τοῦτον ἔκειθεν ἡρέμα, ἀντεισάγει δὲ τὸν ἕτερον, ὃς καὶ τὴν ἱερολογίαν ἐτέλεσεν. Ἐντεῦθεν ὁ καίσαρ τὴν πρὸς βασιλῖδα παρρησίαν ἔσχηκεν (CB III, c. 25, p. 126—127).

მეორე ცოლი ბოტანიატესი ჯერაც ცოცხლები იყვნენ. ეს რომ გაახსენდა და შეიგნო ისიც, თუ რა ცოდვას ჩაიდენდა მეძაობისა და სამცოლიანობის კურობევით, საკურობეველიდან არ გამოდიოდა, აგვიანებდა ამ საქმეს. ამას რომ ხედავდა კესარი, მიხვდა (ყველაფერს), დაიწყო წუხილი რომ, გაიგებდა რა ამას, პატრიარხი დაშლიდა ჯვრის წერას და მყის ევლოკიას მხარეზე გადაიხრებოდა. რადგანაც არ სურდა თავისი აზრების გამოთქმა და მსწრეებთან, მან მიაპყრო თვალი შვილიშვილს მიხაელ ღუქას და უნდოდა შეხედვით გაეგებინებინა ის, რის თქმაც არ შეეძლო. ხოლო ჭაბუკმა დაინახა რა საქმის შეფერხება მღვდლის მიერ და კესარის შემოხედვა, მიხვდა რა უნდა გაეკეთებია. მყის მეორე მღვდელი მოამზადა ჯვრის წერის შესასრულებლად, რომელიც მანამდე დამალული ჰყავდა. ხოლო თითონ მიუახლოვდა საკურობეველს და მოუხმო მღვდელს, რომელმაც ჯვრის წერის შესრულებაზე უარი თქვა. როცა მან ჰკითხა, თუ რატომ ეძახიან, მაშინ მიხაელმა წაავლო ხელი ტანსაცმელზე და ჩუმად გაიყვანა იქიდან, ხოლო მის ადგილზე დააყენა მეორე, რომელმაც შეასრულა მღვდელთმსახურება. ამ დროიდან კესარი სარგებლობდა მარიამის განსაკუთრებული ნდობით.

აღექსი კომნენოსი — მარიამ დედოფლის ნაშვილებია

Ὁ δὲ Βρυέννιος ἐν Ὀδρῦ-
σοῖς διάγων καὶ τὰ κατὰ τὸν βα-
σιλέα Μιχαὴλ πυθόμενος καὶ τὴν
κατ' ἐκείνου στάσιν τῆς πόλεως,
τὸ Μακεδονικὸν καὶ Θρακικὸν
στράτευμα συλλεξάμενος ὄλον,
ἐπαγόμενος καὶ συμμάχους, ἐξώρ-
μα πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἄλλὰ μα-
θῶν ὁ Βοτανειάτης καὶ δείσας
μὴ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως πλη-
σιάσας τῇ πόλει ἔκπεσειν αὐτὸν
παρασκευάσει τῆς βασιλείας πρὸ
τοῦ πύργου σχεδὸν ἐνιδρυσθῆναι,
τέως μὲν πρέσβεις ἐδόκει πέμπειν
πρὸς ἐκείνον τοὺς περὶ διαλλα-
γῶν καὶ ξυμβάσεων ἡμιλήσοντας,
εἶτα τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον υἱοῦ-
τηθέντα τῇ βασιλίδι Μαρίᾳ δο-
μέστικον τῶν σχολῶν ἀποδείξας
τῆς δούσεως ἡτρήπειζε πέμπειν πρὸς
ἀντιπαράταξιν (CB IV, c. 2,
p. 129—130).

ენოსი, რომელიც დასავლეთის
ღანიშნული.

ამასობაში ვრიენოსმა, რო-
მელიც იმყოფებოდა ოდრისში,
გაიგო მიხელის ამბავი და ისიც,
თუ როგორ აჯანყდა მის წინა-
აღმდეგ ქალაქი, შეაგროვა მაკე-
დონიის და თრაქიის ჯარი და
მოკავშირეებთან ერთად დაიძრა
ბიზანტიონისაკენ.

ბოტანიატემ რომ შეიტყო
ეს, რადგან მას ეწინოდა. რომ
ვრიენოსს, რომელიც მოადგე-
ბოდა ქალაქს ასეთი ჯარით, არ
აეძულებინა იგი დაეტოვებინა
ტახტი მანამ, სანამ იგი მოასწ-
რებდა გამაგრებას მის წინააღ-
მდეგ, გადაწყვიტა პირველად გა-
ეგზავნა ვრიენოსთან ელჩები,
რათა მათი საშუალებით დაეწყო
მოლაპარაკება და დაედო შე-
თანხმება, ხოლო შემდეგ მის
მოსაგერიებლად გაეგზავნა მა-
რიამის ნაშვილები აღექსი კომ-
სხოლათა დომესტიკოსად იყო

δοῦκα καὶ σύννευον αὐτῆς καὶ ἦν εἶχεν ὁ Βοτανειάτης ἐκ δευτέρου συνοικεσίου ὀμεινέτιν ἔτι τῷ βίῳ περιεῖναι, συναγαγῶν ἑαυτὸν καὶ γγούς ὄπη κακοῦ φέρεται μοιχείαν ἅμα καὶ τριγαμίαν εὐλογῶν, ἀνεβάλλετο τέως τὴν ἐκ τοῦ βήματος πρόδοον, τοῦτο θεασάμενος καὶ στοχασάμενος τοῦ ὀχλοῦντος τὸν ἱερέα λογισμοῦ ἐν ἀγωνίᾳ ἦν μὴ τὴν τελουμένην μνηστειαν λύσει ὁ πατριάρχης ἐνωτισθεῖς περὶ τούτου καὶ αὐθις πρὸς τὴν Εὐδοκίαν ἀπονεύσει. Φράσαι δὲ τὸ βουλητὸν διὰ τοὺς περιστώτας μὴ θέλων πρὸς τὸν ἔκγονον αὐτοῦ Μιχαὴλ τὸν Δούκα ἐνατενίσας διὰ τοῦ βλέμματος τὸ ἀπόρρητον ἐπισημῆνασθαι ἤθελεν. ὁ δὲ νεανίας οὗτος τὴν ἀναβολὴν τοῦ ἱερέως ὄρων καὶ τὸ εἰς ἑαυτὸν βλέμμα τοῦ καίσαρος γοργῶς συνῆκε τὸ δέον, καὶ αὐθις ἕτερον ἱερέα ἐτοιμάσας τὸν τὴν μνηστειαν τελέσοντα τέως εἶχεν ἀφανῆ. αὐτὸς δὲ τῷ μυσιαστηρίῳ πλησιάσας προσκαλεῖται τὸν παραιτούμενον τὴν μνηστειαν ἱερέα. Ὁ δὲ ἐπυνθάνετο τί ἂν εἴη δι' ὃ προσκαλοῖτο· καὶ ὅς τῶν ἀμφίων αὐτοῦ ἰψάμενος μεθίστησι τοῦτον ἐκεῖθεν ἡρέμα, ἀντεισάγει δὲ τὸν ἕτερον, ὅς καὶ τὴν ἱερολογίαν ἐτέλεσεν. Ἐντεῦθεν ὁ καίσαρ τὴν πρὸς βασιλίδου παρρησίαν ἔσχιχεν (CB III, c. 25, p. 126—127).

მეორე ცოლი ბოტანიატესი ჯერაც ცოცხლები იყვნენ. ეს რომ გაახსენდა და შეიგნო ისიც, თუ რა ცოდვას ჩაიდენდა მეძაობისა და სამცოლიანობის კურობევით, საკურობევილიდან არ გამოდიოდა, აგვიანებდა ამ საქმეს. ამას რომ ხედავდა კესარი, მიხვდა (ყველაფერს), დაიწყო წუხილი რომ, გაიგებდა რა ამას, პატრიარქი დაშლიდა ჯვრის წერას და მყის ევლოკიას მხარეზე გადაიბრებოდა. რადგანაც არ სურდა თავისი აზრების გამოთქმა და მსწრეებთან, მან მიაპყრო თვალი შვილიშვილს მიხაელ ღუქას და უნდოდა შეხედვით გაეგებინებინა ის, რის თქმაც არ შეეძლო. ხოლო ჭაბუკმა დაინახა რა საქმის შეფერხება მღვდლის მიერ და კესარის შემოხედვა, მიხვდა რა უნდა გაეკეთებია. მყის მეორე მღვდელი მოამზადა ჯვრის წერის შესასრულებლად, რომელიც მანამდე დამალული ჰყავდა. ხოლო თითონ მიუახლოვდა საკურობეველს და მოუხმო მღვდელს, რომელმაც ჯვრის წერის შესრულებაზე უარი თქვა. როცა მან ჰკითხა, თუ რატომ ეძახიან, მაშინ მიხაელმა წაავლო ხელი ტანსაცმელზე და ჩუმიად გაიყვანა იქიდან, ხოლო მის ადგილზე დააყენა მეორე, რომელმაც შეასრულა მღვდელთმსახურება. ამ დროიდან კესარი სარგებლობდა მარიამის განსაკუთრებული ნდობით.

ალექსი კომნენოსი — მარიამ დედოფლის ნაშვილებია

Ὁ δὲ Βρυέννιος ἐν Ὁδρου-
σοις διάγων καὶ τὰ κατὰ τὸν βα-
σιλέα Μιχαὴλ πυθόμενος καὶ τὴν
κατ' ἐκείνου στάσιν τῆς πόλεως,
τὸ Μακεδονικὸν καὶ Θρακικὸν
στράτευμα συλλεξάμενος ὄλον,
ἐπαγόμενος καὶ συμμάχους, ἐξώρ-
μα πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀλλὰ μα-
θῶν ὁ Βοτανειάτης καὶ δείσας
μὴ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως πλη-
σιάσας τῇ πόλει ἐκπεσεῖν αὐτὸν
παρασκευάσει τῆς βασιλείας πρὸ
τοῦ ταύτην σχεδὸν ἐνιδρυνθῆναι,
τέως μὲν πρέσβεις ἐδόκει πέμπειν
πρὸς ἐκείνον τοὺς περὶ διαλλα-
γῶν καὶ ξυμβάσεων ἑμιλήσοντας,
εἶτα τὸν Κομνηνὸν Ἀλέξιον υἱοθε-
τηθέντα τῇ βασιλίδι Μαρίᾳ δο-
μέστικον τῶν σχολῶν ἀποδείξας
τῆς δύσεως ἡυτρέπιζε πέμπειν πρὸς
ἀντιπαρατάξιν (CB IV, c. 2,
p. 129—130).

ენოსი, რომელიც დასავლეთის
დანიშნული.

ამასობაში ვრიენოსმა, რო-
მელიც იმყოფებოდა ოდრისში,
გაიგო მიხაელის ამბავი და ისიც,
თუ როგორ აჯანყდა მის წინა-
აღმდეგ ქალაქი, შეავროვა მაკე-
დონიის და თრაკიის ჯარი და
მოკავშირეებთან ერთად დაიძრა
ბიზანტიონისაკენ.

ბოტანიატემ რომ შეიტყო
ეს, რადგან მას ემინოდა, რომ
ვრიენოსს, რომელიც მოადგე-
ბოდა ქალაქს ასეთი ჯარით, არ
აეძულებინა იგი დაეტოვებინა
ტახტი მანამ, სანამ იგი მოასწ-
რებდა ვამაგრებას მის წინააღ-
მდეგ, გადაწყვიტა პირველად გა-
ეგზავნა ვრიენოსთან ელჩები,
რათა მათი საშუალებით დაეწყო-
მოლაპარაკება და დაედო შე-
თანხმება, ხოლო შემდეგ მის
მოსაგერიებლად გაეგზავნა მა-
რიამის ნაშვილები ალექსი კომ-
სხოლათა დომესტიკოსად იყო

კეკავენოსი

კეკავენოსი (Κεκαυένος) XI საუკუნის წარჩინებული ბიზანტიელია, სამხედრო საქმეებში გამოცდილი კაცი და სიბერის ჟამს სამწერლო მოღვაწეობით გატაცებული. მას დაუწერია დარიგებითი ხასიათის შრომა, რომელსაც ბერძნული ხელნაწერის კატალოგიზატორმა მიაწერა: *nescio cuius scripturam...*

ერთ დროს, ამ მინაწერის მიხედვით, შრომას ანონიმურად თვლიდნენ, მაგრამ ვ. ვასილიევსკიმ გაარკვია, რომ ავტორია კეკავენოსი¹.

ამ შრომაში ავტორი იძლევა დარიგებებს როგორც სამხედრო ხელოვნების, ისე საყოფაცხოვრებო საკითხებზე. მაგრამ მთავარ ღირებულებას შეადგენს ის ცნობები, რომლებიც ეხება ბიზანტიის ურთიერთობას სხვადასხვა ხალხებთან და, საზოგადოდ, ბიზანტიის სახელმწიფო საქმეებს ბასილი II-ის (976—1025) დროიდან ვიდრე რომანოზ IV დიოგენემდე (1067—1071).

კეკავენოსის შრომა, რომელსაც შემოკლებულად „სტრატეგიკონი“ ეწოდება, აღმოჩნდა მოსკოვის სინოდალური ბიბლიოთეკის ერთ-ერთ ხელნაწერში, რომელიც წარმოადგენს სხვადასხვა შრომების კრებულს. ეს კრებული ჯერ აღწერა Frider Mattheus-მა (Lipsiae 1805), ხოლო თვით კეკავენოსის შრომა დაწვრილებით შეისწავლა 1881 წელს ვ. ვასილიევსკიმ, და 1896 წელს ვ. იერნ-შტედტთან ერთად გამოსცა სრული ტექსტი.

ლიტერატურა და გამოცემა

1) В. Васильевский, Советы и рассказы византийского боярина XI века. По неизданной рукописи XV века. ЖМНП 1881, кн. 215, стр. 242—289; вн. 216, стр. 102—171, 316—357.

2) Cecaumeni Strategicon et incerti scriptoris de officiis regii libellus. Ediderunt W. Wassiliewsky et V. Jernstedt. СПб 1896.

¹ სპეციალურ ლიტერატურაში გამოითქვა აზრი, რომ ეს ავტორი უნდა იყოს ცნობილი მხედართმთავარი კატაკალონ კეკავენოსი, რომელიც გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ ხშირად იხსენიება (G. Buckler: BZ 36 [1936] 7 შმდდ.), მაგრამ ეს დებულება არ დადასტურდა. იხ. G. Ostrogorsky, Geschichte d. Byz. Reiches, 1940, გვ. 224—225; აგრეთვე N. Banescu: Byzantion 13 (1938), 129 შმდდ.

იბერიის დაბეგვრა მძიმე გადასახადებით

Ἐπαινετὸν δὲ ἐστὶν ἵνα εἰς πᾶσαν χώραν εἰς ἣν ἂν τραπήῃ, ἐὰν ἐνρήσῃς ἀδικίας εἶτε παρὰ τοῦ δημοσίου εἶτε παρὰ τῶν πρακτόρων ἐπιγεγενημένας, ἐκκόπτῃς αὐτάς, μάλιστα δὲ εἰς τὰς ἄκρας. Εἰ δὲ ἀδυνατῶς ἔχεις κόψαι ταύτας, γράφε τῷ βασιλεῖ ἀνευδοιάστως. ზე. ხოლო თუ შენთვის შეუძლებელი იქნება ასეთები მოსპობა და მისწერე მეფეს.

Πολλὰ γὰρ χῶραι ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ἀπώλοντο καὶ οὐκ ὀλίγοι ἠτύχῃσιν εἰς ἔθνη καὶ ἐξήγαγον αὐτὰ κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Οἷον γέγονεν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως τοῦ Μονομάχου. Ἀπελθὼν γὰρ εἰς Ἰβηρίαν καὶ Μεσοποταμίαν τῇ προστάξει αὐτοῦ ὁ Σερβλίας ἀναγράψασθαι καὶ ἐπιθεῖναι τέλη ἃ οὐδέποτε εἶδον εἰς τὴν χώραν αὐτῶν οἱ ἐκεῖσε ἄνθρωποι (ὁ καὶ ἐποίησεν, ἦν γὰρ δευνότατος εἰς πάντα), αὐτομολῆσαι τούτους πανοικεῖ παρεσκεύασε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Οἱ καὶ ἐξαγαγόντες αὐτὸν πανστρατεὶ κατὰ τῆς Ῥωμανίας μυρίων κακῶν καὶ συμφορῶν ταύτην ἐνέπλησαν (Ceaumeni Strategicon, p. 18, 12-24).

თა მეფე წამოიყვანეს დიდძალი რომელსაც ათასი უბედურება და

მოსაწონი იქნება, თუ ყველგან, სადაც შენ მიხვალ, მოსპობ უსამართლობებს, რომელთაც ვანიცდიან მცხოვრებნი მთავრობისაგან ან გადასახადების ამკრეთთაგან, თუ კი დაინახავ ასეთ უსამართლობებს, განსაკუთრებით კი სახელმწიფოს საზღვრებში.

მრავალი მხარე დაგველუბა ამ მიზეზით და არა ცოტანი ჩამოგვეშორდნენ და გადავიდნენ სხვა ხალხების მხარეზე, რომლებიც შემდეგ რომაელთა წინააღმდეგ აამხედრეს. ასე, მაგალითად უსათნოესი მეფის მონომახოსის დროს იყო, რომ იბერიისა და მესოპოტამიაში გაემგზავრა, მეფის ბრძანებით, სერვლია¹, რომ მოეხდინა იქ აღწერა და დაედო ისეთი მძიმე გადასახადები, რომლებიც არასდროს არ ჰქონიათ მათი ქვეყნის მცხოვრებლებს (ეს ბრძანება მან სისრულეში მოიყვანა, რადგან ყველაფერში ძალიან მარჯვე იყო), და ამით აიძულა ისინი მთელი კომლებით გადასულიყვნენ სპარსელთა მეფის მხარეზე². ამიტომაც მოხდა, რომ მათ სპარსელებით რომანიის წინააღმდეგ, ბოროტება შეამთხვიეს.

¹ შდრ. ზემოთ გვ. 82.

² ესე იგი არაბთა მხარეზე.

დ ე მ ე გ ე ბ ა

ბაკურიანისძეთა მოღვაწეობის ისტორიიდან

როგორც ტიპიკონიდან ჩანს, ბაკურიანის ძენი, გრიგორი და აბაზი, დიდი მამულების მფლობელნი იყვნენ: ნაწილი მამულებისა კეთილშენადენი იყო, ნაწილი კიდევ — მთავრობის მიერ ბოძებული. ტიპიკონის ტექსტში მოხსენებულია რამდენიმე ოქრობეჭედი, რომლებითაც მათ ებოძა კეისრებისაგან მამული ანდა მიეცა ამ მამულებისათვის შეუვალობის სიმტკიცე. მაგალითად:

«...პეტრიწოს, რომელიც მოგვენიჭა ჩვენ ჩვენი თვითმპყრობელი მეფეების სარწმუნო და პატიოსანი ოქრობეჭდით ნაცვლად ჩემი მრავალი დიდო სისხლდამღვრელი ბრძოლებისა და მსახურებისა, რომლებიც მე გავწიე კაბუჯურის ასაკიდან დაწყებული ვიდრე აწინდელ სიბერემდე» (A 163).

«...მამულები, რომლებიც განთავისუფლებულია გადასახადებისაგან (*λογισμα γενοιστα*), რაც უწმინდესი ოქრობეჭდებით არის დამტკიცებული» (A 165).

«განსვენებულ აბაზ მაგისტროსს... დაეწესა თავისი სოფელი, რომელსაც პრილონგიონი ჰქვია და... რომელიც მას ბოძებული ჰქონდა პატიოსანი ოქრობეჭდით...» (A 169).

«სამი ოქრობეჭედი კირ მიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის».

«ოთხი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, ფილოპოპოლში რომ არის» (A 290).

«არის აგრეთვე ანატოლიაში არსებული ჩემი მამულების შესახებ სამი ოქრობეჭდის პირები» (A 291).

«სამეფო პიტაკი ყველა-ჩემი მამულის ამორიცხვის შესახებ საგადასახადო სიიდან».

«სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ (*πρωχρησμοσ*)» (A 293).

გარდა გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანისძეთა ტიპიკონში მათი ნათესავეებიც იხსენიებიან (A 264—A 265).

ბაკურიანისძეთა ოჯახის წევრები სხვა წყაროებითაც არიან ცნობილი.

ახრიდელი (ბულგარეთი) არქიეპისკოპოსის თეოფილაქტეს¹ (XI საუკ.) რამდენიმე წერილის აღრესატია ნიკოლოზ ბაკუ-

¹ თეოფილაქტე ჯერ კიდევ აია-სოფიის დიაკონი იყო, რომ კეისარმა მიხაელ VII დუკამ თავისი შვილის, კონსტანტინეს, აღმზრდელად მიიწვია იგი (კონსტანტინეს დედა ხომ იყო დედოფალი მარიაში. მართა-ყოფილი, ბაგრატ IV-ის ასული).

რიანი. (Τῷ σεβαστῷ Πατριάρχῳ)¹. ეს ნიკოლოზ ბაკურიანი 1073 წელს ლაშქრობს სპარსელთა და ფრანგთა წინააღმდეგ და იმარჯვებს კიდეც².

ალექსი I კომნენოსის 1098 წლის ოქრობეჭდით სლავური სოფლის რადოლიფოსის გადასახადები (სერის თემში)³ გადაეცა სუმბატ ბაკურიანის მეუღლეს, ქალ-ბაკურიანს, რომელიც იყო ამ სოფლის მფლობელი. გადასახადის რაოდენობა უდრიდა 10 ნომიზმას (13 კომლისაგან) და ის უნდა ეხდათ იბერთა (ათონის) მონასტრისათვის, რომელსაც თვით სოფელიც უბოძა ქალ-ბაკურიანმა თავისი ქმრის სუმბატის სულის საცხოვნებლად. მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ სუმბატ ბაკურიანი იყო გრიგოლ ბაკურიანის ძის ნათესავი⁴.

ხარტოფილაქსი დიმიტრი ხომატიანე, ბულგარეთის არქიპისკოპოსი, გადმოგვცემს, რომ ჯერ კიდევ მის დროს (XII—XIII საუკ.) მაკედონიაში ცხოვრობდნენ ბაკურიანისძეთა შთამომავალნი⁵.

¹ Theophylacti archiepiscopi Bulgariae epistolae: PG 126, 409 (სხვა ვარიანტით: τῷ σεβαστῷ Πατριάρχῳ κερῶ Νικολάφ).

² PG 126, 409 A. ამასვე ადასტურებს ერთი ტყვია-ბეჭედი. იხ. В. А. Панченко, Каталог моливдовулов: Известия Русского Арх. Института в Константинополе, XIII (1908), № 314.

³ გავიხსენო, რომ სერის თემში არსებული ეკსარობლი-ხრიზობული ქონდა ნაბოძები გრიგოლ ბაკურიანის ძის ძმას აბაზს. იხ. პეტრიწონის წესდება A 172.

⁴ J. B. Pitra, Analecta sacra et classica spicilegio Solesmensi parata. Tomus VI, Roma 1891, გვ. 216.

⁵ ამ საკითხებს დაწვრილებით იხილავს გ. ლიტავრინი თავის მონოგრაფიაში. იხ. Г. Г. Литаврин, Болгария и Византия в XI—XII вв. М. 1960, стр. 101—102. თვით პეტრიწონის სავანის მამულებს და სავანის დამაარსებელს ეხება იმავე შრომის გვ. გვ. 97—100

საკუთარ სახელთა საძიებელი¹

- პარონი, ვესტი, ბულგარული სამეფო შთამომავლობისა; იბერიის მთავარი 68, 69, 71, 74, 76, 77; მისი მდივანია გიორგი დროსოსი 78.
- აბაზგები 21; ა. აჯანყება იუსტინიანეს დროს 22; ა. ბიზანტიის ჯარში 22, 24; ა. ჯარი 48.
- აბაზგია 68; აბაზგიის მთავარი გიორგი (I) 46, 48; ა. მთავართან მოლაპარაკება აქვს აჯანყებულ ქსიფიასს 47; შიდა აბაზგია 67.
- აბასი, გრიგოლ ბაკურიანის-ძის ძმა, 85, 90.
- აბრამ ალიში (იბრაჰიმ ინალი), სულტან ტოღრულბეგის ნახევარძმა, თურქთა სარდალი 51, 70, 72, 73, 74; მან აიღო არძე 75; ბრძოლა გაუმართა ბიზანტიელებს კაპეტონის ციხესთან 76, 77. (იბნ-ელ-ათირი მას უწოდებს „იბრაჰიმ ჯამალ“).
- აგათია სქოლასტიკოსი, ისტორიკოსი (VI საუკ.) 19.
- ადამი (ბიბლ.) 1.
- ადრიანე, ვინმე ხალდეველი 6.
- ადრიანოპოლი 66.
- ავარები, დასავლეთის ჰუნნები 26; მიუახლოვდნენ კონსტანტინოპოლს 28.
- ავროვა, აგარაკი, პეტრიწონის მამული 85.
- აზია 306.
- ათანასე: ათანასეს ლავრა ათონის მთაზე 37, 41.
- ათანასი, იაკობიტების პატრიარქი 28, 29.
- ათონი 33, 41; პ. უსპენსკის მოგზაურობა ათონის მთაზე 43; ათონის ივერთა მონასტერი 38, 39, 40; ათონის მონიძრიონი 41.
- აკოლუთოსი იხ. მიხაელ აკოლუთოსი 81.
- ალანები 58, 307; მიხაელ VII დუკამ 6.000 ალანი დაიჭირა 309, 310, 311.
- ალანეთი 309.
- ალარისი, რომის მეფე (526—534) 17.
- ალბანთა ციხე 25.
- ალბანია, იაფეტის სამფლობელოში შედის 10.
- ალდე, გიორგი I-ის მეუღლე, ტომით ალანი 58.
- ალექსანდრე მაკედონელი 1.
- ალექსი კომნენოსი (ბიზ. კეისარი, 1081—1118) 91, 302, 303; მისი ბრძოლა თურქებთან 308, 309; მისი დანიშვნა მხედართმთავრად 310; იგი დანიშნა დასავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად 313; იგი მარიამ დედოფლის (მართაყოფილის) ნაშვილებია 313.
- ალიდი, არაბთა სარდალი 29.
- ამანტოხი კ., ბერძენი მკვლევარი 94, 95.
- ამასია, პონტოს ქალაქი 309, 310.
- ამიკოსი 11.

¹ საკუთარ სახელთა საძიებელი „პეტრიწონის წესდების“ ტექსტისათვის ცალკეა შედგენილი. იხ. ზემოთ გვ. 300—301.

ამირანაშვილი შ. 241, 299.

ამორიონი 35.

ამპიერი, ციხე-სიმაგრე 65.

ანაკოფია, ანაკუფე, ციხე (ნიკოფსია) 58.

ანასტასი I (ბიზ. კეისარი, 491—518 წ. წ.) 12, 13.

ანატოლია, მისი მმართველი ნიკიფორე ქსიფიასი 51.

ანდროეგი (=ადარბაგანი?) 27.

ანდრონიკე, მხედართმთავარი, სხოლათა დომესტიკოსი, კესარ იოანე დუკას შვილი; მან კილიკიაში დაამარცხა რომანოზ დიოგენეს ჯარი 304; მან მარია მ დედოფალს აჩუქა ძვირფასი ქვა 305.

ანისი 77; ანისის მხარე 82; მისი მმართველი კეკეუმენი 69; ომი ანისის გამო 59—66.

1. ანნა კომნენე, ალექსი კომნენოსის ასული, ისტორიკოსი 287, 302.

2. ანნა კუროპალატისა, ალექსი და ისაკ კომნენოსების დედა 305, 306, 310.

ანტოხი 12.

ანტიგონეს კუნძული 47.

ანტიოქია 28; ანტიოქიის დუკა სპონდილე 52, 53.

აპაჰუნისი, ადგილი (გადაეცა იბერიას) 44.

აპლესფარესი (Abul-Sevar), ეკუთვნოდა ბენი-შედდაგის გვარს (Ἐποπέε byz. III 482. n. 7), დვინის მთავარი 61—66.

არაბათე, ალანი, დაქირავებული ჯარისკაცი 307, 308.

არაბები: მათ დაექვემდებარა ლაზეთი 29, იბერია 315; არაბების ქვეყანაში გაიქცა ბარდა სკლიაროსი 35.

არაბეთი: ბენდიერი არაბეთი 81.

არაქსი, მდინარე 61.

არგიროსთა გვარი 57. იხ. რომანოზ III არგიროსი.

არგონავტები: მათი ლაშქრობა კოლხეთში 11, 12.

არზრუმში (კარინი) 44. იხ. არძე, თეოდოსიუპოლი.

არისტაკეს ლასტივერტელი, სომეხი ისტორიკოსი 51, 54.

არისტოფანე, ბერძენი კომედიოგრაფი 290.

არმენია, იაფეტის სამფლობელოში შედის 10; დიდი არმენია 60, 61, 63.

არმენიაკთა თემი 82.

არმენიელები 6; გაქრისტიანდნენ კონსტანტინეს დროს 4; ცხოვრობენ არძეში (სავაჭრო დაბაში) 73.

არშუშა, ქართლისა პიტიახში 21.

არძე, დაბა-ქალაქი (ἄσπις) 73; მისი აღება აბრამის მიერ 75. — არძენელები 74.

ასანი, სულტანის სარდალი 68, 69; ასანის დაცემა 70, 77.

ასენოვკრადი (სტენიმაქა) 94.

ასოლიკი, სომეხი ისტორიკოსი 44.

ასპამ სელარი, აბრამის ნახევარძმა; იგი ომში დაუპირისპირდა ლიპარიტს 76. — შეიძლება ეს იყოს არა საკუთარი სახელი, არამედ თანამდებობა — aspah-salar („სპასალარ“) (Ἐποπέε byz. III 558, n. 6).

აფრიკა 17, 18.

აფხაზები: აფხაზთა მეფე 30. იხ. აბაზგები.

აფხაზეთი: ა. მთავარი გიორგი (I) 55. იხ. აბაზგია.

აშოტი, ადარნასე I ქართველთა მეფის შვილი 5.

ახალკესარია, პონტოს ქალაქი 309.

ახრიდონი 82.

გაბილონი I, 79.

1. ბაგრატ კუროპალატი 297.

2. ბაგრატ IV (საქართველოს მეფე 1027—1072 წ. წ.), გიორგი I-ის ვაჟი, მძევლად იყო ბიზანტიაში 46, 48, 50; აფხაზეთის მთავარია; ბიზანტიის კეისრის ძმისწულია მისი ცოლი 56, 57; მიემგზავრება ბიზანტიის კეისართან მოსალაპა-

- რაკებლად 67; მან შეუთაცხვო ლიპარიტის საწოლი 67; იგი მტრობს კატეპანს იასიტეს 50, 58.
- ბაიბერდი: ბაიბერდის ციხე-სიმაგრე 6.
1. ბაკური, დანის-ძე, ქართლის მეფე 19.
2. ბაკური II. ქართლის მეფე 19, 20.
- ბაკურიანი, იბერიის დიდგვარიანი ბასილი II-ის დროს 46; იგი ერისთავთ-ერისთავია 81.
- ბანა: იქ ჩავიდა გიორგი მეფე 83.
- ბარაჰიმ-ილიმ, თურქთა მეთაური 51. იხ. აბრამ ალიმი.
1. ბარდა ვოლა, ხალდიის სტრატეგოსი 6.
2. ბარდა სკლიაროხი, აღმოსავლეთის დომესტიკოსია 34; ბარდა სკლიაროხის აჯანყება 30—45.
- ბარდა ფოკა: მისი ძე პატრიკიოსი ნიკიფორე 46.
- ბასიანი 44.
1. ბასილი II (ბიზ. კეისარი, 975—1025 წ.წ.) 32, 36, 38, 39, 40, 41, 42 (მისი სიგელი ათონისადმი), 43, 44, 49, 53, 54, 56, 314; ლაშქრობს გიორგი I-ის წინააღმდეგ 45, 46, 47, 48, 67; იგი გაემგზავრა იბერიაში 59; ბასილის გარდაცვალება 60.
2. ბასილი, რომანოზ III-ის ძმა, ელენეს მამა 55—57.
3. ბასილი, საჭურისი, ბიზ. სარდალი 34.
- Βασιλικὰ ψέγμα* („სამეფო აბანოები“): აქ ბრძოლა ბარდა ფოკასა და ბარდა სკლიაროხს შორის 30, 35.
- ბაჩკოვა, სოფელი (პეტრიწონი) 81, 85, 94, 95.
- ბეზობრაზოვი პ. 90, 91.
- ბენეშევიჩი ვლ. 35, 294.
- ბეროია, ქალაქი სირიაში 55.
- ბერძენიშვილი ნ. 94, 95, 297.
- ბერძნები (ბიზანტიელები) 25, 49, 58; ბერძნები პეტრიწონის სავანეში 86, 87, 274.
- ბიზანტრა 17, 32, 34, 50, 55, 56, 81, 83, 90, 314; ბიზანტიის მთავრობა 30;

- ბიზ. სამეფო ტახტი 33; ბიზ. არმია 38, ბიზ. ჯარი 81.
- ბიზანტიელი 1, 314; ბიზანტიელი მწერლები 30.
- ბიზანტიონი 13, 14, 68, 313; იხ. კონსტანტინოპოლი.
- ბითვინია: ბითვინიის მთები 80.
- Blake R. 39.
- ბოხფორი 304.
- Boor (C. de Boor) 2, 9, 25, 295, 296.
- ბრანჯები იხ. ფრანგები 81.
- ბრახიდასი 308.
- ბრევაძე თ. 302.
- Brockelmann 294.
- ბროსე მ. 296.
- ბულგარეთი 81, 94.
- ბურსეოსი, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.
- ბუხარესტი: ბუხარესტის ნუსხა ტიპიკონისა 92, 95, 257.
- გაბაშვილი ტიმოთე 42.
- გაგიკი, როვანესიკეს ვაჟი, ანისის მელობელი 60, 61, 62.
- გალატია 13.
- განგრა, აქ გაიქცა მაკედონიოსი 13.
- განიმედე, ტროსის შვილი 11.
- გელაშვილი, გ. 49.
- გელცერი შ. 35.
- გეპიდები 26.
- გილდერიხი, აფრიკის მეფე (523—530) 17, 18.
- გიორგი I [დავით კუროპალატის ძმა] (1014—1027), შიდა იბერიის მმართველი 46; აბაზგიის მთავარია 46—48, 55; მისი მეორე მეუღლე აღდე 58; იბრძვის ბიზანტიელთა წინააღმდეგ 59; მისი გარდაცვალება 55.
- გიორგი II, საქართველოს მეფე (1072—1089) 83.
- გიორგი დროსოხი, აარონის მდივანი (*ἐπιτορμαματῆς*) 78.
- გიორგი კედრენე, 5, 6, 9—82.

- გიორგი მთაწმინდელი 36, 37, 39, 44.
 გიორგი სინგელოზი 7.
 გოშევი, პროფესორი (ბულგარელი) 94.
 გრიგოლ ბაკურიანისძე 81, 82, 83, 85, 86, 87, 89, 91, 94, 272, 273, 296;
 გრიგოლის დედა 9; გრიგოლის მამა 46, 81; გრიგოლის ძმა აბასი (*Ἀπασιας*) 85, 90.
 გრიგოლი, ქართლისა მამასახლისი 21.
 გრიგოლია, კ. 49.
 გრიგოლ ტარონელი, მაგისტროსი, თესლონიკის მმართველი 45.
 გრიგოლ-წმინდა, ციხე 65.
 გუასპურაკანი (ვასპურაკანი, *Βασπυρακάνια*) 19, 68, 72.
 გურგენი, ქართლის მეფე (VI საუკ.) 17, 18, 19, 20.
 გუზერერი ა. (A. Gfroerer) 66.
1. დავით აღმაშენებელი 83.
  2. დავით კუროპალატი 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 53; მასთან მოვიდა დანმარების სათხოვნელად ბარდა ფოკა 30; მისი გარდაცვალება 45; მისი ძმა გიორგი 46.
  3. დავითი, მიქელ მოდრეკილის დისწული 39.
- Dawes A. S. 288.
 დალასენოსი 47, 50, 58.
 დამატრისი (დამატრი), ქალაქი ბოსფორის აბლოს 79.
 დამიანე დალასენოსი იხ. დალასენოსი 47.
 დარასთენი იხ. კოადი 17.
 დარუზანდის კარი 13.
 დაჩი უჟარმელი, ქართლის მეფე 19.
 დელგერი ფრ. (Fr. Dölger) 43, 57, 95, 249, 251, 269, 287, 288, 290, 293, 295.
1. დემეტრე, გიორგი I-ის და აღდეს ვაჟი 58.
  2. დემეტრე, წმ. მოწამე 45.
 დემოსთენე, ბერძენი ორატორი 303.
 დვინი, მისი მთავარია აპლესფარესი 61, 62, 63, 65. — დვინელი (დვინის მთავარი) 62, 63.
 დიოგენე იხ. რომანოზ IV დიოგენე.

- დიუკანჯი (Du Cange) 294, 298.
 დილი შ. (Ch. Diehl) 89.
 დმიტრიევსკი ა. 91.
 დობროლინგი, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.
 დობროსტანი, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.
 დობითეოსი, პატრიარქი 91.
 დროსოხი იხ. გიორგი დროსოსი 78.
- ებრაელი: ებრაელთა ისტორია 1.
 ეგვიპტური ცხენი 32.
 ევდოკია: ევდოკია მაკრემბოლიტისა, კონსტანტინე X-ის და რომანოზ IV-ის ცოლი 312.
 ევროპა 306; დასავლეთი ევროპა 34.
1. ევსტათი მცხეთელი 21.
  2. ევსტათი, ჰეტერიარქი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.
- ევხაიტა, ადგილი 12, 13.
 ელენე, ბერძენთა მეფის რომანოზ III-ის ძმის, ბასილის, ასული, საქართველოს დედოფალი 54—57.
 ელინნი 41; ელინთა მეფეები (ბიზანტიელი მეფეები) 41.
 ევრემ ასური 40.
 ექვთიმე ათონელი 36, 37, 40.
- ვანი (*Ἰβαν*), ვასპურაკანის დედაქალაქი 77.
 ვარაზვაჩე: იოვანე ვარაზვაჩე 38.
 ვარანგები: გაბნეული იყვნენ ხალდისასა და იბერიაში 81.
 ვასილიევი ა. (A. Васильев) 33, 34.
 ვასილიევსკი ვ. (В. Васильевский) 2, 9, 287—291, 293—295, 298, 314.
 ვასპურაკანი (*Βασπυρακάνια*, გუასპურაკანი) 19, 68, 72.
 ვახტანგ გორგასალი 19, 296.
 ველისარი, ბიზანტიელი სარდალი 15.
 ვლადიმირი, რუსეთის თავადი 34.
 ვლადისთლავი, აარონის მამა 68.
 ვოილა იხ. ბარდა ვოილა 6.
 ვოლერონი; ვოლერონის თემი 82, 123.

ზამანაზი, იბერთა მეფე (VI საუკ.) იხ. ძამანარძე 16, 17, 18, 19, 22.

ზარზმა: ზარზმის წარწერა 37, 38.

ზებილი („ჯიბლუ“), ხაზართა მეთაური 27.

ზმირნაკი, გ.: მისი წიგნი „მთაწმინდა“ 41, 42.

ზმოლენის თემი 82.

თავრუნი 68, 81.

თარხნიშვილი: მ. 82, 83, 85, 93, 149, 157, 169, 175, 181, 213, 257—275, 287—299.

თაყაიშვილი, ე. 49, 299.

თბილისი (*Teplis*) 68.

თეოდორა, რომანოზ ლეკაპენის მეუღლე 5.

თეოდორე, ირაკლი კეისრის ძმა 26, 27.

თეოდოსი მელიტენელი, თანავეტორი ლეონ გრამატიკოსისა 2.

თეოდოსიუპოლი. დიდი ქალაქი, მაგარი კედლის მქონე 73, 82. იხ. არძე, კარინი, კარნუ-ქალაქი.

თეოფანე უამთააღმწერელი: მისი „ქრონოგრაფია“ 7, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 25, 26, 28, 29, 295, 296.

თეოფანო, ბიზ. დედოფალი, ბასილი II-ისა და კონსტანტინე VIII-ის დედა 33, 36, 37, 40, 41.

1. თეოფილაქტე, დამიანე დალასენოსის შვილი 47.

2. თეოფილაქტე, არქიეპისკოპოსი 316.

თესალონიკე 41, 42, 43, 45.

თოხელი, თოხელები 3.

თორნიკე ერისთავი 33, 36, 37, 38 (იოვანე თორნიკე-ყოფილი), 39, 40, 41; თორნიკე სინგლოზი 43; თორნიკეს ჯაპკვის პერანგი 41, 42.

თრაკია 28, 45; მას თავს ესხმიან სკვითები 305; თრაკიის ჯარი 313.

თუკიდიდე, ბერძენი ისტორიკოსი 303.

თურქები 26; სად ცხოვრობს თურქთა ტომი 303—304; მათი სარდალი ასანი 69; მათი ბრძოლა ბიზანტიასთან 68—78; მათთან ბრძოლა ბიზანტიის ჯარისა ისააკ კომნენ-

ნოსის მთავარსარდლობით 307, 309.

თაზონი, იახონ თესალიელი 11, 12.

თაკობიტები: თაკობიტების პატრიარქი 28.

თანოვა, აგარაკი, პეტრიწონის საეპისკოპოსოს მამული 85.

თასიტები 66; თასიტე იბერიის კატეპანი 50, 58.

თასოსი, ქალაქის სახელია 66.

თაფეტი: თაფეტის მოდგმა 2; თაფეტის სამფლობელო 10.

თაშია ანტიოქელი (დაჰა ანტიოქელი), არაბი ისტორიკოსი (გარდ. 1066 წ.) 51.

თბერია 18, 19, 44, 48, 67, 68, 82, 315; ი. თაფეტის სამფლობელოში შედის 10; იბერიის სახელმწიფო საქმეები 16; ძეგლობის გაუქმება VI საუკუნეში 17; იბერიის მეფე დავით კუროპალატი 30, 32, 33, 35; იბერიის თემი — საკატეპანო 53; იბერიის კატეპანი (დუკა) ნიკიტა ჰისიდიელი 52, 53, 54; იბერიის კატეპანი თასიტე 58; იბერიის დუკა კეკავემნი 64, 69; იბერიის მთავარი აარონ ვესტი 68; ბასილი II წამოვიდა იბერიაში 45—46, 59; იბერიაში გაემართნენ ბიზანტიის ჯარები აარონის და კეკავემნის სარდლობით 71; იბერიაში გაიქცა სულტანი 81; იბერიის ჯარი იბრძვის აპლესფარესის წინააღმდეგ 63; იბერიის დიდგვარიანები 46; იბერიის ციხე-სიმაგრეები 80; იბერია — მდიდარი ქვეყანა 82; იბერიას მტრად მიაჩნია ბიზანტია 79, 80.

თბერისა: იბერიის (*Ἰβηρίσσις*) მონასტერი კონსტანტინოპოლში 43.

თბერნი (თბერელები) 20, 22; იბერთა გვარი 81; თოხელები, რომელთაც ახლა იბერეები ეწოდებათ 4; იბერებმა ქრისტიანობა მიიღეს კონ-

- სტანტინეს დროს 4; იბერთა მეფე
 ძამანარძე 16; იბერიელი კუროპა-
 ლატი აშოტი 5, 6; იბერთა არქონტი
 დავით კუროპალატი 30; ფარესმანე
 იბერი—იერაპოლის ციხის უფროსი
 82; იბერები ბიზანტიის ჯარში 81;
 იბერთა ჯარი 36; იბერთა ჯარი
 ლიპარიტის მეთაურობით 72.
- იერაპოლისი 28, 82.
 იერისო იხ. ჰიერისო.
 იერნშტედტი ვ. (V. Jernstedt) 314.
 ივან იხ. ვანი 77.
 ივანე სულაძეძე, ზარზმის ეკეტერის მა-
 შენებელი 38.
 ივერია, ივერიელი 17, 18. იხ. იბერია,
 იბერნი.
 იკონია: იკონიის სულტანი 302.
 ილია ზანჭელი (ფააცულაია) 39.
 ილოხი, ტროსის შვილი 12.
 1. იოანე, ექვთიმე ათონელის მამა 36,
 37, 40, 41, 43.
 2. იოანე: კონსტანტინეს, სხოლათა დო-
 მესტიკის, ძმა, მიხაელ IV-ის ძმა; ეს
 უნდა იყოს იოანე მონაზონი 50, 58.
 იოანე დუკა, კესარი, მიხაელ VII-ის ბიძა
 306, 309; მისი რჩევით ნიკიფორე
 ბოტანიკი თხოულობს მარიამ დე-
 დოფალს 311; სარგებლობს მარიამის
 განსაკუთრებული ნდობით 312.
 იოანე ვარაზვაჩე 38, 40.
 იოანე ზედაზადენელი 19, 20.
 იოანე-თორნიკე 38, 44.
 იოანე კოლოზოს მონასტერი ჰიერისოში
 41, 42, 43.
 იოანე კურკუა, სხოლათა დომესტიკო-
 სი 6.
 იოანე მალალა: მისი „ქორონოგრაფია“
 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21.
 იოანე მესხი: მისი „სამოთხე“ 40.
 იოანე ორსეოლო, ვენეციელი, რომა-
 ნოზ III არგიროსის სიძე 57.
 იოანე ოქროპირი 40.
 იოანე პეტრიწი 251.
 იოანე პროტონოტარი 47.
 იოანე სკილიცა 7—8; 49, 51.
 იოანე სზნგელოზი, იგივე იოანე თორ-
 ნიკ-ყოფილი 38.
 იოანე I ციმისხი (ბიზ. კესარი
 969—976) 34, 53.
 იოანე II კომნენოსი (ბიზ. კესარი
 1118—1143), ალექსი კომნენოსის
 მემკვიდრეა 302.
 იოვანესიკე, ანისის მფლობელი 59;
 მისი გარდაცვალება 60; მისი ვა-
 ყია გაგიკი 60.
 1. იოსებ იასიტე 66.
 2. იოსებ ფლავიოსი 4.
 ირაკლი კესარი (610—641) 22—25;
 ირაკლის ჩასვლა ლაზეთში 26—28.
 ირენეოსი, ბიზ. სარდალი 15.
 ირინე, მარიამ დედოფლის დისშვი-
 ლი, ალანეთის მფლობელის ასუ-
 ლი; იგი მიათხოვეს ისააკ კომნენ-
 ნოსს 306.
 1. ისააკ კომნენოსი (1057—1059) 7.
 2. ისააკ კომნენოსი: დანიშნა აღმო-
 საფლეთის სხოლათა დომესტიკო-
 სად 306; იგი მთავარსარდალია
 თურქებთან ომში 307.
 იუსტინე I (ბიზ. კესარი, 518—527):
 მან იშვილა წათე 13, 14.
 იუსტინიანე I (ბიზ. კესარი, 527—565)
 15, 16, 17, 18, 20, 22
 კაბირები: კ. თურქთა ჯარში 70.
 კავადი, კოადი (სპარსეთის მეფე,
 488—531) 14, 17 (კოადი დარას-
 თენი, ქე პეროზისა).
 კავკასიის შთები 67, 304.
 კაპადოკია 13, 35, 46, 62, 307.
 კაპადოკიელები (= მესხები) 4.
 კაპეტრონი, ციხე: კაპეტრონის ციხეს-
 თან 1050 წელს ქართული ჯარის
 (ლიპარიტის) დახმარებით გაიმარ-
 ჯვეს ბიზანტიელებმა თურქებთან
 ბრძოლაში 75.
 კაჟდანი ა. (A. Каждан) 299.
 კარი (ყარსი) 62, 83.
 კარინი (არზრუმი) 44.
 კარნუ-ქალაქი (არზრუმი) 82, 83.
 კასპიის კარები 12—13, 27.

კახტროკომიონი, სოფელი 77.

კატალიში, პაჭინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

კახაძე მიხ. 33.

კედრენე იხ. გიორგი კედრენე 7—80; მისი წყაროა გიორგი სუნგელოზი *10; მისი წყაროა თვითნა *14.

კეთილმუში (*Κοιτηλόμυθος*), ტოდრულბეგის ბიძაშვილი (*ἀνεψιός*) 81.

1. კეკავმენი, იბერიის დეკა 64; ანისა და იბერიის მმართველი 69, 71, 73, 74, 75, 76; ბრძოლის შემდეგ დაბრუნდა ანისში 77.

2. კეკავმენოსი, მწერალი 314—315.

კეკელიძე, კ. 20, 36, 88, 89, 289.

კესარი იხ. იოანე დეკა კესარი.

კესარია, ქალაქი 3ა; აქ თავმოყრილი იყო ბიზანტიის ჯარები 80.

კვიზიკი, ჰელესპონტის დედაქალაქი 11. კვირიკე, ბიზ. სარდალი 15.

კვიროსი, ფაზისის ეპისკოპოსი 28—29.

კლარჯეთი 274.

კლესურა, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.

კლემენტ: კლემენტის მონასტერი ათონზე 41, 43.

კოადი დარახთენი, ძე პეროზისა, სპარსეთის მეფე (488—531) 17. იხ. კავადი. კოლხები 67.

კოლხეთი, კოლხისი, იაფეტის სამფლობელოში შედის 3, 10; არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში 11; ჰერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში 12.

კონდაკოვი ნ. (*Кондаков Н.*) 287, 298.

1. კონსტანტინე I დიდი (306—337), მის დროს მიიღეს ქრისტიანობა იბერებმა 4.

2. კონსტანტინე VII პორფიროგენეტი (913—959) 295.

3. კონსტანტინე VIII (1025—1028) 32, 36, 38, 39, 40, 52, 53, 54, 56, 61; ომი აუტენა ანისის მთავარს 59.

4. კონსტანტინე IX მონომახოსი (1042—1054): ლიპარიტი მოლაპარაკებას აწარმოებს მასთან 1048 წლის მახლობელ ხანებში 67; მასთან ჩავიდა ბაგრატ IV ლიპარიტის შესახებ მო-

სლაპარაკებლად 68; ცდილობს ტყვეობიდან გამოისყიდოს ლიპარიტი 78; მან შეაიარაღა 15.000 პაჭინაკი თურქების წინააღმდეგ საბრძოლველად 79; მან დაშალა 50.000-იანი იბერიული ჯარი 82; აშენებს მანგანის მონასტერს 81.

5. კონსტანტინე აღროვალანოსი, პატრიკიოსი 79.

6. კონსტანტინე დიოგენე, ბიზ. სარდალი 57.

7. კონსტანტინე კარანტენოსი, რომანოზ III-ის სიძე, ნავპლიის ტოპარხი 55, 57.

8. კონსტანტინე მაგისტროსი, ალანი 63, 64.

9. კონსტანტინე საჭურისი. ტომით სარკინოსი, კონსტანტინე IX მონომახოსის მსახური 75; გაიგზავნა ნიკოლოზის ნაცვლად სარდლად იბერიაში 65, 66.

10. კონსტანტინე, სოლათა დომესტიკოსი. მიხაელ IV-ის ძმა და იოანე მონაზონის ძმა 50, 58.

კონსტანტინოპოლი 4, 5, 6, 14, 16, 17, 18, 22, 26, 28, 33, 34, 35, 36, 41, 43, 47, 56, 57, 68, 79, 90, 313 (ბიზანტიონი); ბარდა სკლიაროსი მიუახლოვდა კონსტანტინოპოლს 32; კონსტანტინოპოლის არქივი 275.

კრუმბახერი კ. (*K. Krumbacher*) 2
კულაკოვსკი ი. (*Ю Кулаковскии*) 12, 13.

Kurtz Ed. 91, 92, 260.

ლაზები: ლაზთა მეფე წათე 13, 14; ლაზთა გაქრისტიანების საკითხი *14 — *15; სპარსთა ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15; ლაზები ბიზანტიის ჯარში 22, 24.

ლაზეთი: ლაზეთში ჩავიდა ირაკლი კეისარი 26.

ლაღკუვა, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.

- ლევჩენკო მ. (М. Левченко) 34, 35.
 ლენ არგიროსი 57.
 ლენ გრამატიკოსი, ისტორიკოსი 1—6.
 ლენტი, ბიზანტიის კეისარი (695—698) 29.
 ლენთია: ლენთიას მონასტერი თესალონიკეში 41, 42, 43.
 ლენტი ფორნიკი: იბერიაში იყო სტრატეგოსად 66; მისი განდგომილება და მისი გადაყენება 66.
 ლენტი სერვლია, ბიზ. პროკურატორი კონსტანტინე IX მომომახოსის დროს 82, 315.
 ლიბბა 12.
 ლიკანდრე, მდინარე 62.
 ლიმნიტები, თურქთა ჯარში 70.
 ლიპარიტ ერისთავი: გიორგი I-ის მთავარსარდალი, მისი დაცემა 48; შველის ბერძნებს თურქთა წინააღმდეგ 50; მისი ურთიერთობა ბაგრატ IV-სთან 67—78; იგი მესხეთის მთავარია 68; იბრძვის ბიზანტიის ჯარში 75—76; ტყვედ ჩაუვარდა თურქებს 76—77; იგი ტყვეობიდან გამოისყიდა 1051 წელს კონსტანტინე IX მონომახოსმა 78.
 ლიტავრინი გ. (Г. Литаврин) 317.
 ✓ მაზაკა, მესხთა დედაქალაქი კაპადოკიაში 4.
 მაკედონია 45; მას თავს ესხმიან სკვითები 306; მაკედონის ჯარი 313.
 მაკედონიოსი, პატრიარქი, მისი გადასახლება 12, 13.
 მალალა იხ იოანე მალალა.
 მანგანა: მანგანის სასახლე 6; მანგანის მონასტერი და მისი აშენება კონსტანტინე IX მონომახოსის დროს 81.
 მარდალი: აქ არის ციხე სეფუგი 44.
 მართა, ბაგრატ IV-ის ასული, გათხოვდა ბიზანტიაში და ეწოდება მარიამი 82, 304. იხ. 2. მარიამი.
 მარი 5, 86, 87, 299.
 1. მარიამი, ბაგრატ IV-ის დედა 58, 67; ელჩებს გაავნის კონსტანტინოპოლში 55—57.
 2. მარიამი, ბიზანტიის დედოფალი, მართა-ყოფილი, ბაგრატ IV-ის ასული 82, 304; მას მხედართმთავარმა ანდრონიკემ აჩუქა ძვირფასი ქვა 305; იგი მიხაელ VII-ის მეუღლეა 306; მისი დისშვილია ირინე 306; მარიამი მისთხოვდა ნიკიფორე ბოტანიატეს 311—313.
 3. მარიამი, რომანოზ III არგიროსის და 57.
 მარიამ-წმინდა, ციხე 65.
 მარკვარტი ი (J. Markwart) 17, 18, 21.
 მარმარი: მარმარის სასტუმრო 89.
 Mattheus Fr. 314.
 მედეა 12.
 მელიორანსკი ბ. (Б. Мелиоранский) 2.
 მელიტენე, ქალაქი 79.
 მენანდრე პროტიქტორი, ისტორიკოსი (VI ს.) 19.
 მესოპოტამია 315.
 მესხები, რომელთაც ახლა კაპადოკიელები ეწოდებოდათ 4.
 მესხეთი: მესხეთის მფლობელს აარხონა ეწოდება 30; მესხეთის (της Μεσχίας) მთავარია ლიპარიტი 68.
 მესხო (= მესხი) 4.
 მთაწმინდა 41.
 „მთაწმინდა“ (ზმირნაკის წიგნი „Αγιοσ Ἰδρις“) 40.
 მირელეო: მონასტერი კონსტანტინოპოლში 6.
 მიულერი ი. (Jos. Müller) 43.
 მიქელ მოდრეკილი 39.
 მიხაელ I რანგავე (811—813) 2.
 მიხაელ VII დუკა (1071—1078) 305; მისი ცოლია მარიამი, მართა-ყოფილი. ბაგრატ IV-ის ასული 306; ალანეთის მმართველთან გაგზავნა მოციქული 306; ნიშნავს ალექსი კომნენოსს მხედართმთავრად 310; იგი გადაყენებულია 311—312; მის წინააღმდეგ აჯანყდა ქალაქი 313.
 1. მიხაელ აკოლუთოსი, სარდალი; იგი იბერიაში გაგზავნა კეისარმა 81.

2. მიხაელ დუკა, კაბუკი, იოანე კესარის შვილიშვილი 112.
3. მიხაელ იასიტე, ვესტი, იბერიის მთავარი 60, 61, 63, 64, 66; მის გადაყენება 64.
4. მიხაელ სპონდილეს-ძე, ანტიოქიის სტრატეგოსი 54.
- მონომახოსი (=კონსტანტინე VIII) 60, 62, 315.
- მოსინაპოლი 82.
- მოსოხი 4. იხ. მესხო, მესხები.
- მუსეოსი გიორგი 91, 96.
- მცირე აზია 32; დაიმორჩილა ბარდა სკლიაროსმა 34.
- მცხეთა: მცხეთის საბუთი (XI საუკ.) 297.

ნადირაძე გ., მხატვარი 277.

ნიკეა 34.

ნიკიტა, იბერიის კატეპანი 52; იბერიის დუკა 53, 54.

- ნიკიფორე II ფოკა, ბიზ. კეისარი (963—969) 34, 53.
- ნიკიფორე III ბოტანიატე, ბიზ. კეისარი (1078—1081) 82, 313; იქორწინა მარიამ დედოფალზე 311.
- ნიკიფორე ვრიენიოსი, ისტორიკოსი 302—313; მოდის ჯარით ბიზანტიონისკენ 313.
- ნიკიფორე ვრიენიოსი, ისტორიკოსის მამა 302.
- ნიკიფორე პალეოლოგოსი: მას გზავნის მიხაელ VII დუკა ალანეთში ჯარის დასაქირავებლად 309.
- ნიკიფორე, პროტოვესტიარი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.
- ნიკიფორე ფოკას-ძე, პატრიკოსი 46—47.
- ნიკიფორე ქსიფიასი სპასპეტი ბასილი II-ისა 46—47, 51.

ნიკოლოზი, სხოლათა დომესტიკოსი, კონსტანტინე VIII-ის საწოლთუხუცესი 52; გაიგზავნა სარდლად იბერიაში 61, 62, 63, 64; მისი გადაყენება 64.

ოდრისი 313.

ოლთისნი 83.

ორდრო (ურტრუ, ოსურტრუ) 50.

ოსტროგორსკი გ. 34, 35, 53, 287, 288, 290, 291, 294.

ოსურტრუ, ადგილი 50, 71.

ოშკი: ოშკის ლავრა 39, 40.

პანაგიის მონასტერი 275.

პანკალია, მდებარეობს ლალისის მახლობლად 30; აქ იყო დაბანაკებული სკლიაროსი 30, 35.

პანოდორე: პანოდორეს წელთაღრიცხვა 18, 29.

პაუმოსი, კუნძული 66.

პატცივი ე. (Edwin Patzig) 2.

პაფლაგონია 310.

პეტერსი პ. (P. Peeters) 289.

Petit L. 92, 93, 96, 180, 218, 256, 257—267, 289, 291, 292, 294.

პეტრე ნოტარი, ბიზ. სარდალი 15.

პეტრიწონი, ციხე. პეტრიწონის სავანე 81, 87, 83, 85, 87, 90, 91, 94, 275, 311; პეტრიწონის სემინარია 86, 88; პეტრიწონის ბიბლიოთეკა 94; პეტრიწონის წესდების ორი რედაქცია 272.

II დედოფ. M. II. 297.

პეროზი, კავადის მამა 17.

პერსარმენია 25; მისი მთავარია აპლესფარესი 61. — პერსარმენიელნი 70.

პლოვდივი (ფილიპოპოლი) 81.

პოლიდეკე 11; ფსევდო-პოლიდეკე — ისტორიკოსი, ლეონ გრამატიკოსის თანაავტორი 2.

პონტო 13; პონტოს ზღვა 11; პონტოს ქალაქები 309, 310.

პრეგერი თ. (Th. Preger) 2.

პრეხტერი კ. (K. Praechter) 2, 9.

1. პროკოპი კესარიელი 16, 19, 20, 22; მისი ცნობა იბერიაში მეფობის გაუქმების შესახებ 17.

2. პროკოპი, მთავარმოწამე 1.

პრუსიანე, აარონ ვესტის ძმა 68.

პტი, ლუი იბ. Petit L.

პტოლემეაიოსები 1.

პულხერია, რომანოზ III არგიროსის და 57.

რადი (→ პორადი, Ὠράτιος ← ὁ Ρατι); მოკლეულ იქმნა ბასილი II-ისა და გიორგი I-ის ომში 67; მისი დახასიათება 67.

რე. (Ρέ). ადგილი 78.

Reifferscheid 287.

რილის მონასტერი 94, 95.

რიშარი მ. (M. Richard) 94.

როდანტი, მხარე 46.

როდოპის მთა 81, 94.

როზენი ვ. (B. Rosen) 51.

1. რომაელი (Romanus) 1.

2. რომაელი (ბიზანტიელი) 13, 14, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 29, 45, 46, 47, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 303, 306, 309; რომაელთა რაზმი 27; რომაელთა (ბიზანტიელთა) ჯარი 54. — იხ. ოთმაული ჯარი.

რომანია (ბიზანტია) 314.

რომანოზ I ლეკაპენი (919—944) 1; მისი მეუღლეა თეოდორა 5; მისი წინააღმდეგ აჯანყება 6.

რომანოზ II (959—963) 53; მისი ვაჟები არიან ბასილი და კონსტანტინე 32.

რომანოზ III არგიროსი (1028—1034) 55, 56, 57.

რომანოზ IV დიოგენე (1067—1071): მისი ჯარი, სომეხ ხუტატორიოსის წინამძღოლობით რომ იბრძოდა, დაამარცხა ანდრონიკემ 304; მან ფარსმან იბერი დანიშნა იერაპოლის აკროპოლისის უფროსად 82; მანძიკიერტის ბრძოლის (1071 წ.) შემდეგ დიოგენე სამეფო ტახტზე შეცვალა მიხაელ VII დუკამ 305, 306.

რომაული ჯარი (ბიზანტიური ჯ.) 63, 72, 75, 80. — ოთმაული სახელმწიფო (ბიზანტია) 60; ოთმაული ქვეყანა (ბიზანტია) 82.

1. რომი (Roma) 17, 18.

2. რომი (ბიზანტია) 29.

1. საბა, ოშკის წინამძღვარი 39.

2. საბა, ადგილი 81.

საბერძნეთი (ბიზანტია) 37, 38, 39, 56.

საბირები, საბირის ჭუნები 12.

საინი, სპარსელთა სარდალი 23, 24, 26, 27.

სამუელი, ბულგარეთის მეფე (976—1016), ტოპარხი: მისი აჯანყება ბასილი II-ის წინააღმდეგ 45.

სარვარაზა, სპარსელი სარდალი 22, 23, 25, 26, 28.

სარვარანკა, სარდალი 22.

სარვენისნი, ადგილი ხარსანანის თემში 38.

საქართველო 30, 39; საქართველოს მეფე დაეით კუროპალატი 32; საქართველოს მთავრობა 83.

სეფუგი, ციხე 44.

სელტე, პაჰინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

სერვლია, ბიზ. მოხელე 82, 314.

1. სერგი, კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსი 28.

2. სერგი, ლაზეთის პატრიკიოსი 29.

სვანები: სვანთა ქვეყანა 67.

სვიდა, ლექსიკოგრაფი 66.

1. სვიმეონი ქტესიფონტის ეპისკოპოსი; მისგან მიიღეს ქრისტიანობა სპარსელებმა 5.

2. სვიმეონი, ვიგლის დრუნგარი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.

სთლავინები 26.

სიდერა, ადგილი 311.

სიფნიეთი, მხარე 19.

სიკონი, სოფელი 82.

სიმეონი იხ. სვიმეონი.

სირია 54, 55, 82, 302. — სირიელები 28; ცხოვრობენ არძეში 73.

სიუზიუმოვი მ. (M. Сюзюмов) 9.

სკაბალანოვიჩი ნ. (Н. Скабаланович) 57.

სკვითები: თავს ესხმიან თრაკიას და მაკედონიას 306.

- სკილიცე იხ. იოანე სკილიცე.
სოფია, ქალაქი 94.
1. სოფიო: სოფიოს ტაძარი 5.
  2. სოფიო, ქრისტეფორე მეფის ცოლი 5, 6.
- სომეხი, სომეხები 30; სომეხი ქალკედონიტები პეტრიწონის სავანეში 274 275.
- სომხეთი 13, 66, 82.
სომხითი 19.
- სპარსეთი 1, 27, 33, 37, 79.
1. სპარსელები 17, 21, 22, 25, 27, 42; სპარსელები გაქრისტიანდნენ სვიმეონისაგან 4; სპარსელებმა გააუქმეს ქართლში მეფობა 16; სპარსელებს ჩამოშორდა წათე 13, 14; სპარსელების ლაშქრობა ლაზთა წინააღმდეგ 15.
  2. სპარსელები (= არაბები) 314.
- სპონდილე, ანტიოქიის დეუკა 52, 53.
სტენიმახი, სტენიმაქა, 85, 89, 94.
1. სტეფანე ასოდიკი, სომეხი ისტორიკოსი 44.
  2. სტეფანე ლეკანოზი, გადამწერი 39.
- სტრაგნა, მდინარე: სტრაგნას სანაპიროებზე დიდი დამარცხება განიცადეს თურქებმა 1048 წელს, მათ მეთაურობდა ასანი 69.
- სულაჲ: ივანე სულაჲსძე 38.
სულჯუნი, პაქინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.
სუმბატ დავითის-ძე 49, 54.
- ტანაიდი, მდინარე 304.
ტაო 83; ტაოს მხარე 82. — ტაოელი: ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ნათესავით ტაოელი 49.
ტაო-კლარჯეთი 274.
ტასკუნთა ნათესავი 22.
ტაძატე, მდიდარი არჰენიელი 6.
ტიმოთე გაბაშვილი 42.
ტირიდატე, პართელთა შთამომავალი 4.
ტილრულებეგი, ხვარასნის სულტანი 68, 78; მან ასიათასიანი ჯარი გაგზავნა ბიზანტიის წინააღმდეგ 70; მან იერიში მიიტანა რომაელებზე 79; მისი

- სამზადისი ახალი შეტევისათვის იბერიის მიმართულებით 80.
ტრაპეზუნტი 67; აქ წმ. ფოკას მონასტერი 43.
ტროსი, ფრიგიელთა ქვეყნის მმართველი 12.
Thumb A. 293.
- უზნაძე ვლ. 93.
უკუშია, ადგილი 50.
ურმიზდა (პორმიზდა), სპარსეთის მეფე 20.
ურსელიოსი, ფრანგი, ისააკ კომნენოსის ჯარში 309; იგი თარეშობს პონტოში 309, 310; მან დაამარცხა ბიზ. ჯარი (დაქირავებული ალანები) 310.
უსპენსკი თ. (Ф. Успенский) 294.
უსპენსკი პ. (Порф. Успенский) 43.
უსტაქსადე, საქურისი, შაბურის მესწავლებელი 5.
- ვაზისი, მდინარე 67.
ვაზისი (ქალაქი ფოთი): ვაზისის ეპისკოპოსი კეიროსი 28.
ვანცულაია ი. (ილია ბანძელი) 39.
1. ფარსმანი, ქართლის მეფე 19.
  2. ფარსმან II (ფარსმან სხუაჲ) ქართლის მეფე 19, 20, 21, 22.
  3. ფარსმან იბერი, იერაპოლის აკროპოლისის უფროსი 82.
- ფეველატე, დიდგვარიანი იბერი ბასილი II-ის დროს 46.
ფერსი, დიდგვარიანი იბერი ბასილი II-ის დროს 46; ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ტაოელი, პატრიკიოსი, მისი დასჯა სიკვდილით 48, 49.
ფილიპოპოლი (პლოვდივი) 81, 82, 85.
Vogt A. 288.
1. ფოკა (ბარდა ფოკა) 34; გაემგზავრა დავით კუროპალატთან დახმარების სათხოვნელად 30, 35; იგი იყო ხალდიის დეუკა 30; მისი ბრძოლა ბარდა სკლიაროსთან 31, 32, 35.

2. ფოკას-ძე: ნიკიფორე, ძე ფოკას განდგომილისა (ე. ი. ბარდა ფოკას ძე), მეტსახელად წარვიზი 49, 51.
 3. ფოკანი, ფოკათა გვარი: ფოკათა ციტადელია კესოია 35.
 4. ფოკა, წმ.: წმინდა ფოკას მონასტერი ტრაპეზუნტში 43.

Forcellini A. 289.

ფრანგები (ბრანჯები): გაბნეული იყვნენ ხალდიასა და იბერიისაში 81.

ფრიგიელი: ფრიგიელთა ქვეყანა 12.

ძალკედონი 28.

ქართველი, ქართველები 17, 37, 41, 42, 87, 88, 91; ქართველთა სავანე ათონზე 40.

ქართლი 18, 20, 21, 22; ქართლის ისტორია 19; ქართლის მეფე 16; მეფობის გაუქმება ქართლში 17.

ქართული ენა 81, 86, 87; 88.

ქიოსი, კუნძული: აქ იყო გაქვებულები ბარდა ფოკა 35; ქიოსური ნუსხა პეტრიწონის წესდებისა 93, 95, 96, 257, 272; ან ნუსხის დათარიღება 276, 277; 276.

ქრისტეფორე; რომანოზ I ლეკაპენის თანამეფე (921—931 წ. წ.); გვირგვინი დაადგეს მის ცოლს სოფიოს 5, 6.

ქსიფიასი (ქსიფე; ქსიფენი) იხ. ნიკიფორე ქსიფიასი.

ქტესიფონტი: ქტესიფონტის ეპისკოპოსის სვიმეობი 5.

ლაღისი, მდინარე 30, 32, 35.

პარამანი, პაჭინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

ყარსი (πὸ Κάρσε); მისი გარემოცვა სულთან ტოღრულბეგის მიერ 80, 81, 82.

ყაუხჩიშვილი ს. 49.

ყოთლუმუსი (კეთელმუში, Κουτελουμισ), ტოღრულბეგის ბიძაშვილი 81.

შანიძე, აკ. 93, 257, 272, 286.

შანიძე მზ. 294.

შაბური (საბორი) 5.

შესტაკოვი ს. (С. Шестаков) 2.

Schweinburg K. 9.

შიო მღვიმელი: მისი „ცხორება“ 20, 21.

შლომბერგე გ. (G. Schlumberger) 51, 57, 61.

შმერლინგი რ. 286.

შუამდინარე 19.

ჩორშიარი, ადგილი, გადაეცა იბერიისა 44.

ჩოფიკაშვილი ნ. 295.

ჩუბინაშვილი გ. 286.

ციმისხი, ბიზ. კეისარი იოანე ციმისხი (969—976) 34.

ქამანარძე (ხამანარხე), იბერიის მეფე (VI საუკ.) 16, 17, 18, 19, 22.

წათე, ლაზთა მეფე; მისი გაქრისტიანება 14.

წარვეზი, მეტსახელი ნიკიფორე ფოკას-ძისა 49, 51.

წერეთელი აკაკი 36.

წერეთელი გრ. 276, 277, 285.

ხაზარები (=თურქები) 26, 27.

ხალდია 81; ხალდიის დუკა ბარდა ფოკა 30; ხალდიის სტრატეგოსი ბარდა ვოილა ნ.—ხალდეველი ნ.

ხალკი, კუნძული კონსტანტინოპოლის მახლობლად 90, 91 (ხალკის ბიბლიოთეკა).

ხალტოფარიჭი, ადგილი, გადაეცა იბერიისა 44.

ხარპეტიკიონი, სოფელი 82.

ხარსანანი, ქვეყანა 38; ხარსანანის თემი კაპადოკიაში 35; ხარსიანის მხარე 62.

ხასკარესი, ალექსი კომნენოსის ხელქვეითი 307, 308, 309.

ხელიდონიონი, ციხე, დვინის მახლობლად 65, 66.

ხლავაკა (ღლავონი, Πλαύακ) 126.

ხოსრო (სპარსთა მეფე) 22, 26, 27, 28.

- ზრისობოლი (ახლანდ. სკუტარი) 79.
 ზუტატურიოსი, სომეხი, მხედართმთავარი; ის დაამარცხა ანდრონიკემ 304.
- ჯავახიშვილი ივ. 17, 20, 21, 30, 53, 54, 58, 297.
- ჯუანშერი, ისტორიკოსი 19, 21.
- ჰარქი, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.
- ჰელესპონტი, მისი მმართველი, კვიზიკოსი 11
1. ჰერაკლე, გმირი: მისი მოგზაურობა კოლხეთში 12; ჰერაკლეს ძალა 303.
2. ჰერაკლე, კეისარი. იხ. ირაკლი.
- ჰიერიხო, ადგილი 41, 42, 43.
- ჰილდერიხი, გილდერიხი 18.
- ჰორატი (=რატი) ლიბარტიის-ძე 67.
- ჰორმიზდა, ურმიზდა (579—590 წ. წ.) 20.
- ჰუნნები 12; დასავლეთის ჰუნნები 26; ჰუნნების ქვეყანა 24.

საბანთა საძიებელი

- ბერძნიზმები ქართულ ტექსტში 268.
- ბერძნულ-ბიზანტიური დამწერლობა 276.
- გამოკრებული 243.
- დომესტიკოსი, დიდი დომესტიკოსი, დასავლეთის დომესტიკოსი 81, 82, 90, 91.
- ეპიტროპები, მოსამსახურე ეპიტროპებისა 197.
- ვაჟინარი 155.
- ზორვარი აღმოსავალისა 83.
- იბერიზმები ბერძნულ ტექსტში 276.
- იკონოსოსი (ἱκόνιστος) 167.
- კესარობა 302.
- მონოთელიტები 29.
- ისტიგანი, *τασισηδης* 153.
- პანიპერსევასტობა 302.
- პანაგირი, პანიგირო, პანიჯური 169.
- როქი, როლაი (*ρόγα*) 165.
- საზოლაგროე 83; საზოლაგროე ჯუაი 297, სადროშე ჯუარი 297.
- სევასტოსი 81.
- სოხასტერი 157.
- სტამილონი 167.
- ფსალმუნობა (*ψαλμοποιία*) 175.

Addenda et corrigenda

გვ.	სტრიქონი	სწერია	უნდა იყოს
54	1	ასული	ძმისწული
100	5 ქვევ.	მაგისტოსისა	მაგისტროსისა
105	2	იმ	ამ
109	11-12	მონასტერზე	მონასტერში
129	14	სპეკტრატი	სკეპტრატი
131	4-5	შენარევებით	მინანქრებით
133	22	ფილოპოპოლის	ფილიპოპოლის
137	21	შეუფერხებელი	შეუფერებელი
137	5 ქვევ.	<i>ἀναδιόστω Α</i>	<i>ἀναδιόστω Α, ἐναδιόστω Β,</i>
226	9	<i>Α 571.</i>	<i>Α 271</i>
240	15	<i>Εἰκῶν</i>	<i>Εἰκῶν</i>
241	14	ფერწერილი	ხეზე დახატული
242	26	<i>ὀξυκδοσθρα</i>	<i>ὀξυκδοσθρα</i>
245	28	ქიქის	ბროლის
249	3	ფილოპოპოლში	ფილიპოპოლში
250	23	<i>χρυσοίβυσλίου</i>	<i>χρυσοίβυσλίου</i>
250	3 ქვევ.	<i>χρυσοίβυσλίου</i>	ამოიშალოს.
253	16	<i>ῥημοσίω</i>	<i>ῥημοσίω</i>
253	20	მოგონება	მოხსენება
274	11	შესრული	შესრულებული

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედ.-საგამომც. საბჭოს დადგენილებით

*

გამომცემლობის რედაქტორი ც. შალამბერიძე
ტექნედაქტორი ნ. ჯაფარიძე
კორექტორი ს. ყაუხჩიშვილი

შეკვეთის № 351

უფ 03665

ტირაჟი 1000

გადაეცა წარმოებას 22/XI 62 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 9/V 63 წ.
ანაწყოების ზომა 6×10. ქალაღდის ზომა 60×92.
საღარიცხვო-საგამომცემლო თაბახთა რაღდენობა 20,2.
საავტორო თ. 19,7; ქალაღდის ფ. 10,75; საბეჭდი ფ. 21,5.

შანი 1 შან. 48 კავ.

თბიღისის უნივერსიტეტის სტამბა, თბიღისი, ი. ქავჭავაძის პროსპექტი, 1.
Типография Тбилисского университета, Тбилиси, проспект И. Чавчавадзе, 1.

საპარტიველოს შესახებ არსებული უცხოური წყაროების
კომისიის ბამოცემანი

წიგნი I: თ. ყაუხჩიშვილი, ჰეროდოტე. თბ. 1960.

წიგნი II: ნ. კეჭაღმაძე, არიანე. თბ. 1961.

წიგნი III: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუ-
თები, ნაკვ. I. თბ. 1961.

წიგნი IV: ა. გამყრელიძე და ს. ყაუხჩიშვილი, გეორ-
გიკა, ტომი პირველი. თბ. 1961.

წიგნი V: ნ. შოშიაშვილი, გრიგოლ აკანელის მოისართა
ტომის ისტორია. თბ. 1961.

წიგნი VI: ნ. ჯანაშია, ლაზარე ფარპეცი და მისი ცნო-
ბები საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი VII: ეთ. სიხარულიძე, იაკუთის ცნობები საქარ-
თველოს და კავკასიის შესახებ (იბეკდება).

წიგნი VIII: ი. ცინცაძე, ძველი რუსული წყაროები
(XI—XVI ს.ს.) საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი IX: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი I. თბ. 1962.

წიგნი X: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუ-
თები, ნაკვ. II. თბ. 1962.

წიგნი XI: თ. მიქელაძე, ქსენოფონტის „ანაბაზისი“ (მზად-
დება).

წიგნი XII: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტომი მეხუთე.
თბ. 1963.

წიგნი XIII: აკ. ურუჩაძე, აპოლონიოს როდოსელის არ-
გონავტიკა (მზადდება).

წიგნი XIV: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი II. (წარმოებაში).

